

School of Theology at Claremont

1001 1402356

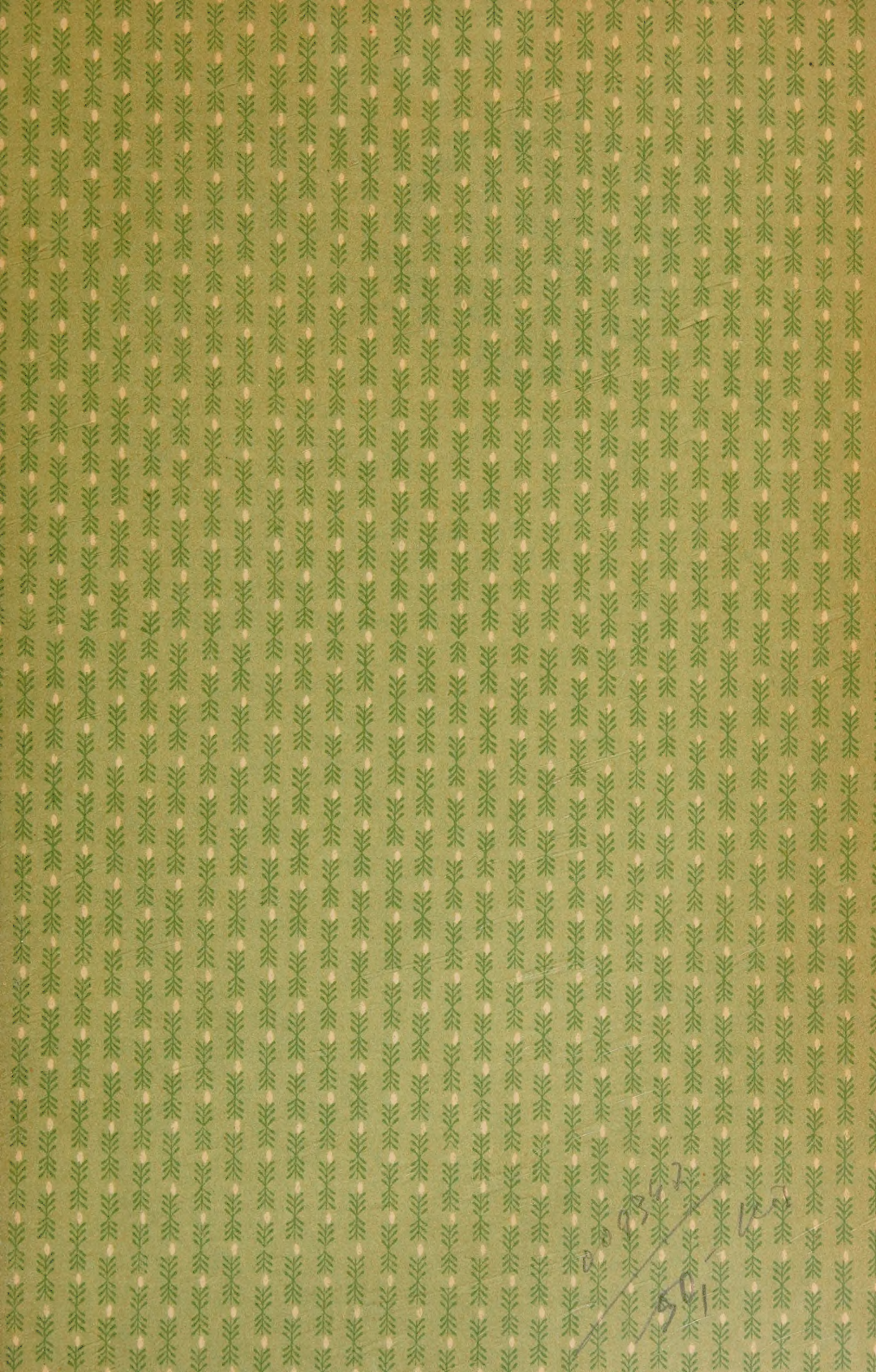
J.A.KOMENSKÝ: SPISY O JEDNOTĚ

Theology Library

SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT

California

Veškeré Spisy Jana Amosa Komenského.

VYDÁVÁ

ÚSTŘEDNÍ SPOLEK JEDNOT UČITELSKÝCH
NA MORAVĚ.

VRCHNÍ REDAKCI VEDE

Th. a Ph. DR. JAN KVAČALA,
UNIV. PROFESSOR V JURJEVĚ.

SPOLUPRACOVNÍCI:

Lic. dr. J. BOHATEC v ELBERFELDĚ; prof. dr. OT. KÁDNER
v PRAZE; kustos c. k. dv. bibliotéky FERD. MENČÍK ve VÍDNI;
řed. archivu dr. JOS. TH. MÜLLER v OCHRANOVĚ; prof. dr. J.
V. NOVÁK v PRAZE; prof. dr. V. NOVOTNÝ v PRAZE; král. stu-
dijní rada dr. JOS. REBER v ERLANGÁCH.

SVAZEK XVII.

1912.

TISKLO DRUŽSTVO KNIHTISKÁRNY V ZÁBŘEHU.

4920
CG
1912

Veškerých Spisů Jana Amosa Komenského

SWAZEK XVII.

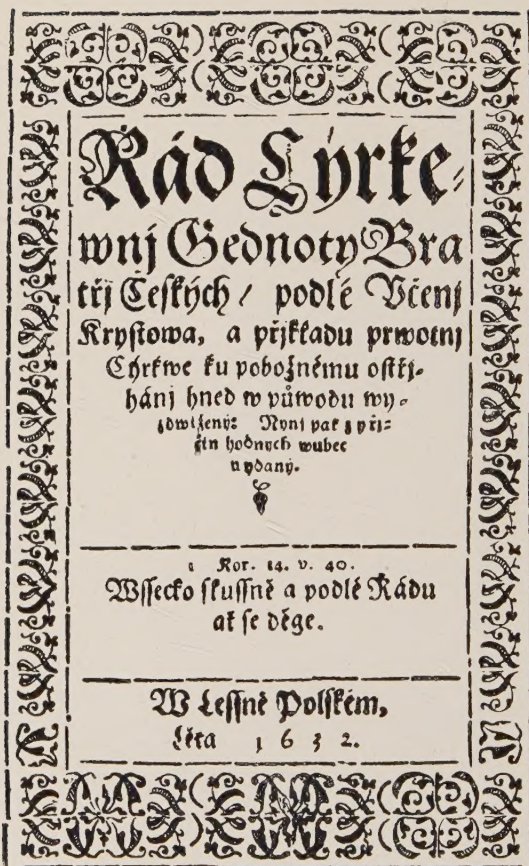
ŘÁD JEDNOTY. - HAGGAEUS. - OTÁZKY O JED-
NOTĚ. - OHLÁŠENÍ. - CESTA POKOJE.

K VYDÁNÍ UPRAVIL
Th. DR. JOS. TH. MÜLLER.
ZA ČESKOU FORMU ZODPOVĚDEN
PROF. DR. JAN V. NOVÁK.

V BRNĚ 1912.
NÁKLADEM ÚSTREDNÍHO SPOLKU JEDNOT UČITELSKÝCH NA MORAVĚ.

Digitized by the Internet Archive
in 2024

Titulní strana „Řádu“.

RATIO
DISCIPLINÆ
Ordinisq; Ecclesia-
stici in Unitate
FRATRUM
BOHEMO-
RUM.

*Recens è Bohemico Latina
facta.*

I. Cor. 14. 40.

**Omnia decenter & secundum
Ordinem fiant.**

Anno Christi M. DC. XXXIII.

Titulní strana I. vydání překladu „Řádu“.

ŘÁD CÍRKEVNÍ

JEDNOTY BRATŘÍ ČESKÝCH,

podlé učení Kristova a příkladu prvotní církve ku pobožnému ostříhání hned v původu vyzdvižený, nyní pak z příčin hodných vůbec vydaný.

1. Kor. 14, v. 40.

Všecko slušně a podlé řádu ať se děje.

V LEŠNĚ POLSKÉM,
LÉTA 1632.

RATIO

DISCIPLINAE ORDINISQUE ECCLESIA- STICI IN UNITATE FRATRUM BOHEMORUM.

Recens e bohemico Latina facta.

1. Cor. 14, 40.

Omnia decenter et secundum ordinem fiant.

Anno Christi MDCXXXIII.

K Efez. 4, v. 11. 12. 13.

Kristus dal některé zajisté apoštoly, některé pak proroky, jiné pak evangelisty, jiné pak pastýře a učitele pro pořádání svatých, k dílu služebnosti, pro vzdělání těla Kristova, až bychom se sběhli všickni v jednotu víry a známosti Syna Božího, v muže dokonalého, v míru postavy plného věku Kristova.

Ephes. 4, v. 11. 12. 13.

Christus dedit quosdam apostolos, alios vero prophetas, alios evangelistas, alios pastores et doctores ad coagmentationem sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi, donec concurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram staturae plenitudinis Christi.

„Řád církevní Jednoty bratrské“ nepochází od Komenského. Mezi svými spisy neuvádí ho nikde, jednou dokonce jmenuje ho výslovně „jako spis ne svůj vlastní, ale oficiální spis své církve“.¹ Ještě patrnější jest pravda ta z Předmluvy na Řád, v níž podepsaní „Starší a kněží Jednoty bratrské“ sdělují potřebná data původství tohoto díla. Sahá až k r. 1609, neboť majestátem císaře Rudolfa II. utvořen byl zdánlivě nerozborný podklad právní pro českou církev evangelickou, o nějž usilovala již od r. 1575. Takovéto jednotné církve evangelické však tehdy vlastně ještě nebylo. Stará církev podobojí porušena byla až na nepatrné zbytky evangelickými novotami, jež od západu do země vnikaly, zvláště lutherstvím, tak že sněm český r. 1567 mohl kompaktáta prohlásiti za zrušena, a tiito evangelicky smýšlející novoutrakvisté podali v konfessi z r. 1575, jejíž úplnou shodu s konfessí Augsburskou osvědčovali, vyznání víry všechny členy spojující.

Pouze Jednota bratrská, která nejen v zemi dosti byla rozšířena, nýbrž i mezi stavy měla mnoho ochránců, nepřistoupila k té konfessi bez podmínek, nýbrž podržela své vyznání zvláštní a dosáhla jen toho, že stavové, odevzdávající českou konfessi císaři Maxmiliánovi II., poukázali na shodu její s konfessí bratrskou a získali tím pro ni touž ochranu jako pro svou církev vlastní. V boji stavů o dosažení majestátu Jednota změnila postavení své potud, že byla ochotna v Čechách vzdáti se vlastního svého vyznání a s ostatními stavy evangelickými přiznávat se ke konfessi z r. 1575. Když pak v květnu r. 1608 stavové evangeličtí, vedeni jsouce členem Jednoty Václavem Budovcem, dožadovali se u císaře uznání této konfesse, Bratři pořídili její vydání, aby tak osvědčili plný svůj souhlas s ní, při čemž ovšem poněkud skrývají skutečně provedenou změnu ve svém postavení, píšíce v předmluvě: „Ačkoli předkové naši milí svou vlastní, při níž i od J. M. pánů stavů zanechání jsou (jakož to supplikací od J. M. pánů stavů J. M. C. podaná dostatečně vysvědčuje), avšak i tuto všech tří stavů konfessí ve všech podstatných artikulích podlé i jejich i našeho uznání s naší konfessí se srovnávající oblíbili a k ní se přihlásili. . . Poněvadž snad někteří by se najíti a domnívati mohli, jako by nyníější kněží a služebníci Jednoty šlepějemi předků svých nekráčeli a té kon-

¹ „De bono Unitatis“, 1660, *Dedicatorium alloquium*, p. 14: „In substantia rei nihil mutavi, utpote scripto non meo, sed ecclesiae publico.“

fessi sobě neoblíbovali, nýbrž na odpor jí něčemu posluchače své vyučovali, protože sme nikoli nechtěli a také slušně nemohli toho pomínouti, nežli vytištěním v nově často jmenované konfessi přede vším křesťanstvím v tom se osvědčiti, že následující předků našich milých tu konfessi ve všech podstatných artikulech s našší se srovnávající oblibujeme.“

Jakkoli tedy Bratři vzdávají se vlastního vyznání víry ve prospěch konfesse české, nechtějí přece zároveň obětovati celou svou samostatnost církevní, jež záležela v církevní ústavě, ve zvláštních řádech společenských a zvycích bohoslužebných, zkrátka ve všem tom, co se zahrnovalo výrazem „řád církevní“. Byl výsledkem vývoje půl druhého století trvajících, plného těžkých bojův a pronásledování, a tvořil vlastně církevněhistorický ráz Jednoty mnohem spíše nežli formulovaná konfesse, jež, jak známo, u Jednoty vlastně měla vždy spíše ráz obranný proti ostatnímu světu. Vzdání se beze všeho tohoto řádu svého měla církev ta tím méně příčiny, když ostatní stavové evangeličtí skutečně nestanovili ještě pražádného vlastního řádu církevního, neboť to mohlo se přirozeně státi teprve tehdy, když jim přiznáno bylo majestátem právo k založení samostatné církve.

Vzhledem k tomuto historickému stavu pak nastávala trojí možnost: buď přijme církevní řád bratrský veškerá česká církev evangelická. To arci sotva bylo možno a nebylo ani navrženo od nižádné strany, neboť církevní řád takovéto svobodné církve, sice dosti rozšířený, ale přece malý, nemohl beze všeho přenesen býti na velikou církev zemskou. Poměry tu byly příliš různé. Druhou možností bylo zřízení jednotného řádu církevního, v němž by se dbalo co nejvíce řádu bratrského. Ale i to uznati musel za neuskutečnitelné výbor k tomu zvolený, jenž počal zasedati dne 30. července 1609. I zbývala jedině třetí možnost, aby Bratři podrželi svůj řád církevní, a ostatní stavové evangeličtí aby si pořídili svůj řád vlastní, potřebám jejich přiměřený, a ústavní jednota obou stran aby se omezovala hlavně na společnou konsistoř. V tom smyslu bylo učiněno porovnání mezi Bratřimi a evangelickými stavy dne 28. září 1609, když majestát již napřed byl uznal takovou smlouvu, jež se teprve měla provésti.² V porovnání tom³ uznává se samostatnost obou řádů církevních těmito slovy: „Pročež pro řády a ceremonie, též pro kážeň a tvrdší disciplínu, kteráž by při kterémkoli tom kněžstvu se nacházela, postupování a zlehčování jedněch i druhých diti se nemá.“

Vše to jednání ovšem předpokládá, že církevní řád bratrský, který byl předmětem vyjednávání, písemně upraven byl v rukou jejich. To potvrzuje předmluva „Řádu církevního“ vypravující, že tehdy „poručeno jest Bratřím a patronům jejich, aby, co obzvláštního v církvích svých, zvláště strany řádu a kázně mají, ukázali. I uvedeno jest to v spis a Jich Milostem podáno.“ Při té zprávě zdá se arci podivné, že Jednota mohla trvati 150 let, nemajíc církevního řádu písemně ustáleného, ač řád ten právě v Jednotě měl větší význam

² Text nacházíme na př. v *Historii České Pavla Skály ze Zhoře*, vyd. Tiefertunkova díl I., str. 249–253. ³ „náboženství své křesťanské pod obojí podle též konfessi a svého mezi sebou učiněného porovnání a sjednocení volně a svobodně vsudy a na všelikém místě provozovati . . .“

nežli vyznání víry, jehož v té době byla již řada otisků. Nedostávalo však se vlastně jen ještě krátkého a soustavného přehledu ústavy a zřízení Jednoty, vlastní látky řádu církevního bylo již dávno s dostatek. Obsažena byla v četných nálezech synodálních od samého počátku Jednoty, jak poznati můžeme z výtahu posud zachovaného „Dekretů Jednoty Bratrské“, pak v různých návodech a instrukcích pro vedení jednotlivých úřadů a povolání („Zprávy biskupské“, „Zprávy kněžské“, „Zpráva církevní“ a pod.), jakož i v hojných spisech vzdělávacích: O panenství, o manželství, o pokání a j. Snesení veškeré látky v jediný Řád církevní neukázalo se patrně potud potřebným. A i když pro jednání r. 1609 takový Řád poprvé byl navržen, nepokládalo se za potřebné, aby odevzdán byl veřejnosti tiskem. Zůstal rukopisem a byl nám takto zachován pod názvem „Řád zvláštní mezi Bratřími“.⁴ Již tento titul poukazuje na zvláštní podnět k sepsání jeho. V pěti stručných odstavcích jedná se: 1. o konsistoři, 2. o synodích a ordinacích, 3. o řádích v bratrských domích, 4. o kázni, 5. o řádu neb obyčejích při službách církevních. Celek vyplňuje v tisku jen 12 osmerkových stran.

Sepsání tohoto prvního náčrtku Řádu církevního dle historického výkladu svrchu podaného položiti třeba do měsíce července r. 1609, poněvadž, jak řečeno, dne 30. července počala zasedání výborová, jež provedla porovnání mezi Jednotou a stavy evangelickými.

Dále vykládá předmluva z r. 1632, že „totéž sepsání léta 1616 na synodu hlavním v Žeravicích v plné radě přehlídnuto, doplněno a všemu kněžstvu také ku přečtení a bedlivému uvážení podáno. Což od nich ode všech oblíbeno, přijato a podpisem všech starších z Čech, Moravy i Polska tu shromážděných pro budoucí paměť... stvrzeno jest.“ Toho roku tedy asi Řád nabyl značně širšího rozsahu, v němž vytištěn r. 1632, neboť až do toho roku, jak Komenský výslovně praví, chován byl jen rukopisně.⁵ Teprve r. 1632 usnesl se synod v Lešně konaný na vytištění jeho, a to na žádost přátel Jednoty také cizozemských. Předmluva dle výslovně: „stalo se přítomného teď léta zde na synodu Polském svolení, aby znovu bedlivě přehlédnut a k imprimování dán byl“, a Komenský podává nález synodu o tom ve spise „Vindicatio famae“ (1659, str. 26) obšírně těmito slovy: „in congressu quodam dispersorum e Polonia, Silesia Hungariaque convocatorum seniorum decretum factum, ut eadem maiorum instituta... typis exscriberentur triplici fine:

1. ut nobis ipsis, sub acri Dei disciplina constitutis, quomodo a prima caritate exciderimus, melius occasio agnoscendi esset; atque si nos misericordiae oculo respicere patriisque ecclesiis restituere placeret Deo, quomodo ad antiqua fundamenta redeundum esset omnibus, apertius constaret omnibus.

2. Fratresque Poloni suis in ecclesiis collapsam disciplinam ut reparare interim quoque possent facilius.

⁴ Vydán poprvé od prof. Dra. G. A. Skalského v »Písemných památkách evangelických minulosti české«, č. 2. (nákl. J. Hoblíka v Pardubicích 1907).

⁵ »eatenus in antistitum manibus tantum custodita.« Vindicatio famae et conscientiae Joh. Comenii a calumniis Nic. Arnoldi, 1659, p. 26 (na citát upozornil mne prof. Kvačala).

3. Aut si utrosque sub castigatione hac interire vellet Deus (videbamus enim in Polonia quoque omnia ruere in peius, religionis apud nostros invalescere frigus, disciplinae fastidium, apostasias crebras, ecclesiarumque et patronorum ecclesiae minorem in dies numerum etc.), ut vel ad posteros memoria exstaret honesta, qualis populus fuerint maiores nostri.“

Ale mezi nálezy synodu, 6. října 1632 v Lešně konaného, není takového, jenž by určoval tištění Řádu z trojích důvodů, jež Komenský uvádí, nýbrž rozhodnuto tam: „Řád Jednoty, do polovice již vytisknutý, aby dotlačen byl.“⁶ Rozhodnutí o vydání tiskem tedy patrně stalo se dříve. Nemůže tu Komenský miniti ani porady předběžné, jež se konala v Lešně dne 1. srpna 1632 a označena pouze jako „shledání osob některých z rady Jednoty v Lešně Polském“. Snad lze v tom shledávat malou neurčitost se strany Komenského, jestliže nepřipomenul, že seniorové již před synodem počali s tiskem a dodatečně vyžádali si k tomu svolení synodu. Neurčitá zajisté je další zpráva Komenského: „prodiit libellus iste bohemicus anno 1633 Lesnae, latine autem anno sequenti Wratislaviae“,⁷ neboť ve skutečnosti vydání české má letopočet 1632, latinské 1633. Německé vydání vyšlo rovněž v Lešně r. 1633, a překladatelem byl dle zprávy Komenského jakýsi Jindřich Walther, muž jinak neznámý.⁸ Také pořízení překladu polského bylo staršími doporučeno, ustanovení též překladatelé, ale jakkoli na synodech opětně to připomínáno, práce ta provedena nebyla. Poláci zprvu namítali, že kněží češtině rozumějí, a kdo by tedy četl latinský překlad? Posléze však vyslovili se, že ten řád církevní odporuje zvykům polským, šlechta, z níž zbory nejvíce se skládají, že by se nesklonila pod takové jho. A tak nedošlo ku překladu, což je patrnou známkou vnitřního úpadku Jednoty v Polsku.

Proč ostatně Bratři právě r. 1632 připadli na myšlenku, že rozšíří řád církevní z r. 1616 tiskem, a to nejprve jazykem českým, tedy pro vlastní své členy a krajany, a proč s tím tak spěchali, až synod musel dodatečně schváliti počatý již tisk, souvisí zajisté s politickými událostmi toho roku. K tomu poukazuje také první z důvodů, jež Komenský o vytištění uvádí: „si nos misericordiae oculo respicere patriisque ecclesiis restituere placeret Deo“ etc.⁹ Neboť nejen obsazení Prahy vojskem saským, kteráž ovšem již v květnu r. 1632 ocitla se opět v moci Valdštejnově, oživilo v exulantech naději v návrat do vlasti, nýbrž očekávání to pojilo se především k osobě krále Gustava Adolfa, do něhož evangelíci již tehdy a až do smrti jeho stále se nadáli, že pomůže straně jejich k vítězství. Vzhledem k očekávanému tomu novému usazení Jednoty ve vlasti bylo tedy úmyslem starších, řád církevní dáti do rukou všem členům své církve, aby všem bylo patrné, „quomodo ad antiqua fundamenta redeundum esset omnibus“.

⁶ *Dekrety Jednoty*, vyd. A. Gindely, str. 279. Mimo to synod ten jmenuje se na tomto místě: »Shromáždění Bratří starších z Polska a Slezska«, kdežto Komenský jej nazývá »Congressus dispersorum e Polonia, Silesia Hungariaque convocatorum seniorum«. ⁷ *Comenii Vindicatio famae*, p. 27. K latinskému vydání z r. 1660 (viz níže č. IV.) Komenský připojuje poznámku: »Ut typis exscripta fuit MDXXXII«; to však může se dle výkladu svrchu podaného vztahovati jen na první vydání české. ⁸ »pio quodam sene Silesio, Henrico Walthero, operam sibi hanc ultro deposcente« (tamtéž). ⁹ *Comenii Vindicatio famae*, p. 26.

Z tohoto výkladu o vzniku „Řádu církevního“ je sice s dostatek patrné, že Komenský nemůže být nazýván jeho původcem, ale zbývá ještě ukázat, proč a jakým právem kniha ta od starodávna uváděna v souvislost se jménem Komenského.

Především je možno, ba pravděpodobno, že latinský překlad Řádu pochází od Komenského. Ježto totiž německého překladatele jmenuje, lze se domnívat, že by byl uvedl též latinského, kdyby jím nebyl sám. Větší pravděpodobnosti mínění to nabývá ještě úřadem, jenž mu svěřen synodem r. 1632, což vyloženo slovy: „Písafství Jednoty svěřeno B. Janovi Komenskému“.¹⁰ Jakožto písař Jednoty měl totiž dozor nade vším vedením písemným své církve a měl pro ni pracovat též perem. Odpovídati měl nejen na spisy odpůrců a předkládati svou odpověď dobrozdání rady, nýbrž „viděl-li by, že v některých podáních užitečných Jednota nedostatek má, to starším a radě oznámiti a vedle společného snešení poručení to doplniti.“¹¹

Dle toho náležel latinský překlad Řádu zcela v obor povinností písařových.

Ale všechny ty první otisky Řádu (český, latinský a německý) došlo té doby skrovného rozšíření, a exempláře jejich náležely brzo k největším vzácnostem. Šíře známo bylo teprve druhé vydání latinské, uspořádané Komenským, v němž opatřil text četnými a obšírnými poznámkami a předeslal krátké dějiny bratrské.¹² Od té doby spojeno jest jméno Komenského úzce s tímto řádem, pojmenovaným tu „Ratio disciplinae ordinisque ecclesiastici in Unitate Fratrum Bohemorum“.

Řád líčí v sedmi částech ústavu a zřízení Jednoty. V I. pojednává „o řádu veřejném celé Jednoty“, že po krátkém odstavci dogmatickém o rozeznávání „věcí podstatných, služebných a přídatných“, kterého se v Jednotě užívalo již od dob Br. Řehoře, vykládá se o církevním rozčlenění lidu, o laických úřadech v jednotlivých zborech, a posléze jmenují se služebníci Jednoty v užším smyslu ve své působnosti vzestupně od nejnižších až k nejvyšším. Část II. jedná „o řádu synodů a ordinací všelijakých, poněvadž na synodích obyčejně, zvlášť na veřejných, děje se ordinací k duchovnímu povolání. Také tento výklad počíná „řízením akolutů neb učedníků“ a končí „řízením seniorů“. Část III. obsahuje obecná ustanovení o kázání, křtu, přijímání v Jednotu, večeři Páně, sňatku a pohřbu, jakož i „řád strany svátků, suchých dnů, postů, almužen“. Ustanovení obřadů podávají postup jednotlivých výkonů, ale ponechávají ještě dosti místa vlastní agendě. Následující část IV. „O řádu domovním služebníků“ líčí život a domácí řád v t. zv. domech bratrských, kde zprávcové bratrští žili pospolu s mladými lidmi, jež vzdělávali prakticky a theoreticky v budoucí zpráve, kdežto stručná část V. „O řádu domovním posluchačů“ podává jen řadu zásad, dle nichž by členové zborů

¹⁰ Dekrety, str. 278. ¹¹ Řád církevní: Povinnosti písaře Jednoty. Že překlad vydán byl ve Vratislavi, neodporuje nikterak domněnce o práci Komenského. Snad to souvisí s okolností, že tehdy žil v městě tom veliký příznivec Bratrů, Karel z Žerotína. ¹² ve spise: »De Bono Unitatis . . . ecclesiae Bohemicae ad Anglicanam Paraenesis cum praemissa ordinis ac disciplinae in ecclesiis Fr. Bohem. usitatae descriptione. Amsterdami 1660. Věnování králi Karlu II. podepsáno: »Johan—Amos Comenius, reliquiarum ecclesiae F. F. Boh. episcopus indignus, solus adhuc superstes« (viz níže č. V.).

měli upravit obyčejný svůj život. Část VI. pojednává „o visitacích aneb navštěvováních, skrze něž se k řádu dohlédání děje“, a část VII. „O řádu kázně v Jednotě bratrské“. Tato se provádí třemi stupni (dle Mat. 18, 15 sl.), totiž: „1. napomenutím neb potrestáním tajným, 2. zahanbením zjevným, 3. vyloučením a vyvržením z církve dokonalým.“ Vyloučení to však není neodvolatelné, nýbrž po vykonaném pokání takový člen může opět býti přijat. A všech těch tří stupňů kázně používají též služebníci Jednoty mezi sebou. Na konec připomíná se „soud a svědectví některá o řádu i veřejně i obzvláště o tom, kterýž se zachovává v Jednotě bratrské“ v českém překladě, ač synod lešenský ze dne 6. října 1632 se rozhodl, „testimonia mužů některých vzácných latinské aby přidána byla.“

Různá vydání Řádu v rozličných jazycích vyšla posud tato:

I. Řád církevní Jednoty Bratří Českých, podle učení Kristova a příkladu prvotní církve ku pobožnému ostříhání hned v původu vyzdvižený, nyní pak z příčin hodných vůbec vydaný. 1. Kor. 14, v. 40. Všecko slušně a podle řádu ať se děje. V Lešně Polském, léta 1632; v m. 8°, str. 169 a 4 str. tisk. chyb; 16 str. Testimonia a 16 str. překladů toho, zvláště počítaných (exempl. v knihovně Muzea král. Českého, neúplný v universitní knih. pražské).

II. Ratio Disciplinae Ordinisque ecclesiastici in Unitate Fratrum Bohemorum. Recens e bohemico latina facta. 1. Cor. 14, 40. Omnia decenter et secundum ordinem fiant. Anno Christi MDCXXXIII; v m. 8°, str. 125 a 2 str. Errata graviora corrigenda (exempl. v knihovně Jednoty v Herrnhutě a v městské knihovně v Gdansku).

III. Kirchen Ordnung, wie sie in der vereinigten Böhmischen Brüderschafft gehalten wird. Newlich auss dem Böhmischen verdeuscht (!) 1. Corinth. 14, v. 40. Lasset alles ehrlich und ordentlich zugehen. Gedruckt zur Polnischen Lissaw Im Jahr 1633; v m. 8°, str. 168 (exempl. v městské knihovně v Gdansku).

IV. Ratio disciplinae etc. (jako při č. II.) Anno Christi MDCXXXIII. (text úplně souhlasí s vydáním č. II., pouze chyby tiskové („Errata graviora corrigenda“) v textě jsou opraveny a nejsou tedy již ke konci otištěny). Exemplář v knihovně Jednoty v Herrnhutě.

V. Ve spise „De Bono Unitatis et Ordinis disciplinae ac obedientiae in ecclesia recte constituta vel constituenda ecclesiae Bohemicae ad Anglicanam Paraenesis. Cum praemissa ordinis ac disciplinae in ecclesiis F. F. Boh. usitatae descriptione. Amsterdami, apud Johannem Ravesteinium, Anno 1660. Po věnování králi anglickému Karlu II. (6 str.), podepsaném: „Christi exul, Maiestatis vero Tuae humillimus servus Johan — Amos Comenius, reliquiarum ecclesiae F. F. Boh. episcopus indignus, solus adhuc superstes.“ následuje se zvláštním listem titulním: „Ratio Disciplinae Ordinisque ecclesiastici in Unitate Fratrum Bohemorum. Ad antiquum exemplar recusa notisque illustrata. Cum praemissa de ecclesiae Bohemicae ortu, progressu mutationibusque historiola Et subiuncta ad ecclesias paraenesis. Amsterodami, typis Christophori Cunradi. Prostant vero in officina Johannis Ravesteinii. Anno 1660.“

Po věnovacím oslovení („Dedicatorium alloquium“) církvi anglické (16 str.) následuje „Historiola ecclesiae Slavonicae (str. 1—63), potom

„Ratio Disciplinae Ordinisque ecclesiastici in Unitate Fratrum Bohemorum (Ut typis exscripta fuit Lesnae MDCXXXII), na str. 1—74. — Ad Rationem Ordinis et Disciplinae Fratrum Bohemorum Annotata quaedam, na str. 75—112. — Paraenesis ad ecclesias, nominatim Anglicanam etc., na str. 113—151. — Index rerum et verborum (7 nepočítaných stran). V m. 8°. Není v tom vydání „De Ordine et Disciplina Testimonia quaedam“ (dle č. II., v č. I. Soud a svědectví některá). Připojena jsou od Komenského k Amsterodamskému vydání Lasitského z r. 1660. (Exempláře dosti hojné.)

VI. Jiný otisk nezměněný Genevae, apud Petrum Aubertum MDCLXI. (Exempláře v zemské knihovně ve Štuttgartě a v královské knihovně berlínské; první z těchto exemplářů nemá pouze posledního listu rejstříku, po jedné straně tištěného, druhému nedostává se prvního listu titulního (De Bono Unitatis) a věnování králi Karlu II. Zařazen tedy jako „Ratio Disciplinae etc.“ dle podružného listu titulního).

VII. (Anglický překlad č. V.) An Exhortation of the Churches of Bohemia to the Church of England. Wherein is set forth the good of Unity, Order, Discipline and Obedience, in Churches rightly now, or to be Constituted. With a Description premised of the Order and Discipline used in the Churches of the Brethren of Bohemia. Written in Latin, and Dedicated to his most excellent Majesty Charls the Second, in Holand, at his returning into England; If possible it may be for an Accomodation amongst the Churches of Christ. — by J. Amos Comenius, the only surviving Bishop of the Remains of those Churches. — London, Printed for Thomas Parkhurst at the Three Crowns etc. 1661. (Exemplář choval se v Göttingách v universitní knihovně; nyní se pohřešuje, a nebylo tedy lze do něho nahlédnouti; jiný exemplář v Britsk. museu. Bližší popis tohoto vydání v Monatshefte der Com. Ges. 1895, 131).¹³

VIII. J. Amos Comenii, Eccl. F. F. Boh. Episcopi, Historia Fratrum Bohemorum, eorum Ordo et Disciplina ecclesiastica, ad ecclesiae recte constituendae exemplar, cum Ecclesiae Bohem. ad Anglicanam Paraenisi. Accedit eiusdem auctoris Panegesia, sive excitatorium universale, ad cuiusvis ordinis et loci in Europa viros, quo salubria suppeditantur consilia, quomodo communis rerum humanarum emendatio suscipi atque fieri possit, ex opere eius, ut vocat, Pansophico nondum edito desumptum. Praemissa est praefatio Jo. Francisci Buddei P. P. de instauranda disciplina ecclesiastica. Cum privilegio. Halae, Typis et impensis Orphanotrophii. 1702, v 4°. Po předmluvě Buddeově (na 26 nepočítaných stranách) následuje otisk stati „De Bono Unitatis“, ale bez tit. listu a věnování králi Karlovi II., tak že počíná hned druhým listem titulním: „Ratio disciplinae“ etc. Otisk pořídil Buddeus zajisté dle vydání ženevského (č. VI.), neboť pod „Dedicatorium alloquium“ vytiskl podpis rovněž jako vydání ženevské: „Pacis, Ordinis Salutisque Ecclesiae scientissimus J. A. Comenius, Moravus“, kdežto pouze vydání amsterodamské (č. V.)

¹³ Spis »De Bono Unitatis« Komenský v listě P. Montanovi na dvou místech uvádí mezi svými pracemi (na str. 92, III. a 96). O vydání ženevském (č. VI.) i o překladě anglickém (č. VII.) zmiňuje se v listě synodu poslaném dne 2. dubna 1662 (Patera, Korrespondence Kom. 1892, str. 250).

má přiměřené znění: „sitientissimus“. Dále vynechána jsou na zvláštním titule Řádu jak u Buddea, tak ve vydání ženevském slova: ut typis exscripta fuit Lesnae MDCXXXII. Ba dokonce je pravděpodobno, že Buddeus užil právě berlínského výtisku tohoto vydání, neboť nemá právě těch věcí, jichž se berlínskému exempláři nedostává.

IX. De bono unitatis et ordinis disciplinaeque et obedientiae in ecclesia recte constituta vel constituenda ecclesiae Bohemicae ad Anglicanam Paraenesis. Scripta a J. Amos Comenio, ecclesiae F. F. Bohemorum episcopo. Ob utilitatem suam turbulentis his temporibus recusa. Londini, prostant apud J. Donning in vico vulgo dicta Bartholomew-Close, prope West-Smithfeld, 1710. (Exemplář v královské knihovně v Kodani).

X. Kurz-gefasste Kirchen — Historie der Böhmischen Brüder, wie solche Johann Amos Comenius, weylend letzter Bischoff der vereinigten Brüder-Gemeine in Böhmen, Lateinisch beschrieben, hernach aber, um des erbaulichen Inhalts willen Nebst einem Glaubens-Bekänntniss, Etlichen zur Erläuterung dienlichen Briefen, Und der fürtrefflichen Kirchen-Ordnung derselben unsern lauen oder gering geachteten Kirchen-Verfassungen, und meist ohne geistliche Zucht stehenden Gemeinden, zu einem hell-polirten Spiegel, denen noch wenigen Frommen aber zur Ermunterung in der Gottseligkeit ins Teutsche übersetzt, auch Mit nützlichen Anmerkungen und einem guten Register versehen worden. Schwabach, Verlegts Johann Jacob Enderes, Hoch-Fürstl. privil. Buch- und Disputations-Händler 1739. — Kniha věnována jest dánskému králi Kristiánovi VI. v 8°, věnovánf 8 listů, předml. 3 listy, věnování (Komenského) anglické církvi 8 listů. Na str. 1—142 Kurze Historie der Slavonischen Kirche (překlad „Eccles. Slav. Histor.“), na str. 143—268 Confessio, Das ist: Bekänntniss des Glaubens atd. (otisk německého překladu z r. 1564 konfesse bratrské z r. 1535); na str. 269—468 „Die Apostolische Ordnung und Kirchen-Zucht, Wie dieselbe Bey denen Gemeinden der Vereinigten Brüder in Böhmen, Im Segen, und zur allgemeinen seligen Erbauung und Wachsthum in dem Guten beobachtet und geübet worden. Anno 1737. Rejstřík 14 listů. Základem tohoto překladu jest pouze vydání Buddeovo, jak patrno již z předmluvy. Tiskovou chybu vydání ženevského i Buddeova podpisu Komenského (scientissimus m. sitientissimus) vydání toto převádí slovy: „Der in der Friedens-Ordnung und im Heil der Kirche wohl-erfahrne J. A. C.“ — Poznámky (Annotata) Komenského připojeny jsou všude pod text překladu a rozšířeny ještě několika málo poznámkami vlastními. Dle zprávy o knize v Actech hist. eccl. IV. 284 nové ty poznámky pocházejí od Jana Petra Krafta, evang. kazatele v Řezně.

XI. Die Kirchenordnung und Disciplin der alten Hussitischen Brüderkirche in Böhmen, Mähren und Polen, ein ehrwürdiges beherzigenswerthes Denkmal evangelischer Reformation vor Luther, unserer evangelischen Kirche verdeutscht dargereicht von Albert Köppen, evangelischem Pfarrer zu Bienowitz bei Liegnitz. Ordo rerum anima. Leipzig, Verlag von Wilh. Engelmann 1845, v 8° str. XL a 119. — Překlad proveden jest dle prvního vydání latinského (č. II.), zároveň použil překladatel vydání Bud-

deova (č. VIII.). „Praefatio“ starších a poznámky Komenského jsou vynechány. Za to připojeno několik svědectví („Testimonia“) jednak z vyd. č. II., jednak z „Krátkých dějin“, a to latinských i v něm. překladě.

XII. Church Constitution of the Bohemian and Moravian Brethren. The original Latin with a Translation, Notes and Introduction by B. Seifferth, Bishop of the Brethren's Church. „Humaniter accipi et benigne ab omnibus, in quorum manus venerint, haec nostra cognosci petimus: et hinc totius quam ex adversariorum aut vulgi sermonibus, aut historicorum etiam quorundam et aliorum minime veracibus scriptis de rebus nostris statuere.“ — Prooemium ad Confessionem Fratrum Bohemorum, A. D. 1535. London W. Mallalieu and Co. 97. Hatton Garden. MDCCCLXVI. v 8°, str. 200. Latinský text jest otiskem vyd. amsterodamského z r. 1660 (č. V.), anglický překlad je nový (nikoli č. VII.). Na konec připojeno jen několik málo poznámek Komenského v překladě.

XIII. Řád církevní Jednoty Bratří Českých, podle učení Kristova a příkladu prvotní církve ku pobožnému ostříhání hned v původu vyzdvižený, nyní pak z příčin hodných vůbec vydaný. — Všecko slušně a podle řádu ať se děje. 1. Kor. 14, 40. V Praze, vydáním a nákladem Comenia, evangelické matice Komenského. Tiskem F. Šimáčka. 1897. (Comenium XII. Vědecký odbor č. 7). v 8°, str. 125. Otisk č. I. dle Exempláře v Museu král. Českého. Připojena jsou Annotata Komenského dle vydání amsterodamského z r. 1660 (č. IV.), a. to v českém překladě A. Vávry. —

Podáváme tuto český text přesně dle I. vydání z r. 1632 (č. I.), rovněž text latinský dle I. vydání latinského (A) z r. 1633 (č. II.), připojujeme odchylná čtení II. vyd. latinského (B) z r. 1660 (č. V.); rovněž poznámky (Annotata), od Komenského k tomuto vyd. připojené.

Předmluva.

Není neznámé z historií, pobožný čtenáři, že, ačkoli před dvěma sty lety skrze M. Jana Husa a Jeronýma Pražského v národu Českém Pán Bůh pravdu svou z Antikristových temností jasně na světlo vyvozovati byl začal, Istmi však nepřátelskými Čechové zase uloveni a ku poslušenství stolice Římské na sněmě Bazilejském (léta 1433) přivedeni byli, tak že kalicha užívání toliko sobě vyměnivše, ve všem jiném zase ku papeži přistoupili. Čehož když se nejedněm pobožným a osvíceným mužům slitovalo, že se rozsvícené světlo zase pod kbelec stavěti má, rozhorlivše se v Bohu, ¹⁰ oddělili se i od té kališné strany, a sobě sami řád církevní vzdvihše, obzvláštně obnovenou církví neb jednotou učiněni jsou. Nebo je k tomu vedl rozkaz Boží: Vyjděte z Babylona, lide můj, abyšte neobcovali hříchům jeho (Zjev. 18, 4). A opět: Vyjděte z prostředku jejich, oddělte se, praví Pán, a nečistého se nedotýkejte; a já přijmu vás (2. Kor. 6, 17). Kteréžto oddělení jak pobožně, rozvážlivě, s vroucími po mnoho let modlitbami dalo se, a jak přepracně ti gruntové zakládání byli, o tom historia Jednoty svědčí; připomínati toho pro krátkost nyní nelze. To zřejmé jest, že ta pobožných lidí hrstka (mezi nimiž mnozí byli muži osvícení, ²⁰ všelijakého povolání, až i z urozených a učených někteří, i kněží římského svěcení), vlastní a praví Husovi učedníci a následovníci byli. A však když sobě titul Husitů kališní byli osobili, a tito také proti Ducha svatého záповědi (1. Kor. 1, 12. 13) od lidí se titulovati nežádali, jmenovali sebe vespolek milým tím a na křesťany nejprápadnějším jménem: Bratři; poněvadž i Kristus učedníky své tak jmenovati začal, když řekl: Vy pak všickni bratři jste (Mat. 23, 8); i apoštolé tak své posluchače nazývali.

Praefatio.

Constat ex historiis, pie lector, gentem Bohemam, postquam ante duo saecula, et quod excurrit, Iohannis Hussi et Hieronymi Pragensis ministerio evangelii luce feliciter fuisset collustrata, fraudibus tamen Satanae ad apostolicae sedis oboedientiam (calice solo et superficialibus quibusdam sibi reservatis) rursum pellectam fuisse, in Basiliensi nimirum concilio anno 1433. Unica Taboriensium urbs, accensum lumen sub modium recondi dolens, per multos annos resistebat doctrinaeque puritatem et suam in fide constantiam gladio defendebat, donec et ipsi partim dolo circumventi, partim vi oppressi fuissent. Quidquid ergo piarum adhuc supererat Hussi reliquiarum, divino inflammati zelo denuo resumpserunt animos et a Calixtinis illis Pseudo-Hussitis secessionem facta (anno 1457) peculiare coetus multis in locis sola divina ope fulti feliciter erexerunt, quemadmodum et consistorium peculiare. Paulo enim ante illa tempora Valdensium e Gallia pulsorum pars in vicinia Austriae cum uno et altero episcopo suo conederant; ad quos legatione facta nostri illi propositum totum detegunt consiliumque tandem et christianam coalitionem expetunt. Collaudant illi propositum suadentque, si coetus illi puram amplectentium evangelii doctrinam a dissipatione praeservari debeant, videntum esse, ne pastores fidi deficient.

Non exspectandum igitur, dum Romanae ordinationis aliqui veritatis amore ad illos transeant seque illis pastores dent; sed ordinandos esse domi pro necessitate. Cumque dicti Valdenses

3. excurrit] v. *B. sch.* „ante duo saecula et quod excurrit.“ — 5. Satanae] *B.* novis tamen Satanae fraudibus. — 6. et superficialibus quibusdam] *B.* cum aliis quibusdam paucis. — 8. urbs] *B.* Urbe. — 10. defendebat] *B.* dolente perque multos annos resistente et doctrinae pur. suamque in fide . . . defendente. — 11. fuissent] *B.* fuerunt. — 17. vicinia Austriae] *B.* vicina Austria.

V knihách pak svých ohled majíce na základ pře M. Jana Husa (že zákon Kristů dostatečný jest k zpravování církve rytěřující bez přidávání a přimíšení zákonů lidských) a umínivše na tom základu státi a jeho neustupovati; nýbrž obmýšlejíce, aby i potomkové to stále v paměti měli, podpisovali se: Bratři zákona Kristova. A že řád slušný mezi sebou k ostříhání u víře a lásce jednomyslnosti vyzdvižený měli, nazvali tu společnost svou Jednotou Bratrskou, jakž se dodnes jmenuje. Ačkoli pak na ně hned v počátcích i potom nemalá pokušení přicházela (nebo je nepřátelé titulem Pikhartů hyzdili), tak mnoho však Pán Bůh buď milostí jim u vrchností dával, že jich zlým lidem k vůli tříbiti nedopouštěli, aneb ochrany při nich dokazoval, že, kteří se na vyhlazení jich vydávali, sami divnými Božími soudy potírání byli.

Že pak fary a kostely všudy buď Římané neb kališní drželi, oni obzvláštní sobě domy a k službám Božím místka (staročeským vlastním jménem Zbory je nazývajíce) vyzdvihovati musili. Kterémuž svému dílu, bez ramene světského konanému (Zach. 4, 6), tak požehnal Pán Bůh, že čím více nepřátelé zastaviti je usilovali, tím více rostlo (nalézáme zajisté v pamětech, že okolo léta 1500 do dvou set zborů v Čechách a v Moravě měli) až do času, v kterémž 20 Bůh i nad Německou zemí se smilovav, D. Luteru vzbudil a krajinám Říše svici evangelium svého také rozsvítil. Kdež předkové naši několikrát k Luterovi i jiným v říši slavným církve učitelům vysílavše, v učení víry jednomyslnost našli, strany pak řádu a kázně mezi sebou od nich schválení a potvrzení přijali; jakž listové

2. dostatečný] pův. tišť. dokonalý; oprav. vzadu.

legitimos se habere episcopos legitimamque et non interruptam ab apostolis usque successionem affirmarent, crearunt tres e nostrorum ministris ritu sollemni episcopos illisque ministros ordinandi contulerunt potestatem. Sed qui in odium tracto ab Antichristiano abusu episcoporum nomine seniorum potius appellatione acquiescebant, uti et hactenus. Quantum ad coalitionem ipsam, antequam haec in effectum deduci potuisset, dissipati sunt boni Valdenses denuo, primariusque ipsorum episcopus Stephanus Viennae igni exustus. Nostri illi in Bohemia multas pariter experti persecutiones exstir-

10 pari tamen Deo ipsos protegente non potuerunt. Crevit potius fidelium numerus adeo, ut circiter annum 1500 prope ducentae essent per Bohemiam et Moraviam ecclesiolae, e nobilitate iam multis eas pie foventibus. Quanto autem sudore et sanguine fundamenta illa orthodoxae Fraternitatis constiterint, historiae, quae ad manum sunt, docent.

Quod Fraternitatis nomen attinet, id a re ipsa desumptum fuit. Erant illi re vera genuina sancti martyris Hussi propago; quia tamen Calixtini Hussitarum titulum iam praeripuerant, neque nostri illi contra Spiritus sancti interdictum (1. Cor. 1, 12. 13.) ab homi-

20 nibus denominari sustinerent: factum est, ut se ipsos invicem amabili illo et christianis convenientissimo nomine Fratres et Sorores appellarent. Apologiis vero et libris suis fundamentum causae M. Hussi (legem Christi sufficientem esse ad ecclesiae militantis regimen sine additamentis legum humanarum) respectantes, et ne a fundamento hoc vel ipsi vel posterius recederent, praecavere volentes, subscribebant Fratres legis (seu regulae) Christi. Et quia ordinem inter se certum ad servandam fidei et caritatis unanimi-

30 tatem erexerant, appellabant totam congregationem Unitatem Fratrum, quemadmodum et hactenus.

Quia vero templa publica a Romanis vel Pseudo-Hussitis ubique occupabantur, illi peculiaria sibi oratoria oppidatim exstruere pastoresque ordinariis destituti redditibus manuum labore victum quaerere necesse habuerunt. Cum vero postea Germaniae quoque misertus Deus magnum illum excitasset Lutherum, Fratres ad ipsum aliosque in Imperio celebres evangelii doctores aliquoties legatione instituta doctrinae quidem harmoniam in praecipuis plerisque omnibus capitibus deprehenderunt; ordinis vero et disciplinae strictioris laudem prae aliis reportarunt, quemadmodum Lutheri et aliorum, quae exstant, ad Fratres vel de Fratribus epistolae testantur. Quamvis

40 autem peroptassent cum ceteris ecclesiis reformatis plane unum

5. potius] *v B. pŕid.* et antistitum. — 18. iam] *sch. v B.* — 28. congregationem] *B. pŕid.* suam. — 40. ecclesiis] *B. pŕid.* in Germania et alibi.

jejich k Jednotě o tom svědčí. Když pak léta 1548 Ferdinand král z stavů některým statky odjav, církve míst těch rozptýlil a z zemí svých vypověděl, oni do koruny Polské se obrátivše, i tam některé zbory Páně založili.

Až pak léta 1609, když stavové království Českého, obdrževše na slavné paměti císaři Rudolfovi náboženství svobodu, všecky evangelistské obnovené církve pod jednu konsistoř, a bylo-li by možné, v jeden řád uvesti chtěli: poručeno jest Bratřím a patronům jejich, aby, co obzvláštního v církvích svých, zvláště strany řádu a kázně mají, ukázali. I uvedeno jest to v spis a Jich Milostem po-¹⁰ dáno. Což poněvadž zhaněno býti nemohlo, však mezi tím nevidělo se ještě na ten čas, jak by všecky české církve na jeden způsob přivedeny býti mohly: dovoleno jest Bratřím (do konsistoře sic jinak společně přijatým), aby při témž řádu svém zůstávati mohli, dokudž by dokonalejšího něco, což by všechněm společné bylo, neukázal Bůh.

Aby tedy ti řádové dobří stále ostříhání býti mohli a snad pomálu (jakž bývá, když bedlivého na něco pozoru není) nezacházeli, totéž sepsání jich léta 1616 na synodu hlavním v Žeravicích v plné radě přehlídnuto, doplněno a všemu kněžstvu také ku pře-²⁰ čtení a bedlivému uvážení podáno. Což od nich ode všech oblí-
beno, přijato a podpisem všech starších (z Čech, Moravy i Polska tu shromážděných) pro budoucí pamět, nýbrž zavázáním sebe ve-
spolek k jednomyslnému všeho toho v lásce ostříhání stvrzeno jest.

22. zavázáním] oprav. vzadu ze zavázání.

fieri, quia tamen dissidia inter easdem cernebant varia exstis-
 tisse, a partium studiis abstinendum sibi amicitia christiana cum
 utrisque retenta censuerunt, suorum interim coetuum curam (quod
 praesertim disciplinam attinet) tanto sollicitius gerentes, quanto
 plus animadverterunt disciplinae neglectu quodam aut languore
 contentiones illas potissimum invaluisse. Postea vero, cum bello
 Schmalcaldico superati fuissent protestantes, Ferdinandusque Bo-
 hemos etiam suos (utpote protestantium foederatos) ad poenam
 traheret, confiscatis nonnullorum procerum bonis ecclesias Fratrum
 10 ex istis locis eiecit regnoque proscripsit anno 1548: illi terno agmine
 in maiorem Poloniam et Borussiam delati ibi quoque evangelii
 doctrinam sparserunt ecclesiasque nonnullas fundarunt. Tandem,
 cum anno 1609 proceres Bohemi, impetrata a Rodolpho im-
 peratore religionis libertate, omnes evangelicas diversorum rituum
 ecclesias ad syncretismum redigere tentarent, iussi sunt Fratrum
 patroni et seniores exhibere, quidnam prae reliquis peculiare ha-
 berent, praesertim quod ad disciplinam et ordinem. Exhibuerunt
 itaque sequentem seriem; quae cum approbaretur, nec tamen
 ecclesiae ad eam formam redigi tum posse putarentur, indultum
 20 est Fratribus (ad commune regni consistorium alioquin receptis)
 suam retinere disciplinae et ordinis formam, donec perfectius aliquid,
 quod omnibus pariter inserviret, offerret Deus.

Ut ne autem quid praetermitteretur interim, quod ad con-
 stantem ordinis eius boni rectique observationem videretur facturum,
 certiusque praecaveretur elanguescentia, quae vel sensim contingere
 amota vigili in talibus providentia solet, consignatio illa et velut
 in tabulas redactio in synodo generali Zeravicii Moravorum (anno
 1616) sub pleno senatu revisa, completa totique ministerio ad re-
 legendum gnaviterque secundum omnia perpensandum oblata fuit.
 30 Quod cum ageretur, comprobata ea fuit ab omnibus et seniorum
 (e Bohemia, Moravia, Polonia) praesentium subscriptionibus con-
 firmata, non solum ut certior exstaret rei eius ad posteros me-
 moria, sed ut arctior quoque evaderet singulorum ad sedulam
 istorum per caritatem mutuam observationem obligatio.

Ac quoniam nec deerant deinceps, qui eandem consigna-
 tionem luci dari postularent, exterorum etiam piorum desideria
 in ecclesiis nonnullis id deposcere intelligebantur: statutum fuit

1. exstistisse] *B.* quia tamen inter easdem dissidia oriri varia cerne-
 bant. — 5. quodam] *v B. sch.* — 7. protestantes] *B. pñd.* in Germania. —
 10. illi] *B.* qui. — 15. syncretismum] *A. tišl.* Syntecrismum. — 16. seniores] *B.*
Antistites. — 21. et] *B. ac.* — 24. rectique] *v B. sch.* — 28. sub pleno senatu]
v B. sch. — 31. praesentium] *B.* praesentiumque e Boh. Mor. Pol. Seniorum atque
 Conseniorum. — 32. eius] *B.* hujus. — 36. etiam] *B.* exterorumque (etiam *sch.*).

Že pak i tehdáž přimluvy, aby týž řád na světlo dán byl, šly, i nyní některých pobožných (až i z zemí cizích od jiných obnovených církví) žádosti přistoupily, stalo se přítomného teď léta zde na synodu Polském svolení, aby znovu bedlivě přehlédnut a k imprování dán byl; což nyní i vykonáno jest. Nebo ač dokročila na nás kázeň Boží (snad i pro opuštění první té lásky a horlivosti, Zjev. 2, 4), nesluší však dopouštětí, aby, což jednou tak rozšafně spořádáno a svatě s velikým prospěchem užíváno bylo, v zapomenutí dáno býti mělo. Nýbrž mysliti potřebí, aby, co zkuhavělo, do konce se nevyvinulo, ale raději uzdraveno bylo (Žid. 12, 13).¹⁰ Čehož nám Bůh popřítí a ve všeliké milosti své nás i všechny věrné křesťany obnoviti a utvrditi rač pro jméno své svaté. Amen.

Starší a kněží Jednoty Bratrské.

tandem in synodo, quae a dispersa Fraternitate Lessnae Polonorum celebrabatur anno 1632, ut typis ea exscriberetur. Videbatur quidem istis temporibus iam alia quadam disciplina nos concastigare Deus (procul dubio ob desitam inter nos quoque caritatem primam remissumve fervorem pristinum, Apocal. 2, 4), non tamen convenire iudicatum est, ut negligentia quadam nostra in oblivionem abiret et tenebris velut contegeretur, quod semel probe sanctaque consideratione a maioribus constitutum neque etiam sine profectu pietatis hactenus erat usurpatum. Cogitationes potius eo conferre decuit,
 10 ut reconcinnetur, quod luxatum est, eviteturque totalis distortio, sanitas autem potius restauretur (Hebr. 12, 13). Quod ut inter nos pariterque universos Christi fideles confiat, sua nos caelesti gratia Deus et renovare et confirmare dignetur ob sacrosancti nominis sui gloriam. Amen.

Seniores et ministri Unitatis Fratrum.

1. Polonorum] *v A. tišl.* Polorum. — 2. ea] *v B. sch.* — 5. remissumve] *B. remissumque.* — 7. contegeretur] *B. sepeliretur.* — probe] *sch. v B.* — sanctaque] *B. sancta.* — 8. erat usurpatum] *B. usurpatum erat.*

Rád Jednoty Bratrské.

Z příkladu všeho světa zřejmé jest, že žádná lidská buď větší neb menší společnost, království, město, dům v svém zdárném způsobu, nýbrž žádná stvořená věc v svém bytu bez jistého řádu státi nemůž (1. Kor. 14, 33); alebrž bez něho hned se všecko mění, ruší, boří, mizí a hyne. Ovšem tedy církev Jezukristova, jenž jest dům Boží (1. Tim. 3, 15), město Krále velikého (Žalm 48, 3), království Boží, státi ani nemá ani nemůže; pročež apoštol napsal:

¹ Immo tot^{us} etiam sapientum virorum exstant ordinis elogia, ut mirum sit tam paucos mortalium, quid rei sit et quam salutare, quod ordo dicitur, attendere, nedum ut intelligant et observent. Quin et divinarum querelarum plena est scriptura omnes homines ab aeterni ordinis legibus aberrare ac in confusiones infinitas adeo prolabi, ut perversa nequeant corrigi, et defectuum non sit numerus (Eccl. 1, 14. 15). O quam vere dixit, qui dixit: Ordo rerum anima est. Ut enim corpus vivum per animam vivit, movetur, sentit actionesque suas edit, anima sublata corrui et fit cadaver: ita, quidquid usquam rerum bene constitutarum viget, ordinis beneficio viget. Vis exemplum? Dabo. Dic mihi, quem ¹⁰ usum aut oblectationem hae literae: A a, d, e, i, m m, n, o o, r r r, u, dare possunt? aut redactae quidem in aliquem, sed non plenum ordinem, exempli causa syllabicum: Am, or, dor, er, um, an, i; aut denique in voces etiam redactae, sed confuse politae, sine distinctione certa; ut: Ord orer uman ima. Quid hic intelligis? Intelliges autem mox, si distincte posuero: Ordo rerum anima. Annon? Nihil tamen aliud modo dixi, quam ante, sed aliter, easdem literas, syllabas, voces, sed prius inordinate, nunc ordinate prolatas. Et ecce, ibi fuit res inutilis, sermonis cadaver, nullam dans intellectui vitam (hoc est sensum nullum), nunc est corpusculum animatum, vegetum, sensu et motu ²⁰

Ordo ecclesiasticus in Unitate Fratrum Bohemorum.

Nullam hominum societatem, regnum, civitatem, immo nullam creatam rem citra ordinem certum consistere posse, sed illico labefactari, nutare, labi omnia totius universi exemplis constat satis.¹ Nec igitur ecclesia, quae domus est Dei (1. Tim. 3, 15) et civitas magni Regis (Psal. 48, 3) et regnum Dei (Mat. 20, 1), nisi ordine certo constare potest.² Hinc apostolus: Omnia

plenum. Idemque obtinet in omni sermone, cogitatione, operatione, solus unus ordo omnibus rebus dat vivere, esse, durare recte adhibitus, labi autem et interire dissolutus. Experire in quocunque sapientissimo libro, dissolve in eo sententias, verba, syllabas, literas, ut adsint quidem, sed non cohaereant, mox librum destruxeris, ex luce tenebras effeceris. Idem erit, si vincula corporis humani vel alterius animalis aut societatis alicuius humanae aut aedificii, horologii et cuiuscunque rei dissolveris. Verissime igitur poëta:

Vis corrumpere cuncta in orbe? Unum ordinem corrumpito.

10 Et Plato: Ex ordine cuncta bona procedunt, inordinata etiam ordinata dissipant. Boëtius denique:

Quicquid praecipiti via
certum deserit ordinem,
laetos non habet exitus.

Et haec quidem sic de ordine generatim.

² De ordine ecclesiastico in specie aliquid apponendum est, quam a Deo et sanctis viris usque commendatus sit, quanta eius agnita et celebrata utilitas:

1. Origenes (Hom. 2. super 2. caput Num.) ita scribit: Moses
20 dicit, homo secundum ordinem suum et secundum signa sua et se-

2. civitatem] *B. prid. domum.*

Všecko slušně a podlé řádu ať se děje (1. Kor. 14, 40). Kteréhož ač ne všudy po všech částkách církve jednotejně se ostříhá, jisté však jest, že, čím která partikulární církev neb jednota lepšími řády opatřena jest, tím mocněji stojí a tím také zdárněji kvete. Což

cundum domos familiarum suarum incedat in castris. Et Paulus dicit: Omnia honeste et secundum ordinem fiant. Annon tibi videtur unus esse spiritus Dei, qui in Mose et Paulo loquitur? Secundum ordinem Moses incedi iubet, secundum ordinem omnia in ecclesia geri praecipit apostolus etc. Non observare igitur decorum christianis dignum est legis et evangelii statuta contemnere et nihil secundum ordinem gerere.

2. Chrysostomus (Homil. 37. ad Corinth. 1.): Nihil aeque aedificat, ut ordo rectus, ut pax, ut caritas, sicut etiam contraria diruunt. Non solum autem in spiritualibus, sed in omni re similiter id videris. Nam sive in choro, sive in navigio, sive in curru, sive in castris ordinem 10 confundas maioribusque suo loco emotis minora in eorum ordinem posueris, omnia corrumpis, et sic, quae sunt supra, fiunt infra etc.

3. Et quid plura allegare opus? Nemo antiquorum est, qui non ordinis laudes celebret. Resque ipsa loquitur ecclesiam quamque particularem, quanto plus intra se ordinis habet, tanto magis esse indissipabilem, etiamsi cetera satis vacillent, quemadmodum in ecclesia Graeca et Romana videre est. Ut mirum sit quosdam nostro aevo ob ordinis illius abusum in ipsius ordinis odium prolabi ipsaque ordinis vincula sublata velle ac in ecclesiis suis tentare. Non meliore profecto 20 ratione, atque si quis fulcra et columnas amplae domus auferre velit ideo, ut ne sibi prae aliis trabibus aut parietum partibus plus aliquid tribuant. Aut ideo vellet corpus humanum non tot dissimillimae formae et muniorum habere membra, ut ne se alia adversus alia efferendi occasionem habeant. An vero hoc secundum Deum sapere est? Ideone corpus ecclesiae lumbrici alicuius corpori, ex mere similaribus constanti partibus simile esse mavolemus quam corpori humano, distinctissimis undique membris decorato? Quis ita desipiet?

4. Nam quia Deus non tantum in opere creationis ad numeros, mensuras ponderaque disposuit omnia, sed etiam de arca diluvii Noae construenda, arca foederis (cum altari, candelabro ceteraque tabernaculi sacra supellectile) Mosi condenda et glorioso templo Salomoni exaedificando, Ezechieli autem delineando mandata dans, omnia numeris, mensuris ponderibusque implevit: tandemque Deus ordinis dici honori sibi ducit (1. Kor. 14, 33): quid, quaeso, ex omnibus his nisi omnia, quae Dei sunt (est autem ecclesia inprimis), ordinis esse debere plena concludemus?

5. Ipsam veterem ecclesiam, populum Israel, intueamur! Cur hunc Deus in XII tribus divisum militarique ordine Aegypto exire

decenter et secundum ordinem fiant (1. Cor. 14, 40). Qui ordo etiamsi non in omnibus ecclesiis unus idemque servari possit, certum tamen est unamquamque particularem ecclesiam, quo plus ordinis habet, eo firmitus stare, eo iucundius florere. Atque hac con-

voluit (Exod. 13, vers. 18)? Cur, quo ordine castra circumeirca tabernaculum locanda rursumque movenda aut ponenda essent, praecise terminavit? Cur populum in decurias, centurias millenariosque dividi et singulis suos decuriones, centuriones, chiliarchas, duces praefici mandavit? Cur ecclesiasticis ministeriis tribum unam separans eos in Levitarum summique pontificis gradus distinxit? Ipsos rursum Levitas per trinum ordinem, sacerdotes vero (per Davidem) in certas tribus dividens? Cur et divini cultus administrandi ritus omnes ad minimas usque minutias praescripsit? Cur, inquam, nisi quia Deus ordinis la-
 10 tentia ubique ordinis mysteria attentioni nostrae sic ubique commen-
 data voluit?

6. Novam ecclesiam quod concernit, annon ipse Dei filius in terra nobiscum versans ecclesiamque fundans ordinem simul fundavit? Dum de toto fidelium populo primum LXX discipulos et ex his rursum XII apostolos elegit, inter hos duodecim tres iterum solos ad secretiora adhibens, qui postea totius aedificii ecclesiae columnae (*κατ' ἐξοχήν*) dicti fuerunt (Gal. 2, v. 9). Annon hos solos a se vocatos et ita praeparatos ad ministerium confirmavit (Luc. 22, 30. Ioh. 20, 21), aliis non vocatis, sed se ultro ingerentibus non admissis (Matth.
 20 8, 19. 20)? Annon Paulus totam Christi ecclesiam ex apostolis, propheta-
 tis, evangelistis pastoribusque et doctoribus ac fidelium populo
 coagmentatam esse dicit corpus unum compactum et connexum per
 omnem iuncturam administrationis ex vi intus agente pro mensura
 uniuscuiusque membri etc. (Ephes. 4, 11. 16). Hinc idem apostolus
 ordinem tam crebro ecclesiis commendat adversusque irrepentes ata-
 xias adeo zelat. Ut cum ad Colossenses scribit: Ego corpore absens,
 spiritu praesens gaudeo, videns ordinem vestrum et soliditatem fidei
 vestrae in Christo (2, 5). Ad Thessalonicenses autem: Denuntiamus
 vobis in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut vos subducatis ab
 30 omni fratre inordinate ambulante etc. (2. Thess. 3, 6.)

7. Ex quibus omnibus patet: Quisquis ordinem ulla in re (ma-
 xime autem in re maxima, regno Dei, quod ecclesia est) laudat, com-
 mendat, suadet, eum non aliud, quam quod Deus omnesque sancti
 ac sapientes viri faciunt, facere. Et vicissim: Quisquis ulla in re (ma-
 xime autem in maxima, regno Dei, quod ecclesia est) ordinem tur-
 batum aut dissuasum it, eum rem Deo et omnibus sanctis contrariam
 agere eoque aut impietatem aut stultitiam admittere, gravem Deo
 redditurus rationem. Unde poeta: Vel deserit Deum desertor ordinis.

předkové Jednoty Bratrské jakožto osvícení, pobožní a rozšafní muži uvažující, hned v počátku svého od modlářů oddělení ne na to samo toliko (ač nejpředněji), jak by učení Božího čistotu a života křesťanského pobožnost mezi sebou vzdělali, ale také aby se v obojím tom a oboje to v sobě utvrdili (2. Tim. 2, 2; Tit. 3, 8), nýbrž čím dál tím víc rozhojňovali, myslili. I spořádali s pomocí Boží jakož sami sebe v té svaté společnosti, tak i věci ty, v nichž čistá Boží pocta a církve vzdělání záleží, tak jak nejlépe buď podlé apoštolské a prvotní po apoštolích církve příkladu mohli, aneb jakž přítomný jejich v pokušení postavených způsob do-¹⁰ pouštěl. Kteréžto všeho tak spořádání řádem nazvali. A ten řád my nyní vypisovati majíce, rozdělíme jej na sedm částek:

I. Nejprvé se ukáže řád neb spořádání celé Jednoty.

II. Řád kněžstva aneb způsob synodů a ordinací.

III. Řád církevního přisluhování v zbořích.

IV. Řád domovní služebníků.

V. Řád domovní posluchačů.

VI. Řád visitací a dohlédání předložených k nižším svým.

VII. Řád kázně, kterouž se jako svazkem všecken ten řád ve všech částkách svých zdržuje.

20

³ Ecclesiae nostrae primus fundator non fuit unus aliquis, sed multi pii in unum collecti. Hussus enim iam e vivis erat sublatuſ, Rokizanuſ vero, ut secessioni a confusionibus, quam suadebat, auctoritatem commodaret suam, exorare non poterant. Fecerunt ergo, quod apostolus suadet, studuerunt conservare unitatem spiritus per connexum pacis, ut essent unum corpus et unus spiritus etc. (Ephes. 4, 3. 4), denominatione etiam non aliunde, quam ab hac sancta intentione derivata, ut huic suae ad unanimiſ spiritus recollectioni Unitatis Fraternalis inderent nomen. Quod et obtinet hucusque inter dispersos, utinam et res ipsa plene!

10

⁴ De ecclesiae verae notis operose disputant. Verum quid opus? Nonne apostolica illa Act. 2, 42. et Ephes. 4, 1. 6. sufficiunt? Nonne illa commode ad tria haec revocantur: 1. doctrinae puritatem iuxta evangelium Christi, 2. vitae sanctae studium ad imitationem Christi, 3. ordinis custodiam ad servandam spiritus unitatem. Simplicissima haec sunt, fucum minus admittentia.

sideratione moti primi Unitatis Fratrum fundatores,³ cum se ab idololatriis separassent, non id solum egerunt (quamvis primario), ut doctrinae puritatem et vitae christianae simplicitatem restituerent, sed etiam ut utrumque illud in se et se in utroque illo firmarent et ad faciendum augmenta disponderent.⁴ Disposuerunt igitur Deo auxiliante tum se ipsos ad sanctam illam societatem, tum res ad purum Dei cultum ecclesiaeque aedificationem spectantes, quam optime vel ad apostolicae et primitivae ecclesiae formam poterant, vel praesens tum in persecutionibus constitutae ecclesiae status per-
 10 mittebat.⁵ Quod modo enarraturi in septem tribuemus capita summa.

I. Primo exhibebitur ordo totius Unitatis in genere.

II. Ordo ministrorum et synodorum.

III. Ordo ministerii seu modus sacra ministrandi publice.

IV. Ordo ministrorum domesticus sive vitae privatae ministrorum ratio.

V. Ordo auditorum privatus.

VI. Ordo visitationum sive inspectionis superiorum ad inferiores ratio.

VII. Ordo disciplinae, qua veluti vinculo ista omnia conti-
 20 nentur.

⁵ Si quis nostrum de residuis ecclesiae Bohemicae apostolicum illud hoc loco usurpare velit, habemus, quod gloriemur per Christum Iesum in iis, quae ad Deum sunt (Rom. 15, 17), non vanus fortassis fuerit, cum gloriari in Domino pars divini cultus sit, bona sua non ut sua, sed ut Dei dona (sive possessa adhuc, sive amissa) celebrando. Ego tamen, qui has adicio notas, eundem apostolum religiose sequi propono dicentem: Si voluero gloriari, non ero desipiens, veritatem enim dicam, sed parce loquar, ne quis de me reputet supra id, quod cernit, esse me, vel audit ex me (2. Cor. 12, 6). Hoc est, propono
 10 nihil nisi veritatem loqui ea solum de nobis narrando, quae nostris in constitutionibus et praxi fuerunt vere. Et quidem ea ipsa quoque parce, non ad gloriolam inde captandum, ruborem potius et dolorem ob amissam tam pulchre formatam (ut magni existimarunt viri) ecclesiam. Habeat etiam in confusione nostra undique sibi debitum honorem Deus, habeat etiam e ruinis nostris ruinas cavendi exemplum ecclesia Dei.

1. Fratrum] *B.* nostrae. — 4. utrumque] *B.* sed etiam Ordinis vinculo utrumque. — 5. disponderent] *v B. sch.* et ad faciendum — disponderent. — 10. modo enarraturi] *B.* enarraturi modo. — summa] *v B. sch.* — 18. ratio] *v B. sch.*

I. O řádu veřejném celé Jednoty.

Řád celé Jednoty Bratrské jest jakož věci těch, v nichž služba Boží záleží, jisté podlé Božího slova pořádku, tak i osob v té společnosti jednomyslně Bohu sloužících rozstavení a jistými k sobě vespolek povinnostmi svázání.

Řád z strany věcí, na nichž se Jednota založila.

Nalezše první původové Jednoty všecko tehdaž v náboženství křesťanském zatemněné a zmatené, že lidé, co přednějšího a co poslednějšího, a neb co hlavního a zase hlavnímu napomáhajícího jest, nic nesoudíce, na větším díle hlavních neb podstatných věcí mĕjeli, na služebných pak a nejvíce na ceremoniálních službu Boží pověrně zakládali (Oz. 8, 11. 12; Mar. 7, 9; Gal. 4, 10): i začali ukazovati rozdílnot věcí v náboženství křesťanském se zbĕ-

hájících, že v něm jsou věci některé

{	podstatné;
{	služebné;
{	případné.

Podstatnými nazvali věci ty, na nichž podstata křesťanství záleží a z nichž spasení plyne; jmenovitě:

Z strany Boha:

Milost Boha Otce (2. Kor. 13, 13; Luk. 1, 7. 8; Jan 3, 16).²⁰

Zásluha Pána Ježíše Krista (Řím. 3, 14. 25; 1. Jan. 2, 2).

Darové Ducha svatého (2. Kor. 1, 22; Řím. 8, 16).

Z strany nás lidí:

Vĕra, jenž jest dobrodiní těch Božích poznávání a důvěrné sobě přivlastňování (Mar. 16, 16; Efez. 2, 8).

Láska, jenž jest milujícího nás Boha zase milování a k vůli jeho všeho činění přestáváním zlého a následováním dobrého (Jan 13, 35; 2. Jan. 4, 11. 16; Izai. 1, 16).

Naděje, jenž jest pevné doufání, že v obojím tom, t. u víře a lásce, setrváme a života věčného dojdeme (Řím. 8, 24; Žid. 6, 19).³⁰

¹ Prima haec erga illos gratia Dei fuit potuisse confusiones notare distinctionisque anhelare lucem.

² Mirari subit, cur theologi moderni systemata theologiae concinnando apostolicam illam de fide, caritate, spe non servant trichotomiam, sed plerumque duas tantum theologiae partes, de fide et vita, constituent. Quasi aut nihil sublime sit, quod per fidem Christi pie viventibus promisit Deus, aut illud obiter hic vel illic interspergi sufficiat: cum tamen et primum illud sollemnissimum cum fidelium patre

24. poznávání] *tišl.* poznání; *oprav.* vzadu.

Cap. I. De ordine totius Unitatis in genere.

Ordo Unitatis Fratrum in genere est tum rerum ad sacrum Dei cultum pertinentium certa iuxta Dei verbum distinctio, tum personarum in congregatione ista unanimiter Deo servientium discretio certisque officiis erga se invicem connexio atque colligatio.

Ordo rerum.

Cum Fratres omnia viderent confusa, nec distinguere quemquam inter necessaria et non necessaria, aut saltem inter magis
 10 et minus necessaria, et quod peius erat, negligi a plerisque fundamentalia salutis, tractari superficialia: coeperunt verum in christianismo concurrentium discrimen tradere, idque triplex (Ose. 8, 11. 12. Mar. 7, 9. Gal. 4, 10. Jer. 15, 19.)¹ Esse videlicet

in christianismo quaedam	{	essentialia,
		ministerialia,
		accidentalialia.

Essentialia christianismi vocarunt illa, in quibus hominum salus immediate sita est; nempe ex parte Dei gratia Dei Patris, meritum Christi et Spiritus sancti dona; ex parte vero nostra fides, caritas
 20 et spes. Per fidem intelligendo istorum Dei beneficiorum et promissorum agnitionem et privatim sibi factam applicationem. Per caritatem flagrans redamandi Deum et per omnia ei obsequendi studium. Per spem in utroque illo perseverandi atque ita fidei finem assequendi immotam fiduciam. Absque his neminem salvari posse docuerunt.²

Abrahamo initum Dei foedus distinctissime tria illa proponat, et per universam scripturam illa aeque notari possint. Ibi enim Abrahamum ita alloquitur Deus: I. Ego sum Deus omnipotens (Gen. 17, 1. Hic fides fundatur in solum unum Deum). II. Ambula coram me et esto integer. (Hic amor et oboedientia.) III. Et ego tibi ero clypeus, mercesque tua ampla valde (Gen. 15, 1. Hic spes aeternae protectionis aeternaeque retributionis).

Similiter Christus, novi foederis fundator, Joh. 14: I. Creditis

12. triplex] *B. sch.* idque triplex. — 13. Mar. 7, 9.] *B. Mat.* 7, 9. — 20. istorum — agnitionem] *B.* intelligendo beneficiorum Dei agnitionem.

Služebnými věcmi nazvali zřízení od Boha k nabývání oněch podstatných pomocí (jimiž se nám milost Boží, zásluha Kristova a Ducha sv. dilo v známost a požívání uvodí, a skrze něž se víra, láska, naděje v srdcích našich vzdělává), jenž jsou tři: slovo Boží, klíčové a svátosti.

Podstatné zajisté věci slovem Božím nám se zjevují (Žalm 19, 12), klíčiemi přisvědčují (Jan 20, 22), svátostmi spečetují (Řím. 4, 12).

A protož učí znáti, že přísluhování církevní potřebné jest ne samo pro sebe, než pro onyno podstatné věci, a že se kázáním, rozhřešováním a svátostmi ne jiného hledati má, než aby víra co nejčistší, láska co nejvroucnější, naděje co nejpevnější (na Božím milosrdenství ve všech pokušeních života i smrti nepohnutelně založena, Žalm 13, 6; Izai. 50, 10) byla.

Případnými pak věcmi nazvali všelijaká při těch služebných věcech nařízení a ceremonie, co by kdy, kde, od koho a jak zevnitř konáno býti mělo prospěšně, to jest, jakým pořádkem a ceremoniemi neb obyčejí něco konati se má, aby zevnitřní ta nařízení a ceremonie podstatné pravdy nezastěňovaly (jakž ceremonie modlářské a pověrné činí), ale raději jak nejvýš možné jim napomáhaly (Řím. 14. celá; 1. Kor. 14. celá; Koloss. 1, 16 a jinde). ²⁰

A na tyť případné věci nejředněji se vztahuje řád tento Jednoty naší. Nebo podstatné a služebné společné máme se všichni pravými křesťany (Řím. 10, 12; Efz. 4, 3. 4. 5. 6. kdyby jen všichni, co mají, souditi a rozdílu šetřiti chtěli); v případných pak dělíme se od jiných, pilně to od předků z písem sv. a z příkladu první církve vyšetřino majíce, co k vzdělání svědomí lidských slouží (Fil. 3, 15. 16). Kterážto nařízení my, za dobré je z slova Božího i z vlastního zkušení seznávše, teď před obličej církve stavíme a v nich se vysvětlujeme buď k vyvedení lidí z mylného o nás smýšlení neb některým v dobrém napomození. Aniž tak na nich stojíme, abychom se odtud (ukázalo-li by se co vzdělavatedlnějšího) hnouti nedali (1. Tess. 5, 21), ani zase z lehkých příčin čeho měniti za slušné soudíme (1. Kor. 11, 1).

in Deum? Etiam in me credite (v. 1). II. Si diligitis me, praecepta mea servate (v. 15). III. Assumam vos, ut, ubi ego ero, et vos sitis (v. 3). — Discedens vero mundo similiter, Matth. 28, 19. 20. Et apostoli saepe, ut 1. Cor. 13, 13. Ephes. 1, 15. 18. Colos. 1, 4. 5. 1. Petr. v. 3. 7. 8. Actor. 24, 14. 15. 16. et alias passim. Quam proinde partitionem recte Augustinus Enchiridio ad Laurentium retinuit et maiores nostri. Recte, inquam, quia christianismus a theoria incho-

25. chtěl] *tištěno*; *oprav. vzadu*.

Ministerialia vero christianismi esse divinitus ecclesiae data media, per quae gratia Dei Patris, meritum Christi Spiritusque sancti operatio nobis innotescunt et conferuntur, id est, per quae in nobis fides, caritas et spes accenduntur, foventur, roborantur, nempe verbum Dei, claves et sacramenta.

Verbum enim Dei essentialia illa nobis revelat (Psalm. 19, 12), claves assignant (Joh. 20, 22), sacramenta obsignant (Rom. 4, 11). Ideoque ministerium ecclesiae docent esse necessarium non propter se, sed propter illa essentialia, nec aliud in ministerio et per illud
 10 quaerendum, quam ut fides reddatur quam purissima, caritas quam flagrantissima, spes quam tenacissima in vita et morte omnibusque tentationibus misericordiae Dei inhaerens indissolubiliter.

Accidentalialia vero christianismi appellabant (quae alii adia-
 phora) ea, quae tempus, locum modumque ministerialia illa usur-
 pandi concernunt, id est ceremonias ritusque religionis externos,
 quae putarunt pro libertate et prudentia christiana ita esse usur-
 panda, ut non solum non officiant fidei, caritati, spei (ab illis
 nempe abducendo aut eas obscurando, quod utrumque idolola-
 tricae et superstitiosae ceremoniae faciunt), sed magis ut illu-
 20 strandis et inculcandis illis inserviant (Rom. 14. per totum, 1. Cor.
 14. per totum, Coloss. 2, 16. et alibi). Atque circa haec potissimum
 versatur Unitatis nostrae ordo. Essentialia enim et ministerialia
 communia habemus cum universis christianis, modo sua bona
 norint et satis distincte intelligant (Rom. 10, 12. Ephes. 4, v. 3.
 4. 5. 6). In accidentalibus aliquid ab aliis forsitan diversum, non
 tamen aliunde, quam e divina in scripturis varie indigitata ordi-
 natione primitivaeque ecclesiae exemplis deducta;³ quae qualia
 sint et an satis fini suo respondeant, in conspectu ecclesiae
 30 inservientem ordinem, quod ipsa praxis nos docuit, in iis collo-
 cantes) explicamus. Neque enim tam pertinaciter ista tuemur, ut
 non (si utiliora offerantur) cedere simus parati (Phil. 3, 15. 16 et
 1. Tessal. 5, 21), sed neque ob leves causas quidquam mutare
 atus per praxin deducendus est in chresin, hoc est, a fidei fulgore
 per caritatis fervorem in suavitatem spei de perennatura misericordia
 Dei promovendi sumus.

³ Apostolicas traditiones purissimos esse fontes primitivaeque
 ecclesiae consuetudines proximos inde rivulos nemo christianorum
 dubitat. Nec ergo dubitare debet ea, quae post apostolos irrepsere,
 ad has regulas exigenda esse melioraque esse fontibus proximiora.

A odtudť jest, že se žádnému v celé Jednotě nedovoliuje ani smyslů nových uvoditi, ani ceremonií neobvyklých začínati, ani knih jakých spisovati a vydávati bez společného každé takové věci a potřeby její uvážení a o ní svolení.

Řád lidu aneb osob.

Co se řádu osob tkne, ten záleží v takovém všech spořádání (Efez. 4, 12), aby každý své místo znaje, na koho pozor míti, o koho se starati, aneb zase koho poslouchati (1. Tes. 5, 12) a kým se zpravovati má, věděl, jakož lid, tak i služebníci.

Lid a posluchače rozdělili sobě otcové naši (zanechajíc při-¹⁰ rozeného a politického rozměření v své váze, totiž aby manželé manželky, rodičové dítky, hospodáři čeládky, vrchnosti poddané etc. zpravovali) podlé stupňů práce, kteráž se při tom konati má, na počáteční, prospívající a dokonalé (Žid. 5, 14. neb k dokonalosti se nesoucí). A to podlé apoštolského příkladu (1. Kor. 2, 6; Isid. lib. 2. Eccl. Off. cap. 21).

⁴ Utinam sic ubique! ut nihil usquam temere aut privato cuiusquam arbitrio, communi tantum ecclesiae consensu mutetur. Quod quia in nuperis (a variis varie tentatis) reformationibus observatum non est, mirumne videatur, quod ecclesiae adeo ab invicem diffformes factae in tot lites de adiaphoris etiam prolapsae sint? Emendet Deus!

⁵ Verum est ecclesiam appellari gregem, ministros ecclesiae pastores; non tamen vago sensu, ut, quae pecus praecedat aut sequatur, nihil intersit, promiscuaeque sint omnia, sed tantum ut pii Deo suo se esse curae deque pascuis vitae sibi prospici et salutis duces atque custodes divinitus dari sciant et gaudeant.

2. Ordinis alioquin in ecclesia maiorem quam in grege rationem esse habendam inde constare voluit Deus, quod eandem ecclesiam suam populum suum, domum suam, civitatem suam regnumque suum et castrorum suorum aciem ordinatam appellatam voluit. In his autem omnibus politica societas est personarum gradibus distincta. Hinc Gregorius Nazianzenus: Ordo in ecclesiis constituit, ut alii oves sint, alii pastores, alii praesint, alii subsint, alius velut caput sit, alius pes, alius manus, alius oculus, alius aliud quoddam corporis membrum ad totius ecclesiae concinnitatem vel utilitatem, superius vel inferius. Hunc ordinem revereamur, o fratres! hunc tueamur et conservemus! Alius²⁰ sit auris, alius lingua, alius manus, alius aliud quiddam etc.

3. Observanda hic insuper sunt duo :

aequum putamus (1. Cor. 11, 1). Unde est, ut nemini apud nos liceat vel novos sensus aut opiniones introducere, vel insuetas ceremonias inchoare, vel libros scribere aut edere nisi praevia examinatione et communi omnium consensu.⁴

Ordo personarum. Primo in populo.

Personarum ordo est talis omnium discriminatio, ut unusquisque suo constitutus loco, cui praesit aut subsit et qualem huic aut illi respectum aut curam debeat, exacte noverit tam in populo, quam in ministris.⁵

10 Populum seu auditores suos maiores nostri (relicto naturali et politico regimine in vigore suo, nimirum ut mariti uxoribus, parentes liberis, heri famulitio, magistratus subditis praessent) trifariam iuxta gradus laborum circa instituendos illos partiri soliti sunt:

nempe in { incipientes,
proficientes et
perfectos sive ad perfectionem tendentes (vide Hebr.

I. Omnem ordinem esse a Deo, tametsi ordinis determinatio non semper immediate a Deo veniat, sed a prudentia humana.

II. Etiam illa, quae humanae sunt institutionis, obligare conscientias, si divinae institutioni non repugnant, sed illi subordinantur.

4. Primi veritas patescit exemplis divinae approbationis in rebus tum politicis, tum ecclesiasticis. Ut, quod consilium a Iethrone Mosi datum de subordinandis sibi iudicibus, ratum habuit Deus. Et quod toties populi Israelitici iudicem sibi (propter aliquod heroicum factum) eligentis assensu et benedictione sua firmavit. Et quod, cum David
10 Levitas et sacerdotes in classes certas (melioris ordinis causa) distribuisset, non aliter id, atque si a Deo ipso profectum esset, acceptum constanterque (utroque durante templo) observatum fuit. Et quidquid praeterea e scripturis adduci posset; possent autem innumera.

5. Quod autem haec conscientias obligent, unicum Petri apostoli effatum abunde ostendit dicentis: Subiecti estote omni humanae ordinationi propter Dominum, sive regi ut super eminenti, sive praesidibus etc. (1. Petr. 2, 13). Consonat Paulus, magistratibus politicis (etiam infidelibus) subici oportere fideles docens non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam (Rom. 13, 5). Quae duorum
20 apostolorum auctoritas temeritati humanae (ut ne cuiquam Deum et conscientiam reverenti quidquam ratione recta semel constitutum turbare libeat) obices ponit.

1. 1. Cor. 11, 1] B. 1. Cor. 11, 2. — 5. Primo] B. primum. — 13. Instituendos illos] B. illos instituendos.

Počátečními nazývali ty, kteříž se teprv summě katechismu a náboženství křesfanského počátkům učí; jako jsou dítky odrostající a odrostlí, mezi modláři vychovaní, aneb sic cvičením zanedbaní, kteříž v péči zprávcům Jednoty se oddávající, také nejprvé vyučování a zkušování bývají (Žid. 5, 11. 12. 13. 14).

Prospívající jsou, kteříž začátkům náboženství již vyučeni, v péči pastýřskou přijati a ke všechněm v církvi služebnostem připuštění jsouce, i v hojnější známosti vůle Boží i v skutečném jí ostříhání pilně se cvičí, a tak v řádu církve stojíce, posvěcení svého ostříhají (2. Kor. 7, 1; Žid. 6, 1).

Dokonalými nazývali zmocněné již v povědomosti věcí Božích a u víře, lásce, naději tak vkořeněné, že i jiné osvěcovati a k zprávě jim představovati se mohou (Řím. 15, 14; 1. Kor. 2, 6). Z takových zajisté voleni bývají soudcové zborů, almužníci a hospodářové zborů, též starší sestry.

Soudcové zboru.

Soudcové zboru jsou muži pobožní, osvěcení, rozšafní, vážní, z celého shromáždění vedlé příkladu v písmě sv. ukázaného (2. Mojž. 18, 21; item 5. Mojž. 1, 13; 1. Kor. 6, 2. 4. 5; 1. Tim. 5,

⁶ Lasitius quartam auditorum classem addit, paenitentium, qui in aliquod scandalum prolapsi tantisper ab ecclesiae communione suspenduntur, donec se per veram resipiscentiam Deo, conscientiae suae ecclesiaeque (quam contristarunt) reconcilient. Quod hic, ubi ordinarii tantum gradus recensentur, omittitur, infra vero, ubi de disciplina agitur, capite VII., attingitur.

⁷ Perfectus hac in vita nemo est, esse tamen studere debent omnes iuxta illud Christi: Perfecti estote, sicut pater vester in caelis perfectus est (Matth. 5, 48), aliasque similes saepe in Scripturis occurrentes exhortationes. Hinc apostoli auditores suos prae ceteris ¹⁰ longius progressos perfectos appellarunt (1. Kor. 2, 6. et 14, 20. Philipp. 3, 12. Hebr. 5, 14 etc.), quorum imitari et studium et stilum temeritatis non est.

12. nadějí tišř. neději (!).

5, 13; 1. Cor. 2, 6. et Isid. libr. 2. Eccles. cap. 21).⁶ Incipientes sive initiales sunt, qui catechesin et prima religionis elementa discunt, ut sunt pueri, pastorum iam curae a parentibus traditi, nec non adulti, ab idololatriis accedentes vel alias neglecti; qui si ministrorum inter Fratres curae se permittunt, institui prius probarique solent (Hebr. 5, v. 11. 12. 13. 14).

Proficientes sunt, qui religionis elementa iam edocti, in pastora-
 10 eusque practica observatione se exercent eoque modo in ecclesiae ordine se continentes sanctificationem suam custodiunt (2. Cor. 7, 1; Hebr. 6, 1).⁷ Perfectos appellarunt rerum divinarum cognitione notabiliter auctos inque fide, caritate et spe roboratos adeo, ut alios iam quoque illuminare illisque in ordine continendis praefici possint (Rom. 15, 14; 1. Cor. 2., 6; Phil. 3, 15). Ex his enim eligi solent

presbyteri seu censores morum,
 elemosynarum curatores,
 aediles.

Presbyteri.⁸

20 Presbyteri sunt viri honesti, graves, pii, e toto coetu eo fine delecti, ut ceterorum omnium conversationi attendant; quibus quidquid usquam exorbitantiae animadvertunt, commonendi, incre-

⁸ Presbyter, nomen Graecum, Latine seniore[m] notat tribuiturque ab apostolis tum ecclesiae pastoribus, tum eorum in attendendo gregi adiutoribus, qui in doctrina et sermone non laborant (1. Tim. 5, 17), quales hi nostri, vernacule nobis: soudcové zborů, hoc est iudices coetus seu censores plebis itemque seniores politici dicti. (NB.) Non equidem ignoro Hugonem Grotium operose probare presbyteros apostolis non fuisse alios praeterquam pastores locoque illi ad Timotheum alium dare sensum. Quia tamen tandem fatetur, etiamsi tales ecclesiae seniores, pastorum in ecclesiasticis iudiciis assessores humanae pru-
 10 dentiae institutum sint, esse nihilominus perutile et retinendum omnino neminem, quod cum ratione obloquatur, facile reperturum spero. Quas ille condiciones adicit, ut ne quidquam abusus irrepere possit, bonae sunt, sub finem capitis XI. libri, quem De imperio summarum potestatum circa sacra inscripsit.

8. suscepti] *A. ps. suscepti.* — 10. eoque modo] *B. atque sic.* — 14. adeo] *B. adeo roboratos.* — 15. possint] *B. possent.* — 17—19. *B. pŕidává: I. II. III. -- 21. delecti] B. sunt honesti... delecti viri.* — 23. commonendi] *B. quibus allos (in quibus exorbitantiae aliquid animadvertatur) commonendi.*

17.) k tomu vybrání, aby na jiných obcování, jak se kdo v svém křesťanství chovají, pozor dávali, a kdekoli výstupek jaký neb neumění při kom znamenají, ukázati, napomenouti, poučiti i potrestati, též svárlivé mířiti a summou všeliké neřády přetrhovati moc měli, buď sami neb s zprávcem zboru, jemuž ku pomoci i k radě, v čem potřeba, přidání jsou. Tolikéž k nim v věcech vezdejších o radu mladší hospodáři i jiní utíkati se volnost mají, a oni upřímě raditi a pomáhati povinni jsou.

Almužníci.

Almužníci jsou osoby rozšafné a věrné, jimž se almužen z po-¹⁰ kladnic (kamž kdo, co chce, z lásky umítá, aby nevěděla levice, co činí pravice, Mat. 6, 3) vybírání a vedlé toho péče o chudé (na kteréž aby se, pokudž nejvýš možné, žebroty, 5. Mojž. 15, 47; Řím. 12, 8. nedopouštělo, ale z týchž almužen chování byli, pozor jest) poroučí a svěruje spolu s zprávcem a radou jeho. Povinnost také jejich jest i ta, na sirotky, vdovy, nemocné, pro viru vyhnané, aby opuštění nebyli, pozor dávati.

Hospodáři zboru.

Hospodáři zboru slovou osoby ku pečování o stavení a potřeby chrámů a domů, v nichž služebníci bydlí, zvolené. Protož²⁰ i sbírky na to činěné přijímají (2. Král. 12, 14), co kdo dá, ze jména do rejster zapisují, i nač potřebí, vydávají, ze všeho jednou v rok celému zboru počet činíce. Kdež obyčejně (poněvadž to práce těžší jest) propuštění, a jiní na jejich místa zvoleni bývají.

Starší sestry.

Starší sestry jsou matrony počestné, rozumné, vážné, z celého shromáždění k tomu vybrané, aby dávaly pozor na obcování žen a děveček, zprávcům ku pomoci byly, slovem i příkladem, poučováním i potrestáváním i radou i potěšováním, dle potřeby (Řím. 16, 1; 1. Tim. 5, 2. 9. 10; Tit. 2, 3).

30

⁹ De his eorum officiis conscriptum habemus libellum, quo ecclesiasticae huius dignitatis auctoritas stabilitur partesque muneris digne administrandi explicantur. Summam horum Lasitius habet cap. XXII. et XXIII., ubi videri possunt.

¹⁰ Seniores politicos, viros disciplinae ecclesiasticae una cum pastoribus custodes, habent aliae quoque reformatae ecclesiae, uti notum; matronas eo fine adhiberi nisi apud Fratres auditum non est. Fieri vero id etiam apostolicarum ecclesiarum imitatione allegata

8. jsou] pouze vzadu v opravách.

pandi, redarguendi, dissidentes item reconciliandi, et quamcunque ataxian notaverint, in ordinem redigendi (sive soli, sive cum pastore, cui auxiliores dati sunt) potestas datur.

Nec non in rebus externis, rem domesticam concernentibus, iuniores viri et adolescentes horum consilia exquirere et ab ipsis fideliter instrui solent; id quod exemplis et praxi antiquae ecclesiae omnino fieri debere credimus. Videatur Exod. 18, 21. Deut. 1, 13. 1. Cor. 6, 2. 4. 5. 1. Tim 5, 17.⁹

Similiter e muliebri sexu honestae, prudentes, graves matronae¹⁰ ad attendendum feminis eliguntur similique potestate instruuntur.¹⁰ (Vide Rom. 16; 1. Tim. 5, 2. 9. 10. Tit. 2, 3. 4.

Eleemosynarii.

Eleemosynarii sunt viri prudentes, virtute et fide conspicui, quibus gazophylacii (quo unusquisque auditorum, quoties vult, immittit aliquid, ne, quod dextra facit, sinistra sciat, Math. 6, 3) cura committitur; ut, quoties opus, nummos eximant, libris inscribant et in pauperes, pastore tamen conscio, erogent. Quantum enim fieri potest, mendicitatem nostrorum praecavimus, mandato nimirum Dei (Deut. 15, 47. Rom. 12, 8.). Officii quoque ipsorum est²⁰ orphanis, viduis, aegrotis, pro evangelio exsulibus, ne omni ope destituantur, providere.

Aediles.

Aediles sunt viri honesti, quibus aedium sacrarum, et quas ministri inhabitant, cura committitur. Ideo et collectas, quater de anno fieri solitas, ad se recipiunt (2. Reg. 12, 13, 14), quantum quisque confert, nominatim consignant, in aedificiorum reparationes aliosque templi usus erogant; tandemque acceptorum et expensorum rationem semel de anno ecclesiae reddunt. Ubi et ordinarie (cum operosius sit hoc munus) dimitti alique ipsorum loco eligi³⁰ solent.

ostendunt loca; quod autem usu bono docuit experientia. Addo Grotii testimonium: Constat in veteri ecclesia matronas fuisse, quae mulieres ceteras ad vitam honeste instituendam hortarentur, quas et *πρεσβυτίδας* appellarunt, et quia supra ceteras mulieres sedebant in ecclesiis, *προκαθιμένας*. Abrogavit eas canon XI. Laodicensis, cum ad id tempus mansissent, ut notat Balsamon. Cur autem abrogavit? ob quos abusus? Nullum apud nos notare potuimus. Revocandum videtur, quidquid aedificationi servit.

2. soli] *B. solis (?)*. — 11. Rom. 16. 1.] *B. Rom. 16 ult.* — 13. et] *B. ac.* — 24. de] *B. sch. de.* — 25. 14.] *B. sch. 14.* — 28. de] *B. sch. de.*

To jest řád lidu v Jednotě; jemuž obcují rádi všichni pobožní, protože jej vzdělavatelný býti jakož z Božího slova, tak i z vlastního zkušeni poznávají. Také se žádný k žádné takové práci neb místu nevtírá, pročez by snad od jiných pohrdnut býti mohl, ale každý od shromáždění řádně zvolen jsa, dověrně to k sobě přijímá, a jiní též se dověrně k němu mají.

Řád služebníků v Jednotě.

Služebníci Jednoty jsou kněží Páně, na místě Kristově poselství v lidu jeho konající (2. Kor. 5, 20), jichž povinnost jest slovem, klíči a svátostmi v církvi přisluhovati; od nichž Jednota ani latiny ani filozofie (zvláště když to v počátcích těch, jako i potom v nedostatku škol býti nemohlo) nevyhledávala; ale na tom, když vykrmeni jsouc slovy víry, k učení způsobilost, bedlivost, středmost, a což více apoštolský canon při knězi vyhledává (1. Tim. 3; Tit. 1), při sobě měli, na tom přestávala a s těmito zvláštními a potřebnými dary za Kristovy pravé náměstky je důvěrně přijímala. Což i D. Luther schválil, ačkoli, aby umění jazyků k teologii připojovali, radil a prosil; načež potom i pozor býval a jest, jak býti může.

¹¹ Consuevit sane, sed non satis optato eventu. Patuit enim non frustra maiores apostolicum illud: Scientia inflat, metuisse. Sicut et Erasmus ipse ob renascentes literas gaudium suum non sine metu exprimens epistola quadam: Omnia pollicentur (inquit) felicissime rem successuram. Unus tamen scrupulus habet animum meum, ne sub obtentu priscae literaturae caput erigere tentet paganismus. O vocem ominosam, nimis vaticiniam! Sub ista enim gentilis sapientiae luce christianismus verum, purum illum et simplicem (praeter Christum crucifixum omnia ignorare affectantem) evanuisse propemodum agnoscunt et deplorant viri sancti. Sicut et nos iam veritatem illius experti, ¹⁰ quod Erasmus causam sui metus reddens addidit: Sic enim fert natura

Hic est inter auditores Fratrum ordo; cui non inviti subiecti sunt ii omnes, utpote quem e verbo Dei et experientia propria aedificationi accommodum esse sciunt. Nec se quisquam in ullam functionem ingerit, ut ob id contemni possit; sed quisque a coetu toto legitime electus tam confidenter provinciam in se recipit, quam ad eum confidenter alii transferunt.

Ordo ministrorum in Unitate Fratrum.

Ministri ecclesiae nobis sunt sacerdotes seu ecclesiarum pastores, pro Christo legatione fungentes ad populum (2. Cor. 5, 10 20), quorum officium est verbum, claves et sacramenta administrare.

A sacerdotum appellatione Fratres non abhorrent, quatenus ea vox sacris dicatam personam denotat, non sacrificum. Sed Bohemica vox kněz mollior est, populi praepositum sonans, sicuti et vicina kníže, principem saecularem, quemadmodum nempe Hebraica cohen et sacerdotem et principem politicum sonat. Quia tamen latina voce sacerdos alios offendi non ignorant, abstinere plerumque et cum illis ministros ecclesiae appellant. Hic tamen, ubi ministrorum gradus recensentur, distincta appellatione opus est.

Ab his sacerdotibus suis maiores nostri neque linguarum 20 neque philosophiae cognitionem (praesertim cum id in scholarum defectu esse non posset) requirere soliti sunt. Sed si quem enutritum verbis fidei, ad docendum aptum, sobrium, prudentem, et quae praeterea in ministro ecclesiae requirit apostolicus canon (1. Tim. 3, et Tit. 1.), viderunt, eo contenti pro veris Christi legatis agnoscebant. Quod etiam D. Lutherus collaudavit, suadens nihilominus, ut, quantum possent, linguarum tamen adiungerent studium; quemadmodum ex eo tempore, quantum potuit, fieri consuevit.¹¹

rerum humanarum, ut nullius unquam boni tanta fuerit felicitas, quin huius praetextu mali quidpiam simul conaretur irrepere. Irrepsit profecto apud nos etiam, dum in plerisque literaturam affectantibus novum illud plura sciendi desiderium exstinxit pristinum ecclesiam aedificandi studium; cantillarique cum Seneca necesse habuimus: Postquam prodierunt docti, desierunt boni. Eheu quam multos (apud nos etiam) arbor scientiae abduxit ab arbore vitae! Non irrationale igitur tandem fuit Erasmi votum: Optarim frigidas istas argutias (humanae eloquentiae logicarumque subtilitatum) amputari prorsus Christumque illum 10 simplicem ac purum restitui penitusque humanis mentibus inseri.

2. e] B. ex. — 11—13. A sacerdotum—est] v B. cely odstavec menším tiskem a v závorce. — 15. hebraica] A. tišř. Hebrochica. — 17. ministros] v B. sch. ministros. — 26. tamen] v B. sch. tamen.

Ti mají pod sebou a při sobě (ku pomoci) mladé, církvi oddané služebníčky, nad sebou pak (k stráží) starší a biskupy. Při sobě zajisté mají a chovají ty, kteříž církvi se oddavše, nabýváním umění potřebného a života bez úhony k úřadu kněžskému se strojí, totiž učedníky a jáhny.

Učedníci.

Učedníci (neb akoluthi) jsou mládenečkové od zprávců církevních v domácnost přijatí k tomu cíli, aby pro další potřebu církve v pobožnosti, v mravích i (pokudž příčiny slouží) v literním umění nad to, než by k tomu u rodičů jsouc příčiny míti mohli,¹⁰ pilněji cvičeni byli. Tak zajisté Samuel při Eli (1. Král. 3, 1), Elizeus při Eliášovi (3. Král. 19, 21) a (4. Král. 4, 38) zástupové synů prorockých při starších svých cvičeni bývali; tak Kristus učedníky své, nežli jim úřad světil, při sobě choval, cvičil, zkušoval; tak Pavel Timotea, Tita, Lukáše pěstoval (pročež se jim akolutství, Luk. 1, 3; 1. Tim. 4, 6. a 2. Tim. 3, 10 připsuje; což v řeckém textu zřejmé jest). Protož v prvotní církvi takový akolutský neb učednický stupeň schválen a přijat byl. (Cypr. lib. 3. Epist. 22. Nařídil ten stupeň i jiné biskup římský Caius. Vitae Pontificum. Potvrdil Sylvester in Concilio Romano, Canon 3.)²⁰

¹² De ministerii apud Fratres gradibus diversis Lasitius cap. III. docet, quod non sine exemplo Christi, apostolorum primaevaeque ecclesiae adhibeantur. Quibus addi potest, quod supra posui annot. ad introitum (2) § 5. et 6. Pulchrumque illud Gregorii Nazianzeni ex oratione funebri Basilii Magni; quem dilaudans, quod per ecclesiasticos gradus legitime semper ascenderit, haec addidit: Nauticam legem laudo, quae gubernatori futuro primum remos tradit, deinde ad proaram eum collocat demumque post diuturnam remigationem ac ventorum observationem ad gubernacula constituit. Eadem rei militaris est ratio: Miles primum, deinde centurio, tandem imperator.¹⁰

2. Quod autem iidem gradus non per saltum conferantur, sed ordine, ad naturae leges fit, quas et in artificiosis observamus, libenter praecipitia et confusionem vitaturi. De quo ita Chrysostomus (Homil. 5. ad Coloss.): In scalis primus gradus transmittit ad secundum, secundus ad tertium, neque a primo venire licet ad quartum, sicuti fieri non potest, ut ad secundum veniatur ante primum; alter ad alterum via est etc. (Nempe senex non fit, qui non ante vir, neque vir, prius-

Isti habent sub se novellos, ecclesiae ministerio destinatos adiutores suos, supra se autem ad ordinis custodiam seniores seu episcopos suos. Quos sub se habent et fovēt, sunt acoluthi et diaconi.¹²

Acoluthi.

Acoluthi sunt adolescentuli a pastoribus ecclesiarum in domesticam societatem eo fine, ut in futurum ecclesiae usum literis et moribus diligentius quam apud parentes vel alibi instruantur, admissi. Sic etenim Samuel apud Eli (1. Sam. 3, 1), Elisaeus apud Eliam (1. Reg. 4, 38) et turba filiorum prophetarum apud seniores suos (2. Reg. 4, 20) exerceri soliti sunt. Sic et Christus discipulos, antequam illis concredidisset ministerium, apud se fovit et exercitavit. Sic Paulus Timotheum, Titum, Lucam pedissequos et comites habuit; unde et ἀκολουθήν ipsi expresse tribuitur (Luc. 1, v. 3; 1. Tim. 4, 6. et 2. Tim. 3, 10; in Graeco nimirum textu id evidentiam habet). Atque hinc est, quod iam inde ab apostolicis temporibus gradus iste in ecclesia usurpatus fuerit. De quo videatur Cyprian. lib. 3. Epist. 22. et Conciliorum Canones.

quam iuvenis fuit, neque puer, qui non prius infans.) Gradata enim Deus esse voluit omnia; ubique gradatim ire est sapienter ire.

3. Qui ergo graduum diversitatem a ministerio sublatam volunt, non intelligere videntur, quid agant, quia ministrorum paritas nec ad ecclesiae decus facit, nec ad stabilimentum. Non ad decus, quia varietas ubique delectat, identitas ubique satietatis tandemque fastidii mater est. Non ad stabilimentum, quia res quaeque tum demum firma est, cum partibus minoribus ad maiores sese referentibus maioribusque ad totum per propria undique vincula sibimet cohaerent omnia. Ideo Deus inter caeli sidera varietatem posuit, ut alius decor sit solis, alius lunae, alius stellarum, quin et stella stellae praestat decore (1. Cor. 15, 41). Eccur igitur spirituale caelum, ecclesiam, ab hac idea vellemus abire? In aedificio vero num omnia lignamenta, trabes, aut columnae, aut culmina? Num in corpore nostro omnia membra unum membrum? Tolle differentiam capitis a corpore, oculorum ab auribus, linguae a corde, manuum a pedibus, quid erit? Nonne monstrum? Quam pulchrum est non sapere supra Deum!

3. seniores seu episcopos suos] B. episcopos seu antistites suos. — 12. concredidisset ministerium] B. ministerium concredidisset.

Povinnosti pak akolutům svým dávají Bratří tyto:

1. Mimo jinou obecní mládež pobožněji, vážněji, krotčeji sobě vésti v poslušenství a v dobrovolné Bohu a církvi sloužení ochotnosti se cvičiti a tak duchu právě učednickému zvykati (2. Tim. 3, 10. 14).

2. Cvičiti se v začátcích theologiae čtením (2. Tim. 3, 15) a z paměti se učením katechismu velikému, evangeliím a epistolám kratším: k Timoteovi, k Titovi, Petrovým etc., žalmům a písničkám duchovním.

3. Poroučí se jim doma k modlení texty sv. čísti, na ně časem¹⁰ promluvení nějaké a k modlitbám napomenutí (jakož pro vyrozumění, jaké v kom Pán Bůh dárky aneb k nim způsobnost složil, tak i pro nabývání doufánlivé v Bohu smělosti k promlouvání časem svým v církvi) činiti (Luk. 3, 1).

4. Povinnost jejich jest na kázání (není-li kde v tom jiného zaopatření) zvoniti, zbor otvírati a zavíráti, světla zpravovati a tak nižšími věcmi v církvi přisluhovati (1. Král. 3, 1).

5. Dítky křesťanské v školách katechismu etc. vyučovati pomáhati (Skutk. 18, 25. 26).

6. S svými předloženými neb pomocníky jich na cesty cho-²⁰ dívati, aby jakož jim sloužili, tak ovšem svědkové jejich všudy dobrého chování byli, i sami skrze to dobrým řádům všudy zvykali (2. Tim. 4, 11).

7. V čas potřeby v menším shromáždění, když by jiného kazatele nebylo, a jim se poručilo, text písma sv. s výkladem jeho přečísti, písničky začínati, modlení vykonati jim se dovoluje; a od pobožných tomu se důvěrně obcuje.

Jahnové neb diaconi.

Jahnové neb diaconi jsou odrostlí učedníci, již se k tomu, aby na úřad kněžský zavolání býti mohli, nesoucí. Ti se za po-³⁰ mocníky berou kněžím v jednotě, příkladem apoštolů svatých (Skutk. 6, 2; Filipp. 1, 1). Nebo ač tam nejpředněji zřízení byli od sv. apoštolů ku přisluhování stolům, avšak při tom i kázali i křtili (jako Štěpán, Skutk. 6, 10; a Filip, Skutk. 8, 5. 12. 35. 38) i při večeři Páně bez pochyby přisluhovali i k vyššímu stupni (totiž kněžskému) povolávání byli (1. Tim. 3, 13). A protož ten stupeň

4. se cvičití] *před. v opravách vzadu.*

Id officii autem acoluthis suis dant Fratres.

1. Supra ceteram iuventutem composite, modeste, pie sese gerendo in obsequio et spontanea Deo et ecclesiae servitute alacritati atque ita mansuetudini discipulis dignae adsuescere (2. Tim. 3, v. 10. 14).

2. In theologiae rudimentis exerceri, legendo et memoriae mandando catechesin maiorem, evangelia epistolasque breviores: ad Timotheum, Titum, Petri; Psalmos item et hymnos spirituales (2. Tim. 3, 15).

10 3. Demandatur ipsis ad preces domi textus sacri praelectio, quandoque etiam ex eodem textu ad easdem preces exhortatio; idque tum ad experiendum, qualem Deus ad docendum in unoquoque aptitudinem deposuerit, tum ad acquirendam paulatim in Deo parrhesiam, qua suo tempore in ecclesiae conspectu opus erit (Luc. 3, 1).

4. Officii ipsorum est ad concionem populum (sicubi non aliter provisum est) campanarum pulsu convocare, templum aperire et claudere, lumina (in antelucanis congregationibus) curare atque ita inferioribus istis ecclesiae ministrare (1. Sam. 3, 1).

20 5. Liberos christianorum in scholis catechesin docere (Actor. 18, 25. 26).

6. Praepositos suos peregre abeuntes comitari tum ministerii causa, tum vero, ut ipsis honestae ubique vitae testes sint adeoque ipsi honestati ubique adsuescant (2. Tim. 4, 11. et 3, v. 10).

7. Necessitatis tempore in minore coetu quoque demandatur ipsis sacri textus cum commentario aliquo praelectio, vel etiam (si possunt) memoriter habenda conciuncula precesque; quod et ipsum pii auditores pie admittunt.¹³

Diaconi.

30 Diaconi sunt adultiores acoluthi, futuro ministerio iamiam sese praeparantes. Hos Fratrum ministri pro administris sive adiutoribus habent apostolorum exemplo (Act. 6, v. 2. et Phil. 1, 1).

Quamvis enim ab apostolis primario ad mensarum ministeria ordinati erant, constat tamen et praedicasse ipsos et baptizasse (ut Stephanus, Act. 6, 10; et Philippus, Act. 8, 5. 12. 35. 38.) et ad gradum superiorem, ministerii nempe seu presbyterii, promotos fuisse (1. Tim. 3, 13.). Itaque gradus hic diaconatus in primitiva

¹³ De acoluthis Fratrum plura Lasitius habet cap. IV, V, 10. ad finem

1. Id officii—Fratres] B. Dant autem acoluthis suis Fratres haec officia. — 24. 3, v. 10)] B. 2, v. 3.) — 25. in minore—ipsis] B. demandatur ipsis quoque in minore coetu.

diakonský v prvotní církvi stále ostříhán, jakž se z kanonů koncilií vidí. Kterýžto ačkoli od Antikrista, jako i jiné věci dobré, v zlé užívání obrácen, však proto z církve vymítán býti nemá.

Dávají pak Bratří jahnům svým povinnosti tyto :

1. Plně již a stále studium theologiae hleděti a k kněžství sv. se strojiti (1. Tim. 3, 13).

2. Mládež v školách i v církvi katechismu a počátkům náboženství učiti.

3. V kázáních se cvičiti a je konati.

4. Křtem sv., když zprávce poručí, posloužiti. Tak zajisté 10 Kristus učedníkům i dříve, než jim moc klíčů (t. kněžský neb pastýřský úřad) svěřil, křtiti poroučel (Jan 4, 2), jako i sv. Petr učedníkům svým (Skutk. 6, 5. 48); a jahnové apoštolští že křtili, již připomenuto.

5. Tolikéž (Concil. Carth. 4. Canon 38) večerí Páně, když v shromáždění velikém kněží dosti není, sloužiti pomáhati nejen druhou, ale i první částkou; však když kněz, moc klíčů mající, rozhříšení lidu zvěstuje a slova Pána Ježíše, ustanovující tu svátost, vypoví. A toť jsou pomocníci kněžští, učedníci a jahnové.

Strážní kněžští jsou seniores a conseniores, t. přední starší a 20 spolustarší, kteříž všickni spolu jsou a slovou senatus neb rada Jednoty aneb, jakž se u jiných nazývá, konsistoř.

O seniořích neb předních starších.

Senior, přední starší neb biskup, jest osoba skrze suffragia neb hlasy ode všeho kněžstva vybraná, při kteréžto i věk k takové práci způsobilý (Concil. Carth. 4. Statuta) i darové Boží zvláštní by se nalézali, zřízená k tomu, aby nad jiným kněžstvem i celým církve řádem pozor a stráž držala, aby všickni a každý na svém místě k svým povinnostem stál, a dílo Boží bez pohoršení a

¹⁴ Diaconos pluribus describit Lasitius cap. V, 1. etc.

¹⁵ Consistorii vox antiquis locum, ubi iudices consistebant aut considebant, significans ad ecclesiasticos iudiciales consessus pridem adhiberi coepta est et adhibetur, sicut et Graeca vox synedrii. Fratribus

ecclesia constanter fuit servatus, ut ex Conciliorum Canonibus patet.
Quem proinde, etiam si ab Antichristo cum ceteris in abusum tractus sit, ab ecclesia eliminari non convenit.

Assignant vero diaconis suis Fratres officii loco.

1. Constanter iam et fervide sacrosanctae theologiae studio incumbere et sacro ministerio sese praeparare (1. Tim. 3, v. 13).

2. Pubem in ecclesia et schola religionis fundamenta docere.

3. In concionibus ad populum habendis exerceri.

4. Baptismum, quoties mandaverit pastor, ministrare. Nam
10 et Christus discipulis suis, antequam claves regni caelorum commisisset, baptismum permittebat (Joh. 4, 2), sicut et Petrus discipulis suis (Act. 10, 48), apostolorum vero diaconos baptismum peregrisse iam ostendimus.

5. Quoties in frequentiori coetu sacra cena administratur, nec sufficientes adsunt ministri, adhibentur etiam diaconi ad distribuendum non solum calicem, sed et panem, ita tamen, ut non nisi minister clavium potestatem habens absolutionem populo annuntiet et verba institutionis sollemniter praemittat.¹⁴

Atque isti sunt ministrorum adiutores, acoluthi et diaconi.
20 Praepositi ministrorum ceu vigiles et speculatores sunt episcopi et coepiscopi seu seniores et conseniores, qui iunctim constituunt senatum ecclesiasticum sive, ut alii loquuntur, consistorium Unitatis.¹⁵

De senioribus.

Senior seu episcopus est persona aetate et donis Dei conspicua, omnium ministrorum suffragiis ad ordinis in tota Unitate custodiam electa, ut quisque suo loco constitutus officium faciat opusque Dei sine scandalis et confusione ubique procedat, attendens.

locus talis unus, certus, fixus defuit, quia tamen res non defuit, seniores nimirum populi ad consilia electi et auctorati ubique ad consilia conveniebant, senatus ecclesiasticus, consistorium synedriumque fuit.

5. iam] *sch. v B.* — 6. sacro] *B. digne.* — 14. in] *sch. v B.* — 23. De senioribus] *B.* De antistitibus seu senioribus. — 24. Senior—et] *B.* Antistes seu episcopus nobis est persona aetate ac. — 25. omnium—constitutus] *B.* ad ordinis in tota Unitate custodiam omnium ministrorum suffragiis electa, solenni ordinationis ritu confirmata et sic auctoritate publica munita, ut omnes reliqui, suo quisque loco. — 26. faciat] *B. faciant.*

zmatků všudy prospěšně děláno bylo, přidržela (Skutk. 20, 28; 1. Petr. 5, 1).

Takové biskupy Jednota Bratrská sobě zvolovala čtyry, pět i šest, jakž kdy kde buď v Čechách, buď v Moravě, buď v Polště potřeba ukazovala; z nichž každý svou dioecessin, to jest jistý počet zborů a zprávů na svém pozoru má (2. Kor. 10, 13—16; Gal. 2, 9). Ti všickni vzácnost a čest svou před jinými kněžími zakládají ne na přednosti místa, důchodů, pohodlí, ale na přednosti prací a o jiné péče: Kdo větší jest mezi vámi, buďž jako nejmenší, a kdo vůdce jest, budiž služebníkem všech (Mat. 23, 11; Mar. 10, 44; 10 Luk. 22, 26). A podlé apoštolských kanonů, jimž kněz a biskup jedno a též jest, toliko že slovo řecké episkopos (biskup) pozorce na jiné neb dohledatele vyznamenává. Protož i mezi sebou biskupi Jednoty rovnost mají, toliko že jeden z nich pro řád přednost drží; a ten slove praeses aneb sudí.

¹⁶ Episcoporum nomen ex apostolicis scriptis notissimum est, vis autem eius ex ipso Graeco sermone, speculatorem seu inspectorem notans. Recte, si veritas non desit, studium scilicet fidem, vitam, mores commissorum sibi fideliter speculari, inspectare, attendere. Hinc episcopum Hieronymus supraattendentem vertit (ad Euagrium in 1. Petr. 5.)

2. Inutilis igitur est quorundam superstitio, episcopale nomen propter abusum in papatu abominantium. Nam et nomen ecclesiae, evangelii, ministerii, clavium, sacramenti, et quid non? abusu ibi profanatum est. Si propterea omnia ex antiquitate reicimus, ne nomina quidem retinentes, quid tandem remanebit? Nomenclatura sacra impositionis divinae supellex sacra domus Dei est, non abicienda, si polluta, sed emundanda (Is. 52, 11 et 66, 20). Annon vasa sacra templi Dei Balsazar turpissime profanaverat? (Dan. 5, 3. 4. 23.) Num tamen propterea in templum Dei recipi usibusque pristinis restitui indigna habita? (Esdr. 1, 7. 8.) Aeterni usus regulam nobis aeterna Dei sapientia Christus tradidit, res origine bonas, abusu tantum malas non abiciendi, sed ad principia revocandi (Matth. 19, 8). Fateor equidem, ubi reformatis inter papistas (quibus episcopalis dignitas opes, honores mundanamque pompam sonat) vivendum est, totius nomine illo Graeco abstineri Latinumque illius loco aut vernaculum adhiberi, modo res ipsa interim (vigilantia super gregem Domini) tanto diligentius urgeatur. At ubi extra periculorum saepa sumus, cur ecclesiam ornamentis firmamentisque suis exuamus?

3. zvolovala čtyry] *tišl.* zvolila čtyři; *oprav.* vzadu.

(Act. 20, 28. 1. Petri 5, 1. Concil. Carth. 4. statuta).¹⁶ Tales episcopi quattuor, quinque, sex, prout necessitas postulaverit, constitui solent, et unicuique sua dioecesis sive certus ecclesiarum et pastorum numerus assignari (2. Cor. 10, 13. usque ad 16. Gal. 2, 9).¹⁷ Dignitas vero eorum prae ceteris ministris non in honorum aut reddituum, sed laborum et pro aliis curarum praerogativa fundatur; Qui maior est inter vos, sit tamquam minor, et qui praecedit, tamquam ministrator (Math. 23, 11. Marci 10, 44. Lucae 22, 26). Et iuxta apostolorum canones, quibus presbyter et episcopus unum idemque sunt, nisi quod episcopus inspectorem sive aliis superattendentem significat. Ideoque episcopi Unitatis inter se quoque pari honore sunt, excepto, quod unus eorum ordinis

3. Si quis dicat: Apostolis idem est episcopus, qui ecclesiae pastor, respondeo: Esto, sit quisque pastor episcopus ecclesiae suae, hoc est inspector ac superintendens gregis sui; an ideo ipse inspectore quoque suo non egebit? Vidit apostolica ecclesia egere omnino, ideoque ut plurimum ecclesiarum inspectores suum rursus inspectorem (κατ' ἐξουχίαν episcopum dictum) haberent, instituit. Cur pia haec antiquitatis prudentia contemnitur? An grex pastorum non etiam grex est? Grex autem sine pastore quid est? Omnia videns oculus noster se ipsum non videt, sed videtur ab alio oculo. Ergo et ecclesiae inspector alios inspectans se ipsum non videre potest; alio igitur inspectore, qui illi hoc idem, quod ille aliis praestat, praestet, ne aspernetur. Quem si esse expedit, legitime quoque constitui expedit, ut quis cui invigilare debeat, et a quo exigendum sit, si non recte res administrentur, omnes sciant.

4. Verbo, sive unus sit, sive plures, qui ecclesiarum ministris attendant, et sive Graeco nomine episcopi dicantur, sive Latino inspectores vel superintendentes, aut vernaculo, cuius genti proprio vocamine, nihil adeo interest; modo ecclesia (etiam ex multis particularibus ecclesiis collecta) non sit domus sine ianitore, grex sine pastore, chorus sine chorago, navis sine gubernatore etc., sive quidem officium hoc statum sit, sive ambulatorium; de quo mox.

¹⁷ Ordinarie duo erant in Bohemia, duo in Moravia, unus in Polonia, aliquando tamen ibi etiam duo.

1. statuta] *sch. v B.* — 2. episcopi] *tišf. episcopos (!).* — prout-postulaverit] *v B. v zdvorce.* — 3. solent] *v B. až za assignari.* — 8. ministrator] *B. příd. inquit Christus.* — 9. quibus] *sch. v B.* — 11. aliis] *sch. v B.*

Všickni pak k úřadu tomu zvolení a ustanovení jednou v povinnosti té až do smrti (leč by se kdo neslušně choval a příčinu k složení z povinnosti dal) zůstávají. Jichž všech společně povinnosti tyto jsou.

Povinnosti seniorů Jednoty veřejné.

1. Aby v pravdě spasitelné učení čistého i života pobožného všecka Jednota ostříhána byla, na to nejvyšší pozor dávatí. A to

¹⁸ Quaeritur, superintendentiam seu regiminis praesidentiam praestetne statam esse (personis semel electis perpetuo relinquendam) an ambulatoriam? Respondeo: Quaedam nostro aevo ecclesiae posterius malunt praxique exercent, hisce rationibus motae: I. Quod sic occasio sit exercendi omnes; II. quod praecaveatur ambitio et fastus cum omni dignitatis abusu, ne ullus Diotrophes turbare queat ecclesiam. Aliae vero ecclesiae (Fratrum etiam) malunt prius, quia sic Deus omnia instituit lege sua, iudices, reges, Levitas, sacerdotes ipsumque summum pontificem, ut semel constituti manerent semper.

2. Quod Christum id vel apostolos mutasse nullo praecepto ¹⁰ vel exemplo ostendi potest.

3. Homines potius prudentiae suae ductu. Ex. gr. Iudaei pontificatum summum annuatim inter se commutando tempore Christi (Matth. 26, 3. Ioh. 11, 51. Act. 4, 6). In quod consilium venisse videntur occasione abusuum summae illius dignitatis, quamdiu penes singulos perpetuos manebat. Proterve enim multa occipiebant, alius alium detrudendo, ut ex Machabaeorum libris constat. Sed an eventu bono institutum Dei mutarunt? Ex evangelii historia evidens fit vix unquam peius atque sub ambulatoriis istis habuisse Iudaicam ecclesiam, fidei et morum respectu (Act. 5, 17). Ideo tandem penitus a Deo reiecta (1. Thess. 2, 15. 16). ²⁰

4. Nec habemus exemplum Christum quidquam ambulatorium instituisse, stata omnia. Ex. gr. Discipulos e populo elegit 70 illisque potestatem dedit docendi, baptizandi, miracula edendi; manserunt. Ex his rursum selegit 12 apostolos; manserunt. Ex apostolis rursum ad singularia opera tres adhibebat; an in orbem? Non; eosdem perpetuo, Petrum, Iacobum et Iohannem; qui et quamdiu vixerunt, columnae dicti fuerunt (Galat. 2, vers. 9).

5. Nec apostolos ecclesiarum pastores aut seniores temporarios instituisse, aut vices mutari permisisse ullum exstat vestigium; exstant in contrarium testimonia, ut est illud Christi ad episcopum Smirnensem: ³⁰ Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae (Apocal. 2, 10).

6. Nec in ecclesia primitiva post apostolorum tempora vicissitudinarii regiminis ulla exstant vestigia.

causa praesideat. Omnes hi electi et constituti semel per vitae dies in officio (nisi quis minus digne se gerat) relinquuntur.¹³

Communia eorum officia haec sunt:

1. Sinceritati doctrinae et disciplinae vigori attendere per totam Unitatem, idque mandato Christi, qui servis suis potestatem

7. Eoque nec in ulla hucusque ecclesia, Graeca, Latina, Armenica, Abyssina etc., omnia ubique ad formam divinae ordinationis perpetua.

Patet igitur pro antistitum perpetuitate et plura et validiora esse argumenta contrariaque illa facile solvi posse. Nempe ut

1. exerceantur omnes ex ordine. Respondeo: Recte, sed in remigatione inferiore, ut Nazianzenus loquitur; ad clavum non adhibendi nisi iam exercitati.

2. Prohibeatur ambitus, fastus, tyrannis. Respondeo: Prohibeatur, 10 sed viis ordinationem Dei non evertentibus, quas annon ipse Deus ostendit? Addatur scilicet ecclesiae antistiti synedrium suum, ut Moisi et Aaroni 70 seniores, citra quorum consensum nihil agat in maioribus. Et ex institutione Christi non sic dominantur apostoli (eorumque successores episcopi), quomodo reges gentium; sed qui maximus est in ecclesia, sit sicut minimus, et qui aliorum ductor, sicut qui ministrat (Luc. 22, 25. 26). Hoc est, non permittendae illis opes et honores mundani, neque potestas in alios violenta, sed ut sint actores et ministratores ita subiecti omnibus, quomodo illis singuli. Cuiusmodi 20 exempla? Nonne Spartani regem suum ab exorbitando cohibere possunt adiunctis illi ephoris? Nonne Veneti ducem suum, assistente illi semper senatu? Et Fratres Bohemi seniores suos, associato cuique ad latus uno et altero consenior, repetitisque ab his etiam iunctis synodali auctoritate actorum omnium rationibus? Nempe tum demum bene prudentia humana divinae subservit sapientiae, cum ordinationem divinam non tollit, sed a ruina praefulcit. Quod ultimo dicitur, antistites Fratrum per vitae dies in officio (nisi quis minus digne se gerat) relinqu; addendum est episcopos Fratribus per hos ducentos annos fuisse (uti a Regenvolschio in Historia ecclesiarum Slavonicarum, lib. III. cap. 30 10 recensentur) LV; inter omnes tamen hos neminem loco fuisse motum legimus. Quod divinae bonitati disciplinaeque salubritati acceptum ferendum. Sed qui aetate aut laboribus enervati ipsimet officio ultro cedentes rude donari petierunt et impetrarunt, sex septemve fuerunt.

3. eorum] B. antistitum. — 4. et disciplinae] B. disciplinaeque.

podlé Kristova nařízení, kterýž, poručiv služebníkům svým vládařství a jednomu každému práci jeho, vrátnému přikázal, aby bděl (Mar. 13, 34).

2. Pozor dávati, aby mládež zdárná k školám obracína a k budoucí potřebě církve pilně cvičena byla. Tak proroci školy vzdělávali, a Gamaliel cvičil při sobě Saule (Skutk. 22, 3).

3. Učedníky, jahny, kněží, rádni k ouřadům a stupňům jejich řídit i světiti (Tit. 1, 5).

4. Pečovati opravdově a věrně o všechny kněží s čeládkami jich i o vdovy a sirotky kněžské. 10

5. Péči míti o zbory Páně, k své dioecesi přináležející, tak aby i rejstra všech měl i osoby přední znal a jejich potřeb i jiných případností povědom byl.

6. Usuzovati a dávati zborům příhodné zprávce a zase je z příčin hodných vyzdvihovati a jiným zborům podle potřeby a společného starších snešení dávati.

7. Zbory sobě obzvláště svěřené a poručené v své dioecesi visitovati, o čemž na svém místě níže.

8. V dioecesi své kněží a zprávce z výstupků trestati podle zasloužení, t. buď od užívání večere Páně odkládati, neb úřadu ²⁰ konání zastavovati, neb z něho skládati a i z společnosti církevní vylučovati. A však to vše činiti má s vědomím a uvážením jiných starších i spolulosních; a někdy s podáním toho na soud všeho kněžstva a celého synodu, což by takového trestání hodného při kterém knězi, neb zprávci, neb i konsenioru v jeho dioecesi se našlo. A tak podobně týmž řádem má moc vyloučené a úřadu zbavené, však kající, zase přijímati i úřad jim navraceti vedlé společného snešení, vše mocí tou, kterouž dal jemu Pán k vzdělání a ne k zkáze (2. Kor. 13, 10).

9. Nastávalo-li by kdy jaké nebezpečení a pokušení buď ³⁰ celé Jednotě, buď kterému zboru neb osobám některým (Skutk. 20,

¹⁹ *Ista plantularum ecclesiae cura ita fuit instituta, ut quisque pastor adolescentulum bonae indolis unum et alterum domi suae (consentientibus, immo plerumque expetentibus parentibus) alere exercitareque teneretur. Quos visitationis tempore antistites aut in proposito confirmabant et ad se aut alio (ad uberiores exercitii occasiones) transferebant, aut rursus (si non idoneum fore organon videbatur) dimittebant. Penes se autem eosdem ecclesiae alumnos maiore numero*

22. uvážením] *tišl.* uvážeím (!). – 25. dioecesi] *tišl.* Doecessin, *oprav.* vzadu.

dedit et cuique opus suum, ianitori vero praecepit, ut vigilet (Marci 13, 34).

2. Providere, ut bonae indolis adolescentes in futurum ecclesiae usum diligenter exerceantur, quemadmodum prophetae filios suos et Gamaliel secus pedes suos Paulum erudiere (Act. 22, 3).¹⁹

3. Acoluthos, diaconos, ministros et conseniores ad gradus suos ordinare (Tit. 1, 5).²⁰

4. Curam habere fidelem omnium ministrorum, diaconorum, acoluthorum, viduarum et orphanorum in sua dioecesi.

10 5. Catalogos ecclesiarum suae dioeceseos habere, earundem necessitates auditoresque saltem praecipuos nosse.

6. Decernere ecclesiis pastores idoneos eosque pro necessitatis ratione (non tamen insciis coepiscopis) mutare.²¹

7. Ecclesias suae dioecesos singulis annis visitare; de quo suo loco infra.)

8. Ministros et pastores officium praetergredientes corripere castigareque. Excommunicatio vero ministri non nisi toti synodo competit. Omnia secundum potestatem, quam dedit Dominus in aedificationem, non in destructionem (2. Cor. 13, 10).

20 9. Si quid persecutionis aut periculi immineat sive toti Unitati, sive alicui ecclesiae, sive personis certis, attendere, quomodo dis-

sustentare maioribusque profectuum occasionibus instruere antistitum erat.

²⁰ Nempe iuxta canones antiquissimos, qui apostolici vocantur, praecipientes presbyteros ab episcopo ordinari, episcopum autem non nisi a duobus vel tribus episcopis.

²¹ De hac pastorum ecclesiis praesentatione (sine praevia alibi usitata populi, aut qui ius patronatus habent, electione) plena informatio erit capite II. annot. 18. pag. 79. sqq. Ibi videatur.

11. saltem praecipuos] *v B. v zavorce.* — 15. de quo—infra] *v B. v zavorce.* — 17. castigareque] *sch. v B.* — Excommunicatio—destructionem] *v B. v zavorce.* — 20. immineat] *v B. za certis.* — sive toti—certis] *v A. v zavorce.*

28. 29. 31), na to pilný pozor míti, kterak by se tomu vsťíc vyjítí a při nejmenším posilnění v pokušeních podati mohlo.

10. Povinen také každý senior bibliotéku Jednoty opatrovati, rozmnožovati a všechněch knih rejstřík míti.

11. O impressí Jednoty péči míti všech jich povinnost jest; dohlédati pak k ní nejbližšímu náleží.

12. A poněvadž se plná čehokoli činění moc v církvi nebezpečně jednomu neb nemnohým svěřuje, povinen jest každý z nich k soudu spolutovaryšů svých i celé rady starších rád chtítí státi, všeliké poučení, radu, výstrahu i potrestání přijíti hotov jsa. Nebo ¹⁰ odtud, jakožto od zřízeného Božího soudu, není odvolání, leč k celému synodu kněžstva a odtud k tomu, kterýž dal moc církvi a soudu jejímu.

Povinnosti praesida Jednoty.

1. Když potřebu uzná, radu obeslati, však s vědomím neb podlé návěští spolustarších.

2. Shromážděným příčiny obeslání oznámě, a kterak lidské snažnosti bez pomoci Boží neplatné jsou (nýbrž nebezpeční důmyslové lidští, Sap. 9, 14), připomena, k modlitbám je rozhorliti a vykonáním jich s nimi prací dalších posvětití. ²⁰

3. Vyptávati se má na to, jak prvnější úsudkové k svému vykonání přišli. Podávati všechněm k soudu, co by uznávali za potřebné k zpravení v tom shromáždění, a ta zapisovati poroučeti, k uvažování po částkách podávati věci přednesené, aby přimluvy šly, začna od nejmladších, bez jakékoli překážky jim činění, a takové přimluvy on sám zavíratí, což tu hned písař pro pamět poznamenává.

²² Ita nimirum in hac fraterna coalitione alii ab aliis dependemus, ut omnes tandem non nisi ab uno illo solo, a quo caelum et terra pendent, pendeamus. Verum de hoc dependentiae bono independentiaeque noxa cap. VII. pluribus agendi occasio erit.

²³ Quae apostolicis ecclesiis necessitas fuit plurium ecclesiarum pastoribus inspectorem praeficiendi episcopum, eadem fuit (post ecclesias multiplicatas) pluribus episcopis praeficiendi inspectorem archiepiscopum, metus nempe schismatis et ecclesias in unitate continendi desiderium. Fratribus quidem archiepiscopos constituendi nulla fuit necessitas (ecclesiis eorum non ample diffusis), necesse nihilominus tamen fuit ¹⁰

crimini obviam iri aut saltem periclitantibus solacii et confortationis aliquid submitti possit (Act. 20, v. 27).

10. Tenetur quisque senior Unitatis bibliothecam curare librisque utilibus, quoad eius fieri potest, augere.

11. Typographej Unitatis cura omnibus ex aequo incumbit, inspectio vero eiusdem proxime adhabitant.

12. Et quia absolutum agendi arbitrium periculose uni aut paucis permittitur, tenetur quisque illorum non solum collegarum, sed et conseniorum iudicio subesse admonitionemque consilium
 20 et increpationem admittere. Inde siquidem, tamquam a legitimo iudicio Dei, non est appellatio nisi ad generalem synodum, a qua provocare non licet nisi ad eum, qui internoscendi et diiudicandi potestatem dedit ecclesiae.²²

Officia praesidis.

Unus inter episcopos praesidis fungitur officio;²³ cuius munia sunt:

1. Quoties opus censet, senatum conscribere, consciis tamen et consentientibus coepiscopis.

2. Congregatis conventus causa indicata, et quam incertae
 20 sint absque Dei ope mortalium cogitationes, commonefactione praemissa ad preces inflammare eoque subsequentes operas consecrare.

3. Inquirere, num praecedentis synodi aut conventus decreta in effectum deducta sint? Tum proponere in hoc conventu agenda, et ut quisque, quod deliberandum putet, proponat, rogare, consignante illico propositiones omnes notario. Mox singuli sententias ex ordine (a iunioribus facto initio) dicunt. Praeses autem colligit, ponderat, et quo rationum momenta inclinant, eo conclusionem dirigit, quae a notario decretis inscribitur.²⁴

inter pares etiam honore ordinis causa synedrii praesidem constitui, sed citra novi tituli novaeque ordinationis ritum.

²⁴ De libros apud nos edendi consuetudine recte annotavit Lasitius cap. XXI. nihil exiisse in lucem non prius a pluribus, quibus id commissum fuit (delectis e seniorum et ministrorum numero) examinatum, idque ideo, ut certiora essent, quae prudentes aliquot perpenderunt, neve aliquid inesset falsi, in errorem lectores abducens, aut stomachosi, eosdem offendens. Item nihil prodire solitum (nisi singulares subessent causae) unius alicuius, sed Unitatis nomine, ut alia aliis membra
 30 eiusdem corporis honorem adferrent, eoque inani gloriae (animos scripto-

3. senior] *B.* antistes. — 12. internoscendi et] *sch.* v *B.* — 17. senatum] *B.* *přid.* ecclesiasticum. — 18. episcopos] *B.* collegis.

4. Synod veřejný, když potřeba, rozpisovati, a aby potřebami vezdejšími vedlé slušnosti opatřen byl, nejpředněji na to mysliti, aneb někoho obzvlášť k tomu zříditi; a tu potom na synodu všeho dobrého řádu nejpřednějším vůdcím býti.

Povinnosti písaře Jednoty.

Mimo to, kterýkoli z nich volen bývá za notaria neb písaře Jednoty, toho povinnosti jsou tyto:

1. Acta synodální pro budoucí paměť poznamenávati.
 2. Knihy Jednoty, a cokoli k zprávě její náleží, v nejlepší povědomosti míti.

3. Na spisy odpůrců proti Jednotě pozor míti, a byla-li by potřeba a poručeno bylo, odpověď sepsati a ji ku povážení radě celé podati.

4. Viděl-li by, že v některých psáních užitečných Jednota nedostatek má, to starším a radě oznámiti a vedlé společného sněšení a poručení to doplniti.

5. Vycházela-li by jaká podtají v Jednotě psání bez povolení celé rady, to přetrhovati s pomocí jiných starších.

rum plerumque titillanti) ansa praecideretur, scripta vero ipsa tanto maius pondus et auctoritatem haberent. Qua hodie alibi sublata disciplina (pergit idem) dum, quod cuivis in mentem venit, id illi spargere in vulgus licet, nemoque se non ita doctum et liberum existimat, quin sibi quidvis excogitandi et (ut humanum ingenium est) vel optima damnandi integra facultas sit. Inde est, ut tot de iisdem rebus opinionones et tam multa errorum sectarumque genera prodeant.

2. Haec ille. Quibus addo polemicis scriptis nos occupari non solitos, tum quia simplicitati nostrae parum conveniebat litigiis occupari, tum quia illius rei apud alios exiguum notare fuit usum, evidentissima potius damna. Quas enim non tragoedias ille disputandi pruritus excitavit? et quid profectum est? Non sopitae sunt discordiae, sed auctae; nec decisaes lites, sed in minutissimas minutias concisae, ut quaestionum et subquaestionum nullus sit numerus. Ubi autem illud Hilarii: Non per subtiles quaestiones nos Deus ad caelum vocat, manebit? Atque utinam inter subtilitates istas non illius, quod in opere fidei primum est, obliti fuissent, caritatis mutuae mansuetudinisque, quam a se disci iussit Christus, tum demum animabus requiem promittens (Matth. 11, 29). Sed stupenda vidit saeculum nostrum, quomodo evangelicam professi veritatem contra evangelicam mansuetudinem cum invicem egerint et in quot acerbissimas factiones abierint. Nostri ergo nec duces nec assecrae tumultuum esse voluerunt,

4. Synodum item generalem, cum opus est, indicare, ad providendum de necessitatibus externis aliquos constituere inque synodo totius boni ordinis primum ducem esse praesidis est.

Notarii Unitatis officia.

E senioribus uni notariatus concedi solet; eiusque officia sunt:

1. Acta synodalia in monumenta referre.

2. Unitatis acta et scripta optime cognita habere.

3. In scripta ab adversariis emissa attendere, et si responso opus sit mandatumque a senatu fuerit, responsa conscribere seratus-
10 que censurae submittere.

4. Si quem in Unitatis scriptis defectum animadvertit, senatum commonefacere et pro unanimi deliberationis antegressae statuto supplere.

5. Ne quid a quoquam in Unitate privato ausu edatur, animadvertere. Verbo, omnium edendorum librorum causas et rationes nosse.

id operam dare consultius rati, ut boni essent quam docti, rusticioreque illo (ut Seneca loquitur) contenti titulo, paci, concordiae ordinique inter se conservando potius quam insectandis aliis studerent.

3. Apologias quidem pro veritate doctrinae et innocentia vitae scripserunt, sine tamen invectivis in alios, tantum pro impetranda pace, nec semper, quoties impetebantur, silentium quandoque sibi facientes clipeum. Atque id usque adeo, ut scriptas etiam quasdam, immo a prelo exemptas suppresserint apologias, cuiusmodi scriptum in manu est unum
10 et alterum solidum satis. Sed quando cum adversario protervo res fuit, qui convivare potuit, nocere non potuit, maluerunt (re melius expensa) proterviam silentio ulcisci, chartas vero rixatrices tineis arrodendas tradere.

4. Pauca ergo scribebant, sed practica, prout rerum status requirebat. Ex. gr. tempore belli (tum nobis vicini Turcici, quod ultra saeculum Hungariam motibus, nos metu quassabat) de bello ediderunt tractatum, quam atrox irae Dei sit flagellum et quomodo avertendum etc. Tempore item famis de fame, pestis de peste etc. Si pacis tempore luxuriari videbant animos moresque prolabi, scripserunt ac ediderunt (non magnae molis, sed ponderosum) libellum (Náprava) de emendatione rerum, informantes se ipsos per omnes ordines, aetates,
20 sexus, quid cuique loco suo (ad veri christianismi leges) emendandum esset etc. etc. Utinam imitemur, utinam emendemus, altius prolapsi omnes!

3. ducem esse] *B.* esse ducem. — 5. eiusque] *B.* cuius. — 8. et si] *B.* atque si. — 9. mandatumque] *B.* et mandatum. — 14. animadvertere] *B.* attendere. — 15. edendorum] *B.* editorum et edendorum.

Conseniores neb spolustarší.

Každému senioru neb biskupu přidávají se pomocníci (jenž rádní neb spolulosní slovou) tři neb čtyři, jichž povinnosti jsou tyto:

1. Spolu s seniory v radě sedati.

2. O věci Jednoty mimo jiné kněží více pečovati, kde by co k napravení hodného spatřili, předním osobám oznamovati, a spolu s nimi podlé společného usouzení k nápravě vésti.

3. Řády, ustanovení, obyčeje dobré v Jednotě vzdělávati a ne-
užitečné skládati; usouzené pak přijaté (Filip. 4, 3.) a zkušené za-
chovávat, nad nimi ruku držeti i k nim sami všickni jednomyslně
státi a v tom jiným na příklad býti (2. Tim. 4, 2).

4. Osoby hodné k úřadu jahenskému i kněžskému i do rady
a k přednosti vyhledávati (Tit. 1, 5).

5. Kde by kdo z zprávců neb pomocníků v čem a jak užitečně
pracovati (Skutk. 16, 4) a vedlé toho kam obrácen a več
zaveden býti měl, usuzovati.

6. Kázeň na provinilé spolu s předními staršími vzkládati
i kající přijímati (1. Kor. 5, 4).

7. S starším svým v jeho dioecesi navštěvovati zbory Páně
a časem podlé poručení místo staršího zastupovati (Tit. 1, 5). 20

8. Když ordinací kněží býti má, tedy oni povinni jsou zvolené
osoby examinovati a examinované s svědectvím dobrým (1.
Tim. 3, 10) k ordinování podávati.

9. Jsouce po krajích rozsazeni, na zprávce okolní a blízké sebe
(zvlášť sobě zejména poručené), jak v svých povoláních pracují,
pozor míti, a bylo-li by co škodného, je napravit (1. Tess. 5, 14),
větší pak věci předním starším oznámiti; kteříž buď sami při nich to
k nápravě vedou aneb jich před celou radu povolávají, jak kdy potřeba.

10. Tajnost rady věrně zachovávat (Přisl. 25, 9) a jí nepro-
nášeti pod skutečným trestáním. 30

²⁵ Toto orbe decretum est, ut ad tollenda schismata et dissidia
(qualibet in urbe) unus de presbyteris electus superponeretur ceteris,
inquit Hieronymus. Si tamen regio una circa urbem amplior erat
pastorumque numerus maior, quam ut omnibus muniis sufficeret epi-
scopus, designabantur certis locis chorepiscopi, qui minoribus in nego-
tiis episcopi vices obirent. Nihil ergo praeter antiquitatis exemplum

Conseniorum officia.

Singulis senioribus terni aut quaterni adduntur auxilii loco conseniores; quorum officia sunt:

1. Una cum senioribus in senatu assidere.

2. Prae reliquis ministris ordini bono ubique attendere, et quidquid correctione dignum usquam notaverint, praepositum suum commonefacere.

3. Ut leges, statuta consuetudinesque laudabiles ab omnibus observentur, omnibus verbo et exemplo praeire (Phil. 4. 3, et 2.
10 Tim. 4, 2).

4. De personis ad ministerii gradus idoneis providere (Tit. 1, 5).

5. Ubi, qua in re et quomodo ministrorum et administratorum quis utiliter laborare possit, et quid proinde cuique committendum, decernere (Actor. 16, 4).

6. Disciplinam in ministros una cum senioribus exercere.

7. Ecclesias cum seniore suo vel absque illo, cum iusserit, visitare.

8. Convocatos ad ordinandum acoluthos, diaconos et ministros examinare examinatosque certo cum testimonio senioribus sistere
20 (1. Tim. 3, 10).

9. In pastores districtus sui vicinos (praesertim inspectioni suae peculiariter commendatos), quomodo officium faciant, attendere; si quid levioris exorbitantiae notaverint, ipsorum est id corrigere; de gravioribus vero et scandalosis seniore suum quantocius edocere (1. Tess. 5, 14).

10. Consiliorum arcana fideliter servare (Prov. 25, 9).²⁵

hac etiam parte nobis usurpatum fuit.

2. Quod de consiliorum fide (§ 10.) monetur, tam stricte fuit observatum (ad conciliandum decretis reverentiam praeveniendum-que incommoda ex garrulitate oriri solita), ut aliqui ob vulgata intempestive consilia senatu moti fuerint.

2. terni aut quaterni] *B.* bini aut terni. — 3. conseniores; quorum] *B.* conseniores; quos antiquitas (!) chorepiscopos vocabant. Horum. — 4. in senatu assidere] *B.* senatum ecclesiasticum seu consistorium constituere. — 13. committendum] *B.* committendum sit. — 15. cum senioribus] *B.* cum Antistite suo. — 16. cum seniore suo] *B.* cum eodem. — cum iusserit] *B.* cum iusserit et quas iusserit. — 18. et ministros] *B.* ministros. — 21. districtus sui vicinos] *B.* vicinos districtus sui. — 23. si quid] *B.* ubi si quid. — 24. suum] *B.* ipsum. — 26. (Prov. 25, 9).] *B.* (Prov. 20, 19).

II. O řádu synodů a ordinací všelijakých.

Z potřeb důležitých synody míváme (Skutk. 15.) pro opatření obecného dobrého, buď celé Jednoty neb dioecesi některé ve všelijakých příčinách, zprávy církevní a dobrého řádu se dotýkajících.

A ti synodové bývají dvojí: jedni generální neb veřejní, druzí krajští neb v menším shromáždění.

Generální synod jest, na kterýž podle společného snešení svolání bývají všickni starší i zprávcové Jednoty i pomocníci zprávců i jejich mladší čeládky, jakž kdy potřeba káže, kdež i patronové¹⁰ a vrchnosti okolní a někteří i z povzdálenějších přítomní bývají. Takové generální synody držíváme, jakž kdy potřeba ukazuje:

1. Pro obnovení a utvrzení společné bratrské lásky a svornosti. (1. Kor. 16, 14; 1. Petr. 4, 8).

2. Pro občerstvení, potěšení a posilnění srdce všech služebníků (Řím. 1, 11. 12.) (v vyšších i nižších stupních) k dílu Páně.

3. Pro utvrzení a zdržení řádu dobrého, jednomyslnosti, svornosti (1. Kor. 1, 10; Efez. 4, 10.), jestli by kde jaké v čem z toho vychýlení bylo neb býti chtělo.

4. Někdy i pro vykonání kázně nad těmi, kteříž by z prostředku služebníků pohoršení v Jednotě činili a též potrestaných pro výstupky, a však kajících, aby se zase stalo přijetí do společnosti jiných služebníků i k jejich povinnostem a ku potěšení jich.

5. Pro zřízení služebníků, v kterém kdy stupni potřebí jest.

Kterézto synody míváme na rozdílných místech, v Čechách, v Moravě i v Polště. Takové pak synody tímto způsobem držíváme:

¹ Addendum (sexto): ad videndum, num aliquid totam concernens Unitatem emendari opus habeat et quomodo? (Quale ab initio ecclesiae nostrae fuit de gladii potestate et magistratu, itemque de rebaptizandis, qui e papatu veniebant disceptatio.) Nempe nolebant nostri peccatum, quod in Romanensibus taxamus omnes, peccare impeccabilitatem sibi seu inerrabilitatem et dehinc irreformabilitatem tribuendo. Recte, quia ut fidelium quisque, ita ecclesia tota organa musica in Dei manu sumus, exactissime licet concinnata, chordis tamen laxari et in disharmoniam prolabi reconcinnarique subinde opus habentes. Quod dum non observant quidam, sed sibi plenam iam perfectionem¹⁰

Caput II. De synodis et ordinationum ritu.

Graves ob causas, ad providendum nempe necessitatibus sive totius Unitatis, sive alicuius dioeceseos, synodos celebrare solemus vel generales, vel particulares.

Generalis synodus celebratur fere quovis triennii vel quadriennii spatio; ubi omnes seniores et conseniores, pastores et ministri, diaconi et acoluthi, immo et ecclesiarum patroni (praesertim viciniore) comparent. Idque

1. Renovandae et confirmandae fraternae dilectionis et concordiae causa (1. Cor. 16, 14. 1. Petr. 4, 8).

2. Ad erigendum roborandumque omnium animos in opere Domini (Rom. 1, 11. 12).

3. Ad redintegrandum ordinis et disciplinae vigorem, si qua in parte luxatio forte deprehendatur vel metuenda veniat (1. Cor. 1, 10. Ephes. 4, 10).

4. Aliquando etiam, ut exterminentur e ministrorum numero scandalosi, aut rursum sollemniter recipiantur paenitentes.

5. Ad ordinandum ministros, in quo gradu tum necessitas exigat.¹

²⁰ Tales generales synodi non uno certo in loco, sed in diversis tam in Moravia, quam in Bohemia coguntur. (Polonia quia dissita est, delegatos tantum ad synodos mittit, ut et ex Bohemia quandoque ad Polonorum synodos) hoc ordine:²

eamque fixam imaginantur, non solum nihil emendant, sed etiam altius semper prolabantur, immemores ecclesiam non solem esse (ecclesiae sponso id datum), sed lunam, lumine crescere et decrescere posse etc. Verum ea de re agi non huius est loci, promissum tantum Dei addam: Emendenti viam ostendam salutare Dei. Psalm. 50, 23.

² De Synodi loco soli episcopi inter se concludebant, tum ille, in cuius dioecesi celebranda erat, pastori loci rem aperuit, et quomodo necessaria providenda essent, docuit. Reliqui pastores nonnisi paucos ante dies invitati silentiiue admoniti. Qua prudentia tum propter hostes
¹⁰ foris, tum ad evitanda domi incommoda uti mos fuit.

2. ad providendum—dioeceseos] *v B. v závorce.* — 7. diaconi] *B. aut etiam diaconi.* — 21. coguntur] *B. cogeantur.* — 22. mittit] *B. mittebat.*

1. Ke dni a místu uloženému postavují se všickni kněží, a kdokoli zavoláni jsou, jestli by jen co jim nepřekazilo.

2. Obrací se každý na místo ukázané, proto že se pro všechny povolané místo časně opatří, jak býti může.

3. K večerou dá se zvoněním návěští, a jdou všickni do shromáždění, kdež se Pánu Bohu za šťastné doprovolení všech k místu uloženému s modlitbami děkování činí a od starších otcovské hosti přivítání se děje.

4. Zatím večeřeji pospolu podlé rozměření stolů a přísluhujících jim. A jest stolení, jako i dnů následujících, tiché, mírné, v bázni 10 Boží a v pobožných, potěšených rozmlouváních (Efez. 4, 29; a 5. 4). K nimž někteří z konseniorů vysíláni bývají, jakož pro spořádání, tak potom dále i pro dohlédání, jak opatření jsou.

5. Ráno se od někoho z seniorů neb konseniorů modlení a kázání činí (Skutk. 15, 6. 7), jako i potom každého dne, dokudž synod trvá, též nešporní a večerní modlení společné bývá s připo-

³ Seniores tamen et conseniores unum antevertendo diem ad praedisponendum omnia melius; quem praecedaneum diem quomodo transmittere soliti, paucis innuam. Conveniebant destinato sessionibus loco praemissaque a praeside pathetica oratione procubuerunt, divinam ardenter implorantes opem. Precibus peractis fiebant a praeside ad concordiam amorisque redintegrationem exhortationes, quo ad consilia pro communi salute animis undique puris accedere possent omnes. Mox praelegebatur a notario Regestrum officiorum, quod vocabamus (liber erat, quo potestas a Christo ecclesiae data descripta fuit cum officiis eorum, quos Dominus ianitores esse ac vigilare iussit, Marc. 13, 34. 10 etc. etc.). Hoc peracto iterum praeses ut ad ista tamquam Lydium lapidem quisque se ipsum examinans, quidquid negligentiae aut ullius vitii sive in se, sive in confratre seniore (aut conseniore) videret et conscius esset, ne celaret; nunc expurgandi fermenti (quantillum etiam sit) tempus esse.

His dictis egrediebantur seniores aliud in conclave, ibique iterum praeses collegas purissimi candoris admonens, ut tamquam in sanctuario Dei in conspectu omnia videntis pectora sua sibi nudarent ad videndum aperte, num unum sint in Domino, numque recto pede incedere quisque se aut fratrem credat? an vero aliud quid sive ipse videat, sive ab aliis susurrari audiat? Ut, quale sit, cognito atque, si 20 quid vere subest, emendato plene pura conscientia plenaque confidentia ad agendum opus Dei (praesenti etiam in synodo) accingere se omnes possent. Verbo, non discedebant inde nisi complanatis inter

1. Ad diem et locum destinatum comparent omnes, qui vocati sunt³.

2. Divertit unusquisque in locum pro se destinatum; id enim mature provideri solet.⁴

3. Sub vesperam ad datum campanae signum conveniunt omnes in templum, dicuntur Deo gratiae, senioresque paterne hospites salutant.⁵

4. Cenatur inde iuxta mensarum et administrantium distributionem;⁶ idque, ut et sequentibus diebus, modeste, cum timore Domini piisque et amicis colloquiis (Ephes. 4, 29. et 5, 4). E conseniorum vero numero emittuntur ad coordinandum omnes, ut et quotidie ad invisendum et salutandum accumbentes.⁷

5. Sequenti mane a seniorum vel conseniorum aliquo concio habetur, ut et aliis durante synodo diebus; necnon pomeridianae

se ipsos primum omnibus, quae diffidentiae mutuae materiam dare possent.

5. Redintegrato hac ratione consensu amplexuque fraterno in conspectu Dei firmato regrediebantur in synedrium, fratresque conseniores, quid egerint, quid contulerint, quid invenerint, rogarunt, similiter inter illos et cum illis complanantes omnia.

6. Demum ad negotia transibant, quid in praesenti synodo cum usu agendum existimaretur, symbolas conferentes, et quomodo externis necessitatibus prospectum sit, invitatis etc.

10 ⁴ Senioribus quidem in ipsa pastoris domo, reliquis apud cives pios in vicinia, qui ut angelos Dei excipere gaudebant.

⁵ Gratiae aguntur Deo pro deductis omnibus comitatu angelico et ex mutuo laetabili conspectu gaudiis.

⁶ Dispositi per triclinia aut etiam (aestate) sub dio mensis. Leviculum videri possit, quod iam dicendum in mentem venit; et tamen, quia ordinis particella est et ad mundanarum vanitatum imminutionem facit, dicam. De *πρωτοκλισία* (loci praerogativa, quam Pharisei olim alii prae aliis captanda ineptiam prodebant, Luc. 14, 7) nullae apud nos lites, quia, dum quisque, cuius anni synodo et quo inter alios
20 ordine vocatus sit, novit, locum suum observare novit.

⁷ Etiam haec in specie minutula fovendae dilectioni fraternae servire experientia docuit. Optimum quippe cibi condimentum fraterna cordis simplicitas cum exultatione. Act. 2, 46.

2. qui vocati sunt] B. vocati. — 9. ut et sequentibus diebus] v B v *zázorce*. — 11. ad invisendum] B. post ad visendum.

mináním vždycky z písem, což by k užitečnému vzdělání sloužilo, podle toho, jak kdy příčiny a potřeby jsou.

6. Kněží Páně všickni tu shromáždění do chrámu neb místa zvláštního se obracejí a při pracech jim od starších vyměřených spolu zůstávají a na starších svých návěští o jakýchkoli věcech a pracech očekávají a mezi sebou bedlivě, bylo-li by co potřebného k zpravení v Jednotě, uvažují, a to potom celé radě starších v známost uvozují.

7. Starší do rady své zasedajíc, při věcech zvláštních vedle společného uvážení a mezi sebou vyhledání pracují i od kněží, buď¹⁰ společně ode všech, neb obzvláštně od některých toliko, neb i od zborů přednesené věci uvažují a místnými odpovědmi podělují.

⁸ Solebant enim antistites labores istos publicos mature inter se et confratres partiri.

⁹ Pastoribus enim propositiones a senioribus ad deliberandum offeruntur, utque ipsi etiam deliberanda colligant et in propositiones redacta senioribus exhibeant, monentur. Quod ut non confuse fieret, eligebant sibi (e medio sui per suffragia libera) praesidem et notarium. Diaconi et acoluthi ad consilia non admittebantur, sed ut ne otiosi essent interim aut divagarentur, dabatur illis ad praelegendum materia certa, unde post examinabantur, etiam illis aliquo actionum directore ordinisque custode a senioribus dato.

10

¹⁰ De ordine sententias rogandi et ferendi formandique inde conclusiones dicendum est aliquid ad notandum ibi quoque ordinis boni vestigia aequae in pastorum atque seniorum collegio.

1. Facto consessu et silentio monet praeses, negotia (quorum gratia conventum est) inchoari colligendo primum propositiones, ut, quibus de rebus deliberandum veniat, mox ab initio in prospectu sit.

2. Colliguntur ergo uno quoque agendorum capita summatim indicante, deinde vero (si iussus fuerit) explicante, donec quid necessario (tamquam *ἐργον*) tractandum, quid ut impertinens amovendum, aut saltem ad posteriores curas (tamquam interim *πρόεργον*) seponen-²⁰ dum sit.

3. Tum primo primae ad ventilandum sumuntur requisitis omnium ordine sententiis, ut mentem suam quisque, quam paucis potest, aperiat rationibusque muniat.

4. Dicunt ergo sententias ordine, a iunioribus ad seniores procedendo, non contra, ut praeses ultimo dicat. Quem ordinem (non

et vespertinae preces cum commonefactione semper e Scriptura de eo, quod communi aedificationi aut rerum praesenti statui serviat.⁸

6. Ministri toto die congregati manent, quemadmodum et diaconi atque acoluthi, suo quisque loco in materia a senioribus oblata occupati.⁹

7. Seniores quoque in consessu peculiari de ministrorum ecclesiarumve aut patronorum postulatis, aut quidquid in propositis est, deliberant et decernunt; in grandioribus negotiis tamen non absque ministrorum consensu.¹⁰

a primis et summis inchoandi, sed ab imis et ultimis) convenientiorem esse, quam si secus fiat, experientia docuit. Nam ubi sententiam primi dicunt primo, vix fieri potest, ut praeiudicia evitentur, et res ab omnibus digne satis expendatur. Primum, quia iuniores audita priorum sententia prius aut opinione sapientiae (quae penes senes est) obumbrantur, ne rem acrius inspiciant, aut tametsi aliud videre sibi videantur, auctoritate tamen seniorum deterriti libere, quod sentiunt, proferre verecundentur. Qua ratione aut iudicium aut iudicii libertatem ligari et ad τὸ αὐτὸς ἔφα viam sterni contingit. Si vero iuniorum
 10 quis aliquid exquisitum (quod senioribus in mentem non venerat) afferat, duplex adest incommodum, nempe quod seniores suam retractare sententiam fortasse pudebit aut, si acceptabitur, iunioribus iterum sibi prae aliis placendi periculosum obicitur lubricum. Quae incommoda praxi nostra praeveniuntur. Nam dum iuniores, quid sentiant, ante alios sibi dicendum sciunt, adsuescunt meditari et cum attentione ac reverentia (etiam tacitis ad Deum suspiriis) in rebus versari, liberumque est cuique, quidquid sentit, expromere libere, quia, dum nemo adhuc superiorum sententiam dixit, nemini praeiudicatur. Seniores vero, si quid boni allatum est, expoliunt melius, auctoritate sua illaesa. Si
 20 quid autem exquisitius habent, proferunt liberius, ubique sic attentione attentionem et iudicio iudicium acuate. Ita fuit praxis nostra.

5. Hoc etiam. Ne consultationes vagae sint, nemo de alia materia (quam quae praesentis est propositi) loqui permittitur, donec ad conclusionem deducta sit.

6. Nec uno tempore plures loquuntur, sed unus, a nemine interturbatus, nisi forsitan impertinentia aut verbose nimis aut cum bile loqui velit, tunc a praeside revocatur.

3. manent] *B.* manent in templo. — quemadmodum—loco] *v B.* *v zd-vorce.* — 4. suo loco] *B.* suo quisque loco.

8. Hlasu dávání osobám do rady, též k přednímu místu ode všech kněží i starších se vyhledává, což od jednoho každého vedle dobrého svědomí v tajnosti obzvláštně se děje.

9. Vyhledávány bývají osoby k úřadům rozdílným a zvlášť kněžskému, kdež také všickni kněží o osobách k úřadu kněžskému poznamenaných soud svůj starším, byli-li by způsobilí k úřadu tomu, oznamují neb vyjevují.

10. Ti, jimž se svědectví dobré vydává, bývají examinováni od konseniorů i samých seniorů.

11. Řízení se děje k rozdílným stupňům, jakž kdy toho potřeba ukazují se.

12. Při každém pak veřejném synodu komunnie svatá se drží (Skutk. 20, 7) pro obnovení se v společné lásce a radosti v Bohu. A tu všickni přítomní, i služebníci církve i panstvo i lid věřící, s potěšením a plésáním tomu obcují.

13. Při dokonání synodů připojuje se jako na rozžehnání ještě zvláštní a potřebné všechněm v rozdílných stupních napomenutí (Skutk. 20, 25) k tomu:

Předně: aby svatých služeb, v tom synodu činěných, každý k slávě Boží (1. Kor. 10, 32) a k svému vzdělání užil.

Zatím: aby se každý v svém povolání (Efez. 4, 1) pobožně a věrně ostříhal a snažoval se býti živ k slávě Boží, k dobrému příkladu lidu Páně i čeládce své i jiným bližním svým. Též aby se vystříhali všelijakým způsobem urážení Boha a pohoršování lidu Božího, domácích svých i jiných, s připojováním k tomu pohrůzek i zaslíbení Božích.

A tak s požehnáním Páně a s díků činěním i s žádostí horlivou (aby i na další časy takových potěšených let Pán Bůh popřítí ráčil, v nichž by k slávě jména jeho svatého a k vzdělání církve totéž dílo Boží konáno býti mohlo) v pokoji propuštění bývají, i s tím napomenutím, aby se na cestě pobožně a svorně

7. Postquam vero dixit et alter loqui orsus est, tametsi priori aliud quid incidat, sermonem redauspicari non audet nisi peractis omnium suffragiis. Ibi demum (accepta a praeside venia) sententiam suam aut illustrat et firmat aut emendat.

8. Omnium vero sententias, et quibus singulae muniuntur rationibus, consignat notarius, suam etiam, si quid ab aliis diversum habet.

9. Demum praeses omnia cum invicem librando, num ad eundem scopum colliment vel in diversum eant, et num conciliari possint, expendit. Si possunt, ostendit, quomodo una communis confieri queat 10

8. Quoties vacantem in senatu locum expleri necesse est, praemissis cum ieiunio precibus omnes singulique suffragiis personas certas designant et obsignatis schedulis senioribus tradunt.

9. Requiruntur et e diaconis personae ministerii gradu dignae; de quorum singulis ministri, quidquid laudabile aut secus noverunt, consignant et senioribus transmittunt.

10. Testimonio laudabili ornati examinantur a senioribus et consenioribus.

11. Fit ordinatio publice ad quemvis gradum; de quo infra.

¹⁰ 12. Semper autem in generali synodo synaxis sacra celebratur (Actor. 20, 7) ad redintegrandam nimirum mutuam dilectionem et in Deo laetitiam. Ubi quotquot adsunt ministri ecclesiae et patroni et populus fidelis, cum gaudio et exultatione communicant.

13. Sub synodi finem adiunguntur variae exhortationes (Act. 20, 25). Exempli gratia: Ut omnia in hac synodo gesta in Dei gloriam suamque aedificationem quisque dirigat; ut quisque in vocatione sua, qua vocatus est, digne ambulet bonoque exemplo omnibus, quibus praeest, praebeat, ne qua parte blasphemetur ministerium, additis quandoque specialibus, a vitiis et scandalis his vel ²⁰ illis dehortationibus cum intermixtis comminationibus aut promissis divinis. Tandem cum benedictione et gratiarum actione comprehensionibusque (ut in postremum quoque halcyonia ecclesiae concedat Deus opusque suum in gloriam suam feliciter procedere faciat) in pace dimittitur synodus cum admonitione, ut in via pie, modeste

sententia, ut allatae rationes perstent omnes. Si non possunt, ostendit bivium, et quae rationes pro hac, quae pro illa faciant, explicat, iterum (si res valde seria sit) disquisitioni permittens, quaenam rationes praevalere putentur, et quomodo contraria incommoda amoliri liceat.

10. Liberum itaque denuo cuique loqui (sed ordine ac paucis) rationesque rationibus conferendo, quid sibi videatur, explicare, donec nemini aliter videatur. Atque tunc demum conclusiones tamquam communes inferuntur libro. Quo rationabili processu obtinetur, ut ecclesiae totius mentem videre, de rebus ceu uno ore loqui resque unanimiter ¹⁰ agere omnes possint.

(1. Mojž. 45, 24) chovali, a domů se vrátíce všech církví i vrchností jednomyslných a čeládky domácí i soudců zboru Páně od starších pozdravovali (Řím. 16. celá; Žid. 13, 24) a jim jejich péči pastýřskou a pamět na ně před Pánem Bohem (Efez. 1, 16; Filipp. 1, 3; Koloss. 1, 3) i hotovost další k sloužení jim a pečování o ně zvěštovali.

14. Acta synodalia pro pamět a potřebu další poznamenána bývají; kterýchž každý senior exemplář jeden za sebou chová.

Krajští synodové držání bývají v menším starších a jiného kněžstva počtu, z potřeb rychlých, kteréž do času veřejného synodu beze škody zboru neb osob některých odloženy býti nemohou, ale 10 spěšného zaopatření potřebují; a také ne k celé Jednotě, ale k některému shromáždění neb i k jedné osobě toliko patření mají; protož také od menšího počtu starších zpraveny býti mohou. Co se pak koli na těch krajských synodích zpravuje, aby i v tom jednomyslnost svatá zachována byla, to se jiným starším, jak jest co zpraveno, v známost uvozuje.

A poněvadž na synodích obyčejně, zvlášť na veřejných, děje se ordinací k duchovnímu povolání, protož o ordinací, kteráž jest v Jednotě, povědino bude; jmenovitě

o řízení	{	I. učedlníků,	20
		II. jahnů,	
		III. kněží,	
		IV. rádních neb losních,	
		V. biskupů neb předních starších.	

Řízení a colutů neb učedlníků.

Každý zprávce u nás povinen jest jedno, dvě, tré (jak kdo můž a příčiny jsou) pacholátek, z dobrých rodičů pošlých, u sebe

¹¹ Reperio inter dehortationes antiquae cuiusdam synodi sequentia:

1. Observari Fratres quosdam nimia cum quovis conversatione gravitatem muneris sui prostituere; cavendum.

2. Quosdam etiam, ut urbani videantur, facetiis dare operam; emendandum. Cum enim apostolus scurrilitatem christianis interdicat omnibus, multo magis fugiendam esse doctoribus ipsis (Chrysostomo pronuntiante: Nugae in ore laici nugae sunt, in ore sacerdotis blasphemiae).

3. De nundinarum frequentatione vitanda, sicut et conviviis.

4. Et se non immiscendo negotiis politicis neque conciliandis 10 nuptiis.

et concorditer (Gen. 45, 24) se gerant omnes domumque reversi ecclesias et patronos domesticosque suos seniorum nomine quisque salutet eisque fidelem pastoremque curam et coram Deo in precibus memoriam perpetuamque saluti eorum inserviendi promptitudinem renuntient (Rom. 16. per totum; Hebr. 13; Ephes. 1, 16. Phil. 1, 3. 4. Coloss. 1, 3).¹¹

14. Acta synodalia in futuram memoriam consignantur; quorum exemplar seniorum quisque penes se retinet.

Particulares synodi cogi solent minore seniorum et ministro-
rum numero ob necessitates subitaneas, quae ad generalem synodum dilationem non ferunt, ut etsi forsitan non totius Unitatis, sed alicuius districtus aut certae ecclesiae vel personae negotium cernitur. Cuiusque tamen synodi particularis acta illico absentibus episcopis sanctae unanimittatis ergo communicantur.

Sed quia in synodis generalibus ministrorum ordinationes fiunt, de his, quo ritu fiant, dicendum est.

Est autem ordinatio	{	1. acoluthorum, 2. diaconorum, 3. ministrorum, 4. conseniorum, 5. seniorum.
---------------------	---	---

Acoluthorum ordinatio.

Pastorum quisque apud nos unum, duos, tres pluresve bonorum parentum pueros apud se alere et in spem ministerii edu-

5. De non facienda medicina.

6. De fugienda avaritia et nummorum aucupiis, in primis usura.

7. Ultra ducentos thaleros pecuniae pastor ne possideat; si quid superabundat, ad pios usus et in pauperes transferat.

8. Literarum commercium cum iis, qui extra sunt, nemo colat, nisi singularis subsit causa conscio praeposito.

9. Titulorum pompam fugiant omnes, amabili Fratrum compellatione contenti.

10. Testamentis alienis condendis consilia nemo misceat, proprium quisque paratum habeat, tricas ubique, a morte etiam effugiendi causa. Et similia.

2. quisque salutet] *B.* salutent. — 3. pastoremque] *B.* pastorem paternamque. — 11. non ferunt] *B.* non ferrent. — 17--21. 1--5.] *v B. římské číslíce.*

chovati a cvičiti, z nichž poodrostlejší aby v milosti k ministerium rozněcování byli, na synod bráni bývají.

Kdež skrze examen starších k tomu zřízených (podlé povědomosti katechismu, spisku učednického, epištol k Timoteovi, Titovi, též podlé úmyslu milosti a chuti, kteráž se při nich cítí neb ne), kteří by další promoci hodni byli, rozeznává se; a aby se církvi počátečně zavázanými cítili býti, první církevního povolání stupeň jim se svěřuje, kterýž akoluthský neb učednický slove.

Těch pak ordinování takto se děje:

1. Kázání o nějaké případné materii se činí, jako: o následování Pána Krista, o povolání sedmdesáti učedníků, o synech prorockých etc.

2. Volání bývají zejména a staveni do řadu.

3. Tázání bývají před celým shromážděním na úmysl pobožný a upřímný, chtějí-li se za učedníky dáti Kristu Pánu v Jednotě? Chtějí-li poslouchati starších i zprávců svých, k nimž by obrázení byli?

4. Čtou se jim povinnosti jejich.

5. K tomu všemu oni slib učiníc, podávají rukou starším na důvod poslušenství jakož učení Božího, tak i řádu v Jednotě zvyklého.

6. Prvnější učedníci jim rukou podávají na svaté tovaryšství.

7. Naposledy požehnáním a zpěvem modlitebným řízení zavřeno bývá.

Řízení jahňů.

Diákonové neb jahnové berou se z dospělejších akoluthů, kteříž ve všech učednického stupně povinnostech pilně se cvičivše prospěch vzali; jejichž k tomuto jahenskému stupni povolání a řízení takto se děje:

1. Pilně od starších svých examinování (1. Tim. 3, 10) a doptávání bývají jakož na umění, předložených poslušenství, život a obcování jejich pobožné a příklad, tak i na úmysl, již-li se ustanovili k přísluhování církevnímu dokonce se oddati a k jinému povolání neobraceti (Luk. 9, 62).

2. Povinnosti jejich z epištol 1. Tim. 3, 8. jim se předkládají.

3. Oni Kristu Pánu a církvi jeho k službě jistým slibem se zavazují.

4. Za ně se modlitby konají, a ordinátor rukou vzkládáním (Skutk. 6, 6) jich potvrzuje.

care instituendumque curare tenetur. E quibus adultiores, ut ministerii amore inardescant magis, ad synodos assumuntur ibique instituto examine, qui ulteriore cura et promotione digni videantur et ut ecclesiae obstrictos se sentiant, primo vocationis gradu ornantur, ut nempe vocentur acoluthi. Horum ordinatio talis est:

1. Habetur de materia apposita concio, ut de imitatione Christi, de vocatione septuaginta discipulorum, de filiis prophetarum.

2. Provocantur nominatim ex ordine et in ecclesiae conspectu sistuntur.

10 3. Interrogantur coram tota synodo, num se ecclesiae usibus consecrare velint? num obsequia promittant?

4. Praelegantur ipsis officia; de quibus supra.

5. Horum observationem illi manu stipulata promittunt.

6. Priores acoluthi dextrae porrectione in societatem eos cooptant.

7. Omnia votis, benedictione et cantu sacro concluduntur.

Diaconorum Ordinatio.

Diaconi ex acoluthis adultioribus eliguntur hoc modo:

1. Examinantur a senioribus, num se totos Christo et ecclesiae
20 dediderint manciparintque? et quousque in theologiae studio sint progressi (1. Tim. 3, 10. Luc. 9, 62).

2. Vocantur nominatim coram tota synodo, atque hic officia ipsis (ex 1. Tim. 3, v. 8) praelegantur.

3. Illi Christo et ecclesiae voto se obstringunt.

4. Preces pro ipsis fiunt, ordinatorque manuum impositione eos confirmat (Act. 6, 6).

3. qui—sentiant] *v B. v závorce.* — 7. prophetarum] *B. přidává:* etc. —
8. ordine—sistuntur] *B.* et se in ecclesiae conspectum sistunt. — 19. totos]
B. totos iam. — 20. manciparintque] *sch. v. B.* — sint progressi] *B.* progressi sint.

5. Podávají noví jahnové starším a kněžím ruky na poslušnosti svaté, jiní pak jahnové týmž novým jahnům na tovaryšství.

6. Požehnáním svatým služba ta zavřina bývá.

Řízení kněží.

1. Když na synodu kněží řízení býti mají, zpravce každý jahna neb jahny své (o nichž poručení má) s sebou na synod vzíti má, oznámí o tom zboru svému, totiž soudcům; kteříž k starším psaní učiníc, vydávají svědectví o jejich dobrém chování i dařích Božích a způsobilosti kazatelské, a přimlouvajíc se za ně, při dalším starších usouzení všeho nechávají. Bývají též osoby takové opa-¹⁰ třeny listem zachovacím rodičů svých a poctivého svého na svět zplazení, aby v ničemž ouhony nebylo.

2. Na synodu potom jest exámen, a to trojí (1. Tim. 5, 22):

Nejprve zajisté podávajíc se od starších celému kněžstvu jména všech přítomných jahnů; o nichž oni o jednom každém pořádek bedlivý soud činí podle toho, jak kdo koho z nich v pravdě povědom jest; jest-li či není ku pracem kazatelským způsobilý? (1. Tim. 3, 2; 2. Tim. 4, 2; Tit. 1, 6. 7.) Jaké povahy má? jest-li při něm pobožnost, pracovitost, řádu poddanost etc. A o každém, cokoli vědí, poznamenajíc, přimlouvají se za něj neb proti němu; ²⁰ a odešli to starším.

3. Druhý exámen bývá od konseniorů; kdež tři neb čtyři konseniorové dva neb tři z nich spolu před sebe vezmouce vyzvídají, jak daleko v známosti Písem svatých kdo přišel? a zdravého smyslu při všech artikulích víry nabyl-li jest? a jest-li vykrmen slovy víry? (1. Tim. 4, 6.) Též má-li vůli hotovou a úmysl upřímný k sloužení Kristu a církvi jeho i ku poslušnosti řádu v Jednotě? Ve všem tom Bcží slávu a spasení bližních, ne něco svého časného obmýšleje (1. Tim. 3, 3. 6). Naposledy vyzvídá se i věk jednoho každého, aby nebyli příliš mladí (1. Tim. 3, 6), nováci nezmocníli. ³⁰

4. Odtud bývají ti, o nichž dobrá naděje, k biskupům odeslání, jeden k jednomu, druhý k druhému. A tu již biskup důstojnost, vzácnost, a však tížotu a nebezpečnost kněžského úřadu jemu zveličíc, dobývá se na svědomí (1. Tim. 3, 9; 1. Jan. 3, 20. 21), přináší-li je čisté k tak slavnému nebeskému povolání (Žid. 3, 1), nemá-li jeho nějakou tajnou třebas nešlechtností zmazaného, což by jemu hnětlivost a zatím choulostivost a snad i hněv a pomstu Boží přinést mohlo. Též, nalezlo-li se co při něm před

5. Offerunt novi diaconi senioribus et ministris oboedientiae sanctae, priores vero diaconi illis societatis dextram.

6. Benedictione actus clauditur.

Ministrorum ordinatio.

1. Cum in synodo ministri ordinandi sunt, pastor quisque diaconum aut diaconos suos secum assumpturus indicat ecclesiae suae, id est presbyteris seu morum censoribus, qui exaratis ad synodum literis diaconi sui (aut diaconorum) vitae et conversationi inque concionatorio munere profectui testimonium perhibent, et
 10 num gradu ministerii dignum existiment, explicant. Solent etiam testimonia publica honestae progenerationis, ut omni ex parte inculpati sint, requiri.

2. In synodo sequitur ordinandorum examen, idque triplex (1. Tim. 5, 22):

Primo enim offeruntur ordinandorum nomina, ministrorum in templo congregatorum censurae. Ubi de unoquoque collecta testimonia suffragiaque (pro illo vel contra illum) per delectos notarios consignantur, senioribus remittuntur.

3. Secundum examen a consenioribus peragitur, qui ternis
 20 aut quaternis simul admissis singulorum in theologia profectus, quam enutriti sint verbis fidei (1. Tim. 4, 6), intentionis item ad serviendum Christo et ecclesiae puritatem (1. Tim. 3, 3), aetatem denique et iudicii constantiam (1. Tim. 3, 6.) explorant.

4. Ablegantur inde, qui digni videntur, ad conscientiae examen, singuli ad episcopos singulos; ubi maiestate et gravitate muneris pastoralis proposita num conscientia pura (1. Tim. 3, 9) absque omni lucri, honoris et terreni emolumenti respectu se Christo servos tradant, interrogantur; morum, si quid in his minus laudabile hactenus observatum fuit, correctio vividis exhortationibus suadetur

tím škodlivých obyčejů, nezpůsobů, vášní (Koloss. 3, 8; 2. Tim. 2, 14; Tit. 1, 7. 8), to se mu tu ukazuje k změnění a napravení i k vroucí pobožnosti a života ve všem příkladnosti živé napomenutí činí. Naposledy v doufánlivé naději o milosti Boží, když jen poslušně za Božím povoláním půjde, ustaven bývá.

5. Po vypořádání všech na druhý neb třetí den bývá řízení; však ten den před tím půst se drží, a modlitby (Skutk. 13, 2. 3) za potřeby církve konají.

6. Na ráno po učiněném o pastýřském a neb kněžském úřadu kázání buď tu hned neb v druhém za tím shromáždění, po přezpívání písně modlitebné a modlitbách ještě společných, řízení kněží takto se děje:

1. Přečte ordinátor ještě jedno písmo případné s krátkým na ně promluvením.

2. Oznamuje celému shromáždění, že některé osoby k úřadu kněžskému nyní teď zavolány a potvrzeny býti mají; a obrátě k nim řeč napomíná, kteří budou jmenováni, aby poslušenství Bohu a řádu jeho zachovali a pokorně i doufánlivě před Boží a církve obličej se postavili. A hned jiný z starších vystoupě jména jejich čte, a oni jeden za druhým do řadu vážně se stavějí. 20

3. Jsouce od ordinátora dotázáni, chtěli-li by úřad kněžský dobrovolně přijíti a v něm stále až do smrti Pánu Bohu a církvi věrně sloužiti, k tomu se pokorně přihlašují.

4. Řeči Písma sv. ještě některé, k ordinaci a řádu řízení takového příslušející se čtou, aby se všecko podlé apoštolského příkladu dalo.

5. Na svědectví dobré doptává se jich ordinátor (podlé apoštolského poručení, 1. Tim. 3, 7). I tu vystoupí dva z konseniorů a přede vším shromážděním vysvědčují, že všickni tito řádně na svět zplození, na pověsti nezmazaní a smyslu při víře zdravého 30

¹² Intimum hoc examen conscientiae severe peragebatur ad imitationem principis pastorum, Petrum suum ultimo examinantis Ioh. 21, 15 etc., quo ministerii candidato ad se penitus excutiendum occasio dabatur: Num Christum puro amore an vero panis causa sequi proponat? (1. Ioh. 6, 26.) Num gregem an lanam quaerat? Num auditoribus non tantum evangelium Dei, sed animam quoque suam impertiri paratus sit? (1. Thess. 2, 8) et similia. Fuitque hoc ultimum conscientiae experimentum aliquando adeo pathetice institutum, ut aliquos (consci-

{2. Tim. 2, 14. Tit. 1, 7. 8. Coloss. 3, 8), in spem denique divini auxilii variis consolationibus eriguntur (1. Joh. 3, 21. Hebr. 3, 1).¹²

5. Secunda vel tertia inde die ad ordinationem venit, praemisso tamen pridie eius diei ieiunio sollemnibusque pro necessitatibus ecclesiae supplicationibus (Act. 13, 2. 3).

6. Convocata synodo et praemisso cantu de officio pastoralis concio habetur sollemnis. Tum ordinator

1. praelegit sacrum aliquem textum.

2. Indicat toti congregationi personas quasdam ad s. s. ministerii functionem vocandas et confirmandas esse; et converso ad ipsos candidatos sermone, ut vocati in conspectu Dei et ecclesiae obsequenter se sistant, admonet.

Mox conseniorum unus prodit ordinandorumque nomina recenset, qui ex ordine se sistunt.¹³

3. Quaerit ordinator, utrum animum promptum ad ministrandum Christo ecclesiaeque adferant.

4. Annuentibus illis modeste praeleguntur e canone apostolico ad ritum hunc consecrandi facientia quaedam, ut apostolicis vestigiis insisti videntes eo firmiter de caelesti vocatione persuasi reddantur.

5. Pergit ordinator inquirere, utrum tam sublimi munere digni sint, ne per ipsos opprobrii aut dedecoris aliquid contrahat ecclesia (1. Tim. 3, 7), et tunc prodeunt e consenioribus duo atque coram tota congregatione honeste progenitos, sana doctrina imbutos vitae-

entiam vel aetatem aut teneritudinem suam expavescentes) officium deprecatos exempla non desint, paratiores propriam operari salutem, quam ad alienae curam adhiberi. Erecti demum promissionibus divinis vocationem divinam cum timore ac tremore secuti.

¹³ Quo ordine hic evocantur (prout aetatis aut donorum habitatione a senioribus collocati sunt), eum postea servant semper, nisi quis ad altiora vocatus fuerit. Vide hic paulo ante ad 6. pag. 61. annotatum.

3. Secunda vel tertia inde die] *B.* Postridie. — 7. Tum] *B.* Qua finita prodit. — 8. praelegit] Praelegitque. — 13. *v B. před tím: 3; proto v celku je 12 odstávců proti 11. A.* — 19. nomina] *B.* nomina e catalogo. — 20. reddantur] *B. přidává* (1. Tim. 3. 1. etc.)

jsou hodni, aby jim ouřad kněžský svěřen byl; za něž se také na místě církve přimlouvají.

6. A na to již modlitby společné za ně v tom shromáždění nábožně se konají (jako i prve s svatým postem).

7. Povinnosti kněžského úřadu jim se předkládají z řeči apoštolské.

8. Slib a závazek Pánu Bohu i církvi na ty povinnosti činí (1. Tim. 4, 1, 2), že v úřadu takovém sobě svěřeném věrně pracovatí chtějí až do smrti.

9. Rukou vzkládání (1. Tim. 4, 14) od biskupů všechněch, ¹⁰ což jich tu bývá, s vzýváním Ducha sv. se děje. Jiní pak starší losní a všecko kněžstvo i lid obecný tu přítomný i ti, jenž k úřadu kněžskému potvrzení přijímají, klečíce modlitebnou píseň (Ó svatý přijdiž Duše) zpívají a tak je k tomu úřadu kněžskému v poselství Kristovu potvrzují.

10. Napomenutí děje se jim k pilnému konání úřadu toho s podnikáním všelikých nesnadností, protivenství (2. Tim. 2, 3) a lidské nevděčnosti, a s posilněním jich, aby srdcem doufánlivým od Boha odplaty (Dan. 12, 3; 1. Petr. 5, 4) věčně po práci věrně očekávali. Což oni dověrně přijímajíce, tu hned také biskupům a ²⁰ starším na poslušenství, kněžím na tovaryšství (Gal. 2, 9), jahnové pak také týmž v nově zordinovaným na svaté poslušenství (1. Petr. 5, 5. an shromáždění mezi tím zpívá: Ó jak utěšené v tom spolku býti etc. f. 18.) rukou podávají.

11. Po takovém kněží Páně řízení (jako i po každé jiné ordinaci) posluhování večeří Pána Krista bývá pro posilnění všechněch v práci povolání jejich; což vše naposledy požehnáním Božským

¹⁴ Formula testimonii talis fuit: Venerabilis in Christo frater episcopus, testamur in conspectu Dei et ecclesiae huius praesentes viros esse honeste prognatos, honeste educatos honesteque ac inculpate vitam egisse hucusque; examinatos etiam a nobis doctrina et fide sanos rectaque intentione ad serviendum Christo et ecclesiae repertos. Rogamus proinde ecclesiarum, quibus servituri sunt, nomine, ut eis pastorale munus potestate a Christo et ecclesia tibi data conferas et in eo confirmes. Respondet ordinator: Testimonium hoc vestrum coram ecclesia Christi datum admittitur, petitionique vestrae satis fiet in nomine Dei.

que inculpatae esse dignosque, quibus evangelistarum munus committatur, contestantur.¹⁴

6. Iubentur flexis genibus pastorum principem Iesum Christum invocare; totusque pariter coetus procumbens pro iisdem orat.

7. Officia muneris pastoralis praeleguntur.

8. Illi se fidelitatis iuramento Deo et ecclesiae obstringunt perseveraturos intra hos limites usque ad finem¹⁵ (1. Tim. 4, 1).

9. Confirmantur manuum episcopalium (quotquot adfuerint) impositione cum invocatione super iis nominis Christi, ut eos in cenum servorum fidelium cooptare donisque Spiritus sui implere dignetur, consenioribus interim, ministris totoque populo simul in genua procumbentibus, Veni, sancte Spiritus etc. decantantibus.

10. Exhortationes novis ministris ad labores et in adversitatibus, quibus non carituri sint, patientiam fiunt cum pollicitationibus aeterni post labores fideliter exantlatos praemii (2. Tim. 2, 3. Dan. 12, 3. 1. Petr. 5, 4). Ad quod illi alacres senioribus et consenioribus oboedientiae, ministris vero societatis dextram (nec non diaconi observantiae causa illis) offerunt (Gal. 2, 9. 1. Petr. 5, 5), decantante iterum coetu e centesimo trigesimo tertio psalmo
20 compositum hymnum.

¹⁵ Inter obligationem hanc et insequentem confirmationem interponi solet sollemne quid silentio non praetermittendum. Allocutus eos ordinator denuo sic inquit: Dilecti fratres, ut auxilii divini firmam concipiatis spem, audite pro vobis deprecantem aeternum pontificem Christum, qui sanctificaturus iamiam se in victimam pro peccatis mundi omnes suos redemptionem hanc gentibus nuntiaturus ardentissime suo patri commendabat etc. Tum alter antistitem ex Iohannis XVII. capite ultimam illam Christi orationem ita praelegit, ut raro absque lacrimis audiatur. Denumque ad ipsum confirmationis actum, *χριστός*
10 *τοῦτον*, venit.

3. flexis genibus] *v A. v zavorce*. — 4. totusque] *B. moxque totus*. — 7. (1. Tim. 4, 1.) *sch. v B.* — 12. Veni] *B. et Veni*. — 14. quibus non carituri sint] *v B. v zavorce*. — 16. praemii] *tišl. praemiis (!)*. — 19. decantante iterum coetu] *B. ecclesia interim — compositum hymnum decantante*.

a jeho prisvědčením jakž všechněm jiným tu shromážděným, tak obzvláštně v nově ordinovaným a zřízeným zavříno a dokonáno bývá.

O zavozování mladých kněží v první službu.

Po zordinování pak mladých kněží toho se šetří, aby v službu svátosti večeře Páně, ovšem celou zprávu pastýřskou se nedávali, leč by prvé do té práce řádně zavedeni byli. Protož hned po synodu po církevch neb zbořích, které nové kněží mají, visitací se koná. Kdež visitátor

1. vyvyšuje knížete pastýřů (1. Petr. 5, 4), o církev péči a k vděčnému jí poznávání i užívání napomíná. 10

2. Oznamuje, že N. N. řádně k úřadu kněžskému vyvolen, povolán, zřízen a potvrzen, tak aby známé bylo, že podlé vůle Boží a dobrého v Jednotě řádu toho úřadu došel a v něj se nevetřel (Jerem. 17, 16); a takových dělníků Božích lid aby vděčen byl a Pánu Bohu za opatrování církve děkoval.

3. Oznamuje se lidu, že začítí má službu poselství Páně strany zvěstování svatého rozhříšení a večeří Páně lidu Božímu posluhování, a tu ihned jemu před církev Boží předstoupiti poručí.

4. Kdež dává se mladému knězi volnost, aby k lidu krátce promluvil a jeho za modlitby požádal i sám se za Boží pomoc ²⁰ horlivě modlil (Efez. 6, 19. 20). Tu on promluvě, že za Božím povoláním pokorně jde, a lidu se k modlitbám poručí na kolena klekne, a za tím po napomenutí ještě od visitátora všecken lid také klekna modlí se za toho mladého kněze.

5. Po modlitbě ustavě starší v důvěrnosti i lid i toho služebníka Božího (o vyslyšení modlitby), ujme jej za ruku a uvede na to místo, kdež ty služby sv. konati má, a přede vším lidem dada jemu agendu do rukou, k doufánlivému konání úřadu kněžského v činění modliteb svatých, rozhříšení zvěstování, svátostí těla a krve Páně posluhování napomene a posílí. (To pak vše děje se pro ³⁰ vyznamenání jakýmkoli způsobem důstojnosti úřadu kněžského a pro vzbuzení k němu v lidu té, kteráž jemu náleží, uctivosti a vážnosti.)

¹⁶ Nempe si actus hic (ordinationis ministrorum) synodalis ultimus fuerit; sin, differtur. Sive tamen hic, sive post administratur eucharistia, ultimae benedictionis formula (non tantum in genere ad omnes pro more, sed in primis) ad novellos pastores, iam aliorum futuros ad salutem duces, dirigitur.

11. Actus tandem ille synaxi sacra omnium cum exultatione terminatur.¹⁶

De inauguratione ministrorum.

Ordinati apud nos ministri non involant in sacrorum administrationem, ubi et quando vellent, sed visitationes mox a synodo per eas ecclesias, quae novos ministros habent, instituuntur. Ubi visitator

1. curam principis pastorum Christi de ecclesia deprædicat et ad gratam beneficii agnitionem exhortatur.

10 2. Docet N. N. legitime electum, vocatum et ordinatum esse, ut non se ipsum ingessisse (Jer. 17, 16), sed vocatum accedere appareat, populusque fidelis eos ut operarios, quos Dominus emittit in messem suam (Mat. 9, 38), agnoscat.

3. Indicat sacri muneris primitias in plenaria clavium Christi et sacrae cenae administratione iam editurum; prodireque et alloqui ecclesiam iubet.

4. Minister ille, postquam vocationem divinam humiliter se sequi confessus fuerit, precibusque ecclesiae se commendavit (Ephes. 6, 19. 20), in genua procumbit, ut et visitatore monente coetus
20 omnis, precesque pro illo fiunt.

5. Erecto coetu ad fiduciam de precibus exauditis visitator ministrum manu prehensum altari (seu ad mensam Domini) admovet, librum ei ritualem donat et offert administrationemque clavium Christi et sacramentorum auspicari iubet, inspectante et plerumque illacrimante populo. (Hi enim ritus non necessitatis opinione, sed ad adumbrandam quomodocunque ministerii dignitatem excitandamque ad hanc Christi oeconomiam reverentiam retinentur.)¹⁷

¹⁷ Rituales libri (sacra ministeria peragendi formae, quas Agenda vocant) non appenduntur apud nos catecheticis libris, ut in manus vulgi veniant, sed seorsim editi solis pastoribus dantur, non privatim in angulo, sed in ecclesiae conspectu, qui ritus hic describitur. A pastoris vero obitu redeunt iidem libelli in seniorum manus. Qua superstitione?

2. terminatur] *B.* terminari solet. — 10. et ordinatum] *B.* ordinatum. — 19. visitatore monente] *v B. v závorkách.* — 21. Erecto coetu] *B.* Erectis. — exauditis] *B.* exauditis omnibus. — 23. donat et] *sch. v B.*

6. Naposledy po posluhování zavrku činí starší a dává požehnání i lidu i tomu Božímu služebníku. Potom takoví mladí kněží s tím se vším ještě ne hned církvím představování bývají za zprávců, ale někteří rok, dvě, tři i více let při starších neb jiných zprávcích nechávání bývají za pomocníky, aby více a hojněji zprávě církevní vyrozumívali a ji konati pomáhali, a tak zkušením nabývající rozšafnosti duchovní, tím snázeji i užitečněji potom, jsouc představeni církvím, dílo Boží v své pastýřské povinnosti vykonávat mohli. Pakli z nich který stav svůj svobodný dříve ještě proměnit a v manželství počestně, potřebu toho při sobě dle svědomí svého uznáváje, vstoupiti úmysl má, nejprve zjevuje se v tom staršímu svému, a ten s ním promluvě, k zkušování sebe dalšímu i k otevření se v úmyslu tom celé radě jeho napomene. Což když se stane (psáním neb ústním promluvením), tu starší, jak při něm potřebu vidí, tak radou svou jeho poděluje; a když toho čas vidí, aby se v Pánu (1. Kor. 7, 36) oženil, dovolují a vedlé možnosti i místem k bytu i práci povolání jeho opatrují.

dicet quis. Respondeo: Sit aliis sua iudicandi libertas, ego non sic agendum existimo, ut sacrorum mystis nihil mystici (plebi potius venerandum, quam proterve inspectandum et dehinc vilipendendum) relinquatur. Religio gaudet velis, ipseque omnium summus magister quaedam apostolis seorsim, clam vulgo loqui solitus. Apostolus vero cum episcopo Timotheo mandat, ut quaedam committat hominibus fidis, qui ad alios docendum idonei sint (2. Tim. 2, 2), annon discrimen quoddam inter ea, quae omnibus et quae aliorum futuris doctoribus dantur, innuit? Verbum certe, quo utitur, *παρὰ ἑσθαι*, aliquid singulare committendi seu concredendi et tamquam depositum ad servandum commendandi vim habet. Et cum de Christo scriptum legimus illum sacro textu perlecto libroque seposito sermonem ita orsum, ut omnes intentis in eum oculis mirarentur verba gratiae, profluentia ab illius ore (Luc. 4, 20, 22), putamusne aliis haec aliter evenire? Nempe si ex ore legati Dei impraevisa profluant verba, auditores reddi attentiores gratiaeque Dei profundius admiratores. Nam si praescripta tantum recitantur semper, quid erit, quod attentionem excitet? Curiositatem potius, ut suo in libro eadem intuendo, hic et ille, num accurate satis legantur, attendat; quis hic devotioni locus? Nec vero autumandum est nostros ad istos sibi traditos libellos, verba et syllabas alligari. Liberum est, quidquid ad excitandum zelum facit (iuxta occasionum varietatem) e sapientiae mysticae thesauris depromptum adhibere. Unde fit, ut sine novo cordis motu sacris mysteriis vix unquam intersint pii auditores.

6. Peracta a ministro novo synaxi visitator ei et toti ecclesiae benedictionis denunciatione actum concludit.

Neque tamen ministris novis ecclesiae alicuius regimen totale committi solet, sed relinquuntur unius et alterius anni spatio pastoribus pro collegis, donec ad conscientiarum regimen confirmationes evadant, usque alicuius ecclesiae eorum operam poscat. Quod si aliquis interea ad matrimonium honeste ineundum animum applicet, id quoque non nisi de seniorum consilio et consensu fieri solet.¹⁸

¹⁸ Si usquam hoc aevo illud Christi: Sicuti me misit pater, ita et ego mitto vos; item: Non vos elegistis me, sed ego elegi vos, obtinet, confidimus apud nos obtinuisse, ubi nemo ministerium ambibat non vocatus, nemo etiam sibi gregem quaerebat non missus, nec vocationem aut missionem exspectabat aliunde quam ab illis, qui et vocati et missi erant ipsi. Nec proinde ulla fuit apud nos ecclesia, ubi loci dominus aut magistratus pastorem sibi quaereret, sed curam hanc pastoribus animarum suarum primariis confidenter (quem sibi doctorem et ductorem dari e re iudicaret) permittebant. Omnino ad ecclesiae apostolicae exemplum, ubi suffragia quidem ordinandorum a plebe accipiebantur, sed quorsum ordinati essent mittendi, seniorum circumspectioni fuit (Act. 14, 23. 1. Tim. 1, 3. et 2. Tim. 4, 12. Tit. 1, 5). Hinc H. Grotius: Pastores a plebe fuisse electos ex tota Novi testamenti historia non apparet (De imperio summarum potestatum circa sacra, cap. X, pag. 252). Eandemque fuisse ecclesiae post apostolorum tempora praxin patet ex Hieronymo, qui dicit: Audiant episcopi, qui habent constituendi presbyteros per urbes singulas potestatem. Et ex Laodicensi synodo (cuius canones sunt oecumenico concilio approbati), quae populares electiones reicit (H. Grotius, pag. 263). Atque ita fieri debere rationes ostendunt. Nempe quia sic melius acuitur

1. episcoporum pro ecclesiis cura,
2. ministrorum de sua missione fiducia,

4. solet] B. solet illico.

O představování církvím za zpravce kněží.

Když čas přichází, aby kněz církvi některé představen byl, to se takto (jako i když se zprávcové podlé příčin mění) děje:

1. Žádná vrchnost neb lid u nás nevybírají sobě kněží a nevolají, kterých by chtěli (jako ani kněží sami sobě far a míst nehledají), ale kteří kam dáni bývají, ty přijímají; a zprávcové také, kam obráceni bývají, tam se poslušně ubírají a na místě sobě ukázaném přestávají, proto že starších Jednoty povinnost jest, která církev jakého zpravce potřebuje, bedlivě vyšetřovati a takového ji představovati.

10

2. Kdykoli tedy nový pastýř které církvi dáván bývá, starší s ním tam se dostávají, kázání slova Božího jemu poroučeji a po vykonání od něho kázání oznamují (skrže předního), že s dobrým celé rady uvážením přítomný Kristů služebník N. N. za zpravce a pastýře duší jejich zvolen jest a nyní jim se představuje; protož aby ho jako Kristova služebníka přijali (Filipp. 2, 29; 2. Kor. 6, 4). Činí také novému zpravci napomenutí k opravdovému, živému, upřímemu při tom sobě svěřeném stádečku díla Božího dělání.

3. *piorum auditorum erga Christi servos (non a seipsis venientes, Matth. 7, 15; aut ultro currentes Ier. 23, v. 21, sed missos) confidentia, ut nihil per ambitum fieri certi dicere, quod Cornelius Petro, possint: Adsumus parati audire omnia, quae tibi mandavit Deus.*

4. *Ecclesiaeque omnes sperare possunt omnibus sic iri provisum, dum primariis ecclesiis viri primariis Dei donis conspicui praeficiuntur etc.*

5. *Et quia discipuli magistrum sibi non ipsimet legunt aut mercede conducunt (quia, quid sibi necessarium sit, non intelligunt), sed curam eam parentibus aut tutoribus relinquunt: cur, si hic similiter fiat, non recte fieri putemus? Certe enim ecclesia Christi schola est, ecclesiae inspectores patres (1. Cor. 4, 15), ut iam taceam sibi non quaerere pastores, sed quem gregis Dominus praeficit, illi obsequi etc.*

6. *In summa, apostolicum illum ordinem turbari nullius hominis interest praeterquam ambitiosorum, qui prensationibus, pretio, precibus importunitateque ingerere se malunt quam exspectare vocationem. Sunt rursum, qui ex tali nundinatione quaestum faciunt magno ecclesiae dedecore et noxa. Nam dum mercennarii gregem occupant, quem pa-*

20

De ritu ministros ecclesiis in pastores praeficiendi.

Cum tempus est aliquem ecclesiae pastorem praeficiendi (quemadmodum et cum pastores pro re nata mutantur), fit istud hoc modo:

1. Nullus magistratus apud nos nec ecclesia pastores sibi quaerunt aut vocant (quemadmodum nec ministri parochias aucupantur), sed quo quis destinatur, eo se confert, ecclesiaeque illa eum pastorem suum agnoscit; quia nimirum seniorum haec cura est, quali rectore quaevis ecclesia indigeat, et ubi minister quivis opus Domini utiliter peragere possit, providere.¹⁹

10 2. Quotiescunque igitur novus pastor ecclesiae praesentatur, peracta per eum concione visitator prodit et maturo seniorum consilio eum huic ecclesiae pastorem dari docet, suscipi eum suadens ut Iesu Christi servum (Phil. 2, 29), ministrum item ad faciendum strenue officium vigilandumque super hunc concreditum sibi gre-

scent, speras, gregem an se? Immo ventrem, cistas phantasiamque suam. Clamet licet Dominus: Vae pastoribus, qui pascunt se ipsos! Annon sacrilegii genus est officia sacra seu vendere et emere, seu ambire et rapere? Quid facilius, quam, ubi sic res agitur, agrum Domini silvescere, gregem Domini tabescere, operarios fidos esurire, superciliosos inolescere mercennariosque cum ipsa venali turba brutescere?

¹⁹ Equidem apud nos etiam tandem prurigo illa secundum peculi-
ares cupiditates sibi doctores electandi (2. Tim. 4, 3) irreperere tentabat,
sed non bono eventu. Mutuae enim illae prensationes inter causas
10 luxatae disciplinae collapsique ordinis fuerunt. Memini nominareque
possem illustrem e baronibus errorem hic agnovisse ac deprecatum
fuisse. Cum enim oblatum pastorem recusasset aliumque sibi (quem
propter eloquentiae dotes adamaverat) dari pertinaciter instando obti-
nuissetque, postea illum fiducia sui elatiorem asperiolemque expertus
auferri a se petiit pollicitus nunquam amplius se admissurum, ut
iudicio eorum, quibus salutem suam credidisset et quibus communis
aedificationis cura est, non acquiesceret. Quae res quia profundae
considerationis est, oro Deum, ut spiritu suo regat illos, quibus pro-
lapsas ecclesiae res pristinum in statum reducendi occasiones offe-
20 runtur.

8. quaevis ecclesia] *B.* ecclesia quaeque. — quivis] *B.* quisque. — 12. eum
huic ecclesiae] *B.* illum ecclesiae huic. — suadens — servum] *B.* ut Iesu —
suadens.

K čemuž on se ohlásí a to slibuje, jako i naproti tomu soudcové na místě celého zboru rukou jemu podávají a jménem všech, že jej přijímají a jeho poslouchati (Žid. 13, 17) jakožto Kristova náměstka slibují; kdež pak není soudců, sama vrchnost, že toho zpravce důvěrně přijímá, v tom se ohlašuje. On pak jim také věrnou svou pastýřskou péčí se zamlouvá. A to vše modlitbami a žádáním požeňnání Božího zavíráno bývá.

3. Po rozpuštění shromáždění rejstra posluchačů, též posvátných i jiných, k hospodářství místa toho náležejících věcí zpravce první náměstku svému (u přítomnosti starších a soudců zboru, aby bez nevolí vše zpraveno bylo) odvozuje.

V čem obzvláštně zprávcové rady od svých starších vyhledávati mají?

Každý církvi představený kněz má při lidu sobě svěřeném moc konati všecko to, nač se pastýřský úřad vztahuje, však tak:

1. Aby v věcech těžších a příhodách (jakéž se v zprávě lidských svědomí tytýž nacházejí) neobyčejných bez rady a dotázání se staršího svého nic nečinil (Skutk. 15, 2) i proto, že sám nemůž vždycky dokonale všemu rozuměti, i proto, aby to, což by vedle rady staršího činil, bylo mocnější a vzdělavatelnější. 20

2. Byť i nebylo takových příhod (Efez. 6, 21. 22; Tit. 3, 12), povinen však jest každý zpravce u nás každého čtvrt léta jednou a nejdéle v půl létě staršímu svému se ohlásiti a o způsobu svém a církve své vždy návštěví dáti (proto jmenovitě, aby týž jeho starší pozorovatelem všeho býti máje, všeho také povědomost měl), a to buď skrze osobné navštívení a neb skrze psání.

3. Když kdo z vrchností, neb z kněží, neb sic vzácných osob umře, také dáti má věděti starším, aby jejich nařízením kněžstvo svoláno bylo, a někdo i z starších pro počestnost vyslán byl ku pohřbu.

4. A poněvadž visitací (o nichž níže) v létě obyčejně se konají, povinen jest každý zpravce staršího svého před velikonočí, sv. Duchem neb na podzim zeptati se, sám-li službu večere Páně vykonati má čili do navštívení od starších s službou tou svatou počekati.

Řízení rádních neb conseniorů.

Když se potřeba uzná radu Jednoty doplniti, voleny k tomu bývají (jak kdy jich mnoho potřeba) z kněžstva osvícené, pobožné,

gem Domini hortatur. Fit utrimque protestatio, pastoris ad populum et populi (per unum e presbyteris) ad pastorem; hic curam pastorem promittit, illi ut Iesu Christi ministro obsequium (Hebr. 13, 17), quod et stipulata presbyterorum manu in conspectu et nomine totius populi firmatur, precibusque et benedictionis divinae utrimque voto omnia illa obsignantur.

3. Coetu sacro dimisso praedecessor successor auditorum catalogum sacramque et oeconomiam eius loci suppellectilem in visitatoris et presbyterorum praesentia tradit; nec non de bonis externis, si quid dividendum est, amice inter eos transigitur.²⁰

Quibus in rebus ministri seniorum suorum consilia exquirere teneantur.

Ecclesiae praefecto pastori cuique potestas est in gregem sibi commissum omnium, quae pastoralis cura requirit, excepto, quod:

1. In magis arduis casibusque minus usitatis (qui circa conscientiarum regimen occupatis nonnunquam obveniunt) nihil inconsulto seniore agere iubentur, tum ne sibi solis fidere consuescant, tum ut ad aedificandum validius sit, quod plurimum consensu agitur.

20 2. Extra etiam casus eiusmodi tenetur quisque pastor seniorem suum de statu suo ecclesiaeque suae subinde certiore facere (ad minimum intra semestre) sive coram, sive per literas; quo nimirum is inspectoris officio, quid ubi fiat, non ignarus, rectius fungi possit.

3. Magistratum aut ministrorum aliquo vita functo senior quoque commonefieri solet, ut eiusdem iussu plures ministri cum conseniorum aliquo honestatis ergo ad funus convocari possint.

4. Et quia visitationes (de quibus infra) aestate plerumque instituuntur, solet pastorum quisque ante Pascha, Pentecosten et 30 in autumno a seniore suo sciscitari, ipsene sacram synaxin celebrare, an visitatorum praesentiam expectare debeat.

Conseniorum ordinatio.

Quoties redintegrare senatum postulat necessitas, e ministris eliguntur, quotquot opus, rerum prae ceteris gnari, pii exemplares-

²⁰ Nempe inter decessorem vivum, ad aliam ecclesiam transferendum, et novum hunc sibi succedentem.

7. praedecessor] *B.* decessor. — 23. quid — ignarus] *v B. v závorkách.* — 33. Quoties — eliguntur] *B.* Quoties ecclesiae senatum redintegrari necessitas postulat, eliguntur a ministris.

vážné a zprávné osoby, a to skrze hlasy (Skutk. 2, 16) kněžské i samých starších, z nichž každý, koho býti hodného soudí, toho jméno na cedulku napíše a zapečetí starším oddá a neb, není-li na synodu přítomný, s listem do synodu pošle. Kteréž cedulky sami seniorové odvírají, a na koho hlasy jdou, toho neb ty na ráno (kázání nejprv příležitě k těm službám z Písem svatých učinic) ordinují. Tu zajisté ordinátor z prostřed kněžstva je povolává, na vůli a hotovost jejich k sloužení církvi se vyptává, povinnosti k jejich místu přináležející v známost uvozuje; čehož se všeho jakož slibem, tak i modlitbou a vzládáním na ně rukou dotvrzuje. Naposledy 10 ruky podávají biskupům na poslušenství, jiným rádním na svaté tovaryšství, kněží pak někteří i na místě jiných těm v nově do rady přijatým na důvod poslušenství. Což se vše požehnáním svatým zavírá.

Řízení seniorů.

Když který senior skrze smrt z světa odejde, tedy co nejdříve možné svolá se synod generální. A pakli synod generální nedávno před tím byl, partikulární; však starší všickni se sjedou, od kněží svých suffragia nesouce.

A tu 1. modlitby svaté s postem, aby Bůh mezeru (Amos. 9, 11) zahraditi, a koho vyvolil, ukázati ráčil, dějí se. 20

2. Kázáním k tomu obzvláštním obraz pravého biskupa z Písem svatých se ukazuje, a aby všickni takového neb tomu nejbližšího z počtu conseniorů vyhledávali, se poroučí.

²¹ Superattendentes Unitatis a solis pastoribus eligi, non vero a plebe aut magistratu constitui non est, cur insolens videatur; venit enim a prima primaevae ecclesiae praxi. De quo notus est insignis Hieronymi locus: Alexandriae (inquietis) a Marco evangelista usque ad Heraclem et Dionysium episcopos presbyteri semper unum ex se electum et in excelsiore gradu collocatum episcopum nominabant. A qua consuetudine cum progressu temporis fuisset recessum, populusque in episcoporum electione parem cum clero suffragiorum vim obtineret, optabat Nazianzenus electionem permitti vel solis clericis vel potissimum illis; ita enim minus malorum ecclesiis obventurum, quam 10 si ditissimorum et potentissimorum suffragia praevalerent.

Porro quia dici posset apostolorum tempore ecclesiam fuisse nascentem, nulla saeculari potestate fultam (sicut nec Fratrum Bohemorum ecclesiam), an ergo, postquam Deus promissa implevit ecclesiaeque reges nutricios et reginas nutrices dedit (Ies. 49, 23), non illis tantum-

que viri, idque per ministrorum et conseniorum suffragia. Quorum quisque ut hunc aut illum oneri parem aestimant, ita consignatum (obsignata schedula) senioribus tradit, vel si absens est, mittit. Illi resignatis schedulis, quos sorte postulari vident, eos die sequenti (praemissa de muneris huius fine aliisque necessariis e scripturis admonitione) ad consenioratum ritu tali confirmant.

Evocati nominatim singuli in synodi conspectu se sistunt, an Deo et ecclesiae uberius offerant et promittant operam, interrogantur. Annuentibus praeleguntur officia futuri muneris. Tum pro
 10 iis totius ecclesiae preces fiunt, manusque eis imponuntur. Mox illi senioribus obsequii, consenioribus autem societatis dextram offerunt, ut et ministri ceteri ad contestandam oboedientiam ipsis. Tandem benedictionis divinae precatione coetus solvitur.

Seniorum ordinatio.

Seniorum aliquo demortuo quantocius synodus cogitur generalis, aut, si haec nuper adeo fuit habita, particularis. Conseniores autem congregantur omnes et ministrorum pars, reliquis suffragia mittentibus.²¹ Ibi vero:

1. Preces fiunt cum ieiunio, ut Deus rupturam explere, et
 20 quem elegerit, ostendere dignetur (Am. 9, 11. Act. 1, 24).

2. Concione peculiari imago episcopi boni e Scripturis proponitur, et ut omnes talem e medio sui circumspectant (posthabito alio quocunque respectu), admonentur.

dem in ecclesiam christianam iuris, quantum regibus Hebraeis in ecclesiam suam illiusque praesules concedendum sit? Videatur (post alios accuratissime materiam hanc pertractans) H. Grotius, qui affirmat, sed ita, ne sua libertate exuatur ecclesia.

Aliam litem movent alii, an pastores ad episcopatum (inspectionem) electi novo aliquo ritu ordinandi sint? Respondeo:

1. Quid mali, si eis novi labores nova sollemnitate (cum invocatione nominis divini) commendentur?

2. Si presbyteri (melior populi pars, pastoribus in adiutores
 10 electi) ritu aliquo ordinandi sunt, quidni pastorum inspectores?

3. Expressum habemus in viris apostolicis exemplum, qui cum quosdam e medio sui ad peculiare ministerii opus (praedicandi inter gentes evangelii) selegissent, novam ordinationem addiderunt (Act. 13, 3).

4. Quam consuetudinem ecclesiis orbis ex eo tempore communem factam cur aliquis sublatam velit? quid rationis afferre poterit?

2. aestimant] *B.* existimat. — 14. Seniorum] *B.* Antistitum. — 19. Preces fiunt cum ieiunio] *B.* Preces cum ieiunio unius diei praemittuntur.

3. Dávají za tím hlasy, každý svůj (však žádný žádnému se nesvěřujíc a nenamlouvajíc), v cedulce zapečetěné, tak kněží, jak starší, až i biskupi podle svědomí.

4. Ty hlasy seniores sami v soukromnosti odpečetující přehlídají, a na koho nejvíc hlasů padá, toho že Bůh ukazuje, cele za to mají, aniž však komu toho zjevují.

5. Na ráno shromáždění svolajíc za milost Ducha sv. se všickni hlasitě modlí, ordinátor pak vystoupě, že modlitby vyslyšány jsou, a Bůh, kým doplniti chce místo předešlého staršího, že již ukázal.

10

6. Když se mysl všech k očekávání, kdo ten jest, obrátí, ordinátor napomíná, kdokoli jmenován bude, aby Boha volajícího poslechl (Jer. 1, 7. 17.) a před obličej jeho a církve doufánlivě se postavil; a tu teprv druhý z seniorů vystoupě jej jmenuje.

7. Když se tedy zavolaný postaví, ordinátor ptá se ho, poznává-li zavolání toto za povolání Boží a přijímá-li je? Chce-li se Bohu a církvi v Jednotě této v tom povolání slibem věrnosti zavázati?

8. V čemž když se ohlásí, že to přijímá (Izai. 6, 8), i hned ordinátor povinnosti, kteréž se jemu svěřují, oznamuje.

9. Za tím závazek hlasitě přede vším shromážděním činí, že upřímně, věrně, stále povinnost svou konati chce.

10. A tu všechno shromáždění Boha za potvrzení na nebi, co se děje na zemi, a za přispojení jemu darů a naplnění ho k tomu velikému povolání duchem moudrosti a rozumnosti, umění a síly prosí.

11. Po modlitbách biskupi přítomní všickni ruce s vzýváním jména Božího vzkládají (Skutk. 13, 2), a lid za tím zpívá: Ó svatý přijdiž Duše etc.

12. Po vykonané ordinaci biskupi spolubiskupu pravice lásky a tovaryšství (Gal. 2, 9) s objetím jeho, rádňi pak a kněží všickni pravice poslušenství podávají.

30

13. Naposledy zpěvy chvalitebnými potěšeně všeho závírka se děje, a kněží i lid propuštěn bývá.

²² Ad venerationem actionis huius facit tam graviter factam in nomine Dei electionem sacro silentio tegi, donec tota ecclesia praesente in eodem Dei nomine retegatur.

3. Concione dimissa consignant suum quisque votum, tam ministri, quam conseniores et seniores (non collatis tamen nec communicatis sententiis, sed una cuique dictante conscientia) ob-signataque conferunt in unum.

4. Schedulas soli seniores privatim resignant, et quem plurimorum votis peti vident, eum a Deo monstrari firmiter credunt; nec tamen cuiquam revelant.²²

5. Sequentē igitur die congregato coetu et invocata Spiritus sancti gratia ordinator in conspectum progressus exauditas esse
10 preces Deumque, quomodo expleri vellet lacunam ecclesiae, iam ostendisse nuntiat.

6. Intentis omnibus, et quis ille futurus sit, expectantibus admonet ordinator, ut quicumque fuerit nominatus, Deo vocanti obsequium ne deneget, sed confidenter in Dei et ecclesiae conspectum se sistat. Moxque episcoporum alter prodiens nomine-tenus ipsum evocat.

7. Vocatus igitur sistit se interrogaturque, an vocationem hanc ut vere vocationem Dei agnoscat et admittat? an Deo et ecclesiae operam suam prompte et lubenti animo offerat? (Isai. 6, 8.)

20 8. Cum annuit, praeleguntur ei officia ex apostolico canone.

9. Tum ille clara voce Deo et ecclesiae se obligat fideliter, sincere, constanter facturum officium.

10. Procidit totus coetus in genua Deumque, ut ratum habeat in caelis, quod nomine suo fit in terris, donaque servo suo adaugeat et ad tantum curarum onus spiritu sapientiae et roboris impleat, exorant.

11. Mox (coetu adhuc procumbente et Veni, sancte Spiritus decantante) episcopi manuum impositione et nominis divini invocatione eum confirmant.

30 12. Ita ordinatione peracta episcopi praesentes coepiscopum iam suum dextrae societatis oblatione amplexuque mutuo sibi cooptant, conseniores vero et ministri absentium quoque nomine stipulata manu obsequia promittunt.

13. Tandem hymno sacro cum gaudio et exultatione coetus solvitur.²³

²³ Patroni tamen ecclesiarum, qui adsunt, coetu dimisso remanent sacroque senatui redintegrationem gratulati episcopo novo novam benedictionem ipsi quoque seorsim comprecantur.

8. igitur] *B.* demum. — congregato] *B.* congregato iterum. — 19. et lubenti] *B.* lubenti. — 31. mutuo] *B.* mutuo in conspectu totius ecclesiae. — 32. absentium quoque nomine] *v B.* *v závorkách.*

III. O řádu přisluhování církevního.

- Z** strany kázání slova Božího.
 II. Z strany křtu svatého.
 III. Z strany přijímání ku péči pastýřské.
 IV. Řád při večeři Páně.
 V. Při oddávání k stavu manželskému.
 VI. Při pohřbování těl mrtvých.
 VII. Řád strany svátků, suchých dnů, postů, almužen.

Řád z strany kázání slova Božího.

Poněvadž slovo Boží jest nejpřednější (Mar. 16, 15; 1. Kor. 10, 1, 17) služebnost Kristova, k níž jiné služebnosti jako pečeti (Řím. 4, 11) připojeny jsou: z té příčiny kněží Jednoty nejvíce kázání slova Božího hledí (Skutk. 6, 2) a je se vši pilností, v čistotě (2. Kor. 2, 17) a zdravém smyslu zvěstují a káží netoliko ve dny Páně nedělní a slavnosti výroční, ale také ve dny památek některých, ano i ve dny střední a páteční, při pohřbích i při oddavcích etc. Ve dny nedělní (jakožto cele k službám Božím oddané) drží se čtvero kázání: ranní, veliké, nešpor a večerní. Na ranním shromáždění obyčejně na řeči prorocké (Skutk. 13, 27), na velikém na evangelia, na nešpoře na epištoly se káže, na večerním pak Bibli 20 svatá po kapitolách pořád čítána bývá s krátkým toho, co přečteno, povysvětlením a přednějších naučení (zvlášť k službě toho dne případných) ukázaním. Letního času (od velikonoci začna) bývá páté shromáždění přidáno, poobědní, a to pro dítky a mládež, aby v katechismu cvičeni byli. Postavují se však i rodičové a jiní, aby pokrmu uživše, Pána Boha z dobrodiní pochválili a poučování svých dítek a čeládek přítomni byli. V každém shromáždění píseň jedna nebo nejvíce dvě (na velikém pak a na nešpoře po písni žalm) jazykem srozumitelným se zpívají.

Za tím kazatel učině přístup k kázání napomíná k modlení.³⁰ A vykonajíc modlitbu, řeč přiloženou a případnou přečta, káže a výklad na ni činí, vždy pamatujíc a směřujíc k tituli služby Boží, o čem se v kterou neděli a celého toho téhodne kázati má. Nebo všickni artikulové učení křesťanského tak jsou po nedělích rozměření, aby se jednou v rok obešlo a lidu obnoveno bylo, jakž pro

¹ Narratur hic: 1. Totum diem Domini cultibus sanctis publice fuisse impensum (de quo postea pluribus). — 2. Verbum Dei ut copiose habitaret in nobis, operam datam scripturis prophetis, evange-

Cap. III. De ordine ministerii sive sacra publice ministrandi forma.

Proponetur hic usitata nobis forma:

- I. verbum Dei praedicandi,
- II. baptismum ministrandi,
- III. ad curam pastorem novitios recipiendi,
- IV. sacram synaxin celebrandi,
- V. coniuges novos copulandi,
- VI. mortuos funerandi,
- 20 VII. consuetudines denique nostrae circa dies festos, ieiunia, elemosynas.

Ordo circa verbi divini praedicationem.

Quia verbum Dei praecipuam ministerii partem esse constat, cui sacramenta velut sigilla solum annexa sunt (Mar. 16, 15; 1. Cor. 1, 17; Rom. 4, 11), praecipua quoque ministris Unitatis eius docendi cura est non diebus solum dominicis anniversariisque festivitatibus, sed et diebus profestis, et quoties occasione funerum, conubiorum vel alias datur.

Diebus dominicis (ut qui divino cultui toti destinantur) quater 20 populus ad verbum Dei audiendum coit, bis ante, bis post meridiem. In prima concione explicantur delecti textus prophetici, in secunda (quam magnam vocamus) evangelici, in pomeridiana apostolici, in vespertina seu ultima Biblia sacra ex ordine praeleguntur cum adiunctis doctrinarum observationibus. Aestivo etiam tempore (a Paschate facto initio) additur quinta concio meridiana, ubi iuventus congregatur, eorumque in gratiam catechetica doctrina popularissime pertractatur cum adiuncto singulorum examine. Comparent tamen parentes quoque et alii, tum, ut cibo refecti Deum colaudent, tum, ut liberorum et famulitii sui institutioni intersint.¹

30 Forma vero sacros coetus agendi haec est. Congregato populo decantatur hymnus vel cantilena sacra (in concione magna et pomeridiana etiam psalmus); tum concionator e suggestu (prae-missa seu oratione cum populo, seu voto solum) textum praelegit et explicat, respectu semper ad locum communem eius hebdomadae habito. Omnia enim religionis capita ita sunt ad explicandum licis, apostolicis enarratis. — 3. Idque ad harmoniam omnibus religionis capitibus ita in seriem redactis, ut qualibet hebdomade unus quidam communis locus ex utriusque testamenti oraculis illustraretur.

23. in vespertina seu ultima] B. vespertina.

zachování jednomyslnosti vydaný řečí Božích a zpěvů svatých rejstřík ukazuje; což však zákonem neproměnitelným není, aby se podle potřeby a prozířetelnosti zprávcce odtud poodněsti a kázání o tom, o čem lid poučení neb potěšení neb výstrahy potřebuje, učiniti neměl. Zavírka pak kázání opět se modlitbami, požehnáním a zpěvem děje. Šetří se pak i krátkosti v kázání, aby obšírností mysl posluchačů zemdlena nebyla. Protož jisté jest kazatelům vyměření: jmenovitě ranní kázání aby nebylo přes hodinu i s zpěvem, veliké na samo evangelium hodinu, půbědní a večerní se vším půl hodiny neb nemnoho víc.

10.

² De cantuum ratione in ecclesiis nostris exstat viri eruditi ac pii, Esromi Rudigeri, testimonium (in prooemio libri II. Paraphraseos Psalmorum) his verbis: In canendi studio nescio an ecclesiae Fratrum Bohemicorum superent reliquas omnes. Neque enim scio, qui plus aut tantum etiam canant laudum, gratiarum, precum et doctrinae; addam etiam, qui melius etc. Haec ille tum (anno 1577), cum cantionale nostrum nondum aliud haberet quam cantiones evangelicas numero DCCXLIII. Brevi autem post accessit Psalterium Davidis ad melodias Gallicas compositum cum aliis veteris ecclesiae canticis. Addidit Esromus (ad baronem Ianum Zerotinum praefatione directa): Canitis etiam ea, quae docentur, omnia, et cantica vestra multa homiliarum instar habent. (Nempe alludendo ad illud apostolicum: Docendo et admonendo vos mutuo psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, Col. 3, 16.) Pergit idem: Talia cantica sunt vox ecclesiae, quae tunc tota simul agit, quod agit, cuius rei maxima est in precibus efficacia. (Cantabant enim omnes iuvenesque senesque ceu uno ore.) Subiungit denique epigramma a se compositum his verbis:

Quae populus tibi, Christe, tuus cecinitque canitque
omnibus atque locis temporibusque canet,
nunc etiam tibi, Christe, canit tua concio Fratrum,
te praestante fovet quam pia nobilitas,
hic ubi arant Moravi, et sulcis contermina surgens
exulat in patria terra Bohema sua.
Parva manus, sed te per saecula longa professa,
de cinere Hussiaco quae tibi sola super.

20.

per dies dominicos disposita, ut absolvantur annuatim, quemadmodum editus eiusmodi locorum communium textuumque illis explicandis servientium cantionumque sacrarum index ostendit; quī nimirum unanimitati ea ratione per omnes ecclesias servandae concinnatus est, non autem ut legis instar sit, a qua recedere non liceat; liberum enim est pastori fideli, quoties necessitatem videt, sive textum sacrum loco, tempori, personis et occasionibus accommodatiorem sibi seligere, sive ex ordinariis textibus prudenter ad quasvis doctrinas, dehortationes, consolationes digredi. Hoc potius
 10 legis instar est, ut concionum prolixitas vitetur ad evitandum in auditoribus fastidium. Ideo matutina concio non ultra horam, etiam cantu annumerato, quemadmodum et pomeridiana profestique diei concio protendi iubetur. In magna evangelico textui explicando hora datur, meridiana et vespertina non ultra horam mediam. Tandem vero concioni cuique subiungitur clausulae loco oratio, benedictio et cantus.²

Externis spectata eadem quoque gentibus omnis,
 at patriae et laudis gloria nostra tua est (Christe).

Adiunxit Simon Steinius, Heidelbergensis professor, epigramma, cuius clausula haec est:

Hussi sancte cinis, gaude, gaude inter arenas!
 Per sobolem toto vivis in orbe tuam.
 Vivis et ostendis tandem hostibus ignea verum,
 tollere quod nequeat flamma minaxque rogos.

Et Matthias Martinius:

10 Amphion cedat, concedat Thracius Orpheus;
 victa est Czechaeo pectine Graeca chelys,
 pectine, qui caelum divini - potente rogatu
 pulsat et iratum flectit amore Deum.
 Tanta est hic fidei vis Christi sanguine sparsae,
 et tanta est pietas devenerata Deum!

Addam hac occasione superstitiosum videri, quod quidam hodie nihil in ecclesiis cantari volunt praeter Davidis psalmos, ea ducti ratione, quod immediate verbum Dei contineat, quasi vero apostolus frustra psalmis hymnos et cantica spiritualia iunxisset, aut frustra
 20 Deus per os Davidis cantica nova cantari praecepisset et quidem iis locis, ubi Messiae regnum praenuntiaturum est (Ps. 96 et 98 et 149), aut quasi spiritus Dei in nova ecclesia neminem ad cantica nova praecinendum afflare possit, uti Mosen, Deboraham, Davidem, Asaphum, Ethanem etc., aut quasi efficax sit argumentum, si quis in ecclesia

V neděli Páně mládenci i děvčečky kázání neb katechismus říkají; onyno kazatelé neb někdo z soudců, děvčečky pak matrony k tomu zřízené vyslejšhají. A v postě v každou středu a pátek (na Salve, to jest na večerním) mládež pilně katechismu učena bývá, však s dítkami i jiní posluchači, zvlášť rodičové jejich, jakž tamto na půbědním, tak tuto na Salve přicházejí, a pro ně řeč svatá se čte a krátce vykládá.

Způsob pak kazatelský v Jednotě zvyklý jest v čistotě a sprostnosti (1. Kor. 2, 1) slovo Boží kázati, písemně (1. Petr. 4, 11) v slovu zdravém (Tit. 1, 9; Tit. 2, 1. 7), víře, pobožnosti všecky¹⁰ (Koloss. 1, 28), veliké i malé, i obzvláštně podlé rozdílného povolání a věku každého člověka, jak by hodně v povolání svém (Efez. 4, 7) u vůli Boží choditi měli, vyučovati (staří též naši předkové rozdílná hned kázání mívali počátečním, prospívajícím a dokonalým. Což ač poopuštěno, však že bez užitku nebylo, každý rozumný křesťan souditi může). Terminů užívati snažujeme se právě theologických, vážných (Tit. 2, 7; 1. Petr. 4, 11), artikule víry netoliko z strany smyslu zdravého, ale i z strany účastnosti pravdy vysvětlujících bez historií a gestů zbytečných, k tomu cíli vždy směřující, aby kázání a všelijaká práce služebnická byla k vzdělání²⁰ Božího lidu u víře a pobožnosti, a tak Bohu k slávě a lidem k spasení (1. Kor. 10, 31; item 15, 2).

Řád při křtu.

Křtem svatým přísluhuje se tak, jakž Kristus Pán ustanovil (Mat. 28, 19) a v prvotní církvi se ostříhalo (Skutk. 10, 48):

1. Dítky rodičů křesťanských ku přijetí křtu přinášíny (Mar. 10, 13) bývají brzy (1. Mojž. 17, 12) po narození.

2. Řeč případná k té službě čte se a krátce vysvětluje, poněvadž slovem Božím a modlitbou všecky věci se posvěcují (1. Tim. 4, 5).

3. Smlouva Boží milostivá i k dítkám přináležející se připo-³⁰ míná (1. Mojž. 17, 19; Skutk. 2, 39).

nullas conciones (humanas scilicet mysteriorum enarrationes) tantummodo ipsum purum Dei verbum nudo in textu audiendum velit, 'aut denique quasi psalmi, qui nostris linguis canuntur, immediate Dei vel Davidis verba sint, cum sint verba interpretum. In summa: Habuit ecclesia vetus cantica sua, habeat et nova suo sibi convenienti modo, mysteriis clarius detectis.

Concione meridiana et pomeridiana finita remanent adolescentes et puellae adultiores examinanturque a concionatore (auxiliantibus ibi quidem e presbyteris aliquo, hic autem matronis), quam attentos se ea die in audiendo verbo Dei praeberint, quantumque observaverit quisque. Per tempora vero Quadragesimae feria quarta et sexta vespertini quoque coetus coguntur, Salve (a cantu: Salva nos, Iesu, Rex caeli) dicti, ubi mysterium redemptionis inculcatur, iuventuti potissimum.³

10 Forma autem verbum Dei praedicandi recepta nobis est simplex, absque humanae eloquentiae coloribus, phrasibus Scripturae potissimum ad conservandam doctrinam sanam et irreprehensibilem, ut sistatur in Christo Iesu omnis homo in iis, quae ad iustitiam, perfectus et ad omne opus bonum instructus (1. Cor. 2, 4; 1. Petr. 4, 11; Tit. 1, 9. et 2, 7; 2. Tim. 3, 17). Hinc maiores nostri distincte habebant conciones, alias pro incipientibus, alias pro proficientibus, alias pro perfectis; alias item pro caelibibus, alias pro coniugibus (istis tunc non admissis). Quod fructu non caruisse facile patet.

Baptismatis forma.

20 Baptismum ad exemplum primae ecclesiae ministramus.

1. Fidelium liberi aliquot post nativitatem diebus per baptismum Christo et ecclesiae implantandi offeruntur (Gen. 17, 12; Marc. 10, 13).

2. Praelegitur sacer textus, quandoquidem per verbum Dei et orationem sanctificantur omnia (1. Tim. 4, 5).⁴

3. Foedus gratiae ad fidelium semen quoque se extendere demonstratur (Gen. 17, 19; Actor. 2, 39).

³ Coetus ecclesiastici nihil nisi pietatis scholae sunt, examinibus ergo aequae ut ceterae scholae carere non possunt. Alioquin, ut discipuli sibi permisi, cum se omnia scire putabunt, iussi tamen reddere aut docere et operari nihil recte poterunt.

⁴ Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum.

7. inculcatur] *B.* diligentius inculcatur. — 17. istis — non admissis] *B.* seorsim. — 19. Baptismatis] *Il.* Bap̃tismatis (!). — 25. (1. Tim. 4, 5.)] *B.* p̃ř-dává: inprimis sacramenta.

4. K též smlouvě Boží a víře křesťanské přihlašování (Skutk. 8, 37) se děje od rodičů a kmotrů i na místě dítěte.

5. Rodičové kmotrům a kmotrám dávají právo k dítěti, aby je k víře a čistému náboženství křesťanskému vedli a v smlouvě Boží jako duchovní pěstounové cvičením Páně vychovávají i rodiče nedbalé v čas potřeby k jejich povinnosti napomínati mohli. A takovou kmotrovskou povinnost kmotrové z lásky pro dobré dítěte (zvlášť kdyby Pán Bůh rodičů neuchoval) že konati chtějí, v tom se ohlašují, to jest, že je co nejdříve víře obecné křesťanské prikázáním Božím desíti a modlitbě Páně a tak čisté Boží počtě, pobožnosti, dobrým mravům vyučovati i za ně Pánu Bohu se modlívatí budou.

6. Za tím (Mar. 10, 16; Mat. 19, 13) modlitba se děje za děťátko, jemuž se žádá od hřícha, v němž počato i narozeno jest, krví Kristovou očištění, skrze Ducha svatého znovuzrození a skrze svátost křtu toho spečetění i k losu církve přiúčastnění.

7. Po modlitbě služebník Kristů dítě (Luk. 1, 63; Luk. 2, 11) jménem od rodičů daným jmenujic, vedlé ustanovení Kristova křtí, polévaje děťátko vodou čistou a prostou ve jméno Otce, Syna i Ducha svatého.

8. Naposledy napomenutí se činí rodičům i kmotrům k jejich povinnosti, k níž se zavázali, aby ji věrně a pilně konali (Efez. 6, 4), až by vyučené a v bázni Boží vycvičené dítě časem svým před obličejem církve postavili a zprávcům církevním ku péči pastýřské poručili. Všeho pak požehnáním svatým zavírka děje se.

Řád z strany přijímání ku péči pastýřské.

Péče pastýřská v Jednotě toliko při těch lidech se vede, kteříž podlé důvěrnosti k Jednotě a řádu jejímu se přihlašují; jakémuž řádu Duch Boží vyučuje skrze svatého Petra, kterýž dí: Paste stádo Boží, kteréž při vás jest (1. Petr. 4, 2). Protož z té příčiny, aby kněží Jednoty o svých ovcech a vlastních posluchačích, o koho pečovatí mají, věděti a ovšem tím užitečněji práci povolání svého při těch, kteříž právo k sobě dali, konati mohli, potřebně se to přijímání v Jednotě vždycky dalo na způsob prvotní církve, kteráž

⁵ Non ergo apud nos compadres et commatres pro more tantum assumuntur aut dicis ergo, nec adhibentur tantum ut actionis huius testes, sed fine magis serio, ut revera regnitorum Dei filiorum compadres et commatres fiant, ad enutriendum illos Deo sancte obligati.

4. Eidem foederi publica fidei professione subscribunt parentes et susceptores infantis quoque sui nomine (Act. 8, 37).

5. Parentes a ministro interrogati suscipiunt advocatos testes pro compatribus et commatribus, ius eis conferentes prolis suae in fide et religione christiana totoque foederis cum Deo initi negotio instituendae, adeoque sui quoque, si negligentiores in officio liberos instituendi fuerint deprehensi, admonendi et increpandi. Vicissim vero susceptores illis promptitudinem ad eam rem pollicentur et facturos se circa baptizandum (praesertim si parentes decedere
10 contingat) gnaviter officium sese obligant.⁵

6. Oratione ad Deum Patrem conversi omnes puero nativae labis per sanguinem Christi emundationem, per Spiritum sanctum regenerationem, per baptismum internae huius gratiae obsignationem ed ad sortem electorum cooptationem exorant.

7. Prece finita minister nomine (ex parentum voluntate) puero indito baptizat illum ex Christi praescripto in nomen Patris, Filii et Spiritus Sancti aqua simplici et pura.

8. Tandem exhortatio fit ad parentes et susceptores, ut obligationis suae memores puerum tam diu et tam diligenter informant,
20 donec pie educatum et dextre institutum in conspectu ecclesiae cum laude sistere et pastoralis ministrorum curae commendare possint. Voto denique divinae benedictionis actus clauditur.

Forma novitios recipiendi.

Pastoralis ministrorum apud nos cura ad eos solum se extendit, qui bona voluntate Unitati eiusque ordini se submitunt pastorumque curae sese commendant; idque ad apostoli praescriptum: Pascite gregem Dei, qui in vobis est (1. Petr. 4, 2). Ut igitur ministri qui sibi proprie sint commissi, scire maiorique parrhesia et fide circa eos, qui se ipsos fidei eorum commendarunt, versari possint,
30 utiliter reintroductus est iam a primaeva ecclesia usurpatus novitios recipiendi ritus. Apostoli siquidem eos recipiebant solum, qui semet

Monentur itaque parentes, ne adhibeant ignotos aut peregrinos aut senes brevi (forte) morituros, aut eminentiores tantum honoris, aut favoris vel pecuniae causa etc., ut ne ullae spuriae intentiones tam sanctum opus foedent.

11. Oratione] *B. Tum.* — 15. nomine (ex parentum voluntate) puero indito] *B. nomine puero indito (ex parentum voluntate).*

z židů i z pohanů toliko lid důvěrný, kterýž se nejprv Kristu Pánu, potom i apoštolům a věrným služebníkům z vůle Boží dával, přijímala (2. Kor. 8, 5).

Přijímání takové u nás bývá dvojích lidí:

1. věkem dospělých; 2. dítek povyrostlých.

Lidi věkem dospělé, k nám se obracející, přijímáme takto:

1. Doptáváme se, proč se k nám obracejí? Proto-li, že učení Boží a řád dobrý mezi námi v pravdě poznali? A mají-li k učení a řádu tomu i péči naší pastýřské důvěrnost? (Skutk. 8, 37.)

2. Vidíme-li cele důvěrně osvěceného, služeb našich i řádu¹⁹ povědomého, obcování pak dobrého, tedy jej přijímáme bez odkládání; pak-li kdo ještě nezkušený a novotný, odkládáme jemu na další čas, aby i on zkusil našich služeb (1. Jan. 4, 1; Řím. 12, 2) i my jeho pobožnosti a důvěrnosti.

3. Přijímající takové dorostlé, soukromí to činíme, ne v celém shromáždění; a tu nejprv dotazování bývají na některé ještě věci, jako:

1. Chtějí-li učení Božímu i řádu v Jednotě zřízenému poddání býti, smlouvy Boží opravdově ostříhati, světa a jeho bezbožností i marností utíkati (Tit. 2, 12) a život pobožný k vůli Boží vésti?

2. Dávají-li pastýřům a služebníkům Jednoty a každému,²⁰ kterýž by o ně pečoval, zprávci celé k sobě právo, aby je učiti, napomínati, vystříhati i z výstupků (zvláště pohoršitelných) trestati mohl, a summou celému řádu i zprávě chtějí-li poddání býti?

3. Jsou-li hotoví pro Krista a jméno i pravdu jeho pohanění a protivenství (Skutk. 14, 22) snášeti, poněvadž každý, kdož pobožně živ býti chce, protivenství snášeti musí (2. Tim. 3, 12).

Potom napomenutí se jim činí, aby pravdy Boží do smrti (Zjev. 2, 10; Filipp. 3, 16) věrně se přidrželi a jí následovali.

Naposledy od zprávce rukou dáním ku poslušenství ne sobě, ale Kristu (2. Kor. 11, 2) a jeho slovu i k řádu církve přijatým³⁰ právo se dává, aby s jinými stolu Páně účastni byli a k zprávcům svým v Jednotě o všecko dobré, spasitelné, rady, naučení, potěšení, posílnění důvěrně a vlastensky se utíkali.

⁶ Calumnia fuit Fratribus obiecta eos iuramento sibi homines obstringere, ut, quisquis se illis semel addixisset, ab Unitate illorum ne recederet. Non enim sibi, sed Deo conscientisque propriis ad constantiam in semel suscepto veri christianismi proposito homines obligabant ipsius apostoli suasu (1. Petr. 3, 21), immo Christi exemplo dicere soliti: Si quis post me venire vult, tollat crucem suam et sequatur me. Item: Quisquis admota manu aratro respicit ad ea, quae

ipsos dabant primum Domino, deinde illis per voluntatem Dei (2. Cor. 8, 5). Ritus vero apud nos adhibentur alii quidem in recipiendis adultis aliunde venientibus, alii vero in recipiendis domi natis, baptizatis et ad religionem christianam sic satis institutis.⁶

Adultos interrogamus, cur nobis se applicare desiderent? An quod de doctrinae veritate ordinisque et disciplinae utilitate omnino persuasi sint? Si deprehendimus iam doctrinae nostrae et disciplinae gnarum, salutis fundamenta recte callentem, vita inculpatum, recipitur illico; sin, differtur, ut tam ille nos sibi reddat perspectiores, quam nos ipsum nobis (1. Ioh. 4, 1; Rom. 12, 2). Recipiuntur vero tales non publice (nisi graves subsint causae), sed privatim, coram presbyterio.

Interroganturque adhuc:

1. An promittant Deo in hac ecclesia obsequium? Faciendo nempe omnem voluntatem Dei vi foederis gratiae.

2. An ministris etiam ecclesiae Christi loco oboedientiam praestare sint parati? Relictis illis nimirum plena potestate sui docendi, monendi, increpandi, castigandi, praesertim in scandalosis, si contingant, excessibus.⁷

20 3. An composuerint animum pro Christo et veritate eius ad subeundas ignominias persecutionesque, quoniam omnes in Christo Iesu pie vivere volentes persecutiones pati necesse sit (Act. 14, 22; 2. Tim. 3, 12).

4. Tum admonentur, ut agnitae veritati ad mortem usque adhaereant constanter (Apoc. 2, 10; Philipp. 3, 16), manuque stipulata ad obsequium (non ministro ut homini, sed Christo eiusque verbo) receptis potestas fit sacrae cum aliis fidelibus communionis, et ut in omnibus conscientiae necessitatibus ad pastores suos confidenter confugiant.⁸

retro sunt, non est idoneus ad regnum Dei. Et iterum: Quisquis non valedicit omnibus, quae habet, non potest meus fieri discipulus.

⁷ Hic possent videri homines obstringere. Respondeo: Ita, quatenus, qui se Christo dat, etiam servis eius debet Christi loco (2. Cor. 5, 19. 20).

⁸ Ecce obsequii fructus, refugium habere ad Christum in suis servis pro consilio vel solacio in quocunque conscientiae casu.

7. iam] *sch. v B.* — 20. animum — eius] *v B.* pro Christo et veritate eius *až za*: persecutionesque.

Dítěk povyroslých a počátkům křesťanského náboženství začátečně vyučených v shromáždění lidu Božího po kázání a před posluhováním Večeří Páně přijímání se takto děje:

1. Řeč svatá případná (obyčejně ta: Podďte ke mně všickni, jenž pracujete, Mat. 11, 28) čtena bývá.

2. Jistý počet takových dítek vybraných a několikrát před tím od zprávce a neb pomocníka jeho zexaminovaných povolání jsouc, do řadu uprostřed shromáždění se postavuje, po jedné straně pacholata, po druhé děvčata.

3. Doptávání děje se od zprávce, chtějí-li smlouvu Boží na křtu¹⁰ svatém skrze rodiče učiněnou obnoviti (Joz. 24, 22. 25; Izai. 44, 5).

4. Když se ony k tomu přiznají, že chtějí, i hned jim tu smlouvu připomíná, a že nejvíce u víře a pobožnosti záleží, oznamuje, protož k vyznání víry obecné křesťanské jich napomene.

5. Dítky víru obecnou křesťanskou hlasem říkají (Řím. 10, 10) a po vyznání té víry, že tomu všemu cele věří, v té víře stále se míti, bezbožností, světských žádostí utíkati (Tit. 2, 12), střízlivě, spravedlivě a pobožně že živi býti chtějí i zprávců svých poslouchati, slibem se zavazují.

6. K hříšnosti své se znají a modlitbu kající (říkajíce ji hlasitě po služebníku Božím) činí. Při čemž (když i hned posluhování²⁰ býti má) všecken také lid Boží za ty dítky i za sebe se modlí.

7. Služebník Boží dítkám těm i lidu jinému rozhříšení svaté zvěstuje a právo k stolu Páně dává.

8. To přijímání dokonáno bývá rukou podáním jim neb jich na ně vzkládáním (Mar. 10, 16; Žid. 6, 2), s žádáním týmž dítkám požehnání a užitečného napomenutí ještě předložením i rodičům jejich.

⁹ Frustra ergo fuit Illyricus Flacius istam novellorum tali ritu receptionem baptismi iterationem vocans. Nihil ad baptismum deesse video (inquirebat) praeter aquam. Respondeo: Ergo non baptismum vides (qui sine aqua non fit), sed foederis iterationem. Quam instituimus tum propriae conscientiae causa, tum ad tollendum scrupulos, quos Anabaptistae sibi et aliis movent, paedobaptismum ea ratione oppugnantes, quod infantes ecclesiae initiati foedus cum Deo iniisse vel ignorant, vel non meminerunt, vel non intelligunt; id autem contingere non posse, ubi adulti demum scientes volentes Christo sese devovent. Fatendum est, sed incommodo illi remedium datur usurpatus¹⁰ ab antiquis (antequam in abusum venisset), et qui adhuc in ecclesiis quibusdam pie usurpatur, confirmationis ritus. Ubi foedus in baptismo initum novelli christiani (ad sacrae cenae communionem iamiam admittendi) renovantes ore proprio carni, mundo, Satanae renuntiant

Iuniores autem religionis capita domi a parentibus et susceptoribus vel a praeceptoribus in schola edocti pastorum curae traduntur publice in ecclesia ante sacrae cenae usum (usitatissime sub visitationem a senioribus ipsis) hoc ritu:

1. Praeleguntur verba Christi: Venite ad me omnes etc. (Matth. 11, 28) cum subiuncta brevissima exegesi.

2. Pueri et puellae ad id destinati et aliquoties prius a pastore examinati in medio ecclesiae collocantur ordine.

3. Tum interrogantur, velintne foedus in baptismo cum Deo in initum renovare (Ios. 24, 22; Isai. 44, 5).

4. Annuentibus foederis capita explicantur ad formam ab apostolo praescriptam (Tit. 2, 11. 12. 13), iubenturque illi aperte coram ecclesia abrenuntiare Satanae, mundo, carni etc.

5. Reposcitur ab eis fidei professio; illi igitur symbolum apostolicum clara voce omnes simul recitant.

6. Tum genibus flexis, ministro praeunte Deum orant, ut peccata iuventutis condonet et se ad omne beneplacitum voluntatis suae Spiritu sancto suo corroboret; quod mox et totus populus pro iisdem deprecans facit.

20 7. A precibus nuntiatur novellis illis, ut et toti ecclesiae, absolutio iusque filiorum Dei in participanda mensa Domini.

8. Additur tandem et ritus apostolicus manuum impositionis (Mar. 10, 16; Hebr. 6, 2; Actor. 8, 16. 17) cum invocatione adhuc super illos nominis divini ad roborandam caelestis gratiae spem. (Videatur, quid de hoc confirmationis ritu consuluerit Erasmus praefatione in Paraphrasin Matthaei.)⁹

Deoque oboedientiam plenam spondent. Pulchrum hoc est et ad imitationem eius, quod Moses iussu Dei fecit, ut populum in pueritia vel infantia promulgationi legis praesentem neque gestorum memoriam habentem denuo doceret foedusque inter Deum et illos renovaret, cum iam iam congressuri essent cum hostibus (Deut. 5, 1 etc. et 29, 1 etc.). Ubi toties dicitur (N. B.) iterari foedus cum illis, cum quibus initum fuit. Quidni hoc typus fuerit ad nos et filios nostros, qui per mare rubrum sanguinis Christi parvuli traducimur, lexque nobis statim fertur, ut simus populus selectus, sanctificatus Deo. Quia vero tunc nondum nobis mentem dederat Deus ad cognoscendum et oculos ad videndum et aures ad audiendum (ut in figura dicitur Deut. 29, 4), renovandum
10 est foedus Dei cum illis, qui adolescentiae ingrediuntur annos, ubi iam iam pugna cum carne, mundo vitiisque variis instat etc.

3. sub visitationem] *B.* sub tempus visitationis. — 10. renovare] *B.* *přid.* citát: Deut. 29, 10. etc. — 17. peccata] *B.* delicta.

Řád při Večeři Páně.

Večeří Páně obyčejně čtyřikráte do roka se posluhuje společně všem; ne že by častěji býti nemohlo (nebo v čas potřeby častěji bývá), ale pro jednotejný řád.

Když se Večeře Páně slaviti má, největší o to u nás péče jest, aby hodně (1. Kor. 11, 19. do konce) všickni tajemství tomu svatému obcovati hleděli; protož

1. nastrojují se k tomu lidská srdce i společně i soukromně. Společně na kázáních, kteráž se před tím činí s vysvětlováním, a neb vždy dotýkáním důstojností, cíle, užitku tajemství toho a napomináním rozličným. Soukromně pak obzvláštním s jedním každým rozmlouváním (Skutk. 20, 20) a exámenem, čemuž zpráva svědomí říkáme. A to se takto děje:

Zavolá (tejden neb dvě neděle před posluhováním) zprávce Bratří soudců, a tu nejprve vyptává se, vědí-li o čem, což by užitečně před službami opověděnými vyřízeno býti mělo, a neb nebylo-li by nětco na překážku jim. Za tím doptává se i na život a obcování všech posluchačů, a to pro vyrozumění, nepodešla-li nějaká pohoršení, a v čem by kdo napomenutí neb potrestání potřeboval (Žid. 12, 12. 13); což oni také, jak čeho povědomí jsou, oznámí (1. Kor. 1, 11). A tu již zprávce celému shromáždění podlé příležitosti vyhlásí ten čas k svatému posluhování naměřený i napomene, aby každý hospodář a hospodyně s domem svým k zprávě svědomí přicházeli; a když přicházejí podlé pořádku vyměřeného, vyptávání jest, jak pilni jsou Božích služeb i v obecních shromážděních i doma v každodenním modlení a Písem čítání, a jak prospívají v Božím umění; kdež i exámen bývá, a zvláště mladších, jak kdo z nich tomu neb onomu z strany víry a náboženství rozumějí, až i na život (Koloss. 4, 8; 1. Tess. 3, 5. 6. 7. 8. 13), jak ctným obcováním víru svou ozdobují, jsou-li bez pohoršení živi i vně i doma; poslouchají-li dítky a čeládky svých předložených, a podobně hospodářové, rodičové dávají-li dobrý příklad mladším na sobě, vedou-li je k čemu dobrému, ku pobožnosti, mravům, i dobrým pracem učí-li je. Kdež snadně se příčina ponaskytne něčemu poučiti, v něčem poosvítiti, napomenouti, potrestati, a od něčeho odvozovati, potěšiti (Řím. 1, 11. 12), v dobrém schváliti i v něm utvrditi. A na kom by se pak zřejmá nehodnost našla, takový k slyšení rozhršení a Večeře Páně užívání práva nedosahuje (Mat. 5, 29; 4. Mojž. 9), leč opravdově napravovati slíbí. Jest-li kdo zpuřný (2. Tess. 3, 14. 15), poznati se a napraviti nechtějící, bývá 40

Forma sacram cenam celebrandi.

Usitate sacram cenam quater anno celebramus, non quod non crebrius possit (solet enim, cum usus fidelium postulat, crebrius), sed ob unanimitatem. Instante autem sacra synaxi potissima cura est omnes ad digne participandum disponendi. Ideoque

1. duabus et tribus hebdomadis ante sacer ille actus denuntiatur omnesque officii sui in probandis semet ipsis admonentur. Praemititur etiam concio de fine, dignitate, usu mysterii huius cum exhortationibus variis, aliis quoque intermediis per id tempus concionibus, 10 eodem semper alludendo. Tum per eosdem dies peragitur conscientiarum censura et examinatio hoc modo. Accersit (ante denuntiatam s. cenam) ad se pastor presbyterium inquirisque, num ad istud vel illud tempus communio sacra indici possit? An non adsint impedimenta? Tum inquit in auditorum vitam et conversationem, an non scandali aliquid subortum sit alicubi? Aut num aliquem in aliqua re increpandum, monendum, docendum putent (Hebr. 12, 12. 13; 1. Cor. 1, 11.) Prout igitur convenerit, ita pastor et communionem indicit et conscientiarum examen instituit. Comparet quisque pater familias cum domesticis suis apud pastorem (die et hora sibi 20 assignatis) ibique examinantur, quam diligentes sint in praestando divino cultu, publice et privatim? an precibus quotidianis domi cum praemissa ei psalmodia et Scripturarum lectione vacent? quem inde capiant fructum et profectum? Atque tum examinantur iuniores praesertim, quomodo hoc illudve intelligant? Tum ratione vitae, an honesta conversatione doctrinam Dei nostri ornent? quomodo liberi parentibus et famuli heris suis pareant? Similiter patres et matres familias, num satis bono exemplo suis praeceant? num ad pietatem et bonos mores diligenter satis instruant? Ubi facile occasiones utiliter aliquid monendi, docendi, hortandi vel dehortandi 30 occurrunt. Qui parum digne se gerens deprehensus fuerit, ius accedendae communionis ei non conceditur, nisi seriam serio pollicitus fuerit emendationem. Quod si contumaciam superaddit, suspenditur omnino et removetur, donec prae fractam cervicem iugo Christi

6. et tribus hebdomadis ante] *B.* (vel tribus etiam) ante hebdomadis. —
22. praemissa ei] *v B. sch.* ei. — 29. hortandi vel] *sch. v B.*

od užívání svátosti odložen, dokudž by se neupamatoval a zperné šlje Božimu jhu nepodklonil, a to příkladem apoštolů svatých a mocí, od Krista jim a náměstkům jejich danou (2. Kor. 10, 4. 5. 6. 8).

2. Před posluhováním káže se slovo Boží (Skutk. 20, 7. 11), a touž službou ještě všecken lid společně k svatému rozhřešení i k žádostivému stolu Páně užívání rozhorlen a nastrojen bývá.

3. Modlitby horlivé se konají za odpuštění hříchů a za hodnost svatou k stolu Páně.

4. Lid v důvěrnosti o naplnění modliteb sv. ustavován bývá a rozhřešení svaté přijímá (Jan. 16, 23; 1. Jan. 5, 14. 15). Děje se pak ta absolucí neb rozhřešení svaté sollemniter, to jest zvěstuje se zřetelně vůbec ve jménu (Skutk. 13, 38. 39; 1. Jan. 2, 12; 2. Kor. 13, 13) Trojice sv. hříchů odpuštění všechněm, kteříž zkusivše sebe a v pokání svatém se obnovivše, s věrou živou a úmyslem upřímým v smlouvě Boží státi, horlivě Pánu Bohu sloužiti i života svého polepšovati se ohlásivše, k stolu Páně přistupovati žádají a v tom správci svému známí jsou.

5. Za tím služebník službu svatou koná a slova Kristova, jimiž svátost večere své nařídil, vážně říká, chléb láme patrně a kalich do rukou bere (Mat. 26, 26. 27). Po zřikání slov Páně a kratičkém vedlé mínění Kristova jich povysvětlení k stolu Páně všechny právo sobě zřízeně dané mající zůve.

¹⁰ Christus enim sanctum dare canibus prohibuit, ipse vero, antequam ad mysticum epulum suos admitteret, pedes eis lavit, Petro ablui renuenti non habiturum secum partem aperte minatus. Quo verbo ille territus illico se submisit. Quisquis igitur ante sacram cenam naevi alicuius admonitus ablui non vult, amotione a convivio Christi perterrendus est, donec a contumacia desistat.

¹¹ Quantum sit animae fidei gaudium a peccati et irae Dei sensu absolvi, expertus fuit David, cum exsultarent omnia eius ossa (Psalm. 51, 10). Quam spiritus exsultationem in nobis magis excitaturi nostris in coetibus duo haec agimus post denuntiata absolutioem: 10

1. Exclamat unanimi voce totus fidelium populus: Amen! (sicut et alias post sollemnes publicas preces aut denuntiata benedictionem etc.), quod neque novum neque superstitiosum esse patet ex apostolo (1. Cor. 14, 16).

2. Incinit tota ecclesia hymnum laudis, effusam in se Dei celebrans misericordiam. Cui usui destinatos habemus certos breves cantus, quorum specimen dabo unius ex eorum numero (Ej, nermutiž se, duše má), facta ceu ad verbum translatione: Eia, tristari desine, anima mea, confide Domino tuo! Ecce, tibi iam omnia condonavít, veritatis testi-

submittat. Id enim ita fieri debere exemplum apostolorum potestasque a Christo illis et successoribus collata (2. Cor. 10, 4. 5. 6. 8.) nos docuit.¹⁰

2. Ante ipsum cenae sacrae actum verbi divini praedicatione omnes ad spiritualem esuriem et sitim excitantur (Actor. 20, 7. 11).

3. Tum precibus ardenter misericordiam Dei implorantes peccatorum remissionem et dignam mensae Dominicae participationem sibi expetunt.

4. Mox eis nomine Christi peccatorum venia (absolutio) et
¹⁰ ius filiorum Dei sollemnissime nomine s. s. Trinitatis nuntiatur (Actor. 13, 38. 39; 1. Iohann. 2, 12; 2. Cor. 13, 13).¹¹

5. Recitat minister verba testamenti, panem in populi conspectu frangens et calicem manu prehensens. Tum adiungit brevem verborum exegesis mysteriique huius ad mentem Christi facta declaratione non in elementis haerere, sed sursum corda tollere docet. Tandem omnes digne praeparatos ad sacrum epulum Christi nomine invitat.

monio firmavit; iamque corpore et sanguine suo sigillabit nolle tibi amplius irasci neque peccati reliquias imputare. Excipe fidenter verba fidelis Dei, permitte te secure aeternae eius misericordiae! Facilius caelum et terra transibunt, quam verba eius peribunt. Circumeat ut leo malignus hostis fiduciamque erga te meam devorare quaerat; nihil formido victorem habens mecum, qui draconis contrivit caput. Et cur formidem? Atqui me confidere iussisti, auxiliari promisisti. Sanctis tuis varia saepe immisisti tentamina, Deus, nec tamen quemquam deseruisti, quia solum probasti. Nemo tuis verbis fidens periit,
¹⁰ haec me exempla erigunt, tuis nobis nuntiata testimoniis. Ideo mecum dispone pro voluntate tua et necessitate mea. Quidquid crucis imposueris, non me deserueris, confido. Tuis me totum permisi manibus. Deduc me per mortis vallem in animae requiem et in resurrectionem vitae. Ibi ego tibi psallam teque cum sanctis celebrabo totis meis viribus, o triune Deus! Accipe laudis sacrificia, corde toto effusa! Nihil sub sole melius habeo, tecum in caelis esse gestio. Amen. Hoc in exemplum posui, quomodo absolutione percepta exultare in Deo doceantur animae fideles. Sunt autem id genus plura varii argumenti.

6. Za tím hned k užívání té svátosti s náležitou vážností a slušným pořádkem přistupují: nejprve služebník Páně s jinými kněžími a pomocníky svými, potom vrchnosti, za nimi soudcové zboru a teprva lid Páně jiný, jimž v řadě přes celý zbor klečícím (ne před svátostí pak klekáme, ale před Pánem Ježíšem, na pravici Boží sedícím, dobrodiní spasitelná, smrtí drahou dobytá, skrze tu svátost podávajícím a spečefujícím, jemuž tu hned při užívání té svátosti za ta dobrodiní s tou poklonou zevnitřní děkování horlivé i modlitby pokorné dějí se; kdež také klečícím i služebník tou svátostí způsobilěji vedlé obyčeje a řádu našeho přisluhuje) přisluhování se děje, po jedné straně mužskému, po druhé ženskému pohlaví; však starší věkem prvé, mládenci a děvččky po nich a naposledy pacholátka a děvčátka k stolu Páně přijatá do řadu se postavují, a dva z soudců řady prozřetelně zpravují, aby tu nětco nezpůsobilného se nestalo, neb také někdo, komuž by nenáleželo, z nějaké hlouposti práva nemaje, do řadu nechodil; a tak s prozpěvováním žalmů a písní duchovních (o dobrodiních Božích, zvláště o smrti Pána Krista a jeho drahé zásluze, Mat. 26, 33. vypravujících) radostně hodují.

7. Naposledy chválou Boží (Žalm 22, 27) a modlitbami svatými, též napomenutím (Jan. 5, 14) potřebným všeho lidu, až i požehnáním (4. Mojž. 6, 23; Skutk. 14, 22) služba svatá se zavírá; a lid z shromáždění odcházeje svatou almužnou vděčností k Bohu dokazuje a s chudými Kristovými se zděluje (Žid. 13, 16).

Řád při oddávání a potvrzování k stavu manželskému.

1. Osoby takové, prvé než potvrzovány bývají k stavu manželskému, aby (1. Král. 9, 9) rad pobožných od zprávců i od přátel svých užívaly, v úmyslu svém se vyjevovaly, za modlitby svaté žádaly, k tomu vedeny bývají.

2. Zamlouvání se sobě pokoutnímu a neřádnému nepovolujeme; ale na to pozor máme, aby se vše v takovém předsevzetí počestně, jak dobrý a pobožný řád (1. Kor. 14, 40) miti chce, dalo. Pakli by toho kdo co učinil s potupou rodičů (Ef. 6, 1. 2), přátel, vrchnosti i duchovního řádu, ovšem dopustil-li by se toho kdo z kněží, kázní zjevnou bývá trestán.

3. Při oddavcích ceremoniích zbytečných ani štůly neužíváme; ale řeč Boží se čte a vysvětluje k ukázání svatosti a vzácnosti stavu toho. Za tím ženich a nevěsta povolání jsouce, na úmysl upřímý

6. Accedunt proinde debita cum veneratione primum pastor cum ministris ecclesiae, quotquot adsunt, post magistratus, tum seniores ecclesiae seu presbyteri et denique populus reliquus, habita aetatis etiam ratione, ut primo viri, tum adolescentes, tandem pueri accedant, uno et altero e presbyteris, ne quid indecori admittatur, aut extraneus aliquis vel profanus temere se ingerat, attendente. Demum feminae. Procumbimus autem in genua sacram sumendo cenam non superstitione idololatrica, sed quod per temporum condicionem aliter hactenus non licuit (maiores quippe nostri anno 1494 stando communionem introduxerant, sed excitata ob id atrociore persecutione desistere fuerunt coacti), cum et ipse hic in genua procumbendi ritus, pie a piis usurpatus, devotionem ipsam et in conspectu Dei humilitatem adeoque gaudium cum tremore auget. Interea vero totus populus hymnis de passione Christi salutaris et beneficiis Deum laudat.

7. Postremum gratiae aguntur Deo (toto iterum coetu in genua provoluto), exhortatio ad pietatis studia instituitur benedictionisque divinae denuntiatione coetus in pace dimittitur, eleemosynis in pauperes gratitudinem contestans suam.

20

Forma coniuges copulandi.

1. Applicaturis ad matrimonium animum, ne quid inconsultis parentibus, cognatis, pastore (qui felices successus a Deo exorare collaboret) tentent agantve, auctores hortatoresque sumus.

2. Clandestinas contractiones prohibemus omnino; in secus facientes disciplina extenditur.

3. Ipse copulandi actus publice fit; ubi (praemisso aliquo sacro textu et ex eius occasione de coniugii ratione monitis utilis) neogami evocantur, coram coetu praesente, teste actorum

i na svobodné (1. Mojž. 24, 57. 58) se sobě oblíbení a na řádné zamlouení tázání bývají. Smlouvu manželskou a slib jeden druhému činí, zavazují se k lásce, věrnosti a nerozdílnosti; v čemž služebník je potvrzuje slovy Kristovými: Což Bůh spojil, člověk nerozlučuj (Mat. 19, 5. 6). Při čemž pravice jejich spojené kněz ujímá oběma rukama svýma (Tob. 7, 15) a ve jménu Otce, Syna i Ducha sv. všeho potvrzuje.

4. Modlitba se od kněze i lidu za nové manžely děje (Rut. 4, 11; 1. Tim. 4, 5).

5. Požehnání Božího manželům těm služebník žádá a je zvě-
stuje (1. Mojž. 24, 60). Lidu pak tu přítomného ku pobožnému,
vážnému a (Luk. 21, 34) střízlivému hodování a varování se hříš-
ných nezpůsobů, zvláště opilství, obžerství, řečí zlých, svárů i tanců
napomíná.

Řád při nemocných a pohřbích.

Při nemocných posluchačích našich řád tento prostý se zachovává:

1. V těžké nemoci postavený v svaté modlitby celému shromáždění se poroučí, a ty se za něj konají (Jak. 5, 14. 15).

2. Bývá od kněží a zprávců navštěvován (Mat. 25, 36; 20 Izai. 38, 1), a tu slovem Božím služba jemu se činí: předně ku pokání svatému, za tím ku potěšení a doufánlivosti o milosti Boží a jistotě spasení; jakkoli Pán Bůh podlé těla s ním naloží, aby se cele Pánu Bohu poručil (Filipp. 1), dověřil, a že, byv u víře Syna Božího živ, nepůjde z smrti na soud, ale v život věčný.

3. Žádá-li ještě večerí Páně v duchu posílněn býti, i toho se neodpírá, když toliko tu jsou také vždy někteří, kteříž by s ním komunikovali.

Při pohřbívání těl mrtvých způsob zachovává se ten: Jde žakovstvo i kněží tu, kde jest mrtvé tělo; odtud vyprovázejí to tělo mrtvé k místu jistému s zpěvy pobožnými, kdež i kázání tu přítomným posluchačům činí se, jakž zpráve potřebu uzná k naučení nebo ku potěšení.

Řád z strany svátků, suchých dnů, postů, almužen.

Mezi svátky za nejpřednější pokládáme den sedmý, nedělní, kteréhož sobě žádný člověk ani pod zámyslem svobody křesťanské ku pracem a dílům robotným (3. Mojž. 23, 25. 31; 4. Mojž. 28,

16. Při nemocných] *za tím tišl.* a pohřbích; *dle oprav má se vypustiti; m. posluchačích tišl. posluchačů (!).*

istorum futuro, quam libere (Gen. 24, 57. 58.) quamque legitime coëant, interrogantur, voto coniugali sibi invicem ad indissolubilem mutui amoris et fidei nexum obligantur; a ministro dextris prehensi legitimi coniuges pronuntiantur verbisque Christi (Quod Deus coniunxit, homo ne seiangat, Matth. 19, 5. 6) in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti confirmantur.

4. Fiunt vota pro neogamis ad Deum.

5. Neogami in spem divinae benedictionis eriguntur eaque ipsis nomine Dei confirmatur, praesentes vero omnes ad pie, modeste, temperanter convivendum (ebrietate, scurrilitate, choreis aliisque scandalis semotis) admonentur.

Forma aegrotos visitandi mortuosque funerandi.

1. In morbo gravi constitutus nostrorum aliquis ecclesiae precibus sese commendat; quae pro ipso fiunt (Iac. 5, 14. 15).

2. Visitatur a ministro (Matth. 25, 36) verboque Dei primum paenitentiae commonefit (Ies. 38, 1), tum ad fiduciam misericordiae et salutis erigitur; monetur insuper, ut, quidquid Deus de ipso disponere voluerit, paratus sit ad utrumque (Phil. 1, 23) confidatque, postquam in fide Filii Dei vixit, non iturum e morte in iudicium, sed in vitam aeternam.

3. Si eucharistiae usu adhuc in spiritu roborari petit, non abnuitur, advocatis tamen aliis quibusdam, ut vere sanctorum communio sit.

In funeribus deducendis pius alibi quoque usitatus mos servatur, ut nimirum pastor cum iuventute scholastica cantu deducant mortuos fideles ad sepulturae locum ibique funebri concione pro re nata praesenti populo ex verbo Dei proponatur, quod institutioni, solacio, cautioni serviat.

Consuetudo circa dies festos.

Inter dies festos primam tribuimus dignitatem septimo diei, dominico; quem arbitramur nemini hominum ad operas externas et serviles ullo etiam libertatis christianae praetextu adhibere li-

2. ad indissolubilem — nexum] v B. v závorkách. — 12. Forma] B. VI. Forma. — 15. verboque] B. verbo. — 27. ex verbo Dei] v B. v závorkách. — 29. Consuetudo] B. VII. Consuetudo.

31. 25; 5. Mojž. 5, 31. 34) osvobodovati moci nemá. A to proto, že ho za žádné ceremonialní nařízení nemáme, ale za částku zákona Božího mravného, věčně neproměnného. Poněvadž

1. před zákonem jest hned po dokonání skutku stvoření světa nařízený a tak všemu světu od Boha zasvěcený, i požehnání naň vyřknuto (2. Mojž. 2, 3; 2. Mojž. 31, 17).

2. V zákoně jej také ne mezi ceremonialními ustaveními nalézáme, ale v samých desíti přikázáních, kteráž jsou vyhlášena ne od Mojžíše, ale velebným hlasem samého Boha z nebe (2. Mojž. 20, 18. 22).

3. Nenalézáme žádného přikázání tak často opěťovaného přes celý zákon i proroky, jako přikázání o sobotě. Nevidí se pak, aby Bůh ceremonie tak vysoce sobě vážil, zvláště poněvadž se osvědčil, že o ceremonie nechce se s lidmi nesnadniti (Žalm 50, 8; Jer. 7, 22. 23).

4. Nikdež Bůh na vlastní příklad svůj se neodvolával tak často, jako v tomto přikázání. Poněvadž, prý, on dne sedmého odpočíval, abychom my také odpočívali (2. Mojž. 20, 11).

5. Proti přestupníkům tohoto přikázání tak velice Bůh horlí, že je bez milosti mordovati poručil (2. Mojž. 31, 41; 4. Mojž. 15, 35). Plnitelům naproti tomu nejen časné, ale i věčné odměny slíbil (Izai. 56, 2. a 58, 13).

6. Bůh nezatajil toho, proč tak horlivě toho od lidu svého vyhledává. Nebo to znamením jest, praví Hospodin (2. Mojž. 31, 13; Ezech. 20, 12), mezi mnou a vámi po rodech vašich, že já jsem Hospodin, kterýž vás posvěcuji.

7. Protož Kristus, ačkoli Pánem soboty byl (Mar. 2, 28), a však soboty pilně svěťoval; ne pověrným sic, farizejským, ceremonialním způsobem, ale tak, že na větším díle v soboty slovo Boží v školách kázával, skutky milosrdné uzdravováním nemocných lidí činil (Luk. 4, 16. 17). Apoštolé tolikéž, slávu soboty na neděli přenesše, pilně dnů těch ostříhali, k službám Božím a almužnám se scházivali (1. Kor. 16, 2) a častokrát i u večer a do půl noci v shromáždění zůstávali (Skutk. 20, 7. 10); protož jej také dnem Páně nazvali (Zjev. 1, 10).

Světíme pak den Páně nedělní takto:

1. Přestáváním ode všech tělesných prací, ježdění totiž, vožení, nošení a dělání čehokoli k živnosti, řemeslu, handli náležícího; tak aby v den Páně i čeládka i hovádká podlé Božího naří-

cere. Idque propterea, quod institutionem eius non pro ceremonia, sed pro parte moralis legis aeternum inviolabilis agnoscimus. Quoniam

1. ante ipsam scriptam legem iam inde ab orbe condito institutus et quasi universo mundo indictus peculiarique benedictione consecratus est (Gen. 2, 3).

2. In ipsa quoque lege diem septimum non inter ceremonialia instituta reperimus, sed in ipsissimo Decalogo; qui non a Mose, ceremoniarum et umbrarum promulgatore, sed ab ipso Deo caelitus
10 voce maiestatis promulgatus et in tabulis lapideis digito Dei scriptus fuit (Exod. 20, 8. 22; Exod. 31, 18).

3. Non reperimus ullum praeceptum toties per legem et prophetas repetitum et tantopere efflagitatum, ut praeceptum de Sabbato. Non verisimile est Deum ceremoniam tanti facere potuisse, praesertim protestatum non se requisivisse tantopere ceremonias (Psalm. 50, 8; Ier. 7, 22. 23).

4. Nusquam Deus toties ad proprium exemplum provocat, ut in hoc praecepto, quia nempe ipse quievit ab opere suo externo, ut et nos quiescamus (Exod. 20, 11).

20 5. In huius mandati violatores tantopere Deus exardet, ut eos simpliciter morte tolli velit (Exod. 31, 41; Num. 15, 35). Observatoribus contra huius et aeternae vitae praemia pollicetur (Ies. 56, 2. et 58, 13. 14).

6. Nec abscondit rationem Deus, cur tam ardentem hoc desideret a populo suo. Quia, inquit, hoc signum est inter me et vos per generationes vestras me esse Iehovam, qui vos sanctificat (Exod. 31, 13; Ezech. 20, 12).

7. Ideo Christus, quamvis dominus Sabbati, Sabbatis tamen feriabatur (Marc. 2, 28), non quidem Pharisaice, ceremoniali ritu,
30 sed ita, ut semper fere Sabbatis verbum Dei doceret operaque misericordiae aegrotos restituendo exerceret (Luc. 4, 16. 17). Similiter apostoli translata Sabbati gloria in primum diem accurate dies illos observabant ad cogendos nimirum coetus sacros in illisque habenda pietatis exercitia adeo, ut saepius vesperi etiam et ad noctis medium una congregati perdurarent (1. Cor. 16, 2; Act. 20, 7. 10), unde et nomen ei dominici diei indiderunt (Apoc. 1, 10).

Sanctificamus vero diem dominicum hoc modo:

1. Quiescendo a laboribus externis, a vectando nimirum, baiulando et tractando, quae ad victum et opificia externa negotiationemque spectant, ut famulitium quoque et iumenta tranquillae re-

15. tantopere] *sch. v B.* — 29. (Marc. 2, 28)] *v B. za:* dominus Sabbati. — Pharisaice] *B. Pharisaico.*

zení (2. Mojž. 20, 10; 3. Mojž. 23, 3; 2. Ezdr. 13, 15) pokoj měli. Ovšem pak přestáváním hříchů, rozpustilosti, opilství, ožralství, tanců, her všelijakých i svadeb strojení i posvícení držení i trhů, jarmarků a jakýchkoli handlů provozování.

A kde vrchnost nad řádem ruku držící jest, i to bývalo po místech, že lid náš v sobotu časně od prací přestávali a s přicházejícím večerem hned svátek začínali.

2. Obíráním se s věcmi Božími, zpíváním totiž a čtením sobě Písem svatých hned v sobotu u večer, potom pak chozením do shromáždění svatých a tam slova Božího posloucháním, rozjímáním a ¹⁰ Pánu Bohu sloužením, ne jednou toliko a neb dvakrát za den, ale čtyrykrát neb pětkrát (Koloss. 3, 16), jakž prvé (pod titulem o řádu při kázání Božího slova) oznámeno. Nebo, poněvadž Pán Bůh celý ten den sobě vymínil (2. Mojž. 20, 9. 10) jakožto den svatý svůj (Izai. 58, 13), za nejlepší věc soudili předkové naši větší jeho díl v společném shromáždění strávití, aby tak i zbytečným procházkám, zahálkám a marnostem jakýmkoli, kterýchž Bůh v den svatý svůj míti nechce (Izai. 58, 13), snáze vyhnuto bylo. Protož učíme lidi, aby ani s přehlídáním hospodářství neb důchodů a rejster, ani s upomínáním dluhů v ten den nezacházeli, ale všechny věci k čas- ²⁰ nému životu přínáležející hned jako z mysli vypustíce, o věcech budoucího života přemýšleovali (Žid. 4, 9).

Mimo pak dny nedělní slavíme také památky výroční předních Kristových skutků, jako: vtělení, narození, umučení, vzkříšení, na nebesa vstoupení, Ducha svatého seslání. Item obřezání, do chrámu v šesti nedělích přinešení, na hoře svaté proměnění; též apoštolů a mučedníků některých pro srovnání se s jinými církvemi (o čemž i snešení stavů království Českého při obnovení konsistoře učiněno jest). A však památek svatých u nás svěcení takové jest, že po vykonání kázání a modliteb volné jest každému, nýbrž jako i jiných ³⁰ dnů všedních povinné (2. Mojž. 20, 9) ku pracem se obrátiti, proto že takové památky lidí svatých z křesťanské toliko svobody, pro chválu Boží a představování lidem příkladu stálosti při Bohu a trpělivosti (Žid. 13, 7) držíme.

Z strany suchých dnů.

Suchými dny míníme dny, kteříž jsou z společného snešení k modlitbám veřejným zvoleni; a ty dny také modlitebnými dny nazýváme (Joel 2, 12).

spirationi vacare possint (Exod. 20, 10; Nehem. 13, 15); magis vero abstinendo ab operibus carnis, ebrietate, choreis, alea, otiosis divagationibus et nugis, itemque a nuptialibus conviviis, nundinis et mercatibus. Sed et hoc moris erat (praesertim sub magistratu ecclesiae patrocinate), ut die Sabbati dominicum praecedente mature ante solis occasum omnes a laboribus externis desisterent et cum adventante vespera diei Deo sacratae sanctificationem auspicarentur.

2. Tractando spiritualia et divina, decantando nimirum hymnos et legendo Scripturas iam ipso Sabbato vesperi, mane autem et toto dominico die coetus frequentando, sacra meditando et agendo non semel tantum vel bis, sed (ut ante dictum) quater vel quinques. Quia enim Deus totum hunc diem a censu aliorum exemit sibi soli tamquam sanctum suum diem attribuit (Exod. 20, 9. 10; Is. 58, 13), convenientissimum putabant maiores nostri, si potior eius pars in communi fidelium congregatione transigatur eaque ratione supervacaneis divagationibus, otio et vanitatibus aliis (quas Deus a sancto die suo abesse vult, Is. 58, 13) praecavendis occasio sit. Ideo etiam a revidendis redivitis, recognoscendis acceptis et expensis tabulis a debitisque exigendis dehortamur, ut omnes temporariorum potius obliti aeterna meditari discant (Hebr. 4, 9).

Celebramus praeterea praecipuorum Christi operum memoriam certis diebus, nempe: Adventus, Nativitatis, Mortis, Resurrectionis, Ascensionis, Spiritus sancti missionis, item Circumcisionis, Epiphaniae, Transfigurationis, praeterea apostolorum et aliquot martyrum dies. Sed hos eadem christiana libertate, qua ceteri, memoriae solum et occasionis causa constantiae atque patientiae exempla in martyribus proponendi atque subinde aliquid utile populum admonendi (Hebr. 13, 7). Peracta enim concione et precibus aequae ut ceteris diebus ad operas omnes se convertunt (Exod. 20, 9).

Ritus circa dies precum seu supplicationis publicae et sollemnis.

Quater de anno seu trimestri quovis certos dies observamus ad redintegrandum in populo paenitentiae studium; ubi (die Mercurii et die Veneris) congregatus diligenter populus e verbo Dei

23. Adventus] *B. přidává*: (seu Incarnationis). — 26. et occasionis causa] *B. causa et in occasionem.* — 31. Ritus] *B. VIII. Ritus.* — 32. de anno] *B. anno.*

Takové dny modlitebné čtyřikrát v roce míváme, každého čtvrt léta jednou, pro obnovení se v pokání svatém; kdež (ve středu i v pátek) slovem Božím k témuž pokání horlivě sobě sloužíme a hned za tím hříchy své před Bohem vyznáváme i pokorně se modlíme za odpuštění hříchů, za obnovení srdcí našich, za odvrácení všelijakých pokut, za udělení milosti a darů spasitelných i vezdejších, za pokoj sobě, Jednotě, vlasti, obcem křesťanským a celé církvi, nýbrž i nevěřícím ještě národům obrácení k víře, i hříšníkům všelijakým ku pokání svatému probuzení žádáme. A poněvadž dnové takoví kající slovou, napomínán bývá lid Boží, aby s pokáním svatým, s postem a s středností i s almužnami (Mat. 5, 44. 45. a 9, 38; 1. Tess. 3, 1) modlitby, prv v shromáždění společném konané, doma v příbytích svých jedni s druhými, rodičové s dětmi, hospodářové s čeládkami o poledni, o nešpořích i u večer obnovovali.

Z strany postů.

1. Učíme, že půst nezáleží v činění rozdílu mezi pokrmy, ale v zdržování se od pokrmů a nápojů všelijakých i s bděním do jistého času, buď do nešporu neb za celý den, jak kdo pro nemoci a neb mdlobu těla vytrvati může do kterého času.

2. Nepokládáme ho za poctu Boží Pánem Bohem přikázanou (Zach. 7, 5), ale máme jej za prostředek k skročení těla bujnosti (Izai. 58, 5), k vzdělání mysli pokorné a skroušené nad hříchy i k želení jich ponoukající, též mysl i tělo k slyšení, rozjímání slova Božího, k modlitbám svatým způsobilější a horlivější činící.

3. Takové posty míváme a je ukládáme lidu:

1. Ve dny modliteb obecných a veřejných, v suché dny každého čtvrt léta, poněvadž to obyčej jest chvalitebný a nečelí proti Boží poctě ani proti pobožnosti neb poctivosti.

2. Kdykoli jaká pokušení neb nebezpečností, války se přibližují, a neb i dokračují na kterou obec, neb celou církev, neb třeba jeden dům, neb jednoho člověka.

3. Když kněží a služebníků církevních řízení býti má.

K těm postům se ponoukáme tím, že Písma svatá k nim napomínají (Joel 2, 12. 15; 2. Kor. 6, 5), i příklady takových postů nejedny nám ukazují (Žalm 35, 13; Jonáš 3, 7; Skutk. 13, 3).

Při almužnách toto nechť jest známé.

1. Máme je za dary dobrovolné, kteréž lid Boží umltá do pokladnic obecných (Luk. 21, 1) pro potřebu lidu chudého věřícího.

pro temporum necessitate instituitur; tum peccatorum fit confessio Deique misericordia poenarum cum deprecatione imploratur, ut Deus ecclesiae pacem, operarios fideles, nutritios pios concedat, concessos spiritu sapientiae et consilii gubernet, lapsos et aberrantes convertat et erigat, infidelium quoque gentium misertus ecclesiae suae aggreget. Et quia dies illi nobis paenitentiales dicuntur, admonetur populus resipiscentiae verae, ieiunii, sobrietatis, eleemosynarum (Matth. 5, 44. 45. et 9, 38; 1. Tess. 3, 1), et ut toto die in domibus suis vota et suspiria ad Deum repetant, praesertim hora meridiana, pomeridiana, vespertina quisque pater familias cum suis congregatus.

Ritus ieiuniorum.

1. Docemus ieiunium consistere non in ciborum delectu, sed abstinentia ab omni cibo et potu somnique etiam evitatione ad certum tempus, saltem ad vesperam usque, nisi alicuius valetudo non ferat.

2. Non usurpari opinione meriti, aut ut cultus divini partem, sed ut carnis mortificandae humilitatisque et super peccata contritionis excitandae medium, et ut ad divina meditandum mens sit sedatior (Zach. 7, 5; Is. 58, 5).

3. Eiusmodi ieiunia indicere solemus:

(1.) Diebus precum, ut modo dictum est.

(2.) Instante aut ingruente periculo quopiam belli, pestis, persecutionis vel unius etiam ecclesiae aut hominis.

(3.) Cum ministri ecclesiae deligendi et ordinandi sunt in synodis.

Stimulamur vero ad usurpanda eiusmodi ieiunia tam exhortationibus, quam exemplis Scripturae sacrae (Ioel. 2, 12. 15; 2. Cor. 6, 5; Psalm. 35, 13; Ion. 3, 8; Act. 13, 3).

De eleemosynis.

1. Has ut ultroneas oblationes inferunt auditores aulario ecclesiastico pro voluntate sua in usum pauperum fidelium (Luc. 21, 1).

12. Ritus] B. IX. Ritus. — 17. Non usurpari. B. Non usurpamus id. — 22. precum] B. precum sollemnium. — 30. De eleemosynis] B. X. De eleemosynis.

2. Takové almužny, ač kdy chce kdo chce, může dávatí, však obzvláštně dávány bývají veřejně spolu ode všech podlé napomenutí zprávce i obyčeje dobrého v každé suché neb modlitebné dny a po každém posluhování svátosti těla a krve Páně, a někde i ve dny nedělní (1. Kor. 16, 1).

3. Rozdělovány bývají rozšafně vedlé potřeby větší nebo menší lidem chudým obojího pohlaví, buď těm, jenž v špitálech jsou, kteříž z týchž almužen pokrmem, nápojem, oděvem, teplem opatrování, jako i lékařstvím bývají; buď těm, jenž krom špitálu jsou, pro sešlost věku neb nemoci nemohou sobě vypracovati, ani od 10 přátel opatření svého míti. A někdy i zprávcům církevním chudým týchž almužen se udílí.

4. Každý zbor neb obec má své almužny a své chudé z nich opatruje; jestli pak která obec jest tak chudá, že svých chudých nemůže na domácí almužny vychovati, tedy od bohatší obce neb zboru pomoc z bohatších almužen činí se, a to podlé apoštolského učení, jenž dí: Nyní vaše hojnost pomozí jejich nedostatku (2. Kor. 8, 13. 14).

5. Aniž také máme za almužny samy toliko ty dary, kteříž se do obecných pokladnic umítají, ale i jiné všelijaké milosrdné 20 skutky a účinnost, kterouž lidé jedni k druhým prokazovati mohou a prokazují, ve jménu Kristovu udílejíce jim pokrmu, nápoje, oděvu, bytu, lékařství a jiných potřebných věcí, k zachování života a zdraví těla sloužících.

6. K kterýmžto almužnám lidé ponoukáni bývají učením Písem svatých, v nichž se i napomenutí k almužnám i zpráva při dávání almužen i odplata za též almužny zřetelně předkládá (5. Mojš. 15, 7. 8; Přísl. 19, 17; Mat. 6, 3. 4; Luk. 14, 12. 14; Žid. 13, 16).

IV. O řádu domovním služebníků.

Zprávcové Bratrští bydlení své mají na větším díle v domích svých, kteříž Bratrští slovou. Do nichž přijímají mládeněčky neb pacholátka taková, kteráž z poctivých rodičů řádně zplozeni jsou a mají milost, chut k Božím, církevním věcem; a tu při nich pilnou práci vedou, vyučující je Písmům svatým, zná-

¹ Ad promptam erga omnia superiorum mandata oboedientiam singulari cura exercebantur apud nos iuniores, ut ad alienam potius quam propriam voluntatem vivere adsuefacti tum christianismi funda-

29. IV.] *tišř. VI.; oprav. vzadu.* — 30. Zprávcové] *tišř. Zprávcové (!).*

2. Id vero ut liberum est, quoties alicui allubescit, ita coniunctim non nisi diebus precum et ieiunii sacraeque communionis, et si extraordinarie necessitas ingruat, colligi solent (1. Cor. 16, 1).

3. Erogari autem solent et distribui inter pauperes pro necessitate cuiusque, sive quosdam in ptochotrophis nutriendo et convestiando, sive alias morbis vel aetate confectis opis aliquid subministrando.

4. Quaelibet ecclesia suas habet eleemosynas, quibus suis pauperibus succurrat; si quae autem egentior sit, quam ut suis
 10 pauperibus sufficiat, ex aliis ecclesiis aliquid impertiri solet, ut iuxta apostoli praescriptum aliorum abundantia suppleat aliorum defectum (2. Cor. 8, 14).

5. Neque eleemosynae nomine id solum nobis venit, quod in aerarium ecclesiae deponi solet, sed omnia quoque misericordiae opera, nempe quidquid humanitatis in Christi nomine proximo quis exhibet, cibum, potum, vestem, habitationem, medicamentum aliaque vitae necessaria praebendo.

6. Ad quas eleemosynas homines excitari solent doctrina Scripturarum, quae ad eas exhortantur et instruunt iisdemque prae-
 20 mia largissima promittunt (Deut. 15, 7. 8; Prov. 19, 17; Matth. 6, 3. 4; Luc. 14, 12. 14; Hebr. 13, 16).

Caput IV. De ordine domestico ministrorum.

Pastores Fratrum in domibus suis secum adolescentulos honeste natos, bene a parentibus educatos, et quos ad ministerium animum applicaturos spes sit, antiqua consuetudine alunt, literis divinis et pietate imbuunt ad moresque honestos, modestiam, oboedientiam formant;¹ quandoque etiam laboribus ex-

mentum (quod est sui abnegatio) intelligerent facilius, tum ad alios olim regendum evaderent habiliores. Quippe nescit imperare, qui non didicit parere.

3. et si] *B.* atque si.

24. quos] *B.* quod (!).

mosti Boha, pobožnosti pravé, pokoře, poslušnosti, mravům lidským dobrým i umění literárnímu, zvláště tu, kdež jaké školy jsou. Časem i do práce tělesné je (4. Král. 6, 14) zavozují pro uvarování hříšné zahálky i pro vlastní potřebu, též i v ochotné (2. Tim. 4, 11) sloužení, zvláště pak svým starším a předloženým. A taková cvičení i práce jistým pořádkem a vedlé vyměřeného času (Kaz. 3, 1) se konávala před vyhnáním a rozptýlením našim; a ještě, kdež možné jest, i v tom pohostinství se konají. Nebo v jistou a uloženou hodinu vstávají, v jistý čas modlení mívají, v určité hodiny obědvávají i večerávají. Vstanouce zajisté, když se zvoněním 10 neb zavoláním návštěi dá, hned jakž se připraví, modlení první mají (Žalm 5, 4), za ochranu Pánu Bohu děkující, a každý k učení se obrací. Po hodině drží se modlení druhé (Žalm 88, 14; Žalm 119, 147. 148; Přísl. 8, 34); a tu se již všechna čelednost obojího pohlaví shromáždí, píseň se přezpívá, díl svatého Písma přečte, povysvětlí, a z něho napomenutí k modlení učiní buď předložený, neb čí pořádku jest (poněvadž ji všickni jedni po druhých držívají); a pomodléce se, obracejí se k učení do jisté hodiny; a tu, co komu vyměřeno, sobě čtou, neb přepisují, neb z paměti se učí, a kdež 20 to býti může, i lekcí a jiná školní cvičení mívají. A kteříž tak doma počátků umění literního nabudou, potom do větších škol i akademií buď na svůj vlastní neb starších náklad vysílání bývají podlé uznání potřeby a možnosti. Poobědní pak čas, jakožto k učení ne tak příhodný, na větším díle ku pracem tělesným obrácen bývá až do večere (krom preceptorů, kteříž v škole práci svou s žáky celý den mívají).

V nešporní čas (Skutk. 3, 1) opět modlení společné všechněch bývá, a zase ku pracem se obracejí a někteří k lekcím. Po večeri co času zůstává, k zpívání buď figurálnímu (kdež jest větší čeládka a žakovstvo), neb prostému písniček a žalmů se užívá až 30 do modlení. Naposledy modlení (Žalm 55, 18) společné vykonajíc, na odpočinutí se všickni obracejí, a žádnému nočního sedání neb jakého koutkování, ovšem ven z domu toulání se nedopouští. Pročež zprávce na všechny pozor má, jsou-li doma, dům uzavíratí a klíče od domu schovati pilně poroučí neb sám schovává.

Pro hojnější pak cvičení při jídle mladší pacholátka katechismus, mravy, žalmy a jiná Písma svatá případná podlé ukázání, vyrostlejší pak svatá Písma, každý nějaký díl z paměti říkají; a potom, co času zbude, toho se k pravení na nějakou theologickou otázku užívá, na níž všickni své zdání vážně oznamují, od mlad- 40.

ternis, ut et adultiores acoluthos, diaconos, ministros novellos (tam otii vitandi causa, quam inopiae necessitate, 2. Reg. 6, 14; 1. Cor. 4, 12) adhibent. Cuius modi exercitia ordine certo procedunt, ut nempe destinata sit hora surgendi, preces agendi, studia et labores tractandi, prandendi, cenandi cubitumque eundi (Eccles. 3, 1). Dato enim campanula signo surgunt omnes lotique et induti genibus flexis Deum laudant (Psalm. 5, 4.), et ad lectionem ac meditationem sacrorum quisque se confert. Post horam circiter datur signum, et conveniunt omnes pariter domestici (Psalm. 88, 14. et 119. 147. 148; 40 Prov. 8, 34) ibique cantu psalmi aut hymni praemisso Scripturae partem praelegit, declarat exindeque utilia monet et ad Deum laudandum et invocandum cohortatur sive pastor ipse, sive cuius ea die vices sunt. (Omnes enim ministerio destinati ad pueros usque talibus exercitiis adhibentur.) Peractis precibus redit quisque ad operas suas legendo, scribendo, memoriae mandando vel etiam (ubi scholae habentur) lectiones Latinas audiendo. Atque ex his postmodum quidam ad scholas externas parentum vel seniorum sumptu emittuntur, prout vel necessitas exigit, vel res angusta domi permittit. Pomeridianum tempus, tamquam studiis minus accommodum, plerumque externis operis transmittitur usque ad cenam, exceptis, qui in iuventute civica instituenda occupantur. Hora tamen pomeridiana secunda iterum ad preces (apostolico exemplo, Actor. 3, 1) conveniunt iisque peractis ad operas redeunt omnes. Quantum a cena temporis superest, vel musicae exercendae vel psalmodiae datur. Tandem vespertinae preces (Psalm. 55, 18) finem imponunt, et quilibet ad quietem se confert; neque nocturnae sessiones, multo minus domo egressiones cuiquam permittuntur. Ideoque domus tempestive clauditur, clavesque vel patri familias vel custodi sequentis diei traduntur. Prandii et cenae tempus nec 30 silentio nec nugis transmittitur, sed recitant memoriter pueri vel morum praecepta, vel catechesin, vel cantilenas aut psalmos, quos memoriae mandare iussi sunt, adultiores vero partem aliquam textus sacri ex ordine. Quantum supersit temporis, proponitur theologica quaequam (ordinarie ad locum communem eius hebdomadis spectans) quaestio; in qua enodanda quisque (ab infimis

7. flexis] *B.* simul flexis. — et ad] *B.* tum se ad. — 8. datur] *B.* iterum datur. — 9. omnes] *B.* iam omnes. — 17. seniorum] *B.* antistitum.

ších začínající, a naposledy zpravce neb jeho pomocník, pravý místný smysl otázky vysvětlí, závěrku činí, a někde podle příčin místo otázky kapitola z biblí se čte.

Mají také mezi sebou rozdělené povinnosti všickni, což jich jest v které čelednosti, aby každý z nich věděl a měl oč pečovati a učil se hned z mládi zvykati pracem a pozorlivosti na povolání své, aby na světě darmo chleba (2. Tess. 3, 8. 10) nejedl. Starší a přednější o větší, mladší o menší věci pečují.

Pořádku pak v pracech církevního povolání dvojí mívá čeládka Boží.

10

První pořádka v domě všechněch kněží, jahnů i učedníků, kteříž jedni po druhých, starší předně, potom mladší, jedni jeden den, druzí v druhý, třetí v třetí a tak dále, až se vypořádají, pořádku drží. A toho každého pořádečnika povinnost jest na vstávání zvoniti, rozsvítiti, o modlení pečovati, písně případné i k modlení i před jídlem i po jídle, což by se zpívati mělo, vyhledávati, na zpravce neb v nepřítomnosti jeho na předního pomocníka podávati, verše začínati, Pisma svatého díl nějaký neb kapitolu přečísti, k modlitbám napomínati, otázku užitečnou při jídle předložit, kdo by modlení zanedbal neb zaspal, oznámiti.

20

Druhá pořádka v shromáždění lidu Božího samých kněží a jahnů a dorostlejších učedníků; a ta záleží v kázání ve dny všední, střední, páteční neb svátky, aby se tak všickni prorokovati učili (4. Mojš. 11, 29; 1. Kor. 14, 31) a v daru kazatelství zmocňovali.

K kterémuž cvičení i tento napomáhající způsob uveden jest, že, kdekoli okolní zborové vlastních svých zpravců nemají, a jimž by do zboru toho, kde zpravce jejich jest, daleko a pracno bylo docházeti, i vysílá zpravce (každou neděli neb přes dvě, tři, jak kde býti může) některého z pomocníků svých, kterýž by jim slovo Boží mluvil, tak aby žádný nikdež nebyl obmeškán, a mladší cvičiti se příčinu měli. Což aby s větším ještě vzděláním bylo, začí-

² Utique suo et communi bono. Sic enim ad attentionem in rebus agendis adsuefacti iuvenes ad quaecunque negotia (etiamsi forte ad aliud postea vitae genus transiissent) habiliores evadebant; ut inter politicos etiam ceu proverbio usurpatum fuerit: e Fratrum disciplina.

facto initio) suas experitur vires, pastor denique concludit. Aliquando etiam, quaestionis illius loco, aliquid praelegi iubetur. Habent et distributa inter se officia ordinis domestici omnes, ut omnes iam a pueritia attentioni et sollertiae cuidam ad vocationis munia dextre obeunda consuescant, nec quisquam frustra pane vescatur. (Maioribus maiora, minora minoribus committuntur. Minoribus nempe cura malluvii, mensarum instruendarum, conclavium everrendorum etc., maioribus cura ostii domus, cellae, granarii, hortorum, horologii, bibliothecae, munditiei attendendae.)²

¹⁰ **Munia communia, sed per ordinem administranda duplicia sunt.**

Quaedam domestica, ministris, diaconis, acoluthis communia; quibus unus una die fungitur, secundus secunda, tertius tertia, usque ad postremum. Decurionem seu ordinis custodem possis dicere, cuius officia sunt: surgendi campana signum dare, lychnum accendere, cantum ante preces moderari, textum praelegere; par-aenesin instituere, si quis a precibus aut studiis absit, notare; sub prandium quaestionem aliquam discursui subministrare etc. Quod et pariter de cena et precibus vespertinis intelligendum; tandemque
²⁰ sub noctem domum undique occludere clavesque pastori, aut cui debentur, assignare.

Alia sunt munia publica solorum, qui concionibus ad populum habendis exercentur, diebus nempe profestis. Id quoque procedit per ordinem, ut mature quisque se praeparare, omnes vero in prophetandi dono proficere possint (Num. 11, 29; 1. Cor. 14, 31). Cui fini hoc etiam inservit, quod ubique per viciniam auditores sunt, qui ob distantiam iusto maiorem vel ob morbos non satis commode coetum communem frequentare possunt, emittit pastor diaconos vel acoluthos (sive singulis diebus dominicis, sive per
³⁰ intervalla), qui eis loquantur verbum Dei; quod utrinque prodest: auditoribus scilicet nullibi neglectis, ministerii vero candidatis ubique et semper augmenta capientibus. Ideo mature se meditationi

Contra quam scholasticis, qui nihil nisi scholastici, scholasticismus seu pedantismus (id est ad negotia ineptitudo) obici solet. Quare? Quia nihil nisi theoretici merique Thales sidera contemplantes, quae ante pedes sunt, non videntes eoque in foveas incidentes, merito ab ancillis irridendi.

2. quaestionis illius loco] *v B. v závorkách.* — 5. obeunda] *B. obeunda necessariae.* — 9. attendendae] *B. ut nemo sine attentionis exercendae relinquatur suo et communi bono.* — 15. surgendi] *v B. před tím (1) atd. až po (8).* — 18. etc.] *sch. v B.* — Quod — intelligendum] *v B. v závorkách.* — 30. loquantur verbum Dei] *B. verbum Dei loquantur.*

nají všickni hned v pátek o službách nastávající neděle přemýšlovati. Protož v sobotu ráno po modlení každý, co a jak na svaté evangelium promlouvati míní (byť i nevěděl, bude-li kázati), povídá, od učedníků začínajíc, až pak zprávce zavírá, a k čemu by pro jednomyslnost a podlé času i příčin všickni směřovati měli, poučuje a teprv, kam kdo jíti, kde a jaké služby konati má, oznamuje.

Také pro vyvarování se mnohého zlého i tomuto řádu jsou a musejí býti poddáni, kteříž v takové čelednosti Jednoty místo mají, aby o své újmě a o své vůli nic nedělali, z domu nikam bez slušné příčiny a dovolení předloženého neb jeho předního pomocníka nechodili, nic sobě nejednali, listů (na nichž by co záleželo) nepsávali, nerozsílali, cizího k sobě nic k schování nepřijímali bez vědomí a povolení předloženého svého; rad jakýchkoli nedávali, smluv, zápisů, jistot lidem nespisovali a v jakékoli cizí a světské věci ani kněží ani nejpřednější pomocníci se nepletli. S mladšími pak pacholaty a učedníky držán bývá i exámen téhodní jakož proto, aby počet vydali z toho, čemu se kdy který tejden naučí, tak i proto, aby se vědělo, všickni-li se pobožně a náležitě v dobrém řádu ostříhali a chovali. Tohoto domovního řádu a povinností rozdělených bývá obnovování jednou v rok (obyčejně²⁰ v advent neb o Novém létě) v každém domě, kdež větší i menší čeládka jest, nejen za příčinou změnění tytýž čeládky, ale i pro napomenutí a probuzení všechněch ku povinnostem i posilnění každého v důvěrnosti při témž řádu a poslušenství, i ochotném práce další vedení a zachování ve všem tom dobrého svědomí.

Kdež také exámen bývá, co kdo celý rok ten četl a přečetl a jak které knihy užil. Tu také zase znovu, co by nastávajícího roku čísti měl (aby se vždy v jistém něčem prospěšně pracovalo), se ukládá.

Naposledy řád Jednoty toto s sebou také nese, aby zprávcové ani jejich pomocníci bez vědomí starších svých na cesty se³⁰ nevydávali, stavuňku neb noclehu mimo domy Bratrské, pokudž v místech těch jsou, kamž se dostávají, nečinívali. Kde pak koli do domů Bratrských přijdou, tu své opatření vedlé slušnosti a možnosti mají; a kdež tak přes noc zůstávají, tu jsou povinni buď k modlení napomínati v domě, neb kázání v zboru činiti, aby tak v učení jednomyslnost a Bratrská svornost vidína byla; čehož příklad v prvotní církvi se ukazuje (Skutk. 13, 15).

textuum dominicalium accingere solent vel triduo ante. Die enim Sabbati matutina prece peracta inquit pastor, quid meditatus iam sit unusquisque super crastinum textum? Enarrant igitur, acoluthi primum, tum alii consequenter. Pastor denique concludit, et quo potissimum respectare aut quid urgere (pro temporum et occasionum diversitate) omnes, ut et quo unusquisque abire et ubi docere debeant, indicat.

Huic etiam legi ob evitanda varia incommoda omnes, qui Fraternitati nomen dederunt, subiacere tenentur, ne quid proprio
10 arbitrato audeant sive domo egrediundo (inconcio pastore aut administro), sive sibi utensilium aliquid comparando, sive epistolas (alicuius momenti) aliquo mittendo, sive aliquid rerum suarum alio concedendo, sive alienum quid in depositum sumendo; multo minus vero operam suam ad consignandos contractus, testamenta, chirographos, verbo ad ulla política negotia commodando.

Minores pueri et acoluthi sustinent hebdomadatim examen, quid egerint, quid didicerint, quam decore in omnibus se gesserint. Annuatim vero omnium domesticorum officiorum renovatio fieri solet circa anni primordia, non solum quia personae mu-
20 tari solent et ab alio pastore ad alium pro necessitate transferri, sed etiam ut reintegratio fiat ordinis boni, in omnibusque amor eius et obsequium excitetur conscientiaeque studium. Atque hic etiam ratio reddi solet, quem autorem quis eo anno et quanto cum fructu evolvit, novumque aliquod pensum anno sequenti datur.

Tandem Unitatis institutum est, ne quis pastorum aut adiutorum suorum absque necessitate (et quantum fieri potest, senioris sui consensu) peregre proficiscatur, et cum proficiscitur, ne alibi quam in Fratrum domibus (nisi ubi desint) divertat et pernoctet. Hic enim excipi et pro posse tractari solent. Paraeneses vero sive
30 ad preces privatas, sive ad populum e suggestu hospitem corolla sunt ad contestandam et stabiliendam doctrinae et animorum harmoniam, ut hac etiam re primitivae ecclesiae vestigia premantur (Act. 13, 15).

1. solent] *B.* solent omnes. — 9. ne quid] *B.* ut nequid. — 15. verbo ad ulla politica] *v B.* *v závorkách.* — negotia] *v B.* *schází.* — 20. solent] *v B.* až za transferri. — pro necessitate] *v B.* *v závorkách.* — 22. eius et obsequium] *B.* et obsequium eius. — excitetur conscientiaeque studium] *B.* conscientiaeque studium excitetur. — 29. pro posse] *B.* pro rata. — 33. (Act. 13, 15.)] *v B.* bez závorky.

V. O řádu domovním posluchačů.

Služebníci církevní v Jednotě Bratrské netoliko mezi sebou v domácnosti své snažují se dobrý řád vzdělávati a jeho ostříhati, ale i lidu sobě svěřenému též podobně k zachovávaní dobrého řádu v jejich domácnosti pomoc činí vyučováním jich obzvláště těmto věcem:

1. Aby každý místo své a povinnost svou znal, a jakž povolán jest (1. Kor. 7, 20; Efez. 4, 1), hospodářem, hospodyní, dítětem, čeledínem, podruhem, tak aby se podlé Božího rozměření na svém místě v báni jeho ostříhal.

2. Poct Božích aby všickni a vždycky pilní byli (1. Tim. 2, 1) a modlitby společně (hospodářové s dítkami a čeládkami) ráno, o nešpoře, u večer každodenně konali; též k stolu a po stole modlitby říkali (1. Tim. 4, 5; 5. Mojž. 8, 10), písničky neb veršičky modlitebné a chvalitebné zpívali.

3. Do shromáždění církevních pilně také aby chodívali (Žid. 10, 25) a jich neobmeškávali, i dítky i čeládky s sebou berouce.

4. Dítky své a čeládky (5. Mojž. 6, 7; Efez. 6, 4) pilně katechismu a učení křesťanskému aby vyučovali, je často vyslýchali i k tomu, aby kázání neb aspoň evangelia při stole připomínali, 20 přidrželi.

5. Hospodářové aby byli příkladem všemu domu svému, sami předně i manželky jejich k dobrému řádu stojíce a k němu své domácí věrně přidržíce.

6. Rozpustilostí a bezbožností světských žádných v domích svých (a zvláště opilství, zlolejtví, přísah lehkých, her, muzik světských, tanců i jiných marností) aby nedopouštěli, ani kdekoli jinde takovým rozpustilostem neobcovali.

7. Ku práci zřízené aby všecky v svém domě, jakž služebné čeládky, tak i dítky vlastní, kdy komu čas jest, přidrželi. Nebo 30 mládeži nic nad zahálku škodlivějšího není.

8. Aby zákon mravný ve všelijakých věcech (Filipp. 4, 8. 6), řádu dobrého se dotýkajících, zachovávali všickni v domě, i mladší i starší.

9. Aby hospodářové po krčmách a šenkovních domích nechodili, tam neposedávali, nepili, nehráli, času nemařili, ale doma ve dne, ovšem v noci bývali a práce své hleděli i stráž nad domem drželi.

10. Živností fortelných, nepravých, lakomých (1. Tess. 4, 6) aby se varovali, lichev žádných sobě neosvobozovali, a to pro Boží 40

Cap. V. De ordine domestico auditorum.

Non se solos Fratrum ministri ordine certo continent, sed auditoribus quoque, fidei suae commissis, idem per domos suas imitandi auctores sunt; nempe:

1. Ut, quemadmodum vocavit unumquemque Deus constituitque sive patrem vel matrem familias, sive liberum, sive servum, ita quisque stationem suam in timore Dei tueatur (1. Cor. 7, 20; Ephes. 4, 1).

2. Ut cultui divino vacent omnes matutinis, meridianis ve-
10 spertinisque horis, ante et post cibum, Deum invocando, hymnos cantando, sacra legendo (1. Tim. 2, 1. et 4, 5; Deut. 8, 10).

3. Coetus sacros ne deserant, sed diligenter frequentent suosque secum ducant (Hebr. 10, 25).

4. Liberos et famulitium in religione pie instituant, diebus dominicis potissimum, quantum quis e concionibus sacris observarit, sub prandii et cenae tempus diligenter exigendo (Deut. 6, 7; Ephes. 6, 4).

5. Patres et matres familias ut studeant suis bono praeire exemplo eosque ad imitationem adigant.

20 6. Mundanas dissolutiones (ebrietatem, choreas, peierationes, sermones turpes, aleam et similia) nec intra domos ferant nec suis alibi permittant.

7. Operis debitis suos famulos et liberos cotidie exercent otiaque ut adolescentiae venenum fugere faciant.

8. Pietatis iuxta moralem legem omnes sint observantissimi.

9. Patres familias per cauponas et popinas ne divagentur, otio, potationibus, lusibus tempus ne terant neque noctu domo absint, sed rebus suis intenti super suos etiam excubias agant.

30 10. Victum quaerendi rationes illaudatas et suspectas ut fugiant, faenerationibus et usuris omnino abstinentes propter inter-

zápověď zjevnou i mnohotvárnou lichevnou nepravost (2. Mojš. 22, 25; Žalm 15, 5).

11. Ku právu se všim prudce a kvapně aby se neutíkali, leč by kdo jináče přátelským způsobem a neb podle duchovního domácího našeho soudu nemohl býti pro příčiny nějaké bezpečně spokojen; poněvadž sic mezi jednomyslnými mnohé pře (zvláště v menších věcech) bratrsky a povlovně před zprávcem a soudci bez pohoršení práva koncovány bývají.

12. Nařízeno i to od předků našich při posluchačích, aby netoliko jinam na byt se stěhující, ale i přes kraj někam se ubírající zprávcům svým se opovídali a při tom rady i modliteb za sebe žádali, až i připsání, jestli by kde k zprávcům z našeho řádu se dostali, aby od nich v potřebě buď radou, neb pomocí, neb službami svatými retováni byli. Naposledy, aby žádný posluchač svého zprávce nepobíhal a k jinému zprávci o rady a jakékoli služby se neutíkal bez vědomí a povolení svého zprávce; pročež ani zprávcům cizích posluchačů přijímati se nedopouští bez vědomí jejich zprávců; a takové řády z Božího slova ukázané lid Jednoty přijímá důvěrně, zachovává snázně, kdež pak jaké v čem vychýlení se spatřuje, to zprávcové k nápravě přivozují (1. Jan 4, 6; 2. Kor. 20 7, 15; 1. Kor. 16, 16; 2. Kor. 2, 9).

VI. O visitacích a neb navštěvováních, skrze něž se k řádu dohlédání děje.

Jisté jest, že žádný i nejušlechtilejší řád státi dlouho nemůže, jestliže se k němu často nepřihlídá (Efez. 4, 16; Žid. 12, 13). Pro ten zajisté cíl každý mistr k učedníkům, každý hospodář k čeládce a dělníkům, každý vojenský zprávec k svým spořádaným žoldnéřům dochází a dohlédá, že jinak není možné, aby lidé bez pomoci, napomínání, pamatování způsobně, dobře, věrně konati mohli své povinnosti. Tou příčinou v Jednotě Bratrské nejen dohlédání zprávců ku posluchačům, o čemž již oznámeno, ale i dohlédání biskupů k zprávcům a celým zborům nařízeno jest, a to příkladem apoštolským, kteříž štípené své církve znovu navštěvovali; o čemž pěkně jest svědectví (Skutk. 15, 36. 41. a 14, 21. 22. 23 etc.). Takové dohlédání jmenujeme navštěvováním zborů a neb (zvyklým i v jiných církvích slovem) visitací. O nichž se oznámí:

minationes Dei concurrentesque varias iniquitates (1. Tess. 4, 6; Exod. 22, 25; Psalm. 15, 5).

11. Ad tribunalia ne quis facile se proripiat, sed intervenientes dissensiones amice potius inter fidei consortes ut componantur, sive in presbyterio, sive per delectos arbitros.

12. Observatum id quoque fuit a maioribus, ut tam abeuntes peregre negotiorum causa, quam migrantes ad habitandum alio pastoribus id indicarent, preces ecclesiae pro se peterent testimoniumque ad alios pastores sumerent, ut, si alicubi consilio, instructione, ministerio sit opus, fides eis certius constaret. Ordinis enim gratia nec auditores ad aliorum pastorum ministeria se conferre, nec pastores alienis auditoribus ministrare debent, ne inordinata ista licentia in abusum et disciplinae detrimentum abeat.

Eiusmodi piis institutis pie adsuetus populus non invitus intra hos se continet cancellos. Si quid vero exorbitationis intercurrit, per admonitiones sedulas redigitur in ordinem (1. Ioh. 4, 6; 2. Cor. 7, 15; 1. Cor. 16. 16; et 2. Cor. 2, 9).

Cap. VI. De visitationibus.

20 **C**ertum est nullum vel exquisite institutum ordinem sine attenta inspectione durare posse (Ephes. 4, 16; Hebr. 12, 13). Eo enim fine magister suos discipulos, pater familias operarios, imperator milites subinde intervisit et spectat, quia impossibile est sine adhortationibus dehortationibusve in officio retineri homines. Atque hac de causa in Fratrum Unitate non solum inspectio pastorum in auditores (ut iam dictum), sed et inspectio episcoporum in pastores ipsos totasque ecclesias introducta est, apostolorum scilicet exemplo, qui, quas fundarant ecclesias, easdem visitando confirmabant (Act. 15, 36. 41. et 14, 21. 22). De visitationibus igitur dicendum:

10. sit opus, fides eis] *B.* opus, fides. — 14. [Eiusmodi] *B.* Cuiusmodi.

23. dehortationibusve] *B.* dehortationibusque. — 25. (ut iam dictum)]

v B. bez závorek. — 28. (Act. 15—22)] *v B. citace obrácena.* — 29. dicendum] *B.* ecclesiarum dicendum.

Kdy bývají.

Od koho se konají.

Co se tu řídí a zpravuje.

Visitací zborů bývá obyčejně jednou v rok, a zejména času jarního, letního a podzimního, a pakli příčina a potřeba přijde (buď pro opatření některého zboru zprávcem neb pro zbránění nějakému nahodilému pohoršení) i v zimě, a nemohou-li někdy starší pro veliké překážky dospěti a všech církví v jednom roce vypořádati, do druhého roku odkládají (1. Tess. 2, 17. 18), a neb na svém místě někoho vysílají.

Jest pak to vlastně povinnost seniora neb biskupa, kterýž spolu s conseniory svými zbory sobě svěřené navštěvuje, a pakli sám kdy z jistých příčin toho učiniti nemůže, tedy na svém místě své conseniory neb pomocníky vysílá vedle příkladu sv. Pavla (1. Tess. 3, 1. 2). Bývají také z okolních zprávců jeden, dva, tři zavoláni pro větší lidu k tomu, což se tu konati bude (když se pastýřů jednomyslnost vidí), dověrnost. O čemž zpravci místa toho časné se jistě návštěví dává.

Práce při visitací některé jsou stále při každé visitací, jiné případné časem toliko.

Stálé práce konají visitátorové předně soukromně při jistých osobách i vůbec v shromáždění celém. Dostanouce se zajisté visitátorové časné (třeba před polednem) promlouvají:

1. S zprávcem a vypyávají se na potřeby zboru, co tu zpravití a jaké služby konati potřebí? Potom na něho samého, jestli živý a opravdový služebník, za něhož by se nebylo proč stydět? (2. Tim. 2, 15.) Jak pilen učení (1. Tim. 4, 13), jak příkladný? Jak se žije? Potom jak čeládku Jednoty sobě svěřenou opatruje a vede? a jak se který z nich chová? jak poslouchá? jak prospívá? Též i strany lidu dotazuje se, přibývá-li stáda Božího či ubývá? (kázic sobě rejstřík posluchačů ukázati.) Má-li které pohoršitedlné, potřebující nějaké pomoci k uléčení? Konají-li soudcové svou povinnost? též starší sestry, almužníci?

2. Mluví potom s čeládkou neb pomocníky (buď že kněží, neb jahnové, neb učedníci, neb pacholata jsou, vypyávajíce se): Stojí-li v úmyslu svého Bohu a církvi se oddání? jak se v pobožnosti vzdělávají? jsou-li v svornosti a lásce bratrské živi? (Kolos. 4, 8.) Jaké mají od zprávce opatření? Netrpí-li v něčem škodného nedostatku? Mají-li dosti času k učení a jak ho užívají? V čem kdo roku toho pracoval, aby učinil počet. (I to zajisté bý-

1. Quando institui soleant?

2 A quo peragi?

3. Quae sint visitatorum expeditiones?

Visitationes instituuntur ita, ut semel anno ecclesia quaevis illustretur, quod usitate verno, aestivo, autumnali tempore fit, necessitate autem exigente (ut, si pastor ecclesiae praesentandus aut scandalo cuiquam obviam eundum) etiam hieme. Si non sufficiant visitatores eodem anno omnibus ecclesiis, differuntur in annum sequentem eae, in quibus urgentis necessitatis minus observatur.

Incumbit vero cura haec episcopis proprie, ut per suam dioecsin quisque cum consenioribus collegis ecclesias visitet. Quod si legalibus prohibeatur impedimentis, conseniores mittit apostolico exemplo (1. Tess. 3, 1. 2). Assumi quoque solent e vicinia pastores, unus et alter, ad maiorem populi, pastorum concordiam spectantis de omnibus, quae hic fiunt, fiduciam. Pastor vero visitandus mature commonefieri solet.

Operae visitatorum quaedam sunt ordinariae, aliae extraordinariae.

Ordinariae vel privatim cum certis personis, vel publice in toto coetu expediendae.

Quam primum enim visitatores locum attingunt (vel ante meridiem, Sabbati die), mox:

1. Pastorem ipsum seorsim sciscitantur, quomodo se ecclesiae suae res habeant? quid expediendum maxime veniat? Tum inquirunt in eum ipsum, sitne servus fidelis et operarius inconfusibilis? (2. Tim. 2, 15.) Quam attendat lectioni, exhortationi, doctrinae? (1. Tim. 4, 13.) Quam praebeat pietatis exemplo? (ib. v. 12.) Tum quomodo vitam sustentet? Quomodo alumnos Unitatis educet? Qualem se eorum quisque exhibeat? quomodo oboediat? quomodo proficiat? Postea in populum, crescatne an decrescat grex? (lubentque sibi catalogum exhiberi.) Habeatne aliquos scandalos, quibus remedii aliquid esset adhibendum? Presbyteri et presbyterae eleemosynariiue quomodo officium faciant?

2. Accersuntur pastoris adiutores et alumni (ministri, diaconi, acoluthi) interroganturque, an in proposito sanctificationis suae perstent? Quomodo in pietatis studio progrediantur? quomodo concordiam fraternamque dilectionem colant? (Coloss. 4, 8.) Quomodo a pastore tractentur? Annon damnosum aliquem patientur defectum? Quantum temporis ad studia sibi concedatur? et quomodo id impendant? Quid per id tempus unusquisque egerit?

5. autumnali] *B.* Autumnaliv. — 8. omnibus ecclesiis] *B.* ecclesiis omnibus. — in annum sequentem] *B.* sequentem in annum.

valo, že visitátor jakož zpravci svému, tak i každému z pomocníků jistýho autora neb spis roku toho ku přečtení neb přepsání jmenoval a při následující visitaci, s jakým užitekem to učinil, se doptával i novou zase při něčem práci ukládal.)

3. Zatím zavolají i soudců zboru a jich od starších a zborů jiných pozdraví, vyptávají se na zpravce jejich, jak svou povinnost při lidu koná, též jak svou manželku, dítky, pomocníky slovem i příkladem vzdělává? Není-li skrze něho neb někoho v domě jeho nějakého zhoršení? Doptává se také i na lid, vidí-li co potřebného při témž lidu k zpravení.

4. S staršími sestrami (obešlic je) také mluví: Jak se v povinnosti své chovají? Jak k jiným mladším sestrám přihlédají? Není-li mezi nimi závisť, nenávist, klevet, ruznic, hadruňků (Řím. 16, 17), šperků zbytečných?

5. Dohlédá se (třeba u přítomnosti hospodářů zboru a soudců) k inventáři věcí domovních, nemrhají-li se, neopouští-li se stavení?

6. Kde vrchnost jednomyslná jest, i při ní také visitátorové ohlásí se vyptávají: Jest-li s zpravcem svým spokojena? koná-li zpravce povinnost svou etc.

Potom obecně v celém shromáždění práce jsou na ráno: Kázáním Božího slova všechen lid rozhorliti, Večeří Páně všechny u víře a lásce Kristově posíliti a napomenutím, k čemu kdy potřebí, v povinnostech křesťanských obnoviti.

Případné práce visitátorů jsou: buď mířiti svárlivé, jichž sám zpravce smířiti nemůže, neb zavoditi mladého kněze k prvotinám úřadu kněžského, neb uvozovati tu nového zpravce, neb řídit soudce a starší sestry, až i posvěcovati chrámy.

Soudců řízení, když jich třeba, takto se děje: Poručí se všemu lidu mužského pohlaví půl hodiny před nešporem se sjíti, a tu jeden každý, koho podlé dobrého svědomí k té práci způsobného a hodného býti soudí, tomu hlas dává. Podlé hlasu tedy vyvolaných osob po nešpoře visitátor před celé shromáždění zavolaje,

(Solent enim a visitoribus quandoque tam pastori, quam con-
tubernio eius autores legendi subministrari; id igitur an et quo
cum fructu sit factum, inquiritur et aliud quid evolvendum, descri-
bendum, peragendum iniungitur).

3. Tum advocantur presbyteri; quibus absentium seniorum
et ecclesiarum nomine salute nuntiata quaestio fit de pastore:
Quomodo officium faciat? An verbo et opere aedificet? Annon
per ipsum aut aliquem domesticorum eius aliquid suborietur scan-
dali? Denique utrum aliquid notent publice expediendum, quod
10 totius ecclesiae intersit?

4. Presbyteras quoque accersitas alloquuntur: Quomodo munere
suo iunioribus sororibus attendendo fungantur? Annon intercedant
inter aliquas odia, invidiae, dissidia, calumniae, luxus vestiarius etc.?

5. Solent etiam revideri (vel praesentibus aedituis et pres-
byteris) inventaria supellectilis domesticae, aedificia itemque, annon
pessum ire sinatur aliquid?

6. Ubi magistratus cum coetu est consentiens, hunc quoque
visitatores salutant, et an pastore suo sit contentus, cognoscunt.

Publicae autem visitorum operae in ecclesia sunt: verbi
20 Dei praedicatione ad amoris Dei ardorem inflammare; sacrae cenae
administratione omnes in fide et caritate Christi confirmare; ex-
hortationibusque variis pro ratione status ad facienda alacriter post-
hac officia excitare.

Extraordinarii visitorum labores, aliquando tantum interveni-
entes sunt: vel reconciliatio dissidentium, cui pastor non sufficebat
(ut si inter coetum et pastorem aut magistratum litis aliquid inter-
cedat), vel initiatio novelli ministri (de qua ceremonia supra, cap.
II.), vel introductio novi pastoris, vel ordinatio presbyterorum, vel
denique templi dedicatio.

Presbyterorum ordinatio.

Presbyterorum ordinatio, cum opus est, hoc ritu peragitur:
Iubentur ante concionem vespertinam mature se sistere omnes viri
ibique praemissa a visitoribus admonitione eligunt liberis votis,
quos munere illo dignos existimant. Pluribus itaque votis designati
vespertina concione finita a visitatore evocantur, illisque officia
muneris huius (toto auscultante coetu) praeleguntur; illi vero voce
et manu stipulata fidem et diligentiam senioribus Unitatis, pastori

13. dissidia] *B. diffidia (!)*. — 19. verbi] *před tím v B. (1.); rovněž níže*
(2.) — 30. Presbyterorum] *B. I. Presbyterorum politicorum.* — 36. manu
— et ut] *B. stipulata manu antistibus Unitatis, pastori ecclesiaeque suae fidem*
et diligentiam obstringunt. Atque.

povinnosti jich (z obzvláštní o tom vydané knížky) čte, chtějí-li je na se přijít, doptává se; oni pak k ostříhání jich starším Jednoty, zpravci svému i všemu lidu slibem a ruky dáním se zaváží, předním také v zboru místem, odkudž by i v shromáždění na všechny pozor dávatí mohli, poctění bývají.

Chrámů neb zborů posvěcování děje se také při visitaci, a to:

1. Osvědčením, k čemu ten přibytěk od těch, kteříž na něj náklad vedli, vzdělán; jmenovitě, aby byl Bétel, dům Boží, brána nebeská (Gen. 28, v. 17. 19; Izai. 56, 7; Luk. 19, 46), a k tomu nyní že oddán a zasvěcen býti má. 10

2. Připomenutím, že posvětitel všeho jediný, pravý, dokonalý jest Bůh sám, jakž dí: Já jsem Hospodin, kterýž posvěcuji vás (Exod. 31, 13). A o stánku od Mojžiše vzdělaném řekl: Posvěťm stánku úmluvy, a posvěceno bude místo to slávou mou (Exod. 29, 43. 44). A k Šalomounovi o chrámu od něho vzdělaném: Uslyšel sem tě a posvětil sem domu toho, kterýžs vystavěl (3. Reg. 9, 3). Protož aby k Bohu nyní obrátili zřetel svůj všickni a prosili pokorně, aby tu položil jméno své, aby tam přebývalo (Deut. 12, v. 5. 11).

3. Tu kleknouce všickni, říkají po visitátorovi modlitbu horlivou, naschvál k tomu z modliby Šalomounovy (3. Reg. 8) i odjinud sformovanou. 20

4. Napomenutí se děje a osvědčení, aby k jinému místa toho užíváno nebylo než k tomu, aby svatá shromáždění k konání služeb svatých svatému Bohu u přítomnosti angelů svatých v něm držána bývala.

5. A poněvadž všechny věci slovem Božím a modlitbou posvěcují se (1. Tim. 4, 5), činí se tu hned slovem Božím kázání; a za tím Večeře Páně se slaví.

6. Naposledy ještě se vzývá jméno Boží, a požehnání Páně místu tomu i všechněm, upřímným srdcem v něm Bohu sloužiti majícím, se zvěštuje. 30

VII. O řádu kázně v Jednotě Bratrské.

Jak se v Jednotě k řádům dohlédání skrze visitaci děje, oznámeno jest. Již pak, že není dosti, aby zahradník k štípkům neb mistr k učedníkům neb hospodář k čeládce dohlédal; ale

¹ Quae capite V. et VI. traduntur, sua luce clarere neque commentario egere puto. Quod autem capite VII. (p. 133.) dicitur: Salubri disciplinae instituto iam inde a primordiis Unitatis nostrae omnes se subdidisse, addendum est: sponte, non, coacte custodisseque

ecclesiaeque suae obstringunt, et ut in templo quoque inspectorum munere fungi possint, peculiari etiam sessionis loco (ad commodiorem populi intuitum) cohonestantur.

Similiter proceditur, cum eliguntur presbyterae, excepto, quod solo femineo sexu praesente res peragitur.

Templi dedicatio.

Templorum dedicatio seu consecratio apud nos fit hoc modo:

1. Declarat visitator, cui fini domus haec exaedificata sit, nempe ut sit Bethel, domus Dei et porta caeli (Genes. 28, 17. 19; Is. 56, 7; ¹⁰ Luc. 19, 46); illi itaque usui nunc dedendam et consecrandam esse.

2. Memorat sanctificatorem omnium unum, solum, perfectum Deum esse, qui dicit: Ego sum Iehova, sanctificans vos (Exod. 31, 13), et de tabernaculo a Mose erecto: Sanctificabo tabernaculum foederis, et sanctificabitur in gloria mea (Exod. 29, 43. 44), et ad Salomonem de templo exaedificato: Exaudivi orationem tuam et sanctificavi domum hanc, ut ponerem hic nomen meum (1. Reg. 9, 3). Ideoque hortatur, ut nunc ad Deum omnes convertant oculos humilissimeque orent, ut hic etiam ponat nomen suum (Deut. 12, 5. 11).

3. Procumbunt itaque in genua totus coetus et oratione pia ²⁰ ad Salomonis imitationem (1. Reg. 8; Deum ardentem invocant.

4. Admonitio fit cum protestatione, ne ad alios usus adhibeatur sacer ille locus, quam ad habendos sacros coetus sacrumque sanctissimi Dei cultum, in praesentia electorum angelorum peragendum.

5. Et quia omnia per verbum Dei et orationem sanctificantur (1. Tim. 4, 5), habetur etiam mox verbi divini praedicatio sacraque synaxis.

6. Tandem denuo invocatur nomen Dei votoque benedictionis divinae, omnibus fidei rectoque corde hic Deo servituris affuturæ, actus clauditur.

Cap. VII.

De ordine et gradibus disciplinae ecclesiasticae.

³⁰ **Q**uomodo per inspectionem variam ordinis fiat custodia in Unitate, dictum est.¹ Iam autem non satis esse hortulanum plantas, praeceptorem discipulos, patrem familias operarios intervisere; sed illi esse stolones putandos, isti men-
eandem similiter sponte. Ut intelligatur legitimum ecclesiae ordinem vinculumque illius disciplinam non esse durum, violentum, servile quid (ut effrenatis videri solet), sed suave illud iugum et leve onus Christi, in quo animae Deo deditae requiem inveniunt (Matth. 11, 29. 30).

6. Templi] B. II. Templi. — 7. fit hoc] B. hoc fit. — 8. Declarat] B. Congregata ecclesia praemissoque sacro cantu. — 22. (i. reg. 8)] v B. závorka před: ad Salomonis. — 31. fidei rectoque corde] corde recto.

že zahradník oklešřovati, mistr kazům brániti, hospodář lenivou čeládku ku pracem doháněti musí, to sám rozum ukazuje. Protož v církvi kázně také potřebí, aby vystupující pamatováni, upamatovali se nedadoucí zahanbování, urputní skutečně trestáni, naposledy pohoršliví, zlí, shnilí oudové odtínáni a odmítáni byli. Protož řekl Kristus: Dobráť jest sůl; mějtež sůl v sobě sami, a pokoj mějte mezi sebou (Mar. 9, 50). Item: Zhřešil-li by bratr tvůj, jdi a potresci ho (Mat. 18, v. 15). Item: Horší-li tě noha tvá, utni ji a vrz od sebe (v. 8. 9); a apoštol vysvědčil, že kázeň jest jistým znamením synů Božích na milost přijatých: Jestli že pak kázeň snášíte, 10 Bůh se vám podává jako synům; pakli jste bez kázně, kteréž všickni synové účastni jsou, tedy jste cizoložnata a ne synové (Žid. 12, 7). A za téměř příčinami té svaté kázně poddali se hned od začátku Jednoty všickni, kteříž se k ní shrnuli, od největších do nejmenších, starší, spolustarší, kněží, pomocníci jejich i posluchači všickni, urození i neurození, nýbrž i vrchnosti samy, lékařstvím proti hříchům (Žalm 119, 71) to býti věrice, když vědí, že jest, kdo by na život a obcování jejich pozor dával, při každém vychýlení je pamatoval a nebezpečně blouditi nedopouštěl (2. Kor. 7, 8. 9. 10. 11). Protož všickni posavad v Jednotě pod kázní býti 20 mají a musejí, od dítěte až do starce, od poddaného až do pána, od učedníka až do biskupa, a to pro vzdělání jeho i jiných. Člověkem zajisté jsa, jeden každý padati může (Přisl. 24, 16; Jak. 3, 2); ale aby v pádu nezůstal, nezmrtněl, nezahynul, pomoc k tomu od Krista, lékaře duší, nařízená jest kázeň; kteráž když se při jednom rozšafně koná, prospívá i jiným, jakž apoštol dí: Ty, kteříž hřeší přede všemi, tresci, aby i jiní bázeň měli (1. Tim. 5, 20).

Jsou pak kázně církevní podlé Kristova nařízení (Mat. 18, 15. etc.) stupňové tří:

1. Napomenutí neb potrestání tajné.
2. Zahanbení zjevné.
3. Vyloučení a vyvržení z církve dokonalé.

30

I. O napomínání sebe vespolek.

Vyučují kněží Jednoty posluchače své, aby znali, že to právo od Krista jest puštěno, nýbrž zákon jest vydán, aby pečoval jeden každý o bratra svého, a viděl-li by hřešícího, bratrsky (1. Tim. 5, 1. 2) napomenul (Eccles. 17, 13; 1. Tess. 5, 11; Žid. 3, 13). Pro-

das tollendas, huic ignavos increpandos et castigandos ratio dicitur. Opus igitur ecclesiae quoque disciplina, qua exorbitantes inclamentur, obsequi renuentes confundantur, prae fracti castigentur, putrida denique et tabida membra amputentur ac abiciantur. Ideo Christus: Bonum est sal; habete igitur sal in vobis et pacem habete in invicem (Mar. 9, 50). Item: Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum (Matth. 18, 15). Item: Si te scandalizat manus tua vel pes tuus, abscinde ea et abice (v. 8. 9). Apostolus denique testatur disciplinam esse filiorum Dei tesseram; si disciplinam sustinetis, inquit, tamquam filiis vobis offert se Deus. Si autem absque disciplina estis, cuius participes sunt omnes filii, utique nothi estis et non filii (Hebr. 12, 7. 8).

Atque his de causis tam salubri instituto divino, disciplinae, subdiderunt se iam inde a primordiis Unitatis nostrae omnes, qui in sanctum hoc fidei et caritatis consortium confluerunt, summi, imi, seniores, conseniores, ministri, administri, auditores omnes, nobiles et ignobiles ipsique adeo magistratus, antidotum peccati id esse credentes, si sciant esse, qui vitae et conversationi suae attendentes monendi et revocandi adeoque in periculosa deviatione retrahendi potestatem habeant (Psalm. 119, 71. et 141, 5; 2. Cor. 7, 8. 9. 10. 11). Hactenus igitur subiacent disciplinae omnes in Unitate, ab infante usque ad senem, a subdito usque ad dominum, ab acolutho usque ad episcopum, idque bono suo et aliorum. Homo etenim cum sit unusquisque, labi potest (Prov. 24, 16; Iac. 3, 2); sed ne in lapsu perseveret atque ita conlanguescat, emoriatur et pereat, remedium a Christo, animarum archiatro, praescriptum est, disciplina, ut vidimus; quae cum administratur caute, prodest non illi soli, in quo exercetur, sed et aliis. Hinc apostolus: Peccantes coram omnibus argue, ut et ceteri timorem habeant (1. Tim. 5, 20).

30 Gradus autem disciplinae (ex Christi praescripto, Matth. 18, 15) tres sunt:

1. Admonitio sive correptio occulta.
2. Increpatio et confusio publica.
3. Excommunicatio et ab ecclesia exterminatio totalis.

Primo enim docentur hic omnes id iuris a Christo concessum esse, immo legem impositam, ut curam quisque habeat fratris sui, ac si videat delinquere, erroris fraterne commonefaciat (Eccl. 17, 13. 1; Thess. 5, 11; Hebr. 3, 13). Ut igitur ausit frater fratrem, soror

6. in invicem] *B.* invicem. — 10. inquit] *γ B. v závorkách.* — 21. subiacent disciplinae] *B.* disciplinae subiacent. — 22. in Unitate] *B.* Unitate. — 26. et pereat] *B.* pereat.

tož aby každý každému, oč potřebí, říci směl, bratr bratru, sestra sestře, k tomu vedou. A až i mladší k staršímu, rozšafně postupujíc, totéž právo má, obzvláště však starší, aby ho k mladším užívali, náleží; nejen, kdo komu představen, ale i k jiným. Ku příkladu, když kdo cizí dítě neb cizího čeledína hřešiti vidí, napomenouti a potrestati povinen jest; poslechne-li tak jeden druhého a napomenutí přijme, bývá pokoj; pakli nic, oznámiti o tom jeho předloženému, a neb někoho nastrojiti, na něhož by se onen více ohlídati musel, aby od něho pamatován byl; což se u nás obzvláště někomu z soudců a neb samému zprávcí, neb někomu jinému z pomocníků jeho poroučí.

II. O zahanbování nepovolných.

Neprospěje-li ani to, bývá s hříchem svým a urputností v známost uveden církvi, totiž zprávcí a všechněm soudcům, kteříž zavolajíc ho, s ním pracují, aby vyvinutí své poznal. Pozná-li se a nápravu slibuje, propuštěn bývá s napomenutím a potěšením; pakli v zpouře a svémyslnosti trvá, svědomí jeho mocí klíčů Kristových svazuje se, a bývá od společnosti Večere Páně odložen dotud, dokudž by, tak před církví zahanben jsa, neupamatoval se a řádu Božímu nepoddal.

20

To tak v lehčejších výstupcích; v hříších pak těžkých a vůbec pohoršitedlných jinak se postupuje. Totiž bývá hříšník před zprávcem a soudcem obeslán, kdež hřích jeho jemu se stěžuje, a ku pokání služba činí; pozná-li těžkost hříchu a nad ním bolestí právě, bývá potěšen (Skutk. 3, 17. 18. 19) nadějí milosti Boží, s jistými však výminkami: Předně, aby se do někud v pokání zkušoval, Boha za odpuštění vroucně prosil, tělo mrtvil (Koloss. 3, 5) a polepšení svého začátky skutečně na sobě prokazoval (a takové zkušování trvá, jak kdy, obyčejně do prvního posluhování, někdy déle; církev však mezi tím modliteb za takové padlé nezanedbává).

30

Druhé, aby potom církev, kterouž hříchem svým pohoršil a zkormoutil, zase spokojil, shromáždění totiž Božího (někdy sám, někdy skrze zprávce) odprošením. Někdy však, není-li hřích vůbec známý, před samými soudci odprošování se děje. Vše proto, aby i prohřešilý k opravdovému pokání a napotom hříchu se varování tím větší příčinu měl, i jiní bázeň měli a bližního výstupek sobě k vystraze brali (1. Tim. 5, 20).

III. O vylučování nenapravitelných.

Jestli že hřích jest příliš ohavný, a neb hříšník místo pokání zpouřu provádí, přistupuje se ku poslednímu stupni klíčů, jenž 40

sororem commonere (praesertim senior quisque iuniorem), id suadent. Si quis autem admonitionem talem neglexerit, ut alius maioris auctoritatis, qui cum illo eodem nomine in spiritu mansuetudinis agat, subornetur; quod potissimum alicui e presbyterio aut pastori ipsi competit.

II. De disciplina publica leniori.

Si nulla sequitur emendatio, sistitur toti presbyterio et admonetur varie, ut peccatum agnoscat et desistat. Si flectitur, cum admonitione et consolatione dimittitur; quod si contumax esse
 10 pergit, conscientia eius clavium potestate ligatur et a communione sacrae cenae suspenditur, donec ad se redeat moresque corrigat.

Id in levioribus delictis ita, in gravioribus vero et notoriis peccatis aliter proceditur. Nempe citato peccatori ad pastorem et presbyterium, quoties opus est, peccatum exaggeratur. Si gravitatem agnoscit et intra se confusus vere dolet, erigitur in veniae spem (Actor. 3, 17. 18. 19), certis tamen conditionibus; nimirum:

Primo, ut aliquamdiu in paenitentia vera (Deum peccata deprecando, carnem mortificando vitaeque emendationem re ipsa exhibendo) sese exerceat. (Cuius modi paenitentiae exercitium vel
 20 ad proximam communionem vel ultra extenditur, prout se fructus paenitentiae proferunt, non negligente interim ecclesia pro lapsis ad Deum vota.)

Secundo, ut postmodum ecclesiae tristitia affectae omnes scandalizatos publice (aliquando per se, aliquando per pastorem) deprecando satisfaciat eique se ratione ista reconciliet. Quod si tamen peccatum non omnino publice notum est, deprecatione coram presbyterio acquiescitur. Omnia eo fine, ut confusus peccator verius resipiscendi atque posthac cautius agendi, ceteri vero alieno periculo sapiendi occasionem habeant (1. Tim. 5, 20).

30 III. De excommunicatione incorrigibilium.

Si scelus nimis flagitiosum sit, aut peccator paenitentiae loco contumaciam exerceat, transitur ad extremum clavium gradum,

jest vyloučení; kteréhož aby se v církvi užívalo, Kristus a sv. Pavel (Mat. 18, 17; 1. Kor. 5, 5) poroučejí. Tu pak hříšník od obcování sv. dokonale jsa odloučen, Satanu v moc se vydává, pokudž by v zpouře a nekajícnosti setrval. Taková excommunicací když se zjevně vyhlašuje, všecken lid jako zapečefujíc to, co se jménem Kristovým koná, říká Amen, ne bez slz a vzdychání celého shromáždění. A tím způsobem vyobcovaní zpuří hříšníci drží se jako za publikány a pohany, jakž poručil Kristus.

Aniž však komu naděje milosti se odjímá, jestli že skrze opravdové pokání od cesty zahynutí na cestu spasení se navrací. Protož 10 vidí-li, že komu Bůh milost ku pokání dává, těší se a po opravdovém pokání jeho zjevně se zase s radostí a plésáním i Boha chválením do církve přijímají (2. Kor. 2, 6. 7), a tím druhou klíčů Kristových částku (kajícím nebe otvírajíc) vykonávají. Všech těchto kázně stupňů služebníci Jednoty mezi sebou také užívají, i napominání bratrského dověrného, i zahanbování ostrého, i vyvržení z počtu lidu Páně. Kteráž kázeň ve všech svých stupních ne nějakým duchem vášnivým a neb pokrytým, ovšem panským, ale, jakž apoštol učí, v duchu tichosti a lásky Kristovy (Gal. 6, 1), s rozšafností a čitelností srdečnou (2. Kor. 2, 4. 5. 6. 7), jménem a 20 mocí Kristovou (1. Kor. 5, 4), k vzdělání a ne k zkáze církve (2. Kor. 10, 4. 5. 6. a 13, 10) vzkládána i zase z kajících snímána bývá.

Zavírka.

A toť jsou ti náležití, slušní církevní řádové, jimž se předkové naši z slova Božího vyučili, je oblíbili i jich již za dvě stě let téměř, s mnohým protivenstvím, a však s velikým prospěchem a užitkem svým a lidu Božího ostříhali, i my (na ten čas nic vzdělavatedlnějšího neznajíce) v pravdě Boží vedlé těchto řádů ostříhati se do smrti s pomocí Boží míníme. Oblíbil-li pak by sobě kdo tento náš řád buď ve všem, a neb v některé částce jeho, a chtěl 30 by tak své náboženství křesfanské konati a vedlé apoštolského učení, jenž dí: Všecko slušné a podlé řádu ať se děje (1. Kor. 14, 40), chovati a tak Pánu Bohu sloužití, my netoliko toho záviděti nebudeme, ale brž z toho srdce přáti.

Pán Bůh všemohoucí račiž ten řád svůj svatý mezi námi i ve všem křesfanském lidu svém hojněji vzdělávati, utvrzovati a jemu pozhénávati pro vzdělání spasitedlné jeho církve a k slávě jména svého věčně pozhénaného. Amen.

² Caritatis verae character est non sibi tantum bene esse velle ac optare, sed omnibus. Atque si non actu ipso curam et sollicitudi-

excommunicationem; quam Christus et apostoli in ecclesia usurpari volunt (Math. 18, 17; 1. Cor. 5, 5 etc.). Hic igitur peccator a sanctorum communione totaliter exclusus Satanae traditur, nisi adhuc resipiscat. Excommunicatione publice promulgata populus totus obsignaturus quasi, quod nomine Christi actum est, exclamat: Amen, non absque suspiriis et lacrimis piorum. Ita excommunicati obstinati peccatores pro publicanis et ethnicis habentur, quemadmodum iussit Christus. Neque tamen spes gratiae ulli negatur, si per seriam paenitentiam a damnationis via in viam salutis regredi¹⁰ velit. Quod si cui paenitentiae gratiam dari vident, gratulantur et post sufficientem paenitentiae, utrum seria sit, probationem publice iterum cum laetitia totius ecclesiae recipiunt (2. Cor. 2, 6. 7) atque ita alteram clavium partem (paenitentibus caelum aperiendo) administrant.

Disciplina haec ecclesiastica per omnes gradus nec hypocritice, nec impetuose et tyrannice, sed ut apostolus monuit (Gal. 6, 1), in spiritu lenitatis et cum compassione intima (2. Cor. 2, 4. 5. 6. 7) nomine et auctoritate Christi (1. Cor. 5, 4) in aedificationem, non destructionem (2. Cor. 10, 4. 5. 6. et 13, 10) in deli-²⁰ quentes extendi, a paenitentibus auferri solet.

Conclusio.²

Atque hi sunt ritus ordinis nostri ecclesiastici, quos maiores nostri e verbo Dei haustos amplexi per duo iam ferme saecula multa cum persecutione et patientia, sed multo suo et populi Dei cum fructu observarunt; pariterque nos (nihil hactenus aedificationi propius serviens animadvertentes) observare cum Deo an-nitemur. Si quibus ecclesiis aliis eandem hanc aut similem ordinis rationem sequi allubescit, non invidere, collaudare potius Deum parati sumus; modo obtineat apostolicum illud: Omnia decenter et³⁰ secundum ordinem fiant (1, Cor. 14, 40).

Deus misericors eundem sibi complacentem ordinem sanctum inter nos et ubique per christianitatem suam stabiliat, firmet et perficiat in ecclesiae suae salutificam aedificationem, nominis autem sui laudem! Amen.

nem pro omnibus ecclesiis gerere (id quod apostolorum fuit, 2. Corr. 11, 28), at saltem orare pro omnibus sanctis (Eph. 6, 18).

9. in viam salutis] B. in salutis viam. — 23. ferme] sch. v B. — 26. annitemur] B. annitimur. — 32. et perficiat] B. perficiat. — 33. salutificam] B. salutarem.

De ordine et disciplina testimonia quaedam tum in genere, tum quemadmodum in Unitate Fratrum Bohemorum observatur.

1. Corinth. 14, 40. et 33.

Omnia decenter et secundum ordinem fiant in vobis. Nam non confusionis est Deus, sed pacis.

Coloss. 2, 5.

Ego corpore absens, spiritu praesens gaudeo, videns ordinem vestrum et firmamentum eius, quae in Christo est, fidei vestrae.

2. Thess. 3, 6.

10

Denuntiamus vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut vos subtrahatis ab omni fratre inordinate ambulante et non secundum traditionem nostram.

Chrysostomus, Homil. 37. ad Corinth. 1.

Nihil aequè aedificat, ut ordo rectus, ut pax, ut caritas, sicut etiam contraria diruunt. Nam sive in choro, sive in navigio, sive in curru, sive castris ordinem confundas et maioribus suo loco eiectis in illorum ordinem minora induxeris, omnia corrumpis; et sic, quae sunt supra, fiunt infra. Neque nos igitur ordinem corrumpamus, neque caput infra statuamus, neque pedes supra etc. 20

Boëtius Metro 6, libr. 1.

Quidquid praecipiti via
certum deserit ordinem,
laetos non habet exitus.

Cyprianus De Disciplina.

Disciplina custos est spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonae indolis, magistra virtutis; facit in Christo manere semper ac iugiter Deo vivere et ad promissa caelestia divinaque praemia pervenire.

Lutherus in seinem schreiben an die Bömische brüder
Valdenses genandt, gegeben Anno 1532. 30

Vom anbeten des Sacraments. Tom. 2. Ien. fol. 220 b.

Wir mögens noch nit in den schwang bringen bey uns, daß wir so fittig und Christlich das Sacrament handelten unter beider gestalt und

Soud a svědectví některá o řádu i veřejně i obzvláště o tom, kterýž se zachovává v Jednotě Bratrské.

1. k Kor. 14, 40. a 33.

Všecko slušně a podlé řádu ať se děje. Nebo Bůh není (původ) různice, ale pokoje.

K Koloss. 2, 5.

Ačkoli vzdálen jsem tělem, však duchem s vámi jsem, raduje se a vida řád váš a utvrzení té víry vaší v Kristu.

2. k Tess. 3, 6.

¹⁰ Prikazujemeť pak vám, bratří, ve jménu Pána našeho Jezu Krista, abyšte se oddělovali od každého bratra, kterýž by se choval neřádne a ne podlé naučení vydaného, kterěz přijal od nás.

Chrysostom v kázání 37. k Kor. 1.

Nic tak nevzdělává, jako dobrý řád, svornost a láska, odporné pak tomu věci boří. Nebo jestli že zmaten bude řád buď při jakémkoli lidu shromáždění, buď na lodí, buď na voze, buď v vojště; a bude-li to, což přednějšího jest, z místa svého vystrčeno, a na jeho místo, což špatnějšího jest, postaveno, všecko pokazíš; a tak, což mělo býti nahoře, bude dole. I my tedy nerušmež řádu, postavu-
²⁰ jíce místo noh hlavu a místo hlavy nohy.

Cyprián O kázni.

Kázeň jest strážce naděje, ochránce víry, vůdce spasitelné cesty, obhájce dobrých povah, mistr ctnosti, působící, abychom v Kristu vždycky zůstávali, ustavičně Bohu živi byli a zaslíbené Boží nebeské odplaty dosáhli.

Doktor Luter v svém Psání k Bratřím, daném léta 1532
o klanění se před svátostí.

My až posavád u nás nemůžeme k tomu přivést, aby se tak šetrně a křesťansky zacházelo s svátostí pod obojí způsobou; a aby

solch vbung der lehre vnd liebe vnd sittigeß leben vnter vns auffrichten, alß wir von euch hören. Eß ist noch grüne mit vns vnd gehet langsam von staden. Bittet aber für vns.

Ibidem folio 231. a.

Hiemit befehle ich euch Gottes gnaden vnd bitte demüthlich, Ewer liebe wolle diß mein schreiben nicht in verdacht auffnehmen, als hette ich Ewren feill lüß gehabt zu rügen; Sondern weil ihr wisset, daß man euch für die ärzten ketzer helt, ich zeugnüß gebe, wie gar viel näher ihr seid dem Evangelio, den alle andere die mir bekandt sind. Weiß wohl, daß ich damit haß auff mich laden werde; aber ich bins nu gewohnet von 10 Gottes gnaden vnd suche auch nichts hiemit. Denn weil ich höre, das von Gottes gnaden bey euch so ein feiner züchtiger eisserlicher wandel ist, das mann nicht so schwelget, frist vnd seufft, flucht vnd schweret, pranget vnd öffentlich vbel thut, wie bey uns, sondern ein jeglicher sich seiner arbeit nehren muß, wo er kan, vnd nicht solch müßige freßlinge vnd bündlinge habt, wie wir, vnd auch niemand darben lasset; hab ich mich nicht mögen enthalten vnd auß Christlicher pflicht euch anzeigen, was mich dündet, das noch in ewrem innerlichen wandel des glaubenß vnd der lehre, mangel habe, welchen ich je gern auff aller lauterste sehen vnd hören wolte etc.

20

Philippus Melanthon ad Fratres Bohemos anno 1535.

Severius exercitium seu disciplina in ecclesiis vestris profecto non male mihi placet; utinam in ecclesiis nostris quoque paulo severior possit obtineri!

Bucerus in libro adversus Latomum.

Illa certe ratio optima est, quam observant Fratres Picardi dicti, qui soli prope in orbe cum puritate doctrinae vigorem etiam disciplinae Christi apud se retinuerunt. Quam laudem ut illis tribuamus et Dominum, qui sic in illis operatur, celebremus, res ipsa nos cogit, etiamsi Fratres illi a praepostere doctis quibusdam con- 30 temnuntur.

Petrus Paulus Vergerius, episcopus Iustinopolitanus, in praefatione Confessionis Fratrum.

In ecclesiis Fratrum pura et concors sonat evangelii vox, adeo id quidem, ut neque in doctrina neque inter docentes erroris aut controversiae quidquam non dico animadvertere, sed ne suspicari quidem potuerim. Ceremoniae castissimae atque purissimae, a papisticis superstitionibus gesticulationibusque ita alienae et sic prorsus remotae, ut ne odor quidem illarum aut vestigium illarum ullum

takové cvičení v učení, v lásce a šlechetném životu mezi námi vzděláno bylo, jakž o vás slyšíme. U nás ještě syrově a pozne- náhlu to jde. Ale modlte se za nás.

Item. S tím vás milosti Boží poručím a pokorně prosím, že vaše láska tohoto mého psání v podezření takové nevezme, jako bych zalíbení měl nedostatky vaše odkrývati; ale poněvadž víte, že vás vůbec za nejhorší kacíře vyhlašují, abych svědectví vydal, že vy mnohem blížeji jste pravdy evangelium, nežli kteříkoli jiní mně známi. Víím sic, že skrze to nenávisť na sebe uvedu; ale při-
 10 vykl sem již tomu z milosti Boží, aniž také jakého odtud užitku hledám. Nebo poněvadž slyším, že z milosti Boží mezi vámi čistě a ctnostné zevnitřní obcování jest, aniž jest taková rozpustilost, obžerství, ožralství, zlolejtství, přísahání, pýcha a jiných zjevných bezbožností, jako u nás; ale každý z práce rukou svých, jakž může, se živiti musí, a nemáte tolik zahálivých, obžerných břichopásků jako my, aniž také dopouštíte komu nouzi škodlivou trpěti, nemohl sem se zdržeti, abych neměl z křesťanské povinnosti vám ozná- miti, co se mně zdá, že se ještě vám u vnitřním obcování víry a učení nedostává, kteréž bych vždy rád při vás co nejčistší viděl.
 20 a slyšel etc.

Filip Melanchton v listu k Bratřím.

Tužší zpráva a přísnější kázeň v zbořích vašich jistě mi se dobře líbí, ó by i v našich církvích nětco touzeji mohla vedena a držána býti!

Bucerus v knize proti Latomovi.

Ten jistě způsob výborný jest, kterýž mezi sebou Bratří zachová-
 30 vávají, kteříž téměř sami ve všem světě s čistotou učení také i moc Kristovy kázně mezi sebou zachovali. V čem abychom jim chválu dali a Pána, kterýž to sám v nich působí, slavili, sama věc nás nutí, ačkoli ti Bratří u některých opak učených v potupě jsou.

Petrus Paulus Vergerius, biskup Justinopolitánský, v předmluvě na konfessí Bratrskou.

V církvích Bratrských čistý a jednosvorný svatého evangelium hlas zní, a to tak, že ani při učení jejich ani při učitelích nic blud- ného neb sobě odporného netoliko spatřiti, ale ani v podezření toho vzlíti sem nemohl. Ceremonie při službě Boží prosté a čisté, od papežských pověr a kejklřství tak vzdálené, že ani páchnutí jakého ani šlepeje jich tu nezůstává; kázeň vážná a opravdová,

reliquum sit. Disciplina gravis atque severa; ex qua vitae renovatio atque reintegratio tales fructus fert, ut radicem horum minime fucatam, sed verissimam ac christiano homine dignissimam paenitentiam facile agnoscas.

Ceterum quamquam qui sim, non ignoro, moneo tamen ecclesias in Christo renatas, ne satis esse putent, quod superstitiones papisticas abominationesque ceteras ab ecclesiis suis exturbare potuerint, sed ut de concordii, de pura, de genuina filii Dei, Domini nostri Iesu Christi, doctrina retinenda, tum de disciplina vitaeque mortificatione tali doctrina digna, aliquando tandem vicissim invehenda diligenter et anxie curent.

Iohannes Lasitius ad Ioh. Laurentium, anno 1570.

De rebus vestris scripsi ad D. Bezam, ut, si suaserit, in lucem edantur. Et quidni? Christus enim lucem aperte lucere iussit. Itaque vos videritis, an haec pauca, quae de vobis viris bonis scripsi, vulgari debeant. Fortassis possint, dum quid melius prodiret; nam interea cresceret inter non paucos usura Domino ex iis bonis, quae in vos contulit.

Ex responso D. Bezae ad Ioh. Lasitium.

Tandem ad te remitto, mi frater, scriptum de Waldensium Fratrum ecclesiis, quod mihi legendum ac etiam diiudicandum miserat. Multa in eo sunt, quae plane admiror, et utinam spes esset aliqua in ecclesias introduci posse! Quaedam tamen iudico non ad imitationem debere proponi, quoniam in illis habita est temporis et circumstantiarum ratio.

Ex literis Hieronymi Zanchii ad D. D. Cratonem, caesareum medicum, anno 1574 datis.

Legi attente, quam misisti, Fratrum confessionem et cum magna animi voluptate. Nam non solum vidi doctrinam universam esse consentaneam sacris literis, verum etiam videre mihi visus sum sinceram et vere christianam cordium ipsorum pietatem, quippe qui scopum sibi proposuisse videntur, non ut, quidquid est in ecclesia Romana, totum illud ab ipsis usque fundamentis (ut quidam faciunt) sine ullo discrimine penitus subruant et convellant, sed ut ad veram et apostolicam eoque salutarem pietatis normam suas aedificent ecclesias, reiectis reiciendis et correctis corrigendis ac retinendis, quae retinenda sunt; quae tandem vera est ac legitima ecclesiarum reformandarum ratio. Atque utinam omnes horum

z níž opravení a obnovení života takové ovotce nese, že snadně se poznati může, že kořen toho jest ne nějaké povrchní, ale právě a křesťanského člověka hodné pokání.

Ačkoli nenevím, kdo jsem, však napomínám všech církví obnovených, aby se nedomnívali na tom dosti býti, že jsou pověry papežské a jiné ohavnosti z církví svých vyvrci mohli, ale aby netoliko jednosvorné, čisté a pravé učení Syna Božího, Pána našeho Jezu Krista, zachováno bylo; nýbrž kterak by i kázeň zřízená a starého člověka mrtvení, na takové učení čisté vlastně příslušející, již aspoň jednou zase byla uvedena, se opravdově a snázně přičinili.

Jan Lasitski (pán Polský, orthodoxus) k Janovi Lorencovi, staršímu Jednoty Bratrské v Polště, léta 1570.

O věcech vašich psal sem k doktorovi Bezovi, aby, bude-li se jemu viděti, na světlo vydány byly. A proč nic? Však Kristus poroučí, aby světlo zjevně svítilo. Vy tedy na to pomyslte, zdali by to malo, co sem o vás dobrým mužům psal, vůbec vyjítí mělo. Snad by to mohlo býti, až by se nětco lepšího ukázalo; mezi tím by při nejedněch rostl užitek Páně z těch darů, jichž vám udělití ráčil.

20 Z odpovědi D. Bézy k Janovi Lasitskému.

Již jednou zase tobě, můj bratře, odsílám spis o církvích Bratří Valdenských, kterýž si mně ku přečtení a rozvážení byl poslal.

Mnohé jsou věci v něm, jimž se velmi divím. Ó, kdyby Bůh dal, aby i do jiných církví to mohlo uvedeno býti! Některé však věci, soudím, že nemohou k následování předkládány býti, poněvadž se v nich času a jiných příležitostí šetřiti muselo.

Z listu Jeronyma Zanchia k D. Cratonovi, císařskému lékaři. Léta 1574.

Četl sem Bratrskou konfessí, kterouž si mi poslal, bedlivě a s zvláštním zalíbením. Nebo netoliko sem shledal celé jich učení srovnávati se s Písmy svatými, ale také zdálo se mi, jako bych před očima viděl upřímou tu a právě křesťanskou srdcí jejich pobožnost; jelikož se spatřuje, že cíl, k němuž směřují, uložili sobě ne všechno, což jest v Římské církvi, zcela hned od samého gruntu (jakž někteří činí) beze všeho rozdílu dokonce bořiti a vyvracet; ale aby církve své podlé pravého, apoštolského a tak spasitelného pobožnosti pravidla vzdělávali; zavrhouce, což zavržení hodného jest, a napravíce, co se má napravit, co pak má zůstat, zachováje. A toť vlastně pravý a náležitý církve reformování způsob jest.

optimorum Fratrum exemplo in idem studium incumberemus! Plus certe pietatis, pacis, concordiae, caritatis (quibus Deus glorificatur regnumque Christi promovetur) et in nobis ipsis sentiremus et in aliis conspiceremus. Et quorsum, obsecro, tota sacra Scriptura? evangelii praedicatio? sacramentorum administratio? disciplinae institutio? nisi ut his externis adminiculis sustentati, fulti, adiuti operante in nobis Spiritu sancto tum in vera fide et caritate, tum in studio bonorum operum sanctaeque vitae quotidie magis ac magis proficiamus, atque (ut apostolus inquit) ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Ergo etsi concedo tibi ex 10 parte, quod scribis, in istis plus esse conscientiae quam scientiae, simpliciter tamen non do. Plus enim mihi isti *νήπιοι* sapere videntur hac sua ignorantia, quam multi *σοφοί* multipliciti sua scientia. Atque de his hactenus.

Ex Casparis Oleviani epistola ad Andream Stephanum, Fratrum antistitem.

Ostendit mihi D. Ursinus literas vestras et D. Langueti; e quibus cognovi vos iam pridem strenue ad illum scopum contendere, quo et nos aspiramus, ut nimirum non disputatione, sed actione, hoc est vera ad Deum conversione et solida in Christum 20 fide religionis initium, medium, finem ponamus. Peto igitur a vobis meo et Fratrum, qui hic ecclesiae inserviunt, nomine, ut Iohanni huic Badio omnem ecclesiae vestrae oeconomiam exponatis, etc. Datae Heidelbergae, 28. April. 1574.

Eiusdem ad eundem.

Dici non potest, quanti ego illud opus Domini faciam, quod in ecclesiis vestris non inchoavit modo, sed tot etiam annos continuat. Movet me non parum et collegas meos ultimae huius saeculi corruptio, ut de optima ecclesiae gubernatione vobiscum con-feramus; cupimus enim ita aedificare, ut aedificium ad posteritatem 30 sit stabile. Videmus autem, quanta sit varietas, quam subitae mutationes in iis ecclesiis, quae iure veluti suo exutae simpliciter a politiis pendent. Hisce malis nisi mature occurratur, sentient multi pii se (saltem magna ex parte) in vanum cucurrisse; dico, quod ad stabilitatem aedificii attinet et ad conservationem atque propagationem totius oeconomiae regni Christi. Qua in re quae Dominus vobis concessit, agnoscimus atque plenius ea agnoscere cupimus;

Ó, kdybychom všickni podle příkladu dobrých těchto Bratří na to též se vynaložili! Jistě bychom více pobožnosti, pokoje, svornosti, lásky (kterýmižto věcmi Bůh slaven bývá, a království Kristovo se vzdělává) i sami v sobě cítili i při jiných spatřovali. A k čemu, prosím, směřuje celé svaté Písmo? k čemu evangelium kázání? k čemu svátosti přisluhování? k čemu kázně ustanovení? Jedině abychom těmito zevnitřními pomocmi nastrojeni, zdržováni a zmocňováni jsouce, s pomocí vnitřní Ducha svatého jakož v pravé víře a lásce, tak i v konání dobrých skutků a svatosti života den
 10 ode dne více a více prospívali, aby (jakž apoštol dí) dokonalý byl člověk Boží, ke všelikému skutku dobrému hotový. Ačkoli tedy z částky k tomu přistupuji, což píšeš, že při nich více jest svědomí nežli vědomí, dokonce však nepovoluji. Nebo mně se vidí, že ti prostáci v tom svém neumění moudřejší jsou, nežli mnozí mudráci s mnohým svým uměním.

Z listu D. Kašpara Oleviána, Heidelberského theologa, k B. Ondřejovi Štefanovi, staršímu Jednoty Bratrské v Moravě.

Ukázal mi doktor Ursinus vaše a doktora Langweita psání,
 20 z nichž sem porozuměl, že již dávno k tomu cíli, po němž i my dychtíme, snažně chvátáte; totiž abychom ne v hádkách, ale v skutečném činění, to jest v opravdovém k Bohu se obracení a pravé v Krista víře počátek, prostředek i konec náboženství našeho zakládali. Žádám tedy vás svým i Bratří, kteříž zde církvi slouží, jménem, abyšte tomuto Janovi Badyovi celý způsob a pořádek vaší církve oznámili etc. Z Heidebergka, 28. Aprilis 1574.

Ten týž k témuž.

Nemohu vymluviti, jak vysoce sobě toho díla Páně vážím, kteráž on v církvích vašich netoliko začal, ale již za mnohá léta
 30 vždy předce koná. Velice mne i mé v díle Páně spolutovaryše k tomu, abychom o dobré zprávě církve s vámi rozmluvili, posledního tohoto věku porušenost nabádá.

Nebo žádostivi jsme tak stavěti, aby stavení i pro potomky stálo. Vidíme zajisté, jak veliká jest nestálost a jak rychlé proměny v těch církvích, kteráž jako práva svého zbavené, na samé politické zprávě prostě závisly. Kterémuž zlému nevyjde-li se časné vstříc, poznají to mnozí pobožní, že jsou (aspoň z větší částky) nadarmo běželi; mluvím o tom, což k stálosti stavení toho Božího a k zachování i rozšíření celé zprávy Kristovy přináleží. V kteráž věci čím vás podělil Bůh, rozumíme tomu i lépe vyrozuměti žádó-

Dominumque rogamus, ut ipsemet ad eam rem media suppeditet. Certe cum tristem faciem ecclesiarum reformatarum in Germania intueor, totus paene cohorresco. Video politias hospitia fuisse ecclesiae; at iam multis in locis hospitia mutantur in dominia, ut libere in ecclesias adeoque ipsam caelestem doctrinam dominantur. Causa huius mali non postrema esse videtur, quod ecclesiae multae nimis sese politiis huius mundi adstrinxerunt, quasi pars sit essentialis regni Christi. Itaque vestram rationem aedificandi non possum non magnificere, qui vultis ecclesias vestras ita politiis huius mundi, immo omnibus hominibus ad bonum esse subiectas, ut tamen nil libertatis suae, quam Christus sanguine suo eis comparavit, decedat. Heidelbergae, 6. Septembr. anno 1574.

Ex libris D. Zachariae Ursini ad eundem.

Nota est nobis ex vestra confessione vestra et de omnibus doctrinae christianae capitibus nobiscum confessio et vitam christianis dignam conservandi cura et diligentia. Atque in hac quidem parte vestram prae nobis felicitatem vobis merito gratulamur et a vobis petimus, ut precibus vestris apud Dominum nos iuvetis in impetranda eius gratia, qua nobis etiam ordinis et decori christiani profectus aliquanto maior concedatur fiatque, ut nos ipsos iudicantes non iudicandi simus a Domino. Licet enim vota et studia iam dudum eo contendunt, ut aliquid melioris ordinis tandem inter nos conspiciatur, tamen, quia nomen ecclesiasticae disciplinae aliis imprudentius et importunius eam urgentibus et tractantibus, aliis acerbius et sine discrimine repudiantibus ita factum est odiosum, ut magna pars illud aversetur atque deletum cupiat, vix etiam nomen ipsum aut tenuem umbram disciplinae hactenus obtinemus. Idcirco cum pudore et dolore videmus vestra opinione plus nobis tribui, quam apud nos deprehendimus; nobis tamen inde stimulos incuti sentimus, quibus excitati conemur vestrae et aliorum piorum honestae de nobis opinioni magis respondere etc. 19. Mai 1574.

Ex oratione Davidis Chytraei De statu ecclesiarum in Graecia, Asia, Bohemia etc.

Disciplinam (Fratres Bohemi) honestissime et severissime regunt. In sacris suis nulla alia quam populo nota lingua utuntur, ac etiamsi aliquot linguarum peritos et doctos viros suis coetibus praefectos nostra aetate habent, tamen, ut a sophistarum et monachorum contagiis longissime abesse viderentur, paulo ante ne literarum quidem et artium liberalium studia coluerunt ac multis in

stivi jsme, prosíce Pána, aby on sám k té věci prostředků poskytnouti ráčil. V pravdě, když způsob zarmoucený Německých obnovených církví spatřuji, všecken takměř trnu. Vidím, že obce bývaly hospodou církví; nyní pak na mnohých místech mění se v panství, tak že církvemi i samým nebeským učením svobodně vládnou. Příčina toho neposlední se býti vidí, že se mnohé církve příliš zprávě světa tohoto poddaly, jako by politika podstatná částka království Kristova byla. A tak nemohu než velice schvalovati vaše církve vzdělávání; kteříž na to jdete, aby církve vaše tak
 10 zprávě světské, anobř všecněm lidem k dobrému poddané byly, aby však nic svobodě jejich, kteréž jim Kristus krví svou dobyl, neucházelo. Z Heidelbergka, 6. Septembris léta 1574.

Z psaní Doktora Zachariáše Ursina k témuž.

Známý jest nám z vaší konfessí i o všech hlavních učení křesťanského artikulích s námi jednostejný smysl i péče i pilnost k vedení na křesťany náležitého života. A v té částce zajisté ne bez příčiny vám toho štěstí přejeme a vás žádáme, že modlitbami svými u Boha nám nápomocni budete k dosažení té jeho milosti, z kteréž bychom poněkud hojnějšího v řádu a ozdobě křesťanské
 20 prospěchu dojíti mohli, a tak sami sebe soudíce, abychom nebyli ode Pána souzeni. Nebo, ačkolivěk žádost i snážnost naše k tomu směřuje, aby nějaký lepší řád vždy jednou mezi námi spatřován byl: však že jméno církevní kázně (an jedni nerozšafně a nezbedně na ni dotírají, jiní pak urputně a beze všeho rozdílu ji zamítají) tak v ošklivost vešlo, že větší díl jí se štítí, a aby z ní sešlo, o to usilují; tak že my sotva jméno a neb špatný stín té kázně dosavad zadržujeme.

Protož s hanbou a bolestí nám to přichází, že vidíme, an se nám vašim zdáním více přivlastňuje, nežli se u nás vskutku na-
 30 chází. A však skrze to cítíme v sobě podnět, jímž bychom vzbuzení jsouce snažovali se vašemu i jiných pobožných dobrému o nás smýšlení vždy více dosti činiti. 19. Mai léta 1574.

Z orací Davida Chytraea o způsobu církví v Azii, Řecké zemi a Čechách etc.

Bratří v Čechách kázeň velmi šlechetně a přísně vedou. Při Božích službách žádného jiného kromě lidu známého jazyka neužívají; ačkoli některé kněží učené a jazyků cizích povědomé za našeho věku mezi sebou mají, a však aby co nejdáleji od náuky sofistické a mnišské vzdálení býti se zdáli, málo před tím ani jazy-
 40 kům ani svobodným uměním se neučili. A na mnoha místech ještě

locis hoc etiam tempore ministri, Latinae linguae plane ignari, sed vitae honestissimae et in Scripturis diligentissime exercitati ecclesiis eorum praesunt. Pontificios ritus, vel per se impios, vel alioquin ad aedificationem verae pietatis et disciplinam inutiles, plane exploserunt et ad primae ac apostolicae ecclesiae simplicitatem et gravitatem totum ordinem concionum, lectionum, precum, cantilenarum (quas sanctissimis sententiis, selectissimis verbis et elegantissimis numeris compositas nuper Caesareae maiestati publice dedicarunt) et ceteras ceremonias omnes revocarunt.

Ex Petri Martyris ad ecclesias Poloniae epistola anno 1556, Febr. 14.

Consulo etiam, ut disciplina in ecclesias vestras, quanto ocius fieri poterit, invehatur. Nam si initio non recipiatur, cum evangelii cupiditate homines fervent, non facile postea, cum frigus (uti fit) obrepserit, admittetur. Ut vero absque illa frustra laboretur, ecclesiae quam plurimae vobis possunt esse exemplo, quae a suae institutionis fundamentis, cum hoc tam salutare iugum subire noluerint, nunquam deinde, quoad mores et vitam, iusta ulla regula potuerunt in ordinem redigi. Qui fit (quod magno cum dolore dico), ut omnia propemodum parum firma sint et undique ruinam minentur. Est igitur grave damnum et certa ecclesiarum perniciēs, si nervus disciplinae illis defuerit. Neque vere solideque habere et profiteri evangelium illae dicendae sunt, quae disciplina vel carent, vel illam contemnunt nullove eius studio tenentur. Certe in evangelii et apostolicis epistolis cum tanta diligentia tradatur, illam oportet fateri non minimam christianae religionis partem. Ex quo fit, ut evangelium ab iis videatur negligi, qui tam praeclaram eius portionem a se ablegarunt.

Ex epistola Ioh. Calvini ad generosum D. Stanislaum Ivan, equitem Polonum. A. 1555, 9. Cal. Ianuarii.

De vestro cum Waldensibus consensu optima quaeque spero, non modo quia sanctam unitatem, in qua coalescant Christi membra, Deus semper benedicere solitus est, sed quod inter haec rudimenta vestra Fratrum Waldensium peritiam, quam longo usu Dominus exercuit, non vulgari adiumento vobis fore spero. Quare sedulo a vobis danda est opera, ut haec pia conspiratio magis ac magis sanciat.

E literis Wolfii Musculi ad D. Lismaninum, Th. Doct. in Poloniam, 1557, Oct. 28.

Quam habent Fratres illi disciplinam ecclesiasticam, talis illa est, ut optandum sit omnibus eam esse ecclesiis Christi cum ipsis

i nyní služebníci církve jazyku latinského dokonce nepovědomí, ale života všelijak šlechtného a v Písmích svatých pilně vycvičení jejich církvem předloženi jsou. Papežské ceremonie, buď samy z sebe bezbožné, neb sic jináče k vzdělání, pobožnosti a k kázni neužitečné dokonce zavrhlí, a na způsob první apoštolské církve sprostnosti a vážnosti všecken řád kázání, čtení, modliteb, zpěvu (kteréz z svatých sentencí a vybraných slov v pěkné rytmy složené Jeho Milosti císařské nedávno zjevně dedikovali) a jiné ceremonie své obnovili.

10 Z listu Petra Martyra k církvím Polským.
Léta 1556, Febr. 14.

Radím také, aby co nejdříveji možné i kázeň do církví vašich uvedena byla. Nebo jestliže z počátku, dokudž lidé vroucností k evangelium hoří, nebude přijata, nesnadně potom, když (jakž bývá) z toho vychládnou, připuštěna bude. Že pak bez ní daremná práce bývá, mnohé církve svým příkladem to osvědčují, kteréž od počátku svého napravení, nechtíce tak spasitedlnému jhu šíje své podklonovati, nikdy potom, co se mravů a života dotýče, žádnou jistou regulí nemohly v řád uvedeny býti. Odkudž to jde (což s velikou 20 bolestí pravím), že všechno téměř nepevně stojí, a odevšad zboření obávati se jest. Veliká tedy škoda a jistá církevní zkáza jest, jestliže moci kázně v nich nebude. A aniž může řečeno býti, že ty církve evangelium celé mají a právě hlásají, kteréž buď kázně nemají neb ji zlehčují, nic po ní nedychtíce. V pravdě, poněvadž v psáních evangelistických a epištolách apoštolských s takovou pilností se poroučí, musí každý vyznati, že ona není nejzadnější částka náboženství křesťanského. Odkudž to jde, že se zdají celého evangelium zanedbávati ti, kdož tak přední jeho díl od sebe odstrčili

30 Z listu Jana Kalvína k urozenému panu Stanislavovi Ivanovi, šlechticovi Polskému. Léta 1555, 21. Decembr.

O vašem s Valdenskými se spojení velmi dobrou nadějí mám; netoliko proto, že Bůh svaté jednomyslnosti, v níž se v jedno pojí Kristovi oudové, vždycky zěhnati obyčej měl, ale že v těchto vašich počátcích Bratří Valdenských povědomost, kterouž Pán při nich dlouhým zkušéním cvičil, velmi nápomocná vám bude, tu jistou nadějí mám. Protož pilně se vám náleží přičiniti, aby toto pobožné sjednocení vždy více a více utvrzeno bylo.

Z psání Wolfganga Muškule k Doktoru Lismaninovi do Polska. Léta 1557, Oct. 28.

40 Kázeň církevní, kterouž mají Bratři, jest taková, že jest vinšovati, aby všechny církve Kristovy v tom s nimi se srovnaly. Ale

communem. Verum quomodo in illis possit obtineri ecclesiis, quae integris constant regionibus et civitatibus magistratusque habent christianos, nondum video. [Immo longe facilius non impediante magistratu et alio coetu dissolutiore, ad quem contumaces disciplinae odio transfugiant, non existente; quod experientia docuit.]

D. Amandus Polanus,

cum per biennium inter Fratres vixisset, dicere solitus fuit alios habere plus forsan theoriae christianismi, Fratres plus praxeos.

Reverendo. Dno. D. Francisco Rosentrit, pastori
ecclesiae D. apud Lissam in Polonia, etc.

10.

S. Reverende vir, amice et frater in Christo carissime! In hac temporum maestitia portus et ancora nostrae consolationis est pium cum Deo et sanctis hominibus colloquium et assidua meditatio rerum maximarum, in verbo Dei nobis promissarum, quas hic fide infirma tenemus, fide tamen. Hoc consilio autem ante annos 12 ingressus sum studium chronologicum, in quo mea opinione diutius versatus sum ob crescentes ex theologorum rabie rixas; ac solitus sum amicis studii novi tractationem mirantibus respondere malle me supputare quam disputare, eo quod hoc destructionem et dissipationem, illud collectionem sonet. Ex hoc itaque labore meo natus est libellus, quem mitto teque reverenter et amanter oro, ut non tam ipso munusculo, quam mea in te benevolentia, plane eximia et vere fraterna, delecteris. Sciscitatus sum ex generosissima ac nobilissima domina cum de aliis rebus, tum de tua valetudine, didici ex eius narratione talia, pro quibus Deo gratias ago. Vere hoc tibi confirmo, carissime mi frater, non esse me ex eorum numero, qui Fratres vestros flagellent, lacerent aut damnent; sed optarim nostris ecclesiis eandem, quam vos immenso Dei beneficio servatis et custoditis, sanctam disciplinae ecclesiasticae severitatem. Nostrum ovile, nostrae caulae carent ianuis, 20 repagulis et seris. Verba facimus vento et aëri, lignis et lapidibus, surdis ac mutis, mortuis et vix vivis, nisi quod miraculose Deus nonnunquam virtute Spiritus sui ac verbi crucisque tolerantia et poenarum gravitate sibi vasa misericordiae praeparat, et Saulos in Paulos potentia dextrae suae transmutat; alioquin sicut Sodoma et Gomorha periremus. Sed hac in re plus votis quam indignatione proficitur. Confer, quaeso, frater dulcissime, oculos tuos in totum ecclesiae corpus; quid illo aerumnosius? A senioribus in Israel, id est superbis, avaris et rabiosis mataeologis, egreditur iniquitas. Nullum ego nunc in mundo novi intolerabilius genus hominum, 40

1

Неформенъ:

24: 2.

Sanwelt Ferno.

7.

Electrostatica, enclavo.

jak by do těch církví mohla uvedena býti, kteréž záležejí v celých krajinách a obcích a vrchnost mají křesťanskou, ještě tomu nerozumím. [Nýbrž mnohem snáze, když by vrchnost neb jiná kázně neužívající církev (k níž by urputní pro nenávist kázně se obraceli) v cestě nebyla.]

Doktor Amandus Polanus,

byv do dvou let v domácnosti Bratrské, obyčej měl říkavati, že jiní mohou míti více povědomosti křesťanství, Bratři však že mají více skutku.

¹⁰ Dvojí cti hodnému knězi, Františkovi Rozentrýtovi, zpravci církve Boží v Polském Lešně.

Ctihodný muži, přáteli a bratře v Kristu nejmilejší, v těchto zarmoucených časích port a kótva potěšení našeho jest pobožné s Bohem a s svatými jeho rozmlouvání a ustavičné přemýšlování o věcech velikých, v Božím slovu nám zaslíbených, kterýchž zde věrou, ačkoli mdlou, však vždy věrou požíváme. A tímž úmyslem já dal sem se do spisování Chronologie před léty dvanácti, v němž sem se mimo naději déle zdržel pro nesnáze, rostoucí skrze zlobivost některých theologů; a divicím se přátelům té mé nové práci ²⁰ říkával sem, že raději chci počítati nežli disputovati, proto že toto boření jakési a rozptylování, onono pak zbírání a shromáždňování podobu má. Z té tedy práce mé vzrostla knížka tato, kterouž příležitost posílám, žádaje laskavě, aby ne tak v tom špatném dárku, jako více v upřímné a pravé bratrské mé k tobě náklonnosti zalíbení měl. Ptal sem se pilně Její Milosti paní jakož na jiné některé věci, tak i na způsob tvého zdraví; z jejíhož vypravování porozuměl sem takovým věcem, z nichž Bohu děkuji. Můžeš mi, můj nejmilejší bratře, věřiti, že nejsem z počtu těch, kteříž vaší Jednotě utrhaří, ji šklubí a potupují; ale vinšoval bych té též, již vy z nesmírné Boží lásky máte a ostříháte, svaté církevní kázně opravdovosti. ³⁰ Náš ovčinec a naše stáje jsou bez dveří, závor a zámku. Kázání naše jdou u vítr a u povětří, mluvíme dříví a kamení, hluchým a němým, mrtvým a neb sotva odpolu živým; kromě toho že Bůh někdy zázračně mocí Ducha svatého a slova jeho, útrpností kříže a těžkostí metel svých nádoby milosrdenství sobě nastrojuje a Saule v Pavly mocí pravice své proměňuje. Jináče bychom jako Sodoma a Gomora zhylnuli. Ale v té věci více modlitbami nežli netrpělivým naříkáním zpravití se může. Prosim, můj bratře, popať na celé tělo církve, co nad ně bídnejšího? Od starších v Izraeli, ⁴⁰ to jest, od pyšných a lakomých, vsteklých mataeologů (marnotlachů) vychází nepravost. Nevím nyní horších na světě lidí, jako některé

quam quosdam Germaniae nostrae theologos, qui summam pietatis in his vocibus, quas s. Paulus tantopere detestatur, ponunt: Ego sum Pauli, ego sum Apollo; interim excoriant fratres et viva membra Christi. O bone, o dilecte Francisce! ubi nunc sunt illa beata tempora, quando tu et ego iuvenes sedebamus ad pedes viri Dei Philippi ante annos 28, ubi nunc sunt illa saecula? Perierunt nobis lucidi illi soles. Saepe recorder vocis, qua suam de tuis Fratribus sententiam proferebat. Fratres Bohemi, inquit, sunt homines boni et orthodoxi et tantum sunt in odio propter disciplinae, quam Deus voce sua sanxit, piam observationem. Verum ¹⁰ sanctae illae voces nunc non a rudi et impio tantum vulgo, sed etiam a magistris et ministris nequitiae, id est ab ipsis evangelii doctoribus exploduntur, exhibantur et una cum suis auctoribus ad inferos relegantur. Quoties audimus beatam illam animam Melanthonis exclamantem: Adolescentes, venient, venient tenebrae! Aspice Germaniam, videbis vaticinii huius tristem ac deplorandam veritatem. Adest mundi vespera aut potius ipsa nox tenebrarum; Christus sanguinem sudat in suis, osculo traditur hostibus necandus, abnegatur a Petro, deseritur a dilectis, lanceaque latus eius perforatur ab impiis auditoribus nostris. Reviviscet tamen aliquando, ²⁰ nec semper sonabit vocem: Deus, Deus meus, ut quid me dereliquisti! sed ἐπὶ νίκῳ canet devictis et conculcatis hostibus: Ascendo ad Patrem, ero mors tua, o mors. Data est mihi omnis potestas. Hac una consolatione me sustento, et interim, dum alii Christo insultant in cruce exspiranti, ego pectus tundo et omnibus sub cruce stantibus lacrimarum et dolorum societatem praesto diemque resurrectionis vitae, victoriae ac triumphi Christi exspecto. Haec ego ad te, sancte vir, animo optimo tuique amantissimo; teque oro, ut isthaec pia mente, qua profecto a me scripta sunt, accipias inque partem optimam interpreteris. Oro ac obtestor te propter ³⁰ Domini nostri Iesu Christi misericordiam, ne amicitiam nostram asperneris, sed cum corporibus et locorum spatiis disiuncti simus, amore et precibus tuis nos complectaris, et, si tibi grave non est, brevi epistolio benevolentiae in nos tuae constantiam contesteris. De me tibi hoc plane perpetuoque persuasum sit fide, confessione, spe, invocatione, dilectione Dei et proximi, miseriis, doloribus, odio diaboli, fuga scelerum et vitae piaae studio esse tibi tuoque sacro coetui coniunctissimum, fore etiam coniunctissimum in vita altera, in qua multi ex his, qui hic anathemata et περιψήμματα fu-
erunt, lucebunt in caelo, multi etiam iustificati et canonisati aut ⁴⁰ in sanctorum catalogum (ut cum pontificiis loquar) a doctoribus

Německé theology, kteříž vrch pobožnosti v těch slovích, která svatý Pavel tak v ošklivosti má, založili: Já jsem Pavlů, já Apollů etc., mezi tím z kůže loupí bratři a živé Kristovy oudy. Ó, můj jediný, přemilý Františku! Kdež jsou nyní ti blahoslavení časové, když sme, ty a já, v mladosti své u noh Božího muže Filipa před léty 28 sedávali! Kdež jest nyní ten věk! Zašli nám jasní tl dnové. Často se rozpomínám na slova jeho, jimiž zdání své o vašich Bratřích pronášel, říkáje: Bratři Čeští jsou lidé dobří a čistého učení, a v nenávisti jsou toliko pro pobožné ostříhání kázně, již Bůh
 10 slovem svým nařídil.

Ale svatá ta slova nyní ne jen od hloupého a bezbožného lidu, ale i od mistrů a služebníků nepravosti, to jest, od samých evangelitských doktorů se zamítají, vysmívají a i s těmi, kteříž je vynesli, do pekla odsílají. Kolikrát jsme slyšeli blahoslavenou tu duši zvolati: Milí mládenci, přijdou, přijdou temnosti! Pohled' na Německou zemi a uziš předpovědění tohoto žalostné a oplakání hodné splnění. Přišel již večer světa, a neb raději sama tmavá noc hrozných mrákot, Kristus v svých krvi se potí, políbením se nepřátelům k zabiti zrazuje; zapírá se od Petra, opouští od milých
 20 svých; bok jeho kopím se prohání od bezbožných posluchačů našich. Ale vstanef časem svým, ne vždycky zníti bude ten hlas jeho: Bože můj, Bože můj, proč si mne opustil? Také někdy přemůže a pošlapá nepřátely a bude vítěznou píseň zpívati: Vstupuji k Otcí; budu smrti tvou, ó smrti; dána jest mi všeliká moc etc. Tím jedinkým potěšením já stojím, a když jiní Kristu na kříží umírajícímu se posmívají, já biji prsy své a k těm, kteříž pod křížem stojí, v pláči a v bolestech se přitovaryšuji, vzkříšení života, vítězství a triumfu Kristova očekávaje. To já tobě, svatý muži, úmyslem upřímým z pravé k tobě lásky píši žádaje, aby tyto věci myslí
 30 pobožnou, jakouž v pravdě ode mne psány jsou, přijal a na dobrou stranu vyložil. Prosím a zavazuji tebe skrze milosrdenství Pána našeho Ježíše Krista, aby přátelstvím mým nepohrdal; ale poněvadž tělem a místem jsi vzdálen, v lásce a modlitbách svých mne sobě poručena měl, a nenlí za obtížné, kratičkým psáničkem stálosti své ke mně náklonnosti potvrdil. O mně toto celé smýšlení měj, že věrou, vyznáním, nadějí, modlitbami, láskou k Bohu i k bližním, bídání, bolestmi, nenávistí k ďáblu, utíkáním hříchu, snážností života pobožného s tebou a svatou Jednotou vaší všelijak spojen sem i budu v druhém životě, v kterémž mnozí z těch, kteříž zde za prokletí a
 40 povrhel byli, stkvíti se budou v nebesích, mnozí pak z těch, jenž zde od lidí ospravedlňování, kanonisování a (ať s papeženci díím) mezi svaté od učitelů lži počtení byli, budou jiskrami a popelem v pekle.

mendaciorum relati erunt inferorum favillae et cinis. Bene vale Domino nostro Iesu Christo clementer iubente et benedicente. Salve, mi Francisce, meque tui amantissimum redama. Amen te Dominus noster Iesus Christus, Amen.

20. Martii, e domo servitutis meae Freistadii 1579.

Te reverenter colens et amans

Abrahamus Bucholcerus.

Měj se dobře v laskavé pomoci a požehnání Pána našeho Ježíše Krista. Pán Bůh s tebou, můj Františku. Mne tebe milujícího zase miluj. Milujž tebe Pán náš Ježíš Kristus. Amen.

20. Martii z Fryštátu (v Dolním Slízku, Polský Kožuchov), z domu poroby mé léta 1579.

Tebe uctivě milující

Abraham Bucholcer.

HAGGAEUS REDIVIVUS,

TO JEST

KŘESŤANSKÝCH VRCHNOSTÍ, KNĚŽÍ PÁNĚ A VŠEHO POBOŽ-
NÉHO LIDU, Z ANTIKRISTSKÉHO BABYLONSKÉHO ZAJETÍ
A ROZPTÝLENÍ NAVRATILÝCH,
K ŽIVÉ A VROUCÍ POKÁNÍM SVATÝM HORLIVOSTI A K HORLI-
VÉMU VZDĚLÁNÍ A ZNOVU SPOŘÁDÁNÍ DOMU BOŽÍHO
(JENŽ JEST CÍRKEV)

HORLIVÉ A VROUCÍ JMÉNEM BOŽÍM
NAPOMENUTÍ.

Z Knihy Moudrosti 6. kap. a z`žalmu 2.

K vám se vztahují řeči tyto, ó králové, nebo vám dáno jest panování a meč ode Pána, kterýž bude vyhledávati skutků vašich, jestli že služebníci Nejvyššího jsouce, nebudete souditi právě a ostříhati zákona a choditi podlé vůle Boží. Usrozumějte sobě, králové, vyučte se, soudcové zemští, služte Hospodinu v bázi a veselte se s třesením. Líbejte Syna, aby se nerozhněval, a zhynuli byš te, jakž by se (opět) zapálil hněv jeho.

Malachiáš prorok v 2. kap., v. 1.

K vám také vztahuje se přikázání toto, ó kněží! Neuposlechnete-li a nesložíte-li toho v srdci svém, abyš te dali slávu jménu mému, praví Hospodin, jistě že na vás pošli zlořečenství, tak jako jsem prvě zlořečil vám, že jste neskládali toho v srdci. Nebo víte, že jsem k vám poslal přikázání to, aby byla smlouva má s vámi, smlouva života a pokoje, zákon pravdy aby byl v ústech vašich, a nepravosti aby nebylo nalezeno v řečech vašich, v pokoji a upřímnosti abyš te chodili přede mnou a odvrátili jiné od nepravosti. Proto že rtové kněze mají ostříhati umění a na zákon doptávati se z úst jeho, poněvadž posel Hospodinů jest, vy pak sešli jste z cesty, byli jste příčinou mnohým, aby proti zákonu činili; 20 protož i já vydal jsem vás byl v potupu a pohrdání, a vy ještě neostříháte cest mých a přijímáte osoby v zákoně. I zdaliž není jeden Otec všech vás? Zdali jeden Bůh nestvořil vás? Proč tedy nevěrně činiti máte jeden druhému?

Žalm 122, v. 6.

Žádejte (všickni) pokoje Jeruzalému, řkouce: Dějž se všeckno pokojně těm, kteříž tě milují; budiž pokoj v předhradí tvém, a upokojení na palácích tvých. Pro bratří své a přátely své žádati budu, aby byl pokoj v tobě. Na to pro dům Hospodina Boha našeho budu tvého dobrého hledati.

O spise „Haggaeus redivivus“ Komenský sám v listě k svému nakladateli Petru Montanovi (10. pros. 1661) podává tuto zprávu: „Spe olim restituendae nobis postliminio patriae affulgente quadam (vana licet) conscriptus mihi fuit Haggaeus redivivus, de non festinando primum ad domos, arces, praedia, vineta etc., sed animo ad restituendum sanctum Dei cultum fervide apponendo. Qua occasione peccatorum et resipiscentiae omnes, magni et parvi, admonebantur; et quomodo tam acriter castigatis antegressae exorbitationes emendandae essent etc. Opus pium et suo tempore utile, ineditum adhuc, licet, ut edatur, synodice approbatum“. Tato poznámka dochází potvrzení v usnesení, jež nalézáme v aktech synodu bratrského, dne 6. října 1632 v Lešně konaného: „O vydání Haggaeae rediviva. Poněvadž se Bratří kněží přimlouvají a naděje vede, že by bez užitku nebylo, svoleno na to, však když toho bude čas, a aby ještě dobře přehlédnut byl, aby se nic nenalézalo, než, co by sloužilo k vzdělání“. ¹ Konečně píše Komenský Figulovi (22. května 1656), že „Haggaeae rediviva“ s mnohými jinými spisy při požáru lešenském (v dubnu 1656) ztratil. ² Možná, že Komenský tenkrát o prepisech tohoto svého díla věděl, což v listě Petru Montanovi shora uvedeném naznačuje slovy „ineditum adhuc“, a nikoli, jako na příklad při svoji konkordanci a j. „flammis consumptum“.

Jméno Komenského se ovšem ve spise „Haggaeus redivivus“ nikde nevyskytuje, vůbec o spisovateli není tam nic podáno. To se srovnává se způsobem u Komenského obvyklým, kterýž u děl, jichž sepsání aneb uveřejnění mu od synodu církve jeho bylo svěřeno, jména svého nikdy neuvádí.

Že spis psán byl r. 1632, vysvítá z poznámky v 17. kap., kde se poukazuje na vyjednávání evangelických stavů, v Lipsku „měsíce března minulého teď léta 1631“ konaná, která Komenského naděje ve smírné vyrovnaní různých vyznání evangelických znovu oživila. ³ Sepsal tuto knihu nejspíše v prvních měsících r. 1632, než Valdštejn v květnu Sasy opět z Čech vypudil. K tomu poukazuje líčení poměrů doby v předmluvě: „Svolav Hospodin proti Babylonu krále země od

¹ *Dekréty Jednoty bratrské*, vyd. A. Gindely v Praze 1865, str. 279. ² *Korrespondence J. A. Komenského*, (vyd. Kvačala 1898, I.) str. 206: „desunt: ... 6. Varii Tractatus Theologici ad 39 numero: Haggaeus redivivus et alii.“ ³ *Jak důležitá ostatně ona lipská schůze evang. stavů pro Komenského byla*, vysvítá i z toho, že 1637 ve svém díle „Cesta pokoje“ ještě jednou o ní pojednává a na str. 32—37. obsírně obsah těch vyjednávaní podává.

východu a púlnoci (Gustava Adolfa), stroskotati dal ocelivé to jho národův, a svoboda způsobena, aby každý zaplašený a každý zajatý navrátiti se mohl do vlasti své a k dědictví svému, což se i děje, a z míst, do nichž zahnáni, se sbíhají“. Tomu neodporuje ani časové udání, hned potom následující: „[Hospodin] místo oněch 70 let sotva dvakrát sedmdesáte měsíců v zajetí nás zanechav“, neboť počítá-li se těch 140 měsícův od bitvy bělohorské (8. listopadu 1620), sáhaly by po 8. červenec 1632, a slovem „sotva“ Komenský mohl naznačiti, že tolik měsíců ještě neprošlo, psal-li ta slova v březnu nebo v dubnu r. 1632.

Jak patrně z obšírného nápisu díla, ještě více pak ze slov předmluvy, Komenský předstupuje tu před svůj národ v podobě proroka Haggaea a napomíná všechny stavy, aby při návratu právě nastávajícím z vyhnanství do vlasti byli především pamětlivi lepšího obnoveného založení domácí církve evangelické. Není tedy spis určen užšímu kruhu příslušníků Jednoty, nýbrž Komenský a skrze něho Jednota, jež spis chtěla oficielním způsobem vydati, měla převzítí vedení jednotné reorganisace evangelické církve v Čechách, jež se právě tehdy ukazovala nutnou.

Aby ji připravil, ukazuje nejprve, v čem záleží dokonalost církve, má-li totiž tři statky: „jasné světlo známosti a povědomosti všech tajemství království Božího, svatost života nad jiné všechny lidi, „svornost dokonalou a spojení srdcí nerozdvojitelné“ (kap. 1.). Ale s ideálem tím skutečnost málo se shoduje, neboť místo poznání hojně nadešly v církvi bludy, místo svatého života hříchové, místo svornosti rozbroje (kap. 2.). Odkud tyto nedostatky? Příčiny jsou různé: bludy vznikají, jestliže lidé nespokojují se zákonem Božím, nepravá vidění a zjevení stavějí výše, přidávají myšlenky vlastní, dávají se v rozumování a více myslí na teologii nežli na bázeň Boží (kap. 3.). Nepobožnost v činech naproti tomu vzniká z nedbání kázně, rozpory ze svéhlavosti, pověry, hrdosti a lakoty (kap. 4. a 5.). Za takové neřády Bůh vždycky lid svůj trestával, když výstřahy a tresty nic nepomáhaly. A proti takovému trestu lid má vyznávati svou vinu, má prositi za odpuštění a skutečně se polepšiti, a pak mu Bůh opět požeňná (kap. 6—8). Chopiti se potřebné opravy církve jest především povinností vrchnosti, a jen když jí nedostojí, musí služebníci sami o sobě úlohu tu podniknouti. Pravidlem při tom však zajisté bude „Biblí svatá a první zkvetlé církve příklad“ (kap. 9. 10.), i má se vztahovati na tři obory: na učení, život a svornost (kap. 11. 12.). Počítí se musí polepšením života, zvláště třeba se vzdáti hříchů rozmařilosti a nádhery, neboť již přísloví o nás dí: „Luxus perdidit Bohemos“ (kap. 13.). Obnova učení záležitosti bude v tom, aby vyjímáno bylo pouze z písem, dále náleží k tomu péče, aby právě to učení skutečně všem členům církve bylo známo. Základem bohoslužebných obřadů, k okrase církve potřebných, ať jsou zásady, „že ty ceremonie mírné býti mají, tak aby se nevěstěti nějaká bujnost neukazovala, a že ceremonie nejmírnější a nejslušnější jsou, které jsou ode Pána vydány, byť i sprostné byly“ (kap. 14—16.).

Hlavní zájem ovšem jeví Komenský patrně o třetí otázku, jak bylo by lze mezi církvemi zjednati lepší svornost. Při té otázce trvá nejdéle a mluví o ní nejzevrubněji (kap. 17—22.). Zároveň snad poprvé zabývá se podrobněji záhadami theologické ireniky, rozprádaje

myšlenku, ke které se později často zase vracel. Promluviv nejprve o důvodech náboženských a praktických, obecných i zvláštních, jež dohánějí k tomu, aby se vyhledávala náboženská svornost, poukazuje na čtverou různou dráhu, po které by se mohlo dospět k této svornosti. První záleží v tom, aby se ve všech církvích pěstovaly především podstatné stránky náboženství, jež proto jsou všem společné, a u členů budily, totiž „milost k vnitřní opravdové pobožnosti“, a to dle zásady, „že naše lidská před Bohem dokonalost více v hloupé srdce sprostnosti a upřímnosti, nežli v subtilné nějaké mozku hbitosti záleží“. Jiná dráha, spíše vnější, záležela by v tom, aby se vzdali různých pojmenování, jako: husita, lutherán, kalvinista, a dle Krista všickni se nazývali pouze křesťany. Vzhledem ke theologickému pojmání jednotlivých nauk třeba hledati vespolného dorozumění. Tof třetí dráha ke svornosti. A dorozumění takové bude ve většině případů možné, neboť spory ty „jsou jen hádky o slovo, proto že, ač se rozdílných a jako sobě vespolek odporných mluvení a termínů užívá, však když se jedna i druhá strana, jak to mňní, vysvětlí, tehdy se v pravdě aneb v jeden smysl obojí scházejí, aneb velmi blízko, že málo rozdílu znamenati“. Nebo jedná se o tajemství, jež dle své podstaty nemohou se rozumově vykládati. Dále pak dokazuje Komenský na několika naukách křesťanských, jak lze provésti svornost mezi různými výklady theologickými, totiž na učení o křtu, o večeri Páně, o Kristově osobě a zvláště o předurčení (prædestinaci). Tuto třeba poukázati na zajímavou okolnost, jak velikou váhu Komenský přikládal tomuto irenickému pokusu, že jej přijal téměř doslovně do textu „Napomenutí“, jež připojil k svému vydání Lasitského Historie o Bratřích Českých (1639).⁴ A byť i v oboru theoretickém nebylo možno dosíci dorozumění, lze se přece na základě lásky křesťanské vespolek snášeti; „nemůžem-li býti všickni jednoho smyslu, můžeme však býti jednoho srdce“. Poslední cestou ke svornosti mělo by býti vyrovnání řádu církevního a bohoslužebných obřadů, k čemuž Komenský stanoví několik obecných zásad. Vzhledem k řádu církevnímu nemá se návrh ten tak mysliti, aby řád jedné církve od ostatních byl přijat, nýbrž vyjednáváním lze se smluviti o novém, společném řádu církevním. K těmto výkladům Komenský v posledních pěti kapitolách (kap. 23.—27.) připojuje napomenutí k různým stavům, jež svým dílem se mají účastniti této obnovy evangelické církve v Čechách, totiž napomenutí k vrchnostem, kněžím a lidu křesťanskému. Celé dílo končí napomenutím „reformátorům“, kteří postavením svým nejdříve jsou k tomu povoláni, aby uvedli obnovu církevní v náležitě dráhy. Tu však návrhy Komenského nevztahují se jen na řád církevní, ale i politický.

Mnohá přání, jež Komenský pronáší v tomto díle o nastávající obnově církve, chovali také jiní vynikající vrstevníci Komenského, jako Jan Val. Andreae a j., časem nabývala vždy určitějšího rázu a naléhalo se na provedení jejich. Vychází-li Komenský od myšlenky, že reformace zůstala státi na půl cestě, že nová scholastika, záštíplná, ale neplodná hádky theologické o malichernosti zatemnily jasné světlo evangelia, že především reformace života jest potřebí, že lid docela

⁴ Následkem toho lze nám také v rukopise „Haggæa“ na jednom místě doplniti mezeru, vzniklou patrně omylem opisovačským (vynecháním řádku).

jinak, než dotud, křesťansky vychováván býti musí (viz v kap. 15. společně čítání Bible pod vedením a dozorem duchovního), naznačuje zcela tytéž myšlenky, kterými r. 1670 Filip Jak. Spener vyvolal hnutí pietismu, uved je v platnost, kteréžto hnutí pro evangelickou církev tak významným se stalo. Totéž lze říci o dalších vývodech Komenského o svornosti v církvi.

„Haggaeus redivivus“, jak svrchu naznačeno, nebyl po svém sepsání tištěn, a pokud nyní známo, zachoval se v jediném rukopise městské knihovny Žitavské, kde objeven vydavatelem tohoto vydání r. 1892.

Rukopis foliový přivázán jest k jinému českému rukopisu s titulem „Papežský Větrník“, překladu traktátu, r. 1549 od jakéhosi Eutychie Miona vydaného latinsky a později také německy. O překladě samém je tato zpráva: „Tuto knížku přeložil z německé řeči do české pan Briekví Zvonař z Cinperku,⁵ měštěnin Nového města Pražského . . . l. 1594 a přepsal . . . l. 1603 Adam Wolf starší z Wolfenburka“. Papír tohoto prvního rukopisu znamená jest vodní známkou „KOMVTAW“.

Rukopis „Haggaea“ byl teprve později v tento svazek vtěsnán, neboť jsa většího formátu, všude z něho přes okraj desk vyčnívá. Obsahuje list prázdný, 45 listů textu a opět 2 listy prázdné. Papír znamená jest vodní známkou „ZITTAW“.

Dle poznámky, za seznamem jinou rukou připsané, jest přepisovatelem „Šimon Dolanský“, kterýž toto psal v Žitavě, když v svém exilii živ byl“.

Rukopis psán je patrně v Žitavě, ježto však je velmi pravdě nepodobno, že by originální sepsání Komenského před svým zničením (1656) se bylo kdy dostalo do Žitavy, byla zajisté předloha tohoto rukopisu již pouhým opisem originálu. Byl-li opětovaným opisováním text Komenského místy porušen, je nesnadno určit, ale zajisté pravopis rukopisu neshoduje se s pravopisem Komenského (na př. *j* = *i* a *í*, *zie* = *že*, *cž* = *č*, *rž* = *ř* atd.).

⁵ Viz Jirečkovu *Rukověť II*, str. 461.

⁶ Dle rukopisné zprávy v městské knihovně žitavské byl ke konci války třicetileté „obročním“ na zámku Kosmonosském (panství mladoboleslavského) v Čechách. Choť jeho Barbora byla dcerou evangelického kazatele v Mladé Boleslavi, Jiřího Čejkářského. Po ukončení války třicetileté, jak známo, na neúnavné naléhání generálního vikáře arcibiskupského Caramuele reformace katolická s novým úsilím opět počata. Kdežto dotud i páni katoličtí mivali ještě dosti nekatolických úředníků, propouštění takoví mužové nyní napařád, když „dne 2. dubna 1650 poručeno bylo od královských místodržících všem hejtmanům krajským, aby všickni úředníci vrchnostensit ve třech měsících buď k náboženství katolickému přistoupili aneb ze země se odebrali“ (Bílek, *Reformace katol. v Čechách 1650–1781*, v ČCM. 1881, str. 60.). Následkem toho vystěhoval se r. 1651 Dolanský s chotí a jediným synem teprve dvouletým, Janem Jiřím, do Žitavy. Tento syn pak chodil tu také do gymnasia, ve Wittenberce studoval theologii „a v letech 1689–1719 sloužil žitavskému zboru českých exulantů jako jeden z prvních jeho kazatelů“. O životě Šimonově v Žitavě dále ničeho nevíme, leč že žil jako většina exulantů nuzně, což naznačuje i poznámka v kostelní knize o jeho pohřbu: „Anno 1672, Maius 13., hora 12. ist mit einem medio zu Unser lieben Frauen begraben worden Simon Dolanský, Exulant.“ Umrtní den nebývá obvyčejně označen. Třída pohřbu: medium (byly čtyry: *funerale maximum, magnum, medium, minimum*) poukazuje k tomu, že zemřelý byl chud.

Oba rukopisy, v tomto svazku spojené, byly také dříve známy. Již Jungmann zmiňuje se o prvním (v Historii liter. české, IV, 1344), v Jirečkově Rukověti praví se o Šimonovi Dolanském: „od něhož se nachází rukopisné jakés dílo obsahu theologického, připojené k rkp. překladu spisu, od Eutychia Miona latině složeného a „Papežský Větrník“ nadepsaného, od 1594, v městské bibliothece žitavské“. Zprávy pocházejí od Peška, jenž ve své „Geschichte der böhmischen Gegenreformation“ (II, 490) poprvé o rukopise činí zmínku, ač velmi neurčitě, takže nikdo nemohl tušiti, že se tu jedná o neznámé dotud dílo Komenského.

Tiskem vydán Haggaeus poprvé s úvodem vydavatelovým v Praze, nákladem Comenia, evangelické matice Komenského, 1893.

Předmluva.

Když Bůh Judský lid svůj z těžkého Babylonského zajetí (kteréž na ně pro hříchy jejich byl dopustil a v něm 70 let zdržoval) zase chtěl propustiti, nalézáme napsáno, že vzbudil ducha Cyrova, krále Perského, kterýž vybojovav Babylon, provolati dal: Kdo jest kde ze všeho lidu Hospodinova, budiž Bůh jeho s ním, a ať jde do Jeruzaléma a staví dům Hospodina, Boha Izraelského (1. knih. Ezdreáš. v 4. kap.), a že ihned povstali přední z čeledí otců svých a kněží a levitové i všickni, jichž ducha vzbudil Bůh, a ubírali se s ochotností, a Cyrus že jim navrátiti poručil všechny nádoby domu Hospodinova. A mnozí dobrovolně oddavše se, přišli k Hospodinu domu, aby stavěli dům Boží na gruntech jeho, a jeden každý dodával dle možnosti nákladu k dílu tomu, usadivše se v městech svých (1. Ezdr. v 2. kap. v. 68). A tak zřídivše z stavu politického Zorobábele a z stavu kněžského Jozue (jejichž byl ducha vzbudil Hospodin, Agg. v 1. kap. v. 1), položili nové základy chrámu (a však na gruntech starých, 1. Ezdr. 2. kap. v. 68) s radostí a plesáním i pláčem všeho lidu. (1. Ezdr.) Mezi tím, jakž dílo Boží nikda bez Satanových překážek býti nemůže, stalo se i tu, že ti chrámu Božího obnovovatelé od nepobožných pohanů lstivými a lživými pomluvami u vrchnosti obnešení a zošklivení, a dílo to Boží mocí zastaveno, až Bůh, proroka Aggaea poslav, potrestati dal Zorobábele a Jozue a všeho lidu, že se chrámu neujímají, ale jen domů a paláců svých (Agg. 1), rolí a vinic svých. Protož že jim nebude žehnati, osívání rolí že bude daremní, a shromažďování peněz že bude, do pytlíčka dřavého, proto že jim to rozdmýchovati bude a nad nimi zavře nebe zvrchu a zemi zespod, aby neměli požehnání. A to že jim učiní pro dům svůj, nechaj-li mu ho pustého, nebo (prý) mé jest všeckno zlato a všeckno stříbro (kteréhož vy se na dům můj vynakládati liknujete), kap. 2. v. 4. I ulekl

se lid tváři Hospodinovy, a uposlechli hlasu jeho a stavěli (Agg. v 11. kap. v. 12). A Hospodin posiloval jich a zaslíbil zvelebiti dům svůj nad prvnější (kap. 2, 7. 8. 10); nepřátely jejich pak podvrátil (v. 23). Poslal za tím Pán Bůh i druhého proroka, Zachariáše, kterýž tímž způsobem k obnovení chrámu a poct Božích podle zákona napomínal, i šlo to dílo Boží šťastně. Nebo i srdce Daria krále naklonil Bůh, že jim překážeti nedopouštěl (Ezdr. 3, v. 67), nýbrž z důchodů svých náklad na to dílo dávati kázal štědře a bohatě. Takž doděláno všechno, a spořádali v domu Božím kněží v třídě jejich, aby

¹⁰ jednomyslně bez roztržek konány bývaly služby Boží (kap. 6, v. 15. 18). A vzbudil ještě Bůh Artaxerxa krále, že nadav bohatě chrám, nařídil, odkudž by náklad na oběti a jiné pocty stále vycházeti měl (kap. 7, 21. 22. 23), a osvobodil kněží a jiné chrámu příslušející osoby od platů, cel a ouroků, aby zevnitřními břemeny stížení nejsouce, celou mysl služeb Boha svého hleděti mohli (ibid. v. 24). A poručil Ezdreášovi zříditi soudce a rádce, kteříž by vyučovali a soudili lid i kázeň konali při těch, kteříž by neplnili zákona Boha svého (ibid. v. 25. 26); kterýž Ezdreáš jak opravdově to činil, až do konce knihy té se vypisuje. A když tak mezi sebou pocty Boží

²⁰ a řád církve napravili, dal Bůh požehnání, že potom i města šťastně stavěna, a řád politický zkvetl, jakž následující kniha (Nehemiáš), vůbec druhá nazvaná, vypravuje. Tak patrně příkladem tím osvědčil Bůh, že, kdež se napřed království Božího hledá, jiné věci místo šťastného přídavku bývají (Mat. v 6, v. 33). Poněvadž pak všechno, což se tam dalo, u figuře se dalo a zapsáno jest k napomenutí našemu, kteříž jsme na konci světa (jakož výslovně svědčí Duch Boží, 1. k Korint. v 10, 11), a veleslavný Bůh, kterýž divný jest v zprávě své při synech lidských, a skutkové i spravedlnosti a milosrdenství jeho v církvi jeho vždycky zřejmí, i nyní nás, lid svůj, nejen pro hříchy

³⁰ naše a otců našich, jimiž jsme ho dráždili, v ruku Babylonského krále Antikrista byl vydal, tak že města naše, hradové naši, domové naši zpuštění, chrámové a místa svatá zkažena a neb proměněním v modlářské peleše poškrvněna, lid vyšší i nižší i kněží Boží na díle pomordování, na díle pozajímání (tělesně neb duchovně), na díle po národech rozeznání (nebo mandát kněží vypovídající vyšel léta 1624, na stavy pak léta 1627), nejen, pravím, skutek tento zůřivosti Boží vykonal se při nás, ale také již i skutek milosrdenství, kdyžto svolav Hospodin proti Babylonu krále země od východu a půlnoci, stroskotati dal ocelivé to jeho národů, a svoboda

⁴⁰ způsobena, aby každý zaplašený a každý zajatý navrátiti se mohl do vlasti své a k dědictví svému, což se i děje, a z míst, do nichž zahrnutí, se sbíhají. A Hospodin (místo oněch 70 let sotva dvakrát

sedmdesáte měsíců v zajetí nás zanechav) vede zajaté Sionské, an se jim to zdá jako ve snách, an ústa jich plná jsou radosti a jazyk plesání, an všudy po národech hlásají, že veliké s námi věci učinil Hospodin (Žalm 126). Aj, tedy já Aggeus s Zachariášem, Malachiášem, a kolikoz jest nás koli, kteréž vzbudil a ještě vzbudí Hospodin, vám, vykoupení Boží lidé, vstříc vycházíme a vám, kněží Boží, vám všechněm navrátilým a neb se vracujícím osvědčujeme, abyšte ne napřed chvátali k domům a poplužíím svým, rolím a vinicím svým (sic vás znovu bítí bude Hospodin suchou rzí, krupobitím¹⁰ a nedařením v pracech vašich, dokudž sobě neusmyslíte, Agg. v 2. kap. v. 18), ale k cestám Božím abyšte přiložili srdce a přičinili se o vzdělání zase a spořádání domu Božího, jenž jest církev. Což jaká práce jest a čeho vyhledává, teď se vám to jménem Božím oznamuje. Božím jménem, pravím, nebo to, což přednáším, není lidská rada ani mozku nětčího zdání, ale jistá vůle a rozkaz samého Boha. Proto že se samo jeho slovo tuto vede bez všelijakých přídavků lidských, protož za Boží hlas a poručení toto přijímejte, k němuž státi tak jeden každý býti má hotov, jak uctivě před slovem jeho třásti se povinen (Izaiáš, 66. kap. v. 2). Není-li z úst Božích, což²⁰ přednáším, nedbejte na to (Jerem. v 23. kap. v. 16), pakliž slova Hospodinova ohlašujeme, abyšte se ulekli tváří jeho (Agg. v 8. kap. v. 12) a vzdadouc jemu čest, poklonili se (Žalm. 24, v. 1. a 2). Bůh pak vzbuzujž srdce všech vítězných Cyrů, aby se za triumfy své nejvyššímu Bohu vděčností k domu jeho odměňovali, a srdce všech šťastně panujících Dariů, Artaxerxů, aby šlepějemi pobožných, horlivých předků krácejíce, církve a dobrého jejího hájili, a srdce všech pobožných Zorobábelů a Jozue, aby k dílu Božímu šťastně ruce přičinili, a srdce všech Aggaeů a Zachariášů, aby uměli ve jménu Boha svého lidu jeho mluvit, a srdce všeho lidu jeho, aby horlivě Hospo-³⁰ dina Boha svého hledali a slávě jeho, čím kdo může, napomáhali. Což když se stane, Hospodin rozpomene se na nás, požehná nám, požehná domu Izrahelovu, požehná i domu Aronovu, požehná všechněm bojujícím se jeho, malým i velikým, rozmnoží vás i syny vaše. Požehnání vy od Hospodina, kterýž učinil nebe i zemi! Nebesa jsou nebesa Hospodinova, zemi pak dal synům lidským. Ne mrtvíf chváliti budou Hospodina, ani kdo z těch, kteříž jsou (již) v místě mlčení,¹ ale my živí dobrořečiti budeme Hospodinu od tohoto času až na věky. Hallelujah, Amen, Hallelujah.

¹ Žalm 115, 17. 18.

Kapitola první.

Jaká by měla býti církev dokonalost podle toho,
jakž ji Pán Bůh zaopatřil.

Církev jest zástup lidí vybraných z světa, kteříž slovem a Duchem Božím osvíceni jsou a tak Pána Boha svého právě znajíce a jemu podle vyměření jeho vůle příjemně sloužíce, k věčnému s Kristem v nebi bydlení a kralování se připraví. Za kteroužto příčinou tatáž církev slove dům Boha živého, město svaté, Jeruzalém nebeský od Boha zstupující,¹ království¹⁰ svatých pod nebem, království nebeské, království nepohnutelné, v němž přebývá světlo, spravedlnost, pokoj a radost v Duchu svatém. Z čehož ze všeho (a co více v tom smyslu Pisma o církvi vypravují) patrné jest:

1. Že v církvi býti má jasné světlo známosti a povědomosti všech tajemství království Božího; nebo tmy přikrývají zemi a mrákota národy (dí prorok), ale nad Sionem svítí sláva Hospodinova,² odkudž se obyvatelé církve nazývají synové světla a synové dne, jimž dáno jest znáti tajemství království Božího; což sobě více nad svět vážíce, svatí Boží říkali: Blahoslaveni jsme, Izraeli, že, které²⁰ věci líbí se Bohu, zjevil nám!² Item: Ach, jak převelmi drahé jest milosrdenství tvé, Bože, nebo v světle tvém světlo vidíme.³

2. Že v církvi býti má svatost života nad jiné všechny lidi. Nebo proto Kristus církev zamiloval a za ni sebe samého vydal, aby ji posvětil a očistil a postavil sobě slavnou, nemající poškrvny, ani vrásky, ani co takového, ale aby byla svatá a bez ouhony,⁴ jakož i slove svatá církev a oudové její svatí Boží a stromové spravedlnosti.⁵

3. Že v též církvi býti má svornost dokonalá a spojení srdcí nerozdvojitelné, proto že všickni jsou jednoho duchovního Kristova

Kap. I. ¹ Izai. 60, 2. ² Báruch 4, 4. ³ Žalm 36, 8, 10. ⁴ Efez. 5, 25 slđ. ⁵ Izai. 61, 3.

těla oudové, v jedno tělo pokřtění, v jeden duch zapojení,⁶ všickni spoluměšťané svatých a domácí Boží,⁷ nýbrž všickni synové a dcery Boží a spoludědicové Kristovi,⁸ jakož se o první apoštolské církvi tak svědčí, že všeho množství toho bylo srdce jedno a duše jedna. Toho všeho Kristus, z světa se ubíraje, církvi své na Otci žádal: Otče můj, já slova, kteráž jsi mi dal, dal jsem jim; a oni je přijali a poznali i uvěřili. Protož posvětiž jich v pravdě své, nebo slovo tvé pravda jest. Item: Otče svatý, ostříhejž jich ve jménu svém, aby žádný nezahynul, a aby jedno byli všickni jako ty, Otče, ve mně a já v tobě, aby i oni v nás jedno byli.⁹ 10

4. K té potřebě i zákon psaný církvi své vydal, v němž jest o celé vůli Boží zpráva dokonalá, moudrost dávající neumělým, osvěcující oči, od něhož uchylovati se nepotřebí na pravo ani na levo; a slíbil býti slunce a pavéza a udělení milosti a slávy všem chodícím v upřímnosti. A chtěje, aby usilovali zachovati jednotu ducha v svazku pokoje, vyhlásil je býti jedno tělo a jeden duch, povolav zároveň k jedné naději pod jednoho Pána, jedním křtem, v jednu víru, k jednomu Bohu a Otci všech, kdož jest nade všechno a skrze všechno a ve všech.¹⁰ A nařídil v církvi služebníky a náměstky své, kteříž by ukazovali cestu pravou a byli strážní domu jeho a hlásní města jeho, a svěřil jim klíče království nebeského, a dal jim do rukou hůl kázně, aby z řádu vystupující zase napraveni byli. O jakémž církve své zaopatření sám Bůh mluví; takto příkladně dí: Vinici má Hospodin na vrchu úrodnou, kterouž ohradil, a kamení z ní vybral, a vysadil ji vinným kmenem výborným, a vystavěl věži uprostřed ní, také i pres v ní vzdělal. Nyní tedy (dí dále), obyvatelé Jeruzalémští, sudte mezi mnou a vinicí mou! Což jsem ještě učiniti měl vinici své, čehož bych ne- učinił?¹¹ 20

Kapitola druhá.

30

Že naproti tomu církev plna neřádů bývá, bludů totiž, roztržek a hříchů.

Ale žel buď na věky Bohu, že věrná práce a péče o nás převrného Slitovníka našeho tak málo při nás má prospěchu, že místo řádů neřádo- vých, místo světla temnosti, místo pobožnosti bezbožnost, místo svornosti nesvornost obyčejně panují, načež náramně hustě nařká Pán Bůh v Písmě svém: Slyšte ne-

⁶ 1. Kor. 12, 13. ⁷ Efez. 2, 19. ⁸ Řím. 8, 17. ⁹ Jan. 17, 8. 17. 11. 12. 21. ¹⁰ Efez. 4, 3-6. ¹¹ Izai. 5, 1-4.

besa, a pozoruj země! (dí skrze Izai. v 1. kap. v. 2. 21.) Syny jsem sobě vychoval a vyvýšil, a oni se mne strhli. Aj, jakť mi nevěstkou učiněno město mé věrné! Stříbro mé obrátilo se v trusky, víno mé smíšené s vodou. A opět: Vinici jsem sobě vzdělal, ale když jsem čekal, aby mi nesla hrozny, ona mi plodila plané víno.¹ A skrze Jeremiáše: Užasněte se nebesa a děste se a chřadněte, nebo dvojí zlost spáchal lid můj: opustili mne, pramen vod živých, a kopají sobě cisterny jiné, kteréž nemají vody.² Ješto jsem já tebe, ó lide můj, štípil sobě jako vinný kmen dobrý, aby mi napořád
 10 byl dobrým semenem, i jaks mi se to proměnil v plané rýví?³ Ítem: Já tebe vodím cestou svou, a ty pak běháš sem i tam a vždycky proměňuješ cesty své. Ítem: Bláznivý lid můj nezná mne, synové nemoudří a nerozumní jsou, moudří k činění zlého, ale dobře činiti neumějí.⁴ Kristus pak Pán žalostně té církve nedaření podobenstvím ukázal: církev svou k roli přirovnává, kterouž ač hospodář její dobrým semenem posívá, hleděti však na to musí, že místo pšenice koukol roste.⁵ Tento koukol na roli Boží, toto hloží na vinici Boží, tento neřád v městě Božím trůj se nalézá, jmenovitě: místo světla pravdy mrákota bludu, místo života svatosti ži-
 20 voťa bezbožnost, místo jednomyslnosti roztržky a různice; čehož všeho někdy víc, někdy méně v církvi se spatřuje, někdy tak mnoho, že mezi lidem svým a jinými zavrženými národy Pán Bůh sám rozdílů neznamená, jakž (skrze Jeremiáše) dí: Mám je všecky za podobné Sodomě a Gomoře.⁶ A (skrze Ezechiele proroka) ještě více: Živ jsem já Hospodin, že ani Sodoma a dcery její nečinila tak, jakožs ty činila s dcerami svými.⁷ Aniž mysliti, že by se to jednou jen tam někdy v Izraheli přihodilo, že církev tak zabředla (jakž Izaiáš mluví v 31. kap. v. 6). Z ráje hned ta vrtkavost a ve všem dobrém nestálost s námi vyšla a tytýž se celé viditedlné církvi přihází, všechno, pravím, troje to, i bludové smyslu i prostopášnost
 30 života i nesvornost srdcí. Prohledněme příklady:

V ráji rodičové naši dali se přeškodlivým bludem a pověrou zmámiti, jako by skrze užití nějaké zevnitřní věci vševědoucnosti nabýti mohli; z kteréhož bludu upadli v hřích, že se opovážlivě Boží záповeď přestoupiti pokusili, z čehož naposledy nesvornost posla a jednoho na druhého viny sčítání. Když sobě mezi nimi církev obnovil Pán Bůh a sliby svými víru jich napravil, zase se to brzy porušilo. Nejprvé při Kainovi a potomstvu jeho, potom při všech veřejně, tak že Bůh, vida lidskou zlost v myšleních i v skutku,
 40 litoval, že kdy člověka učinil, jakož pak naposledy je v hněvě svém

Kap. II. ¹ Izai. 5, 2. ² Jerem. 2, 12. 13. ³ Jerem. 2, 21. ⁴ Jerem. 4, 22.

⁵ Mat. 13, 24—30. ⁶ Jerem. 23, 14. ⁷ Ezech. 16, 48.

všecky (Noé samo osmého vyměnil), vodami zatopil; i obnovila se opět tvář církve, když s Noélem v novou smlouvu Bůh vešel, aby jemu sloužil. Ale v té smlouvě jak dlouho trvali lidé? Pomálu hned se to zase rušilo, pověry modlářské, bezbožnosti, rozličné nesvornosti a války krvavé vloudily se a rozmohly, tak že Bůh, všecky opustě, jediného Abrahama s jeho rodinou sobě obral, aby zvláštním jeho lidem byli mimo všecky národy; a aby je při sobě zdržel, slíbil jim časné a věčné požehnání, a dal jim znamení smlouvy své na těle jejich, aby jí zapřítí nemohli, a ohradil je zákonem svým, aby se na pravo ani na levo vychýliti nemohli, a ¹⁰ mluvil s nimi sám z nebe, a neb k nim ústní své posly proroky (začasto i angely) posílal, a jestliže kdo z řádu vystupovali, pamatovati dal. Naposledy osypal je dobrodiními převelikými, znamenité divy a zázraky pro ně čině pod nebem, jen aby věřili a rozuměli, že on jest Bůh jejich, a zase lidem jeho býti pamatovali. Ale co tím zpraveno? Poněkud v tom stáli svatí předkové, potomci se hned zase rozličnými způsoby vyvínovali z cest Božích, pověr předně bludných a scestných, leccakýchs o Bohu a počtě jeho smyšlenek hned za Mojžíše mnoho měli, ovšem potomních časů, tak že známost pravá Boží častokráte z kořene vyhnula, a ²⁰ v slepém modlářství všecko se pohřížilo (jakž nařikání všech proroků patrné) až do Babylonského zajetí. A to jest, což Pán Bůh říkával: Kněz i prorok, všickni učí falši, slepí jsou napořád, zákona mého neznají.⁸ Po Babylonském zajetí až do Krista tu se farizejská sekta rozmohla, kteříž všecku Boží poctu v pošmournost obrátili a všecken zákon falešnými smysly a scestnými výklady naprznil, až i volati nad nimi musel Kristus: Běda vám, Farizeové a zákoníci, vůdcové slepí, kteříž jste vzali klíč umění, a však sami jste nevešli (k pravému požívání), a těm, kdož by vjíti chtěli, zbraňujete!⁹ Zatím hříchů a nepobožnosti tatáž Izraelská církev plná ³⁰ bývala hned na poušti, vydávali se v netrpělivost a reptání, potom v modlářství, obžerství, chlípnost a prostopášnost všelikou, že Bohu těžci byli (přečti o tom žalm 106). Potom do země zaslíbené uvedeni jsouce, huře častokráte činili než otcové jejich, nýbrž huře než ti proklatí národové, kteréž vyplenil byl Hospodin před tváří jejich, o čemž Bůh tak svědčil, že jak prorok, tak kněz poškvřňují země; také i v domě svém nacházím nešlechtnost jejich, dí Hospodin.¹⁰ Po zajetí pak jak napravili, vidí se z proroka Malachiáše a z knih Nového zákona.

19. mnoho] v rukop. mnohe.

⁸ Izai. 56, 10. ⁹ Luk. 11, 52, ¹⁰ Jerem. 23, 11.

Co se svornosti dotýče, ta špatná bývala. Hned patriarchové, Josefa sobě v ošklivost vzavše, vražedně nenáviděli. V Egyptě, ačkoli pod jhem byli, však se vadili a hryzli. Na poušti kolikrát se rotili i proti Mojžíšovi, vůdci svému, i proti Aronovi, knězi svému, i proti sobě vespolek, v knihách Mojžíšových se nachází. Jisté kdyby Bůh zázračně nebyl bránil, skrze Datana, Abirona a Chore mrzuté (schisma) bylo by se začalo, kteréž se potom za Ro-boama stalo, když se na dvoje království a na dvoje náboženství a na dvoje kněžství [rozdělili] (jedno Aronovo, od Boha zřízené, druhé¹⁰ postranní, kteréž zaraziti se pokoušel Chore, vyzdvihl Jeroboam). Každá ta opět pak sekta měla své rotý, kteréž se vespolek kousaly a hryzly, jakž jim to odhrá Pán Bůh, že Manasses žral Efraima a Efraim Manassesa, oba pak proti Judovi byli.¹¹ Po navrácení se z Babylona roztrhli se na tři sekty, někteří Farizeů, jiní Esseů, jiní Saduceů se přidrželi, a ti se všickni vespolek nenáviděli, pomlouvali, kazili, jakž to z Písma známé jest. V Kristově nové církvi titíž se opět neřádné všickni zbíhají, omylných předně a scestných smyslů i apoštolé prázdní nebyli, dokud mocí z výsosti oblečení nebyli. Mezi učedníky pak jejich a v církvích jejich ledajaks se²⁰ otázky a odporové o ně začínali, o obřízce, o ospravedlnění, o večeři Páně, o budoucím vzkříšení a k těm podobných. Ovšem, když apoštolé zesnuli, bludové rozliční v církvi se jedni za druhými vyskytali, když kacířskými pošetilých hlav výmyslky učení pravé o Kristu, božství jeho, člověčenství jeho, zásluze jeho, též o Trojici svaté a jiných křesťanské víry artikulech zatemněno, zmateno a u mnohých v pochybnost uvedeno bylo. Až v tom Antikrist východní i západní povstal, a onen učení Kristovo i s jménem zařítíl, tento jména sobě za plášť nechav, učení samé na ruby obrátil; kudyž na to přišlo, že všechna církev i daremními pověrami i ohav-³⁰ nými, zatratitelnými bludy zanečištěna. Kteréž pověry a ohavnosti ačkoli světlem evangelium svatého z milosti Boží odkryty, ostatkové však těch mrákot hrubě světlu Božímu tu i jinde zastiňovali až posavad.

Co se pobožnosti dotýče, víme, jaké v tom dokonalosti od nás v Novém zákoně vyhledává Kristus; ale ta kde jest? Naříkali i apoštolé za svého času na nectnosti, naříkali i otcové svatí po nich, zvláště pak pod Antikristem že se rozmoci měly bezbožnosti a ohavnosti všelijaké. Kristus a apoštolé předpovídali, a skutek ukázal, že ta máté smilství a ohavnosti vši zemi poškvřila smil-⁴⁰ stvem svým, až se zase Bůh smiloval a skrze angela evangelium

9. rozděliti] *sch. v ruk.*

¹¹ *Izaí. 9, 21.*

věčné na světlo vynesl národům znovu, aby se jeho báli, zvěstovati dal. Ale to běžné jak dlouho, a jak od mnohých ostříháno? Pustili jsme se zase v lhostejnost všickni takměř, tak že víra naše v ústech byla, v skutcích se jí velmi málo vidělo, nýbrž mnozí pod jménem evangelium hůře živi byli, než ti pohané.

Naposledy svornost církve nové zvláštní měla býti, proto že Kristovo království pokojné jest předpovídáno; ale jak se svornosti šetří, o tom skutek mluví. Předně sami apoštolé sváry začínali, kteréž pokojivati musel Kristus, potom samým Duchem Božím plně podělení a utvrzení byvše, při posluchačích svých to viděti museli, ¹⁰ an se ti, kteříž z židovstva byli, s těmi, ješto byli z pohanstva, hádali a tahali, sobě domnělou přednost připisující. Zase Korintští sami mezi sebou na sekty se trhali, an se Galatští sami mezi sebou kousali a hryzli. Ovšem po časích apoštolských roztržky se rozmohly, tak že někdy, jakž z starých jeden napsal, žádný s žádným nedržel, a Klemens Alexandrinský připomíná, že křesťanům židé a pohané posměšně tím vytýkali, že mnoho sekt mezi sebou mají, že nevědí, by i chtěli, k komu přistoupiti. A píše se o persecuci té hrozné, kterouž za Nerona křesťané vystáli, [že] sami svými domácími nesvornostmi a jedni na druhé poštváváním příčinou byli, až pak ²⁰ slavný císař Konstantin, veřejný sněm svolav, roztržek nětco (ačkoli s velikou prací) vyzdvihl a utišení jakéž takéž způsobil. Ale brzo zmizelo i to; nepřestali se hádati a tahati, až na východ Mahomet povstav, učením a mečem svým hádkám jejich konec učinil na západ pak Římský biskup přednost uchvátiv, pod jediný svůj řád všecky spořádal. Ale jaký řád, aby jeho neřádům všickni a pověrám mlčíc obcovati museli! Čímž zdálo se sic jemu, že roztržky zastaví, a on je pak rozmnožil, poněvadž mnozí rozumní z duchovních i tělesných, jhu tomu se bráníc, všech proti němu cest ohledávali, a tento zase tyranskou mocí tím víc dotíral, aby potřel a ³⁰ podmanil všecky, tak že přes tisíc let nic se v křesťanstvu nečinilo, než že se jednak pérem, jednak mečem, jednak obojím bojovalo, an se mezi tím i papežova církev na nesčíslné sekty a řeholy roztrhala.

Opět když se Bohu udušené světlo církvi své ukázati líbilo, a k vyjevování Antikristských bludů a ohavností rozdílné své nástroje, Viklefa, Husa, Lutera, Cvinglia, Kalvina vyslal, a veliký díl křesťanského, Antikristem zmámeného lidu prohledl, od bludů odstoupil a učení svatého evangelium přijal, dopustili se opět neřádu, ⁴⁰ prvé již v Korintské církvi potupeného, že majíce jedním srdcem a jedněmi ústy děkovati Bohu svému za tu milost Boží, kteráž jim

dána v Kristu Ježíši, že ve všem obohaceni byli v něm v každém slovu a ve všelikém umění, a upevněné měli svědectví Kristovo mezi sebou, tak že žádného neměli nedostatku ve všeliké milosti, toliko aby byli žádali utvrzení býti až ke dni příští Pána našeho Ježíše Krista,¹² (oni vydali se v nejednostejná mluvení a v nejednostejné smysly a zdělali mezi sebou roztržky a začali říkati: Já jsem Pavlů, já Apollů, já Petrů, já Luterián, já Kalvinián, já Husita). Z čehož posel podnět všeho zlého, záští a podhlédání spo-
 10 sočení, hanění a kažení se vespolek.

Kapitola třetí.

Kde se bludové v církvi berou.

Všech těch v církvi neřádů že Satan předním původem jest, Kristus nám oznámil; nebo on, prý, na Boží roli koukol rozsívá tehďáž, když lidé spějí (Mat. v 13. kap.). To víme všickni, ale toho neznáme všickni, ta dřímota, kteréž Satan k svému forteli užívá, co jest. Protož se to pro výstrahu z Písem ukázati musí, a předně, jak se koukol bludů a falešných, scestných smyslů seje. Děje se to pak takto:

20 1. Předně, když lidé na zákon Boží zapominajíce, bez něho býti sobě zvykají. Tak Šalomoun skrze přílišnou s lidmi pohan-skými conversací zapomenul na zákon Boží, uběhl v slepotu mod-lářství. Tak Roboam se vším lidem opustili zákon, a potom jej dokonce ztratili, tak že ho víc než za tři sta let neměli a o něm nevěděli, až za Joziáše v rumu kdesi nalezen. Protož po ten čas velmi se pověry a bludové modlářští rozmohli, že všickni proroci velikou práci měli. Tak v papežstvu do kouta byl zastrčen zákon Boží, a na zákony lidské jen se pozor dával; co tedy div, když se světlo pod kbelec vstaví a neb za stěnu zastrčí, že se tma udělá?
 30 Znal to David svatý, protož říkal, že se děsí, až trne, nad ne-smyslností lidskou, že Boží zákon opouštějí a na slovo jeho zapo-mínají; protož on Boha prosil, aby mu jen tu milost učinil, aby, dokud živ bude, ostříhal slova jeho, nebo, prý, tehďáž nebudu za-hanben, když budu patřiti na všechna přikázání tvá. A opět: Celým srdcem svým hledám tebe, Bože, nedopouštěj mi zblouditi od pří-kázání tvých. Viz celý ten 119. žalm.

2. Když se lidé od zákona k nějakým postranním viděním a zjevením obracejí, snadně také v blud ubíhají, jako Saul s mrtvým

38. mrtvým] ps. mutným.

¹² 1. Kor. 1, 4—8.

Samuelem se radil (Sam. v 28. kap.), a za času Izaiášova cosi obecného z toho býti chtělo (jako i v papežstvu předešlo), že se na ukazování a odpovědech lidí zmrklých zakládalo, o čemž jim Bůh i říci dal: Nemá-liž se lid na Bohu svém dotazovati? K mrtvým-liž se živí mají utíkati? Anobř k zákonu a svědectví! Pakli nechtí mluvití podlé slova toho, nevzejde jim záře (Izaiáš v 8. kap. v. 19). Tu zajisté ďábel mámení svá jistotně připojuje, a kdo takovým viděním věří, pověr a bludů neujde.

3. Když zákona sic užívají, k zákonu však nětco připojují a za pravidlo sobě berou, jako filozofii a lidské nějaké důmysly; ¹⁰ o čemž apoštol dí: Hleďtež, aby vás někdo nezklamal moudrostí světa, uče podlé ustanovení lidských a ne podlé Krista.¹ Nebo co má Aristoteles neb Plato o moudrosti Boží a tajemství od věku skryté věděti? Jíž žádný z knížat světa tohoto nepřijal, proto že ji Bůh toliko zjevuje skrze Ducha svého, jakž učí apoštol.² Kdo také vlastních důmyslů v Božích věcech následuje a na nich se zakládá, snadniče také v blud ubíhá, proto že přemýšlování lidí smrtedlných bídné jsou, a důmyslové naši nebezpeční. Tak Izraelští, za vlastní fantazií jdouce, místo živého vůdce Mojžíše mrtvou modlu sobě vyzdvihnouti uložili na znamení, prý, přítomnosti Boží. Podobně Farise- ²⁰ ové, k zákonu ustanovení přimíšující svých starších, pověry a bludy velmi romnožili. Poněvadž vždycky se v církvi lidé nalézají, kteříž sobě buď pohanskou filozofii libují, buď ustanovení předků (traditiones) velebí, a neb sic rozumem svým se zpravují, co div, že nikdy téměř církev bludů prázdná není?

4. Zarážejí se bludové i tak, když se lidé do theologie a do Písem zlým úmyslem dávají, totiž aby uměli nětco. Cíl zajisté Písem nejprřednější jest, abychom z nich porozumívajice, že Hospodin jest Bohem, a že není jiného kromě něho, samého se báti jeho, samému sloužiti, v samého věřiti a skrze tu víru v něho věčného života ³⁰ očekávati se učili. Kdo tím úmyslem do Biblí jdou, těm zjevuje tajemství svá Hospodin, dí Písmo; ale obírá-li se kdo s Biblí tak jako s jinými lidskými psaními, aby sobě jen mozek protíral a brousil, ten chybuje cíle, a umění jeho na marné mluvnosti se skonává, jakž svědčí Duch Boží, proto že nadutý jsa nemoudrosti provodí při otázkách, odkudž svárové a marné hádky pocházejí, a tak se místo pravého osvětlení (opiniones) a domněnky rozmáhají a z opinie potom scestní smyslové.

5. Někteří zákon čtou, zapomínají však Boha na pomoc vyzývati, aby Ducha svatého k odvírání jim smyslu Písem zřítel, než ⁴⁰ spoléhají na svůj rozum, že jím, kudy chtí, proniknou. Ješto Ducha

Kap. III. ¹ Kol. 2, 8. ² 1. Kor. 2, 8. sld.

Božího rada jest: Boha se boj, synu můj, a na rozumnost svou nespolehej. Nepamatuji ti na to, co svatý Petr praví, že žádného prorocství Písma výklad nezáleží na rozumu lidském, a protož rozumem svým v Písmě se plískajíce, nalézají tam smysly, jichž tam není. Rozum náš sám z sebe v věcech Božích slepý jest, protož zamotává a zaplétá sám sebe. A tohoť se David bál, protož se přehorlivě vždycky Bohu modlil, aby mu oči jeho odvíral do Písem, aby ho Duchem svým vždycky vedl, aby mu cesty své zjevoval; čehož když mnozí tak nečiní, co div, že místo světla mrákotu
 10 z Písem vynášejí.

6. Jest i tato příčina bludů v církvi, že někteří na tom, co jim i jiným k spasení věděti potřebí, nepřestávajíce, vysoko se do ledajakýchs speculací pouštějí a pomoci k tomu z Písem hledajíce, tak i jinak jich k smyslům svým natahují, jako se Origenovi přihodilo, kterýž svým hloubáním, allegorií všudy v každém Písmě hledajícím, nemálo bludů roztrousil. Protož dobrá jest Sirachova rada: Nesnadnějších věcí nad chopnost svou nezpytuj nesmyslně, a k čemu nestatčuje síla tvá, toho nevyhledávej nemoudře; cožť
 20 ukázáno jest, než rozum lidský chopiti můž, mnohé svedla vysoko-
 myslnost.³

7. U příčině také jest mudrování strany termínů, kteréž někteří bůjní, chlubní a v novotech se kochající rádi vymýšlejí, aby zvláštního nětco měli, ješto apoštol dí: Prosím vás, bratří, skrze jméno Pána našeho Jezu Krista, abyšte jednostejně mluvili všickni, aby nebylo mezi vámi roztržek. Zvláště když se termínové bez Písem vymýšlejí vtípem lidským, a jakýmž moudrost lidská učí; tak zajisté z rozdílných mluvení, termínů, frází rozdílní se rodí smyslové, proto že moudrost Boží v slibných řečech moudrosti lidské
 30 záležitosti nechce.

8. K bludům velmi napomáhá toto, že se často do theologií a v věci svaté lidé bázně Boží nemající dávají. Nebo poněvadž bázeň Páně jest počátek moudrosti, kterak se s tou tajnou nebeskou moudrostí užitečně obíratí mohou ti, kdož jí prázdní jsou? Písmo praví, že Pán nalezen bývá od těch, kteříž ho nepokoušejí, a zjevuje se těm, kdož nejsou nevěrní jemu; v nešlechtnou duši že nevchází moudrost, proto že Duch svatý, duch kázně, utíká lsti a odstupuje od myšlení nerozumných. A jakož, kdo ostříhají zákona, zmocňují se smyslu jeho (jakž dí Sirach v 21. kap. v. 12), tak kdo
 40 bezbožní jsou, těm jest Písmo v tajemstvích svých jako zapečetěná kniha, nebo stezka spravedlivých jest jako světlo jasné, kteréž se

³ Sirach 3, 20—24.

rozmáhá a svítí až do pravého poledne, ale cesta bezbožných jako mrákota, nevědí, na čem se ustrčiti mohou.⁴ O témž i Kristus vysvědčil židům pravě, že Písmům nerozumějí, proto že v sobě milování Boha nemají.⁵ Takoví tedy se často v církvi nalézají; co div, že sebe i jiné zaplétají?

9. Bludové drží se církve proto, že se obyčejně theologii učíme ne od Boha, než od lidí, ne z Biblí, než z knéh lidských. Psáno jest, že všickni učeni budou od Boha, dí Kristus,⁶ a takf býti má a musí, aby víra naše nebyla na moudrosti lidské založena, ale na moci Boží. Nebo duch Boží v člověku, odšení Vše-¹⁰ mohoucího, činí lidi rozumné; protož k němu se o to patřiti musí a u něho samého hledati příkladem Davida svatého a všech svatých. My pak obyčejně sobě na zemi mistrů hledáme, proti záповědi Boží na lidech se zakládáme, a proto že tento neb onen tak neb onak smejšlel, také s ním tak neb onak smejšlíme, lidem v té částce nedím rozum, než víru svou podmaňujíce. Ješto co jsou lidé? Duch Boží praví, že jsou marnost všickni ze spolku,⁷ i ti velicí a mocní, lháři, mohou se mýlití a blouditi, založiti se na nich nelze. Poněvadž tedy kněží jedni od druhých se učících, kdo knih dopadne, a neb se jemu od jiných vstrčí, toho v smyslích následuje,²⁰ posluchači pak také od kněží všecko bez rozvažování a s Písmy srovnávání přijímají: co div, že maní jedni za druhými jdouc, z podešlých někdy bludů nikdy nevycházejí?

10. Naposledy vášně lidské nejedněm překážejí, aby někdo pojatého scestného smyslu poznati nemohl, neb poznaje pustiti nechtěl; stydí se někdo přiznati se, že někdy bloudil, a neb že jiný někdo lépe než on viděl, i stojí na svém, což, ač hřích jest a lstivě slovem Božím se obíratí, nalézají se však tytéž lidé, kteříž tak vědomě sebe i jiné v bludích zdržují. Načež ponáříkav Pán Bůh skrze proroka, tak praví pro tu příčinu: Aj, já nakladu lidu tomuto³⁰ úrazů, a zurážejí se otcové i synové.⁸ Když chtí blouditi, ať bloudí a z jednoho bludu do druhého jdou.

Kapitola čtvrtá.

Odkud nepobožnost v lidu Božím povstává.

Dvě studnice se nalézají, z nichžto vyplývá nepobožnost. Jedna jest v nás vnitř, druhá zevnitř. Vnitřní jest zapomenutelnost na smlouvu Boží a na výminky, na kteréž jsme přijati za lid jeho, jmenovitě abychom (ačkoli z přirozené zkázy

15. lidem] v ruk. lidé.

⁴ 1. Kor. 1, 10. ⁵ Jan. 5, 42. ⁶ Jan 6, 45. ⁷ Žalm 116, 11 ⁸ Jerem. 6, 21.

rovně jako jiní k zlému klopotní jsme), však jsouce lid zvláštní, od jiných oddělení, svatí byli, jako on svatý jest Pán Bůh náš. Na to my, pravím, že k svatosti povolání a obnovení jsme, rádi zapomínáme a za přirozením jako jiní, kteříž povolání nejsou, jdeme. Protož Bůh často skrze proroky naříká, že lid jeho opouští smlouvu jeho; a svatý Petr pověděv, že křesťané jsou národ vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid dobytý k tomu, aby zvěstovali ctnosti toho, kterýž je povolal ze tmy v předivné světlo své a učinil účastníky přirození svého Božského,¹ proto aby utíkali porušení toho, kteréž jest na světě v žádostech zlých, za tím naříká, že se mnozí zapomínají na očistění své a zase v poškrvny světa se navracují, mezi tím na zevnitřním jménu křesťanství své zakládají, jako židé na obřizce, oběti chrámu. Ale co dí Bůh? Toto dí skrze Izaiáše: K čemu jest mi množství obětí vašich? A opět: Neskládejte naděje v slovích lživých, říkajíce: Chrám Hospodinů! ale jestliže všelijak polepšíte cest svých; nebo zdali kradouce a mordující a cizoložice a křivě přísahající předce choditi a postavovati se budete před obličejem mým?²

Zevnitřní hříchu příčina jest opuštění kázně, když kněží a vrchnost, koho by měli trestati, netrescí. Kristus řekl: Mějte sůl mezi sebou!³ Item: Horší-li tě noha, neb ruka, neb oko tvé (totiž kterýkoli oud v církvi, by on nejvzácnější byl), utni, vylup a zahod' pryč!⁴ A svatý Pavel vysvědčiv, že maličko kvasu všecko těsto nakvašuje,⁵ poroučí z obce vymítati a Satanu těla k trápení dávati pohoršlivé církve oudy, a kdo zjevně hřeší, aby zjevně trestán byl bez přehlídání proto, aby se jiní bázeň mítí učili. Neužívá-li se tehdy soli (totiž kázně), co div, že to, co se soliti mělo, hnije, kazí a smradí se? Světlost a stkvělost těla církve jest bdícím služebníkům oko; to nebdí-li, všecko tělo tmavé bude, a neb, jakž jinde dí Kristus: Zesnou-li ti, kdož bdíti mají, snadněf bude nepříteli se vlouditi a koukole vtrousiti, když žádný nebrání.⁶ Podobně neutiná-li, nevylupuje-li, neodmítá-li žádný žádného pohoršitedlného oudu, co div, že se jeden od druhého a naposledy celé tělo kazí? Hřích zajisté v těle našem dle přirozené zkázy jest jako ošklivá nemoc, rak rozjídající se sám sebou, nebrání-li se násilně; tak též není div, nevyčišťuje-li se kvas, že kyše pořád, až se všecko rozkyše. Již pak bývá to, že nerci-li přední v lidu oblevují konati kázně, alebrž (jakž Bůh naříká) sami sobě v hříších odpouštějice, nechť přijímati kázně, a tak sami napřed lání to jho Boží a svazky ty trhají. Protož snadně jejich příkladem všickni jdou, kam koho

Kap. IV. ¹ 1. Petr. 2, 9. ² Jerem. 7, 4 slđ. ³ Mar. 9, 50. ⁴ Mar. 9, 43 slđ. ⁵ 1. Kor. 5, 6. ⁶ Mat. 13, 25.

jeho žádost vede. Kněží mezi tím a proroci žádného netrescí, nýbrž pro kus chleba a hrst ječmene pochlebují lidu v hříších jejich. A lid můj to libuje, dí Hospodin,⁷ i čehož byste pak neučinili naposledy?

Kapitola pátá.

O příčinách nesvornosti v církvi.

Všecka takměř vždycky nesvornost v církvi od duchovních pocházela a pochází, a to na větším díle bez potřeby a důležitých přičin, toliko:

1. Z būjnosti pro rozdílnost smyslu při otázkách, kteréž sobě pro ukazování a provívání vtípu nad to, než jich Písmo naskytá,¹⁰ strojíce místo pasti jedni na druhé trhají, a každý k svému zákonu, jak umí, natahuje, odkudž hádky bez konce přicházejí, z hádek pak závisti, svárové, rouhání, porušení mysli a zbavení pravdy, jakž svědčí apoštol.

2. Z pověry pro rozdílnost ceremonií; tu se židé s učedníky Janovými o očišťování, tu Samaritáni s židy o místo k modlibám nejprůhodnější, tu učedníci Janovi s Kristem o posty, tu Korintští vespolek o obětování modlám, tu Kolossenští o rozdíly pokrmů a dnů hádají, an všecky ty a těm podobné věci jen (adiaphora) běžné a svobodné jsou, na nichž podstata ani služby Boží ani lid-²⁰ského spasení nezáležel.

3. Z pejchy o přednost míst. Tak se s Mojžíšem o přednost nesnadnili Aron a Maria a potom Datan, Abiron a Chore; tak se svářili apoštolé, kdo by z nich větší byl; tak Diotrefes o prvotnost stojí proti svatému Janovi, mluvil zlé řeči a z církve pyšně vylučoval, koho chtěl. Ach, což často farizejský duch při duchovních se ozeývá, že přední místa na večerích milují a přední stolice v školách a pozdravování na trhu, a aby byli nazýváni mistři,¹ tak že, než by jeden druhému ustoupil a neb jemu, že lépe něčemu rozumí, čest dal, raději proti němu boj začne a svého (oč-³⁰koli činiti jest, by o to sedění bylo) krvavě hájí. Za mnoho set let žádného duchovního sněmu nebylo, aby o sedění mezi biskupy tahanic nebylo, tak snadně všickni na Kristovu záповěď (: Vos non sic!²) zapomínají.

4. Z lakomství, příčinou hojnějšího opatření. Příklad na synech Eli, kteříž se často o své kněžské důchody s lidmi nesnadnili i mocí brali. Tak se v církvi apoštolské reptání stalo proti Židům Řeků, že zanedbávány bývaly vdovy jich;³ tak v Korintu fa-

⁷ Ezech. 13, 19.

Жап. V. ¹ Mat. 23, 6. 7. ² Luk. 22, 26. ³ Skutk. 6, 1.

lešní apoštolé, velkého vyhledávající opatření, Pavla svatého pomlouvali, že práva kněžského neužívá, proto že pravý apoštol není, čímž k nemalým podezřením, záštím, rozepřem příčina dána byla, nebo svatý Pavel tuze se s nimi i Korintskými nesnadniti, a jak svého učení a neb úřadu, tak i svého práva zastávati, oněch pak z pýchy a lakomství jdoucích lest a zlost vyjevovati musel. A Pán Bůh o lakomství falešných proroků mluvě praví, že kdo jim nic do úst nedává, proti tomu vyzdvihují válku.

Kapitola šestá.

10 Co Bůh k neřádům církve své říká.

Hospodin Bůh náš (dí Jozue k lidu Izraelskému) jest Bůh horlivý, kterýž na vás nepřehlídne nepravosti.¹ Což tedy říká, že mu lid jeho tak často zbláhá z cest jeho, to nalézáme z Plsem.

1. Že horlí velice (jako skrze Mojžiše dí): Pokolení převrácené a zavilé zpronevěřilo se Hospodinu mrzkostmi svými, jakož vzdáleny býti měly od synů jeho. Tím-liž jste se odměňovati měli Hospodinu, lide bláznivý a nemoudrý? Zdaliž on není otec tvůj, kterýž tě sobě dobyl za dědictví?² (A skrze Micheáše:) Slyšte všickni
20 lidé nopořád, pozoruj země, a což na ní jest, a nech panovník Hospodin proti vám svědkem jest.³ (A skrze Amosa:) I nad tím-liž by se země nezatřásla, což činí lid můj?⁴

2. Pamatuje, napomíná, prosí, jako skrze Mojžiše: Rozpomeň se, lide můj, že jsem já sobě tebe zvolil, aby byl lidem mým; pročs pak opustil Boha, stvořitele svého, a nevážíš sobě spasení svého?⁵ A skrz Ezechiele: Odvráť se od cest svých zlých. I proč máte mříti, ó lide Izrahelský?⁶ Item skrz Micheáše: Lide můj, což jsem učinil, že mne popouzlíš? Rozpomeň se, že jsem tě vykoupil, aby poznal hojnou spravedlnost mou.⁷ A opět skrz
30 Davida: Aby mne chtěl poslouchati lid můj, a Izrahel cestami mími choditi, jistě by byl pokojný čas jeho až na věky!⁸

3. Hrozí zůřivě, jako skrze Jeremiáše: Poněvadž to činíte, a když volám na vás, neozýváte se, zavrhu vás od tváře své.⁹ A skrze Ezechiele: Aj, trestal jsem vás často, ale co jsem prospěl? Protož již metly hubící přičiním.¹⁰ Vítr rozsílal lid můj, vichřici žiti budou, dí skrze Ozeáše. A opět: Slyšte slovo Hospodinovo,

Kap. VI. ¹ Joz. 24, 19. ² 5. Mojž. 32, 5. 6. ³ Mich. 1, 2. ⁴ Amos. 8, 8. ⁵ 5. Mojž. 32. ⁶ Ezech. 33, 11. ⁷ Mich. 6, 3—5. ⁸ Žalm 81, 14—16. ⁹ Jerem. 7, 13. 15. ¹⁰ Ezech. 21, 13.

nebo rozepři má Hospodin s lidem svým, proto že není žádné věrnosti, ani žádného milosrdenství, ani žádné známosti v zemi této. Pustím hněv svůj na všechno, což v ní přebývá, životčichové i ptactvo i ryby zhynou. Vyhlazen bude lid můj pro neumění, že opustil zákon Boha svého. Stane se jak lidu, tak knězi, nebo vyhledávati chci cest jejich, a za skutky jejich navrátím jim.¹¹ Item skrz Amosa: Přišel konec lidu mému, již nebudu promíjeti. Učiním, že jim slunce zajde o polední, a uvedu na ně tmu. A proměním svátky vaše v kvílení, a zpěvy vaše v naříkání. A pošli na ně hlad, ne hlad chleba a žížeň vody, ale slyšení slov Hospodinových; ačkoli bě-¹⁰ hati budou, hledajice slova mého, však nenajdou.¹² A skrz Jeremiáše ještě zúřivěji: Kdož by se nad tebou slitoval, Jeruzaléme? Kdož by tě litoval? Nebo opustil's mne, dí Hospodin, a protož, aj, já vztahuji ruku svou, abych tě zkazil; nebo jsem ustal želeje.¹³ Aj, již zkazím lid svůj, protože se od cest svých neodvracejí. A byť i volal ke mně, neslituji se. Běda jim, když se odvrátím od nich.¹⁴

4. Ještě vystřihá věrné, jako skrze Sofoniáše: Ohleďte sebe, ohleďte, ó národe nemilý! Prvé než uložení přijde, první než prchlivost přijde, snad se ukryjete v den hněvu.¹⁵ A skrz Jeremiáše mnohem milejšími slovy: Usmysl sobě, Jeruzaléme, aby se od²⁰ tebe neodloučila duše má, abych tě neobrátil v pustinu.¹⁶ Item: Navrať se, zperná dcerko Izrahelská, dí Hospodin, a neoboří se zúřivá tvář má na vás, nebo já dobrotivý jsem, aniž držím hněvu na věčnost. Jen toliko poznej nepravost svou.¹⁷

5. Naposledy pak, když ani prosby ani pohružky platné nejsou, mstí a tresce skutečně, jako neřád rajský trestal vyhnáním všech nás do bídy a lopoty, neřády prvního světa zaplavil potopou, Izrahelské zperné pohubil na poušti všecky, v zemi pak jejich několikrát prostopášnost jejich skrocoval válkami, hladem, morem, až je naposledy i s zemí jejich vyvrátil, ostatky toliko zanechav. A i ty do³⁰ sedmdesátileté kázně do Babylona poslal, až by se naučily znáti, jak hořká věc jest opouštěti Hospodina a neostříhati bázně jeho. Potom, když opět nechtěli býti lidem jeho, dal je dokonce pohubiti a rozptýliti po všem světě. Na nepobožné pak a nesvorné své křesťany posílal nejprvé Nerony, Diocleciány, Maxencie, potom Machometa a papeže a posledních teď časů Turka a Španěle. Jakož i nynějšího našeho pohubení nic nepřivolalo, jediné hříchové naši, kteréž jsme všickni, jedni zjevnou rozpustilostí, druhí falešnou pokrytostí provodili, všickni, pravím, nižší i vyšší, světští i duchovní, všickni jsme byli porušili cesty, jsouce živi příkladem světa a ne-⁴⁰

¹¹ Oze. 4, 1—9. ¹² Amos 8, 2. 9—12. ¹³ Jerem. 15, 5—7. ¹⁴ Oze. 9, 12.

¹⁵ Sofon. 2, 1—3. ¹⁶ Jerem. 6, 8. ¹⁷ Jerem. 3, 12. 13.

návisti větší proti sobě než ti, kteří ven z církve jsou, provodíce. Protož roznítili jsme horlivost Boží, že se hněval, hrozil, naposledy pak s námi podle spravedlivých svých osvědčování a pohrůzek, na něž jsme nedbali, dokud jsme nepocítili, naložil. Naložil, pravím, s námi podle hněvu svého tak, že s Jeremiášem dosti oplakati nemůžeme potření dcerky lidu svého, proto že nepřátelé naši učinění byli hlavou nad námi, odpůrcům našim dobře se zvedlo. Padali jsme od ruky nepřátel, a nebyl, kdo by retoval, protivníci dívající se, posmívali se pádu našemu. Jho jako tuze spletené houžve dal byl

¹⁰ Bůh na hrdlo naše, řetěz ocelivý nás stížil.¹⁸ Krmil nás hořkostí a napájel pelyňkem.¹⁹ Tvář hněvivá Hospodinova rozptýlila nás byla, ukrutníkům v moc dal nás, kteříž ani kněží nešanovali, ani starcům milosti nečinili, kteříž kroky naše šlakovali, že jsme po ulicích svých choditi nemohli, nýbrž i po horách stíhali nás i na poušti zálohy strojili.²⁰ Dědictví naše bylo obráceno cizím, zboží naše přišla v moc cizozemcům. Sirotci jsme byli v domích svých, vodu svou za peníze jsme pít musili a chléb svůj kupovati, nýbrž na hrdle snášeli jsme protivenství, pracovali jsme, lekali jsme se, utíkali jsme jako jeleni a neměli žádného oddechnutí. Otroci pa-

²⁰ novali nad námi, a nebyl, kdo by vytrhl z ruky jejich. Ženám i pannám násilí činili, knížata naše z mordována, mládence naše k žernovu (za nástroje tyranství svého) brali a pacholata naše k nošení dříví (k napomáhání modlářství). Všecka radost naše byla přestala, plesání naše v kvílení nám obráceno bylo, chrámy naše obrátili v pustinu, a naplnivše řvaním křiků svých, poškvrnili všech stánků Boha živého v zemi, tak že jsme znamení svých neviděli a proroků neslyšali. A již říkali nepřátelé naši: Vyhubme je napořád.²¹ A protož veliké jest milosrdenství Hospodinovo, že jsme dokonce nevyhynuli; nepřestávají zajisté slitování jeho, ale nová jsou každého jitra.²²

Protož již, ó Hospodine, obratiž nás k sobě, a budemeť obráceni! Obnov dny naše, jakž byly za starodávna. Nebo zdaliž všeli-jak zavržeš nás, a hněvati se budeš na nás tak velice?²³

Kapitola sedmá.

Co lid Boží po potrestání svém činiti má.

Pro jaký cíl Pán Bůh tak zůřivě někdy s lidem svým zachází, vyjevil se v tom skrze proroka, kdež osvědčiv hrůzu svou lidu svému, že s nimi jako lev lýtý zajde, rozsápá a roz-

¹⁸ Pláč. Jerem. 1, 5. 7. 14. ¹⁹ Pláč Jerem. 3, 15. ²⁰ Pláč Jerem. 4, 18.
¹⁹. ²¹ Pláč Jerem. 5. ²³ Pláč Jerem. 3, 22. ²³ Pláč Jerem. 5, 21. 22.

mece všecko, za tím dokládá: Odejdu však na místo své zase, až mi se vinni dají a hledati budou tváří mé. Nebo v úzkosti své hledati mne budou, řkouce: Poďte, navraťme se k Hospodinu, nebo on uchvátil a zhojí vás, ubil a uváže rány vaše tak, abychom znajíce Hospodina hojněji jej poznávali se snažovali.¹ A že tak bývalo, Izaiáš svědčí: V úzkosti, prý, své hledávali tebe, Hospodine, vylévali prosby, když na ně trestání tvé docházelo.² A však než k tomu kdy přišlo, aby se tak lid Boží ku pokání schopil, nalézáme, že se obyčejně prvé divně kroutili a vinuli, až pak ostatkové mocí vždy dohnání.

Předně zajisté obyčej mají zlehčovati sobě pohružky a ne-¹⁰ věřiti jim; by se jim jakkoli pomsty předpovídaly, troštují se vždy, že tak zle nebude. Tak Izraelští, co jim kdy Bůh hrozil, všecko za nic měli, tak že Bůh naříkal, že se nechtěli užasnouti, že přece rozkoš provodí a se troštují řečmi lživými.³ Za tím viděli, že se pomsty vždy blíží; tu jednák se omlouvali, že tak mnoho nezavinili, aby tuze nějak trestání byli, jednák se těch i jiných prostředků chytají, jak by to, co se jim na krk valí, z sebe ztrásti mohli. Tak Izraelští, když Nabuchodonozor táhl, opravovali zdi, valy, bašty, mustrovali lid, dělali confederací, shledávali pomoc, na Boha pak, aby hněv jeho krotili, nevzpomenuli. O čemž Bůh dí: Aj, jak²⁰ se chytali lsti, aby se nenavrátili!⁴ A skrz Izaiáše jim obšírně osvědčuje, že to rad a pomocí shledávání daremné jest, že by lépe bylo utišiti se a obrátiti se k Bohu, jakož ovšem daremné bývá. Nebo když Pán trestati chce, kdo odvrátí ruku jeho? Což když sami znamenají, tu někteří přeč utíkávají (jako Jeruzalémští do Egypta), aby metle utekli, jiní u nepřátel milosti hledají a pro připočlebení se i modlářstvím se spržňují (jako mnozí za časů Machabejských), ale tím obojím jen hněv množí, a aby se mnohem zůřivěji až do vyhubení mečem svým po nich sháněl, příčinu dávají. Práví zajisté Bůh: Poněvadž přičinějí hřích k hříchu, všickni na nic přijdou.³⁰ A tak bývá obyčejně, že takové veřejné pomsty Boží nepřestávají dříve, leč až opravdově hněvu Božího pocítí. O čemž skrze Zachariáše dí: Stane se, dí Hospodin, v této zemi, že dvě částky vyhlazeny budou z ní a zemrou, a třetí zanechána bude; a i tu třetí uvedu do ohně, a přeženu je, jako se přehání stříbro, a zprubuji je, jako se prubuje zlato; i bude každý z těch vzývati jméno mé, a já vyslyším jej; řeknu: Lid můj jest; a oni dí: Hospodin jest Bůh můj.⁵

Ta tehdy částka lidu, kteráž pomsty Boží přečekala, po-
vinna jest:

Kap. VII. ¹ *Oze. 6, 1. 3.* ² *Izai. 26, 16.* ³ *Jerem. 7.* ⁴ *Jerem. 8, 5.* ⁵ *Zach. 13, 8. 9.*

1. Vinnu se dávati Bohu a odprošovati hněv jeho. Jakž Jeremiáš ostatky poučoval: Proč by sobě, prý, stýskal člověk živý nad kázní za hříchy své? Zpytujeme raději a ohledejme cest našich, a navraťme se až k Hospodinu. Pozdvihujme srdcí i rukou svých k Bohu silnému, a nebo říkejme: Myť jsme se zpronevěřili a zpuřní byli, protož on nás potrestal.⁶ Daniel pak těmito slovy: Tobě, ó Pane, přísluší spravedlnost, nám pak zahanbení tváří i otcům našim, nebo jsme hřešili proti tobě, Pánu Bohu svému, neposluhajícíce hlasu tvého a služebníků tvých, proroků; protožs na nás
 10 uvedl toto zlé veliké.⁷ A Jeremiáš opět: Aj, navracíme se k tobě, Hospodine, proto že ty jsi Bůh náš, ohavnosti naše zžíraly práci otců našich; a my ležíme v hanbě své, a pohanění naše přikrývá nás, že jsme hřešili, my i otcové naši.⁸

2. Napravovati skutečně. Jakž u Jeremiáše lid Boží mluví: Když mne obrátíš, Hospodine, budu činiti pokání, a když mně k srozumění bude poslouženo, udeřím se v bedro.⁹ A Izaiáš praví, že každý z pozůstavených na Sionu (totiž po přijetí té kázně) svatý slouti bude.¹⁰ A Sofoniáš, že ostatkové nebudou činiti nepravostí ani lsti.¹¹ A tak musí býti proměna v dobré, aby místo dřevních
 20 hříchů a ohavností svatost se stkvěla při ostatcích. Byl se lid Boží poškrvnil modlářstvím neb bludy nějakými, mají, odvrhnouc to, v čisté Boží poctě horlivě se obnoviti; pakli hříchy a rozpustilostmi, přestanouc toho pobožnost svatou začítí; pakli nesvornostmi, svornost a lásku mezi sebou vzdělati. Summou mají (jakž Pán Bůh mluví) znovu sobě zvorati ouhor a nasíti spravedlnosti a milosrdenství,¹² to jest, Bohu i sobě vespolek znovu se svatě zavázati a v tom stále trvati.

A takf činivali předešli svatí. Noé, z potopy vychvácen byv a nového světa dočekav, jak jen z korábu vykročil, hned oltář
 30 postavil a s velikou vděčností Bohu oběti obětoval.¹³ Jakob, když ho Bůh v zdraví z země cizí (kamž před vražedníkem Ezau utekl byl) navrátil, učinil podlé slibu svého, vzdělal oltář a reformoval celý dům svůj, tak že všickni bohy cizí (to jest modly a jiné pověry) odvrci museli, a on to zakopal pod dubem, a museli se očistiti a nové roucho obléci a slíbiti, že upřímně sloužiti budou Bohu svému.¹⁴ Mojžíš s lidem svým, když se z ruky Faraonovy vysvobozené a jej, vraha svého, zatopeného spatřili, zpívali Bohu píseň novou, v kteréž tím vděčnost slibují, že, prý, Hospodinu vzdělají stánek.¹⁵

⁶ Pláč Jerem. 3, 39 sld. ⁷ Dan. 9, 7—11. ⁸ Jerem. 3, 22—25. ⁹ Jerem. 31, 19. ¹⁰ Izai. 4, 3. ¹¹ Sof. 3, 13. ¹² Oze. 10, 12. ¹³ 1. Mojž. 8, 20. ¹⁴ 1. Mojž. 35. ¹⁵ 2. Mojž. 15.

Titěz Izraelští synové, když z veliké, tesklivé pouště vynikše na roviny zaslíbené své země vyšli, obnovili se v smlouvě Boží všickni, a cokoli na poušti byli po let čtyřiceti zameškali, tu všecko napravili, obřizku a Velikou noc slavice.¹⁶

Samuel, když Bůh z ruky Filistinských lid svůj vysvobodil, a archa Boží jim byla navracena, svolav lid sloužil jim ku pokání a způsobil to, aby se všickni roztoužili po Hospodinu a obrátili se srdcem celým a vyházeli modly, a on chodě po zemi vizitoval a řád vzdělával po všech místech.¹⁷

David, když mu Bůh odpočinutí dal ode všech nepřátel jeho, ¹⁰ obrátil srdce své k tomu, aby vzdělal chrám Boží a v řád uvedl kněží, levity a všecku Boží službu.¹⁸

Aza, král Judský, když Bůh za jeho času pokoj dal, přiložil mysl, aby činil, což se líbí Hospodinu. Protož zbořil oltář bohů cizích a výsosti, a stroskotal obrazy jejich, a posekal háje jejich, a přikázal Judovi, aby hledali Hospodina, Boha otců svých, a ostříhali zákona a přikázání jeho. I stalo se, že se všecken lid zavázal, aby hledali Boha otců svých z celého srdce a ze vši duše své; a kdo by koli nehledal Hospodina, Boha Izraelského, aby byl usmrcen, buď malý neb veliký, buď muž neb žena; i přísáhli Hospodinu.¹⁹ ²⁰

Jozafat podobně, když mu Bůh dal, že se zmocnil v království svém, nabyv k cestám Hospodinovým srdce udatného, kazil a plnil modlářství v zemi, a rozeslal všudy po městech knížata svá s kněžími a levity, aby z zákona Páně lid vyučoval.²⁰

Ezechiáš na místě bezbožného Achaza dostav se na království, svolal nejprv kněží a levity a napomínal jich, aby obnovili v svatosti sebe i dům Boží, a připomenuv předešlé neřády, řekl: Synové moji, nebludtež již, vás zajisté vyvolil Hospodin, abyšte stojíce před ním byli služebníci jeho.²¹ Potom, rozepsav patenty, napomínal všeho lidu ku pokání z ostatků Izraelského desatera po ³⁰ kolení, když byli znikli ruky krále Assyrského. I dal Bůh všemu lidu srdce jedno, že se shromáždili do Jeruzaléma shromáždění velmi veliké, a drželi slavnost Hospodinu s velikým veselím, a kněží dali požehnání lidu; i vyslyšán jest hlas jejich, a přišla modlitba jejich k příbytku svatosti Hospodinovy v nebe.²² A všecken lid vyšedše bořili oltáře a modly (i měděného hada od Mojžiše vzdělaného stroskotali, proto že byl poškrvněný modlářstvím).²³ A Ezechiáš spořádal kněží, a aby ochotnější byli v zákoně Hospodinově, zřídil jim vychování na díle z svých královských důchodů, na díle z poddaných svých.²⁴

¹⁶ Joz. 5. ¹⁷ 1. Sam. 7, 3. ¹⁸ 2. Sam. 7. ¹⁹ 2. Paral. 15. ²⁰ 2. Paral. 19. ²¹ 2. Paral. 29, 11. ²² 2. Paral. 30, 27. ²³ 2. Král. 18, 4. ²⁴ 2. Paral. 31.

Manasses král, když ho Bůh z jeho zajetí domů navrátil, poznal, že sám Hospodin jest Bohem, a protože vymetal bohy cizí a rytiny a oltáře modlářské, a opraviv oltář Hospodinův, obětoval na něm díkčinění a přikázal Judským, aby všickni sloužili Bohu.²⁵

Ezdráš a Nehemiáš po vrácení se z Babylonského zajetí co činili, v předmluvě jest ukázáno.

Matatíáš po vítězství nad nepřátely a opanování vlasti co činil, píše se v knihách Machabejských, že vůkol táhna bořil oltáře, a obřezovati dal dítky neobřezané, a schvaloval lidem zákon Boží
 10 žádaje, aby se o něj horlivě příkladem předešlých svatých zasazovali.

Judas Machabejský a Šimon, bratr jeho, v čas vítězství svých, kamkoli přišli, bořili oltáře a obrazy, i oltář v chrámě Hospodinově proto, že ho byli pohané oběťmi svými poškrvnili, poradíc se o to, společně vybořili a jiný čistý vzdělali.

Když Bůh nové církvi své po Kristu z těžkých pohanských persequucí (kteréž přes tři sta let trvaly) pomohl, a císařství Konstantinovi, křesťanskému pánu, dáno bylo, Konstantin nejen vzděláváním všudy chrámů a poct Božích vděčnost svou pronášel, ale i concilium svolav, jakož roztržitosti strany víry vyzdvihl, tak i přivátní duchovních osob jedněch proti druhým zášti a nevole zastavil (a to, jakž církevní historie svědčí) tak, že poručiv, aby stížnosti a žaloby, co kdo do koho má, psané obsáhli, když jemu je oddali, všechny u přítomnosti všech do ohně uvrhl, ta slova přidav, že nesluší, aby duchovní lidé nešváry své před jinými odkrývati měli, protože aby napotom bratří byli, a žádný žádnému nic předešlého nevzpomínal.

Kapitola osmá.

Že, kdykoli se církev napravuje, Pán Bůh v tom máje zalíbení, novým požehnáním žehná.

30 **T**o kdykoli se děje, a pobožní po trestání opravdově sebe i jiné v pokání a řádu dobrém obnovují, Pán Bůh má zvláštní zalíbení, tak že novým požehnáním žehná lidu svému. Nebo tak slíbil: Navraťte se ke mně, a navrátím se k vám,¹ s tváří libou laskavě přijmu vás. Hledajíce naleznete mne; když mne hledati budete celým srdcem, slituji se nad příbytky vašimi a vzdělám vás, a bude od vás pocházeti díkčinění a hlas veselících se; nebo vás rozmnožím, a shromáždění vaše utvrzeno bude přede

²⁵ 2. Paral. 33, 13—16.

Kap. VIII. ¹ Zach. 1, 3.

mnou jako prvé.² Kteří se pohnou k dobrotě Hospodinově s obilím a vínem a s olejem a stády skotů a bravů, těch duše podobna bude zahradě svažené, a nebudou se rmoutiti více. Nebo obrátím kvílení jich v radost, a potěším jich po zármutku jejich. Rozvlažím i duši kněží tukem, a lid můj dobroty mé nasýtí se, dí Hospodin.³ A opět: Jak jsem jim zlé učinil pro hříchy jejich, tak jim dobře učiním, když se mne báti budou. A budu je milovati tak dobrovolně, a budu Izraelovi jako rosa, zkvete jako lilium, a vpustí hluboce kořeny své, a rozloží ratolesti.⁴ Nebo toť mi bude k jménu, k radosti, k chvále a k zvelebení mezi národy. 10

Vizme i příklady: Noélovu po potopě pobožnost tak sobě velice zachutnal Pán Bůh, že se pro ni celému lidskému pokolení, nýbrž všemu stvoření novým slibem zavázal.

Jakob když pobožností obnovil dům svůj, oblíbil to Pán Bůh tak, že ukázav se jemu, veliké jemu věci slíbil i nové jméno dal, aby Izrael sloul.

Samuel když lid obnovil, Bůh jak tu horlivost liboval, hned zázrakem velikým osvědčil, že na nepřátely jejich z nebe hřímál a je potíral.

David když sobě chrám Bohu vzdělati v úmysl vzal, Pán ²⁰ Bůh hned jako na poděkování Nátana proroka k němu poslav, za to jemu i všemu pronárodu jeho požehnání své pod věčnou pravdomluvností svou slíbil.

Azovi, Jozafatovi, Ezechiášovi Bůh horlivost jejich hojným svým požehnáním, slávou a bohatstvím i vítězstvími nad nepřátely bohatě odměnil. Proti Azovi když táhl Zeroch mouřenín, tisíc tisíců v vojsťe svém maje, Bůh je všechny před ním potřel.⁵ Proti Ezechiášovi pak když Senacherib s velikou mocí táhl, Pán Bůh anelem svým je porazil.⁶

Machabejských horlivost Bůh náramnými nad nepřátely vítěz- ³⁰ stvími korunoval, což z knih jejich známe.

Tolikéž Konstantinovi císaři jeho svatých prací požehnal, že víra křesťanská pod ním slavně zkvetla.

A tak, krátce mluvě, co Azaf svědčí, pravé jest, že, kdykoli se lid hříšný navrací k Bohu svému, on dokazuje milosrdenství.⁷ A co Matatiáš k synům svým řekl, to se tuto říci může, že, přeběhna rodinu po rodině, ukáže se, že všickni, kteříž posilíc se ujímali se o zákon a udatně sobě počínali při zákonu, skrze něj oslaveni byli.⁸

15. že] ps. se.

² Jerem. 29, 13; 30, 18—20. ³ Jerem. 31, 12—14. ⁴ Oze. 14, 5. 7. ⁵ 2. Paral. 14. ⁶ 2. Paral. 32. ⁷ Žalm 78, 32—38. ⁸ 1. Machab. 2, 61—64.

Naproti tomu, nenapraví-li se kdy lid Boží po kázni, velice horlí Pán Bůh a znovu bítí hrozí, jako skrze Mojžíše pohroziv, že, nebudou-li ho poslouchati, ukrutné na ně nepřátely pošle; za tím dokládá, nenapraví-li se, že je sedmkrát více bítí bude, a pakli ani tak, tedy že ještě sedmkrát touže, a to opětujíc v té kapitole po čtyřikrát, že s nimi vždy prchlivěji zacházeti bude až do vyhlazení.⁹ Skrze Nahuma pak dí: Byť se lid můj pokojně byl měl, byli by toliko přemrštěni, a tudíž by to bylo pominulo, a netrápil bych jich byl tak, jakž jsem trápil.¹⁰ Protož skrze Jeremiáše ponaučiv, že je nedávno bil, že kázně jeho nepřijali, rovněž skrze Jeremiáše ještě je napomíná: Smysl sobě, Jeruzaléme, aby se neodloučila duše má od tebe.¹¹ A když nechtěli, praví, že již vyleje prchlivost svou a vyplnění je dokonce;¹² jakž se i stalo. Viz také kap. 9, v. 7. 9. 11. — Na tom tedy stojí, že ostatkové církve mají se k Bohu horlivě obracet i padlý způsob poct jeho mezi sebou napravovati mají.

Kapitola devátá.

Komu církve reformací náleží.

Když nad sebou ustanovíš krále, dí Bůh, a on dosedne na stoličku království svého, ať má při sobě zákon tento a čte jej po všechny dny života svého proto, aby se naučil báti Boha a ostříhal všech slov a ustanovení zákona tohoto.¹ Z těch slov rozumíme, že vrchnost k tomu Bůh ustanovil, aby stráž držela nad zákonem jeho a nade vším tím, co se vedle zákona dítí má; zvláště poněvadž se těm též poroučí, když by kdo řádu církevnímu urputně poddán býti nechtěl, od vrchnosti aby na hrdle trestán byl. Jakož pak toho práva vždycky všechny pobožné vrchnosti užívaly, nad řádem církve nejen ruku držely, ale jej také, když potřeba bylo, napravovaly, a Bůh tomu žehnal, jakž Mojžíšův, Davidův, Šalomounův, Azův, Jozafatův, Ezechiášův, Joziášův, Judy Machabejského, Konstantinův, Theodoziův a jiných slavní a věčné paměti i následování hodní příkladové ukazují. Extraordinarie však (když pobožných vrchností, které by se toho ujímaly, není) služebníci církve sami to činívají, jako když Kristus rozhorlil se, z chrámu svatokupce vymetal. Item apoštolé bez pomoci světského ramene církev Kristu obnovili. Téhož za času papežských temností patrný příklad v Frankrejchu na Albigenkých (jinak Valdenských) a v Čechách na Bratřích, kteříž obojí samým řízením Božím, bez

⁹ 3. Mojž. 26, 18 sld. ¹⁰ Nahum 1, 12. ¹¹ Jerem. 6, 8. ¹² Jerem. 7, 2. Kap. IX. ¹ 5. Mojž. 17, 18. 19.

moci světské učení, život, řád, kázeň sobě napravili a do vůle Boží toho užívali. Když zajisté ti, kteříž povinni jsou, nekonají, co konati mají, snáze musí kamení volati, nežli aby neměl Bůh slaven býti a dílo jeho se konati. Modlám pak těm, v Božích věcech němým, hluchým, slepým, chromým bude běda! Vy pak mezi tím, křesťanské vrchnosti, ohlédněte se a rozpomeňte se, k čemu vás postavil Pán! Vzal vám byl Antikrist z moci to, což vám Bůh v moc dal, církev a zprávu její, ale vzal moc loupežnou a tyranskou. Vámf náleží, ujměte se jí zase! Nenáleží sic vám konati věci svatých, aby vás Bůh nezbil jako Uzu, a neb malomocenstvím nezporázel ¹⁰ jako Uziáše, ale náleží nařizovati, aby se podlé zákona dalo všechno, ako nařizoval Mojžíš, David, Šalomoun, Jozafat, a budete požehnání.

Kapitola desátá.

Jak a neb podlé jakého pravidla církev napravována býti má.

Jak pak a podlé čeho církev zašlou napravovati, kde a od koho o to radu bráti? K zákonu a k svědectví volá Pán Bůh.¹ Proč? Proto, že Hospodin jest soudce náš, Hospodin ustanovitel práv našich, Hospodin král náš, hleďte a čtěte v knihách Hospodinových, co ústa Páně přikázala. Tak činil Joziáš, že zákona Božího se doptav, a jak daleko tehdejší Božích služeb způsob od prvního Božího nařízení ustoupil, vyrozuměv, podlé zákona Božího je napravil. Tak Ezdráš s Nehemiášem po svém z Babylona navrácení knihu zákona před sebe vzali, v uši všeho lidu ji čísti dali, a jak tam co našli, tak podlé toho postupující služby církevní konali a spořádali. Kdež i toto u figuře se stalo, že, majíce zase vystavěti zkažený chrám, na gruntech starých jej založili pro ukázání, že kdykoli ku porušení přijde církev a napravována býti má, podlé prvních základů svých má býti napravována. A semf přináleží Boží rozkaz: Vypetejte se na stezky staré, a jděte cestou dobrou, a na-³⁰ leznete odpočinutí.² Tak Kristus, když chrám Jeruzalémský vyčišťoval nápisův, když neřád při stavu manželském napravoval, na první ustanovení se odvolával. Tak apoštolé, když reformaci činili, obřízku, soboty a jakékoli ceremonie neb tak scestné smysly skládali, písmo vedli za základ, ačkoli, že z Ducha Božího mluvili, víru a credit měli. Konstancius císař, svolav na concilium do Nicee biskupy, položil jim do prostřed Biblí, poroučuje i prose, aby tu za

36. poroučejte *v ruk.* porouče.

Kap. X. ¹ Izai. 8, 20. ² Jerem. 6, 16.

soudce a rozeznavaatele svých rozepří měli. Jak by tedy i nyní po těch Antikristských nečistotách církve obnova státi se měla, k tomu ne mozek nětčí náleží, než Bible svatá a první skvetlé církve příklad. Což aby ex scriptura, scriptis patrum et conciliorum decretis šťastně vyhledané, moudře spořádané, vroucně oblíbené a prospěšně uvedeno býti mohlo, Bůh k tomu ducha těch, jimžto náleží, vzbuditi a nastrojiti rač pro slávu jména svého věčně požehnaného. Amen.

Kapitola jedenáctá.

10 Že nyní církev reformací potřebuje.

Rádif jsou Izraelští i s kněžími a levity svými, když se navrátiti mají jedna každý do města svého a ujímati zase dictví svá, ale neradi, když jim Ezdreáš o složení neřádů mluví. A toť jest vždycky tak při nás lidech, že rádi jsme, když se Bůh v hněvu svém mění, sami pak abychom se v svých navyklostech měnili, do toho se nám nechce. Zůstáváme rádi tak, jakž jsme. Nejen zajisté zefům Lotovým, když se s nimi, aby z Sodomy vyšli, mluví, zdá se, jako by s nimi žertoval; nejen Izraelští na Mojžíše a Arona, že je z Egypta vyvésti chtějí, ne-
20 snadnosti vidouce naříkají; nejen se Ezechiášovým poslům, skrze něž Izrahelských pokolení k obnovení smlouvy s Bohem volá, posmívají mnozí a utrhají; nejen, když skrze Jeremiáše a Malachiáše Pán Bůh volá: Navraťte se ke mně, a navrátím se k vám, říkají: V čem bychom se navrátili? Nehřešili jsme!¹ Nejen Kristu a apoštolům církev obnovujícím židé odpírají, od Mojžíše a otcovských ustanovení pustiti nechtíce, nejen Laodicenské církve zprávce říká: Bohatý jsem, dosti mám, žádného nepotřebuji;² ale dodnes jest, dodnes, ach nastojte, neduh ten církvi obyčejný, že, když se jim o pokání, o obnovení se v milosti Boží, o odvržení podešlých pověr
30 a bludů mluví, mnohým se naprosto zdá, jako by to někdo s nimi žertoval, jiní repčí, že se nepotřebné věci začínají, jiní všechno to lehkomyšlně vysmívají a poslům Božím, poslům pokoje útržky činí, jiní při sobě žádných neřádů, které by Bohu k slávě napravití potřebí bylo poznávati nechtějí, jiní, byť i viděli nětco, od otcovských však zvyklostí ustupovati rozmysl mají, jiní naposledy těžce nesou, že někdo jiný více chce viděti než oni, protož na vzdoru jim do nitčeho jíti nechtí. Ale co o tom praví Pán Bůh? Aj, jak se při-

18. s nimi] v ruk. s nami (!). — 26. nechtíce] v ruk. nechce. — 28. obyčejný] v ruk. neobyčejný (!).

Kap. XI. ¹ Mal. 3, 7. ² Zjev. 3, 17.

chytaří lsti, aby se nenavrátili! Žádný neřekne: Co jsem to učinil? Každý jest obrácen k běhu svému, jako kůň, když prudce běží. Ješto čáp v povětrí zná nařízené časy své, a hrdlička i jeřáb i vlaštovice šetří času navrácení svého, lid pak můj nezná. Jakž můžete říci: Moudří jsme a zákon Hospodinů máme? Aj, jistě nadarmo sobě brousí peří, nadarmo jsou v zákoně zběhlí; nebo poněvadž slovem Hospodinovým pohrdají (podlé něho censury trpěti nechťce), jakážto jest jejich moudrost?³ A opět: By ty se pak sanytrem umyla a mnoho na sebe mýdla vypotřebovala, by ty se zlatem obložila, poškvřna však tvá známa jest přede mnou.¹⁰ Jakž tehdy říkati můžeš: Nepoškvřnila jsem se? Protož radím tobě (dí k tomu pyšnému Laodicenskému zpravci Kristus), aby sobě ode mne koupil zlata ohněm zprubovaného, aby bohatý byl, a v roucho bílé aby oblečen byl, a neukazovala se hanba nahoty tvé; a oči své pomaz kollarium, aby viděl. Já, kteréž miluji, kárám a tresci; rozhorliž se tedy, čiň pokání.⁴

Vidělť jsme to i za našich časů v církvi, že žádný téměř na žádnou nápravu mysliti, a mnozí, aby jí potřebl bylo, věřiti posavad nechťeli. Mnohých pobožných, rád pokoje, lásku, pobožnost společných obmyšlejících rady, prosby, slzy nejenak než žertem, smí-²⁰ chem, útržkami, nýbrž k meči potřkami odbývány byly, až teď podlé pohrůžky své s námi zašel Pán Bůh, že zmotanou, zmotanou, zmotanou učinil věc naši, a rozplašil v hněvě svém pastýře i ovce. Co tedy, zdali aspoň nyní rozumíme, že potřeba jest znovu zvo-
rati ouhor a osíti novým semenem spravedlnosti a milosrdenství?

Ach, potřeba jest, potřeba jistě; nebo předně, zdali by ty věci Bůh byl dopustil, kdyby neřády našimi přinucen nebyl? Zdali řve vůl neb osel, když má píci svou? dí Job.⁵ Nebylť by tedy tak řval Hospodin z Siona, až by se byli pobořili salašové pastýřů, a vyschla pole nejvýbornější,⁶ kdyby byl viděl při nás to, což libuje³⁰ duše jeho. Ale obrátil proti nám ruku svou proto, aby přepálil trusky naše a odjal cín náš, a za tím aby obnovil soudce naše, jakž bývali z počátku, a rádce naše, jakž bývali za starodávna, a tak aby chom zase slouli město svaté a věrné.⁷ Podobně mluví skrz Zachariáše: Bliť budu pastýře, a rozprchnou se ovce; a však obrátím zase ruku k maličkým. Nebo když vyhlazeny budou dvě částky lidí, a ta třetí přehnána bude taky skrze oheň, stane se, že mne vzývati budou, a já je přijmu za lid svůj.⁸ Přehnáni tedy jsouce opravdově skrze oheň Boží kázně, budmež jako zlato přechištěné. Sic chtěli-li bychom předce říkati: V čem se navrátiti máme? při-⁴⁰

³ Jerem. 8, 5—9. ⁴ Zjev. 3, 18. 19. ⁵ Job. 6, 5. ⁶ Amos 1, 2. ⁷ Izai. 1, 25. 26. ⁸ Zach. 13, 7. 8.

náleželo by k nám Boží promluvení: Poněvadž se lid tento nenavrací k tomu, jenž jej bije, a Hospodina zástupů ještě nehledají, tou příčinou odetnu již od Izrahele hlavu i ocas, (totiž pohubím je do ostatku).⁹ Neuvěříte-li mně, ó vrchnosti a kněží obzvláštně, že vám proměny a obnovy potřebí, pohleďte, co skrz Ezechiele Bůh mluví: Běda pastýřům, kteříž pasou sami sebe! Aj, já povstanu proti pastýřům těm a zastavím jim pasení stáda.¹⁰ Aj, zastavilť vám byl! Proč? Jediné pro nehodné pasení. Nebudete-li tehdy mysliti, abyšte lépe pásli, vzbudíte znovu proti sobě hněv jeho. Vy kněží, ¹⁰ pohleďte do zákona! Proč Bůh pohybuje svícny církve (totiž služebníky jejími) z místa jejich? Uzříte, že proto: když pracujíce sic pro jméno Boží, opouštějí však první lásku (totiž nedbale dělají dílo Boží); též když stále v pokušení setrvávají a z nich vyšedše, trpí však ostatky učení Balámovy modlářství a poškrvn. Nebo aj, hle, i vaše svícny rozmetal byl Pán, protože mysliti vám potřebí, abyšte se navrátili k první lásce, z níž jste vypadli byli, a abyšte vyčistili všechny ostatky Balámových a Antikristských nákvaz, kteréž má v ohavnosti Pán. Pakli nebudete chtít, přijde na vás znovu a bojovati s vámi bude mečem úst svých. Vás pak všechny vůbec takto ²⁰ Bůh přesvědčuje: Sejete mnoho a shromažďujete málo; jíte a nebyváte nasyceni; pijete a neuhašujete žízně; oblačíte se, a žádný se nemůže zahřít, a kdež sobě mzdu shromažďujete, shromažďujete ji do pytlíka děravého (totiž nemáte zniku při žádných věcech). A dokládá, proč to: Proto, prý, že já vám to rozdmychuji. Proč pak rozdmychuje? Pro dům můj, dí Hospodin, že pustý jest.¹¹ A hned za tím radí: Přiložte srdce k cestám mým!¹² A skrz Malachiáše: Zkuste mne v té věci, nezotvírám-li vám průduchů nebeských, a nevyleji-li na vás požehnání, tak že neodoláte.¹³

A tak nás tehdy hrozná a zůřivá ta Boží kázeň, v níž pojeti ³⁰ jsme, všechny ze spolka přesvědčuje, že jsme vystoupili z cest Božích a zase k nim srdce přiložiti musíme.

Kapitola dvanáctá.

V čem a jak nyní církev reformatí potřebuje.

Trůj neřád, kterýž se tytýž v církvi přibíhá, napřed v kapitole druhé jest ukázán: v učení, v životu, v svornosti společné. Ve všem tom trém neřádů Bohu odporných i my

4. Neuvěříte-li] *v ruk.* Neuvěřili.

⁹ Izai. 9, 13, 14. ¹⁰ Ezech. 34, 2, 10. ¹¹ Aggaeus 1, 6, 9. ¹² Aggaeus 1, 7. ¹³ Mal. 3, 10.

jsme se dopouštěli, a však rozdílně: v svornosti a v životu in defectu, v učení pak in excessu et in defectu hřešice.

Předně zajisté, co se učení dotýče, když nám Bůh světlo evangelium svého za předků na svícen vystavil, nezdrželi jsme se v mezích mírnosti, abychom totiž v tom blesku Božím chodíce v střídmosti smýšleli tak, jakž komu Bůh udělil míru víry, ale dali jsme se do rozličných vyhledávání subtilných methodů tradendae theologiae, do vystíhání a vysvětlování všelijakých subtilných (na nichž spasení nezáleží) otázek a do vyhledávání zase při každé otázce odporů pro et contra, též do vymýšlení nových subtilných¹⁰ frází, termínů a distinkcí, a tím jsme sobě (od prorocké a apoštolské sprostnosti odstoupili) theologiam verbosam et streperam, subtilem et lubricam učinili, tak že kdo nejvíce otázek vynášeti a jimi sem tam ohýbati a zatáčeti uměl, ten nejvíc sám sobě se líbil a u jiných jmín byl. Na to pak, jestli to svědomím lidským k jakému užitku, ohlédati se všickni zapomínali. Protož měla církev více umělých zákoníků, nežli k království Božímu vyučených rozšafných učitelů, více blesku nežli světla, více umění a vědomí než svědomí; moc slova Božího (kteréž mělo býti jako meč ostrý k pronikání duše i ducha¹ a k ohýbání a jímání v poddanost Kristu všeliké mysli)² obrátila se v oratorské řečňování, v slibných moudrosti lidské řečech a ne v dokazování ducha a moci, a tak jsme se větrem pásli, jakž Bůh mluví.³ Tak mudrujíce kněží a jiné mudrovati učice, opomíjeli podstatných artikulů (jejichž pravá známost víry, lásky, naděje a tak spasení věčného gruntem jest) lidem pilně v mysl vkládati i sami na ně mysliti, jako jsou o stvoření: proč Bůh člověka učiniv, tak vyvýšil a tak divnými dobrodiními osypá. Item o vykoupení: proč jsme vyplaceni krví Boží, a jak nám zásluha Kristova v účastnost vchází. Též o předivném Krista hlavy s námi spojení. Item o posvěcení: co jest nový rod, jak se každodenně³⁰ skrze přebývajícího v nás Ducha svatého konati musí, a jaký při tom boj jest těla s duší, a jak duch vítěziti musí, a tomu podobné. Kdo byl ze všech křesťanů, kdož tak k cvičení se v křesťanství svém zavazován byl? Nýbrž kdo o těch věcech co pověditi uměl, pořídci, co ospravedlnění jest, co víra ospravedlňující, co a na čem naděje spasení záleží, znali, nýbrž mnozí víry své o Trojici svaté, o Kristově osobě, zásluze, o svátostech vyznati neuměli. Ba nad to nejedni víry obecné křesťanské, přikázání Božích a modlitby Páně vyříkati neuměli, málo se naprosto od těch, kteří slova Božího nikdy neslychají, dělíce. I čím to? Tím, že jich tomu kaza-

40. neslychají] *v ruk. neslychajíce.*

Жап. XII. ¹ Žid. 4, 12. ² 2. Kor. 10, 5. ³ Oze. 12, 1.

telové pro veliké své při subtilných otázkách práce kdy učití neměli ani kdy k lidu, umí-li kdo co či neumí, přihlédati. Opační jistě moudrost kacířstva vyvraceti a víry neučití, scestné smysly od lidí odháněti a pravých v ně neuvoditi; co nemají věřiti, to do nich násilně cpáti, a co věřiti mají, nikdy srozumitelně, aby s prospěchem duší bylo, nepředkládati. Toť jistě byly ty plevy, seno, strniště, kteréž se na dobrý základ evangelium svatého stavěly, an při tom na zlato, stříbro, drahé kamení⁴ artikulů podstatných zapomínáno. To ti vysokých rozumů mistři, kteříž cíle chybujíc, k nové mluvnosti se¹⁰ uchylují, a chtěje býti učitelé zákona, nevědí sami, co mluví a čeho zastávají, posluchačů pak prázdných, jakž Bůh mluví, nechávají.

Tak činíc theologové zapomínali sebe i jiných k pravé, vnitřní pobožnosti vésti, opustili všudy téměř (ač třeba-li téměř říkati) svatou kázeň, tu sůl církve, za čímž i bázeň a ostýchání se jedněch druhých mizelo, a rozpustilosti jedny za druhými se vluzovaly, tak že potom naposledy my, kteříž jsme se věrou od jiných rozdílní (a lepší) býti zdáli a chlubili, životem se od nich nic nedělili, v jhu bezbožnosti s těmi, kterýmž Bůh podobného poznání nedal, zároveň táhneme, tak že, což ani jmenováno býti nemělo mezi námi (jakž²⁰ sluší na svaté), to se svobodněji ode všech vůbec než mezi Turky a pohany páchalo, smilstva, nečistoty, obžerství, nestřídmost, lakomství, loupeže a všelící summou neřádivé bez míry a počtu ve všech stavích.

Z obojího pak toho (to jest, že sobě při věcech víry jedni nad druhé cosi osobovali, a mezi tím každý za svými těla libostmi šel) i šly ty i jiné roztržky a tahání, co mezi duchovními i světskými. Nebo kde mnoho moudrosti, tu mnoho hněvu, a kdo rozmnožuje umění, rozmnožuje bolest, dí Šalomoun;⁵ a svatý Pavel, že umění nadýmá⁶ (nadýmání pak pýchu přináší, neústupnost a různice),³⁰ a že ovoce těla jest nepřátelství, svárové, nenávisti, hněvové, dráždění, různice, sekty, závisti.⁷ A toť jest bylo mezi námi: vyhynula byla a uстыdla láska, byli jsme jedni druhým v očích jako trní a jako bodláčí, sebe vzdělával každý a jiného kazil, tupil, sočil, proklínal, vybojovával, tak dobře celé obce a jednoty proti sobě rozdvojené, jako i podrostaající všudy factiones, až i osobná jedněch proti druhým záští.

Z čehož ze všeho patrné, že napotom ve všem tom trojím reformací potřebí, ač chceme-li Boha již nehněvati:

V učení, abychom od zbytečných subtilností pustíc, sprost-⁴⁰ něji podlé slova Božího věřiti se učili, kněží pak aby pilněji lid křesťanský při jejich spasení osvěcovali.

⁴ 1. Kor. 3, 12. ⁵ Eccles. 1, 18. ⁶ 1. Korint. 8, 1. ⁷ Galat. 5, 20.

V životu pak, abychom, od bezbožných navyklostí upustíc, pilněji svatých ctností (každý na místě svém) ostříhali.

V svornosti, abychom trhání zanechajíc, jedním ramenem (jakž prorok mluví) Pánu Bohu svému věrně sloužili.

Obratiž nás, Hospodine, k sobě, a budeme obrázeni; obnov dny naše, jakž byly za starodávna, a nezemítej nás!⁸

Kapitola třináctá.

Že nejpředněji všechněm nám reformací v životě potřebí.

Cokoli stále vzděláno býti má, musí grunt první a pevně položený míti, jakž u svatého Matouše Kristus učí,¹ sic by to se pilněji a krásněji stavělo (jestliže bez dobrého základu), daremné bude, proto že stálého nic nebude. A tak i svaté toto dílo, o němž mluvíme, obnovení církve, má-li nětco potěšeného býti, dobrý základ musí míti. Ten bude, jestli že obnovu od života začneme, čehož se nejprvé dokáže, a potom k tomu s Boží pomocí cesta ukáže.

1. A předně rozum sám to ukazuje, že, proč Pán Bůh lid svůj bije, v tom nejvíc a nejpředněji napravovati potřebí. Projděme pak všechna Písma, najdeme, že Pán Bůh proti lidu svému pro omylné, scestné při zákonu smysly, ani také pro nějaké roztržky nikdy tak nehorlí, jako pro bezbožnost života, chlípnosti, nečistoty, obžerství, pýchu, lakomství, lichvy, loupeže, falše a podvody všelijaké, rušení sobot, lehkomyšlnost v přísahách a jiné rozpustilosti. Plná jsou psaní prorocká osvědčování takových, že Boží oči jsou čisté, že se nemohou dívati na takové věci, že nad národem takovým nemůž než mstíti duše jeho, že bezbožnostmi roznicený oheň prchlivosti jeho nemůž než hořeti až do nejhlubšího pekla. Protož tedy co nejnebezpečnějšího a Božím očím nejodpornějšího při nás jest, to se napřed přeč vzíti musí, aby nemoc ne povrchně, než z kořena hojena byla.

2. Cokoli my lidé činíme, nevzdělává-li toho spolu s námi Hospodin, daremná práce jest, jakž žalm 127. osvědčuje. Nevzdělává pak Hospodin též lidu toho, kterýž miluje? Nemiluje pak též ty, kdož se dobrovolně k němu s pokáním života navracují? Těm slibuje, že vzděláni budou, a dílo rukou jich že bude požehnané; nekajícím pak praví: Stavějte vy, a já budu bořiti! Item: Nebudete-li činiti pokání, všickni zahynete.² Protož naprosto jest po-

⁸ Pláč Jerem. 5, 21.

Žap. XIII. ¹ Mat. 7, 24 sl. ² Luk. 13, 3.

třebí, abychom se všickni napořád ujistili milostí Boží, což jinak býti nemůž, než aby polepšil jeden každý cest svých.

3. Tak radí Bůh sám a pořádek ten ukazuje, aby se nejprv hříšníci umyli a očistili, přestali zle činiti a učili se dobře činiti, a za tím jin teprv o obnovení soudců a rádců (to jest církevního i politického řádu) mluví.

4. Tak činili svatí reformatorové, že od obnovy života začínali: Noé, Jakob, Samuel, Ezechiáš, jakž v kapitole 7. ukázáno; a Izraelští po navrácení svém z Babylona řekli: Po všech těchto věcech, kteréž přišly na nás pro zlé skutky naše a pro veliké provinění naše, poněvadž ty, Bože náš, netresceš nás podlé nepravosti našich, ale dals nám vysvobození: opět-liž bychom měli rušiti přikázání tvá a přízniti se s národy ohavnými? Zdali by se opět nehněval na nás zůřivě, až by i vyhladil nás?³ Protož když Ezdreáš a Nehemiáš lichvy zapovídali a vyzdvihovali, důvěrně tomu obcoval všecken lid.

5. Tak i tím způsobem slibuje Pán Bůh požehnání své církvi, jinak nic: vyrazí se, prý, jako jitřní záře světlo tvé, a zdraví tvé rychle zkvetne; předcházeti tě bude jistě spravedlnost tvá (to jest pokání tvé, nebo o tom tam před tím mluví), a sláva Hospodina zběře tě, jestli že však vyvržeš z prostředků sebe jho a přestaneš vztahovati prstů a mluvíti nepravosti; i budeš jako zahrada.⁴ A opět u Zachariáše: Jakož jsem byl myslil zle učiniti vám, když jste mne hněvali, tak obrátě se myslím dobře učiniti Jeruzalému; nebojtež se! Toto pak jest, což činiti budete: Mluvte pravdu jeden každý s bližním svým, pravý a pokojný soud vynášejte.⁵ A v žalmu: Jistě žež Bůh pokoj mluví lidu svému a svatým svým, však aby se nenavracovali k bláznovství.⁶

6. Naproti tomu nenapravujícím se hrozí, že je i s jejich oběťmi a zevnitřními snažnostmi zavrže. Co, prý, říkati budete: Vyproštění jsme, abyšte opět páchali nepravosti a nešlechtnosti?⁷ Zdali kradouce, mordující a cizoložice a křivě přísahající přede choditi a postavovati se budete přede mnou?⁸ Neskládejte naděje v slovích lživých, říkajíce: Chrám Hospodinů! Ale jestli že všelijak napravíte cest svých, tedy způsobím, abyšte bydleli v zemi této.⁹ Jaká pak to a na čem života obnova bude, Bůh o tom takto nařizuje: Odvráťte se jeden každý od cesty své zlé, a polepšte jeden každý cest svých. Boží, pravím, rozkaz a pěkné naučení toto jest; nebo ptal-li by se kdo: V čem pak napravití máme? odpovídá

11. nás] v rukop. nass (!).

³ Esdr. 9, 13, 14. ⁴ Izai. 58, 8, 9, 11. ⁵ Zachar. 8, 14—16. ⁶ Žalm 85, 9. ⁷ Jerem. 7, 10. ⁸ Jerem. 7, 9, 10. ⁹ Jerem. 7, 4, 5, 7.

Bůh, že rozdílně, proto že každý vlastní svou nějakou cestu má, rozdílnou od cest Božích: tento nestřídmost, onen nečistotu, jiný lakomství, jiný pýchu, jiný zlost a hněvivost, jiný ukrutnost a tyranství. Protož Boží rada jest: Ohleďte cest svých, totiž zpytují každý sebe sám, číms hřešil proti Bohu, a za tím polepšte cest svých, to jest naprav jeden každý v tom, v čemž se znáš. Přestaňte zle činiti a uče se dobře činiti, a jakž Sirach dí: Na které kdo cestě prv padl, na tu nechoď víc.¹⁰ To bude nejlepší pokání všech veřejné; v čem obzvláště vrchnostem, v čem kněžím, v čem jiným napravovati potřebí, níže po kapitolách to se obsírněji oznámí.¹⁰

Poněvadž pak někteří obzvláštní hříchové v naší vlasti před těmito časy škodlivě se byly rozmohly, v těch napraviti potřebí bude, jako v lakomství, v kteréž přemnozí pohřížení byli, jen dům k domu a rolí k rolí připojujíce, jako by sami bydleti chtěli v zemi; ale snad vám již těsno nebude, když nás Bůh dva díly snad vyhubil, ostatní můžete svorní býti, a každý rád Pánu Bohu a bližním sloužiti. Za tím v pýše nádherností rozličných veliký byl excess, protož přestati; či opět se vaditi budete o sedání, stání, chození, a kdo a jak a kde seděti má? Opět i, dcery Jeruzalémské, choditi budete s vytaženým krkem a v nástrahách svých? Zdaž vám jich²⁰ větším dílem nezodjímal a vás nezobnažoval Hospodin? Co sobě zase nástroje marnosti shledávati, a neb, pozůstalo-li jich, co znovu jimi Boha drážditi chcete? Nestřídmost také přílišná byla, předně v pokrmích, zbytečná stkvostnost a hojnost, zvláště při tabulích panských a rytířských míry tomu nebylo, a každý pán i rytíř po knížetsku neb královsku, a někdy i měšťan po pansku dosti chudý strojiti dal, a tak se s boháčem na každý den hodovalo stkvostně, an mezitím chudí poddaní neb jiní hladem nuzeli. Tím-liž neměl rozdrážděn býti Bůh? Nebo jsme takovým zlým darů Božích užíváním jiné národy daleko byli převýšili, přípovědku z sebe udělali,³⁰ že luxus perdidit Bohemos. Protož uleviti čas jest. Lid pak obecný, nenásledoval-li je vyšších v stkvostnosti, následoval hovadským obžerstvím a opilstvím, tak že (jakž Bůh tam naříkal někdy) plni stolové bývali vývratků a nečistot,¹¹ kde jen jaké hody, veselí, posezení a shledání bylo. (Izaiáš v 28. kap. v. 8.) Čas jest, čas přestati drážditi Boha a začíti darů Božích s pobožnou šetrností užívati. Nad to mimo jiné národy větší jakás neživost k Božímu slovu u nás se spatřovala, řídko, nehorlivé k němu se scházení, ovšem skutečné slova Božího ostříhání špatné bylo; vypřáhli byli všickni téměř z jha

29. užíváním] v rukop. užívání (!).

¹⁰ Sir. 32, 25. ¹¹ Izai. 28, 8.

Kristova a zapřáhli jho světa a teď v tomto Božím dopuštění jho Antikristovo rozpustilostmi všelikými. Protož potřebí jho světa a Antikristovo zvrce a jho Kristovo pobožnosti a svattosti zase vzíti. Čímž všickni Pánu Bohu povinni jsme místo vděčnosti, kohokoli Pán Bůh zachoval, aby ho meč nezachvátil. Nebo skrze Zachariáše praví Pán Bůh, že každý ten vzývati má jméno Boží a říci: Hospodin jest mým Bohem. Pakli bychom nechtěli ještě, stojí u Izaiáše ortel ten: Budete-li, prý, poslušni, dobré živné věci jísti budete; pakli budete zpuční, meč zžije vás.¹² Nebo nechť nemyslí žádný, že by se již
 10 všecko přeskočilo; má ještě Bůh meč, mor, hlad, má naposledy peklo pro ty, kterých zde pokutami svými oblomiti a ku pokání přivesti moci nebude. Protož mysl každý, aby po takovém přemrštění z hříchů pokání činil, a to pokání aby bylo ne nějaké Achabovské, nápadní a pošmourné, ale pravé, jakž Bůh dí: Jestliže všelijak polepšíte cest svých.¹³ (Jerem. v 7. kap. v. 5.)

Blahoslavený člověk, kterémuž dáno jest od tebe, Bože, aby jíti mohl cestami, kteréž mají pobožní v mysli své! (Žalm 84, v. 6.) Začež každý se modl, nebo Bůh jest ten, kterýž smývá nečistotu dcer Sionských v duchu soudu a horlivosti.¹⁴

Kapitola čtrnáctá.

Že učení církve, má-li čisté a spasitedlné býti,
 z samých Písem bráno býti musí.

To o reformaci života. Obnova učení v tom jest, aby čisté bylo a aby v pilnosti vedeno bylo. Učení v tomto dvěma záležitostmi bude: 1. Abychom při artikulech víry hloubání nechajíc, sprostně na tom, jak Písma o čem mluví, přestávali. 2. Abychom se ceremoniemi nad to, než jich nám od prvotní církve zanecháno, nezaměstnávali a nezastěňovali.

Učení zajisté Boží v církvi má-li pravé a čisté, cele nena-
 30 prznělé, neoklamavatedlné a plné moci k spasení býti, musí z samých studnic Izrahelských býti vážené, to jest z samých Písem svatých bráno, bez ujímání, přidávání, opravování jakéhokoli, čehož jsou tito důvodové:

Předně, osvědčil se nám Pán Bůh náš dokonale, že my o jeho věčných a nebeských věcech nic nemůžeme věděti, leč to a potud, co a pokud on nám vyjeví. Boha, prý, žádný nikdy neviděl,¹ ale jednorozený Syn, kterýž jest v lůnu Otce, ten nám vypravil, buď

¹² Izai. 1, 19. 20. ¹³ Jerem. 7, 5. ¹⁴ Izai. 4, 4.

Kap. XIV. ¹ Jan 1, 18.

sám totiž, buď skrze služebníky své, proroky. Kdo z lidí ví, co jest v člověku, jediné duch člověka, kterýž jest v něm? Tak Božích věcí žádný nezná, jediné duch Boží, dí apoštol.² Protož že o věcech Božích nelze a nesluší jinými slovy mluvit, než těmi, kterýmiž učí Duch svatý. Nebo kdo, prý, poznal mysl Páně?³ A poněvadž sám on připravil a vystihl moudrost, dí Job, a sám rozumí cestě její, soudy také rozhlašovati umí,⁴ protož z úst jeho samého pochází umění, dí Šalomoun.⁵ Sic kdo by z lidí znal vůli Boží, a neb kdo by se domyslí, co Bůh chce? Přemýšlování zajisté lidí smrtelných jsou bídná a dumslové nebezpeční, protož Bůh sám vyhledal cestu 10 umění a dal Jakobovi, služebníku svému, a Izraelovi, milému svému.⁶

Druhé, osvědčuje se Bůh zřetelně, že všecku svou vůli nám vyjevil, nic, co zapotřebí bylo, nezatajiv a nám k vlastnímu dovtipování nezanechav. David dí: Zákon Hospodinů dokonalý jest; a Kristus: Já všecko, co jsem slyšel od Otce svého, oznámil jsem vám. Protož moudrý Šalomoun řekl: Nepřidávej nic k slovu jeho, aby tě nekáral, a byl by ve lži postižen;⁷ a Sirach: Řeči svými daremně se nezaměstnávej, člověče, neboť jest více ukázáno, než rozum tvůj statčiti může.⁸

Třetí, naproti tomu osvědčil se, že nepotřebného, a což by 20 se pomíjeti mělo neb mohlo, v Písmě svém zapsati nedal. Nebo tak dí David: Všecka přikázání Hospodinova jsou pravda;⁹ a svatý Pavel: Všeliké pismo od Boha vdechnuté užitečné jest k učení, trestání, napravování a k zprávě, kteráž náleží k spravedlnosti, aby byl dokonalý člověk Boží.¹⁰ Protož David řekl: Já, Hospodine, že všechny rozkazy tvé o všech věcech pravé býti poznávám, všeliké bludné stezky (to jest postranního učení) nenávidím.¹¹

Čtvrté, osvědčuje se, že slovo jeho zřetelné jest, nepotřebující, aby někdo do nebe neb do propasti pro výklady chodil, nýbrž že ono moudrost dává neumělým, obveseluje srdce, osvědčuje 30 oči, tak že, kdo je miluje a o něm přemýšluje na každý den, nad nepřátely své moudřejší, nad učitele své rozumnější, nad starce opatrnější učiněn bývá. Lidští tedy přídalkové, glossy, distinkcí co jemu světla rozumnosti přidají?

Páté, dal nám i to oznámiti Pán Bůh, že slovo jeho mocné jest dosti k vykonávání toho, což se jemu líbí, bez našeho opravování. Nebo tak skrze proroka dí: Zdaliž slovo mé není jako oheň? dí Hospodin; a jako kladivo, rozrážející skálu?¹² A skrze apoštola: Živaf jest řeč Boží a mocná, a pronikavější nad všeliký

² 1. Kor. 2, 11. ³ Řím. 11, 34. ⁴ Job 28, 23, 27. ⁵ Přisl. 2, 6. ⁶ Žalm 147, 19. ⁷ Přisl. 30, 6. ⁸ Sirach. 3, 22, 23. ⁹ Žalm 119, 86. ¹⁰ 2. Tim. 3, 16, 17. ¹¹ Žalm 119, 128. ¹² Jerem. 23, 29.

meč, na obě strany ostrý.¹³ Co tedy jest prospěšný člověk Bohu, i když sobě nejmoudřeji počíná?

Šesté, protož za bláznovství nám to počítá Bůh, když my jakýmkoli způsobem od jeho slova se uchylujeme. Jako u Ozeáše ponáříkav, že se lid jeho od pohanů učí, dokládá toho: Pak, což jsem mu zvláštního v hojnosti napsal v zákoně svém, neváží sobě, rovně jako věci cizí.¹⁴ A skrz Jeremiáše: Aj, slovem mým pohrdají,¹⁵ jaká to jejich moudrost! U Ezechiele mezi jiné ohavnosti počítá to, že, prý, kněží natahují zákona,¹⁶ (to jest k smyšlenkám svým, tak že se neučili z zákona, než smysly své vnášeli do zákona). Jakož nesmyslnosti vstříc vyjítí a obrániti chtěje, Pán Bůh zapověděl přísně jak přidávati, tak ujímati slovu svému: Slyš, Izraeli, ustanovení a soudy mé, kterýmž vás učím, abyste živi byli; nepřidávejte nic k slovům, kteráž já přikazuji vám, aniž co ujímejte.¹⁷ A k Jozue řekl: Neuchyluj se od zákona tohoto na pravo ani na levo, a tak budeš opatrný.¹⁸ V Zjevení pak na závěrku celé Biblí hrozí: Přidá-li kdo k těm věcem, že mu přidá ran, napsaných v knize té, pakli ujme, že mu ujme dílu jeho z knihy života.¹⁹

Sedmé, nad to nade všecko i to osvědčil Pán Bůh (a příkladově všech věků tvrdí), že odnášeti se od Pisem začátek jest bludů, chyb, mráкот a slepoty. K zákonu a k svědectví! dí Bůh, pakli nechťi mluvití podlé slova toho, nevzejde jim záře.²⁰ A Kristus dí: Bloudíte, neznajíce Pisem!²¹ A skrze Izaiáše opět hrozí Pán Bůh, že, poněvadž sobě lidské výmyslky libuje lid jeho, že jim Písmo učiní jako knihu zapečetěnou a oči jejich zastře, aby neviděli pravdy; i zahyne, prý, moudrost moudrých, a opatrnost opatrných jeho vymizí.²² Což my vše k výstraze své slyšme, ó křesťané, a napotom se bedlivěji mějme, aby ne Aristoteles, ne Plato, ne Cicero, ne Augustin, ne František, ne někdo z lidí na zemi byl mistrem naším, nýbrž ani angel z nebe, ale sám ten, v němž skryti jsou všickni pokladové moudrosti a umění;²³ tak aby víra naše v žádných řečech moudrosti lidské zakládána nebyla, ale na moci Boží.²⁴ Sami také učme se nad to, než psáno jest, nesmysletí, ale státi v svatém nám vydaném přikázání, Biblí, pravím, svatá sama buď canon náš, víra naše, pravidlo naše, regule naše, sama buď svícen noh našich, sama světlo stezek našich, sama collirium naše, sama dennice, nýbrž slunce mráкот našich, sama rádce pochybností našich, sama soudce a rozeznatel smyslu a mínění našeho, sama zrcadlo tajemství

22. Bloudíte] v ruk. Bloudíce (!).

¹³ Žid. 4, 12. ¹⁴ Oz. 8, 12. ¹⁵ Jerem. 8, 9. ¹⁶ Ezech. 22, 26. ¹⁷ 5. Moř. 4, 1. 2. ¹⁸ Joz. 1, 7. ¹⁹ Zjev. 22, 18. 19. ²⁰ Izai. 8, 20. ²¹ Mat. 22, 29. ²² Izai. 29, 10—14. ²³ Kol. 2, 3. ²⁴ 1. Kor. 2, 5.

našich, sama vysoká škola cvičení našeho, sama mléko nenaprzněné, jímž rostou ditky Boží, sama cisterna naše k vážení vod živých²⁵ (Žalm 119, v. 11; Žalm 12, v. 7; 1. Epištola sv. Petra v 2. kap. v. 2). To tedy bude-li mezi námi, pošle Hospodin světlo své a pravdu svou a sprovedí nás na horu svatosti, a budeme v světle Božím spatřovati světlo a viděti jasně i před sebou cestu pravou i po stranách rozcestí mylná, a budeme věděti, komu jsme uvěřili (nebo na skále bude založena víra naše); a budeme učenější nad všecky odpůrce naše, od Boha vyučení jsouce, mysl Kristovu mítí budeme, rozsuzující všechno.

10

K tomu pak abychom skrze Písma přišli, není potřebí filozofie, ani mnohých výkladů lidských, ani sic hlubokých důmyslů a dovtipů, ale potřebí:

Předně vroucí milosti k Bohu a jeho slovu, nebo opravdová žádost k učení se počátek jest moudrosti. Tak David a jiní svatí vroucně milující zákon Boží, i bez dialektiky a jiných těch lidmi vymyšlených pomoci z samého zákona Nejvyššího osvětlení dosáhli.

2. Nábožnosti a uctivosti k Bohu a jeho slovu, abychom do zákona jako do svatyně s bázní a strachem vstupovali pro přítomnost velebnosti Božské.

20

3. Hotovosti potřebí i k vyrozumívání vůle Boží i k činění jí; nebo Kristus dí: Bude-li kdo chtíti činiti vůli Boží, ten bude rozeznávati učení, kteréž z Boha jest.²⁶

4. Čtení častého (Jozue v 1. kap. v. 8; Žalm 1, v. 2; 1. Epištola k Timotheovi v 4. kap. v. 13).

5. Přemýšlování bedlivého (Žalm 119, v. 148; Přísloví v 2. kap. v. 2. 3. 4. 5. 9.).

6. Modliteb vroucích. Nebo Hospodin dává moudrost, z úst jeho umění a opatrnost. A Kristus dí, že on Ducha svého dává těm, kteříž ho prosí.²⁷ Tak když David prosil, aby mu Bůh odevřel³⁰ oči, aby spatřovati mohl divné věci v zákoně Páně, vyprosil to. Tak Šalomoun žádav moudrosti, vyžádal ji od Boha.

7. Skutečného činění a vyjevené vůle Boží ostříhání a kráčení cestami ctnosti, nebo to jest cesta spasitelná: známost Krista, jakž učí svatý Petr, a David dí: Počátek moudrosti jest báti se Hospodina; rozumu výborného nabývají všickni, kteříž činí ty věci.²⁸

Tak kdybychom všickni křesťané s Božím slovem zacházeli, byli bychom jistotně město svaté, mající slávu Boží (o kterémž se

36. rozumu — nabývají] *v ruk.* Rozum výborného nabývání.

²⁵ Žalm 119, 11; 12, 7; 1. Petr 2, 2. ²⁶ Jan 7, 17. ²⁷ Luk. 11, 13. ²⁸ Žalm 111, 10.

v prorocích píše), jehož základové na karbunkulích, a skla jeho z křišťálu,²⁹ kteréž nepotřebuje slunce ani měsíce (totiž stvořeného světla rozumů lidských), proto že sláva Boží je osvěcuje,³⁰ a v světě jeho procházeli bychom se všickni, vyučení jsouce od Hospodina. Dejž tedy nám to, Hospodine, rozum ten, ať nenávidíme výmyslků a milujeme zákon tvůj a jeho se přidržíme celým srdcem, nechtě to tam, že, než jsme sníženi byli, bloudili jsme, nyní již ať ostříháme výmluvností tvých! A tak říci budeme moci: K dobrému nám jest, že jsme pobyli v trápení a tam se naučili ustanovením tvým. Budiž³⁰ nám na pomoc ruka tvá, kteříkoli sobě zvolujeme tvá prikázání. Živa buď duše naše, a chváliti tě budem, a soudové tvoji budou nám na pomoc.

Kapitola patnáctá.

Že učení pravé všechněm v církvi známé býti má.

Není pak dosti, aby učení pravé a čisté v církvi vedené bylo, než potřebí je tak v lidi uvoditi, aby všechněm, kdo v církvi jsou, známé bylo. Nebo Kristus dí: Žádný nerozsvěcuje svíce, aby ji pod kbelec stavěl, ale na svícen, i svítí všechněm, kteří v domě jsou;¹ mluví pak o světle evangelium a o domě církve. ²⁰ Tak Bůh, když zákonu svému vyučovati měl lid svůj, nejen některé přední k tomu zavolal, ale kázal jest sobě všechny shromážditi k hoře Sinai, a tu mluvil jim s slávou a hrůzou velikou, že musili pozorovati; a nařídil v témž lidu, aby rodičové dítky své týmž právům a ustanovením jeho vyučovali, a jaké tajemství která ceremonie v sobě zdržuje, jim vysvětlovali. Ovšem tedy v nové církvi pro jasnost svatého evangelium světlo býti má, aby, jakž prorokováno bylo, všickni napořád, od největšího do nejmenšího znali Hospodina, a země známostí tou aby jako moře vodami naplněna byla.² Protož Kristus, vysílaje na svět apoštoly, poručil jim evangelium kázati ³⁰ všemu stvoření (totiž rozumnému), cokoli chopiti může ta nebeská tajemství, aby chopilo. Podlé čehož kráčeje, svatý Pavel praví: My zvěstujeme evangelium, napomínajíce všelikého člověka a učíce všelikého člověka ve vši moudrosti, abychom postavili každého člověka dokonalého v Kristu.³ Jakož takovéf mívají apoštolé posluchače, kteříž počet z víry své každému toho žádajícímu činiti uměli, proto že naplnění byli všelikou známostí, tak že se i sami vespolek napominati mohli. A takovéf i po apoštolích a neb po jich časích nejedni pobožní biskupové a kněží v církvích svých při lidu pilnosti

²⁹ Izai. 54, 11. 12. ³⁰ Izai. 60, 19.

Žap. XV. ¹ Mat. 5, 15. ² Abak. 2, 14. ³ Kol. 1, 28.

užívali, že mladé i staré i ty dítky k Písmu svatému a katechismu vedli, a známost spasitelnou víry rozkošně v nich vzdělávali. Ale za našeho teď předešlého času velmi v tom ode všech obleveno bylo, zvláště zde u nás, tak že jeden ze sta těžce nalezen býti mohl, kterýž by nětco prostředně o spasení svém, na čem je zakládá, pověděti uměl, nerci-li aby o vyšších artikulích víru svou podlé učení Písem a evangelium sv. uměl vyznávati. Mnohý se hlásal té neb jiné konfessi býti, a nebyl ze sta jeden, který by ji jak živ viděl, ovšem četl, ovšem, co tam jest, s gruntem rozuměl. Mládež o katechismu málo co věděla; pakli které dítky jemu kde učeny, ¹⁰ učeny slovům, aby je po kouscích vyštěbetávati uměly, na smysl a rozum toho žádný se neptal a jim ku přemýšlování o tom příčiny neposkytval. Tak mladí v nepovědomosti věcí Božích rostli, starší pak, nikdá a neoprávdově zavedení byvše, povrchní jen víry známostí evangelicství svého odbývali; proč se toho učení a náboženství drží, proč jiného nedrží, větší díl nic pověděti neuměli, leč že se tak zrodili, a neb že předkové jejich tak byli. A tak veliké to světlo evangelium, kterýmž jsme se za svého věku chlubili, pod kbeli toliko některých osvícenějších hlav se krylo, jiného v domu církve neviděli, jen že o něm mluvíti slyšeli, a neb někteří skrze školinky cosi ²⁰ zableskujícího se znamenali. A tak jsme byli evangelíci tak mnoho, co evangelium učí, jako ti, kteříž se k evangelium nehlásí, vědoucí. Taková nepilnost hned za apoštolských časů vluzovala se v církev; protož svatý Pavel židům svým domlouvá, že, měvše v tak dlouhém času býti mistři, opět potřebovali učení býti prvním počátkům výmluvnosti Božích.

Rozmařilosti té příčiny jsou dvě: přílišná jedněch k druhým důvěrnost a lenost.

Předně zajisté, když lid učitelům svým příliš se důvěřuje myslíc, že oni jim toliko ty věci, kteréž již dokonale z Písem vyhledané ³⁰ a utvrzené jsou, přednášejí, i zanedbávají sami do Biblí jíti a toho, co se věřiti má neb nemá, z Písem vyhledávati. Učitelé a kazatelé obyčejně totéž čini, jednomu, dvěma, třem, kdož před nimi psali, věřice, také sami Písem z gruntu zpytovat nedbají, a tak jedni za druhými na cizí zprávu věříme, co oni, že se věřiti má, praví. Ale to zlé jest; nebo co, kdyby ti, kdož tě učí, místo pravdy nepravdu učili? Diš: Vedou Písmo. Odpověď: A co, kdyby v cizím smyslu Písmo vedli? Řekneš: Jsou pobožní, vážní, svědomím se vážící muži, lsti při nich není. Odpověď: Co tedy, kdyby se mýlili? Ty předce po nich? Mezitím, byť i všecko bez omylu pravda bylo, ⁴⁰ nahlédna ty tam, odkud oni tu pravdu berou, snázejí vyrozumíš

10. o katechismu] v ruk. katechismus (!).

a mocně se utvrdíš. Ale divná nedbálnivost lidská! Když nám kdo novinu neb historii nějakou vypravuje, ač mu věříme, však ji předce rádi sami, víme-li, že ji psanou má, přečteme. A hovádko někomu svěříc, předce rádi sami, jak opatřeno jest, přihlídáme; tuto pak víru svou, na níž spasení záleží, tak bezpečně jiným bez všelikého k víře přihlídnání svěřujeme, což ku podivu jest. Protož také pokutu převěřování svého a nedbalosti své neseme, že víra naše kusá, jest, neplná jest, nepevná jest, proto že po kusích od lidí se učíme, mohouc od Boha z Písem jeho mocně vyučení býti; a toť se snad
 10 v prorocích míní, když se předpovídá, že v církvi nové nebude jeden druhého učiti, říkajíce: Poznej Pána ale že od Boha všickni vyučení budou.⁴ Protož Kristus i apoštolé posluchače své pilně k Písmům vedli a k čítání a zpytování jich napomínali a přidrželi⁵ (viz Jan v 5. kap. v. 39).

Druhá příčina neosvícenosti lidu lenost jest; nejen že jedni druhých, zvlášť rodičové dítek, hospodářové čeládek, kněží posluchačů nevyučují pilně, ale také že i sebe každý sám zanedbává, Písem a jiných potřebných kněh nečte. Mnoho-li jest mezi námi bývalo hospodářů, kteří by v domu Biblí majíce, an to býti mělo,
 20 dítkám a čeládkám svým čítali? Mnoho-li kněží, kteří by co o to posluchačům říkali a neb shromážděnému lidu (krom nedělních běžných) textů Biblí čítali a vykládali? Někteří z panstva známi jsou, kteříž pravého náboženství býti se pravíce (Bohu se té hovadské nedbalosti politují!), jak živi však Bible nečtli! Nýbrž kněží se nacházeli, kteříž jak živi Biblí nepřečtli, leč po kusích, přibížkou a na přeskáčku! Co tedy div, když se nerozkřesuje, že jisker není, a neb jsou-li jiskry, když se nerozdmychuje, že plamene není, a neb jest-li plamen, když se oleje nepřilévá, že lampy hasnou? A coť pak Bůh nařikati nemá, že lid jeho nic nezná, nic nerozumí, poněvadž sobě
 30 toho, co jim zvláštního v zákoně svém napsati dal, neváží, rovně jako by to cizího něco a k nim nepřináležejícího bylo?⁶ A protož v tom, v tom napravití potřebí napotom, aby kněží předně osvícení. Božího pilně nabývati hleděli, tak aby od dětinství Písma znajíce (jakž se o Timotheovi praví),⁷ moudří byli k spasení a vykrmení slovem víry, a byli světlo světa v pravdě a jako měsíc na plně, tak aby z plnosti jejich bráti jiní mohli, protož na místě Kristově v církvi sedí. Za tím potřebí bude, aby všickni pobožní posluchači slova Božího, vyššího i nižšího stavu, sami také Písma svatá pilně a bedlivě čítali, tak aby sami byli plni známosti, vespolek se na-
 40 pomínati mohli, a uměl jeden každý sám počet činiti z víry a na-

⁴ Jerem. 31, 34; Izai. 54, 13; Žid. 8, 11. ⁵ Jan 5, 39. ⁶ Oze. 8, 12.

⁷ 2. Tim. 3, 15.

děje té, kteráž v něm jest. K jakéž potřebě musejí kněží pilně lidu Pisma schvalovati a na kázáních tak je vykládati, aby se jim i mysl k nim dělala, i oči do nich otvíraly, a tytýž k sobě povolávajíc neb po domích chodíc, přihlédati k jednomu každému, jak v umění Božím prospívá, aby vždycky předce nedbánliví ponoukáni, dřímaví probuzováni, hloupí poučováni a všickni v náležitě horlivosti zdržováni byli. Tak apoštolé činivali, tak jiní po nich věrní ovčíček Kristových pastýři. Potřebí také bude mládež vyučovati katechismu pilně, jak rodičové doma, tak i kněží jednou v týdmni všecku mládež svolajíc examinovati, a čeho se ještě domácím cvičení nedostává, ¹⁰ doplňovati. Bude i vrchnostem potřebí k tomu, aby se to tak dalo, dohlídati. Bylo by také dobře, aby se vůbec při shledání jedněch s druhými o věcech Božích mluvíti, kázání slyšené repetovati, cokoli v Bibli čtli, připomínati nestyděli, tak aby všickni jedni od druhých se učili a potěšovali, jakž apoštol poroučí.

Pěkná jest chvála, kterouž Albigenkým v Frankrejchu dává papežský jeden scribent v tato slova:⁸ Všickni, prý, muži i ženy, velicí i malí nepřestávají dnem i nocí učit se. Dělník, denní práci ze mzdy vykonaje, k knihám jde, a neb s někým rozmlouvaje, něčemu ho poučuje, a neb sám na nětco se ptá. Učedník sedmý den ²⁰ již sobě jiného učedníka hledá; tak každý z nich, co sám umí, žádostiv jest jiného učit. Vymlouvá-li se kdo zpozdilostí k učení, říkají mu: Nauč se každý den slovu jednomu, po roce budeš mítí z nich sentencí, a tak prospěješ. I v cestě, jeden s druhým se shledaje, i v lázni i v domích špitálních učí. Slyšel jsem o jednom, že, chtěje katolíka jednoho víře své vyučiti, v noci k němu přes řeku Ibis plovaje docházel, až ho i vyučil a získal. Sám pak viděl jsem prostého sedláka, kterýž knihu Job slovo od slova z paměti říkal; těch pak, kteří mezi nimi Nový zákon z paměti umějí dokonale, mnoho jest. Vidí-li koho nětco zlého činiti, říkají: Tak ne- ³⁰ činil Kristus ani apoštolé. To hle svědectví o našich milých spolu-
bratřích Albigenkých, kteříž několik set let před Husem, odstoupíc od papežových bludů, evangelium svatým se zpravovali, ale jinak, než my nyní, evangelicství svého dokazovali. Tak mohli s apoštolem v pravdě říci, že podlé cesty té, kterouž kacířstvím nazý-

15. čtli] v ruk. četi.

⁸ Místo Komenským zde citované čte se v tak zvaném Pasovském Anonymi (Pseudo-Rainerovi), z kterého je Flacius, *Catalog. testium veritatis*, p. 542 (1556) poprvé otiskl; z Flacia potom Jan Val. Andreae ve svém *Menippu*, Dial. 35. (1618); z toho Jean Leger, *Histoire des églises évangéliques des vallées de Piemont* (1669), p. 188. Komenský vzal citát bezpochyby z Flacia a ne z Andreae, neboť u toho jest méně úplný.

vají, slouží Bohu; my pak u přirovnání k nim planí a jaloví evangelíci jsme byli. Protož napravití potřebí! Píše svatý Jeronym, že za jeho věku v zemi Palestinské veliké náboženství bylo, že sedláci za pluhu a pastuchové za stády chodíce, žalmy svaté sobě propěvovali; ó dalť by i nám to Bůh, abychom místo světských zpěvů Duchem svatým naplnění byli a sebe vespolek učili a napomínali žalmy a zpěvy a písničkami duchovními, s milostí zpívající v srdcích našich Pánu, a tak aby slovo Kristovo v nás přebývalo bohatě,⁹ nebo tak napomíná Duch svatý. To stane-li se,
 10 zkvetneme jako zahrada Boží, a slovo Boží přikrýváti nás bude.

Kapitola šestnáctá.

O ceremoniích, jaké v církvi mají býti.

Připomíná Bůh u Ezechiele lidu svému, co jim dobrého učinil, připodobňuje je děvečce chudé, ode všech opuštěné, nad níž on se smíloval, ošetřil ji, odchoval sobě, a snoubiv se s ní, ozdobil ji sobě rouchem krumplovaným a ozdobami drahými, jakými se líbilo jemu, ale na kterýchž ona nepřestavši, nadělala sobě více ozdob, rozličných barev, zlatých a stříbrných obrazů, s nimiž smílnila. Kdež patrné jest, že rouchem krumplovaným,
 20 perlami a jinými těmi ozdobami zevnitřní ceremonie (kterýmiž sobě službu svou v lidu tom patrně byl okrášlil) míní případné. Nebo jakož člověk bez roucha nyní v stavu pádu býti nemůže, tak bez ceremonii zevnitřní služba Boží v této smrtelnosti; nýbrž jako roucho člověku počestnosti, patrnosti, ozdobnosti a líbeznosti přidává, tak ceremonie službám Božím. Protož z toho, co tu Pán Bůh o lidu svém mluví, toto jde:

1. že církev nějaké své ceremonie míti má, rovně jako matrona šlechetná roucho a ozdoby své;
2. že ty ceremonie mírné býti mají, tak aby se nevěstčí nějaká
 30 bůjnost neukazovala;
3. že ceremonie nejmírnější a nejslušnější jsou, které jsou ode Pána vydány, byť i sprostné byly; nebo nevěsta muži svému okrášlena býti má;

4. že jest nebezpečné církev mnohými slibnými ceremoniemi okrášlovati, poněvadž církvi Izraelské k modlářství a pověrám posloužilo, a neb aspoň k marnosti jakési a jalovosti sloužilo; nebo

17. jakýmiž v rukop. jakým (!).

⁹ Kol. 3, 16.

i roucho příliš ozdobné jestliže ne chlípnosti, tehdy aspoň nádhernosti i pýchy podnětem jest;

5. že, vloudí-li se kdy do církve takové zbytečné, nevěstčí ozdoby, v čas veřejného pokání a reformatci odklízeti se mají, proto že Bůh z prostředku modlářů vycházeti a nečistého se nedotýkati poroučí, nýbrž poroučí všeliké tvárnosti zlé ucházeti. Tím úmyslem pobožní reformatory v Starém zákoně (jakž v kapitole 7. doloženo) zbytečné oltáře bořili, výsosti a háje kazili, obrazy vymítali a všelijaké podešlé zlé zvyklosti zastavovali, až Jozafat¹ i hada měděného (ačkoli z rozkazu Božího byl udělán) zkazil, aby památka¹⁰ i occasi modlářství vyzdvižena byla. A Kristus sám svou rukou chrámu Jeruzalémského zvyklé pověry a svatokupectví vymetal.

6. A ze všeho toho jde: Poněvadž Babylonská nevěstka nevěstčinými šperky svými (jakž v nich v Zjevení vymalována byla) zanečistila dům Boží, a Pán Bůh již nyní (jako i na starou onu Izrahelskou zpronevěřilou pannu) prchlivost svou vylil, a hlas zpěvů a plesání jich přestati má: mysliti tedy jest pobožným církve obnovovatelům, aby, pokudž možné, ani památky nevěstčích jejich smilných ohavností nenechávali (totiž cokoli, že ne od apoštolů ani od prvotní církve, ale z porušeného papežstva jest a modlář-²⁰stvím zapáchá, prokázati se může, z církve Kristovy vymetali), tak aby, jakž v Zjevení předpovědíno, manželka Beránkova v nové, čisté a stkvělé roucho oblečena byla. — Efraime! co že tobě již do model?² dí Bůh.

Kapitola sedmnáctá.

O svornosti, a nejprvé o příčinách k ní dávajících.

Ne o politické, městské a sousedské svornosti (jakouž sic také Duch Boží křesťanům náramně schválil pravě, že lépe jest člověku křesťanu křivdu trpěti, nežli se pro časné věci s bližními nesnadniti), mluví se tuto a neb mluvíti začíná, než³⁰ o duchovní a církevní svornosti, kteréž mezi sebou všickni k Kristu se hlásající ostříhati mají, a kteréž před těmito časy mezi stranou pod obojí velmi žalostně ostříháno, jakž známé vůbec. Protož, aby již od této chvíle, nesvornosti sobě zastavíc, v společnosti lásky a jednomyslnosti státi se snažovali, toho nejprv mocné z Písem příčiny a za tím k té milé, svatě svornosti pravou, jistou a snadnou cestu z téhož Božího slova ukáží.

Kap. XVI. ¹ omylem místo Ezechiáše, viz 2. Král. 18, 4. ² Oze. 14, 8.

Příčiny k svornosti vedoucí dvojce budou: jedny veřejné, tak nás, jako všechny všech časů křesťany vížící; druhé partikulární a k nám vlastně a k těmto nynějším našim časům přináležející.

Veřejné, ač i jindy uvažovány býti měly, a k tomu se ne od jedněch pokoj církve obmejšlejících návštěvi činilo, však poněvadž pro bůjnost předešlého věku a jedněch proti druhým zazlení nechtělo žádného slyšení a rozvažování býti, nyní snad aspoň po takové vystálé kázni snáze k mysli vzaty budou, poněvadž Izaiáš svědčí, že trápení k srozumění slouží toho, což se prvé slyšalo a nerozumělo.¹ Ty pak veřejné příčiny tři jsou: 1. vůle Boží, 2. potřeba církve, a 3. nepotřebnost takového dvojení a trhání.

Vůle Boží jest, aby ti všickni, kteréž on známostí Syna svého podělil a k víře v něho povolal, v jednotě a svornosti stáli, leč by ten nevěděl, kdo Písem svatých jak živ neviděl, a co jest Bůh, nikdy nepoznal. Bůh zajisté láska jest, a kdo v lásce přebývá, v Bohu přebývá a Bůh v něm, dí apoštol.² A opět, že Bůh jest Bůh pokoje³ a řádu. Protož to všudy v Písmě hlásati dá, že v tom jeho Božské kochání jest, když lidé vespolek, zvláště pak věřící, v jednomyslnosti přebývali, jak obzvláště žalm 133. vysvědčuje, že to jako libá vůně jest Bohu, a že on tu udílí požehnání a života až na věky. Zase pak roztržky a různice v veliké má ošklihosti; protož i když se mezi námi a jím, Bohem našim, naší vinou rozdvojení stalo, Syna svého dáti nelitoval, aby skrze něho s sebou zase smířil všecko. Kterýž Syn Boží, v pokoj všecko uveda, skrze krev svou pokoj také vyhlásil všechněm v sebe věřícím, nebo řekl: Pokoj zůstavuji vám, pokoj svůj dávám vám.⁴ A že to nejen o pokoji mezi Bohem a námi, ale i o společném našem pokoji rozumíno míti chtěl, odtudž jest patrné, že i prosil velmi snažně učedníků svých (totiž všech věřících), aby se milovali vespolek, nýbrž zavázal je, jestli že ho milují, aby sebe také milovali, a že jim toho za heslo nechává, po kterémž by se poznávali, kdo jsou jeho, nýbrž za znamení, po kterém by lásku neběského svého Otce k sobě poznávati měli. A v modlitbě svaté přehorlivé, kterouž, maje se již již obětovati za hříchy světa, s pláčem Otcí svému konal, nejvíc za to prosil, aby jeho věřící jedno byli, tak jako on s Otcem svým jedno jest. Jestli že tedy milujeme Spasitele svého, jestli že prosby jeho co u nás platí, jestli že slzy jeho námi pohnouti mohou, jestli že oběti jeho účastnost míti žádáme, naplňmež vůli jeho v tom, abychom jedno byli a milovali se vespolek. Nemiluje-li kdo Pána Je-

1. vedoucí] *v ruk.* vedouce (!). — 23. odtudž] *v ruk.* odkudž.

Řap. XVII. ¹ Izai. 28, 19. ² 1. Jan. 4, 16. ³ 1. Kor. 14, 33. ⁴ Jan 14, 27.

žiše, prokletý buď, dí svatý Pavel;⁵ svatý pak Jan praví, že ho nemiluje žádný ten, kdo nemiluje bratří svých spoluvěřících,⁶ a protože prokletí toho ať se leká. Že pak Kristus Pán, všecy věřící za bratří vyhlásiv, všecy tak pilně k lásce a pokoji vedl, tím jest, že proto s nebe (jakž výš řečeno) poslán, aby v ni uvodil všecko. Proto slove kníže pokoje, proto království jeho podobenstvím divné obory, v níž lvové, volové, telata, nedvědi, hadi, svorně se však směšující jsou, vymalováno. Protož chceme-li tou Boží oborou býti, nelze jistě jinak než snášeti se.

2. Sama potřeba církve svornosti žádá, protože ji nesvornost¹⁰ nejen hyzdí velice, ale i hubí a vyvrací. Styděti se staří křesťanové museli, když jim od Židů a pohanů (jakž v kapitole 2. z Klemensa Alexandrinského připomenuto) nesvornosti jejich v oči vytýkány; ovšem se nám předešlých časů styděti bylo potřebí, když nejen Židé a Turci našim různicím se smáli, ale obzvláště Antikristova zběr Jesuiti veliké sobě z toho plesání činili, i to posměšně a jízlivě mluvíce a píšíce (evangelicos furiosorum hominum instar in sua ipsorum viscera saevire eaque dilaniare), že evangelíci pošetilých lidí obyčejem sami proti sobě se vztekali a vlastní svá střeva z sebe tahajíce žerou, odtud zavírajíce a mezi svými rozvolňavajíce,²⁰ že u evangelíků žádné víry, žádné církve, žádného spasení není, proto že žádné lásky (jenž jest heslo křesťanů pravých) není. Polituž se Bohu, že naši nesvorností tak v posměch a porouhání vydáváno býti má jméno Kristovo, a že na to, aby ústa nesmyslných zacpána byla, mysliti nechceme. Ovšem pak co zlého odtud k záhubě církve pochází, jmenovitě, že se tím Židé a Turci i Antikristem zmámení lidé v slepotě své velmi zatvrzují, a tak neobrácením jich my vinni jsme. Dobrá zajisté naděje vede, kdyby evangelíci byli sami proti sobě nevyzdvihli války, že by Antikristovi bludové tak šťastně byli pořád všudy klesali, jak začali, a za tím by i nevěřícím Bůh oči³⁰ otevřel. Tuto pak náš společný boj Antikristu odušení přinesl, že se zase sbírali a síliti mohl, a tak jsme z jedné strany Babylona stavěti, z druhé strany sebe sami kaziti pomáhali, poněvadž to Spasitele našeho promluvení na věky nepohnuté jest, že každé království samo v sobě rozdělené pustne, a dům na dům padá;⁷ a apoštolská výstraha: Budete-li se kousati a hrýzti, hleďte, abyste jedni od druhých zkažení nebyli.⁸ Lekaliť se toho mnozí pobožní, ale jiní na to dbáti nechtěli, až jsme dočekali předce, že jsme padli a zkažení; ale takť bývá, když se v čas zlému nebrání, že potom pozdě bývá.

3. Ješto jaká to potřeba byla, aby se milí evangelíci tak dvo-⁴⁰jili neb trojili a tak nepřátelsky s sebou zacházeli? Muži, bratři

⁵ 1. Kor. 16, 22. ⁶ 1. Jan 4, 20. ⁷ Luk. 11, 17. ⁸ Gal. 5, 15.

jste, řekl Mojžiš, proč sobě křivdu činíte vespolek? I tuto říci se může: Bratří jste, jedno jste, co to činíte? Jedno jste všickni, k evangelium svatému se hlásající: 1. původem, nebo jste obojí z pohan-
ských předků. Nemáte se tu oč tahati, jako kdysi Židé s Samari-
tány a potom s těmi, kteří se z pohanstva k víře obraceli. Item
obojí jste z papežstva jako z duchovní Sodomy a Gomory, Božím
smilováním byvše vychvázeni, vyšli, obojí jednoho a téhož evan-
gelium svatého se chytili. — 2. Jedno jste také učením, nebo ve
všech podstatných artikulích (pročkoli jsme se v papežstvu zatracení
10 báli) z milosti Boží jednotejný smysl a vyznání máte všickni, co
se pak rozdílností při některých artikulích vtrousilo, není takového
nic, čímž by se základ spasení nercili vyvracel, ale ani viklal, a
i tu (živť jest Hospodin, Bůh náš) nejsou než nedorozumění jakás,
jakž se v následujících kapitolách jasně ukáže.

4. Jedno jste mučednictvím, nebo obojím to z milosti Boží dáno
jest pro Krista, abyste nejen v něho věřili, ale také pro něj i trpěli.
Sám Antikrist (jemuž dopuštěno bojovati s svatými a přemáhati je)
vysvědčil, že jednoho jste Pána služebníci, toho, kterémuž se on protiví;
protož se i on zároveň obojím protivil, a to jest obojích čest a jednoty
20 vaší svědectví nepřátelské mocné. Poněvadž tehdy i v tom jedno-
stejný dar dal vám Bůh a neučinil rozdílu mezi vámi, proč obojí
zároveň při sobě nepoznáváte té milosti Boží, leč jste snad na-
darmo trpěli mnoho, a ještě nadarmo-li? dí apoštol.⁹ Prosím, roz-
suzujte to již aspoň. Zdá-li se pak jedné neb druhé straně, že
vždy před druhou nětco má, protož že bez ní býti může, ti nechť,
prosím, slyší, co apoštol praví, zdali od vás slovo Boží pošlo,
zdali k vám samým přišlo? Má-li kdo tu naději o sobě, že by
Kristův byl, nechť myslí, že, jakož on Kristův jest, tak i my Kri-
stovi jsme, leč on snad jiného Ježíše má, neb jiného Ducha, neb
30 jiné evangelium. Pakli kdo myslí, že druhá strana nekáže Krista
podstatně neb z upřímnosti, ten nechť jen pamatuje, aby v té pří-
čině Pavlova ducha byl; nebude proto roztržek činiti, nebo svatý Pavel
tak praví: Což o to, jakýmkoli způsobem buď v tvárnosti samé
a neb v pravdě Kristus se káže, raduji se i z toho a budu radovati.¹⁰
Summou umí lstivý Satan barvití to hloupým, jako by někdy pro
potřebu spasení jeden druhého se štítiti musel; ale nic není, není
ta rada z toho, kdož vás povolal,¹¹ dí apoštol, nebo v Kristu Ježíši
ani obřízka ani neobřízka (a tuto ani ceremonie, ani neceremonie,
ani světlejší, ani temnější známost některého artikule) neprospívá
40 nic, ale víra skrze lásku dělající.¹² Nech tedy horlení svého proti

12. základ] *ruk. tkla nul (!).*

⁹ Gal. 3, 4. ¹⁰ Filip. 1, 18. ¹¹ Gal. 5, 8. ¹² Gal. 5, 6.

spolubratřím; nechť předstírá, kdo chce, jaké chce příčiny, přikázání Kristovo, prosby Kristovy, slzy Kristovy více platiti mají, a pokoj Boží vítěziti má v srdcích našich, k němuž i povolání jsme. Ti pak, kdož se v roztržkách kochají a je buď tropí neb zdržují, nechť k sobě slyší, co jim zvěstuje apoštol: Mám, prý, naději, že nic jiného smýšleti nebudete, ale ten, kdož vás nepokojí, trpěti bude soud, nechť jest on kdokoli.¹³ A opět: Ó by odřezáni byli, kteříž vás nepokojí!¹⁴ Toto není hlas člověka, ale hlas Boží, protož se ho lekati sluší. Hanbil-li by se kdo někdejšího svého horlení proměnití, ten nechť rozvažuje, co Duch Boží praví: Přestati od sváru, to i každému jest ku poctivosti, ale kdokoli se v sváry zaplétá, blázen jest.¹⁵ Nebudmež tedy blázni, ó křesťané osvícení, ale následujme moudrosti té, kteráž jest z hůry! Jaká pak to jest? Nejprve čistotná, dí apoštol, potom pokojná, mírná, povolná, plná milosrdenství a ovotce dobrého, bez rozsuzování a pokrytství! Ovotce pak spravedlnosti rozsívá se těm, kdož pokoj milují a působí.¹⁶

Partikulární příčiny, kteréž se nyní v tento přítomný čas nás, kteří jsme dočekali, dotýkají, tyto jsou: 1. Pominulá ta Boží trpká kázeň, kterouž pro upamatování nás v hříších našich na nás vzložil a tak na odivu světa ztrestal; to vše že pro hříchy na nás dopuštěno, v kapitole 2. ukázáno jest. Ty pak hříchy, pro něž přichází hněv Boží na syny zpuřné, apoštol vyčítaje, také mezi ně klade hněv, zlobivost, proklínání, klamání jedněch na druhé, nesnášení sebe vespolek, summou nesvornosti. Protož přestaňmež pro milosrdenství Boží všeho toho, aby Bůh více již od nás drážděn nebyl. Aj, předešle jsme evangelíci s evangelíky srovnati [se] nechtěli, teď pak dopustil Bůh, že mnozi k Antikristu se s těžkým násilím svědomí svého (což některým snad k věčnému zatracení, polituj se Bohu, posloužilo) připojovati museli, jiní vyhnání byvše, museli jsme tak, jako tam někdy malomocní Židé a Samaritáni, spolu v témž losu stojíce, spolu Miserere volati. Nepoučil-liž nás tu Bůh svornosti? Poněvadž tedy obojí jsme prosili, za to mějme, že jsme obojí vyprosili, a sobě toho přejíc, v svornosti toho Božího milosrdenství užívejme, říkajíce [s] svatým Petrem: Dosti nám buď na tom přeběhlém času života, v němž jsme libostí vášní svých provodili.¹⁷ — 2. K těmž nás nyní vede příklad Judy a Izraele, z zajetí Babylonského navrácených, kteříž prve se také vždycky trhali a nenáviděli, ale potom zaslíbil jim Pán Bůh, že, když je

7. není] v ruk. nyní (!). — 25. se] sch. v ruk. — 27. některým] v ruk. někteří (!). — 33. s svatým] s sch. v ruk.

¹³ Gal. 5, 10. ¹⁴ Gal. 5, 12. ¹⁵ Přísł. 20, 3. ¹⁶ Jak. 3, 17. 18. ¹⁷ 1. Petr. 4, 13.

shromáždí z rozptýlení jejich, způsobí, aby přestala nenávisť Efraimova, a nepřátelé Judovi že vyhlazení budou; Efraim že nebude nenávidět Judy a Juda sužovati Efraima, nýbrž obojí že vletí na ramena Filistinských a spolu loupiti budou národy východní¹⁸ (viz také o tom, co Ezechiel předpovídal). I stalo se tak; nebo kdež se prve byli Izraelští od Judských odtrhli a místo jejich Jerusalemského chrámu jiné sobě, postranní v Bethel a v Dan vyzdvihli, potom po navrácení se všickni jednoho Božího chrámu vzdělali a proti nepřátelům svým o zákon Boží bojovati sobě pomáhali, a Bůh byl s nimi. — 3. Ohlášeno máme v Písmě, že skrze pád Baby-lona pozůstávajícím ještě národům pohanským a zatvrdilemu Abrahamovu semeni cesta připravena bude do církve, tak aby plnost pohanů vešla,¹⁹ a evangelium kázáno bylo všechněm národům po všem světě, na svědectví jim dříve, než skonání přijde.²⁰ I má-liť se to za našeho šťastného věku díti, nepřekážejmež tomu slavnému Božímu dílu pro milosrdenství Boží! Nebo že se roztržkami překáží, aby církev nerostla, dříve již připomenuto, a v pravdě tak jest, že jak Židé, tak Turci od papeženců se pro modlářství a modly odhrožovali, od nás pak pro sekty, nemohouce na to přijíti, aby to, což se tak samo s sebou nesrovnává, Božského nětco býti mělo. A tak tedy s apoštolem pravím: Nesudmež již více jedni druhých, ale toto raději rozsuzujme, abychom nekladli úrazu neb pohoršení bratřím svým²¹ (kteříž mají býti povoláni, jako i my). Musejíf přicházeti pohoršení, dí Kristus, ale běda tomu, skrze kohož přicházejí.²² Vlíte, co svatý Petr ženám poroučí, totiž křesťanským, aby pokojné byly a poddané manželům svým proto, prý, aby nechtěli-li by kteří věriti slovu, mohli však skrze pobožné obcování žen vyzískání býti bez slova.²³ To nechť i tuto platí, nechtěli-li by se kteří samým slovem evangelii hnouti dáti, aby však naši spo- lečnou láskou a horlivostí obrácení a oblomeni býti mohli. Stroj-liť tedy Bůh se smilovati nad těmi, kteříž ještě vně jsou, těšme se z toho a napomáhejmež tomu rádi. Připravujme cestu Hospodinu, a přímou činme stezku jeho, každé údolí ať jest vyvýšeno, a všeliká hora i pahrbek ať jest snižen, co jest křivého, ať jest přímé, a místa nerovná rovinou.²⁴ — 4. I to přistupuje, že vidíme, jak se již takové svornosti pěkný začátek v říši stal na sjezdu evangelických stavů Lipském (měsíce března minulého teď léta 1631),²⁵ kdež se ukázalo,

¹⁸ Izai. 11, 13, 14. ¹⁹ Řím. 11, 25a. ²⁰ Mar. 13, 10. ²¹ Řím. 14, 13.

²² Mat. 18, 7. ²³ 1. Petr. 3, 1. ²⁴ Izai. 40, 3, 4. ²⁵ Toto „Colloquium Lipsiense“ konalo se ve dnech 3—23. března 1631. Podnět k němu dalo několik reformovaných theologů z kurfiřtství Braniborského a Hessenského, a lutheráni z kurfiřtství Saského přistoupili na návrh s podmínkou, že rozhovor bude rázu soukromého a církví obou stran k ničemu nebude zavazovati. Jakkoli nedosáhlo se patr-

že i možné jest vyrozuměti sobě i snadné (když strana strany v duchu tichosti poslechnouti chce) i užitečné; nebo s tím potěšenějším svědomím obhajování pravdy evangelium před sebe vzavše, jakého Božího požehnání užili, již svět vidí, kteráž tam šťastně začatá svornost bez pochyby že s pomocí Boží šťastněji k své plnosti přijde. Nám pak v naší vlasti tím méněji se k různicím nějakým vraceti sluší.

Protož, nejmilejší, jest-li (v vás) jaké potěšení v Kristu, jest-li jaké utěšení lásky, jest-li jaká společnost Ducha svatého, jsou-li jaká střeva slitování, naplňte radost mou (dí ke všechněm vám¹⁰ apoštol) v tom, abyšte jednostejného smyslu byli, jednostejnou lásku majíce, jednodušní jsouce, nic nečiníce skrze svár a neb marnou chválu, ale v pokoře jedni druhé za důstojnější sebe majíce. Nehleďte jedenkaždý jen svých věcí, ale každý toho, což jest jiných (k vzdělání), k čemuž Bůh račiž působiti v nás i chtění i skutečné činění podle dobře libé vůle své pro slávu svou.²⁶

Kapitola osmnáctá.

První cesta k svornosti jest k vnitřní, opravdové pobožnosti milost.

V kom Duch Boží bude, nepochybně že se těmi důvody a²⁰ prosbami Ducha Božího pohne a k svornosti mysl skloní. Než jaká pak cesta k tomu? Zastaralé nemoci nesnadně se zhojí. Odpovědi: Troje bylo, což nás trhalo: jména sektářská, rozdílní při některých artikulech smyslové a rozdílnost řádů; protož může-li se stranám, aby sobě v tom trém vyrozuměly, posloužiti, snadnická k svornosti cesta se ukáže, čemuž však já místo přístupu nejprv z Pisem ukáži, že naše lidská před Bohem dokonalost více v hloupé srdce sprostnosti a upřímnosti, nežli v subtilné nějaké mozku hbitosti záleží; což, prosím, ať každý spasení své milující bedlivě čte, rozvažuje a po vyrozumění a neb pro vyrozumění celé tomu, což³⁰ se tu z Pisem svatých mluví a vede, Boha sobě na pomoc vyzývá.

Nejprvnější lidem od Boha daný zákon rajský jest, kterýmž Bůh, aby člověka v poslušenství svém zdržel, z stromu vědění dobrého a zlého jisti zapověděl. A toť jest veliké tajemství. Přeje Bůh člověku, aby rozkoší rajských a při tom pokoje a dobrého svědomí.

33. vědění] v ruk. vidění (!).

ného výsledku, vyznačoval se rozhovor tento před jinými klidným průběhem a značnou ochotou obou stran. Protokol otištěn jest u Niemeyera, Collectio confessionum in ecclesiis reformatis publicatarum. Lipsiae 1840, p. 653—668 (viz též kap. 20). ²⁶ Filip. 2, 1—4, a 13.

užíval, vystříhá však, aby k stromu vědění dobrého a zlého ne-
 sahal, jestliže na sebe smrti přivolati nechce; čímž co než návěští
 dala moudrost Boží všemu lidskému pokolení, že chtivost k vyzví-
 dání věcí mnohých nebezpečná jim bude, sprostné pak příkázání
 Božích ostříhání že bude život jejich? Čehož kdyby byl Adam šetřil,
 nebyl by sebe i nás všech zavedl. Abrahama když sobě od jiných
 odděloval Pán Bůh, ne do nějakého mudrování neb řečňování ho
 zavedl, ale řekl: Choď ustavičně přede mnou, a buď dokonalý. Lidu
 svému Izrahelskému takto se vysvětlil: Viztež, učil jsem vás usta-
 10 novením a soudům; ostříhejtež jich tedy a činite je, nebo to bude
 moudrost vaše a opatrnost vaše před očima všech národů.¹ Což
 Mojžiš opětuje a těchto slov užil: Věci skryté jsou Hospodina Boha
 našeho, ale věci zjevené jsou naše a synů našich, abychom plnili
 všecko.² Skrz Micheáše takto dí: Oznámil tě tobě, ó člověče, Ho-
 spodin, co jest dobrého a čeho vyhledává od tebe, jediné aby
 činil soud a miloval milosrdenství a pokorně chodil s Bohem svým.³
 Job vyhledáváje, kde by nalezena býti mohla moudrost, a jaké by
 místo bylo rozumnosti, praví, že ukryté jest před očima všelikého
 živého smrt a zahynutí a propast, že o ní nic nevědí, sám Pán
 20 Bůh rozumí cestě její, sám on toliko ví místo její. On ji připravil
 a vystihl, člověku pak řekl: Aj, bázeň Páně jest moudrost a od-
 stoupiti od zlého rozumnost.⁴ Šalomoun praví: Děláním knih žádného
 konce není, a čistí mnoho jest zemlení těla, ale summa všeho,
 cožs slyšel, tato jest: Boha se boj, a příkázání jeho ostříhej, nebo
 na tom člověku všecko záleží.⁵ A opět v knize Job: Zdali Bohu
 silnému co prospěšný býti může člověk, i když sobě nejmoudřeji
 počíná? Přivykej raději choditi s ním a pokojně se míti, toť přinese
 mnoho dobrého.⁶ Summou nic Pán Bůh v Starém zákoně neslibuje
 rozumějším zákonu, než plnitelům zákona, nic nehrozí nerozumě-
 30 jícím něčemu v zákoně, než rušitelům zákona. Podobně David, jak
 jinde všude, tak i v žalmu 119 (kterýž naschvál o zákonu a mou-
 drosti Boží v něm obsažené složil) dokonalost a blahoslavenství
 jen v tom pokládá, kdo ctného jest obcování, kdo v zákoně Páně
 chodí, kdo ho ostříhá celým srdcem. Protož svatý Pavel, vydav se
 na vychvalování svatých Božích v Starém zákoně, praví, že všickni
 velikého od Boha dosáhli svědectví pro víru; ale jakou víru? Vyčítá
 to mnohými příklady, že, prý, tato byla víra jejich: 1. že horlivě
 obětovali Bohu oběti; 2. že chodili v upřímnosti před Bohem;
 3. že se báli Boha a hněvu jeho; 4. že za Božím poručením vlast
 40 i všecko milé opouštěli, Bohu mluvícímu i proti rozumu všeho

Kap. XVIII. ¹ 5. Mojž. 4, 5. 6. ² 5. Mojž. 29, 29. ³ Mich. 6, 8. ⁴ Job 28, 20—23. 27. 28. ⁵ Eccles. 12, 12, 13. ⁶ Job 22, 2. a 21.

věřice, všeho se na jeho slovo odvažující; 5. že budoucí, Bohem ohlášené věci jako přítomné přijímali a v nich se kochali; 6. že pro lásku Boží výhost dávali světu a všem rozkošem jeho, za největší poklady sobě pohanění Kristovo pokládající; summou, že věrou vybojovávali království, vykonávali soudy, dostíhali zaslíbení, zacpávali ústa lvům, uhašovali moc ohně, vynikali ostroží meče. To, hle, víra někdejších svatých, v moci, ne v řeči záležející! Proč tedy my nyní víru v subtilných špekulacích, hlubokých otázkách, důmyslných odpovědích a slibných moudrosti lidské řečech zakládáme? Leč je snad nám v zákoně Novém schytralejší nějaká víra ¹⁰ vydána? Ó nikoli! Kristus, pravé dokonalosti vůdce, když nám summu blahoslavenství, v čem záleží, předkládal, ani jedním titlíkem hlubokého nějakého umění a rozumu nedotekl, než ctnosti toliko velebil, a vysvětliv zákon Boží, jak má od křesťanů pilněji než od svatáčků povrchních ostříhán býti, doložil: Každého, kdož slyší tato slova má a zachovává je, připodobním muži moudrému, kterýž na skále ustavěl dům svůj.⁷ Podobně u sv. Jana dí: Znáte-li tyto věci, blahoslavení jste, budete-li je činiti.⁸ A když souditi přijde, nač se vytazovati bude, osvědčil u svatého Matouše, jmenovitě ne na to, co kdo na světě uměl, neb jak čemu rozuměl (sudte to všickni lidé!), ²⁰ než kdo co činil, krmil-li lačné, napájel-li žízňivé, přijímal-li hostě, odíval-li nahé, navštěvoval-li nemocné.⁹ Protož sv. Pavel Korinským svým (kteříž se rozdílými dary jedni proti druhým nadýmali), že jim cosi lepšího ukáže, zaslíbiv, lásku ukázal, a že ta nade všecku angelskou i lidskou moudrost užitečnější lidem a Bohu milejší jest, prokázal, kdež i všecku naši nynější theologii k dětinství přirovnal, a velmi případně. Nebo opravdu jsme na ten čas jen děti v Božích věcech, smýšlíme jako děti, mluvíme jako děti, hádáme se o ledacos jako děti, an často jeden tak mnoho rozumí jako druhý, proto jmenovitě, že rozum náš v tomto životě nedospělý jest. A však ³⁰ budme aspoň jen děti, dobře bude, nebo tak dí Kristus: Neobráťte-li se, a nebudete-li jako děti, nevejdete do království nebeského!¹⁰ Čimž co mínil, hned se sám vysvětluje Pán, pokoru totiž a nízkost; jakž i apoštol dí: Nebuďte (bratři) děti v smyslu, ale zlostí buďte děti,¹¹ totiž nebuďte jizliví proti sobě, ale smířliví jako děti a ustupující jedni druhým. Právě sic tentýž apoštol, že nemáme býti děti, ale dokládá v čem, abychom se, prý, točiti měli každým větrem učení v neustavičnosti lidské;¹² nevyzdvihuje tedy té od Krista poručené sprostnosti dítek Božích, než vrtkost neroz-

34. Nebuďte] *v ruk.* Nebudeteli (!). — 35. buďte] *v ruk.* budete (!).

⁷ *Mat.* 7, 24. ⁸ *Jan* 13, 17. ⁹ *Mat.* 23, 31—45. ¹⁰ *Mat.* 18, 3. ¹¹ *1. Kor.* 14, 20. ¹² *Efez.* 4, 14.

umnou zapovídá. Tentýž Efezských prosí skrze Pána, aby tak chodili, jakž sluší na povolání jejich, v pokoře, tichosti, snášlivosti, snášejíce se vespolek v lásce a usilující zachovati jednotu ducha v svazku pokoje; nebo (prý) jedno tělo, jeden duch, jeden Pán, jedna víra, jeden křest, jeden Bůh a Otec všech.¹³ — Tak nejprvnější církev po Kristu svědectví má, že vnitřní té pobožnosti hledíc, zevnitřní lásky milostně ostříhala; i trvali, prý, jednomyslně v učení apoštolském, v chrámě i po domích rozdělujice chléb, přijímali pokrm s potěšením a sprostností srdce, chválice Boha a milost

10 majíce u všeho lidu. A Pán, prý, na každý den přidával těch, kteříž by spaseni byli,¹⁴ proto že svatá sprostnost a upřímnost Bohu se nade všechno líbí; za kteroužto příčinou to jediné sobě David žádal. Naproti tomu po vysokém umění dychtiti nebezpečné jest lidské mysli osidlo, v kterémž hned první člověk se zapleta, uvázl, z stromu vědění dobrého a zlého jísti požádav. Kterýmž všetečnosti příkladem nic se nekajíc, mnozí do dnes příliš chtivě k tomu stromu sáhají, tak že při tom na strom života (jenž jest bázeň Boží libá a láska společná) zapominají. Protož se jim přihází, což apoštol praví, že umění hledajíc, uměním děti bývají, a jakž tentýž o po-

20 hanských mudrcích dí, že zmaření bývají v smyslech svých, a srdce jejich se zatmívá, tak že za moudré se držíc, blázni bývají;¹⁵ a jakž o křesťanských mudrcích tentýž praví, že chtějí býti učitelé zákona, nevědí sami, ani co mluví, ani čeho zastávají.¹⁶ Mezitím jaký sami na tom užitek mají? Kde mnoho moudrosti, tu bývá mnoho hněvu, a kdo rozmnožuje umění, rozmnožuje bolest, dí Šalomoun,¹⁷ proto že podnět jest závisti jedněch proti druhým, jakož pak všechny roztržky v církvi skrze takové literně moudré vždycky povstávají. Jimž se mezitím přihází obyčejně, co Kristus o Farizeích svědčí, že osobíc sobě klíč umění, sami nevcházejí (totiž k pravé, spasi-

30 tedlné známosti) a těm, kteří by vjíti chtěli, zbraňují;¹⁸ protož že jim běda bude. A Pán Bůh k nim tak mluví: Jak můžete říci: Moudří jsme, zákon Hospodinů máme? Aj, jistotně nadarmo sobě brousí péro, nadarmo jsou v zákoně zběhlí, nebo slovem Hospodinovým pohrdají (totiž nečiní ho), jakáž to tedy moudrost jejich?¹⁹

A protož, ó pobožní křesťané, rozumějmež tomu tak, jakž nám to Bůh ohlašuje, že nejlepší umění a moudrost jest bázeň Páně, proto že on sobě velice libuje věrnost a tichost, a kdo ostříhá zákona, že rozumnější jest nade všechny. Ó kdyby každý s Davidem říkal: Sprostnost a upřímnost, Hospodine, ať mne ostříhají.²⁰ Item:

40 Nauč mne, Hospodine, činiti vůli svou, nebo ty jsi Bůh můj, Duch

¹³ Efez. 4, 1—6. ¹⁴ Skutk. 2, 42. 46. 47. ¹⁵ Řím. 1, 21. 22. ¹⁶ 1. Tim. 1, 7. ¹⁷ Eccles. 1, 18. ¹⁸ Luk. 11, 52. ¹⁹ Jerem. 8, 8. 9. ²⁰ Žalm 25, 21.

tvůj vediž mne jako po rovné zemi.²¹ Více by jistě každý pečoval sám v sobě tiše sloužiti Bohu celým srdcem, nežli aby jiné přesu-zovati a s nimi se o otázky nebo ceremonie neb o sektářská jména nesnadnit a sháněti měl, a přestávaje na tom, což Duch Boží praví, že jeden každý své vlastní břímě ponese,²² přestal by cizích služeb-níků tupiti věda, že každý z nich Pánu svému stojí a padá.

Kapitola devatenáctá.

Druhá k svornosti cesta, vyzdvižení jmen lidských.

Jména sektářská jsou, když se v církvi říká: Já jsem Pavlů, já Petrův, já Apollův¹ (a mezi námi bylo: Tento jest Husita, tento¹⁰ Luterián, tento Calvinista). Tak zajisté někdy učedníci dobrou náklonností k učitelům svým sami se po nich jmenují, někdy jedni druhým na vzdoru tak sobě spílají, ale oboje tělesnost jest, jakž apoštol nazývá, zvláště pak první. Nebo, prý, zdali Pavel za nás ukřižován? Zdali jste ve jménu Petrovu pokřtěni?² Osvícení křešťané na lidech sobě nezakládají vědouce, že oni nejsou než služebníci, skrze něž jsme uvěřili, jakž kterému z nich dal Pán.³ Služebníci, pravím, kteříž sic štěpují a zalévají, ale Bůh, kterýž sám zrůst dává.⁴ Ten že i neumělému štěpování neb zalévání něčím požeňnati může, a zase umělému třeba nežeňnati, jak se mu líbí,²⁰ protož se o to, kdo moudřeji, uměleji, subtilněji štěpuje neb zalévá, nevadí, ale kdež jen vidí, že se základ pravý zachovává, spokojeni jsou, aby naň stavěl, jak kdo umí, Bohu a průbě jeho soudu o tom nechajice. Přečti o tom celou kapitulu třetí k Korintům, kterouž apoštol takto zavírá: Nechlubíž se tedy žádný lidmi (a vedlé toho žádný žádnému lidmi nevytýkej), nebo vaše jsou všecky věci: buďto Pavel, buďto Apollo, buďto Petr, buďto svět, všecko vaše jest, vy pak Kristovi, a Kristus Boží. Nehleděti tedy na to, kdo učí, než co učí, každý křesťan jest povinen, a srovnávati to s Písmy; vidí-li to, což mluví, an se s Písmy srovnává, užiti toho k osvícení svému³⁰ ne proto, že člověk mluví, než že z Boha mluví, pakli vidí nesrovnání, minouti to, bez zlobivosti však a hněvu, proto že člověk mluví, jemuž myslí své podměnovati nejsme povinni, povinni však jsme mdlobu jeho snášeti. A tak, kdo se na lidech zakládá a od lidí tituluje, ten ještě tělesný jest, ale kdož na jediném Kristu založen jsa, jiné všecko rozsuzuje, jest duchovní. To zajisté privile-

22. nevadí] *ruk.* nevědí (!). — kdež] *ruk.* kdož.

²¹ Žalm 143, 10. ²² Gal. 6, 5.

Žap. XIX. ¹ 1. Kor. 1, 12. ² 1. Kor. 1, 13. ³ 1. Kor. 3, 5. ⁴ 1. Kor. 3, 6. 7.

gium každému mysl Kristovu majícímu (totiž duchem Kristovým podělenému) dáno jest, aby rozsuzovati směl a mohl všechny věci, sám pak aby od žádného souzen, totiž zdáním cizím svazován nebyl.⁵ Kteréhož nebeského privilegium kdybychom se všickni pevně drželi a od samého Krista Kristiani a neb křesťané se jmenujíce, lidi všechny za služebníky své měli a darů jejich k osvětlení svému užívali, to pro jména lidská na sekty se trhání snadně by přestalo, a byli bychom jeden ovčinec a jeden pastýř, jedno tělo, jeden duch, jedna víra, jeden Bůh a Otec všech.

10 Kapitola dvacátá.

Třetí k svornosti cesta, vyrozumění sobě v rozepři.

Naríká jedna strana druhou bludy a tím proti sobě nenávisť brousí, ještě v obecném lidu málo kdo ví, oč činiti jest, a kteří vědí, to vědí, co zápalčivé některé hlavy rozvolávají. Takť jest, bratří, že nejste všickni ve všem jednotejného smyslu, nebo aniž to kdy tak plně v smrtedlnosti této býti může, kdež z částky toliko poznáváme a z částky prorokujeme všickni. Ale však to nám k bůjným hádkám brány neotvívá, než raději ku pokoře slouží, abychom se nedokonalosti té jak při sobě sami, tak
20 při bližních lekali, smysly svými se nenadýmali, s bázní a s třesením spasení své konali, a jedni za druhé, aby nám všechněm Bůh ducha poznání dal k rozhojňování se v pravé známosti a ve všelikém smyslu, se modlili. Mezitím vidíme-li, an se jiní v něčem mylí, láskou to přikryti Duch Boží velí; nebo láska jest trpělivá, dobrotivá, nenadýmá se, nepodhlídá, neraduje se z nepravosti, všechno snáší, všemu věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká.¹ Však pak i nepřátely jsme povinni milovati, čím více přátely Krista, byť se i něčím od nás dělili:

Diversum sentire duos de rebus iisdem
incolumi licuit semper amicitia.

30

A to se naprosto s apoštolskou regulí srovnává: Bratří, kteřížkoli jsme dokonalí, tak smejšlejme (totiž jakž pravda sebou nese), pakli kteří v čem jinak myslíte, i toť vám zjeví Bůh; toliko k čemuž jsme již přišli, v tom při jednotejném zůstávejte pravidle.²

Mezitím, bratří, i v těch artikulech, o něž se hádáte, jedno jste podstatně, kdybyste jen pobočných při tom otázek na sebe dělání a sebe při nich podhlídání zanechali. Jistě, jistě, kdo ty

⁵ 1. Kor. 2, 14. 15.

Kap. XX. ¹ 1. Kor. 13. ² Filip. 3, 15. 16.

controversie vaše z obojí strany prohlédne, nenajde jiného než to, což mnozí velikého soudu muži (i při onehdejším Lipském sjezdu)³ již našli a vysvědčili, že jsou jen hádky o slovo, proto že, ač se rozdílných a jako sobě vespolek odporných mluvení a termínů užívá, však když se jedna i druhá strana, jak to míní, vysvětlí, tehdy v pravdě a neb v jeden smysl obojí scházejí, a neb velmi blízko, že málo rozdílu znamenati. Pakli kde předce o věci činiti jest, tehdy jest o způsob některých tajemství, kteréhož způsobu Písma (pohledíme-li pilně) tak hluboce, jak my se na to dobýváme, nevysvětlují, aniž potřebí jest; nebo mají-liť tajemství víry naší ta-¹⁰ jemstvími slouti a býti, nemusíme v nich všemu rozuměti, než nětco toliko věřiti.

Ku příkladu⁴ o křtu všickni vyznáváte to, což Písmo učí, že jest koupel nového rození, skrze kterýž se pohřbujeme v smrt Kristovu, abychom, jakož on z mrtvých vstal k slávě Otce, tak i my v novotě života chodili, a tak že skrze křest oblékáme se v Krista, abychom v něm byli synové Boží skrze víru, a byli všickni jedno tělo v Kristu; a že nás křest spaseny činí, však ne to tělesné špíny smytí, ale svědomí dobrého u Boha docházení. Čeho se tu medle nedostává, budete-li tak podlé Pisem mluvití a hloubání při tom²⁰ a lidskými termíny na způsob, jak to nebo ono křest koná, se dobývání zanecháte-li?

O večeři Páně všickni věříte, že tělo Páně, za nás na smrt dané, právě jest pokrm, a krev, za nás vylitá, právě jest nápoj. Kteréhož pokrmu nejí-li kdo, a nápoje nepije-li kdo, že nemůž v sobě života míti na věky, ale kdož jí a pije, skrze to jedno tělo s ním jsa učiněn, přebývá v Kristu, a Kristus v něm; a jakož Kristus živ jest skrze Otce, tak on živ skrze Krista na věky; a že se toho tak slavného a nebeského pokrmu v svátosti večeře Páně užívá, kdež chléb svatý jest společnost těla Kristova a kalich společnost³⁰ krve Kristovy, nýbrž podlé vysvědčení Kristova chléb jest tělem jeho a víno krvi jeho, a protož stůl tento Páně že jest veliké tajemství, k němuž nejínak než s velikou nábožností a svědomí svých přípravou přistupovati sluší. To všickni i věříte i činíte. (Ústy-li se pak to přijímání děje, či samou věrou, co se o to hádáte? Proč o tom, o čemž Písma nemluví, mluvití chcete? Jednou víte z obojí strany, že Kristus tělesná při tomto tajemství myšlení potupil,⁵ a vyznáváte z obojí strany, že ústní jedení spasena nečiní, proto že

³ viz kap. XVII., pozn. 25. ⁴ Když Komenský roku 1649 část *Lasitského historie o Bratřích Českých* vydal, skončil dílo delším „Napomenutím“, ve kterémž (v § 31, na str. 375—387) nalézáme delší citát z „Hagg. rediv.“, kterýž ve sv. XXV. snadno bude vyhledati a srovnati s původním textem. ⁵ Jan 6, 63.

zjevně apoštol praví, že ho někteří k odsouzení svému užívají. Mezi tím zase také víte, že i těla vaše jsou oudové Kristovi a chrámové Ducha jeho, a že i ona jsou koupena za velikou mzdu; protož užívání toho tajemství, jak kdo můž, k svému potěšení a spolu-
bratřím, jak oni sobě z toho potěšení berou, také víte svobodu zanechání. Převěřuje-li kdo tu nětco od sprostnosti srdce, a jiný zase v též sprostnosti srdce nedověřuje, obraťte to sobě k do-
brému a snášejte se v tom pamatující, že zde všickni z částky jen poznáváme, a obzvláštně že tajemství toto není k tomu, aby
10 srdce věřících trhána, ale raději, aby v jedno pojena a svazována byla, nařízeno. Protož že to ďábel, vši lsti a nepravosti strůjce, tak na ruby mezi námi hloupými obrátil, nad tím se rmoutiti, tomu se brániti, a aby Satan raději zahanben byl, nežli vítězil a z nás smích dělal, v bázni Boží se přičiniti sluší).

O osobě Pána Ježíše Krista, svého Spasitele, obojí k svému potěšení vyznáváte, že Bůh jest i člověk v jedné osobě, Emmanuel, a že jemu dána všeliká moc na nebi i na zemi, obojí věříte; a jazyk obojích vás vyznává, že Ježíš Kristus jest Pán v slávě Boha Otce, a všech vás kolena skloňují se ve jménu jeho;
20 obojí to za své proti ďáblům a pekelným branám potěšení berete, že s vámi jest Spasitel váš až do skonání světa, Spasitel, pravím, váš, celý Kristus, Bůh i člověk, proto že roztrženého Krista žádný míti nežádá. (Jest-li pak člověčenství tělesné také všudy, kde božství jest, proč se o to mluvití má? Nebo proč sobě otázky dělati máme, jichž nám Písmo nedělá? Kristus (Bůh a člověk) že s námi jest a za soudce všeho světa zřízen jsa, všecko vidí a všecko řídí, Písmo učí, a všickni tomu rádi věříme, ale o jednom neb o druhém přirození obzvlášť to mluvití neučí Písmo nikdež, aniž naše věc jest rozuměti tomu. Nebo zdaž my buď podstatu božství
30 a neb způsob hlubokého toho tajemství spojení dvojího v Kristu přirození vystihneme? Mnoho jisti medu není dobré, tak zpytování slávy není slavné, dí Šalomoun,⁶ a Sirach za věc nebezpečnou klade doptávati se na více, než zjeveno jest;⁷ a že z nevzdělava-
tedlných otázek pocházejí svárové, apoštol svědčí).⁸

Co se rozeprě o praedestinaci neb předzvěděni Božím dotýče, tu tím méně náleželo lidem o to se hádati, čím nevystižitelnější jest propast soudů Božích, nebo myšlení jeho o nás divná jsou; a však poněvadž i ta propast v Kristu odkryta jest, dobře i v tom jednomyslně obojí, co potřebí, vyznáváte to, co podlé Písma vy-
40 znáváte, jmenovitě:

31. medu] *ruk.* nikda (!).

⁶ *Přisl.* 25, 27. ⁷ *Sirach.* 3, 22, 23. ⁸ *2. Tim.* 2, 23.

1. že jsme všickni v Adamovi byli padli (k Řím. v 6. kap. v. 12),

2. že Bůh smilovav se, celému světu spasitele poslal, Syna svého (Jan v 3. kap. v. 16),

3. a to proto, aby každý, kdož věří v něho (ibid.) a v té víře setrvá až do konce (Mat. v 24. kap. v. 13), nezahynul, ale měl život věčný (Jan v 3. kap. v. 16),

4. a tak že sami věřící, a však všickni věřící, spaseni budou,

5. víra však že jest dar Boží (k Efezským v 2. kap. v. 8),

6. a poněvadž Bohu všechna díla jeho známa jsou od věků¹⁰ (v Skutcích ap. v 15. kap. v. 18),

7. že Bůh hned od věků předzvěděl, kteří to budou věřící; protož které předzvěděl, ty že vyvolil a předzřídil (k Řím. v 8. kap. v. 29),

8. a dal je Synu svému jakožto pastýři, aby jich neztratil (Jan v 6. kap. v. 39; též v 10. kap. v. 15),

9. a těch jména že zapsána jsou v nebesích (Lukáš v 10. kap. v. 20) v knihách života (Filip. v 4. kap. v. 3; Zjevení v 3. kap. v. 5; též v 21. kap. v. 27).

Tomu všickni věříte. Dvě otázky v rozepři zůstávají:

20

1. Prostě-li Pán Bůh vedlé vůle své vyvolil, které chtěl, a pominul, kterých chtěl, čili v nich samých rozdílů šetřil, kteří budou chtít věřiti a kteří nic?

Na to jedni odpovídáte s Kristem: Chválím tě, Otče, Pane nebe i země, žeš skryl tyto věci před moudrými a opatrnými a zjevil je maličkým! Jistě, Otče, že tě se tak líbilo před tebou!⁹ A s Pavlem, že vyvolování není na tom, jenž chce, ani na tom, jenž běží, ale na Bohu, kterýž se smilovává; on pak že se smilovává, nad kým chce, a koho chce, zatvrzuje. Proto že, jak má hrnčír moc nad hlinou, aby z jednostejného truple udělal jednu nádobu³⁰ ke cti a druhou ku potupě, tak i Bůh.¹⁰ Druzí odpovídáte s apoštolem, že Bůh nechce, aby kdo zahynul, ale všickni ku pokání se obrátili a spaseni byli;¹¹ a s Kristem: Jeruzaléme, kolikrát jsem tě chtěl shromáždit, ale nechtěli jste!¹² Item z úst Božích: Živ jsem já, Hospodin, že nemám libosti v smrti hříšného, ale aby se obrátil a živ byl!¹³

Druhá otázka jest: Mohou-li jednou vyvolení a do knih života vepsaní zase od milosti Boží odpadnouti a z knih vymazáni býti, čili nemohou?

⁹ Mat. 11, 25. 26. ¹⁰ Řím. 9, 16. 18. 21. ¹¹ 2. Petr. 3, 9. ¹² Mat. 23, 37. ¹³ Ezech. 33, 11.

Na to jedni z apoštola odpovídáte: Kdo stojí, hlediž, aby nepadl.¹⁴ Item: S bázní a s třesením konejte spasení své;¹⁵ a že David nepřátelům svým žádá, aby z knih života vymazáni byli.¹⁶

A druzí s týmž apoštolem odpovídáte, že základ Boží pevný stojí, maje znamení toto: Zná Pán ty, kteříž jsou jeho;¹⁷ a opět, že Bůh darů a povolání svých nelituje.¹⁸ Item z úst Kristových: Já ovšem svým věčný život dávám, a nezahynouť na věky, aniž jich kdo vytrhne z ruky mé.¹⁹ Nebo vůle Otce mého jest, cokoli mi dal, abych toho neztratil,²⁰ a že vyvolení mocí Boží ostříhání¹⁰ bývají k spasení.

V tomto hle artikuli odpornosti jsou největší; a však více se zdají, než jsou. Nebo Písmo tak na obojí stranu mluví, protože oboje pravé býti musí, poněvadž jisté jest, že Duch v Písmích mluvící sobě sám na odpor není, než tu chybuje, že my tmavým svým rozumem toho, což tak jako proti sobě čelícího se zdá, neumíme srovnati. Protož že v připomenutých otázkách jedni též, druzí druhá Písma [za odpověď sobě libují, mohli by tak sebe v tom trpěti, jak oboje ta Písma] v Bibli trpí; kdyby jen láska byla, a dobré o sobě smýšleli, že totiž ne jedni druhým na vzdoru, jako²⁰ cizoložice slovo Boží, ale jako z upřímnosti a jako z Boha před obličejem Božím mluví, což mluví; jakož já od osoby své o obojích to smýšlení mám (vůbec mluvě), že z upřímnosti a jako z Boha před obličejem Božím mluví to, co smýšlejí, proto že při obojích dobrý cíl (proč raději jedni tak, druzí onak mluví) vidím. Nebo kteří toho mluvení povoliti nechtějí, aby Bůh prostě, koho chce, vyvoloval, a koho chce, zamítal, ti, patrné jest, že to z bázně činí, aby to milosrdenství Božímu na újmu tak smýšleno nebylo, protože raději praví, že by on hotov byl všecky vyvoliti, než že oni nechť. Druzí pak smějí tak i smýšleti i mluvíti, proto že nevědí, jak zjev-³⁰ ným těm Písmům odepřítí, vidouc, že se tu nestižitedlné spravedlnosti, moudrosti a k nakládání s tvory svými dle vůle své svobodnosti Boží bezedná propast nám k hrůze odkryla; a bojíc se z druhé strany, kdyby vyvolení svého pouhému Božímu slitování nepřipsali, aby nevděční nebyli nalezeni, poněvadž Písmo praví, že nás sobě za syny předzřídil skrze Ježíše Krista podlé dobře libé vůle své,²¹ a že jsme milostí spaseni skrze víru, a to ne sami z sebe, než že to dar Boží jest, aby se někdo nechlubil,²² a poně-

14. než] v ruk. aniž (!). — 18. za odpověď — ta Písma sch. v ruk.; doplněno z paralelního místa v Napomenutí.

¹⁴ 1. Kor. 10, 12. ¹⁵ Filip. 2, 12. ¹⁶ Žalm 69, 29. ¹⁷ 2. Tim. 2, 19.
¹⁸ Řím. 11, 29. ¹⁹ Jan 10, 28. ²⁰ Jan 6, 39. ²¹ Efez. 1, 5. ²² Efez. 2, 8.

vadž se to větším podnětem pobožnosti býti zdá, věřiti, že Bůh nic při nás jiného, než při jiných padlých nevida, zvolil však nás sobě pro to samé, že chtěl, že se tak líbilo jemu, aby ukázal bohatství slávy své při nádobách milosrdenství. Viz o tom víc (k Efezským v kap. 2. v. 11).

Podobně při druhé otázce jedni se bojí, aby na sebe i jiné nebezpečné rozmařilosti ubezpečením se neuvedli. Druzí pak bojí se, aby sobě potěšení toho, kteréhož jim Kristus proti pokušením světa i ďábla podává (že nebudou moci vydržiti býti z ruky jeho) nezmrhali, i drží se toho jako kotvy duše. A tak obojí slovo Boží a dobré spasení svého obmyšlejíce, Písmem se hájí.

Ale dí někdo: A vždyť některý z těch dvou smyslů pravější jest! Odpovídám: Snad, ale já o tom jen nyní mluvím, že tu nic tak scestného, rúhavého a zatratitedlného není na žádnou stranu, což by křesťanskou jednomyslnost trhati mělo; nýbrž více pravím, že obojích mluvení v náležitém vyrozumění pravé jest, proto že Písmo, obojího toho mluvení naskytající, pravé jest, jen že v jiné a jiné potřebě jednoho neb druhého mluvení užívati vzdělavatedlněji jest. An v apatekách contraria mívají, a hodí se oboje, proč ne v Boží apatece, Bibli? Řekneš-li: Jak pak to oboje spolu pravé býti můž? Odpovídám s Augustinem: Tu rimare, ego mirabor! (totiž: Zpytuj ty, já se diviti budu!) Že Bůh nechce, aby kdo zahynul, věřím; že však žádný spasen býti nemůž, kromě koho on přitahuje, vím; proč pak všech nepřitahuje moha, nevím. Nebo to kdyby kdo z lidí srovnati uměti měl, měli by byli uměti apoštolé, jakožto prvotiny Ducha mající; neuměli pak, nebo kdyby byl svatý Pavel uměl, nebyl by tak i jinak toho ohledávaje, naposledy zkřikl: Ó hlubokosti! A v té hlubokosti jako utona, disputování přestal a tím samým zavřel: Jemuž buď sláva na věky! Jestli kdo nad Pavla vtipnější, ten disputuj dále, já do té hlubiny nesmím a vás všech, smrtedlní lidé, napomínám: Nezpytujte slávy, abyšte nebyli uraženi od slávy; skryté věci nech jsou a zůstávají Hospodinu, Bohu našemu, my přestávejme na tom, což zjevil nám, abychom činili vůli jeho. Aniž však pravím, že by odporné smysly Písmo zdržovalo, než odporná před rozumem naším mluvení že zdržuje, to patrné jest; a však to užitečné jest v jiné a jiné potřebě. Protož i Augustinus, nejprv maje činiti s Manichei (kteříž sobě jakési slepé osudy fintovali), vyvolení na víře stavěl; potom s Pelagiány (kteříž všecko dobré při člověku přirozeným jeho mocem připisovali) maje půtku, z nejhlubších základů věčného, Božího,

²² Řím. 11, 33.

svobodně líbezného předzřízení víru a všecko spasení vyvodil, důvody mocně z Písem veda. Kdo ho proto z nestálosti neb ruhačství obviňovati bude? D. Luter na odpor tomu učinil. Nejprve s papežskými sofisty, odpolu Pelagiány, činiti maje, učil, že na samém Božím předzvědění a předzřízení všech lidí k spasení i zatracení záleží, a to velmi tuze, ostře i tvrdě někudy, mocně však z Písem vedl, jakž v knize *De servo arbitrio*, proti Erazmovi psané, viděti; potom pak vida abusum, že se toho zle užívalo, mitigoval sentenci uče, že nebezpečné jest s nahým Bohem, jakýž jest v hlubokostech svých, zacházeti, než že s ním zacházeti musíme, jakž se nám v Kristu zjevil, totiž skrze víru v Krista spasení hledati. Podobně Filip Melanthon tvrdě, nejprve o praedestinati psal, potom vida mdlých urážky, změnil a změkčil phrases, za to maje, že dosti jest lidí k Kristu (jenž jest kniha života) věsti a raději ovotce a znamení vyvolení svého pronášeti, nežli se o ně hádati. Mezi tím pro tu svou mírnost od druhé strany potupen nebyl, a sám také Genevenským psal, že s nimi předce smejší; nebo sic zdravě rozumějícím opravdu tu žádná contrarietas, totiž odpor, není v věci samé, než jest toliko diversus docendi modus, totiž rozdílný pořádek vypravování jedné a též věci, což i apoštolé ukáží. Apoštol zajisté svatý Pavel v jedné a též epištole k Římanům obojího užívá: v kapitole 8. začíná z vysoka, od věčného Božího předzvědění, a jde jako po stupních dolů (a *causis ad effecta*), skrze vyvolení, povolání, ospravedlnění (jenž se věrou děje) až k poslednímu oslavení. V kapitole pak desáté nedá pro uptání se spasení na výsost neb do propasti stupovati (proto že by to, prý, bylo Krista dolů strhovati, a neb ho mezi mrtvými hledati, an v nás jest), než abychom považovali toho slova, kteréž blízko sebe máme, v ústech svých, v srdcích svých, a tak zpáteční cestou (ab *effectis ad causas*) kráčeje praví, že spasení jde z vzývání jména Božího, vzývání z víry, víra pak z slyšení a slyšení skrze slovo Boží, slovo Boží pak že dochází těch, jimž posláno bývá, a moc svou provodí při těch, jimž se Bůh z milosti najíti dává. Při těch pak, kterýmž dává ducha zkormoucení, oči, aby neviděli, uši, aby neslyšeli a neb neslychali, že moci své neprovodí.²³ A tu opět přichází na vyvolení, že ono samou pouhou milostí Boží jde, čehož obšírně dovodí. To hle jest ten divný Jákobů řebřík, po němž sstupují a vstupují angelé Boží vzhůru a dolů, a však nejinák než po řebříku, jenž jest Kristus, buď zhůru nebo dolů.

31. vzývání] *ruk.* vyznání.

²³ Řím. 11, 8.

Protož já všechněm toto čtoucím apoštolskými slovy pravím: Rozumějte, co pravím, aspoň! Dejž vám Bůh ve všem tom rozum, a odevrou se oči vaše, abyste viděli, že z obojí strany hledíc jednu a touž uprostřed stojící pravdu vidíte, svého milého Krista Spasitele, v němž samém vyvolení jsme před ustanovením světa k tomu, abychom byli svatí a nepoškvrnění před obličejem jeho v lásce.

Kapitola dvacátá prvá.

Co pak činiti, jestli že by sobě předce vyrozuměti lze nebylo.

10

Budeme-li takové k sobě mírnosti užívati, nepochybně že Bůh, čeho by se ještě nedostávalo, zjeví, jakož při některých se z milosti Boží již stalo, že sobě vyrozuměli, že o slovo hádky jsou, v podstatě pravdy smysl jeden. Pakli by se ta svatá jednomyslnost a neb smyslu jednostejnost ne při všechněch pojednou ukazovala, snášeti se v tom potřebí vespolek a mysliti, abychom, nemůžem-li býti všickni jednoho smyslu, byli však jednoho srdce, a to pro příčiny tyto čtyři:

1. Že to Bůh dovoluje, aby rozdílní smyslové neb Písma výkladové v církvi trpíni byli, když toliko podstaty (Krista) nevyvracují, proto že rozsuzující to a vespolek srovnávající pobožní tím více prospívati mohou. Tak zajisté píše apoštol: Proroci dva neb tři ať mluví, jiní pak ať rozsuzují; pakli by jinému přisedícimu co zjeveno bylo, první mlč; nebo můžete všickni jeden po druhém prorokovati, aby se všickni učili a všickni potěšovali, duchové pak proroků prorokům ať poddání jsou.¹ Již pak ukázáno a nad denní světlo patrnější učiněno, že naše evangeliků smyslu rozdílnost (jak se strana straně vysvětluje) není v podstatě než v rozdílných mluveních, toliko že strana stranu podhlídá, a jedna na druhou cosi nemotorného, k čemuž se ani jedni ani druzí neznají, cpá. Co v pravdě rozdílnosti zůstává mezi učenými, lid tím zanášín býti nemá, aby i v podstatě zatemňován nebyl. Protož dí apoštol: Duchové proroků (totiž smyslové Písem vykladačům) prorokům poddání jsou.

2. Že to v moci žádného člověka není, aby svůj smysl druhému dal. Svatý Pavel byl by rád duši svou národu svému zasloužil k tomu, aby Spasitele svého poznali, však čeho jim Bůh dáti nechtěl, on nemohl. Nýbrž Efezským, již vyučeným poslucha-

čům svým, nevěděl toho jak dáti, což chtěl, než modlil se, aby jim sám Bůh dal ducha moudrosti a zjevení a osvětlené oči, aby poznati mohli. Podobně Timotheovi smyslu pravého od Boha žádal, sám dáti nemoha. I my tedy za sebe vespolek se modlme; bychom se pak pro rozdílnost smyslu jedni na druhé potrhovati, zpouzeti a bouřiti měli, toho na Božích svatých příkladu žádného nemáme.

3. Ale budu disputovati, dí někdo, a dovedu, že ten a ten smysl scestný jest. Odpovídám: Disputovati, hádati a tahati se není
 10 od Krista nařízený prostředek k vzdělávání církve (prosím, pozorujte to všickni!), ale jest vymyšlený od Satana prostředek k kázni církve. Nebo Pán Bůh hned skrze proroky, že cesta Nového zákona prostičká bude, vyhlásil, tak aby po ní jda ani nejhloupější nezboudil.² Jaká pak to cesta? Kristus z světa se ubíraje, takto ji vyměřoval: Jdouce, učte všecky národy! I čemu? Učte je zachovávat všecko, co jsem přikázal vám. Aj, teď cesta, jak se církev Nového zákona vzdělávati má: učiti lidi pobožnosti, aby zachovávali to, co přikázal Pán, to jest ta snadná, prostá cesta, po níž ani nejhloupější nezboudí, cesta svatá (jakž ji tam Izaiáš jmenuje).
 20 Ale cesta skrze disputací jest cesta drsnatá, nesnadná a přenáramně zapletená, na níž i nejopatrnější klesají, chybují a bloudí. Protož svatý Jakub praví: Kdo jest moudrý a umělý mezi vámi, ukaž dobrým obcováním skutky své v krotké moudrosti; pakli máte mezi sebou hořkou závist a dráždění, nechlubte se proti pravdě. Nebo to není ta moudrost z hůry sstupující, ale zemská, hovadská a ďábelská; nebo kdekoli jest závist a dráždění, tu i roztržka a všeliké dílo zlé.³ Kde zajisté būnost jest k hádkám, tu není než lapání sebe vespolek, zástava, převrácení sebe mínění a smyslu a cpaní na sebe skrze consequence toho, k čemuž se druhý nepřizná, a tak tu se
 30 dráždění a roztržky vřdycky množí. Protož to Duch svatý zapovídá: Osvědčuj, prý, před obličejem Páně, ať se o slovo nevadí, nebo to k ničemu není užitečné, (NB.) jen ku podvracení posluchačů; a jinde praví, že, kdo to činí, nadutý jest, nic neuměje, nemoudrost provodí při otázkách a hádkách o slova, z kterýchž pocházejí závisti, svárové, rouhání, zlá domnění, marné hádky lidí na mysli porušených.⁵ Summou: Co činiti chceme? Bůh o naše hádky, disputací, moudrosti nic nestojí. Víme, že máme známost všickni, známost pak nadýmá, ale láska vzdělává. Zdá-li se komu, že nětco umí, ten ještě nic nepoznal, jakž by poznati měl, ale miluje-li kdo

24. hořkou] *ruk.* kočkou (!). — 34. slova] *ruk.* slovach (!).

² Izai. 35, 8. ³ Jak. 3, 13–16. ⁴ 2. Tim. 2, 14. ⁵ 1. Tim. 6, 4, 5.

Boha, ten jest vyučen od Boha.⁶ Sic co jest prospěšný člověk Bohu, když sobě nejmoudřeji počíná?⁷ A takť nás všecka Písma učí, že sprostnost a upřímnost srdce, ne nějaká mozku subtilnost před Bohem platí (jakž v kapitole 17. ukázáno), a týmž také způsobem že se církev vzdělává. Jakož, že se teď po sto let pořád a výše po všech akademiích a katedrách disputovalo, co jsme tím zpravili? Hrubě-li tím strana stranu na svůj smysl získala? Nýbrž čím dál, tím víc proti sobě se jítřili. Umenšilo-li se rozepří? Nýbrž jedna sváda z druhé rostla, že konce a počtu otázkám nebylo. Vzdělána-li jest v lidech pobožnost? Nýbrž ze všech téměř vy-¹⁰ páchla, ve všech láska udušena. Protož, máme-liť znovu do podobného labyrintu zavedeni býti, běda nám, běda i církvi!

4. A vždyť také o těch artikulích, o něž nedorozumění jest, mluvití musíme, dí někdo. Odpovídám: Mluvití můžeme, ale mnohem užitečněji jinak, nežli disputováním, jmenovitě, abychom, co k praxi náleží, bedlivěji, než se posavad dalo, uvažovali. Ku příkladu místo hádání o vodu křtovou lépe jest pravdě křtu lidi učiti, totiž co křest znamená, nač jsme ho přijali, co jsme tam slibovali, jak to plníme. Item, rozvažovati křest utrpení, kterýmž jakož Kristus sám křtěn byl, tak že i my pro poctivost jemu křtiti se dáti musíme,²⁰ osvědčeno nám, a tomu podobné. Při večeři Páně lépe učiní kněží, aby lidem důstojnost tajemství toho v mysl uvodili, jak to veliká, slavná a víc než andělská věc jest, Krista za svůj pokrm a nápoj míti, a k jakému se to cíli děje, jmenovitě, abychom Krista požívajíce cítili to, že tělo z těla jeho jsme a kost z kosti jeho, a tak že oudové jeho jsouce nezahyneme na věky, též abychom Krista v sebe přijímajíce ne sami již živi byli, ale aby v nás živ byl Kristus k slávě Otcově. Protož i o hodné přípravě k stolu Páně i o hodném napotom se chování více by, než se to vůbec děje, i oznamovati i považovati bylo potřebí, a bylo by s náramným³⁰ společného spasení vzděláním. O osobě Kristově dosti jest věděti, že Kristus Bůh i člověk s námi jest, protož že se všudy přítomných jasných očí potřeba ostříhati toho, kterýž nás bolestně vykoupil [z marného] obcování a jest budoucí náš soudce; též, že se nám báti netřeba světa ani pekla pro všemohoucí nám přítomnost toho, kterýž nebem i zemí vládne, našeho milého Spasitele, budeme-li toliko šetřiti, abychom v pravdě byli oudové jeho. Při artikuli o vyvolení nejlépe jest lidi učiti bázni Boží, poněvadž žádný do knih života nehleděl, a ta jedna pečeť (zná Pán ty, kteří jsou jeho)

2. nejmoudřejší] *ruk. nemoudře.* — 31. vzděláním] *ruk. vzdělání (!).* — 34. z marného] *v ruk. mezerá.*

⁶ 1. Kor. 8, 1—3. ⁷ Job. 22, 2.

nám ukryta jest, druhé tedy (jenž slove: Odstup od nepravosti každý, kdož vzývá jméno Páně) aby se šetřilo, a jeden každý, soudu o bližních svých Boží vševědounosti nechaje, sám o sebe jen pečoval a s bázní a třesením spasení svého v Kristu skrze víru hledal, a když by nalezl, nedověřoval předce mdlobě své, nýbrž Bohu se za šťastné setrvání pokorně modliti nepřestával, snažuje se při tom vyvolení a povolání své pevné činiti dobrými skutky, a těše se při tom, že Bůh, kterýž darů a povolání svých nelituje, jej, upřímé Kristovy ovčičky, z ruky své vytrhnouti sobě nedá, nýbrž mocí svou¹⁰ Božskou ostříhati bude k spasení, tak že nás ani smrt, ani život, ani andělé, ani knížetství neodloučí od lásky Boží v Kristu Ježíši, Pánu našem.

To hle, nejmilejší, jest rada Boží, jak máte choditi v lásce a vzdělávati v sobě dary lepší. Kterouž já s apoštolskými slovy zavírám: Kteříkoli tohoto pravidla následovati budou, pokoj Boží přijdiž na ně i milosrdenství, i na všecken lid Boží Izraelský.⁸ Amen.

Kapitola dvacátá druhá.

Čtvrtá cesta k svornosti, srovnání řádů a ceremonií.

²⁰ Ceremoniemi tuto se miní ozdoby chrámové, roucha kněžská, způsob konání Božích služeb, kde, kdy, pokud, jak, stoje-li či sedě neb klaněje se, též strany postů, svátků, o kterýchž věcech víme, že v jiných a jiných církvích rozdílnost se nemalá nalézá, a sprostní i odtud sobě k roztržkám příčinu berou, ale osvěcení vědí, že to jsou adiaphora, věci na svobodě zanechané, jichž Duch Boží v církvi výslovně nezřídil, než toliko nám o nich toto návěští dal:

1. Že ceremonie rozdílné v církvi býti mohou proto, aby se tím snáze rozumělo, co jest svoboda křesťanská (k Řím. v 1. kap. v. 1; k Korint. v 14. kap. v. 2. 23. a v 7. kap. v. 23; k Galat.³⁰ v 5, v. 1.)

2. Však aby ceremonie modlářské neb pověrné trpíny nebyly, kteréž by od pravdy vedly a neb pravdu zatemňovaly. Svatý Pavel nechtěl trpěti pohanských ceremonií (2. k Korint. v 3. kap. v. 17.), též ceremonií Starého zákona, obřizky a šetření dnů a měsíců, v rozdílu pokrmů, proto že to vše Krista zatemňovalo (k Galat.

14. Kterouž] *ruk. k temuž (!)*. — 32. ceremonie modlářské neb pověrné] *v rukopise oprav. z: ceremonií modlářských neb pověrných.*

⁸ Gal. 6, 16.

v 4. kap. v. 10. a v 5. kap. v. 1. 2; k Kolossen. v 2. kap. v. 18. 21. 22. 23).

3. Aby ceremonie byly slušné (1. k Korint. v 14. kap. v. 14. 40).

4. Aby církev ceremoniemi obtěžována a přemožována nebyla, proto že království Boží v zevnitřní patrnosti nezáleží (Luk. v 17. kap. v. 20).

5. Pro rozdílnost ceremonií aby se žádný na žádného nehoršil, a jeden druhého netupil (k Řím. v 14.), proto že ani obřízka, prý, nic není, ani neobřízka, než zachovávání přikázání Božích (1. k Korint. v 7. kap. v. 19), totiž, že ceremonie nic nepřidávají, nic ne-¹⁰ ujímají ani Boží poctě, ani lidskému svědomí.

6. A však aby v ceremoniích jedni druhým na vzdoru nic neužívali, než toliko, jak vzdělání vyhledává (2. k Kor. v 8. kap. v. 10. a v 10. kap. v. 32; k Řím. v 14. kap. v. 14. 15. 16. 17). Protož Augustinus řekl: In quam ecclesiam veneris, eius morem serva, ne aut scandalum praebeas aut scandalizeris ipse. To jest: Do kterékoli církve přijdeš, obyčeje té církve šetř, aby a neb jiných nepohoršoval a neb sám sebe nezhoršil.

7. Naposledy, přišla-li by která ceremonie (i dobrá) v zlé a pověrně užívání, aby složena byla. Protož se Ezechiášovi chválí,²⁰ že hada měděného, od Mojžíše vzdělaného, stroskotal, proto že jemu lid obětovati chtěl; ⁸ a apoštol poroučí od všeliké zlé tvárnosti (to jest, co by jen podobu zlého mělo) varovati se (1. k Tessal. v 5. kap. v. 22).

Řád církevní jest cosi vyššího, jmenovitě spořádání kněžstva a lidu na jisté stupně a povinnosti, a způsob ostříhání se jednoho každého na místě svém, kamž obzvláště svěcení kněží a povolání jich, item kázeň církve přináleží; což vše že mezi námi rozdílné bývalo, a jedni tohoto, druzí onoho řádu se býti hlásali (jiných se skrze to štítíce a cizíce), známé jest, ale i v tom by snadné srov-³⁰ nání bylo, kdyby všickni opravdově toto považovati chtěli:

1. Že řád v církvi býti musí, poněvadž žádné království, žádná obec, žádný dům bez řádu dobře státi nemůže, ovšem dům Boha živého, nebeský Jeruzalém, království Kristovo spořádané býti a míti chce.

2. Že řád církve jest ten nejlepší, kterýž Pán církve zřídil, totiž, aby duchovní osoby zprávu církve vedli, světská pak vrchnost ochrannou rukou jim na pomoc byla, a obojí oni sami také k řádu stáli i kázni církevní podlé potřeby mdloby své, jiným na příklad

39. kázeň] *ruk. bázeň(!)*.

se podklánějice. Co že tak býti má, z Písem a z příkladu staré církve se ukázati může.

3. Že v jednom království neb zemi jeden řád býti má proto, aby všecken lid snáze v řádu a kázni zdržován býti mohl. Tak Bůh v lidu svém Izrahelském jedinou konsistoř v Jeruzalémě (totiž nejvyššího kněze s sedmdesáti staršími) zřídil, jimiž se v duchovních věcech všechna země řídit musila. Tak svatý Pavel zanechal Tita v Kretě, aby po celé zemi ustanovoval kněží, a co potřebí, zřídil.

Rekne někdo: Kdyby jeden toliko řád zůstat měl, tedy by
 10 druhý neb třetí musel ustoupiti, který to pak zůstane? Odpovídám: Stydíte-li se jedni druhým dáti čest, dejte ji Bohu, kterýž vás summou chce míti služebníky své. Ne nám, Pane, ne nám, ale jménu svému dej čest pro milosrdenství své a pro pravdu svou.² A však nechť jest tak, nepřistupujte jedni k druhým, než sstupte se obojí v jedno, a vyhledávajíc, co by lepšího bylo, ohradte se pěkně řády slušnými a obnovte mezi sebou jho Boží, kterémuž jste předešle oslábnouti a zvíklati se obojí (svědkem jest toho Bůh!) dopustili, a Antikrist z Božího dopuštění ostatek toho jha Božího (totiž řádů našich) stroskotal a rozmetal.

20 Protož nuže, žádejtež od Hospodina, ať se smiluje nad Sionem a obnoví soudce jeho, jakož bývalo na počátku, a rádce jeho, jacíž bývali zprvu,³ tak abychom prozpěvovati mohli: Jižtě Jeruzalém ušlechtilé vystaven, a jako v jedno město k sobě vespolek připojen, do něhož vstupují pokolení, pokolení Hospodinova k svědectví Izraelovi, aby oslavovali jméno Hospodinovo. Ty jsi, Hospodine, kterýžs nás byl roztrhal, proto žes se hněval na nás. Uzdraviž rozsledliny církve své, dej nám korouhev, abychom ji vyzdvihli, pro pravdu svou.

Kapitola dvacátá třetí.

Napomenutí k vrchnostem a kněžím společně.

30 **N**ač všechněm nám úhrnkem o Božím potrestání lidí při našem z Babylona navracení mysliti potřebí, to již jménem Hospodinovým a slovem Boha našeho ukázáno. Považmež již také, nač jednomu každému v jeho stavu a povolání mysliti jest, tak aby (podlé poručení Božího) jeden každý svou cestu zpytoval, a v čem napravovati, věděl.

Předně pak k vám se, ó knížata lidu Božího, vrchnosti a kněží, obracuje napřed prosím, abyšte nyní bedlivěji, než kdy prvé, roz-

8. ustanovoval] *ruk.* ustanoval (!). — 30. lidí] *ruk.* lidé (!).

² *Žalm 115, 1.* ³ *Izai. 1, 26.*

važovali, v čem obojí podobné sobě a v čem rozdílné povolání máte, tak abyšte, v čem sobě pomáhati a v čem sobě nepřekážeti jste povinni, věděli. Povolání oboje v tomto má podobnost:

1. Oboje jest povolání od Boha a tak Božské, nebo jakož Kristus na pravici Boží sedě, dává církvi pastýře a učitele, tak vrchnosti od Boha zřízené jsou.

2. Obojí jsou náměstkové Boží, nebo jakož Bůh Otec, moha sic všemohoucností svou sám bez pomoci angelské neb lidské svět tento v řádu zdržeti, a však se jemu z prostředku lidí některé vyvolovati líbí, jimž moc a meč do rukou dává: tak příkladem Otce ¹⁰ svého Kristus Pán učinil, že k zprávě své církev sobě poručenou maje, mezi tím viditedlně se od ní odebrav, zřídil na svém místě některé, aby slovem a svátostmi sloužili a kázní svatou v řádu zdržovali, kteréž pastýře, zprávce, učitele nazývá Písmo a náměstky Kristovy.

3. Obojích povinnost k tomu předně patří, aby církev na zemi dobře stála, nebo aniž křesťanských vrchností za holoty neb pastuchy a ovčáky nějaké míti sluší, kteříž by jen k opatrování při poddaných svých pasení břicha a věcí časných postaveni byli; větší věci jim svěřeny, jmenovitě, aby obhájcové byli zákona Božího, ²⁰ vůdcové a pastýři dědictví Hospodinova a pěstounové církve. Protož i bohové slovou. Tak Mojžíš, Jozue, Gedeon, David, Šalomoun, Jozafat, Jehu, Ezechiáš, Joziáš, král Ninivitský a Nabochodonozor proto za nejslavnější a nejsvětější vrchnosti držáni, že nejprředněji církev a pobožnost lidu vzdělávali. Někteří v Starém zákoně obojí povinnost na sobě měli (jako Melchisedech, Eli, Samuel), což by býti nemohlo, kdyby to povolání jedno druhému odporné bylo.

4. Obojí mají řád a pobožnost trojím způsobem vzdělávati: slovem, příkladem a kázní. Slovem, aby, co lidé činiti neb nečiniti mají, jim to v známost ústním vyhlašováním neb skrze spisy, knihy ³⁰ a patenty uvozovali. Příkladem, aby k dobrým řádům, právům a zákonům sami napřed stáli a jiným k zprávě své poddaným, jak se jich ostříhati má, na sobě ukazovali. Kázní, aby zpuřné mocí doháněli a vystupující, jiným na odivu, trestali, tak aby svévolnosti bráněno, pokoj pak, stud a bázeň ode všech zachován byl.

5. Obojí z lidí sobě svěřených počet činiti mají a musejí Pánu Bohu.

6. Obojí sobě mají napomáhati, kněží vrchnostem, aby jí pro svědomí všickni poddáni byli, vrchnost kněžím, aby jich všickni jako Kristových náměstků poslouchali; a dokud tak Mojžíš s Aronem, ⁴⁰ Jozue s Eleazarem, David s Nátanem, Joas s Jojadou jedna ruka jsou, dotud dobře stojí církev.

7. Obojí sobě vespolek poddáni jsou a býti mají: kněží vrchnostem v řádu zevnitřním, poddaností politickou, jakž apoštol dí: Všeliká duše vrchnostem poddána buď! Což vykládaje Chrysostomus dokládá: i apoštol, i prorok, i evangelista, i kněz (tak že se všetečně Antikristovi kněží z moci vrchnostem vytahovali). Zase pak vrchnosti poddány jsou kněžím v svědomí, poddaností duchovní, proto že jich na místě Kristově poslouchati povinni jsou pro rozkaz Kristů: Kdo vás slyší, mne slyší, kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá. A apoštol služebníkům církve všelikou vysokost podmaňovati poroučí v poddanost Kristu. Tak se David Natanovi, Joaz Jojadovi, Theodozios Ambrožovi podkloňoval. Protož i kázně na sobě stejným právem užívati mají a mohou z obojí strany: hřeší-li kněz zjevně a pohoršitedlně, vrchnost pobožně zevnitřní kázní trestati ho může a má; pakli vrchnost proti svědomí urputně hřeší, kněz ho duchovní kázní trestati může a má. Takto spojené a svázané míti chtěl Pán Bůh, aby řád v církvi tím snázeji a mocněji obhájěn byl, a to v tom:

1. Že vrchnost opatruje zevnitřní řád a nad zákonem Božím toliko zevnitř, toliko aby skutečně rušen nebyl, ruku drží; kněží pak okolo svědomí lidských vnitř pracovati mají, aby v lidech Boží vnitřní bázeň, víra, láska, naděje vzdělávány byly.

2. Vedlé čehož i moc k donucování k tomu lidí jim daná rozdílná jest, oněch zevnitřní, k statkům a tělům toliko se vztahující, moc těchto vnitřní, k duši a svědomí docházející, moc klíčů království nebeského.

3. Vrchnost ač opatruje a nařizuje v církvi, jak se slušně a podlé řádu služby církevní konati mají (strany kázání slova, přísluhování svátostmi), však ruky sama nepřičiní, než služebníci církve; zase pak kněží, ač vrchnost, jak panovati mají, učí, sami však nepanují, než zůstávají služebníci. A tak jedni druhým v řád a neb úřad nesáhají.

Kapitola dvacátá čtvrtá.

Napomenutí k vrchnostem, jak se v povinnostech svých obnoviti mají.

Vrchnosti k tomu, aby na místě Božím soud konali, ustaveni jsouce, pro vyvýšenost povolání svého nejen jsou ná-městkové Boží, ale bohové nazváni; a tak tedy králové, knížata, páni, bohové zemští jsouce, to jsou při pokolení lidském viditedlně konati povinni, co Bůh stvořitel neviditedlně koná, tak

aby panování jejich Boží panování bylo, a soud jejich soud Boží, jmenovitě:

1. Panovati (Moudr. v 6. kap. v. 3), to jest vážností a vzácností svou jiné nižší v ostýchání a bázni zdržovati, o čemž dí Šalomoun: Král sedě na soudné stoličce, rozhání očima všecko zlé.¹ A Job, že tak panoval, že se ho mládenci i starci ostýchali, vypravuje v kapitole 29.

2. Panovati v soudu a spravedlnosti (nebo to jest základ trůnu Božího, na kterémžto oni jako místodržící sedí), to jest souditi a rozeznávati všecko podle spravedlnosti, aby dobří ochranu, po-¹⁰ chvalu a odměnu, zlí pak strach, ortel a pomstu měli.

3. Ruku obzvláště držeti nad zákonem Božím, aby jemu jakožto nejjistším právům všickni vyučováni a podle něho se chovali přidrženi byli. Protož mají přestupníky všech přikázání nejen druhé dsky, ale první (totiž modláře, ruhače, zlolejšce, dnů svátečních rušitele) trestati.

4. Ochraňovati církev. I budou králové pěstounové tvoji (dí Bůh k církvi), královny chovačky tvé.² Summou mají býti jako stromové rozložití zelení, pod jejichž by stínem odpočívali životičkové, a na ratolestech jejich hnízdilo se ptactvo, a z ovotce jejich²⁰ všickni potravu měli; z čehož patrné jest, že k tomu stavu náležejí lidé předně moudří a rozumní, kteříž by nad jiné lidi osvěceněji na všecko hleděti uměli (protož sobě Šalomoun, za krále zvolen byv, moudrosti nejvíce žádal), druhé spravedlnosti a ctnosti milovníci, kteříž by nemohli trpěti zlých věcí, třetí bedliví, kteříž by vždycky, vůkol oči obnášejíce, rozháněli zlé věci, čtvrté milovníci poddaných, obecného dobrého; protož se nejen pastýřové národů nazývají (jako Cyrus, David), ale i otcové nuzných.

Ohlédejtež se již a zkuste, ó vy naše vrchnosti milé, kráčely-li jste těmito šlepečemi, čili vykračovaly z nich. Knížata tvá (dí Bůh³⁰ k lidu svému) jsou zpuřná, tovaryši zlodějů, milují dary, dychtí po úplatcích, sirotku k spravedlnosti nedopomáhají, a pře vdovy předně nepřichází.³ A takových naříkání i u jiných proroků dosti. Ale snad to tam o Izrahelských vrchnostech pravé bylo, k našim nepřináležejí? Ó dať by Bůh, aby nepřináleželo, dať by Bůh, aby hůře nebylo! Protož, co tam mluvíti směl prorok, to smím i já; i k vám, ó vrchnosti naše, vztahují se ty dojmavé a důtklivé řeči Boží.

Mnozí zajisté, majíc panovati, otrokovali jste, totiž odvrhouc vážnost a vzácnost svou, s ožralci, štvěráky, stupkami a jinak lehkými lidmi jste tovaryšili a tak důstojnost povolání svého od-⁴⁰

Kap. XXIV. ¹ Příklad. 20, 8. ² Izai. 49, 23. ³ Izai. 1, 23.

mítali, lehčili a hyzdili. Kteří jste pak panovali, panovali jste v ukrutnosti a tyranství; quod libuit, licuit. Nebyla základem činů vašich spravedlnost a soud, než své vůle vzteklost, nad svými ustanoveními drželi jste až příliš, o Boží zákon a ostříhání neb v ostříhání jeho žádný se neujímal. Majíc býti pěstounové církve, byli jste vyssávači církve; majíc býti stromové, ovotce a stín dávající poddaným, byli jste mnozí bodlaví trnové, udušující a utlačující poddané. Majíc býti milovníci rozumnosti a zacházeti s moudrými, buď živými neb v knihách mluvícími, byli jste milovníci bláznů,

10 s těmi dni i noci trávíce. Majíc hledati zákona Božího dnem i nocí (jakž vám vrchnostem napřed to poručil Pán Bůh, nebo toho ani o kněžích tak výslovně napsáno není), hledali jste korbelů, karet, důchodních register, téhodních cedulí, a co mimo to času zbývalo, daremných žvanic a zahálky dnem i nocí, tak že jste někteří nikdy Pisem svatých nečítali. Majíc býti milovníci ctnosti, sami jste někteří nectnosti vzdělávali i příkladem vlastním ke všelijakým rozpustilostem bránu otvírali. Majíc býti bedliví ku povinnostem, byli jste ospalci, milující dřimotu, pro něž by se svět na ruby obrátiti mohl. Majíc býti pastýřové, byli jste vlci, a neb aspoň

20 nájemníci nelítostiví, vlnu i s koží zdírající. Majíce býti otcové, byli jste někteří víc než otčimové. A cof vás bylo? Mnoho Nimrodů, kteříž jste svých spolulidí jen lovci a číhaři byli. Mnoho Lábanů, kteříž jste mzdu zadržovali a smlouvy na desetkrát měnili poddaným svým. Mnoho Faraonů, kteříž jste nesnesitelnými robotami obtěžovali lid svůj, nýbrž nejedni Faraona horší jste byli, proto že on pokrm aspoň dával robotířům svým, a to do sytosti, vy pak darmo jste k robotám doháněli. Mnoho bylo Roboamů, kteří jste poddané své biči uzlovatými mrskali, nic sobě o to moudřejším říkati nedajíce, než jak komu fatkáři jeho radili, tak postupující. Mnoho Saulů, kteříž jste sobě o své neřády Samuelem

30 Božím mluvití nedali, vždycky jen: Cti mne před lidem! říkajíce. Mnoho Achabů, kteříž jste vinice, rolí, luky, domy poddaných svých sobě přivlastňovali, nejedni nad Achaba ukrutnější ne za směnu, než darmo, pod zámyslem propadení pokuty nějaké (jichž k vymyšlení Jezabelského vtipu se . . .), co se vám líbilo, k sobě táhnouce. Mnoho Davidů, kteříž jste s poctivostí a života chudých poddaných svých, jak se vám vidělo, pohrávali. Mnoho Sardana-palů, kteří jste jen rozkoši, bůjností, lhostejností a hovadství hleděli.

Protož co Bůh s oněmi prvé činíval, učinil i s vámi. Na vás

40 Nimrody poslal jiného Nimroda, kterýž vás zlovil. Na vás Lábany poslal jiného Lábana, kterýž, co vám povinen byl, zadržel a všechny

smlouvy, zápisy, práva, svobody vaše změnil. Na vás Faraony poslal jiného Faraona, kterýž se vás do potu a do krve natrápil přetěžkými břemeny svými, a kterýž i dítky vaše na duších mordoval a k zmordování všech vás (tělesně neb duchovně) v prchlivosti své s vojsky svými pospíchal a již i dostíhal. Na vás Roboamy poslal Jeroboama, kterýž zodjímav vám dědictví vaše, k hřešení přivedl zemi modlářstvím svým. Na vás zaryté Saule poslal falešné z pekla Samuele, kteříž vás modlářství a zoufalství učili. Na vás bůjné Davidy poslal Absolony, Achitofele, Semeje, kteříž by vás proplašili. Na vás Achaby poslal to, což hrozil: Běda vám, kteříž¹⁰ připojujete dům k domu, a pole s polem spojujete, jako byste sami rozsázení byli k přebývání na zemi; v uších mých jest to, dí Hospodin zástupů; jistě žeť vám ti domové vaši zpustnou, i velicí i krásní bez obyvatelů budou.⁴ Nestalo-liž se, pravím, že, co jste mozoly lidskými stavěli, o čem jsou lidé do ustání nadarmo pracovali, to vám oheň spálil a sehtil? Jak Sardanapalům, lidu svému hrozil, čteme u Amosa: Běda pokoj majícím na Sionu, kteříž léhají na ložích slonových a rozkošně sobě počínají na postelích svých, přizpěvující k loutně, kteříž pijí z bání vinných a drahými mastmi se maží, potření pak Jozefova čitedlni nejsou; protož půjdou v za-²⁰ jetí v prvním houfu, a tak nastane žalost těm, kteříž sobě rozkošně počínají.⁵

Protož usrozumějte sobě, králové, vyučujte se, soudcové zemští, abyšte nezhylnuli do konce. Vzdejte Hospodinu, velikomocní, vzdejte Hospodinu čest a sílu! Pokloňte se, ó brány velikomocné, ať vejde král slávy! Vyznávej každý s Davidem: Spravedlivý jsi, Hospodine, a spravedliví soudové tvoji; a s Manassesem: Hřešil jsem, Hospodine, a což bylo zlého, rozmnožoval jsem; a opět s Davidem: Hospodine, já jsem zhřešil, tyto pak ovce co učinily? A neb aspoň hřešili-li jste zároveň s jinými, s jinými zároveň čiňte po-³⁰ kání; a pak-li jste předčili v hřešení (jakož tak jest), předčete i v pokání. Nestydte se s Ezechiášem jeden každý promluvíti s poddaným svým: Synové milí, obraťme se k Bohu, obrátíť se k nám ostatkům, nebo že jsme hřešili, vydal nás byl v zpuštění toto, jakž sami vidíte.

Nyní tedy nezatvrzujte šíji svých, podejme ruku Hospodinu, a pojďme do svatyně jeho.⁶ Sic neuposlechnete-li, abyšte dali slávu jménu jeho, teprv hrozně a náhle přistoupí k vám, proto že přísný hněv při těch, kdož v přednosti postaveni jsou, vykonán bude; nebo kdo menší jest, hoden jest milosrdenství, ale mocní mocně⁴⁰

⁴ Izai. 5, 8. 9. ⁵ Amos 6, 1. 4–7. ⁶ 2. Paral. 30, 6–8.

tázání budou. Napravtež tedy, ó křesťanské vrchnosti, a napravte ve všem tom, v čemž vám vyjevena jest vůle Boží, zvlášť pak nyní při navrácení v tomto čtvrtém :

1. Rozvažujte bedlivě, sudte a znejte, že panování vaše od Nejvyššího jest, kterýž rozděluje zemi, komu chce. Zvítež tehdy, že on vám teď byl vzal panování vaše, on navrátil zase jako lenní pán manům svým; a protož buďte vděční, děkujte jemu a panujte k vůli jeho.

2. Nejředněji pak vděčnost dokazujte čitedlností v potření
10 Jozefa, totiž církve a vzdělání jejího se ujímejte víc než prvé pamatující, že jste za pěstouny zřízení, protož přistůžtež jí a pěstujte tak, aby pod vašim pěstounstvím k ochromení, oslepení, ohlušení, ovšem k zmrhání nepřicházela více. Proto že z pěstounství svého činiti máte počet, opatrovati tedy hleďte sebe i poddané slovem Božím a služebníky věrnými, pilnými, pobožnými, kteříž by vám slovem i příkladem svítili i kázeň vedli, a buďte jim nápomocni, aby dílo Boží dělati mohli svobodně a směle.

3. Opatřtež také (a opatrujte stále) mládež svou i poddaných svých školami, aby jako strůmkové štípení Hospodinova k zdár-
20 němu zrůstu vedeni byli, čehož obzvláštně po nynějším zpuštění a přetříbení světa potřebí, aby zase lidé podrostali a církve i politie Božím požehnáním zase (nýbrž lépe než prvé) zelenati se a kvěsti mohli.

4. Aníž však dosti bude chrámy a školy odevíiti a učiteli zaopatřiti, přidržeti poddaných k obému tomu potřebí bude, a to jakož pro přirozenou jakousi národu všeho k obojímu neživost, tak ovšem proto, že skrze předešlé to chrámů a škol zpuštění mnohem víc zplanělo a zjalovělo, protož ostnu naprosto potřebí bude. Jotamovi to za zlé počítá Písmo, že sám pobožný byv, lidu
30 však v porušení zanechával, což vy k výstraze mějte.

5. Nad poddanými pak, prosím, panovati hleďte v soudu a spravedlnosti. V spravedlnosti, abyšte zlým věcem průchodu nedávali, v soudu, abyšte ne podlé nápadních vášní, než rozumně s lidmi poddanými svými, ne jako s hovady, než jako spolu s lidmi zacházeli.

6. Nebývejte přísní páni, ale milostiví, jakž i chcete nazývání býti, a Pán Bůh vám toho titule přeje proto bez pochyby, abyšte vždycky v uších vznějící napomenutí, co býti máte, měli; protož jen ať jest pravda. Císař Karel Veliký v svých Constitutionibus imperii
40 (když císařství římské v Germanii zakládal) nařídil i to, aby páni s poddanými svými strany robot, platů, pokut laskavě zacházeli pamatující (prý), že jsou bratři jejich a jednoho Pána za otce mají,

říkající: Otče náš, kterýž jsi v nebesích. Ten hle souditi uměl, že to jest: Zdali jeden Otec není všech nás? Zdali jeden Bůh nestvořil nás?⁷ A takť Bůh králi lidu svého poroučí, aby se šetřil, aby se srdce jeho nepozdvihlo nad bratří jeho;⁸ a svatý Pavel pánů napomíná, aby pamatovali, že i oni Pána mají v nebesích, u něhož není přijímání osob⁹ (poněvadž bohatého i chudého on stvořil), protož aby slušně nakládali. Poněvadž tehdy příliš přísný způsob panování vašeho v zemi této býval, ó naše milé vrchnosti, proměňte jej v milostivější a polehčte břemen chudým poddaným svým Bohu, slavitelku svému, k zalíbení, kterýž polehčil vám. Nebo jistě tak nad¹⁰ křesťanským lidem panovati, jak pohané nad otroky svými panovali, aby se lidé jako hovada za peníze kupovali a prodávali, a aby jeden člověk, a to leckdos málo vyšší, koupě sobě chlapa, jakž říkali, statkem, dítkami i hrdlem jeho vládl, jak chtěl, a člověk nad člověkem, křesťan nad křesťanem vášně a ukrutnost provodil dle libosti, to příliš nekřesťanská věc jest. Protož vidíme, že Bůh tíže navštívil hněvem svým krajiny tyto, v nichž ten neřád byl, než jiné; a tak tedy čas jest usmysliti sobě. Připomenu vám příklad Jeruzalémských. Tam když se podobný neřád byl rozmohl, že židé židy, bratří své, v službu otroctví podrobovali, prosil jich Jeremiáš²⁰ Božím jménem, aby to změnili a služebníků svým svobodu vyhlásili, že se nad nimi zase smiluje Pán Bůh a z nepřátel je vysvobodí. I svolili k tomu král i knížata i všecken lid, a Pán Bůh, zahnav nepřátely jejich, způsobil jim svobodu. Ale oni rozmyslivše se, pobrali zase služebníky a služebnice své a v službu je sobě jako prv podrobili. Než jak se to líbilo Bohu? Poslal k nim proroka znovu, jim lehkomyšlnost jejich velmi stíživ, ohlásil jim pomsty své, že na ně zase nepřátely přivede a je samy teprv a neb vyhubí, a neb cizím v moc dá (i krále samého), až je vyhladí,¹⁰ jakož se tak stalo. Protož ostatkové potom při navracení se do vlasti³⁰ opatrnější v tom a nábožnější byli. Nebo když jim Nehemiáš domlouval, že sobě opět v službu podrobují bratří své, poslechli jeho napomenutí, a nejen život jejich z otrocké poddanosti propustili, ale i pole, zahrady, vinice, domy, co v zástavě od nich byli vzali, darmo jim zase byli navrátili. Což aby stálé bylo, Nehemiáš u přítomnosti kněží přísahami je uzavazoval, a vytřes podolek svůj, před nimi řekl: Tak vytřes Bůh každému, kdož by to zrušil, z domu jeho a z úsilí jeho, a ať jest vytřesený a prázdný. I řekl všecken lid: Amen! a učinili tak a chválili všickni Hospodina.¹¹ Protož i já k vám slovy Ezdrášovými mluvím, ó vrchnosti milé: Po těch všech⁴⁰

⁷ Malach. 2, 10. ⁸ 5. Mojž. 17, 20. ⁹ Efez. 6, 9. ¹⁰ Jerem. 34. ¹¹ Nehem. 5, 13.

tak zlých věcech, kteréž pro vaše provinění na vás dopustil Bůh, a však netrestal podle nepravostí našich, nýbrž dal nám vysvobození takové, opět-liž byste měli rušiti přikázání Boží a ukrutnost provoditi nad bratřími svými, zdaž by se znovu zůřivě nehněval na vás, až by do konce vyhladil vás, tak že by žádný neušel.¹² To mluvím k navraceným z Babylona; protož vy, navracení k sobě, to slyšte a slyšte, co Bůh skrze Ezechiele o navracených svých předpovídá, abyšte věděli, jaká jest na konec vůle Boží: Nebudou (prý) více utiskovati knížata má lidu mého, ale rozdají zemi lidu
 10 mému po pokoleních. Takto praví Hospodin: Dostif jest, ó knížata Izrahelská, nátisk a zhoubu odložte, soud a spravedlnost konejte, a sejmete těžké roboty vaše z lidu mého, dí Hospodin.¹³

Tak se stane, že o vás pravé bude to, což tam Bůh Sionu slibuje: Představímť zpráve pokojné a úředníky spravedlivé. Nebude více slýcháno o bezpráví v zemi tvé, o zpuštění a zhoubě na hranicích tvých, ale hlásati budeš na zdech svých spasení a v branách svých chválu. Izaiáš, v 60. kapitole, v. 17. 18.

Kapitola dvacátá pátá.

Napomenutí k kněžím, jak se v povinnostech svých
 20 obnoviti mají.

Kvám se obracím, služebníci Kristovi, otcové, bratři vzácně milí, a co Bůh k vám v slovu svém mluví, donáším. Váš jest vyvolil Bůh, abyšte stojíce před ním, sloužili jemu a byli angelé jeho k lidu a strážní domu jeho a sloupové chrámu jeho a lampy, svítící v domě jeho, a šafáři tajemství jeho, nýbrž místodržící Kristovi v církvi (a to plnomocně), jako by Bůh skrze vás mluvil. Aj, jak slavné dostalo se vám dědictví! Ó byť Bůh dal Ducha svého všechněm vám, abyšte (znajíce důstojnost nebeského svého povolání) říkali s svatým Pavlem: Protož majíce
 30 toto přisluhování tak, jakž jsme milosrdenství došli, neoblevujeme v něm.¹ Ó, byť vám Bůh dal, abyšte sobě formu apoštolství svého z apoštolů svatých brali, z nichž jeden i toto napsal: My, prý, jakž nás hodné učinil Bůh, aby nám svěřeno bylo evangelium, tak mluvíme, ne jako lidem se líbice, ale Bohu, kterýž zpytuje srdce vaše. Aniž jsme kdy užívali řeči pochlebné, jakž víte, ani pod zámyslem jakým lakomství provodili, Bůhť jest svědek! Aniž jsme hledali od lidí

29. neoblevujeme] *ruk.* voblevujeme (!).

¹² Ezdr. 9, 13. 14. ¹³ Ezech. 45, 8. 9.
 Kap. XXV. ¹ 2. Kor. 4, 1.

chvály, ani od vás, ani od jiných, a ač jsme vás mohli obtěžovati jakožto apoštolé Kristovi, však jsme byli tiší mezi vámi, jako když chová matka dítě své, hotovi byvše s velikou chutí vydati vám nejen evangelium Boží, ale i ty duše své, proto že jste nám milí. A pamatujete, bratří, na práci naši a ustávání, že ve dne i v noci pracovavše, kázali jsme evangelium Boží? Vy jste svědkové i Bůh, tak jsme svatě a spravedlivě a bez úhony obcovali mezi vámi, jakož víte, kterak jsme jednoho každého z vás jako otec dítek svých napomínali i potěšovali i s osvědčováním, abyšte chodili hodně Bohu, kterýž povolal vás do království svého v slávu.² To jsou mé cesty v Kristu, dí tentýž. Ale vám z Babylona navraceným kněžím svým co praví Pán Bůh? Toto praví: Vy pak sešli jste s cesty, a byli jste příčinou přestoupení mnohým, aby činili proti zákonu, tak že i v domě mém nacházel Hospodin nešlechtnost.

Předně zajisté nejedni jste, ješto jste [se] ne pro ten cíl k službě Kristu dávali a církvi, pro který jste povinni byli (totiž aby skrze vás oslavován byl Kristus buďto skrze život nebo smrt k prospěchu a radosti věřícím, jmenovitě, aby skrze vás na místě Kristově lidé smiřováni byli s Bohem), ale úmyslem cizím, totiž pro opatření těla. A tak vám úřad kněžský jen byl za obchod a živnost, a tak jste²⁰ byli nájemníci stáda Božího, jinak nemilující, než pro tuk a vlnu. Protož kde tučnější ovčinec, tu jste se, jeden druhého odstrkujíc, tlačili, a tak často, i kde vás nevolal žádný, běželi jste, což jest nájemníků znamení. Jestli tedy kteří jste toho do sebe svědomí, usmyslte sobě; rozpomeňte se, jak Pán náš Petra nejprvé po třikráte examinoval, miluje-li ho ze vnitřnosti srdce, a jemu teprv beránky své k spasení svěřil, protož i my zpytujeme sami sebe. Milujete-li Krista, paste stádo Boží, kteréž při vás jest, opatrujíce je ne bezděky, ale dobrovolně, ne pro mrzký zisk, ale ochotně; a když se ukáže kníže pastýřů, vezmete tu neuvadlou korunu slávy.³ A hleďte,³⁰ abyšte s svatým Pavlem v pravdě posluchačům svým říkati mohli: Non vestra, sed vos quaero.⁴

2. Podobné tomu jest, že jste někteří (i z upřímných) přílišného v církvi pohodlí a lhostejnosti hledali zapomínajíce, že nyní povoláni jste ku pracem, postům, bděním, k rytěrování na pravo i na levo, skrze slávu i pohanění, zlou i dobrou pověst,⁵ jakož mluví apoštol, odplata pak že v nebesích teprv slíbená jest, kdež ti, kdo jiné vyučují, stkví se budou jako blesk oblohy, a kteříž k spravedlnosti přivozují, jako hvězdy na věčné věky.⁶ Kteráž slavná, věčná odměna poněvadž vám nejpřednější slíbená, a vy přednější⁴⁰

² 1. Thessal. 2, 4–12. ³ 1. Petr. 5, 2. 4. ⁴ 2. Kor. 12, 14. ⁵ 2. Kor. 6, 8. ⁶ Dan. 12, 3.

na sobě ukazovati máte příklad, jak ne pro tento život doufáte v Krista, ale zapominajíce se na to, což vzadu jest, chvátáte k cíli odplaty svrchovaného povolání Božího.⁷

3. Protož proklaté bylo svatokupectví některých z vás, že jste všech církevních služeb jen za čižbu ku plnění měšců užívali. Kdo z vás dvéře darmo zavře? dí Bůh, a neb zapálí oheň na oltáři mém?⁸ Ješto Kristus řekl: Darmo jste vzali, darmo dejte!⁹ Ale toho když jste šetřiti nechtěli, co div, že ten, kterýž někdy tam kupce a prodavače z chrámu svého vymítal, i vás teď v rozhorlení svým
10 byl rozmetal? Protož nyní kořtež se tváři Boha silného, aby vám milost učinil; nebo zdaliž vy nejste příčina hněvu jeho? Ulekněte se, prosím, slov Božích u Micheáše, kdež potouživ, že kněží v Jeruzalémě ze mzdy učí, a proroci z peněz hádají, a však na Hospodina spoléhají, říkajíce: Zdaliž není Hospodin uprostřed nás? dokládá: Protož vaši příčinou Sion jako rolí orán bude, a Jeruzalém v hromady bude.¹⁰ Ach, ach! nehněvejtež Boha více a nedávejtež příčiny k novému zpuštění cirkve.

4. Někteří jste sic lakomí byli skrbností, hospodářstvím příliš pilným, lichvami a jinak sobě nahánějíce a domy, vinice, rolí, luky,
20 dvory skupujíce, ješto jste pamatovati měli, co Bůh Aronovi řekl: Nebudeš mezi jinými v zemi dílu míti, já jsem díl a dědictví tvé, ty pak živ budeš z oběti a desátku;¹¹ a co Kristus vysílaje učedníky poroučel: Neshromažďujte zlata ani stříbra, ani peněz do opasků, ani mošny mívejte, ani dvou sukní¹² (totiž zbytečných nábytků), nebo rytíř Boží má býti ve všem zdrželivý. A čím bych pak živ byl? dí někdo. Co bych manželce a dítkám nechal? Odpovídá Kristus: Hoden jest dělník mzdy své.¹³ Protož, co před vás předloží, jezte; to jest, církev to opatří, co jísti a píti a kde bydleti máte, na tom přestávejte. Budete-li vy jiným na příklad napřed
30 hledati království Božího a spravedlnosti jeho, Bůh jiným na příklad těch časných věcí ku potřebě vám dosti dodá. Vizte Pavla sv.; ten nelakoměl, nesháněl, nestaral se o věci časné, než jen na povinnost svou dnem i nocí mysli, a však měl dosti a hojně, jakž se Filipenským přiznává, proto že Bůh i Filipenské i Galatské nastrojoval, že na ně nouze nedopouštěli, hotovi byvše i těmi očima, vyloupic je, zdělití se. Protož budete-li vy Pavlové, najdou se Galatští i Filipenští, nebo kdo by nemiloval takových služebníků? Kdo by jich nepřijímal jako angelů Božích, jako Krista Ježíše? Rozpomeňte se, co Kristus řekl apoštolům: Když jsem vás posílal bez
40 pytlíka a bez mošny, bez obuvi, měli-li jste v čem nedostatek?

⁷ Filip. 3, 14. ⁸ Mal. 1, 10. ⁹ Mat. 10, 8. ¹⁰ Mich. 3, 11. 12. ¹¹ 4. Mojž. 18, 20. ¹² Mat. 10, 9. 10. ¹³ Luk. 10, 7.

Odpověděli: V ničemž.¹⁴ Toto hle apoštolů vyznání přesvědčí a zahání vás, lakomci kněží, kteříž Kristu a církvi se nedůvěřujíc sami v zemské pečování se vydávají a tím, že mysl zemských věcí čenichající máte, pronášíte.

5. K témuž jest podobné vydávání se některých v věci k povolání nepřináležející. Nebo někteří nejen kochání, ale i pochvaly hledávali, aby slovo měli, že jsou dobří hospodáři, vinaři, štěpaři, koníři, kuchmistři neb také političšti a dvořáci; ale, bratří, tato chloubna není dobrá, nebo žádný, kdo rytěčuje, neplete se v obecné živnosti,¹⁵ dí apoštol; a opět: Jedenkaždý v tom povolání, kterýmž¹⁰ povolán jest, zůstávej.¹⁶ Čehož když kdo nešetří, co jiného odtud jíti můž, jediné že chtěje uměti to, čeho mu uměti netřeba, neumí toho, co uměti má. *Necessaria ignoramus, quia non necessaria didicimus.* Nebo jak to státi může, [když] my se s zákonem Nejvyššího obíráti a zaměstknání zevnitřních obchodů hleděti [chceme], o tom sobě Siracha v kapitole 38, v. 39. přečtete. A Kristus činí vejповěd: Kdo sáhne rukou k pluhu (k duchovnímu pluhu), ohlédal by se zase, není způsobilý k království Božímu.¹⁷ A divili jsme se, proč málo měla církev způsobilých k království Božímu učitelů, kteříž by z pokladů svých vynášeti uměli staré i nové věci; polyprag-²⁰ mosyne, totiž všetečnosti a cizími věcmi se zaměstknávání bránilo tomu. Nebo

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Má-li služebník církve vykrmený býti slovem víry, a uměle rozdělovati slovo Boží, a býti užitečná nádoba Pánu, co k tomu náleží, apoštol ukázal: Buď, prý, pilen čítání a napomínání a učení. Nezanedbávej daru, kterýž jest v tobě; o tom přemýšluj, v tom buď ustavičně, aby prospěch tvůj známý byl všechněm. Buď sebe pilen a učení; v tom trvej, nebo to čině i samého sebe spasiš i ty, kteříž tě poslouchají.¹⁸ Čehož kdo nečiní, než s hospodářstvím,³⁰ konířstvím, lékařstvím, poětářstvím, musikářstvím zachází, dobrý může býti hospodář, koníř, malíř, poëta, ale zlý theologus. A to jaká čest? Rovně, jako kdyby zlatník chlubě se, že on ševcovským, soukenickým, kovářským grifům na výbor rozumí, v svém vlastním řemesle nic zvláštního postavití neuměl, kdo ho nevysměje? Vergilius poëta Římanům svým takovou tuto dával radu:

*Excudent alii spirantia mollius aera;
credo equidem; ducent vivos de marmore vultus;*

14. když] *sch. v ruk.* — 15. chceme] *sch. v ruk.*

¹⁴ Luk. 22, 35. ¹⁵ 2. Tim. 2, 4. ¹⁶ 1. Kor. 7, 20. ¹⁷ Luk. 9, 62.
¹⁸ 1. Tim. 4, 13–16.

orabunt causas melius caelique meatus
describent radio et surgentia sidera dicent:
tu regere imperio populos, Romane, memento.¹⁹

Nechť jiní, co chtějí, dělají,
z dřeva, z mramoru rýpají,
nech třeba živé obrazy
sobě slévají z mosazi;
nech, jak chtějí, krásně řečňují,
subtilně pře sem tam snují;
nechť rozměřují oblohu
s hvězdami, a co víc mohou:
ty, Římane, lidi spravuj,
to tvé mistrovství, v tom pracuj!

10

Ovšem tehdy, kteří za rybáře, pastýře, zprávce, strážné duší lidských, ano i za hlásné postavení! Čím větší a dražší duše jest, než tělo, tím vyšší a těžší pastýřská zpráva duší, nežli politická zpráva těl, vyhledávající celého člověka, an s tím se vším ještě se za dosti neučiní. A jak pak z toho tomu, kterýž jim duše lidské pod počet uvedl, počet činiti budou? Nemíním však, aby kněz ne-
20 mohl popracovati, zazpívati a nějaké recreati míti, než řemesla sobě z něčeho jiného s obmeškáním povolání dělati nesluší. Nebo apoštol praví, chce-li se kdo rozhojňovati v jakém umění, aby se rozhojňoval v tom, což by sloužilo k vzdělání církve.

6. K tomu neduh byl obecný, že jste řídící důstojnost povolání svého rozvažující, deklamatorstvím toliko (totiž řečnováním neb kázáním) povinnosti své kněžské odbývali, ješto co-liž slavnějšího a velebnějšího povolání vaše sebou nese, jmenovitě abyšte angelé Boží v církvi a náměstkové Kristovi (jakž prv ukázáno) byli. Protož, co by angelé činili, kdyby sobě tu povinnost svěřenou
30 měli, co by Kristus činil, kdyby tu viditedlně byl, to vám činiti náleží, učiti, napomínati, vystříhati, trestati, potěšovati, napravovati, summou lidí cestami Božími k spasení vésti, a to všecko slovem i příkladem (Matouš v 5. kap. v. 20; Filip. v 3. kap. v. 17; 1. k Timot. v 4, v. 12; 1. Petr. v 5, v. 3), společně i obzvláště po osobách (1. Tessalon. v 2. kap. v. 11), zjevně v chrámech i po domích (v Skutcích apošt. v 20, v. 20), v čas i nečas, kde jen příčina a potřeba (2. Tim. v 4, v. 2), mladé i staré Písmům vyučovati (2. Timoth. v 3. kap. v. 15), naposledy své i cizí posluchače, jakož apoštol dí: Napomínající všelikého člověka, abychom postavili
40 každého člověka dokonalého v Kristu (Kolossen. v 1. kap. v. 28.), tak

¹⁹ Verg. Aen. 6, 848–852.

aby žádný při spasení svém obmeškán nebyl, proto že počet činiti budete z duší lidských, a zahyne-li která, z ruky vaší vyhledávati strojí krve její Bůh. Protož k konání povinnosti kněžské přináleží předně život čistý, bez úhony, angelský téměř, aby lidé na nich jako na zrcadle ctnosti své viděli a učili se, nebo příkladové mnohem se více jímají než slova. Sic, uč kdo jak uč jemně, neukazuje-li formy toho na sobě sám, víc lidí rozpakuje než ponouká, proto že (jak staří říkali) levou rukou staví a pravou boří, a tak víc boří, než staví. Item náleží k tomu vroucí milost k posluchačům a spasení jejich, aby po jejich vzdělání v střevách svých toužíce, hotovi byli jim¹⁰ vydati nejen evangelium Boží, ale i ty duše své; a toť apoštol nazývá otcovskou péčí. Za tím náleží k tomu převeliké osvětlení, aby dokonalou zprávu znali lidských svědomí, jmenovitě, kde a jak potřebí vyučovati, kde a jak odučovati, kde a jak napomínati, kde a jak vystříhati, kde a jak haněti, kde a jak chváliti, kde a jak těšiti, kde a jak děsiti, kde a jak slibovati, kde a jak hroziti, kde a jak trestati, kde a jak netrestati, summou, jak kde na které svědomí přihodně raditi a retovati duše lidské, a jakž Pán Bůh mluví, jak neduživých posilovati, jak nemocné hojiti, jak zlámané uzavovati, jak zaplašené vábiti, jak ztracených hledati.²⁰ Čehož všeho nečiní-li, běda, běda pastýřům, volá Pán Bůh. K jakéž více než lidské prozřetelnosti nabytí kdo nevidí, že ustavičného Písem zpytování, na lidské svědomí pozoru dávání a vroucích modliteb potřebí. Tím úmyslem duchovní důstojnými a velebnými nazváni jsou pro angelskou a Božskou téměř důstojnost a velebnost úřadu svého, kterouž náramně lehčí, kdokoli ji samým oděvem a jazykem kněžským odívají.

7. Z toho šlo, že se dílo kazatele na větším díle jalově konalo, a to dvojím způsobem: Někteří kázání ledčím s odbývali, leda se hodina vyřečňovala, buď nechtíce neb neumějíce (svou vinou)³⁰ užitečnějších sobě věcí pro lid Boží shledávati, než co buď slína k ústům přinesla (pravda se mluvíti musí), buď z nějakých škaret uchytilo, tref se komu z přítomných neb netref, vynášelo se, an často sám neví, co mluví, a k čemu jest to, což mluví, ovšem posluchači. Ale to-liž pak jest srozumitelně v církvi mluvíti, aby všickni poučováni a všickni vzděláváni byli? To-liž jest příkladem Kristovým, jako moc máje, učiti, čili jalově řeči s Farizei vylévati? Není-liž to, co Bůh kněžím Starého zákona odrhá: Aj, přinášíte mi, což vy-dřeno jest, chromé a nemocné, i to-liž mám přijímati z ruky vaší (z úst vašich)? dí Hospodin. Daruj je medle knížeti svému, zalíbíš-li⁴⁰ se jemu! (Přístup před kníže s takovou nepřipravenou řečí!) Protož

²⁰ *Ezech. 34, 4.*

zlořečený, kdož, maje v svém stádě zdárnější, obětuje to, což churavého jest, nebo král veliký jsem já, praví Hospodin, a jméno mé hrozné jest mezi národy.²¹ — Druzí zase vyhledávali z postilly, kommentářů neb z vlastního mozku věci subtilné a přednášeli je lidu zle, bez vlastní vnitřní čitelnosti a pravdy, a neb ne v čas, neb nepříhodně, neb nad pochopitelnost posluchačů a tak bez užitku, byvše jen jako měď zvučící a nebo zvonec znějící. Čím to? Nenásledovali jste sv. Pavla, zakládali jste sobě v slibných řečech moudrosti lidské raději, nežli v dokazování Ducha sv. a moci,²² a tak ne Ducha sv.,
 10 než ducha filosofie za vůdce majíc, skrze chlubnost svou vyprazdňovali jste kříž Kristů.²³

8. Někteří jste na kázáních jen disputovali, ješto vás Kristus neposlal kázati hádek, než čeho oko nevidělo, a ucho neslychalo, a lidem na srdce nevstoupilo, jmenovitě, co Bůh připravil těm, kteříž ho milují,²⁴ tak aby lidé od viditedlných věcí k neviditedlným, od zemských k nebeským pozdvihováni byli. Vy pak disputováním svým co jste dovodili? To, že jste nadělali tělesných křesťanů (nebo když říkají: Já jsem Pavlů, já Apollů, zdaliž tělesní nejsou?) To, že jste rotili lid Boží proti druhým, totiž že jste z lidských srdcí
 20 vykazili všecku lásku a uvedli mezi ně zášti a nenávisti, války a boje, totiž že kázání Božího slova, v šermířství proměněné, váhu svou trátilo a lidem moci Boží k spasení býti přestávalo, totiž že jste sebe v zlehčení uvodili, proto že rozumnější vášnivost vaši znamenali, hloupější pak, že co jiného kázati nevíte, říkali. Protož přestaňte pro milosrdenství Boží a učte se od Krista, proroků a apoštolů, co a jak kázati máte, jmenovitě: Krista, Krista, Krista, toho ukřižovaného, a víru živou v něho, a z té víry lásku neošemetnou, a ze všeho toho jdoucí přesladkou tu naději a očekávání
 30 vání nebeské. Zastírali se někteří, že nemohou než horliti jako předešní svatí, jako Mojžíš proti modlářům, Fines proti smilníkům, jako Eliáš proti nekajicnosti posluchačův svých, jako David proti zapominání se lidskému na zákon, jako Kristus proti svatokupectví, jako Pavel proti slepotě lidské; tu horliti můžete (nebo se lidského spasení a zatracení dotýče); ale abych já proti někomu pro rozdílnost ceremonií, a neb že on v něčem jinak smýšlí než já, horliti měl, toho mi nikdež Bůh neporučil, aniž příkladů mám. Svatý Pavel horlivý a vroucí byl Kristů služebník, jako jeden na světě, a však kdež o rozdílnost smyslu činiti bylo, bez velikého horlení tím zavřel:
 40 Zdá-li se kdo sobě býti prorokem a neb duchovním, nechťž pozná,

²¹ Malach. 1, 8 a 14. ²² 1. Kor. 2, 4. ²³ srovn. 1. Kor. 1, 17. ²⁴ 1. Kor. 2, 9.

že, co mluvím, přikázání jsou Páně. Pakli kdo neví, nevěž.²⁵ A na-
před oznámiv Korintským, co potřebí bylo, řekl: Vidí-li se komu
býti neústupným, my toho obyčeje nemáme ani církev Boží.²⁶ K Ga-
latům sic horlil, proto že bylo o podstatný artikul, na kterémž spa-
sení záleží, činiti, o ospravedlnění, a však naposledy také bez ve-
líkého horlení zavřel: Dále pak žádný mi nečih zaměstknání, nebo
já jízvy Pána Ježíše Krista nosím.²⁷ Ale patrněť jest, moji milí bratři,
že to horlení při nás pramének jest, z nečisté studenky závisti a ne-
návisti k spolubližním vyplevající, a neb aspoň zlé navyklosti, po-
cházející z nerozvážlivého jiných totěž činicích následování, tak že
se jedni od druhých snáze zlému než dobrému učíme, zvláště když
sobě proti záповědi na zemi mistry shromažďujeme, ješto Kristus
dí: Učte se ode mne. I čemu? Nebo já jsem tichý a pokorný.²⁸

Ústa má odevřena jsou k vám, ó služebníci Boží, prosím,
sneste mne, ať s apoštolem řeknu: Byliť jsme i my někdy nesmys-
lní, tvrdošíjní, bloudící, sloužící žádostem (vášním),²⁹ i jáť jsem
někdy proti straně odporné sobě horlivý byl, znám se k tomu. Sed
non, quia erratum est semel, semper errabimus. Proto-li, že jsme
někdy byli děti (po ulicích na sebe hvízdající, vyvolávající a škor-
pící se), nikdy nepřestaneme býti děti? Nýbrž když jsem učiněn
muž, opustil jsem dětinské věci, dí apoštol; protož učinme totěž,
a když nás teď Pán Bůh jako svévolné ditky pardusem potrestav,
zase z kázně propustil, nechme dětinství toho a nesme se k do-
konalosti. Jaká pak to dokonalost? Taková, jakouž na témž místě
apoštol commenduje, abychom plni byli lásky a naplňovali láskou
všecka křesťanská srdce po všech stranách. Prosím, bratři, buďte,
jako jsem já, nebo já jsem jako vy, dí apoštol, totiž všechněm
jsem všecko, abych všecky získal, nebo láska Kristova víže nás
všecky.³⁰ (Tohoto svazku dokonalosti když předešle ostříháno ani
k němu, jakž náleželo, směřováno nebylo, co se tím dovedlo? Že teď
z hadruňků kněžských válka povstala, to, že nebyvše svorní, pře-
moženi jsme, to, že lidé houfem k Antikristu odpadli. V Frankrejchu
od 70 téměř let hrozné proti podobojím persecucí začínány, hrozné
vátky zdvihány, však mečem nikdy přemoženi nejsou, svorní byvše;
když pak po místech persecucí šly, stínati se, všeti, páliť dali, než
by odpadli (proto že právě podstatné víře jediné vyučováni byli),
tak že království to na tisíce mučedlníků vydalo. U nás nic toho!
Proč? Vy, duchovní, příčina jste, neučili jste lidu Krista samého,

17. odporně] v ruk. odporný.

²⁵ 1. Kor. 14, 37. 38. ²⁶ 1. Kor. 11, 16. ²⁷ Gal. 6, 17. ²⁸ Mat. 11, 29.

²⁹ Tit. 3, 3. ³⁰ 1. Kor. 9, 22. a 2. Kor. 5, 14.

než učili jste hádkám (což se v pokušení jako vosk rozplyne), neučili jste svornosti, než roztržkám, odkadž co pojítí mohlo, než což vidíme. A tak na vás tyto zpuštěné země, na vás ovšem zavedené duše nařikati mohou. A však usmyslte sobě již aspoň, či zase nových různic podpal dávatí, nové jiskry rozkřesávati budete? Uchovejž vás Bůh nesmyslnosti té!)

9. Někteří jste víc ceremonií než pravdy hledali a v nich sebe i lid (sic ku pověrám schopný) zdržovali, ješto jste pamatovati měli, že jste služebníci Nového zákona, ne litery, ale ducha. Protož jste, 10 liternosti, ceremoniářství, tvárnosti zevnitřní odmítající, užívati mohli mnohé svobody k zjevování pravdy u každého svědomí lidského před obličejem Božím.

10. Někteří jste byli v práci povolání svého leniví, totiž v kazatelství, kde jste uležeti mohli, činili jste to, jedním obyčejem za týden kázáním lidu odbývajíce, a i kde nešporních a jiných kázání žádali, nejinak než přivětšováním platu jste přivolovali. Ale to-liž jest dílo kazatele konati? To-li statečně, že služebník Kristů jsi, dokazovati? Zdali vás Kristus předně poslal křtiti, oddávati, pohřbovati, zdali ne raději kázati? Proč nejste následovníci apoštolů, 20 kterýž řekl: Běda mně, nebudu-li kázati! Nýbrž proč Krista, Spasitele svého, (jestli uředníci jeho jste) nenásledujete, kterýž celý den učil, tak že často kdy pojísti neměl, a nedbal na to pravě, že to jest pokrm jeho, aby činil vůli Boží a konal dílo jeho.³¹ Protož učil nejen v chrámě, ale i po domích a po polích i cestou jda, kde jen koho měl, jehož by potřebnému něčemu poučiti mohl. Podobně činili apoštolé, že po domích chodíce, navštěvovali posluchače (ale proč? Zdali aby pojídali a popijeli? Nic, ale) pro poučování jich pokání a víře v Pána Ježíše Krista, aby žádný obmeškán nebyl. Následovníci moji buďte, bratří, jako já Kristů, dí apoštol 30 svatý Pavel, a buďte nejen pěstounové posluchačů svých, ale raději otcové,³² rodící s pilností dítky Boží, nebo k tomu povolání jste. Což se stydíte za evangelium Kristovo?

11. Někteří (veliký vás díl) byli jste nedbalí strážcové svatyně Boží, všecko, čisté i nečisté, tam pouštějíce, zlí šafáři tajemství Božích, svaté věci psům k sežrání a perly sviním k pošlapání poskytující,³³ totiž sloužili jste vesměs zlým i dobrým, bez donucování jich ku pokání, a tak jste obcovali cizím hříchům a byli jste psi němí, na jakéz se hněvá Bůh.³⁴ Též neodučovali jste pilně lidu obecného pověrám, jichž všudy bylo plno.

40 12. Nýbrž někteří jste pochlebníci byli, v hříších lidu lahodili, zvláště vyšším pro kus chleba a hrst ječmene, polštáříky kladouce

³¹ Jan 4, 34. ³² 1. Kor. 4, 15. 16. ³³ Mat. 7, 6. ³⁴ Izai. 56, 10.

pod lokty lidské,³⁵ aby tím bezpečněji v hříších leželi; ješto jste pamatovati měli, že jste k tomu povoláni, abyšte s Jeremiášem plenili a kazili, hubili a bořili a stavěli zase, a s Izaiášem pozdvihovali hlasu jako trouby, a oznamovali lidu přestoupení jejich, a s Timoteem trestali, napomínali, žehrali v čas neb nevčas, a s Micheášem naplnění byli silou Ducha Hospodinova a soudem i udatností, abyšte i předním a vůdcům oznámiti směli hříchy jejich.

13. Což opět někteří konati chtějí, neuměli jste konati, proto že jako panující nad svědomími lidskými mocí, násilím, křikem, proklínáním a tak vášněmi tělesnými, k čemu se vám vidělo, doháněti jste chtěli, ješto odění rytěřování našeho není tělesné, dí apoštol, ale mocné v Bohu k vyvrácení ohrad a k podvrácení všeliké rady a vysokosti, povyšující se proti umění Božímu, a k jímání všeliké mysli v poddanost Kristu, nahotově majíce pomstu proti každému neposlušenství.³⁶ To hle moc služebníků církve, však ne, aby pastýřové byli pěstmi bijícího, a neb Goliášové všetečně, opovážlivě, křiklavě na jiné vyvolávající, až by z nich hrůza šla, ale Davidové, sami v sobě tiši a krotčí, v Boží pak moci krácející, též Pavlové, v mdlobě, bázni a strachu mnohém úřad konající, a skrze milosrdenství Boží, skrze tichost a dobrotivost Kristovu,³⁷ skrze budoucí soud, skrze střeva slitování a skrze účastenství Ducha svatého prosící a lidem k víře, bázni, hrůzi a pokání sloužící. Čehož kteří nešetří, nýbrž i vlastní moudrosti a mocí ku pobožnosti, jako rychtářové k robotám, lidi doháněti chtějí, co div, že jim přichází to, co o Jeruzalémských prorocích Pán Bůh mluví: Koho zahanbili ti moudří? Kdo jest od nich předěšen a jat?

14. Mnozí jste sami byli nepřikladní, būjní, nezdrželiví, nestřídmí, ožralci, svárliví, bitci, ješto se takových věcí nechávati mělo těm, kteříž neslouží Pánu Ježíši Kristu, ale svému břichu. Ale proč toho víc připomínati, cokoliv při kom bylo neumělosti, neopravdovosti, nesprostnosti? Zapomeňme na to vespolek, a zapomeň na předešlé naše viny a nedostatky Bůh!

Synové moji (tak k vám slovy Ezechiášovými mluvím), nebluďtež již, vášf jest vyvolil Hospodin, abyšte před ním stojíce, sloužili jemu.³⁷ Protož služtež jemu a lidu jeho v upřímnosti a pravdě, buďte sůl země a světlo světa, a nezatemňujte se více a nebývejte zmařeni více. Očistte se od věcí těch zlých, a budete nádoby ke cti posvěcené a užitečné Pánu. Hospodin pak sešlž světlo své a pravdu svou, ať vás vodí a provodí do příbytků Božích, abyšte zase přistupovali k oltáři Božímu, k Bohu silnému,⁴⁰ dárce radostného plesání vašeho. Učiniž tu milost s vámi, služeb-

³⁵ Ezech. 13. 19. ³⁶ 2. Kor. 10, 4–6. ³⁷ 2. Paral. 29, 11.

níky svými, Hospodin, abyšte, odevřené sobě majíc oči, spatřovati mohli divné věci z zákona jeho, a měli svědectví jeho za rozkoše své a za rádce své. Vyuč vás Hospodin cestě ustanovení svých, kterýchž byšte stále ostříhali až do konce. Dejž vám ten rozum Hospodin, abyšte šetřili zákona jeho a ostříhali ho celým srdcem svým; on nakloníž srdce všech vás k svědectvím svým a ne k lakomství. Potvrdíž vás Hospodin, abyšte se cele oddali službě jeho! Nevynímejž Hospodin z úst vašich slova nejpevnějšího! Budiž podíl váš Hospodin, abyšte, o zákonu jeho přemýšlující ustavičně, nad
 10 všechny učitele své (někdejší) moudřejší učinění byli. Služebníci jste Boha nejvyššího, on dejž vám rozumnost, abyšte mluvili slovo jeho, nenáviděli vejmyslků lidských! Utvrď kroky vaše v slovu svém Hospodin a nedopouštěj, aby nad vámi panovati měla jaká nepravost! Budiž vám ku pomoci ruka jeho, kteříž sobě koli zvolíte cestu přikázání jeho, a dejž vám býti jednomyslným podlé Jezu Krista, abyšte sebe vzdělávali vespolek a utěšeně jako bratří přebývali vespolek, aby vůně z vás rozcházela se, jako vůně masti Aronovy, a rozvlažení z vás, jako rozvlažení z rosy hory Hermon, sstupující na Sion, nebo tu udílí Hospodin požehnání a života až
 20 na věky. Požehnání vy od Hospodina, kterýž učinil nebesa i zemi! Amen.

Naposledy, bratří, kratičkou instrukcí přijměte, jak máte zase konati začítí úřad svůj, k němuž vás navrácí Bůh:

Předně, kamkoli se kteří dostanete, učte lidi, že vysvobození toto a proměna tato samého Boha dílo jest, a že se to stalo a děje, což dávno prohlášeno bylo o prudkém pádu Babylona tehdaž, když nejvíce zroste, tak aby se to náhodě neb lidem nepřipisovalo. Protož i sami pilně čtěte, rozvažujte i svým posluchačům osvěceným v mysl vkládejte, co o tom Jeremiáš v 50. kap. v. 51,
 30 též v Zjevení sv. Jana v 17. a 18. kap. stojí.

2. Učte lidi vděčnosti, chválám a pobožnosti opravdové. K jakéž potřebě zanechte hádek o otázky a kažte jim jen pokání a víru; dosti jste již trhali církev Boží, již pomáhajte hojiti rozsedliny jejich. Přestaňte říkati: Já jsem Pavlů, já Apollů, já Husů, já Luterů, já Kalvinů, začněte, prosím, již aspoň všickni opravdově Kristovi býti, a Kristu také, ne sobě, shromažďujte učedníky a veďte je po snadnické, jisté cestě Boží, jenž svatá slove, a nezaplétejte jich více controversiemi, z nichž ani sami vyplétati se neumíte. Šetřte všech prorockých, Kristových a apoštolských kázání,
 40 spatříte, že nekází nic, než pokání a víru, totiž učí lidi mrtviti starého Adama a životu novému v Kristu, a že se sic s křížem potkávají, kdo za Kristem jdou, ale však pokoj Boží že vítězí v srdcích

jejich. To hle jest prostičká Kristova theologia, kteréž kdo učí, mnohé jistotně vyzíská k spasení; kdo nešetří, by on všechny jazyky uměl a celou Bibli a všechny patres k tomu a všechny nové scribenty se všemi controversiemi, nic není, než bídný ignorant a vagant, sebe i jiné zaplétající bez užitku, měď nadarmo zvučící a zvonec znějící.

3. Buďte sami pobožní, abyšte za hodné jmíni byli, že jste ran těch ušli a chováni ku potřebě ostatkům Sionským, kteříž svatí slouti mají. Buďtež tedy sami napřed svatí, a buďte v tom světlo jejich, a tak požehná Bůh vám.

4. Pilni buďte stáda Božího, uveďte je zase (každý své) v řád pěkný, padlí ať vstanou zase, stojící ať se posílí zase, rozpustili ať rozpustilostí přestanou, pobožní ať v pobožnosti neumdlévají. K tomu jim, pravím, nejen slovem a příkladem, ale i kázní sloužití začínejte, žehřete, trescete, napomínejte v čas neb nevčas, a však ve vši tichosti, tak abyšte opravdu byli sůl země, církev Boží, před zkázami, shnilinami a smradem všelijakých pohoršení stále již zachovávající. A to budete-li činiti, když se ukáže kníže pastýřů, vezmete tu neuvadlou korunu slávy,³⁸ a stkvíti se budete jako blesk oblohy a jako hvězdy na věčné věky.³⁹

Kapitola dvacátá šestá.

Napomenutí k lidu křesťanskému.

Na čtyři vás nyní houfy dělím, křesťanský lide. První jste, kteříž světlem evangelium právě osvícení a v Krista vkořnění byvše, v vichřici předešlého pokušení bez vyvrácení jste ostáli. Druzí, kteříž mdlejší byvše klesli jste, a však pádu svého litujete a povstati žádáte. Třetí mrtvělí, na obě nohy kulhající, jimž vše jedno jest. Čtvrtí, kteříž jste se od dětinství papežstva, jiného neznajíce, drželi. (Patrně [o] houfu Jidášů prokletých, kteří dobrovolně, vědomě, zoufale od poznalé pravdy odpadše, ji se protivili³⁰ a rouhali, jiných věřících vražedně trápit pomáhali, nic mluvití nebudu, proto že Pisma za ně se modlití brání. Božímu soudu tedy poručení buďte, a k tomu láska naději míti velí, že takoví nemnozí jsou, a kteří jsou, strach, že je zachvátí prchlivost hněvu Božího, než jich napomenutí číkoli dojíti moci bude).

K vám tedy napřed se obracím, věrný Boží lide, kteříž jste v pokušení dobrý boj bojovali, víru a dobré svědomí zachovali,

3. všechny] *ruk. všecka.* — 29. o] *v ruk. mezera.* — 35. jich] *v ruk. ji (!).*

³⁸ 1. Petr. 5, 4. ³⁹ Dan. 12, 3.

tak že kolena vaše se neskláněla Bálovi, a znamením šelmy jste se nepoškrvnili. Z toho spolu s vámi se těše, klekám před Otcem Pána našeho Ježíše Krista, díky čině za vás jemu, že vás zmocnil velikou mocí podlé síly slávy své k tomu, abyšte bez úhony stáli až ke dni tomuto Ježíše Krista. Dobrořečtež i vy sami Bohu svému, a ohlašujte hlas chvály jeho, že zachoval při životu duši vaši a nohy vaše od poklesnutí, tak že, ač vás uvedl do léče, a krutě ssoužil bedra vaše, a vsadil člověka na hlavu vaši, a dal vám vjíti do ohně a do vody, však zase vás uvedl do rozvlažení.¹ Blahoslavení vy, že jste bděli a ostříhali roucha svého, aby se neukázala hanba vaše! Blahoslavení, že jste Achabovi a Jezabel nepomáhali bořiti oltářů Božích a mordovati proroků jeho! Blahoslavení, že jste opouštěli města svá, když Jeroboam modlářstvím poškrvnil zemi, a pro Krista opouštěli domy, rolí, manželky, dívky, sestry, bratří; nebo stokrát vám nahrazeno bude, zde i věčně. Blahoslavení vy, že jste strpěli rozchvátání statků svých s radostí! Blahoslavení, že jste snášeli vězení, do nichž vás umítal Satan, abyšte zkušeni byli. Blahoslavení jste, že jste svítězili nad šelmou a raději se zbavili kupování a prodávání, nežli byste přijali znamení šelmy. Blahoslavení, že jste se raději opovážili palčivosti peci, než byste se klaněli bohům cizím! Radujte se a veselte se, nebo vám z milosti dáno jest nejen v Krista věriti, ale pro něj i trpěti! Radujte se a veselte se, nebo vás Hospodin má za svůj klenot! Radujte se a veselte se, nebo odplata vaše hojná bude v nebesích! A však znejte, že jste svítězili ne vy, než moc Boží v vás, poněvadž on jest, kterýž buď nedopouštěl nad možnost, neb způsoboval z pokušení i vysvobození tak, že jste mohli sněsti. Protož oslavujte Pána, že dobrý jest, že na věky trvá milosrdenství jeho! Ó nebudte vysokomyslní, ale bojte se!

³⁰ Vy pak, kteříž jste pro zachování domů, rolí, života po Jeroboamovi, Achabovi a Jezabel ustoupili, nýbrž pro samé volné prodávání a kupování šelmě se poklonili a znamení její přijali, kvilte a plačte, styďte se a hanbête, lekejte a děste, nebo není věc malá, již jste se dopustili, poznalou pravdu a v ní Boha k zalíbení lidem neb pro bázeň lidí zapřevše. I nevěděli-liž jste, jaký ortel na všechny šelmě se klanějící a znamení její přijímající vynešen jest? Aj, teď stojí hrozný a strašlivý ortel Boží (před nímž ať svadnou a chřadnou vnitřnosti vaše, nebo jste jeho účastna učinili), teď stojí: I ten (prý) každý píti bude víno hněvu Božího,
⁴⁰ kteréž jest nalito do kalichu hněvu jeho, a trápen bude ohněm a sírou před obličejem angelů svatých a před obličejem Beránka;

a dým muk jejich vstoupí na věky věků, a nebudou mítí žádného odpočinutí dnem ani noci, kteříkoli se klaněli šelmě a obrazu jejímu. Nebo zde jest trpělivost svatých² (totiž tu se jí ostříhati mělo). Zle jste učinili, ó Petrové, že jste maličkého exámenu a průby udatně nevystáli, vrátným biskupovými a těm, kdož se u ohně světa zhřívají, ustrašiti se davše! Zle jste ovšem učinili, vy Jidášové, kteříž jste Pána svého s věrnými sluhami jeho zrazovali, jímati, trápití pomáhali, kteříž soudu Božímu poručeni buďte. Ale vy, Petrové, kteříž jste ne ze zlosti, než ze mdloby přelštění, domnění ústy, ne srdcem Pána svého zapřeli, nezaufujte, nýbrž¹⁰ těšte se, že on, věčný Spasitel váš, za vás se modlil, aby víra vaše nezhylnula, jen toliko jestli že s Petrem poznáváte a litující oplakáváte pád svůj, nebo hojné jest u Boha našeho slitování a odpuštění. Synové Izraelští (tak Ezechiáš k spronevěřilým Izraelským, když králům svým k vůli od čistého náboženství byli odstoupili, mluvil), obraťte se k Hospodinu Bohu svému, a obraťte se k vám ostatkům. Podejte ruku Hospodinu, a poďte zase do svatyně jeho, a služte jemu, a odvrátí od vás prchlivost svou, nebo milosrdný jest a dobrotivý.³ Pán po vzkříšení svém napřed ptal se po Petrovi, ačkoli on bál se a styděl se; tak my, Kristovi služebníci, při tomto povstání církve lidem se ukazující, po vás, Petrové, se ptáme, a kteřížkoli kde jste plačící a pyčící pádu svého, k vám s Kristem pravíme: Pokoj vám! A s Samuelem vám, prohřešilý Boží lide, také mluvíme: Nebojte se, neb co jste učinili všecko toto zlé, však jen se navraťte, a již opět neodstupujte od Hospodina, ale služte jemu celým srdcem svým. Neopustíť zajisté Hospodin lidu svého pro jméno své veliké, nebo zalíbilo se Hospodinu, aby vás sobě vzdělal v lid svůj. Od nás také odstup to, abychom měli hřešiti proti Hospodinu a přestávati modliti se za vás, nýbrž navoditi vás budem na cestu dobrou a přímou; jen³⁰ toliko bojte se Hospodina celým srdcem svým, nebo vidíte, jaké věci učinil s vámi.⁴ Protož děkujte tomu, kterýž vás neopustil v pokušení, a kterýž vás k času tomuto milostí dochoval, ješto jiné mnohé vám podobné morem, mečem prchlivě pohubil a času pokání jim dočekati nedal. Protož vy obraťte se posilujte bratři svých a nahražujte toto své vychýlení statečnou opravdovostí na cestách Božích.

Vy pak neustavení, kteříž pro hloupost a zatemnělost mysli posavad nevíte, Hospodin-li či Bál Bohem jest, než kulháte na obě nohy, s tou stranou, jenž vítězí, smejšlejíce, věztež a rozumějtež, že nyní⁴⁰

² 2. Paral. 30, 6—9. ⁴ 1. Sam. 12, 20—24.

rozsudek učinil Hospodin mezi námi, služebníky svými, a mezi oněmi Bálovými otroky, kteříž s námi o základ zápasili dověsti chtěje, že zahanbí nás a dovedou, že se nám neozve Bůh náš, až i vyhlazení budeme. Ale vy, Eliášové, kteréž pudila horlivost Hospodina zástupů, a kteří jsme koli neskláněli Bálovi kolen svých, volali jsme k Hospodinu Bohu svému, že on jest Bohem. A aj, stalo se, přijal Bůh oběti lidu svého, vyslyšel volání a seslav (ačkoli se prodlelo přes poledne, aby patrnější byli skutkové jeho) oheň prchlivosti své z nebe, spálil kamení, prst i vodu. Protož dejtež Hospodinu Bohu
 10 našemu čest, a padajíce na tváře své volejte: Hospodin jest Bohem, Hospodin jest Bohem! I přijde na vás déšť pozhennání Božího, a rozvlažení budete.

Vy tolikéž, Babylonští, kteříž jste se zrodili mezi modlami a zlatou svou sochu, za to majíce, že jest Bůh, ctili jste, a proti těm, kdož ji ctíti pomáhati nechtěli, horlili jste a za hodné peci je soudili, vizte a poznejte, co učinil Bůh náš. Aj, oheň ukrutně rozpálené Babylonské peci vyrazil se, sehltil ty, kteříž ji rozpálili, ti pak, kteříž do ní uvrženi byli, aj, vyšli beze škody. Poznejte tehdy, že socha zlatem se třpytící není Bůh, nebo zahanbena jest, a protože
 20 vyznávejte, že sám Bůh ten, jemuž slouží v duchu a pravdě, Bohem jest. Mezitím, co svatý Petr křižovníkům Páně mluvil, to já vám: Vím, bratři, že jste to z nevědomí učinili, jako i knížata vaše; protože činite pokání a obraťte se, aby byli shlazení hříchové vaši, dokud jsou časové rozvlažení od tváří Páně.⁵ Čehož aby vám Bůh dojíti dal, vám upřímným srdcem žádáme.

K vám se zase vracím, vysvobozený Boží lide, a vám k reformaci vaší toto z Božího zákona přednáším:

1. Abyšte sobě napotom více milosti Boží, služebníků slova a svátostí, nežli prvé, vážili, nýbrž nyní hned za největší milo-
 30 sdenství Boží to pokládali, že vám služebníky a slovo své navrátil. To zajisté že přednější dobrodiní Boží jest, nežli navrácení statků a zevnitřního pokoje, vidí se to z oné Boží k navráceným Sionským řeči: Ačkoli Pán (ještě) vám dá chleba úzkosti a vody ssoužení, však nebudou tobě více odjati učitelé tvoji, ale očima svýma vídati budeš učitele své, a ušima svýma slyšati slovo tobě po zadu řkoucích: Toť jest ta cesta, chodte po ní.⁶

2. Abyšte sobě lítého Antikrista s ohavnostmi jeho (od něhož jste těžkého na duších svých nebezpečenství pocítili) dokonaleji, než prvé, a do konce již zošklivili. Což ó byť se předešle dávno

1. a mezi oněmi] *v ruk. an rovně onino (!).* — 16. oheň] *v ruk. ohni (!).*

⁵ *Skutk. 3, 17. 19.* ⁶ *Izai. 30, 20. 21.*

bylo stalo, nebyli bychom znovu v těch osidlech zvázli! Ohavnostmi těmi miním předně modlářství s všelijakými jeho appendixy, šperky a křtaly, ceremoniemi rozličnými, bez nichž modlářství konáno nebývá, a potom život Antikristský, Kristovu životu odporný. Bůh lidu svému, když jim zemi pohanů dával, poroučel tak: Oltáře jejich bořte, modly jejich stroskotejte a háje posekejte, rytiny jejich ohněm spalte, aby vám nebyly osidlem.⁷ Čehož když Izraelští neučinili, nevyplenil také Hospodin národů těch modlářských před nimi, nýbrž jim jich za osidla a za metlu nechal, tak že v modlářství i sami ubíhali i od týchž modlářů divným Božím dopuštěním¹⁰ trápeni bývali. Tak jsme my předešle učinili, že měvše Boží rozkaz: Vyjděte z Babylona, lide můj, abyšte neobcovali hříchům jeho:⁸ my jsme nevyšli, leč jen před brány mnozí, totiž ohavnosti učení odvrhavše, nechtěli jsme ohavnosti života odvrci. Tak se nám z Babylona chtělo, jako Lotovi z Sodomy, mnozí se v kráse Babylonské nevěstky předce vzhledali, mnozí s jejími šperky milkovali, Kristovu nevěstu bezděk nimi okrašlovati chtěje; i stalo se nám, co Izraelitům, jedni po druhých bývali jsme uloveni zase, a naposledy Božím dopuštěním zmocnili se nás ti, před jichž tváří již nám byl uprostranil Hospodin, tak že, zmocnivše se nás modlářstvím svým,²⁰ nejen nám vši země a všech rukou vzdělaných chrámů poškrvnili, ale i chrámů živých srdcí našich, a neb jsme do žalářů, mečů, pecí jejich padali. A protož nuže, co Izraelští, když se kdy upamatovali, činili, i vy činite a proklaté modlářství z gruntu v ošklivost vezmouc, i vnady a nástrahy všechny vykořeňte, abyšte opět sobě neb potomkům přenebezpečných osidel nezanechali. Nebo blaze spravedlivému, kterýž nemá modl, dí Báruch, vzdálen bude od posměchu.⁹

3. Potřebí vám bude, abyšte služebníků Kristových upřímných šetřili a je sobě za vůdce zvolovali. I kteříž jsou to? dí někdo. Odpovídá svatý Pavel: Kteří tak chodí, jakž máte příklad na nás.³⁰ Potřebí tedy bude, ó křesfanský lide, [abyšte] knihy apoštolů svatých čítali, a co apoštolé učili a činili, rozvažující, kteří tak nyní učí a činí, šetřili. Tak se nezmejlíte; neboť (prý) mnozí chodí, o nichž jsem prvé pravil a ještě s pláčem pravím, nepřátelé kříže Kristova, jichžto Bůh břicho jest, kteříž o zemské věci stojí.¹⁰ A takovýchť někdy sami lidé chtějí tehdaž, když k pokutám dozrávají, jako za Micheáše, o nichž prorok dí: Když, prý, kdo lehkomyšlný a ošemetný, lež mluvící, totiž pletichář, říká: Budu vám kázati o víně

3. rozličnými] *ruk. rozličných.* — bez nichž] *v ruk. běžných.* — 31. abyšte] *sch. v ruk.*

⁷ 5. *Mojš.* 7, 5. 16. ⁸ *Zjev.* 18, 4. ⁹ *Bar.* 6, 73. ¹⁰ *Fil.* 3, 17—19.

a nápoji opojném, ten bývá milým prorokem lidu tomuto.¹¹ Raději, pravím, mívají nepokojné, bouřlivé, lživé Sedechiáše,¹² nežli tiché Micheáše neb Jeremiáše. Aj, mezi námiť to před těmito pokutami bývalo, že jsme na díle sami chtěli, aby kněží na sebe čistě láli a s sebou válčili; takový kdo byl, byl libován; chtěl-li kdo mírnější býti, Krista a víru kázati, za pochlebníka a něměho psa jmín byl. Ješto co praví apoštol? Prosím vás, bratří, abyšte šetřili těch, kteříž různice a pohoršení činí na odpor učení tomu, kterémuž jste se naučili (totiž tichému Kristovu Duchu), a varujte se jich; nebo
 10 takoví Pánu našemu Ježíši Kristu neslouží, ale svému břichu, a lahodnými řeči a pochlebenstvím svodí srdce sprostných.¹³ Napotom tedy mezi sebou pro milosrdenství Boží netrpte těch křikláků bouřlivých, nýbrž ani jich neposlouchejte, ale šetřte těch, kteříž tak chodí, jakž na apoštolích máte příklad.

4. A takové máte-li z milosti Boží (jakož zaslíbil je Pán Bůh z Babylona navráceným dáti), následujtež jich bez mistrování, a jdou-li oni za Kristem, vy za nimi jděte. Neřád to byl předešle v církvích našich, že sobě sami posluchači služebníky vybírali, někteří jen učených, vzácných, zdvořilých, výmluvných, všickni pak
 20 takových, kteříž by jim tak, jak oni chtěli, uši lektali a oči pásli, hledajíce. Ale to nebyl řád, nejmilejší, nebo ne ovce pastýře zpravovati mají, než pastýř ovce. Učí-li neb činí-li podlé zákona zprávcové vaši, to příkladem [apoštolů] souditi a na to pozor míti dovoleno vám jest, nýbrž dle poručení Ducha Božího povinni jste; ale když služebník podlé zákona kráčeti chce, v tom jemu sáhati a vyměřovati lid moci nemá. Nechoď ty za nimi (dí Jeremiášovi Bůh), ale oni ať jdou za tebou. Podobně svrablavosti té uši (kterouž jste jen vždycky [při někdejších] kázáních hledávali) nechť vás pomine pro milosrdenství Boží; jestli se vám co slova Božího buď
 30 z zákona neb evangelium přednáší, když jen v sprostnosti a přisnosti jest, věrte, že moc svou při vás věřících provoditi bude k spasení, slovem Božím od kohokoli mluveným a jakkoli v čas neb nevčas kázaným nesejde, jen budou-li srdce vaše povolná Bohu.

5. Milujte služebníky své, kteříž vás napomínají v Pánu (a jakž praví Duch Boží), velice je milujte pro práci jejich¹⁴ a modlte se za ně, aby jim (zvláště po tomto nyní církve zpuštění) Bůh dával Ducha moudrosti a otvíral ústa jejich k užitečnému rozhlašování tajemství Božích.

6. Povolni buďte zprávcům svým a poslušni jich buďte, neboť oni bdějí nad dušemi vašimi (jakožto kteříž mají počet vydati), aby

2 Sedechiáše] za tím sl. neb a mezera. — 24. apoštolů] sch. v ruk. — 29. při někdejších] v ruk. někdyh (!).

¹¹ Mich. 2, 11. ¹² 1. Král. 22, 11. ¹³ Řím. 16, 17, 18. ¹⁴ 1. Thessal. 5, 13.

to činili s radostí, ne stýskáním, nebo by vám to nebylo užitečné.¹⁵ Protož nebývejte jako oni Izraelští, kteříž za času Jeremiáše říkali: Co ty nám ve jménu Hospodinovu mluvíš? Neuposlechneme tě!¹⁶ A neb prosíc o radu, když jim z místa Božího dána byla, neučinili předce.¹⁷ A za času Ozeášova, kdež o nich sám Pán Bůh praví: Žádný jim nedomlouvej, aniž je kdo tresci, nebo lid můj podobní jsou těm, ješto se vadí s knězem.¹⁸ Neboť by vám ješto tak učinil Hospodin jako oněm, že by vás zavrhl a v zemi vaší pohubil. Ale buďte jako Izraelští z Babylona navrácení, kteříž, v čemkoli jim Ezdreáš kněz napravovati poroučel, ve všem poslouchali, i ty manželky cizozemky (ačkoli bez pochyby milé) od sebe propuštějíce; a jako Efežští, Tessaloničtí a Filipenští, nad jejichž poslušenstvím a v pobožnosti prospěchem plesal apoštol, je nazýváje slávou svou, radostí svou, korunou svou. Tak budete-li činiti, zachutná sobě v vás Hospodin a požehná vám, vzdělá vás a osadí bezpečně, i budete, jako by vás nikdy nezahnal, a posílí vás, abyšte ve jménu jeho ustavičně chodili, praví Hospodin, a budete seděti jeden každý pod vinným kmenem svým a pod fíkovím svým, a nebude, kdo by přestrašil vás, nebo ústa Hospodinova mluvila.¹⁹ A budete jako zahrada svlažená a jako pramen vod, jehož vody nevysychají.²⁰ A budete jako potrestaní, a však nezmordovaní, jako zarmoucení, a však zase se rozveselující a vždycky radující.²¹

Ten pak, kterýž začal v vás dílo dobré, dokonejž až ke dni Ježíše Krista,²² a naplníž vás známostí vůle své ve vši moudrosti a rozumnosti duchovní, abyšte hodně chodili Pánu ke vši líbeznosti jeho v každém skutku dobrém, ovotce vydávajíce a rostouce v známosti Boží.²³

Kapitola dvacátá sedmá.

Napomenutí k reformatörům.

Kdykoli Božím slitováním potěšené církvi obnova nastávala, vzbuzoval Bůh jistě své nástroje, skrze něž se to konalo, i politiky: Mojžíše, Davida, Joasa, Ezechiáše, Zorobabele, Nehemiáše, Konstantina, i duchovní: Arony, Samuele, Natany, Jójady, Aggeáše, Jozue, Petry, Pavly, Viklefy, Husy, Lutery. Nepochybně tedy (ex analogia operum Dei) věříme, že i nyní při pádu Babylona (nad nímž všecka království země v nepokoje přišla, a Bůh podlé předpovídání svých nebem i zemí pohnul, aby všechny národy k žádoucimu národů obrátil) vzbudí nějakého reka, Cyra

¹⁵ Žid. 13, 17. ¹⁶ Jerem. 44, 16. ¹⁷ Jerem. 38, 15. ¹⁸ Ozeáš 4, 4. ¹⁹ Mich. 4, 4. ²⁰ Izai. 58, 11. ²¹ 2. Kor. 6, 9, 10. ²² Fil. 1, 6. ²³ Kol. 1, 9, 10.

nebo Konstantina, kterýž způsobí po národech církvi pokoj a slobodu, a v slušné spořádání ji uvede, aby to poslední veliké světlo světu tím jasněji svítilo. A pošle také jednou ještě, nežli přijde veliký a hrozný den Páně, slavného nějakého Eliáše, kterýž by všemu modlářství a všechněm při víře kulhavostem konec učinil, obrátil srdce otců k synům a synů k otcům. Mezitím i, nežli by k tomu přišlo, potřebí jest vyšším všechněm knížatům, panstvu, kněžím osvíceným, jak čího ducha Bůh vzbudí, mysliti na to, aby v poddaných sobě krajinách a místech svatou tu Bohu milou reformací, ¹⁰ (jmenovitě vyzdvižení dobrých řádů v církvi i v politii) začali, nebo toho od nich Boží rozkaz, toho přítomná potřeba, toho času příhodnost, toho ta, kterouž Bohu dlužni jsou, vděčnost, toho jich samých budoucí potěšení vyhledává.

K vám tedy nejprvé, ó Zorobabelové a Nehemiášové Boží, knížata a páni, kteříž máte přednost v čeledích otců svých, a vás Bůh panováním nad lidem svým poctil a Ducha svého, ducha umění a horlivosti vám udělil, k vám, pravím, obracím se napřed a vás jménem Božím napomínám, abyšte ne napřed k důchodům svým a pohodlím svým chvátili, ale napřed na zvelebení slávy Boží pomýšleli, což skrze ušlechtilé vlasti a církve spořádání bude. ²⁰ Posilítež se tedy v Pánu a přiložte srdce k cestám Božím, abyšte jeden každý mezi poddanými svými a všickni v celé vlasti napravili řád církve i politie. Řád církve v tom bude, abyšte chrámy, kněží a lidi napravovali. Chrámů napravení v tom bude, abyšte je od poškrvn modlářských vyčistili, a abyšte je znovu posvětili. Vyčištění chrámů jak by se díti mělo, vizte příklady svatých reformátorů, obzvláště jak Ezechiáš, jak Machabejští, jak Kristus chrámy vyčišťovali, jmenovitě vymítáním modlářských oltářů, obrazů, penězoměnečných stolů a jiných všelijakých modlářství a svatokupectví ³⁰ nástrojů a nástrah. Protož vymectez i vy všechny Antikristské, modlářské, nevěstčí šperky z míst svatých, i obrazy, nejen proto, že je Bůh dělati zapověděl a vzdělané bořiti a kaziti poroučel, ale obzvláště nyní pro čtyři příčiny:

1. Že tak příklad těch předešlých svatých reformátorů ukazuje, aby, cokoli ne od Boha původ má, vyzdviženo bylo.

2. Že některým pobožným Izraelským a Judským králům za zlé se má, že výsostí nezkazili a tím podnětu budoucímu opět modlářství nechávali, tak že, prý, lid nenastrojil cele srdcí svých k Hospodinu. Protož vy podobného Božího naříkání na se neuvozuje, ⁴⁰ abyšte budoucím zlým a necelostí lidu k pravému, čistému evangelium vinni nebyli.

1. kterýž] *ruk.* kteriz (!).

3. Bůh ženy Madianské proto, samy že krásou a úlisností svou Izraelské byly k hřešení přivedly, pomordovati poručil, čehož když Izraelští, krásy jejich šanujíce, neučinili, horlil Mojžíš velice, a musili to učiniti.¹ I nedal-liť Bůh živým obrazům, proto že nástrahou byli modlářství, odpouštětí, čím méně dřevěným a kameným? Nebo byť i to bylo, že evangelíci v kostelích svých předešle modlářských obrazů neměli, než pamětné toliko, již však skrze Antikrista modlářstvím poškvrněné jsou hůře, než onen Mojžíšův had, jež pro poškození modlářstvím stroskotal Ezechiáš, a Machabejští nejen postranní, od pohanů vzdělané oltáře, ale také pravý² Boží oltář proto, že pohanskými oběťmi poškozen byl, vybořili a rum ven vyházeli. Čím více to věci té, již nikdy Bůh vzdělati byl neporučil, nýbrž vždycky vnadou modlářství byla, po takovém hrozném jí poškození učiniti sluší a náleží.

4. Bůh nemoha starému svému lidu (ač s nimi o to často skrz proroky činiti mívál) modlářství ubrániti, poslal na ně Babylonské a dal je hrozně ztrestati, oznámiv skrze proroka, že je aspoň tak modlářství odučí: Tehdáž, prý, zavržete obestření rytin svých stříbrných, a oděv slitin svých zlatých, odloučíš je jako nemoc svou trpící, řka jim: Táhněte tam!² I bylo tak, že od tehdejšího z Babylona navrácení již se na věky žádnými víc modlami nepoškvřují. Podobně se nám evangelikům přihodilo, že, ač nás Bůh od Antikristských bludů oddělil, nám se však rytin a slitin všelijak opustiti nechtělo, až Bůh teď skrze téhož Antikrista hrozné zpuštění na nás uvedl. Dejž tedy Bůh, abychom i my z Babylona se vracující podle toho Božího předpovědění a Izrahelských příkladů se zachovali, a více sobě na rytinách a slitinách nezakládali na věky.

Řekl-li by kdo: Co pak s obrazy dělati budeme? Na to já nevím co odpověditi, jediné, že na příklad starých svatých reformátorů hleděti velím. Mojžíš slitinu modlářstvím poškozenou ohněm³ spálil a prach do vody vsypal; Joziáš všeliké ryté a lité obrazy stloukl, zdrobil, setřel a rozsypal po hrobích modlářů; Aza a Ezechiáš a lid jejich rozhorlivší se rozsekali, stroskotali a rozházeli obrazy. O Manassesovi se toliko praví, že je z chrámu vymetal a za město vyházel. Podobně Kristus stoly penězoměnců a jiné nečistoty (nebo obrazy se od Babylonského zajetí již víc nepoškvřňovali) z chrámu vymetal. Jakob pak patriarcha, aby samy od sebe shnily, pod dubem je zakopal; a to se zdá nejmírnější cesta, aby pohřbeny byly i památka jejich s nimi. Tak chrámy od modlářství

1. ženy] *ruk.* zemí. — samy] *ri. k.* samé.

Kap. XXVII. ¹ 4. Mojž. 31. ² Izai. 30.

a pověr vyčistí, potřebí bude znovu je posvětit; ale jak? Zdali nějaké svěcené vody kropením, či soli posypáním, či kazatednic mrskáním, či novým oltářů mazáním, či křížů nějakých po stěnách děláním? Nikoli, Antikristoviť to byli šermové, pověry k čarám a kouzlům nežli k posvěcení podobnější věci; jiný, daleko jiný, sprostnější, a však mocnější způsob Duch Boží nám ukazuje skrze apoštola řkoucího: Všelike stvoření Boží posvěcené bývá skrze slovo Boží a modlitbu;³ a takť i Šalomoun chrám svůj posvětil. A tak tedy vyčistí místa svatá, bude potřebí shromáždění veliké svolajíc, modlitby svaté vroucně konati a slovo Boží v čistotě kázati začít; tak ta místa v pravdě svatá budou, nebo dům můj [dům] modlitby slouiti bude u všech národů.⁴

Napravení kněží záležeti bude v tomto čtverém:

Jedno, aby řádně do chrámu byli uvedeni, a moc přisluhování církevního zase jim odvedena byla.

Druhé, aby jim Krista kázati poručeno bylo, hádky pak a disputací zastaveny, tak aby někteří novou, nevčasnou horlivostí různic zase nevtrušovali, ale ať bázni Boží lid učí, zvláště nyní po takovém Babylonském zpuštění, když lidé jako v duchovní Sodomě²⁰ rozpustilostem všelijakým zvykli, aby zase ku pokání a pobožnosti vedeni byli.

Třetí, aby kněžím statky a důchody pozemské zapověděli, proto že je Bůh v staré církvi zapověděl, a o nové skrze Ezechiele mluvě, vrchnostem tak poručí: Vladařství nedávejte jim v Izrahel já jsem vladařství jejich.⁵ Protož dobře by bylo kněžím i rolí i vinic i domů a dvorů zanechati, proto že to všecko v záповědi Boží obsaženo; a Sirach za nemožné pokládá, aby, kdo se myslí s zákonem obíratí má, zevnitřních živností práce hleděti měl. A zkoušení to ukazuje, že kněžské to důchodů rozšiřování podnět jest lakomství a začátek opouštění povinností a první základ lhostejnosti, bůjnosti, pýchy. Mají-li pak kněží toho se vzdalovati, má a musí jim od vrchnosti slušné vychování nařizeno býti, proto že jim to právem Božím povinné jest, aby, kdo evangelium slouží, z evangelium živi byli; takť jest to Pán nařídil, tak i svatí reformátorové činili, že i kněžím i pomocníkům jich i manželkám a dítkám jejich opatření nařizovali, aby, prý, ochotnější byli v zákoně;⁶ a Bůh tomu dílu jejich žehnal.

Čtvrté, napravití potřebí kněží v tom, aby mezi nimi řád nějaký slušný vzdělán, vyzdvižen byl, jmenovitě: 1. Aby sami ne-
40 běhali, než voleni řádně byli. — 2. Aby to volení bylo v moci

11. dům] *sch. v ruk.*

³ 1. Tim. 4, 5. ⁴ Mark. 11, 17. ⁵ Ezech. 44, 28. ⁶ 2. Paral. 31, 4.

starších neb superintendentů. — 3. Aby nebyli voleni než hodní. — 4. Aby byli vždy nějakí ministerii gradus, a aby se nedávali per saltum. — 5. Aby kněží spořádání byli, kdo na koho pozor míti a kdo kým se zpravovati má. — 6. Těm, kteříž zpravovati, i těm, kteří poslouchati mají, aby jisté regule byly. — 7. Na vystupující z řádu aby byla kázeň. — 8. Aby bývaly visitací a synodové každý rok.

Co od koho by se a jakým pořádkem konati, a co při tom říditi mělo, jako i jiné ty všechny připomenuté věci jak by se plněji spořádati měly, toho se všeho forma a neb způsob buď z příkladu apoštolské sprostnosti, z psaní jejich, a neb na způsob staré oné církve po apoštolích, když právě v květu svém stála, z dekretů starých svatých concilií vzíti může. Jakož kdyby ducha předních Bůh vzbudil, že by se k takové svaté, společné v celém království reformací naděje ukazovala, mohlo by se to, jakým řádem apoštolé a učedníci jejich církev spořádali, v jedno shledati, tak aby nového Božího chrámu základové ne jinak než na gruntech starých položeni byli.

Spořádání lidu strany vrchností v tom jest, aby je k chrámům předně a potom skutečné pobožnosti (předešlé všelijaké rozpustlosti zastavíc) přidrželi. Kněží pak, dobře by bylo, aby sobě posluchače tak, jako staří, rozdělili na catechumenos, adultos a seniores, totiž na počáteční, dospělé a starší. Počáteční byli mládež a jiní hloupí, artikulům víry a náboženství teprv se učící, kteříž sic pokřtěni byli, svátosti však večeře Páně, dokudž by tajemstvím těm nevyrozuměli, neužívali. Dospělí byli vyučeni již tajemstvím víry a plně všemu v církvi obcující. Starší byli muži z obce zvolení, pobožní, osvícení, vážní, obyčejně staří, aby byli pomocníci kněžství strany pozoru dávání na lid, jak se kdy v svém povolání a křesťanství chová neb nechová, též aby vedlé kněží, zprávců svých, soudy církevní uvažovali a tak lidu Božího zpravovati a v řádu držeti pomáhali. To byl lid křesťanský v řádu stojící. Z řádu pak vystupující skrze kázeň církevní opět byli na dvě dělení: jedni slouli excommunicati, vyloučení, druhí paenitentes, kající. Vyloučení byli, kteří sobě přílišnými výstupky toho zasloužili, aby z církve naprosto vyvrženi byli, a jimž se ani k svátostem ani do chrámu přístupu nedopouštělo, jako jiným pohanům. Kající pak, kteří pro lehčejší, a však škodlivé vejstupky (a neb po vyloučení milosti žádající, ještě) od požívání večeře Páně dotud, dokudž by dostatečně pokání a nápravy neosvědčili, odloženi byli; a těm se chrámu nercili nebránilo, nýbrž nad jiné pilněji choditi museli, na obzvláštní však místo. Což vše že tak býti má, má-li církev kvěsti a růsti,

z Písem a z psání učitelů starých dověsti se, i forma toho plněji vzata býti může. A to bude řád církve.

Řád politický pěkný a slušný záležeti bude v obnovení těchto věcí: 1. Úřadů osobami hodnými. — 2. Práv psaných (i na přístupníky první dsky zákona). — 3. Škol a bibliotek. — 4. Špitálů, řádů o žebrácích, též řádů o sirotcích chudých. — 5. Řádu o minci. — 6. Řádů strany šatstva vedlé rozdílů stavů. — 7. Bezpečnosti silnic a v hospodách řádů, též o zločincích a způsobu jich trestání skrze cuchthouzy. — 8. O způsobu panování nad poddanými. — 9. Po-
 10 zoru v obcích, aby se každý poctivým nějakým obchodem živil. A naposledy: 10. Pilnosti v ostříhání toho všeho. Čehož všeho opět plnou formu z Písem a politických fundamentů a příkladů nejpořádnějších starých i nových obcí vzíti nesnadné nebude, jestli že jen ti, jimž o to péče přináleží, srdce přiloží k cestám svým, na čemž, poněvadž slávě Boží a dobrému církve a vlasti i všech veřejnému potěšení [slouží], záleží.

Nuže tedy, vy knížata lidu, vy přemilé vrchnosti, probudtež se, povstaňtež, rozhorletež se, abyšte, jsouce bohové zemští, nebeskému Bohu učinili zalíbení a podlé slova jeho, pro slávu jeho
 20 obnovili sobě církve a politii v řádech dobrých. Buďte, prosím, Azové, Jozafatové, Joziášové, Ezechiášové, Nehemiášové Boží, kazte neřády a vzdělávejte řády! Zvláště pak nyní při této příležitosti a příhodnosti času buďte všickni Davidové! Nevcházejte vesele do domů svých, neléhejte na ložce své, nedejte usnouti očím svým ani zdřímati víčkům svým, dokudž byšte místa Hospodinu nenalezli a odpočinutí arše jeho. A tak také budete Zorobabelové, jako početní prsten na ruce Boží každý z vás.⁷

Vy pak, ó theologové, služebníci Krista Ježíše a místodržící jeho, buďtež jim opravdově na pomoc, zvláště vy Finesové, Samu-
 30 elové, Natanové, Jojadové, Jozuové Boží, kdo nad jiné větším osvěcením a horlivostí podělení jste, probudte se a přiložte mysl k cestám Božím (sic budete-li vy mlčetí, kamení bude volati). A Satan vám po pravici bude, aby se vám protivil, ó Jozuové Boží, však nebojte se, skrotí jej Hospodin; a ač byšte jakýmikoli calumniemi a útržkami mazáni byli, však nebojte se, sejme to z vás Bůh, a dáno vám bude, abyšte chodili mezi angely Božími, nebo ne pro samého Jozue to zapsáno jest, ale pro všechny, kteří na jeho místě nastupují, chrám Boží vzdělávají a pořádají.

13. nebude] *ruk.* bude (!). — 16. slouží] *sch. v ruk.* — 19. Bohu] *v ruk. dvakráte.*

⁷ Aggaeus 2, 24.

Řekl-li by kdo: Těžké jsou to věci! Odpovídá Bůh: Ne silou ani mocí (lidskou) stane se to, ale Duchem mým, praví Hospodin zástupů, nebo milost, milost stane se Jeruzalému. Dí-li kdo: Těžce se to stane, aby taková veřejná reformací býti mohla! Odpovídá Bůh: Kdož by pohrdal dnem malých začátků? Poněvadž sedm očí Hospodinových, procházejících všecku zemi, i na samé závaží díla toho hledíce, veselí se.⁸ Dí-li kdo: Ještě jsme nevyhráli; odpovídá příkladem svým Izrahelský lid, že se jednou rukou Jeruzalem stavěti, druhou proti ostatkům nepřátel zbraň držeti může. Dí-li kdo: Kdyby to jen jíti mohlo a chtělo! Odpovídá Bůh: Jen se posilňte, Zorobabeli kníže, Jozue, nejvyšší kněže, a všecken lid země této, a dělejte, nebo já s vámi jsem, dí Hospodin zástupů. Podlé slova smlouvy mé stane se, Duch můj stane u prostřed vás, jen posilňte se!⁹

⁸ Zach. 4, 10. ⁹ Agg. 2, 5. 6.

Otázky některé o Jedno- tě B. J.

Jednota, na kterou Bůh předem
trefiti dal, v posavad z milosti Boží
mámy námi zachována byla.

Jednota, jest gšpěho počtu Cyrků a dlužebníků gegi-
svolení a sobě vespolet žuvagaj, špolučnému a jedno-
myslnému špřigaj, v věcnj čistoty, a v šimoru pobožno-
sti, v obogim pat tom Řádu a poslušestvuj: tak aby vsi-
ctmí o sobě vědauce, na sebe posor dazice, vespolet se
milujice, a medle pohěby poručujice, potěšujice, napomj-
naujice a vsselizal rečujice, štuje to opauštěnj sebe
žamutě, a pohoršej předgajet, a vsserko dobre pri sobě
vespolet rozdělavali. Čomuj poněradž nedostatkův křš-
ťanské a naruživosti čisto přetajiti činj, a takový řád ruskj
přimějati jest na pomor, čazen šestá, štuje mž se nežinaj
probuguj, neopravdivoj tu povinnosťm dožaněj, přenova-
cency pat men vzmjtagj. (aby se Cyrkine tělo gatto čis-
sem kšpě nenatěželo.)

Taková jednota měla by v celé Cyrkvi býti: protože taková
nejvyšej křšťanstva vssegněm vředlajctm šimor vydal, a
dypostoli křesťelsk žebry zallědali, takový v mř a neginaj
řád vyšdivisovali: a bylo tak v prvotnj Cyrkvi vssudj.
Ale je pat brdy paděšle tajejnštnj nepravosť přjga činej-

OTÁZKY NĚKTERÉ

o

JEDNOTĚ BRATRŮ ČESKÝCH.

Komenský nejmenuje se sice nikde výslovně skladatelem spisku „Otázky některé o Jednotě Bratří Českých“, ani ve známém listě nakladateli Petru Montanovi neuvádí se mezi díly jeho. Obojí okolnost však lze vysvětliti, neboť obsah spisu zřejmě ukazuje, že byv jako úřední dobrozdání podán užší radě, nebyl určen pro vydání tiskem a nemůže tedy počítán býti mezi spisy širšímu obecenstvu sepsané. Nicméně z obsahu vysvítá zcela na jisto autorství Komenského, nehledíc ani k tomu, že v jediném rukopise zachovaném, psaném cizí rukou, na dvou místech vyskytují se malé opravy vlastní rukou Komenského. S tím souhlasí také několik narážek, jichž se nám dostává ze spisu samého o spisovatelově osobě. Počítá se ke kněžím na rozdíl od posluchačů („pobožnost opravdovou . . . musíme mezi sebou a posluchači obnoviti“) a v poslední větě, jak se zdá, počítá se k užší radě, již dobrozdání se podává, na rozdíl od ostatního kněžstva („především pak potřebí s Bohem se o to raditi skrze vroucí modlitby, snad i mezi kněžstvem nařízené“).

Doba složení připadá jistě mezi měsíce září r. 1631 a květen 1632, kdy zakročením švédského krále Gustava Adolfa štěstí válečné naklonilo se k evangelíkům, Sasové obsadili Prahu, obnoveny zde evangelické bohoslužby a konsistoř, a exulanti ze sousedních zemí počali se houfně vraceti do Čech. Na tyto poměry poukazují jednotlivá místa spisu („navráť-li nás Bůh zase do vlasti, o čemž nám naději dává“), nebo mluví-li o nastávající úpravě církevních poměrů v Čechách na základě majestátu císaře Rudolfa II. Ale nehledíc ani k takovýmto místům jednotlivým, jeví se celý spis pochopitelný jen s podmínkou, že se Jednota chystá zříditi si opět nová sídla ve vlasti a hledí již před tím zaujmouti zásadní stanovisko k různým otázkám, jež by se snad při tom naskytly.

Zdá se, jak svrchu podotčeno, že ve spise vyskytuje se narážka, že Komenský jej skládaje byl již členem užší rady. „Za předního v Jednotě staršího“ byl sice ordinován teprve na synodu lešen-ském dne 6. října 1632, ale členem užší rady jmenuje se již na schůzi dne 1. srpna 1632. Kdy se stal konseniorem, není ovšem známo, ale v té hodnosti patrně předložil toto dobrozdání v době mezi měsícem zářím 1631 a květnem 1632. Složil-li je, jak Jireček míní, na rozkaz starších, či pravděpodobněji z vlastního podnětu, nelze určit ani z obsahu ani z jiných zpráv.

V celku jedná spisovatel zevrubně o čtyřech otázkách. V odpovědi na první otázku: Co jest Jednota? definuje pojem její, jak se „Jednota Bratří Českých“ v církevních dějinách objevuje, ale rovněž již v církvi apoštolské. Teprve nastalé později spory církevní a dělení zrušilo jednotu, jejíž podstatou jest „církví a služebníků jejich svolení a sobě vespolek zavázání k společnému a jednomyslnému ostříhání v učení čistoty a v životu pobožnosti, v obojím pak tom řádu a poslušnosti“ atd. Rovněž nemohla trvati pod následujícím potom tyranským panstvím Antikristovým, totiž pod papežstvím. Také reformátorové bojovali příliš jednostranně jen proti bludům a nikoli též proti nepořádkům. Naproti tomu předkové naši zřídili mezi sebou tuto Jednotu a udrželi ji úpravou a kázní ve čtyřech směrech: 1. byla v učení čistota bez roztržek, 2. v ceremoniích jednomyslnost, 3. v životu pobožnost, 4. církví našich společnost. O udržení této Jednoty mezi námi pečovati poroučí jednak vysoká její cena pro trvání církve, pak úcta k našim předkům, posléze okolnost, že nyní ocitla se ve velikém nebezpečství. Že pak nám nyní Bůh poskytuje naději k návratu do vlasti, třeba oslabenou správu opět oživit a Jednotu zříditi.

Třeba však pomýšleti nejen na udržení, ale i na rozšíření Jednoty, jednak „proto, že všech dobrých věcí povaha a vlastnost jest communicativum esse“, dále že Kristus i apoštolé na svých přívržencích vždy se dožadovali šíření dobra, posléze „protože každá věc, neroste-li, zachází“. Tu nelze se snad tím spokojiti, že trvání Jednoty zajištěno jest mládeží podrostatjící, neboť třeba vždy přidávati nové krve, aby zůstávala života schopna. Nově získaní členové „živější jsou než staří zákřskové, jimž všecko zvetšelo. Otcové naši toho příliš málo dbali a proto naříkali nad ubýváním a hynutím obcí.“

K udržení a šíření Jednoty naskytují se dvě cesty: „aneb skrze sjednocení se s jinými jednotami (zvláště v čistotě víry již jednomyslnými) a v řád s nimi v jeden vjítí, aneb skrze statečné obnovení obzvláštnosti své“. První cesta poskytovala by trojího užítí; neboť ke sjednocené církvi evangelické by se katolíci snáze přidávali, kdežto nyní často nevědí, ke které z rozličných stran evangelických přestoupiti. Touto cestou mohou dále Bratří pravověrným (orthodoxním) pomoci k pevnému řádu, kterého se jim posud nedostává. Jak z dalších míst patrné, Komenský míní „orthodoxními“ vyznavače konfessee české z r. 1575, kteří nenáleželi k Jednotě Bratrské. Bylo ovšem „v porovnání“ mezi bratrskými a utrakvistickými stavy ze dne 28. září 1609 vyjednáno, že zvláštní pojmenování mají přestati, „ale abychom všickni vespolek slouli a se jmenovali křesťané pod obojí“.¹ Že však Bratří podrželi svůj zvláštní řád, podrželi ve skutečnosti také své zvláštní jméno, „Jednota Bratří“, a to jakožto jedna skupina církve podobojí, a na rozdíl od nich ostatní většinu té církve, jak se zdá, nazývali „orthodoxní“, třebas nikoli úředně, ale aspoň v obyčejném životě. — Třetí prospěch z té cesty bylo by snadnější ovládnutí toho řádu a kázně, kdyby měla platnost jednotně v celé církvi české. Takové spojení muselo by vycházeti od stavů, pánů, rytířův a měst, protože majestát Rudolfov, právní základ evangelické církve v Čechách, dán byl stavům.

¹ P. Skály ze Zhoře *Historie Česká*, vyd. K. Tieftrunk, I, 252.

Kdyby však spojení to se neprovedlo, zbývala by druhá cesta k udržení a šíření Jednoty, totiž aby se utvrdila a posílila ve své obzvláštnosti. Aby se k tomu našla správná cesta, Komenský z dějin Jednoty stanoví, které byly její vnitřní a vnější opory; vnitřní jmenovitě: „pilnost v vyučování lidu, pobožnost pravá, řád a poslušenství společné, kázeň“; vnější: „pokojné k jiným lidem se chování, knih užitečných vydávání, patroni a ochráncové“; rovněž i nedostatky její, které překážely dalšímu vzrůstu, totiž nedostatek vyššího vzdělání a škol, zvyk omezovati se na menší kroužky, kdežto evangelíci „ujímali se celých obcí a církví“, konečně spojená s tím chudoba. Kromě toho ovšem i úpadek vnitřní, ubývání zbožnosti a kázně, působil poklesání Jednoty. Pohled na jiné jednoty církevní učí, že za své trvání a zdar zavázány jsou hlavně školám a ochraně vrchností.

Na základě těchto úvah Komenský v osmi závěrečných větách sestavuje v jedno, nač v budoucnosti hlavně bude potřebl dbáti, aby se Jednota udržela a povznesla. Nejzjevněji vykládá požadavek, aby se hned po návratu do vlasti pokud možno nejvíce škol založilo, a to jak českých, tak i latinských.

Spisu tohoto zachoval se jediný rukopis v Museu království Českého v Praze, obsahující dvanáct listů v 4°, z nichž poslední jest prázdný.

Vydán byl tiskem poprvé od Jos. Jirečka v časop. „Besedě učitelské“, ročn. X. (1878), č. 18, 19, 21.

Německý překlad Eugena Schmidta vyšel v časop. „Brüderbote“, 1878, v č. 11. a 12.

I. Co to jest Jednota, na kterouž Bůh předkům našim trefiti dal, i posavad z milosti Boží mezi námi zachována byla?

Jednota jest jistého počtu církví a služebníků jejich svolení a sobě vespolek zavázání k společnému a jednomyslnému ostříhání v učení čistoty a v životu pobožnosti, v obojím pak tom řádu a poslušenství, tak aby všickni o sobě vědouce, na sebe pozor dajíce, vespolek se milujíce a vedlé potřeby poučujícíce, potěšujícíce, napomínajícíce a všelijak retujícíce, skrze to opouštění sebe, zámутky a pohoršení předcházeli a všecko dobré při sobě vespolek vzdělávali. Čemuž poněvadž nedostatkové lidští, vášně a náruživosti často ¹⁰ překážku činí a takový řád ruší, přivzata jest na pomoc kázeň svatá, skrze niž se neživí probuzují, neopravdoví ku povinnostem dohánějí, převrácenci pak ven vymítají (aby se církve tělo jako kvasem těsto nenakazilo).

Taková jednota měla by v celé církvi býti, proto že takové nařízení Kristus Pán všechněm uředníkům svým vydal, a apoštolé kterékoli zbory zakládali, takový v nich a nejinaký řád vyzdvihovali; a bylo tak v prvotní církvi všudy. Ale že pak brzy podešlo tajemství nepravosti, pýcha kněžská a biskupská, povstaly roztržky v církvích veliké, až Antikrist opanoval a pod svou moc tyranskou ²⁰ uvedl všecko. Proti němuž když Bůh vzbudil Luteru a jiné, ti proti bludům více nežli proti neřádům bojující, na vyzdvižení a obnovení řádu zapomněli. Protož tam dělá téměř, kdo co chce; každý posluchač jest svým knězem, každý kněz svým biskupem.

Předkové naši z vnuknutí milého Boha na to přišli, aby čistotu učení a života začavše, také obě to řádem a kázní ohradili a opět k strážení řádu a kázně starší sobě, nižší i vyšší, z kněží i lidu (soudce) zřídili. Kterýmž prostředkem zachována jest (s pomocí Boží) až posavad

1. v učení čistota, bez roztržek, když se žádnému žádných nových smyslů uvozovati nedopouští, než soudí-li kdo co za potřebné strany vysvětlení některého artikule víry, to se společně uvažuje a zavírá.

2. V ceremoních jednomyslnost, bez rozdílnosti, když se žádnému nic nového uvoditi nedopouští bez společného všech na to svolení.

3. V životu pobožnost, bez nějakých těžkých pohoršení, když všickni pod bázni a kázní jsou, v svědomích svázání jsou, a přičinám zlého (znamená-li se kde co) časně se přitřž činí.

4. I sama církví našich společnost stále trvá bez roztrhání a vyvrácení, ješto bez lidského téměř ramene, samým tím řádem a v ujímání se o sebe vespolek jednomyslností. Nebo ač mnoho a často všelijaká nepřátel usilování na vyvrácení Jednoty šla, na darmo však, proto že Bůh (jemuž se líbí, když Bratři v jednomyslnosti přebývají, Žalm 133.) všecko vždycky ruší a také (podlé Písma) provázek trojnásobný, ovšem mnohonásobný nesnadně roztržen bývá. Nýbrž i teď, když se zdálo, že klesneme, stojíme předce v řádu a jednomyslnosti i v rozptýlení svém; tak mnoho může svatý ten Jednoty svazek. Ješto v jiných obnovených církvích toho tak se nevidí ani v pokoji, ani ovšem v pokušení. V pokoji zajisté snadně podcházejí různice, roztržky, sekty a prostopášnost života. Čehož na příklad jsou mezi bratřími Švejcary vylíhli Novokřtenci, mezi Malopolskými Fotiniáni, mezi Nydrlendery Arminiáni, v Luteránstvu Philippistae, Osiandristé, Libertini, Flaciani etc. Ovšem pak, když na které jejich církve pokušení přichází, žádný o žádného se nestará, jen každý o sebe, a jde všecko různě. Nebo nemůž jinak býti než podlé povědění mudrce: Kde není hradby, roztrháno bývá jmění (Sir. 36, 25).

30 II. O zachování této takové mezi námi Jednoty potřebí-li se starati?

Potřebí ovšem, proto že

1. Jednota taková jest drahý církve klenot (Žalm 133; Jan 17; Efez. 4, 3 etc.; Izai. 52).

2. Otcové naši jakož Jednotu s prací přetěžkou vyzdvihli, tak i o zachování jí potom úsilně pečovali, roztrhání jí se bojíce a po-

9. bázní a kázní] číslicemi naznačeno přemístění. -- 12. téměř ramene] v rukop. obrácený pořad slov, naznačeno přemístění. -- 25. Philippistae] před tím v ruk. přetrž. Libertin.

božně to předcházejíce. Na jejichž místa nastoupilým táž pobožná péče náleží.

2. Nynější naše přetřlbení a veliké prořednutí i na díle s jinými smíšením obzvláštní dává příčinu báti se Jednoty vymizení, poněvadž otcové naši v pokoji jsouce a zbory kvetoucí majíce, toho se bávali. Naprosto tedy nám mysliti jest, navrátí-li nás Bůh zase do vlasti (o čemž nám naději dává), abychom umdlený řád zase vzkřísiti a Jednotu vzdělati mohli.

III. Sluší-li pak také na rozšíření Jednoty mysliti?

Sluší a potřebí jest všelijak na ty cesty pomýšleti. A to proto: 10
 1. Že všech dobrých věcí povaha a vlastnost jest communicativum esse; proto že natura boni est diffusiva, jakž se příkladem všech tvorů i samého Stvořitele ukazuje. Země zajisté má úrodnost ne pro sebe, než pro jiné tvory. Voda řekami sem tam plyne ne pro sebe sama, než aby se udílela pro potřebu lidem. Slunce má světlost, oheň teplo, vítr čerstvost, kůň sílu, zlato cenu, chléb a víno sílicí moc, bylina lékařství etc. ne pro sebe, než pro lidi. Nýbrž angelé ne sami sobě toliko slouží, než lidem také. A což nade vše váženo býti má, Bůh sám moc, moudrost a všecko své dobré ne samému sobě chová, než poděluje tím všechny tvory 20 své, žádostiv jsa velice, aby od něho jen brali milost za milost, vždycky jsa hotovější k dávání, nežli my k brání. Naproti tomu za zlé se vždycky počítá každému tvorů a nelibé jest, když, co má, pro sebe jen mlti chce, buď že jej závist neb lenost a malátnost k tomu vede. Boháče, bohatství své houževně chovajícího, jako i každého neúčinného, neslužebného, neochotného člověka žádný nechválí. Koně, kterýž sllu svou sobě chová a ji od sebe, kde potřeba, jadrně nepouští, v nenávisti máme. Nýbrž i ta stojatá voda, v jezeře neb jámě své se zdržující a odtud nevytékající mrzí nás, čerstvé řeky raději máme. Protož máme-li ten řád, tu kázeň, tu 30 jednomyslnost, kteréž mezi námi jsou, za věc dobrou, nezadržujeme jí při sobě, ale ať prospívá, kdekoli prospěti můž, na to myslme. Sic zůstane i při nás pravé Sirachovo vyřknutí: Moudrosti skryté a pokladu zakopaného jaký jest užitek obojího? (41, 18).¹

2. Kristus Pán a jeho apoštolé slovem i příkladem učili ne-skrývati se s věcmi svými. Řekl zajisté Kristus: Žádný rozsvícení ne-skrývá jí nádobkou, ani staví pod postel, ale na svícen²

11. dobrých věcí] v rukop. obrácený pořad slov, naznač. přemístění.

Žap. III. ¹ Sir. 20, 32. ² Luk. 11, 33.

etc. Item : Což vám ve tmách pravím, pravte na světle; a co v uších slyšíte, hlásejte na domích (Mat. 10).³ Item : Jdouce po všem světě, kaďte evangelium⁴ etc. Nepraví: Vzdělajíc sobě některé církve přestaňte, ty v řádu držte; než káže vždy dále jíti, až do končin země. Protož s oním, kterýž hřivnu přijma pěkně ji v šátku schoval a potom pánu v cele zase tak, jak byl přijal, odvodil, nebyl spokojen, nýbrž nazval ho služebníkem zlým (ačkoli mrhačem nebyl) a přísně ho strestal, proto že prý měl těžiti hřivnou, aby rozhoj-něný užitek přinesla. Naproti pak tomu velice toho pochválil, kterýž
10 svou hřivnou deset jiných vyzískal (Luk. 19). A dával toho sám na sobě příklad, chodě sem tam, káže, uče, skutky čině, osvědčuje, aby všickni, že od Boha poslán byv poznajíc, obrátili se. A v tom všem tak byl snažný, že to za svůj pokrm měl, dny i noci v tom trávil říkáje, že proto přišel, aby oheň pustil na zemi, a že nežádá jiného, než aby hořel (Luk. 12).⁵ Čehož tedy i my raději žádati máme, jako aby se rozhořoval čím dál, tím jasněji Boží tento oheň za dnů našich mezi námi a skrze nás? Podobný horlivosti Boží příklad máme na apoštolích, kteříž rádi jeden zbor za druhým za-
kládali (Řím. 15, 20), v ničem většího potěšení nemajíce, jako aby
20 rostlo dílo Páně. My sic apoštolé nejsme, a však jsme z milosti Boží v jejich úsilí uvedeni, abychom živostí v povolání a chtivostí k vzdělávání mnohých následovníci byli.

3. Nebudeme-li Jednoty rozšiřovati, ani jí nezachováme; proto že každá věc, neroste-li, zchází. Člověk dotud roste, dokud ho přibývá; zastaví-li se zrůst, trvá poněkud v síle, potom nemožné než zcházeti zase, až i sejde. Podobně každý živočich, každý strom, každá věc. Do cisterny nepřibývá-li čerstvé vody, první se brzy přebere a vyschne. Kovů kdyby se nedobývalo v rok nových, co
jich předkové nadobývali, zužívaly by se jistotně a rozešly, že by-
30 chom nevěděli, kam se co dělo, a naposledy neměli nic. Zahrada neb vinice, jakkoli pilně vysázená a dobrými kmeny porostlá, nepodsazuje-li se nových vždycky, pomalu vyhyne. Město jakkoli dobře založené a vystavené, nebude-li v něm tytéž nových domů staveno, sejde dům za domem, a naposledy samo město zpustne. Nemožné tedy i jednoty církve zachovati bez nového vždycky jiných a jiných církví připojování, proto že nemožné, aby některé vždy nezcházely.

8. prý měl] *v ruk. obrácený pořad slov, naznač. přemístění.* — 14. tady i my] *v ruk. obrácený pořad slov, naznač. přemístění; za tím ps. jiného; přetrž.* — 21. chtivostí] *před tím naps. živostí; přetrž.*

³ Mat. 10, 27. ⁴ Mar. 16, 15. ⁵ Luk. 12, 49.

Řekl-li by kdo: I však se podsazují mládeží podrostající. Odpovím: Mládeží samou doma zrodilou nevzdělá se ani nezachová. Jednota, proto že výstřelkové z kořenů stromů rostoucí sami zahrady nezachovávají, nevnašili-li se odjinud planí a neštěpuje. Nebo ti z domácích kořenů rostoucí často se v neužitečné vlky obracejí, často (a na větším díle) podschnutím starého kořene schnou, ješto nové štěpování vždycky se téměř spanile ujímá. Jakož pak nových zborů a v nově k čistému učení a dobrému řádu získaných posluchačů také ta povaha jest, že živější jsou než staří zákrskové, jimž všecko zvetšelo. Čehož pro příklady netřeba i nyní choditi daleko. 10

A v tomť zdá se, že přehledli otcové naši asi do sta let, oblevivše o to pracovati, aby jiné a jiné k sobě vinuli, na tom již, co zhotoveného bylo, přestávajice. Ale s jakým užitkem? Ukázalo se to jmenovitě, že i zborů počet se menšil, i v zbožích posluchači ředli, i ti ostatkové planěli a krsali. Jakž hned za B. Matěje Červenky že se díti počalo, nařikání jeho vlastní rukou zapsané před rukama jest.

IV. Jakým by pak způsobem takové zachování i rozšíření Jednoty státi se mohlo?

Dvě se ukazují k tomu cesty; jmenovitě: 20

1. a neb skrze sjednocení se s jinými jednotami (zvláště v čistotě víry již jednomyslnými) a v řád s nimi jeden vjítí.
2. A neb skrze statečné obnovení obzvláštnosti své a v ní se, jak sluší, ohrazení a utvrzení. Čehož obojího příčiny i způsob rozvážíc, k čemu by raději směřovati, ukáže se.

O spojení se s jinými.

První cesta byla by podlé onoho Božího zaslíbení: I přestane nenávisť Efraimova, a nepřátelství Judovo vyhlazeno bude. Efraim nebude nenáviděti Judy, a Juda nebude ssužovati Efraima, ale spolu vletí na rameno Filistinských (Izai. 11, 13), totiž abychem 30 přestali trhati se a spojili se proti Antikristu dokonale. A ovšem podlé příkladu apoštolů, kteříž vidouce se trhati síť svou, zavolali ku pomoci tovaryšů svých, na druhé lodi sedících; čemuž poželal Bůh tak, že obě lodi zachovány i rybami naplněny (Luk. 5)¹. Nebo lovení to jejich že bylo figurou duchovního rybářství, sám Pán hned tehďáž jim to vyložil. I nyní tedy, když by Pán Bůh odklidě

22. s nimi] *ruk. s nim (!).*

Kap. IV. ¹ Luk. 5, 7.

překážek, nepřátel, hojně dal lovení a množství ryb nahnal do sítě evangelium svého, an mezi tím síť naše roztrhané a k děláni velikého díla zemdlené jsou: zdá se, že by dobře bylo, na bratři tutouž pravdu v této čistotě vyznávající a řádem se toliko od nás dělící (to jest na jiné lodičce sedící) zavolati a je k společnému dílu přivzítí. Nebo bychom všickni co dělati měli, a Pán Bůh by svorné to dílo oblíbil a obě lodí požehnáním naplnil. Nebo by tak předně Antikristem zmeananý lid snázeji k Boží pravdě obrácin býti mohl, když by se jim před očima tak mnoho roztržitostí (Luteránského, Bratrského, Calvinského náboženství) nenechávalo. Poněvadž, dokud rozdvojení trvá, dotud v prostého lidu očíh nesnadnost trvá, že kam se obrátiti nevědí, jednu každou stranu za obzvláštní sektu držíce. Druhé, pomohlo by se tím způsobem spolu-bratřím orthodoxům² na nohy, že by také někdy k stalému a utvrzenému řádu přijíti mohli. Neb ač jest jich čistý díl, mužů pobožných a osvěcených, o řádu Jednoty dobře smýšlejících, však poněvadž ani k nám přistoupiti nemají proč (nebo jak bychom je opatřili a a pracemi podělili, sami nemajíc leč zbůrků koliks? A opustiti tamto větší počet také pravdu milujících nezdá se jim slušné, aniž nám slušné jest k tomu raditi); sami též mezi sebou nemají prostředků těch, aby řád nějaký podstatný vyzdvihnouti a utvrditi sobě mohli: takto by to bylo snáze, když bychom sstoupíc se v jedno, jako novou, větší Jednotu společně vyzdvihli, do níž by všecky dobré věci nynější Jednoty uvedeny byly, což by více podstatu pravdy majícího vyhledáno bylo, k tomu se přivzalo.

Z čehož by třetí užitek šel tento, že by všecken již řád a kázeň v církevch držeti snázeji bylo, když by obojích tak sjednocených jednostejné o to svolení a k tomu se zavázání bylo, a žádný by svévolný kam před kázní ustupovati neměl. Summou, tak by se dělalo dílo Boží jedním ramenem v církevch celých, jednostejně všudy, mocně, pilně, věrně.

Jak by pak k tomu sjednocení přijíti se mohlo?

Nejbližší cesta k tomu bohdá při navrácení bude skrze panstvo, to jest patrony a collatory a vybrané z měst orthodoxských. Nebo jest podobné k pravdě, že kdofkoli králem bude (bude-li jen evangelík), na majestát Rudolfů navrácení se stane; kterýž poněvadž na stavy vzní, stavové musejí se konsistoře ujímati a ji zříditi, kněžstvo srovnajíc na onen první neb jiný způsob. A tu by k tomu

7. svorné to] před svorné přetrž. to. — 24. což by] za tím přetrž. se.

² podobojím vyznavačům konfesse z r. 1575.

směřovati přišlo, aby se panstvo naše a orthodoxské spolu věci té ujali a mezi kněžstvem svým obojím prostředkovali, až by se cesta k sjednocení ukázala. Tu zajisté my bychom podali panstvu řádu svého; a oni, mají-li co neb spíší-li co, také. A tu panstvo dá řád náš k uvážení jim a jejich nám, aby každá strana, jaký nedostatek při druhé nalézá, a co by doplněno neb změněno míti chtěla a pro které příčiny, oznámila. I ukáže se hned, co bude zůstávati k narovnání; a naděje vede, že ne mnoho. A snad nic, jestliže požehná Bůh, aby conformitas všech agend a řádů v Polště a Litvě dokonána byla. Nebo tu bude res praeiudicata; proti tomu nebudeme 10 míti co mluvit ani my ani oni, poněvadž tuto obojí, na tom sedíc, pobožně a rozšafně uváží a zdeterminují všecko. A tak by hle! ta svatá jednota v pravdě byla nejen mezi námi v Čechách, ale i s Polskými a Litevskými. Nebo byť pak i přišlo něco předce změnití z těchto Polských věcí k způsobu našich církví (kdež celé obce bohdá míti budeme, a ne, jako v Polště, šlachtu toliko), to podstatě jednomyslnosti právě neuje nic. A pakliž by při témž jednání se ukázalo, že sjednocení a vjedno se srostnutí (syncretismus) býti nemůže, ale toliko sloučení neb spojení se k svornosti svaté, i toť by bez užitku nebylo, poněvadž bychom skrze to: 20

1. společně s jinými sobě svobodu svých věcí utvrdili;

2. tím mocněji své vzdělávali.

3. Onino vždy by od nás řádům dobrým zvykati, knihy a snad i muže hodné časem svým (jako Malopolané) z Jednoty berouce; jen toliko na to již mysliti bude, abychom měli v pravdě, což by jiní od nás (pro oslavení skrze nás a Jednotu Boha) bráti mohli, pobožnost, horlivost, umění, řád etc. O čemž následuje.

O zůstání v obzvláštnosti své.

Přišlo-li by k tomu, že by Jednota v své obzvláštnosti jako posavad zůstati mohla a měla, tu bude potřebí, a již jest, bedlivě 30 mysliti na to:

Jak by mohla utvrzena a zmocněna býti, aby nercili nekršala, jako před tím, alebrž znovu jako založena jsuc, rostla a rozmáhala se stále?

To pak má-li se z gruntu vyhledati, musí se gruntem hnouti, rozvážením jmenovitě bedlivým toho dvého:

1. Čím Jednota naše prvé buď rostla, neb hynula?

2. Čím také jiné Jednoty buď stojí neb mdlejí?

Nebo z toho se ukáže neomylně, čeho šetřiti, čemu vyhýbatí musíme.

Jednota naše stála silně, proto že (po Boží milosti) měla silné podpory, vnitř i zevnitř.

Vnitřní její podpory byly:

1. Pilnost v vyučování lidu, vůbec i po domích, tak že věděli, čeho se přidrží, a jak to drahý klenot jest, učení Boží čisté.

2. Pobožnost pravá křesťanská, kterouž snažně mezi sebou vzdělávající, pro ni se Bohu líbili a ochranu jeho zázračnou měli.

3. Řád a poslušensství společné, kterýmž sami mezi sebou svázáni byli.

4. Kázeň, skrze niž řád a poslušensství zdržovali, rušitele pak jeho z sebe vymítali.

Zevnitř bylo:

1. Pokojné k jiným lidem se chování, bez disputací, hádek, svárů.

2. Knih užitečných pomalu vždy na světlo dávání; kteréž sobě i cizí libovali, a že čistota českého jazyka v Jednotě Bratrské se zachovává nejpředněji, vyznávali.

3. Patrony a ochránce vždycky Jednotě Pán Bůh vzbuzoval z panstva i rytířstva.

Nerostla pak Jednota více, než růsti mohla, pro tři příčiny:

Z nichž první byl v počátku jejím i potom nedostatek literního umění a škol. Neb ačkoli Pán Bůh k dílu svému zevnitřních takových pomoci nepotřebuje, potřebuje však jich mdloba lidská, strany učitelů i posluchačů: Onino, že k svým povinnostem skrze to nastrojenější bývají, tito, že lidé jsouce s rozličnými povahami, rozličnými také způsoby jímání býti musejí, k čemuž rozličnost darů z umění nabytých napomáhá. Protož Kristus, nežli apoštoly k národům rozeslal, jazykům a všeliké potřebné moudrosti zázračně je vyučil; a však i mezi těmi opět k největším věcem a s největším prospěchem užíval Pavla, uměním literním v školách vycvičeného; jako i před tím za vůdce lidu svému z Egypta ne jiného, než Mojžíše, ve vši moudrosti Egyptské vycvičeného, vybral. A před obnovením v Evropě teď předešle čistého učení školy nejprv obnovil a skrze znovu rozsvícení jazyků světlo evangelium svého světlo rozsvítil. Kteréhož jazyků světla když předkové naši neměli, nemohli daleko přijíti; zůstávaly jim v světle víry věci některé zatemnělé (až jiní podali svíce), a tím, což měli, ne tak mocně vládnouti mohli. Ješto kdyby uměním jazyků statečně byli zásobeni, byli by mohli rovně tak mocně celé církve a kra-

5. přidržil] *oprav. Komenským z přidržeti.* — 15. dávání] *ps. vydávání; vy přetrž.* — 21. byl] *v ruk. ps. byla; a přetrž.* — 33. obnovením] *ps. obrácením; opraveno vlastní rukou Kom.*

jiny reformovati, jako Luter, Zwinglius, Calvin a jiní, i sám před tím Hus. Ale nedostatek v tom trpěvše (ačkoli jinak muži dary vnitřními velikými, osvícením, pobožností, horlivostí vysoce obdaření) nikdy čacsky nějak na světlo nesměli; a potaženi byvše někdy někteří před mistry Pražské neb před vrchností některé, odolávati nemohli, více na osvědčení nežli k přesvědčení nepřátelům byvše. Ačkoli zajisté sami kořen víry pevný v sobě majíce nepřemožení byli, a však patrné jest, že darů Božích více měli, nežli jich jiným ukázati a o ně se zdělití mohli. Odkudž i ta choulostivost šla, že ani v těch obcích, kdež byli a patrony měli, celých církví se ne-¹⁰ ujímali, druhému kněžstvu toho nechávajíc, sami pak na těch jen posluchačích, kteří se k nim dobrovolně od oněch obraceli, přestávajice. Šlo i to z toho, že, ač nejedni v městech muži učení a rozumní dobře o Bratřích smýšleli, a někteří se k nim i obraceli, promovovati však jich k zprávě církevní v městech svých nesměli. A tento nedostatek potom sami otcové naši poznávali. Nebo B. Matěj Červenka (o němž B. Jan Blahoslav napsal, že soudem a vtípem velikým rovného jemu žádného Jednota neměla)^a tak napsal, že Jednota naše jest mladých kuřenců zpívání, Luter pak a jiní učitelé že jsou staří kohouti. Odtud také (z nedostatku škol a cvi-²⁰ čení se v jazycích) měli jsme od nerozumného lidu posměchy a vytýkání tkadlcovstvím, ševcovstvím etc. Což ač neškodilo jim jakožto v trpělivosti vycvičeným, škodilo však jejich při, protože dílu Božímu, vůbec a směle konánu býti majícímu, překážkou bylo. Protož jsme potom (i Luterovými ostrými napomínáními i samou nuznou potřebou dohnání byvše) škol chytiti se museli; a rozkvetli jsme hned trochu lépe za B. Blahoslava, Štefana, Eneasa etc. Tu zajisté Jednota nejvíce na světlo šla, a zborové rostli, jakž se z Act Jednoty vidí. Nebo tím lidí čistých Jednotě přibývalo i mezi pan-³⁰ stvem i mezi měšťany, kteříž v Bratrských školách vycvičení k úřa-
dům, prokuratorství v Praze a jinde jinak se hodili. Což vidouce otcové, že k zrůstu slouží, vysílali své mládence do cizích větších škol a akademií s velikou prací a nákladem, z kterýchž potom obyčejně sloupové Jednotě brání; tak že všelijak to patrné jest, že Bůh prostředkům, když se jich pobožně užívá, žehná, až i liter-
nímu umění.

Druhá překážka zrůstu Jednoty nastala potom, světlo jiné vedlé světla našeho postavené, učení totiž evangelií, buď Luteránů neb orthodoxů. Nebo když se totéž čisté učení i krom Jednoty

28. šla] v rukop. ps. přišla, při přetřž. — 39. čistě] ps. čistého, ho přetřž.

^a Grammatika česká, vyd. Hradil a Jireček, ve Vídni 1857, str. 290.

přednášeti začalo a s větším žřetelem, co div, že lidé tam raději obraceli oči, a my skrze to že jsme ředli? Nebo onino ujimali se celých obcí a církví a nalézali průchod; my pak částečnosti své se držíce, nejen jsme v koutě zůstávali, ale i k většímu houfu od menšího vždycky přibývalo.

Třetí překážka zrůstu Jednoty byla chudoba, že neujavše se otcové naši výsadních, důchody svými opatřených církví a škol, nemohli jiných, díla Božího statečně dělati pomáhati mohoucích po sobě potahovati, opatřiti jich odkud nemajíce. Ku příkladu zavolali byli M. Ezroma Rudingera do Evančic, aby Jednotě mládence 20 cvičil bez vysílání jich tak nákladného do cizích škol. I svolili páni každoročně na něj dávatí plat (jakž v Historiích Moravských zapsáno), a to některý rok potrvalo (ne bez patrného užitku). Ale když se pánům dávatí stesklo, Ezrom puštěn zase. Potom pan Jeroným Šlik, učený theolog, z Genevy psal Jednotě i sám přijel, vlasti žádaje sloužiti skrze vzdělávání čistého učení, kteréhož byl došel; ale naši, nemajíc ho jak dle slušnosti opatřiti, propustili ho. Podobně D. Amandus z Basilee psal víc než jednou, že by raději sloužil Jednotě, jen aby mu vokací dali, že přestane na skrovněj- 30 ším opatření než tam. Ale otcové, více než jednou o to se radíc, naposledy odepsali, výmluvy své kladouc. A i nyní bychom prý chtěli, tak jako bychom mohli, učených lidí sobě získati a pomocí jejich mocněji všecko dělati (jako Vechnery, Mencilie etc.); k čemu je volati a nač, žádné akademie neb školy výsadné v moci nemajíc? Naposledy i z našeho národu osvěcenější muži, kněží a mistři, dobře o nás smýšlející, obraceli se k Jednotě a ji i osobami svými ozdobili i jiné za sebou obraceti a tak rozšiřovati pomohli. Ale k čemu se obraceti mají, když jim žádné jisté církve neb školy svěřiti a neb aspoň opatření zříditi nemůžeme? A prostě tak při- 40 pojovati se k nám jaká jim nouze, jinde tak v čistém učení volně Pánu Bohu sloužiti mohoucím?

To potud o překážkách, proč se Jednota šířeji a mocněji nerozestřela, nežli se stalo; uvážiti také potřebí, proč ani v tom rozestření, jakéhož byla dosáhla, netrvala, ale brž jak na počtu zborů a posluchačů, tak ovšem na horlivosti a křesťanství pravdě patrné zmenšení brala? Krátce o tom mluvíc, odjinud to nebylo, než z oblevení v podstatných oněch věcech, na nichž původně založena byla; jmenovitě v ostříhání pobožností, řádu, kázně. Nebo v těch věcech náramně oslábnutí bylo, a jakž někteří z starých říkali, 40 stín sotva první pravdy. Nad čímž pobožnější vzdychali, někteří pak

10. Ezroma] v rukop. naps. Efiroma, podeps. Ezroma. — 14. puštěn zase] v ruk. obrácený pořad slov, označ. přemístění.

(víme osoby) žertíky z toho strojili, že kdo by prý řekl, že Bratři nemají řádů, nepravdu by pravil; ale kdo by řekl, že jich ostříhají, klamal by. Takž jsme i sami mezi sebou doma jalověli (jakž bývá v každé věci, jejíž svazkové oslábnu, že různě leze); a jiní při nás něčeho zvláštnějšího nevidouce, než jinde již vůbec, neměli se proč táhnouti k nám. Tak že skrze to byť Jednota žádných pokusů a nepřátel, vyvrátiti ji usilujících, neměla, sama tak tiše by zmizeti a jako dohořelá svíčka zhasnouti musela. Nad to nic jistšího, kdyby tak, pravím, dále předce šlo, jakž jíti začalo, slabě a mdle. Ač i tu, když jsme teď před svým rozptýlením toho neb ji-
ného ohledovávali, někteří z rady málo o tom smýšleli říkávajice, když jsme prý za uzdu neudrželi, za ocas neudržíme.

Co se jiných jednot dotýká, čím ty stojí a vzdělávají se, také rozvážiti dobré, pro příklad. Patrné pak, že nejvíce tímto dvojím, školami a ochranou vrchnosti. Tak Luteráni, tak Kalvinisté, tak Armeniáni, tak Ariáni, tak Jesuité sami, summou všichni, kromě Novokřtěnců, ti řádem svým vnitřním, kterýž mají tak plný, jak žádá Jednota v světě.

Ze všeho toho samo se ukazuje, že, má-li Jednota naše v své zvláštnosti zůstati a vkořeniti se mocně, musí zvláštního něco míti²⁰ nad jiné Jednoty (nad Luterány a orthodoxe v Čechách), tak aby všechněm zřejmé bylo, čeho a proč se v své Jednotě držíme? A všichni rozumní aby měli proč k nám se rádi vinouti.

Jmenovitě potřebí nám bude nevyhnutelně:

I. mocněji než teď předešle lid osvěcovati, aby od nejstarších do nejmladších křesťanství své znali, z něho počet činiti mohli a svědkové toho, že světlo Boží při nás jest, byli.

II. Pobožnost opravdovou bez pokrytství musíme mezi sebou a posluchači obnoviti, aby Bohu i lidem známé bylo, že nejsme Farizeové, na nějaké tvárnosti se zakládající, ale lid Bohu svému³⁰ líbiti se v pravdě hledající.

III. Řád a poslušenství skutečné mezi sebou všickni, od nejvyšších do nejnižších, tak znovu utvrditi, abychom všichni všechněm k společnému vzdělání na pomoc byli, a žádný žádnému ku pohoršení, překážce, k zkáze.

IV. Musíme kázeň skutečnou zase vyzdvihnouti a ji při všech a vždýcky, a nejen někde a někdy, statečně konati, ve všech stupních.

V. Potřebí také šetrného a pokojného k jiným jednotám se chování, abychom žádného nedráždili, všechny raději k milování sebe vábili, i přátelství jejich žádali a je obmýšleli.

2. pravil] před tím naps. mluvil, přetrž. — 7. sama] za tím naps. by, přetrž. — 17. tak] ps. jest, opraveno Komenským.

VI. Knih také užitečných co nejvíc na světlo dávání Jednotu velmi zvelebí, a aby, cokoli dobrého nám Bůh dal a dává, jiní lidé o tom vědouce žádostivi toho byli, způsobí.

VII. Přejde také i patronů Jednoty vysoce sobě vážit, daných jako daru Božího šetřiti, a můž-li více jich získáno býti, to snažně obmysleti, nejen z panstva, rytířstva, ale i předních lidí z měst. Šetření pak jich míním ne nějakým pochlebováním, neb lísáním se, neb přehlédáním víc než jiným; než pilnější a šetrnější okolo nich prací, aby v osvětlení a pobožnosti i k řádu Jednoty důvěr-
 10 nosti a milosti rostli. Nebo když vůdcové dobře půjdou, houf jiný snáze poveden bude.

VIII. Naposledy potřebí bude nade všechny jiné časy pilněji a plněji školy založiti, a aby stále mohly státi, to obmysleti. Nebo rozkvetnou-li ty, rozkvetne Jednota; proto že bude-li učení hojně (jako Bůh k tomu velikým milosrdenstvím svým velikou nadějí činí), bude hojně učedníků, na sta a tisíce. A čím víc učedníků, tím více podrostajících vždycky Jednotě i posluchačů i patronů i všelijakých hodných lidí. A chtělo by se mysliti, že tímto prostředkem (prvního toho sedmerého také pilně ostříhajíce) nejplatněji
 20 Jednota se rozmocí a celou vlast pod světlo a řád Boží uvéstí moci bude. Protož museli bychom po svém bohdá navrácení hned české školy všudy, kde který zprávec bude, nýbrž po vseh všudy pod vrchnostmi jednomyslnými začítí, aby všechna mládež obojího pohlaví v pobožnosti, mravích a umění potřebném cvičena byla; a to darmo a snadně, bez obmeškávání jiných prací, a líbezně, s potěšením. K čemuž Bůh prostředky již ukázal. Latinských pak škol museli bychom hned také založiti co nejvíc možné, jako v Praze, v Boleslavi, v Jičíně, v Soběslavi, v Horažďovicích, Tejně, Brandejse etc., summou, kde by jen učedníků něco býti a preceptor
 30 chovati se mohl; tak by odevšad lidé povstávali v hojnosti, k veliké Jednotě ozdobě a zrostu.

A o té by již každé věci (osvěcování plnějším posluchačů, vzdělávání pobožnosti, poslušství etc.) obzvlášť muselo před se vzato býti rozjímání a příprava cest, kterýmiž by jedna každá věc platně začala i vyvedena býti mohla. Předě vším pak potřebí s Bohem se o to raditi skrze vroucí modlitby, snad i mezi kněžstvem nařízené.

NA SPIS
PROTI JEDNOTĚ BRATRSKÉ OD M. SAMUELE
MARTINIA etc,

SEPSANÝ A NA VYVRÁCENÍ K ŘÁDU JEJÍMU V POBOŽNÝCH
LIDECH DOVĚRNOSTI V TŘIDCÍTI PĚTI PŘÍČINÁCH
(JAKŽ JE NAZÝVÁ) VŮBEC VYDANÝ

POTŘEBNÉ, MÍRNÉ, KŘESŤANSKÉ STARŠÍCH KNĚŽÍ TÉŽ JED-
NOTY BRATRSKÉ, NA TEN ČAS V LEŠNĚ POLSKÉM V EXILIUM
ZŮSTÁVAJÍCÍCH

OHLÁŠENÍ.

ŘÍM. 14, 19.

Následujme toho, což by sloužilo ku pokoji a k vzdělání vespolek.

LÉTA MDCXXXV.

Spisy „Ohlášení“ a „Cesta pokoje“ náleží do řady polemických děl, jež vznikla v letech 1635—1638 mezi Samuelem Martiniem z Dražova a staršími Jednoty Bratrské v Lešně.

Poslední příčiny sporu toho založeny byly na zvláštním poměru, v němž Jednota Bratrská v Čechách byla k ostatním evangelíkům. Společným úsilím stavů Bratrských a evangelických podařilo se vymoci r. 1609 na císaři Rudolfovi II. majestát. Ten však uznával pouze jedinou církev evangelickou, pod obojí, již na rozdíl od starých utrakvistů nazýváme novoutrakvistickou, jejímž obecným vyznáním měla býti konfesse česká z r. 1575, a proto musila Jednota Bratrská v Čechách, chtěla-li mítí podíl na výhodách majestátu, k této novoutrakvistické církvi přistoupiti. Přistoupení úplné, bezpodmínečné bylo pro Jednotu Bratrskou nemožné, neboť by se tím byla vzdala cenných, během půl druhého století vybojovaných a zpracovaných statků, řádu, kázně, obřadů atd., a mimo to byla by se úplně oddělila od větve moravské a polské. A tak došlo ku porovnání mezi stavy Bratrskými a evangelickými ze dne 28. září 1609, dle něhož česká větev Jednoty Bratrské přijala českou konfessi z r. 1575, nabyla podílu v konsistoři a tak zevně stala se částí české církve novoutrakvistické, ale ve správě, řádu církevním a bohoslužbě zachovala si úplnou samostatnost. Nejasnost poměrů záležela v tom, že církev novoutrakvistická vně a na papíře byla církví jednotnou, ve skutečnosti však mohla se nazývatí nanejvýš spojením dvou samostatných církví. Proto poměr takto upravený byl od samého počátku pramenem vespolečné nedůvěry a sporů. Pokud obě strany ještě doma ve vlasti měly své zvláštní, odloučené osady a společnou konsistoř, následky této nejasnosti nejevily se tak zřejmě. Jinak bylo, když exulanti obou stran v cizině utvořiti měli společnou osadu českou, nebo vůbec jako členové jedině evangelické církve české upravití měli svůj poměr k jiným církvím.

Většina exulantů z Jednoty Bratrské uchýlila se do Uher a Polska, někteří však odešli též do Perla. Tu pak počali konati své vlastní bohoslužby a slaviti večeři Páně po způsobu Bratrském (Ohlášení, XVIII, 3.) Martinus, jemuž od vrchní konsistoře saské duchovní správa nade všemi českými exulanty byla svěřena, nebyl s tímto oddělováním Bratří spokojen, v čemž posilován byl opětovaným rozkazem

kurfirstovým, by bedlivě toho dbal, aby do země dostávali se jen lutheráni a nikoli snad kalvinisté, a tu byli přijímáni. V těch poměrech nebylo mu nesnadno vymoci vypovězení těchto nepohodlných exulantů Bratrských z Mišenského kraje a ze Sas vůbec (v. XXXV. Dův., č. XXXI. a k tomu „Ohlášení“, XXXI, V.)

Na základě těchto událostí Martinus zahájil veřejný boj proti Jednotě Bratrské v červnu r. 1635 vydáním spisu: „Pět a třicet mocných, znamenitých a slušných důvodů nebo příčin, pro které všickni evangelistů Čechové za jedno býti a obzvláště ti, kteří k někdejší Jednotě Bratrské se přihlašovali, v církvích evangelistických, konfessí Augšpurskou neb Českou se řídících, ku požívání svátosti velebné, večere Pána našeho Jezu Krista poslední, přistupovati mají, s dobrým svědomím mohou a povinni jsou.“

Druhým podnětem ku počátku sporu byly sbírky. Všem exulantům způsobilo vystěhování z vlasti větší nebo menší ztráty majetkové, všem bylo v cizině hledati nových pramenů výživy, mnohým nezbývalo než chopiti se zaměstnání zcela jiného, než jakému se doma vyučili, a kromě toho trvající doby válečné nebyly příznivý práci výdělečné. Není tedy divu, že se u mnohých brzo dostavila chudoba a skličující nedostatek. Tu rozhodli se Bratři Lešenští r. 1633, že se obrátí k štědrosti souvěrců evangelických v Anglii, ve Švýcarských a v Nizozemí, k čemuž jim částečně razilo půdu spojení osobní. (XXXV Důvodů, str. 55—65, Ohlášení, XXXIV, II—V. Lukaszewicz, O kościołach Braci czeskich w dawnej Wielkiej-Polsce. W Poznaniu 1835. V VIII. oddíle podány doslovně latinské pověřující listiny, jež starší a patronové Jednoty sběratelům dali.) Výsledek nebyl nikterak přiměřen tomu, čeho se nadáli; když však exulanti Perenští, kteří ovšem byli v postavení podobném, následovati chtěli příkladu Lešenských, dosáhli výsledku ještě menšího, ba poukazováni mnohdykrát na to, že právě nedávno tu byli čeští sběratelé. Proto činil jim Martinus výčitky, že Bratři sbírali pod jménem obecným českých exulantův, a proto že i vyhnanci Perenští mají nároky na přiměřený podíl z peněz sebraných.

Tyto dva podněty, totiž nepřijemnosti, jež Čechům Perenským mohly vzniknouti od vlády saské ze zvláštního postavení Bratří mezi nimi žijících, a záležitost sbírek nejsou ovšem u Martinia východištěm výkladu, spíše počíná důkazem, že Bratři vlastním svým vývojem historickým přivedeni byli v úplně úzké spojení s lutherány českými. Bratři prvotní nezamýšleli svým odloučením od strany pod jednou a pod obojí založení sektu (důvod II.); vážili si později Luthera a hojně se s ním stýkali (d. III.—VI.). Při sestavování konfessí české r. 1575 Bratři byli účastni (d. VII.) a r. 1608 se k ní přidali (d. VIII.—XI.). Spojení toto, jež se nemá již rozlučovati (d. XII.), samo sebou nese, že se Bratři vzdávají svých zvláštností (d. XIII. a XIV.). V následujících oddílech vyvozuje se veškeren výklad z tvrzení, že konfesse česká je totožná s Augsburskou; proto zajištěno majestátem Rudolfovým (z r. 1609) vyznavačům české konfesse svobodné konání náboženství, jako Augsburským mírem náboženským (z r. 1555) vyznavačům vyznání Augsburského (d. XV.); proto se také Kristián II. Saský a jiná knížata říšská ve prospěch stavů českých u Rudolfa přimlouvali (d. XVI.), neboť kurfirst Saský vyslovil se teprve nedávno

o přijímání exulantů, že ochrany poskytně jen vyznavačům konfesse Augsburské (d. XVIII.). Bratři však přece se drželi svých zvláštností (d. XIX.), kdežto vyznavači konfesse české v čas se opírali všemu, co by mohlo rušiti jednotu (d. XX.). Zvláště nyní ve vyhnanství jest všem Čechům potřebí jednoty (d. XXI.); Bratři však ji porušili, neúčastníci se v Perně podávání večeře Páně svých krajanů lutheránských (d. XXII.), a to na rozkaz starších Lešenských (d. XXIII.). Takové oddělování vždy bývalo podnětem hádek a sporů (d. XXIV.), a Bratři nemají pro ně ani rozumných důvodů, neboť řád církevní, jímž se honosí jako svou zvláštní předností, mají též lutheráni, byť v jiné podobě (d. XXV.), a oprávněnost kněžského posvěcení u Bratří je pochybná (d. XXVI). Svým odlučováním Bratří protiví se článku víry křesťanské o jediné církvi obecné (d. XXVII.) a budí proti sobě podezření, že nejsou pravověrní; a že podezření to jest odůvodněno, hledí Martinus dokázati ze spisů Bratří samých i jejich protivníků (d. XXVIII.). Již v Čechách Bratři osvědčili se nepřáteli evangelíků (d. XXIX.) a ve vyhnanství zaseli svým chováním svár mezi české vyhnance (d. XXX.). Jsou tedy též sami vinni, že byli ze Sas vypovězeni (d. XXXI.). I mezi Bratřími však ozývali se v starší i novější době hlasové, kteří se přimlouvali za připojení k evangelíkům. Tuť upozorniti třeba zvláště na zajímavý „Spis mladých kněží Bratrských v markrabství Moravském, starším jejich předložený, měli-li by Bratři s evangelíky se sjednotiti“, ježž tu Martinus podává celý a jenž nám dává nahlédnouti do vnitřních poměrů Jednoty v dobách, z nichž máme jinak o církvi této málo zpráv (d. XXXII.). Dále napomíná k jednotě všech vyhnanců českých naděje v pomoc Boží a v podporu souvěrců v jiných zemích, na niž jsou v cizině odkázáni. A to poskytuje Martinovi příležitost, že obšírně pojednává o celé otázce sbírek, připojuje mnohou zajímavou zprávu a doklad (d. XXXIII. a XXXIV.). Na konec ještě jednou krátce shrnuje důvody pro sjednocení a proti rozdělení evangelických Čechů (d. XXXV.).

Spisovatel asi schválně v těchto svých důvodech zachovává jakousi neurčitost o tom, pokud si přeje nové úpravy poměrů mezi Bratřími a evangelíky, pokud vytýká Bratřím porušení poměru dříve upraveného, jenž do té doby měl platnost. Brzo jim vytýká, že zvláštní jejich postavení odporuje přijetí konfesse české z r. 1575, brzo snaží se jim domluvit, aby se tohoto svého zvláštního postavení dobrovolně vzdali. Dále snaží se takřka úskočně na místo konfesse české z r. 1575, o niž se Bratři s evangelíky sjednotili, postavit konfessi Augsburskou, k níž se exulanti Pěrenští právě poměry nuceni jsou přihlásili (d. XXII.), buď jednoduše tvrdě, že konfesse česká je táž jako Augsburská, nebo rozličnými důvody nepřímými hledě dokázati totožnost (d. XVI.—XVIII.).

V Lešně ovšem těžce nesli, že utrpení vyhnanství ještě zvětšováno útoky vlastních krajanů a souvěrců. Proto několik pánů, kteří náleželi k Jednotě Bratrské, poslalo z Lešna stížný list ze dne 25. října 1635 pánům českým v Perně, v němž si stěžovali do sporu od Martinia zahájeného a oznamovali, že Bratři na ten spis odpovědí. Proti této stížnosti Lešenských hájil se Martinus před svými patrony církevními listem ze dne 20/10 prosince 1635, ale obsah hájení toho není

blíže znám.¹ Okolo 24. června 1636 Martinia dospěla první zpráva, že odpověď Bratří (Ohlášení) vydána jest tiskem, dne 20. července 1636 dostalo se mu prvního výtisku.² Již z těchto dat je velmi pravděpodobno, že Ohlášení vyšlo teprve r. 1636, ačkoli má na titulním listě letopočet r. 1635, a to dosvědčuje sám Komenský přímo v Cestě pokoje: „I vyšlo na světlo Ohlášení naše léta 1636“.

Jakkoli „Ohlášení“, jakož i pozdější „Cesta pokoje“, vydáno bylo pod jménem „Starších kněží Jednoty Bratrské“, přece jest jisto, že je Komenský sám napsal. Již dle řádu Jednoty je to pravděpodobno. Byloť mu od synodu Jednoty, konané v Lešně dne 6. října 1632, svěřeno písařství Jednoty,³ a dle řádu církevního povinností písaře neboli notáře Jednoty bylo mezi jiným „na spisy odpůrců proti Jednotě pozor míti, a byla-li by potřeba a poručeno bylo, odpověď sepsati a ji ku povážení radě celé podati.“⁴ To potvrzuje také zpráva Komenského samého ve známém jeho listě Amsterodamskému nakladateli Petru Montanovi: „Et quia etiam in exilio ab inquietis quibusdam quies non fuit, scripta erat superiorum iussu typisque vulgata pro innocentia ecclesiae meae Apologia (Obrana etc.), sicut et paulo post pro tranquillandis utrinque animis Via pacis“ (Cesta pokoje etc.)⁵ Že tu Komenský míní oba polemičké spisy proti Martiniovi, vychází bezpečně na jevo z titulu „Cesta pokoje“; že za titul prvního spisu místo „Ohlášení“ uvádí „Obrana“, je zajisté pouhým opomenutím paměti, vysvětlitelným tím snáze, že obsah toho spisu je skutečně obranný. Stačí, že Komenský slovy těmi se přihlašuje za spisovatele obou spisů, jež vydány proti Martiniovi jménem starších Jednoty.

Dle zprávy Jirečkovy (v Rukověti I, str. 106 sl.) Komenský složil prý spis „Ohlášení“ spolu s kollegou Fabriciem. Domněnka ta zakládá se snad jen na okolnosti, že Martinus v „Obraně“, odpovědi na „Ohlášení“, častěji oslovuje Fabricia a Komenského jako své odpůrce.⁶ To však bezpochyby činí jen proto, že ti dva byli nejznámější a nejpřednější ze starších Lešenských, a nikoli že by je byl pokládal za původce „Ohlášení“. A kdyby Fabricius skutečně byl měl značný podíl na tom spise, sotva by se Komenský tak neomezeně prohlašoval za jeho skladatele, jak to činí v listě k Montanovi.

V úvodě spisu tohoto Bratří obrazení se ke všem vyhnancům v Německu, Polsku a v Uhrách se zprávou, že svornost tak potřebná mezi exulanty bohužel porušena byla spisem M. Samuele Martinia, kazatele církve české v Perně, jež vydal pod titulem „Pět a třiceti mocných, znamenitých a slušných důvodů neb příčin, pro kteréž by všickni evangeličtí Čechové za jedno býti měli“. Spis ten že obsahuje v jádře trojí výčitku Jednotě Bratrské: „1. Že víru evangelické straně danou zrušili a od stálého v vlasti porovnání a sjednocení zase od-

¹ »několiko pány naše v Polště důtkami svými uštipoval, ale i v tom se hrdě pronášel, že on sobě ruky a péra skládati nedá etc.« (Cesta pokoje, str. 4).

² Martinus. Obrana, str. 5. ³ Gindely A., Dekrety Jednoty Bratrské, str. 278.

⁴ Řád církevní Jednoty Bratří Českých, viz str. 54. ⁵ Patera, Kom. Korrespondence, v Praze 1892, str. 237. ⁶ Str. 363: »Ale prosím vás, kn. Fabrici a domine Comeni, do jakých ste se pak to šraňků pustili?« Str. 448. »Odpusť vám to Pán Bůh, starší kněží Lešenští, zvláště vám, domine collega Fabrici (Fabricius s Martiniem zvoleni r. 1619 do pražské konsistoře, proto Martinus nazývá Fabricia kollegou).« Viz též str. 449, 453 a j.

stoupili; 2. že učení konfesse české opustili a na to místo kalvínské a ariánské bludy do Jednoty přijali; 3. že spáchali faleš, jménem celého českého exulujícího národa almužen u cizích církví hledavše a potom to mezi sebou samými zadržavše“.

Po obecném ohražení proti vystoupení Martiniovu, jímž se ruší mír, a ujištění, že tato odpověď směřuje pouze proti Martiniovi a jinak proti nikomu, ani vyššímu ani nižšímu, ani z duchovního ani z politického stavu, uznává se sice plně potřeba jednoty, ale namítá se, že nemá se hledati, jak to činí Martinius, ve vnějších věcech, obřadech a pod.

Spis sám pak nejedná snad o třech uvedených obviněních Martiniových, nýbrž opakuje se pořadem každý z jeho „důvodů“ a vyvrací, toliko na důvody III.—VII., jakožto úzce spolu související, podává se také společná odpověď.

Východiskem důvodů Martiniových jest nejprvé nenáležitě tvrzení, že učení Kristovo, k němuž se znají všickni křesťané na světě, beze všeho dalšího výkladu je totožné s obsahem konfessí české i Augsburské. „Může býti jeden Bůh, jedna víra, jeden křest, i kdež se nějaké v něčem rozdílnosti nacházejí, a ne všickni jedné té své víře rovnostejně rozumějí.“ Proto nejsou ještě, jak Martinius chce, Bratři odloučením předkův od církve římské a podobojí r. 1467 zavázání ke spojení s evangelickou, ani nezaložili tehdy sektu, která by se pokládala za jediné pravou církev, „ale se toliko za jednu církev částku aneb jednotu měli“. Jednota církve pak dle evang. Janova 17. záležel v tom, „aby všickni věřící jedno byli: 1. v pravdě učení Božího, 2. v pravdě posvěcení Pána Krista, 3. v pravdě naděje a očekávání života věku budoucího“. Aby ji udrželi, třeba jest řádu a kázně. Ovšem vešli později Bratři ve spojení s Lutherem, při čemž se děje spojení toho obšírně líčí, ale při tom nevzdali se nikterak své samostatnosti. Proto Martinius z těchto styků s Lutherem vyvozuje nesprávné důsledky, usuzuje-li, že Bratři mají se vzdáti vlastního řádu církevního a spojití se s lutherány; toho nežádal na nich ani Luther, nebo že by spolu s lutherány musili vystupovati proti reformovaným. Ale Bratři právě s reformovanými ve Švýcarsku a ve Francii vešli v přátelský poměr, poněvadž u nich našli lepší řád a kázeň a více lásky ku pokoji, než u lutheránů po smrti Lutherově. Praví-li dále Martinius, že Bratři měli účastenství při sestavování české konfesse (1575) a r. 1608 výslovně se k ní přiznali, a poněvadž se konfesse česká shoduje s Augsburskou, že tedy mají také tu uznávati: vyslovují ovšem plný souhlas se všemi články nezměněného vyznání Augsburského. Ale z toho zase vyvodí neprávem, že Bratři přestoupili k evangelikům a odřekli se kalvinistů a sakramentářů. Neboť evangeliky byli Bratři již před tím, a kdežto s pravými kalvinisty žili v přátelství, jak ostatně sám Martinius r. 1625 v Nizozemsku, odmítali vždy některé výstřelky kalvinismu, jakož i staré a nové sakramentáře, jako papežence (in excessu), kteří svátostem připisují mechanický účinek ex opere operato, a Novokřtěnce a j. (in defectu), kteří večeři Páně pokládají pouze za znamení a upomínku.

V následující potom části předmětem sporu jest postavení Jednoty k novotraktvistům, jehož nabyla majestátem a porovnáním r. 1609

Tu že se naprosto nejednalo o to, která strana ke které přistoupí, než jak se srovnati mají, aby svornost byla. „A nalezen od moudrých předků prostředek dvůj: 1. konfessi společná léta 1575, 2. konsistoř společná léta 1609.“ Tím neodňata žádné z obou stran zvláštní její konfesse ani církevní řád. „Tohle bylo sjednocení a porovnání, a ne smíchání.“ To se dokazuje z vyjednávání, jež předcházelo před porovnáním a v němž se ovšem také hlasy vyslovovaly proti tomu, aby Jednota podržela tak rozsáhlou samostatnost církevní. I později vystupoval proti tomuto postavení Bratří na př. kněz Blažej Borovský. Nicméně však v porovnání bylo stanoveno. Martinius toliko nechce činiti rozdíl mezi učením a řádem, „že se v učení evangelistickým podlé konfessi české sjednocení stalo, řád pak na svobodě zanechán“.

Neoprávněným způsobem míchá se Martinius do záležitostí říšských důvodem 15., kde snaží se dokázati, poněvadž mírem náboženským (z r. 1555) chránění jsou pouze vyznavači Augsburské konfesse,⁷ a tento mír od téže vrchnosti císařské povolen byl říši, jako majestát Čechám, že může i tato výsada náboženská míti platnost pro vyznavače Augsburského vyznání, t. j. reformovaní a Bratří mají z ní býti vyloučeni. Podobné nepřipadné a neoprávněné důsledky Martinius vyvozoval také z prosebného spisu stavů ke kurfirstovi Saskému, v němž se dožadovali přimluvy jeho za dosažení majestátu. A hájí-li proto Martinius tohoto kurfirsta Saského, že Bratrské exulanty vypověděl, protože jen pro své svědomí nemůže ve své zemi trpěti postranních schůzek, je to hanebné jednání od Martinia, neboť on sám dal radu k tomuto vypořádání. Potom Komenský obhajuje několik míst z předmluv Bratří k biblí léta 1613 a k „Pravdě vítězíci“ z r. 1614, v nichž Martinius spatřoval porušení Jednoty. To se vysvětluje jednak z toho, že knihy ty vydány jsou na Moravě, kde takového sjednocení není, jednak z Martiniova nesprávného pojmání toho sjednocení; „sjednotili jsme se, kněže Samueli, a nesmíchali“. — Zevrubně pojednává se o poměru konfesse české k Augsburské. Zjistě to není konfesse jedna a táž, jak Martinius stále tvrdí, nýbrž dvojí konfesse různá dle složení, původce, dějinného podnětu atd. A stavové čeští r. 1575 výslovně odmítli osvojiti si vyznání Augsburské, spíše přiznávají, „kterak vyznání jejich ve všech artikulích pořád ne z Augšburské a neb nějaké cizí konfessi vzato jest, ale z knih M. Jana z Husince a starých obecných sněmů všech stavů českých pod obojí“. Také jiní národové evangeličtí mají své vlastní konfesse a nesnaží se zaměnití je za jinonárodní. Toť jednání nevlastenecké. Poznamenání majestátu o konfessi české, „že ji někteří Augšpurskou jmenují“, nedokazuje ničeho pro Martinia, nýbrž vysvětluje se časovým postupem a také jen přiznává, že „někteří“ ji tak jmenují, nikoli že stavové toto pojmenování potvrzují.

Že Bratří v Perně bydlící nechtěli přijímati večere Páně od Martinia, toho příčina záleží částečně ve vlastní jeho osobě, neboť i členové osady jeho raději chodili k německým farářům nežli k němu. Vůbec chce býti pokládán za hlavu evangelických Čechů. Že by však, jak Martinius tvrdí, kněží Bratrští svým posluchačům zakazovali při-

⁷ Teprve mírem Vestfálským (1648) mír náboženský a jeho podmínky rozšířeny též na reformované jakožto »vyznání Augsburskému příbuzné«.

římati večeři Páně od evangelíků, vyvrací se různými důkazy. List starších, rozptýleným exulantům r. 1630 daný, je vybízí, přijdou-li na místa, „kdež služby Boží slušné a přesné řádem, k němuž dávná vaše důvěra jest, máte, abyšte sobě toho Božího dobrodiní vážili“ atd. Martinus z toho soudí, že Bratři mají větší důvěru ke kalvinistům, než k lutheránům, což není případný soud, poněvadž kalvinisté žijí v říši Německé, a Bratři, jimž napomenutí to vydáno, žijí skoro výhradně v Polsku a v Uhřích. Míni se tu spíše bohoslužby, konané dle řádu bratrského. „Jestliže pak k jednomu se blížeji a domácněji vineme než k druhým, to bližší spojení řádů dobrých a ducha křesťanského působí.“

Bratři drží se své obzvláštnosti, poněvadž nepokládají za správné vzdávati se prostě statků, kterých nabyli. Nedávají tím podnětu k roztržce, neboť jednotu církví nezáleží v jednotě řádů církevních. A ke které z různých stran evangelických měli by přistoupiti? — Za významný statek své církve Bratři pokládají řád církevní, vědouce ze zkušenosti, „jak mnoho může opravdový svazek řádu a kázně k zdržení jednomyslnosti a čistoty jakož učení, tak i života křesťanského“. V jiných církvích evangelických obecně se uznává a lituje nedostatku kázně církevní. Při té příležitosti vykládají se dějiny Řádu Jednoty, a jednotlivé části jeho se obhajují proti Martiniovi (nařízení o úřadech zborových, o kněžích, o správě duchovní, o večeři Páně atd.). Takovou poslušnost, jaké se dožaduje řád církevní, Martinus označuje za otrockou, vhodnou jen pro řemesla, „ale k myslím šlechtným a srdcím pobožným to nepatří“. Tím dokazuje, že neví, že pokora, sebezapírání a pod. jsou nutné předpoklady šlechtné mysli.

Tvrzení Martiniovo, že Bratři mají se proto připojiti k evangelíkům, že mají správné kněžství, kdežto kněžství a biskupství Bratrské je pochybné, dává podnět k obšírným výkladům o českých dějinách církevních, při čemž dbá se i starších útoků Bohuslava Bílejovského a Petra z Zásadl.

Opětované obvinění, že se Bratři oddělili od evangelíků, jest již proto nesmyslné, že Bratři existovali již šedesáte let dříve, než počaly církve evangelické reformací Lutherovou. Při tom vykládá se význam různých pojmenování jednotlivých církví: Čeští Bratři, Pravověrní (orthodoxní), Bratři, Jednota Bratrská, a názvy ty se obhajují. Tvrzení, že Calvin káral obzvláštnost Bratrskou, omeziti lze tím, že toliko r. 1560 vybízel předky nynějších Bratří, aby úsilovněji podporovali obce Malopolské v zápase proti Ariánům. Výklady Auerbeckovy (z r. 1590), v nichž Bratři nazval evangelickými mnichy a mezi evangelíky vykazuje jim to místo, jež zaujímají mniši mezi katolíky, uznává se v mnohých příčinách případným. Ale proč by tedy Bratři mezi evangelíky nemohli se těšiti takové vážnosti, jaké se těší mniši mezi katolíky?

V následující části spisovatel „Ohlášení“ zabírá se v různé podrobnosti, týkající důkazu útočnickova, že Bratři svou obzvláštností nejen upadají v podezření bludů, ale skutečně také nakloněni jsou názorům kalvinistů a sociniánů. Ale obhájce namítá, že učení o Večeři Páně Bratři nepřijali od Calvina, nýbrž od Husa. Ve vydání „Modliteb Habermannových“, uspořádaném v Nizozemí bez vědomí starších,

provedeny jsou změny textů, jak se často stává v knihách vzdělávacích, ale stalo se to bez tendence. Kniha „Praxis pietatis“ (český překlad pořízen od Komenského) došla dokonce pochvaly u lutheránů. Výčitky Arianismu, z jednotlivých míst vyvozené, jsou neodůvodněny. Rovněž se důkladně vyvrací obvinění, učiněné od J. Regia a Mikul. Hanzlina, že Bratři svou mládež posílali do školy v Bytomi, kde se získává učení Socinovu, že pohrdá orthodoxními, a že pro sociniánské professoři v Bytomi, bratry Vechnery, Hartlib na podnět Komenského získal 100 L. V Bytomské škole zajisté neužívá se katechismu Rakovského, nýbrž lutherského, a zpráva o sbírání v Anglii není pravdivá.

Že by Bratři svou obzvláštností dávali podnět ke spisům, ve kterých se lutheráni haní, není jim známo. Mezi spisy od Martinia uvedenými dva vydány jsou od církve Bratrské („Psání k rozptýleným posluchačům“ a „Řád Jednoty“, 1632), k nimž se přiznávají a v nichž není obsaženo nic, co by lutherány uráželo. Některé vytištěny jsou bez vědomí starších v Nizozemí, nevyšly tedy na jejich zodpovědnost. Ostatní jsou jim neznámy. Kdo ustanovil ostatně Martinia censorem? „Tak-li pak nemáte co dělati doma, že k sousedům vybíháte a všech všudy zprávcem a soudcem býti chcete?“

Spor přechází pak ještě jednou na vyhnání Bratrských exulantů z Perna. Martinius tím, že je způsobil, porušil porovnání z r. 1609, v němž nebylo smlouveno, „aby se jedněmi kněžími zpravovati povinni byli všickni.“ Není správné, že to bylo povinností vrchnosti. O takové povinnosti ve spise není ani slova, leč snad pověstné „compelle intrare“. Že se mu dostalo již roku 1628 úkolu předložit konsistoři drážďanské seznam kalvinistů, pikhartů a blouznivců mezi exulanty, stalo se prostě z vlastního jeho podnětu. A kdyby se byl upřímně přidržoval porovnání, byl by se na takové vyzvání musil vyjádřiti, „že tu žádných Pikhartů a Kalvínů není, ale všickni zároveň křesťané pod obojí aneb evangelici jedné a též konfessí, ačkoli řádu dvojího, ale v tom že my se podlé porovnání snášíme“.

Pod číslem 32. Martinius uvedl podání šesti mladých kněží Bratrských na Moravě k starším (z r. 1619), v němž kritisují různá zřízení v Jednotě a zároveň se přimlouvají za užší připojení k evangelikům. Martinius vytýkal v něm četné jednotlivosti. Proti tomu v „Ohlášeni“ některé věci se opravují, některé obhajují, zároveň se vykládá, že podání jakožto celek od starších bylo tehdy odmítnuto.

Dále odmítají se staré výčitky, jež činil Jednotě r. 1557 pan Vojtěch z Pernštejna, kterého se tu Martinius na svědectví dovolává. Vlastními útočníky byli tehdy kněží kališní, a pan Vojtěch propůjčil k tomu jen své jméno. Velmi nerozvážné bylo zajisté od Martinia, že uvádí Václava Šturma, anebo snad neví, že tento jesuita horlil také proti konfessí české, proti lutheránům a j.

Záležitost sbírek projednává se zevrubně pod číslem 34. Především nesprávné je tvrzení kněze Regia a Martiniovo, že by Bratři v Anglii byli sbírali almužny jménem všech vyhnanců českých. Na důkaz toho vykládá se obšírně důvod a podnět cesty za almužnami po Nizozemí a Anglii. Podpis poručných listů sběratelům daných byl: „Seniores Unitatis Fratrum e Bohemia et Moravia dispersorum N. N. N. N. ecclesiastici et politici.“ Mimo to dostalo se jim seznamu Bratr-

ských kněží, exempláře latinského překladu Řádu církevního a výkazu pro osady, aby mohli vykáhati, pro koho sbírají, a v případě potřeby vyložit také rozdíl mezi českou Jednotou Bratrskou a ostatními Čechy evangelickými. Potom odmítají se pořadem všechny důkazy Martiniovy, že sebrané peníze právem náleží všem exulantům českým. Nesprávné je tvrzení Regiovo a Hanzliniovo, „ač jim v Anglii kolekt není povoleno, avšak že jakýsi Prušák Hartlibius předce pokoutně sbírky shledával.“ I tu hájení zevrubně projednává velmi podrobné detaily, hledíc k útokům protivníkůvým.

Odpověď stručně na závěr Martiniův, spisovatel „Ohlášení“ doporučí svůj spis všem krajanům a prosí, aby po obvinění pro spravedlnost i hájení popřáli ochotného sluchu. Členův Jednoty všude rozptýlených prosí, aby se nedali útoky těmito odvrátiti od lásky k Jednotě, ostatních podobojích, aby nepochybovali o věrnosti Jednoty ke sjednocení porovnáním provedenému. Delší promluvou obrací se ku pánům defensorům. Doufá, že jsou již přesvědčeni o nevině Bratří vzhledem ke třem věcem na začátku uvedeným, a ujišťuje, že si Bratří vždy přejí svornosti. Tak že dlouho o to usilovali a k tomu pomáhali, „aby všechny evangelické církve v obojím Polsku a velikém knížetství Litevském v jednostejný řád uvedeny býti mohly.“ A to se také nyní podařilo „na dvojím veřejném shledání všech tří zemí (léta 1633 v Orli, 1634 ve Vlodavě) skrze vybrané k tomu od synodů osoby z kněžstva i panstva.“ Takového spojení si přejí také se svými krajaný, jakkoli Martinus tvrdí opak. Aby se zabránilo větší škodám, prosí jich, aby vším způsobem hleděli zameziti, aby spis Martiniův nebyl též vydán německy. Kazimíry nejsou oni, nýbrž Martinus, jenž tímto sporem svůj vlastní národ cizincům činí žalostnou podívanou. „Neračte, prosíme, dopouštěti, aby jedna osoba moudrým soudem svatých předků dobře ustanovené a krví jejich zpečetěné věci bořiti, neb s nimi dle vůle své pohrávati a všechněm nám zaměstknání i celému národu hanbu dělati měla.“

Na konec obrací se k Regiovi, Hansliniovi a Martiniovi a žádá jich o nepředpojaté prozkoumání svého spisu, jakož i o upřímné zkoumání sebe samých, neprohřešili-li se svými útoky proti Jednotě na lásce, chytrosti a různých napomenutích Kristových.

Sotva dostalo se „Ohlášení“ do rukou Martiniových (20. července 1636), hned chystal se k odpovědi („Obraně“), neboť Předmluva „Obrany“ má datum dne 27. července 1636. Že se datum toto může vztahovati jen na dokonané sepsání Předmluvy, nikoli na ukončení celé knihy, je patrné, neboť „pilné a bedlivé spisu toho těch starších kněží z Lešna přečtení, přehlédnutí a povážení“, jakož i sepsání odpovědi, jež zabírá 463 tištěné strany, jistě nemohlo se provésti v sedmi dnech. Tisk „Obrany“, jak ukazuje datum doslovu, na poslední stránce knihy připojeného, dokončen dne 26. prosince 1636. Úplný titul té odpovědi Martiniovy jest: „Obrana M. Samuele Martinia z Dražova proti Ohlášení starších kněží Bratrských, na ten čas v Lešně Polském se zdržujících. Vůbec vydaná léta Páně M. DC. XXXVI. Ezechiel 3, 17. 18. 19; 2. Korint. 4, 1. 2.“ — Spis dosti obšírný jest věnován: „Vysoce urozeným hrabatům a pánům, pánům; urozeným a statečným

pánům z rytířstva; slovuťné a mnoho vzácné poctivosti pánům z měst ze všech tří stavův evangelistických království Českého, na ten čas v pohostinnosti v cizích krajinách se zdržujícím, pánům a patronům laskavým. Též dvojí poctivosti hodným a učeným mužům, kněžím Páně, někdy v království Českém konsistoře evangelistické assessorům, církvi Pražských zprávcům, v městech děkanům atd.“

„Obrana“ tato jest rozdělena ve dvě knihy, „první zavírá realia, věci k podstatě rozeprě patřící, druhá personalia, k jistým osobám příslušející.“ Kniha první má tři podstatné věci: Také-li jsou kněží Bratrští 1. víru evangelistickým danou zrušili, 2. kalvinské neb ariánské bludy do Jednoty uvedli, 3. almužny falešně jménem celého národa vybírali. Kniha druhá je de personalibus, o věcech k jistým osobám příslušejících, kdež se „1. těch Martiniových 35 důvodů summovně cituje, 2. dvanácte spisů v exilium roztroušených examinuje, 3. k osobám přistupuje.“

Téměř plná polovice rozsáhlé knihy té (187—388) pojednává o kalvinismu, a tu neshledáváme skutečně u Martinia ani nic nového ani původního, poněvadž látku běře z rozmanitých lutherských theologů, podáváje z nich pouze tu obšírnější, onde stručnější výtahy. Kromě tohoto pojednání spisovatel vkládá i jinde častěji, aby svá tvrzení dokázal nebo vysvětlil, do textu své Obrany stručnější neb obšírnější doklady, z nichž většina jest i jinak z otisků známa.

Vlastní důkazy Martiniovy nepodávají v podstatě nic nového. Celý spis zřejmě nese ráz látky na kvap sehnané, množství a rozmanitost její zakrytí má slabé stránky důkazů. Pro nás je spis ten nejvýznamnější daty literárně historickými a biografickými, jež obsahuje.

Na Obranu Martiniovu Bratři odpověděli dvěma spisy: „Rozebráním“ a „Cestou pokoje“. Vlastní vyvrácení jednotlivých útoků Martiniových seniorové svěřili mladému knězi Jednoty, Janu Felinovi. Čestná úloha, jež naň vložena, by hájil Jednoty proti Martiniovi, svědčí o důvěře, kterou měli k němu představení jeho. A nelze upříti, že důvěra ta byla oprávněna. Neboť hájení to provedl opatrně, bystře, obratně a s jakýmsi širokým rozhledem, jenž stále si všímá hlavních zřetelův a neutápí se v malicherných hádkách, k čemuž spis Martinioův přímo sváděl. Úplný titul spisu Felinova jest:

„Rozebrání spisu druhého Mistra Samuele Martinia etc. Obranou křesťanskou nazvaného, kterýž proti Ohlášení starších kněží Jednoty Bratrské léta 1636 sepsal a vůbec vydal, pro vyjevení křivých nářků a odvedení nedůvodných hanění učiněné od k. Jana Felina. V Lešně Polském léta Páně 1637.“

Že, jak svrchu řečeno, důvody v Ohlášení podané v Obráně nebyly vlastně vyvráceny, nýbrž jako na vzdory obžaloby prvotné jen stupňovanými výrazy opakovány, a že slabé stránky důvodů Martiniových zakryty byly množstvím učených citátův a prudkým horlením proti kalvinistům, Felin mohl své Rozebrání založiti dosti stručně. Veden jest při tom vůbec snahou, odstraniti ze sporu pokud možná ráz konfessionální a zásadní, jehož by mu Martinius rád byl dodal, a spíše jednati o něm jako osobním útoku Martiniově. To vyslovuje Felin přímo na počátku knihy druhé (de personalibus): „Ačkoli Bratřím všechna proti Martiniovi pře osobní věc jest, však poně-

„vadž on obzvláštní knihu o tom založil, i jemu pořádkem jeho odpovídati se musí.“ Proto Felin nestaví proti dlouhé úvaze Martiniově o kalvinistech a učení jejich nižádného útoku na lutherány, nýbrž vkládá zde spis lutherského kazatele, Křištofa Donauera v Řezně, jenž směřuje proti obvyklým tehdy u lutheránů nadávkám na kalvinisty. Proto používá také Felin druhého dílu spisu výdatným způsobem k tomu, aby kritikou svou posvětil na nedostatky úřední činnosti a osobního života Martiniova. Spor má se skončiti tím, že Martinius mravně bude zničen. Na toto stanovisko: Jest nám jednati osobně jen s Martiniem, klade se opět mocný důraz i v závěrku.

Snahy této, učiniti ze sporu osobní záležitost Martiniovu, Felin přidržoval se jistě z návodu seniorů, kteří takový ráz sporu dotvrditi hleděli již tím, že neodpovídali jménem Jednoty. Co se s jejich strany mohlo odpověděti na útok Martiniov, pověděli úředním způsobem v „Ohlášení“; nemohl-li se tím Martinius spokojiti a opakoval-li tytéž útoky, důstojnost Jednoty vyžadovala vlastně mlčení. Že však z důvodů praktických přece bylo si přáti odpovědi, protože by jinak Martinius jistě si byl přičítal vítězství, bylo nejlepším z toho východem, postarati se, by protivník byl odbyt podřízeným knězem ve smyslu slov Kleanthových, jež Felin uvádí: „Desine senem a magis ad rem pertinentibus avocare, sed nobis iunioribus ista proponito.“

Ale právě patrná snaha Martiniova, vznítiti zde spor mezi vyznánními, dala Bratřím podnět, aby zásadní své smýšlení o takových sporech vyložili a poukázali na naléhavou potřebu církevního míru, zvláště mezi českými exulanty. To stalo se ve druhé odpovědi na Obranu, v „Cestě pokoje“.

Knih ta, vydaná přímo po Rozebrání Felinově⁸ jménem starších, nejen že jest zcela jistě složena od Komenského (viz svrchu), ale od něho pochází nepochybně i podnět k jejímu sepsání a vydání, neboť s myšlenkami tu podanými nesetkáváme se zde poprvé. Neobrací se spisem tímto k Martiniovi, nýbrž k „rozptýleným pro evangelium Kristovo věrným a pobožným z národu Českého po krajinách říše Německé, Polského i Uherského království i kdekoli“. Jim líčí v předmluvě opět stručně průběh sporu, při čemž činí zmínku i o listech mezi stavy, v Perně a v Lešně žijícími, jež Martinius uvádí v předmluvě Obrany, a končí postavením této zásady: „Osvědčuje se M. Martinius, že on nepokoje žádostiv není, než že pokoje užiti nemůž . . . nechť jest tak, že miluje pokoj a jeho sobě i církvi České vinšuje: my se také . . . osvědčujeme, že tam též jdou snažnosti naše. Musí tedy konečně nedostatek býti v prostředcích, že, k čemu z obojí strany směřujeme, toho sobě dověsti neumíme.“

Úvaha ta jest podnětem, aby v té knize, nehledě ke sporu Bratří s Martiniem, theoreticky prozkoumal podmínky církevního míru a pokoje.

Po způsobu svém v čelo staví definici pokoje. Jest mu „tranquilla libertas“ a člověku vždy se zdá žádoucím statkem. Jakým způsobem tedy dosíci lze církevního pokoje? Rozum lidský zná cestu trojí, jež se však ukazuje klamnou a k pokoji vésti nemůže:

⁸ V »Cestě pokoje« Komenský poukazuje, že »Rozebrání« již vyšlo.

1. Cestu násilí, na niž se nastupovalo proti Kristu, později proti kacířům, potom proti Mohamedovi a jeho přívržencům. „Tato cesta jest vražedná, právě Kainovská.“

2. Poněkud mírnější cesta hádání se o víru.

3. Ještě mírnější cesta rozdělení a rozloučení (schisma, sekta, roztržka).

„Ale všechny tyto cesty jsou: 1. nenáležitě, 2. k dosažení pokoje v církvi nemožné, nýbrž více nepokojů a bouří tropící; 3. přinášejí podvrácení jedné i druhé straně.“ To dotvrzuje se citáty z písma sv. a výroky vynikajících mužů staré i nové doby, kteří vesměs všechny tyto tři cesty zavrhovali. Činili proto dobře theologové a vrchnosti, jež hádky, spory a rozkoly náboženské zapovídaly. Ti však jednájí špatně, „kteřížkoli pokoj a svornost církve ruší buď trápením jiných pro víru, neb haněním a kaceřováním, a neb naposledy od sebe strkáním a vylučováním“.

K námitce, má-li tedy církev klidně snášeti bludy, kacířství, sektářství a p., podává se trojí odpověď:

1. Snášení toho, čemu zabrániti není v naší moci, jest vždy lepší nežli používání některého z oněch nesprávných a nepřiměřených prostředků.

2. Násilí dráždí jen k většímu odporu a rozmnožuje rozkoly a sekty. Ze sporů náboženských XVI. století se dokazuje, jak se tehdy protivníci vždy více vespolek doháněli k extrémům a na sobě znamenali stále více bludů.

3. Ale nehledíc ani k této obecné myšlence, nejedná se při míru náboženském mezi evangelíky ani o bludy, nýbrž o různá mínění, jež se nedotýkají základu pravdy a spásy, neb o různé řády, jež jednoty církevní netrhají. Na důkaz toho podává se výtah z jednání rozmluvy náboženské v Lipsku v měsíci březnu 1631 mezi zástupci církve Lutherovy a reformované. Víme také z „Haggaea“, že toto jednání na Komenského učinilo veliký dojem a posílilo jej v irenických snahách.

K otázce: „Pročž tedy předkové vaši od jiných odstoupili? Proč se vy od jiných dělíte?“ odpovídá se, že staří Bratři neodloučili se od evangelíků, ale od modloslužebníků. Od starých utrakvistů však se sami neodloučili, nýbrž byli od nich vyloučení. Nyní jsou s evangelíky v učení za jedno, a různosti v řádu nemohou se pokládati za rozloučení. „Nás dělí od vás málo věcí, ale vás od nás mnoho, protože nás prohlašujete za bludaře a sektáře.“

Proti třem nesprávným cestám ku pokoji pak staví se správná, která je rovněž trojí: „Chce zajisté Bůh, aby mezi námi byla místo násilí láska, místo hádek sprostnost víry, místo roztržek snášelivost společná. Sprostnost ve třech záležitích: 1. v jednoduchém, pokud možno, jasném a srozumitelném výkladu víry, bez theologických subtilností; 2. v jasném a prostém vyznání víry; 3. v důkazu vnitřní pravdy a dobroty víry vnějším činem lásky k Bohu i bližnímu.“

K tomu pojl se několik napomenutí, jak dosavadní porušení církevního míru a svornosti lze opět napravití neb aspoň zmírniti.

Na oba tyto spisy Bratrské vydal Martinus následujícího roku (1638) krátkou odpověď zatím s názvem: „Induciae Martinianae,“

anebo Správa skrovná a potřebná, proč aneb z jakých příčin na ten čas odpovědi se nedává na ty dva důtklivé a hánlivé spisy, od starších kněží Bratrských, vůbec Valdenských, v Lešně Polském pod titulem *Cesty pokoje a Rozebrání Obrany roku tohoto 1637* vydané, pro posílnění mdlých, spevnění mocných, zapýření všetečno-blekotných a zastoupení křivolako-výskočných vůbec učiněná od M. Samuele Martinia z Dražova, na onen čas konsistoře evangelické v království Českém administrátora, nyní v církvi České Pirnenské na desátý rok evangelium Kristového kazatele.“⁹ (str. 52).

Ve spise tom nenabízí ruky k míru, nýbrž ohlašuje prozatím jen příměří, v němž chce se ohlížeti po nových, mocnějších spojencích, aby pak protivníky své mohl zničiti rozhodnou ranou. Mimo 12 důvodů, jež ho přiměly k tomuto příměří, spis obsahuje obšírnější výňatek z církevních dějin Kassiodorových a několik listin, jež mají dokázati jeho pravověrnost a svědomitost při rozdělování almužen. Smrt Martiniova dne 7. února 1639 nastalá proměnila příměří v konečný mír.

Přesný otisk původního vydání „Ohlášení“ a „Třicet pět důvodů“ Samuele Martinia vydán r. 1898 nákladem České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Týmž nákladem vyšla r. 1902 „Cesta pokoje“ spolu s „Rozebráním“ Jana Felina, k čemuž připojeny „Induciae Martinianae“. Vydání opatřeno jest úvody a poznámkami od poradatele tohoto vydání.

⁹ Na konci: vytištěno u dědiců Jana Ctibora. Léta Páně M.DC.XXXIIX.

Všechněm věrným Čechům,

nyní pro evangelium Boží vlasti zemské zbaveným a po krajinách Německé říše, též Polského a Uherského království i kdekoli rozptýleným, přátelům a spoluúčastníkům utrpení Jezukristových vzácně milým, pozdravení.

V Pánu vzácně milí! Měloť by to i při nás býti, což se říká, že mala coniungunt animos (zlé a útrpné věci spojují srdce lidská), abychom v kázni Boží jsouce, jakož jsme prvé hříchy a nepravostmi, roztržkami a různicemi svými přivolali sobě hněv Boží, tak zase pokáním, svorností, láskou společnou polehčovali sobě kříže. Ale pohříchu děje se na opak, že v též Babylonské peci¹ (protože jsme se zlaté soše klaněti nechtěli) sedíce, však se koušeme a hryzeme. Důvodem toho jest M. Samuele Martinia, kazatele církve České v Pirně, spis, kterýž dnů minulých pod titulem *Pěti a třidcítí mocných, znamenitých a slušných důvodů neb příčin, pro kteréž by všickni evangeličtí Čechové za jedno býti měli, etc.* vůbec na světlo vydal.

Slibnýť jest titul, jako i další potom ne jedny řeči, k společné útrpnosti, svornosti, lásce na oko směřující; ale když se přimíšená k tomu žluč, podhlídání, sočení, lerna troubení soudí, nelze než s patriarchou Izákem říci: Hlas jest hlas Jakobů, ale ruce jsou ruce Ezau,² vztažené netoliko k brání a drání, ale i k bití spolubratří svých. Vzal sobě zajisté za terč spolukrajany a exulanty, pro též evangelium Kristovo z vlasti vypuzené, jenž z Jednoty Bratrské slovou, zvláště pak starší a předložené jejich; proti nimž shledává, kde co mohl, trojím těžkým nářkem je stíhá; kteréž kdyby za pravé učinil, učinil by z nich nehodné lidi, aby se jménem Če-

¹ Daniel 3, 11; 1. Mojž. 27, 22. ² Luk. 7, 34. 35; Jan 8, 48 sl.

ským chlubili a účastnost slávy té, že pro evangelium Kristovo trpí, měli. Sčítá zajisté na ně

předně, že víru evangelické straně danou zrušili a od stálého v vlasti porovnání a sjednocení zase odstoupili;

druhé, že učení konfessí České opustili a na to místo Kalvinské a Ariánské bludy do Jednoty přijali;

třetí, že spáchali faleš jménem celého Českého exulujícího národu, almužen u cizích církví hledavše a potom to mezi sebou samými zadržavše.

Summa spisu
M. Martiniova.

10 To jest summa toho spisu jeho, ačkoli to skrze divná zápolí vede. Ve všech zajisté těch 35 příčinách nic nemá jiného, než to tré, jiným a jiným způsobem k intentu svému táhna. Ó byť mu Bůh ten rozum byl dal, aby těch věcí tak vůbec nešplíchal k zámutku pobožným srdcím z obojí strany a k obveselení společných nepřátel!

Měl-li tě co do starších a předložených té Jednoty (jakž je jmenuje), přehlédli-li v čem neb vystoupili z glejchu, mohl jim buď oznámiti (při shledání přátelském s některými z nich), a neb napsati, a neb aspoň návštěi dáti Jich Milostem

Nenáležitost
předscvzeti jeho

20 pánům patronům a defensorům; byla by se dobře cesta k doptání se gruntu pravdy našla a jim, zbloudili-li v čem, bylo by k upamatování se a napravení poslouženo. Ale stalo se; slomiti tomu hlavy již nelze. Bůh mocen jest v dobré obrátiti, cokoli zlého odtud pošlo, a neb ještě pojití můž; ti, jimž se křivda stala, nemohou leč a nebo trpělivostí to přemoci, a nebo správy pravdivé o těch věcech, tak jakž před Bohem známy jsou, před církví učiněním zkormoucených srdcí potěšiti, jiné před hříchem bližních nevinných mordování vystřáhnouti a ostatek poručiti Bohu, kterýž vidí a soudí. První cesta byla snadnější, aby se špinami těmi pohrdlo; ale když on těch 30 věcí roztrušovati nepomíjel, a sem tam po krajinách to se rozlé-talo, soudili za potřebné mnozí pobožní, i prosili a napomínali, aby se nemlčelo. Jakož pak i sama věc, když se bedlivě rozvází, taková jest, že mlčeti nesluší, i pro příklad také, kteréhož nám mistr a Pán náš Kristus pozůstavil. On zajisté, když na osobu svou a neb život falešné nářky slyšel, že ho Samaritánem, žroutem, pijanem, hříšníkem nazývali,³ odmlčel se; ale když o učení bylo činiti, bránil se a nepřátely své stíhal a přemáhal. Podobně apoštol, když křivdy osobné cítil, říkal: Uhanění jsouce dobrořečine, protivensství trpíce snášíme, když se nám rouhají, modlíme se za ně. 1. Kor. 4, 30 12. 13. Ale když mu na jeho apoštolský úřad sahali, řekl: Umřiti by mi lépe bylo, nežli aby kdo chválu mou vyprázdnil. 1. Kor. 9, 15. A takř tuto jest: sáhl ten bujné mysli člověk zprávcům Jednoty

Bratrské ne na osoby toliko, ale na úřad, na učení, na svědomí, na pověst, na všecko, k čemu jen přístup jaký věděl a neb najítí troufal. Protož také oni, ač by pro sebe dosti potěšení míti mohli z Kristova promluvení: Blahoslavení jste, když o vás mluvití budou všecko zlé, lhouce pro mne, Mat. 5, 11; však poněvadž ne o samy je činiti jest, ale tato Satanova rohož (kterouž tak mistrovsky spletl) dále hledí, nebo nejsou nám neznámá myšlení jeho, di apoštol 2. Kor. 2, 11: pro Boha, pro jeho čest, pro retuňk pravdy, pro potěšení zkormoucených srdcí povinni jsou ukázati nevinu svou.

Ale však poněvadž jim v exilium po rozdílných krajích roz-¹⁰ sázeným pro tu věc se shromáždití a o to spolu radu vzíti volno nebylo, aniž se některým hodné zdálo čas na práce užitečnější obrácený tímto mařiti: vidělo se užiti cesty prostřední a na ten čas aspoň nám v Lešně Polském zůstávajícím a věcí těch, na něž se tíž nářkově vztahují, ne nepovědomým odpovědi slušnou se ozvati, vždy buď pro napravení jeho, jestliže napravitedlný jest, a neb pro správu jiným dobrým lidem, aby druhou také stranu slyšíc, snáze o věcech těch soud pravý učiniti mohli. Nebo moudré jest moudrého při rozeznávatele Šalomouna promluvení: Spravedlivý zdá se ten, kdo jest první v své při, ale když přichází bližní jeho, stíhá²⁰ jej. Přísl. 15, 17. My žádáme předně všech nepřítomných i zprávců a kněží, i ochránců a patronů Jednoty naší, aby nám to, že se v společné při sami my někteří ozýváme, v dobré obrátili, poněvadž se nemíníme v nic dávati, což by jiným na praeiudicium a újmu bylo, toliko nevinu proti nářkům hájiti. Žádáme také jiných všech krajanů, Jich Milostí pánů a přátel i kněží Páně, otců a bratří v Kristu vzácně milých, komukoli tento náš odpis viděti se dostane, aby nás duchem lásky přijali i slyšeli. My proti žádnému z vyššího neb nižšího stavu, z duchovních neb politických, nic nemáme a nepíšeme, samému toliko M. Samuelovi³⁰ Martiniovi se bráníme; kterýž pod barvou přátelství nepřátelsky na nás sáhl a s námi právě jako onen Joab s Amazou (jednou rukou mu bratrství podáváje, druhou meč k boku sázeje) zašel.³ Aniž soudcové žádáme sami býti v své při, nýbrž s ním k soudu všech pobožných a rozumných se podáváme v naději, že to zřetelně všickni, jak nenáležitě na nás outok učinil, nýbrž jak nebezpečné všechněm evangelickým Českým stavům věci před se bere, poznají. Ačkoli zajisté on jako společným evangeliků Českých jménem píše a tím způsobem, jako by všechněch společné jakési proti nám pře hájil, vidín býti chce: patrná však jest obmyslnost⁴⁰ jeho, že sobě fackí strojí, společným jménem své vzděláváje a pod

Odpověď tato
samému jemu
se dává.

³ 2. Samuel. 20, 9. 10.

titulem svornosti roztržku nebezpečnou zarážeje. Nebo v tituli všecky evangelické Čechy imenuje a potom všudy to trhá, jedné sjednocené straně titul evangelictví odjímaje. Práví, že ukáže, proč všickni evangeličští Čechové za jedno býti mají (což znamenitá věc jest a hodná, abychom všickni k tomu směřovali, radili, cestu ukazovali i skutečně po ní šli), ale on neukazuje nic, v čem za jedno býti máme, kromě jedné věci, abychom (prý) spolu všickni v církvi Augšpurskou konfessí se řídících ku požívání svátostí chodili; ješto toho v porovnání našem nikdy nařízeno nebylo, a nestalo-li se to v vlasti, v rozptýlení těžko, zvláště když se to moci na některých vynutiti chce. Kdyby milý Bůh do vlasti navrácení dal, tu by o dokonalejší porovnání i v jeden řád všech uvedení případněji bylo mluvití. Ale v exilium, ach, jiné, daleko jiné svornosti, kteráž by i Bohu milejší i nám užitečnější byla, potřebí, nežli takové povrchní, v ceremoniích záležející. Jmenovitě abychom pro evangelium Boží, kteréž jsme přijali, v němž i stojíme, v němž i spasení běřeme, všickni o sobě dobře smýšleli; v rozdílu zevnitřním, jakýkoli pozůstává, pro lásku k Bohu a pro nařízení milých předků se snášeli a pro to sobě nenávisti jedni k druhým nebrali. Ovšem abychom, když jsme spolu hříchy svými těchto Božích pokut zasluhovali, spolu zase pokání skroušené činili a na vydávání hodné ovoce pokání jedni druhým na příklad se vynasnažovali; modliteb za sebe vespolek a za všecken potřený národ pilni byli a s pokornými prosbami svými každý den před trůnem Božím se shledávali, mezi tím společného dobrého všickni vyhledávali, ne ku podtržení jedni druhých lécky a smečky strojíce, ale v upřímnosti a sprostnosti srdce se milující a společné dobré všemi možnými způsoby obmýšlejíce, až i před cizími, u nichž bez toho jako povrhel a smeti jsme, v nedostacích a poblouzeních sebe vespolek zastupující a zastírajíce; a co by toho víc ku pravé, vnitřní, neošemetné jednomyslnosti přináležejícího jmenováno býti mohlo. A to by bylo netoliko za jedno býti, ale (což více jest) jedno býti v pravdě a skutku. Ale M. Samuel všeho toho mijeje k jednotě ceremonií toliko vede pravě, že třidceti pěti mocnými, znamenitými, slušnými důvody to prokáže, že tak a tím způsobem za jedno býti máme; ješto některé ty důvody sám sobě smítá a vyvrací, někteří sami se vespolek porážejí, některých neplatnost každý čtenář sám uhlédá, jen dobrou o věci správu přijma.

Za jedno všickni
býti máme.

Ale jak ?

Omluva
obšírností.

Poněvadž pak on, aby, nač napal, dotáhl a Jednotu naši pobožným lidem zošklivil, k svým nepravým třem nářkům (jakž nahore položeni jsou) nemálo připojil věci pravdivých sic, však buď kuse, buď zatemněle a s vykrucováním odevšad ně-

čeho proti nám (plný jest takových griffů ten jeho spis), museli jsme pro potřebu těch, kdož ty věci z gruntu souditi mají a chtějí, tytéž věci obšírněji a pravdivěji, tak jakž samy o sobě jsou a neb se dály, připomínati. Odkudž se mimo chtění naše odpověď tato rozšířila. Což prosíme, že čtenáři těžce bráti nebudou, ale všecko myslí pokojnou přečtou, aby o celé věci místný a pravý soud učiniti mohli. Veritas nihil metuit nisi abscondi, řekl onen, pravda (prý) nebojí se světla, ale bojí se utlání a ukrývání. Protož ji v těch punktích, kde on ji uštíkuje, doplňujeme; kde obaluje a zastěňuje, rozvínáme a na světlo stavíme, aby každý rozumný o každé té věci jasný a pravý soud učiniti mohl. Ale přistupme k rozvažování věcí jeho.

Takto začíná:

Bohu věrní, pokoj svatý, jednomyslnost, lásku a svornost křesťanskou milující a tak svědomí dobrého ostríhající, laskaví v Kristu Pánu přátelé a krajané! Pro slávu Boží a jednotu církve obecné křesťanské snažně prosím, považte pilně a pošetřte bedlivě těchto pěti a třiceti příčin, pro které my v průběh Boží až posavad zůstávající Čechové povinně za jedno býti, nevyhnutelně potřebně opravdověji se sjednotiti a u víře svatě dokonale srovnati se máme i musíme.

Žádati máme
vzdělání, ale
společného.

Odpovídáme: Amen, učiniž tak Hospodin! Potvrdiž Hospodin slov tvých, aby uzdraveny byly rozsedliny církve, aby přestala nenávisť Efraimova, a nepřátelství Judovo vyhlazeno bylo, Efraim aby ne nenáviděl Judy, a Juda ne-ssužoval Efraima etc. Iz. 11, 13. Ó byť se smíloval Bůh a proměnil nám rty, aby byli čistí, jimiž bychom všickni jednotejně vzývali jméno Hospodinovo a sloužili jemu jedním ramenem Sof. 3, 9 Ó byť nám Bůh viděti dal ten čas, v kterémž bychom zpívati mohli: Již jest Jeruzalem ušlechtilé vystaven, a jako v jedno město k sobě vespolek připojen. Žalm 122, 3. Tohoť i my srdcem upřímným a vroucím žádáme. A nechť vyhledá Bůh, jestli tu při kom sprostnosti není! Ale o to činiti jest, jestli ta cesta, kteréž M. Martinus podává, k svornosti a sjednocení čili k novému zjitření sloužící. Apoštol zajisté, z ducha Kristova mluvě, snášeti se velí, Kol. 3, 13. a následovati toho, což by sloužilo ku pokoji a k vzdělání vespolek. Řím. 14, 19. Ale M. Martinus na to jde, aby jedna strana vzdělána, druhá utlačena byla; což tak zřetelné jest z jeho spisu, jako slunce když jasně svítí. Chce zajisté, aby se všickni Čechové k Augšpurské konfessi přihlašovali, svých odložic, zvláště pak a zejména Jednota Bratrská, ostatkové starých Čechů, jakž je nazývá.

Důvodové, kteréž k tomu vede, takto jdou:

I.

Jeden Bůh, jedna víra, jeden křest, jedno učení v církvi křesťanské spasitedlné etc. To jmenovitě, kteréž z čistého slova Božího vzaté a v České konfessi obsažené jest a srovnává se ve všem zcela a zouplna jakož se všeni po světě rozprostřenými křesťany, tak obzvláštně s konfessi Augšpurskou etc. Kterouž jakož sama domácí někdy Jednota Bratrská (ostatkové starých Čechů) i jiní postranní (NB) za spasitedlnou vyznali, tak i přesporní kurfiřtové a knížata říše přimluvami svými slavné paměti císaři Rudolfovi schválili.

10 Odpověď. 1. Dobrý klade grunt M. Samuel, jen aby na něj dobře stavěl. Víme, a Pánu Bohu chvála, že víme, že jeden jest Bůh, jedna víra, jeden křest, jedno učení spasitedlné, jmenovitě učení Pisem svatých jakožto samého Boha řeči, jimiž k slávě své a spasení našemu všecka spasitedlná tajemství vyjeviti nám ráčil. Kterýchž Pisem summa obsažena jest také v konfessi České. Přihlásila se k tomu jedinému, samospasitedlnému Božímu učení Jednota naše dříve, nežli Augšpurská a Česká konfessi na světě byly; přiznává i nyní a přiznávati míní za pomoci Boží stále bez proměny až do konce. Nedá
20 Bůh, věříme milosti jeho, aby kdo čeho jiného dočekati měl.

Jedna jen víra
spasitedlná,
ale která?

2. Co však tu kněz Samuel praví, že se učení konfessi České srovnává se všemi po světě rozprostřenými křesťany zcela a zouplna, tomu my nerozumíme. Nerozvážlivé konfessi České vychvalování. Nebo se mezi křesťany po světě rozprostřenými počítají všickni jménem Kristovým přiodění, jakékoli bludy a kacírství držící, papeženci, Řekové, Armeniáni, Ariáni, Nestoriáni, Eutychiáni, Mouřeninové (jenž jako odpolu židé jsou, obřezují se i křtí a křest každého roku opěťují, neděle i soboty světi, masa svinského nejedí etc.) a jiní. Jakž pak to bude? Předce se všemi těmi zcela a zúplna
30 konfessi naše Česká se srovnává? Jakéž pak sobě naposledy z ní chaos (směsici) uděláme?

3. Zdá se pak, že M. Samuel na řeč Kristovu pozapomenul: Já svědectví nepřijímám od člověka, Jan 5, 34; tak pilně tu shledává commendaci České konfessi od jiných a jiných lidí, až i těch slavných kurfiřtů a knížat. Byl by rád přidal krále neb císaře některého; než neměl ho. Ach, tuť by teprv konfessi naši přibýlo slávy a vzácnosti! Ale co, M. Samueli, kdyby se s naší konfessi Českou nesrovnávali všickni po světě křesťané, kdyby ji zjevně a výslovně Jednota Bratrská a ti
40 druzí postranní a kurfiřtové s knížaty nebyli schválili, nebyla by ona

M. Martinus
všudy křtaltů
a hluku hledá.

30. Předce — uděláme] polož. vzadu v doplňcích za původní: Všickni tito knězi Samuelovi zcela a zúplna se s konfessi naší Českou srovnávají?

vnitřní svou pravdou, kterouž z Boha a na věky neproměnného jeho slova běže, vám i nám dosti schválena? Tak se nám, hle! vždycky pompy světa a zevnitřních křtaltů a hluků chce, aby království Boží patrně přicházelo, proti osvědčení Kristovu, Luk. 17, 18.

Víra naše není
naše, ale Boží.

4. Honosné pak jest slovo, kteréhož tu M. Samuel po třikrát užívá: *naše víra, naše učení jest to, kteréž sami Bratři i jiní postranní schválili*. I zdaliž od vás slovo Boží poslo? zdali k samým vám přišlo? dí k chlubným a sobě se zalibujícím Korintským apoštol, 1. Kor. 14, 30. Pokorněji nás mluvití učil příkladem svým Pán, Jan 7, 16. Učení mé (dí) není mé, ale 10 toho, kterýž mne poslal. Věztež tedy, M. Samueli, že učení v konfessi České obsažené schválili předkové naši ne proto, že vaše jest, jako pochlebující vám, jakž se domníváte, ale proto, že je poznali býti učením Božím, kterémuž se i sami poddali i vám jeho přáli.

Co to jest
jedna víra?

5. Mezi tím co pak odtud (*že jeden Bůh a jedna víra jest*) vyvésti chce? Nedokládá nic. Jestliže to, aby, kteříž se k jednomu a témuž čistému učení přiznali a přiznávají, ve všem jednostejně smyslili, jednostejně mluvili, jedno srdce a jedna duše byli: dobře, povolujeme tomu i schvalujeme, i aby tak bylo, vinšujeme, jakž výš dotknuto. Nebo k tomu vedli apoštolé 20 mnohými prosbami a osvědčovánými, jakž toho v epištolách jejich plno, ale však ne vždycky a ne všudy to viděli, a my také, aby to M. Martinus a neb kdo jiný zde v smrtedlnosti této uhlédati měl, za věc nepodobnou klademe; proto že mdloba lidská a hloupost při věcech Božích veliká jest, kteréž Bůh od nás v životě tomto pro příčiny sobě známé (ač napověděl nám něco toho duch Kristů, že to obmýšlí, abychom jedni skrze druhé prubování, cvičení, ostření byli, 1. Kor. 11, 17. 18.) dokonce neodjímá, tak že i z těch, kteříž jediný ten pravý, jistý, neomylný a na věky nepohnutý základ mají (Krista), ne všickni stříbro toliko a zlato na něj stavějí, ale se jim také seno 30 a strniště přiměšuje. 1. Kor. 3, 11.¹ Může tedy býti jeden Bůh, jedna víra, jeden křest, i kdež se nějaké v něčem rozdílnosti nacházejí, a ne všickni jedné té své víře jednostejně rozumějí. Apoštolský zajisté canon jest: K čemu jsme již přišli, v tom při jednostejném zůstávejme pravidle a jednostejně smysleme. Pakli kdo v čem jinak smyslí, i to zjeví Bůh. Fil. 3, 15. 16. Proto se to připomíná, že M. Samuel přes celý tento spis na to tře, aby všickni Čechové tak rozuměli konfessi České jako on, ve všech punktích, jinak odpadlců a kacířů spílá; ješto ne ta jest vůle Boží, ale abychom u víře mdlé přijímali, ne k hádkám o otázkách. Řím. 14, 1.

40

22. a my — klademe] *doplněno z konce spisu.*

¹ Určitěji 1. Kor. 3, 11, 15.

II.

Oddělení (prý) některých předků (miní Bratrské) od Římské, jako i od České staré strany ne proto se stalo, aby se i od jiných evangelických církví oddělovati měli, ale raději s nimi sjednocovati mohli.

- Odpověď. Pouští M. Samuel, že předkové naši oddělení svého od strany Římské i České (jakž tehdáž Co jest sekta a sekty dělání?) sloula) hodné příčiny měli, jen (prý) že se to oddělení nestalo a státi nemělo úmyslem tím, aby vždycky trvalo, než dotud toliko, dokudž by se jiné také církve neobnovily v čistém evangelium.
- ¹⁶ Přijímáme obě to, jmenovitě, že oddělivše se předkové naši od církve zavedené z potřeby spasení, neučinili sekty, a kdyby se od obnovených bez potřeby dělili, že by sektu dělali. Sekta zajisté a neb roztržka v církvi jest, když se kdo (jeden neb více jich) od církve v učení čistém a řádu dobrém náležitě stojící pro nějaké své postranní smysly a neb z vášně a nenávisti k osobám neb řádům dobrým od společnosti církve trhá a postranní sobě rotu zaráží. Ale když kdo znamená z osvětlení Božího, že církev skrze představených nedbálnivost od učení čistého a řádů Bohem nařízených se odnesla, a že skrze to duší lidských spasení nebezpečenství trpí,
- ²⁰ jiným to oznamuje, napomíná, k napravení z Božího slova cestu ukazuje, a však slyšení nemá: nýbrž kteří by napravití měli, ti se zatvrzují, i shromáždění po nich postupuje; tu že se ten, komuž Bůh světla svého podal, oddělití s dobrým svědomím může, nýbrž má a povinen jest, nechce-li Bohu a svědomí svému i lidskému spasení (vždy některých) vinen býti. O tom v Písmě svatém i poručení i příklady máme. Vyjděte z Babylona, lide můj, dí Bůh, abyšte neobcovali hříchům jeho. Zjev. 13, 4. Item: Léčili jsme Babylon, a však není uléčen, opusťme jej. Jer. 51, 9. Tak Kristus přes tři léta lidu židovskému zašlost jejich od zákona, bludy a hříchy
- ³⁰ osvědčovav, a ku pokání a víře napomínav, když platno nebylo, řekl: Aj, zanecháváš se vám dům váš pustý! Mat. 23, 38. Tak sv. Petr věřících napomínal, aby se oddělili od pokolení toho zlého. Skutk. 2, 40. A sv. Pavel v Efezu tři měsíce pořád v obecní škole učil, ale když se někteří zatvrdili a nepovolovali, zlé mluvíce o cestě Boží před množstvím, on odstoupiv od nich, oddělil učedníky a obzvláštní shromáždění držel. Skutk. 19, 8. 9. A skrze takové odstupování a oddělování zrostli zborové apoštolští. Podobně se dalo, když církev křesťanská skrze Antikrista v bludy veliké zavedena byla, že svědkové pravdy, kteréž sobě Bůh v jiných a ji-
- ⁴⁰ ných krajinách vzbuzoval, vystupující z Písem svatých zavedení ukazovali a napravení žádali. Ale když biskupové a přední radou Boží sami proti sobě pohrdali, oni učedníky pravdy oddělovali,

aby s nimi tiše a pobožně podlé vyjevené pravdy Bohu sloužili. Tak Valdenští v Frankrejchu učinili; tak M. Jan Hus v Čechách; tak D. Luter v Němcích a jiní jinde.

Bratři začavše
obzvláštní Jed-
notu, sekty ne-
učinili.

I naši tedy předkové, když z osvětlení Božího za-
vedení poznali, při straně Římské pod jednou i České
pod obojí (kteráž Husovy pře víc horlivě než uměle
mečem tělesným do dvadeceti let obhajovavši naposledy ustala a
vymínivši sobě s jinými třmi artikuly toliko kalich, ku poslušenství
papežovu se navrátila) horlivostí Boží vedení jsouce a žádnými
pokornými prosbami na M. Rokycanovi, voleném arcibiskupu Českém, 10
aby obnovu tu, kteréž že církev potřebuje, vidí, ve jménu Božím
začal, dočekati se nemohše (výmluva jeho největší byla, že by na
tvrdo bylo skočiti), učinili sami, k čemu je živé svědomí a horlivá
k čistým Božím poctám žádost vedla, oddělivše se a mezi sebou
řád kněžstva i lidu vyzdvihše, obzvláštní Jednotou neb částkou
církvě učinění jsou. A to učinili ne jiným úmyslem, než tím, kte-
rýž tu M. Samuel sám klade, aby oddělice se od bludných, s ji-
Důvodové toho. nými obnovenými církvemi sjednocovati se mohli; což
všecka postupování předků našich (jako i naše až do těchto časů)
ukazují. Nikdy zajisté jiných nepotupovali ani jim stranili, kdekoli 20
v čistotě učení Božího obnovu cítili a neb se jí nadáli. Nebo neto-
liko M. Rokycanovi a jeho kněžím, jako i samému králi Jiřímu a
Vladislavovi i jinde, kde potřebí bylo, předsevzetí svého apologie
činili a za dlouhý čas (okolo 17 let)¹ kněžskými jejich se řídili, ale
také k Valdenským (kteříž pro pravdu Boží z Frankrejchu vyhnáni
byvše, na díle se byli při pomezí Rakouském a Moravském usadili)
poslavše a od nich schválení předsevzetí svého i potvrzení kněží
a biskupů svých přijavše, s nimi o spojení se v jeden lid jednati
začali, léta 1467. Ale nežli ta věc k zavřetí přišla, a našich poslové
k nim se navrátili, onino vyšpehování a rozptýlení byli, a Štefan, 30
biskup jejich, u Vídně spálen, ostatkové pak lidu toho z Rakous
a potom i z Mark do Čech a Moravy se přestěhovavše, k našim
se připojili; tak že nepřišlo k žádnému s Valdenskými spojení. Bylo
však zatím toto učiněno od předků našich, že předce žádost ma-
jíce s jinými pravými křesťany v jednotu svatou vjíti, poslali do
těch i jiných zemí k vyšetření způsobů jiných a jiných církví; ne-
naležše však žádné, od podešlých bludů a pověr očistěné církve
(kromě v Italii sem tam se kryjících Valdenských), zůstali v své
začaté jednotě, a Bůh dílu svému žehnal, že přibývalo k spolku

¹ Dle těchto slov Komenský klade první počátky Jednoty Bratrské do r. 1450, poněvadž k volbě a posvěcení prvních kněží přistoupili r. 1467. Určitější zdá se býti r. 1453—4. Viz Goll, *Jednota Bratrská v XV. stol.* ČČM. 1884, str. 43.

přidrzejících se čisté Boží pravdy nemálo lidu i panstva. Že pak s tím se všim jinými jednotami nepohrdali, vidí se to z zápisu synodního léta 1486, kterýž slovo od slova takto zní:²

Byl-li by nalezen kněz, kterýž by zdravé učení měl a ctnostný byl, v cizí jednotě, odporné pravdě, mají věrní tomu velmi rádi býti; nebo takové Bůh pro něco dobrého posílá. A však nemají k němu přistoupiti, ani od něho služebností požívati, proto že v té nebezpečné jednotě jest, od níž se odstoupení spravedlivě stalo, totiž pro škodlivé smíšení a nakvašení. Druhé, že by po smrti jeho
 10 neměli jiného pastýře. Třetí, že on nemá nad sebou pomoci a řádu, jenž jest jedněch druhým předložení v pravdě Páně a v ní tovaryšství církve, sjednocení ducha i těla, vnitř i zevnitř. Čtvrté, že věrní mají dostatečnost doma z daru milosti Boží, mimo což jim jiného hledati není potřebí. Pakli by mnozí byli takoví kněží, původ a řád mající i lid, a smyslem zdravým v slovu i skutku by sloužili, žádný z posluchačů, dokudž Jednota v pravdě jest, nemá přistoupati k tomu ani také toho potupovati, když to v pravdě jest začato i děje se. Ale starší mají péči vésti, mohou-li v přá- NB.
 telství neb v jednotu s nimi vjíti. Nebo všechny věci v církvi mají se
 20 dítí poctivě a řádně, 1. Kor. 14. Pakli jsou dostatečnější, zvláště při nejpilnějších věcech, na čemž jednota služebného shromáždění záleží, a zprávcové to poznají jistě, že stále a zkušené jest, mají i dlužní jsou s lidem se poddati a poslušenství podniknouti. Pakli jsou nedostatečnější v tom, v čemž pravdu mají, nemají haněni a potupování býti; a jestli ta pravda (při nich) tak veliká, jenž by grunt církve dostatečně nesla, nemají zhrzíni býti. Ale když by s tím byly překážky oněm nevědomé, těmto známé, pro něž by zkáza pravdy potřebné k spasení přišla, nemají k nim přistupovati, ale ku poznání jim laskavě sloužiti. Také žádné shromáždění obzvláštní,
 30 jakkoli veliké bylo by strany počtu lidí, není obecné, totiž zavírající všechen počet věrných, ani strany spasenců, aby kromě nich neměl Bůh nikdež jinde žádného spasence; než sama víra obecná křesťanská v pravdě Bohem zřízeného spasení, kdekoli ta jest v pravdě své po všem jménu křesťanském, činí církev sv. obecnou, kromě níž není spasení.

Až potud úsudek a zápis našich starých předků, let 31 před D. Lutera povstáním učiněný. Z čehož patrné:

1. Že předkové naši sebe jen církví nedělali, ale se toliko za jednu církev částku a neb jednotu měli.

² Tento výnos synody podán i v Dekretech Jednoty Bratrské, str. 31–32, ovšem bez vnočení (1486) a na počátku poněkud zkomolen. Mimo to vložena tam v text pozdější poznámka o údálostech z r. 1575 a 1609.

2. Že jinými jednotami nepohrzeli, nýbrž i jim také jména církve a naděje spasení nechávali, kdekoli se pravdy víry křesťanské ostříhá; což Božímu soudu poroučeli.

3. Že naději měli a jako duchem prorockým předpovídali o povstání jiných ještě křesťanských jednot k čistotě učení Božího a řádu; jakž se potom z milosrdenství Božího stalo.

4. Že uvažovali, co by činiti bylo, když by je Pán Bůh vzbudil, jmenovitě aby starší Jednoty této péči vedli, jak by s nimi v přátelství a neb i v jednotu vjíti mohli, a to tak, byli-li by ti druží dostatečnější v učení a řádu Božím, aby bez výminky k nim přistoupili a témuž učení a řádu se poddali i s lidem svým. Pakli by při oněch škodlivé nedostatky v těch věcech, na nichž pravá jednota církve záleží, znamenali, aby k nim nepřistupovali, ale jim

Jednota církve
na čem záleží?

prvé ku poznání týchž nedostatků laskavě sloužili. Kterýž úmysl že právě křesťanský, žádným sektářstvím nepáchnoucí byl a jest, každý pobožný viděti můž. Potřebí toliko rozvážiti, co to jest, na čemž oni pravou jednotu církve zakládali, jmenovitě ne nějaká od lidí vymyšlená smyslů neb ceremonií a řádů obzvláštnost, ale to samo, na čemž sám jediný všech spasitel Ježíš Kristus církve své jednotu založil a vyhlásil v oné své vroucí modlitbě, Jan 17, totiž aby všickni věřící jedno byli: 1. v pravdě učení Božího, v. 17; 2. v pravdě posvěcení svého, v. 19; 3. v pravdě naděje a očekávání života věku budoucího, v. 23. 24, to jest, aby všickni jednomyslně věřili, co Bůh věřiti káže; činili, co činiti poroučí, a v naději očekávali toho, co zaslíbil, napomáhající v tom jedni druhým k opravdovosti slovem, příkladem i kázni. Nebo to jest býti jedno srdce a jedna duše, jakž o apoštolské první církvi zapsáno, Skutk. 4, 32., jmenovitě, aby všecken věřící lid i služebníci i zborové jedni k druhým k jednomyslnému ostříhání v učení Božím čistoty, v životě pobožnosti a v obojím tom řádu a poslušenství zavázání byli; a tak o sobě vědouce, na sebe pozor dávající, vespolek se milující a vedlé potřeby poučující, potěšující, napomínající a všelijak retující, skrze to zámutki a pohoršení předcházeli a naproti tomu všechno dobré při sobě vespolek vzdělávali. Čemuž poněvadž nedostatkové lidští (t. vášně a náruživosti) často překážku činí, přivzata musí býti na pomoc a nařízena jest od Krista kázeň svatá, aby skrze ni neživí probuzování, neopravdoví ku povinnostem dohánění, převrácenci pak (aby se církve tělo jako kvasem těsto nenakazilo) ven vymítání byli; summou aby nebylo v Kristově církvi tak, jak bylo v lidu Izraelském, když nebylo krále, že činil každý, co se mu vidělo, Iudic. 21, 25., a jakž se po dnes děje, kde není řádu, že každý posluchač jest svým kně-

zem a každý kněz svým biskupem, děláje každý, co a jak chce; ale aby všickni, od nejvyšších do nejnižších, svázáni byli Kristovým zákonem a náležitým jedni na druhé pozorem k zachování jednoty ducha. Takové nařízení Pán učedníkům svým vydal, takový oni řád ve všech zbořích, kteréž zakládali, vyzdvihovali. (Viz obzvláště k Efez. 4, 1. 2. 3. 4. 5. 6). Tak v prvotní církvi všudy bylo. Ale že potom tajemství nepravosti podešlo, povstaly skrze pýchu kněžskou a biskupskou roztržky veliké, až Antikrist opanoval a pod svou tyranskou moc uvedl všecko. Proti němuž když Bůh vzbudil
 10 Wiklefa, Husa, Luteru a jiné, ti proti bludům více nežli neřádům bojující, na vyzdvižení a obnovení padlých řádů ne tak pamatovali; jakž o Luterovi a pomocnících jeho, v Německé říši církev reformujících, výslovně píše Johannes Saubertus, Nyrnberský kazatel, v knize teď přede třmi léty³ vydané, „*Evangelischer Kirchen Zuchtbüchlein*“, lib. I. cap. XI. Ale předkům našim Bůh
 z milosti své na to trefiti dal, aby netoliko čistotu Řád a kázeň jest
svazek církve.
 v učení obnovili, ale i k zdržení pobožnosti řád a kázeň mezi sebou vyzdvihli. A to nazývali a nazýváme pravdou jednoty křesťanské, proto že bez takového svazku jednoty pravé ostříhati se
 20 nemůže. Kdekoli tedy taková pravda jednoty neb jednomyslnosti místo míti může, všudy a se všemi ji ostříhati žádostivi byli a jsme; jakž se z dalších věcí ukáže.

III. IV. V. VI.

Třetí, čtvrtý, pátý a šestý důvod v jedno se zblíhají, *totiž že Bratři, Husovi potomci jsouce, k Luterovi a Luteránům před těmito časy rádi se vinuli, protože ještě mají a povinni jsou. Nebo že*

1. v jedné staré předmluvě Husa prorokem, Luteru apoštolem nazývají;

2. k Luterovi posílali a chodili, konfessi svou jemu k soudu
 30 podali, k jeho napomenutí křest a některé jiné věci napravili a artikul o večeři Páně tak vysvětlili, že napsal: *Vyznati musím, že mi dosti učiněno*; a tak (prý) skrze to s Luterem bratrství učinili;

3. po smrti Luterově též se k Wittemberské akademii utíkali a přátelství i bratrství s evangelíky obnovili;

4. svědectví Luterova, Melancthonova a jiných theologů Wittemberských sobě mnoho vážili a vždycky při konfessi své tisknouti dali.

³ Určtější bylo by: »Před dvěma léty«, neboť r. 1633 vydán spis »*Zuchtbüchlein der evangelischen Kirche*«, jak ostatek níže (na str. 101) Kom. výslovně podotýká.

Bratří s evange-
liky jednoty
hledají.

Odpověď. Všecko pravda, že jak prvé upřímně jednomyslnosti s jinými církvemi hledali (o čemž při důvodu 2. oznámeno), tak i tu; ale že k tomu dokonale nepřišlo, toho příčina byla ta nešťastná, hned v počátku mezi evangelickými církvemi v říši vzniklá a posavád nešťastně trvající (pro rozdílný o svátostech smysl) roztržka. O čemž z Historií něco kratičce, pravdivě však připomeneme.

D. Luter začal proti papežským bludům disputovati 1517 léta, 31. Octobris, ale tak, že celá tři léta toliko mezi učenými v školách to trvalo. Až léta 1520 vyrozuměv Luter vydané proti sobě od 10 papeže kladbě, oblekl se dokonale v zbroj Boží a svolav 10. Decembris všecku akademii Wittemberskou, jakož ten proti sobě dekrét papežský, tak i knihu práv duchovních (Ius pontificium) zjevně spálil, a na ráno v církvi horlivé kázání učiniv, papeže Antikristem vyhlašovati, a kdo spasen býti chce, aby se papeže vystříhali, napominati začal, vydav hned za tím vůbec příčiny, proč to učinil. Což teprvá opravdovým, odevřeným již a veřejným reformací v říši začátkem bylo.

Toho pověst když se rozcházela a došla také předků našich, nezanedbali jakož těšiti se z toho Božího díla a prospěchu jemu 20 žádati, tak i hledati svaté v učení Božím jednomyslnosti. Protož hned 1523. roku (když i Pražanům o obnovení kněžstva již byl psal, však na darmo; v Jednotě pak tehdaž předním starším byl B. Lukáš Pražský, bakalář, s nejedněmi pobožnými Nikodemity v akademii Pražské srozumění mající, jakž listové pozůstávající ukazují),

Poselství Bra-
trské k Luterovi.

poselství k Luterovi vypravivše, dva kněží své (Jana Roha Domaželského a Michala Weisa), žádali plněji vyrozuměti věcem jeho, jako i on zase našim. I napsal D. Luter Bratřím přátelsky, laskavě a odevřeně, veliké svědectví tomu, co dobrého z milosti Boží při nich viděl, dáváje, a zase, co za nedo- 30 statky znamenal, netajě. Chválil to, že v hlavních kusích křesťanské víry, bez nichž nelze spasenu býti, čistou víru mají, a mimo to velice obliboval řád a kázeň a jdoucí odtud při zprávách i lidu života přesnost a tiché, křesťanské obcování (jakž jsme o tom ně-

Co Luter Bra-
třím za nedo-
statky ukazoval.

kteřá slova z téhož listu vzatá k knížce Řádu Jednoty připojili); nedostatky pak ukazoval, a aby je napravili, žádal tyto:

1. O svátosti večeře Páně aby světleji mluvili;
2. křest aby dávali dítkám ne v naději budoucí, ale již přítomné (kterouž Duch sv. v srdcích jejich koná) víry;
3. o víře zřetelněji aby psali, aby se nezdálo, že příliš mnoho skutkům dobrým připisují;

4. od sedmi svátostí aby pustili;

5. kněžím svým manželství svobodnějšího nechali;

6. na umění jazyků se vydávali — doloživ při tom: Prosil jsem vyslaných vašich, jestli že by více kusů bylo, v nichž byste vy s námi zároveň nedrželi, aby se o to vaši proti nám nepřátelsky nezasazovali, ani my proti vám, ale bratrsky vespolek jedna strana druhé se zpravila, zda bychom v jednostejný smysl přijít mohli etc.

Psání toto dal hned Luter Německy tisknouti (a nachází se tomo len. 2, fol. 220), jako i Bratří Český téhož léta 1523 i s odpovědí na to danou a odeslanou. V kteréž odpovědi děkují jemu za laskavá napomenutí, vysvětlují plněji smysl svůj při všech těch věcech i zase oznamují, čeho se při něm a učení jeho bojí; jmenovitě:

A Bratří zase
Luterovi.

1. O svátosti večere Páně že hrubě hmotně smýšleti se zdá;

2. o víře nebezpečně mluvití začíná, tak jí samé bez skutků všecko dílo spasení připisujíc, že lidé snadně toho k svobodě těla užití budou moci. Slova jejich mezi jinými tato jsou: I to nám divno, že skutků spravedlnosti z víry činiti pilnosti nevedete, než toliko o víru (ó by o tu, o níž jsme svrchu dotkli), ale o tu, již my se obáváme, stojíte, z níž hříchů odpuštění snadně svědčíte bez kázně a pokání z hříchů. Tyť jsou věci u nás (ač nemýlíme-li se) při vás v bázni veliké, abyšte skrze ně, nechtíc tomu, zavedení nebyli a v roztržky mnohé nepřišli. A tyť věci k žádosti vaší vám z milosti oznamujem, odměnnou lásku vám ukazující a vás proto nepotupující ani kaceřující etc.

Naposledy strany jazyků a svobodných umění (podlé tehdejší sprostnosti své odpovídající) osvědčují se, že volí pravdy křesťanství ostříhati, nežli skrze literního vysokého umění chtivost z prostnosti své se vyvésti, vědouce dobře, jak skrze takové zevnitřní umění a přílišné jedněch nad druhé mudrování mnoho škody církvi Satan učinil. Až i dokládají: Nám se vidí, odpusťte, práce vaše (t. kterouž na umění jazyků a filozofie vynakládáte) ousilná býti a meškavá, a strach i škodlivá, a že některým ne dobře poslouží. Item níž: Sebe i jiné tak mnoho zavéstí můžete v nynějším světle vašem, jako k pravdě posloužit. A budete-li živi, to potom skutečně seznáte, že, což se vám nyní zdá světlo hojné, a podlé toho (Písma) vykládáte, že mnoho z toho bude vám nedostatkem. A také nikdy sebe a jiných k jednomyslnosti a stálosti nepřivedete, roztržku nepotřebnou u výkladech učiníte, a strach, byste roty Sa-
duceů neposilovali, jenž hledí Písma kaziti rozličnými výklady. Naposledy dějí: Pokorně žádáme lásky vaší, přijměte odepsání

naše toto etc., nebo ne tak píšeme, jako neústupní pravdě dostatečněji přísluhované, ale jako stáli v pravdě známé, do lepší zprávy.

Z čehož každý rozumný snadně vidí, že úmysl předků našich nebyl různiti se, poněvadž sjednomyslnění hledali; že pak pojednou hned na tu v nově se teprvá v Němcích vyskytující reformaci slepě nepřipadli a svých již zkušených věcí pro nové, ještě nezkušené neodvrhli, kdo pobožný za zlé míti může? Sám v pravdě Luter se na tom nehoršil ani toho nikdy, aby se k němu tak bez výminek (jakž M. Samuel chce a kolikrát to opakuje) připojili, nežádal, ale o srovnání se toliko a vyrozumění sobě činiti bylo. Nebo 10 kdyby se v věcech srovnali (v smyslu a řádu), sám rozum ukazuje, že by cele jedno byli. A byla by jednota pravá, grunt mající, a ne povrchní, leda bylo, jakéž se nyní hledá.

Roztržky
v Němcích mezi
evangeliky.

Ale ó kdyby nebyli předkové naši tak pravdiví proroci učinění! Báli se při Luterovi a jeho reformaci čehosi, aniž před ním toho tajili: jmenovitě, že z toho díla, tak jakž se začínalo, roztržky půjdou, poněvadž o obnovu učení toliko pracovali, toho, což vlastně svazkem církve jest, řádu a kázně, zanedbávajíce a odkládajíce. Nebo aj, stalo se, hned brzy začal se mezi ním a Karlštadiem a z toho mezi Sasskými a Švej- 20 carskými církvemi veřejně o večeri Páně boj, a za tím jiní a jiní při jiných a jiných artikulech rozdílní smyslové se vyskytali, a naplněna jest Německá země hádkami a sektami i za Lutera i po smrti jeho, tak že se nadělalo Luteránů, Cvingliánů, Kalviniánů, Filippistů, Flaciánů, Osiandristů, Antinomů, Novokřtěnců etc. Jakož pak hned 1526 léta Luter psáním do Cvinglia se dal, a Cvinglius zase do Lutera; a tu se rozhořel oheň ten žalostný, přehroznou zhoubu evangelickým církvím posavád nesoucí.

Bratři mají o
smysl při svá-
tostech s Cvin-
gliány pítku.

Naši tedy co činiti měli? Tiše Pánu Bohu sloužíce, smutně se na onyno nevčas proti sobě válčící dívali, 30 konce čekajíce a Pánu Bohu se za ně modlíce. Nebyli však doma také bez bojů: z částky pro zlost papeženců a kališných (když se převrácenec Cahera, Istivě se na administrátorství vetřev, na to vydal, aby Luterány a Bratři tříbil, vypovídal, páliťi dal), z částky skrze nepokojné doma lidi. Nebo se byl do Čech dostal a k Jednotě přivinul Němec nějaký, Hanuš Čížek, Švejcar, kterýž smysl Cvingliův (jakž on pravil, ačkoli víme, že se Cvinglius jinak potom vysvětloval) o holém znamení v svátosti vtrušoval a některé po sobě potáhl, kteříž to jistiti směli, že ten smysl od Táborů vzatý hned od počátku v Jednotě byl. Proti čemuž starší 40 Jednoty tuze bojovali, a B. Lukáš ze všech sněmů Jednoty, na kte-

rych kdy o tom artikuli co usuzováno bylo, výtah učiniv, faleš toho ukázal. Trvalo to listy a spisy proti sobě válčení dvě léta (1525 a 1526) pořád, až i neústupný Cížek z Jednoty vyobcován byl.

Stalo se pak léta 1532, že Bratři na žádost osvi-
ceného knížete Krnovského, Jiřího, markraběte Brande-
burského, knížku počet činlci z víry a náboženství, řádů
a ceremonií svých sepsali, kteráž hned do Němčiny pře-
ložena a na dvou místech vytištěna byla, v Cyrichu (kamž první
nezkorigovaný exemplář od kohos donešen byl), druhý zkorigovaný
10 v Wittemberku¹. A když obojího tlačení exemplářové do rukou
přišli kazatelům Štraspurským (Bucerovi, Musculovi,
Capitovi, kteříž evangelium kázíce ani s Luterem ani
s Cvingliem nestáli, ale prostřední cesty se držíce roz-
tržkám vyhýbali)², učinili Bratřím psaní oznamující, jak se zradovali
nad tou knížkou, za to majíce, že řízením Božím v ten zjitřený čas
vyšla, když o přesvaté těla a krve Páně tajemství tak rozlíceně
proti sobě ti, kteříž se z jedné strany Luteráni, z druhé Cvingliáni
jmenují, bojují, ne bez znamenitého pohoršení. Kterýžto boj (do-
kládají) aby z prostředku vyňat býti mohl, mnozí dobří lidé s plá-
20 čem žádají; a tomu zdá se, že by vaše pobožná knížka velmi na-
pomoci mohla, kdyby i sama od těch svárlivých stran již rozsápána
nebyla. Nebo Cyrichští (prý) ji před rokem jako své straně slou-
žící vydali; kterouž jakž jsme spatřili, hned jsme oblíbili. Roku pak
tohoto tuž knížku Luter znovu vydal, daleko jinou a kterouž za
pravou a vlastní vaši vyhlašuje. Sama tedy věc ukazuje, co by
lásce vaší povinného bylo: jmenovitě způsobiti to, aby ta knížka
vaše skrze samy vás nám vydána byla k tištění. O kteréž jistě
smyslíme, že bez velikého užitku církvi, zvláště naší, nebude. Ne-
chažť tedy na vás to obdržel křesťanská láska, bratři nám nejmilejší,
30 a neb aspoň vždy nám odpíšete, která strana vašemu psaní křivdu
učiniti směla. etc. Datum 1533, měs. července.³ I přiznali se Bratři

Apologia Bra-
trstva v říši od
rozdílných stran
rozdílně vyklá-
dána.

Štraspurských
theologů k Bra-
třím psaní.

¹ Vydání Curišské: »Rechenschaft des Glaubens, der Dienst und Cere-
monien der Brüder in Behmen und Mehrern« (v malé 8° bez m. a r.). — Vy-
dání Wittenberské: . . . »welche von etlichen Pickarten und von etlichen Wal-
densen genannt werden. Samt einer nützlichen Vorrede Doct. Mart. Luther«
Wittemberg MDXXXIII. ² List tento není sestaven od theologů Štrasbur-
ských, ale Augsburských. Okolnost, že Wolfg. Musculus, jenž sám jediný list
podepsal (žil r. 1531–1548 v Augsbuře), velmi se blížil názorům Štrasbur-
ských theologů Bucera, Capitona a j., svedla snad Komenského k tomu omylu.
³ Tento list stojí na místě prvním mezi listy, obsaženými ve spise Mikul.
Slanského: »Listové a jednání Bratří s Luteriány« (Rukop. v Herrnhutské
knihovně, Jedn. A. B. II. R. I. č. 8). Podepsán jest: »Z Augšpurka léta 1533
měs. července Wolfg. Musculus jménem Bratří, kteříž zde Krista káží.« Jednotli-

k Wittemberské edici a ji sami znovu přehlédnouce, tam též znovu tisknouti dali léta 1538.

Bratrské opět
k D. Luterovi
poselství.

Mezitím⁴ když po České a Moravské zemi vůbec již větší a větší hlasové o Luteráních šli, a jedni je ve všem oblibovali, jiní ve všem haněli a za novou škodlivou sektu vyhlašovali, jiní opět učení jejich a spisy chválili, ale je tím, že obcování rozpustilého jsou, hyzdili, nejedni také je Bratřím a řádu jejich velmi odporné býti pravili: i dána byla příčina Bratřím (bylo v létu 1535) některé z sebe do krajin Německých vypraviti, aby způsob Luteránských, ano i Cvingliánských církví spatřili a na všecko se gruntovně vyptali mužů předních, k nimž jim listy dali. I šli nejprv do Wittemberka opět, kdež plné čtyři neděle byvše, s D. Luterem a Filipem Melanchtonem mnohá rozmlouvání o všech věcech měli, jakž poznamenání toho posavád v rukou jest. Mezi jinými věcmi také o řádu a kázni v církvi, kdež D. Luter i toto řekl: Máte vy již řady způsobně nařízené, neopouštějtež jich. Než jáť jsem je bořiti musel z mnohých příčin a nemohl jsem pro p. papeže a lidském sobě na jeho ustanoveních zakládání jinak, než abych kápi kápě říkal. Však rád bych zase nějaký dobrý řád uvedl. Nebo nejsem na tom i s jinými, abychom církev roztrhali, ale shromáždili. Povězte bratřím, ať oni svého řádu neopouštějí.

D. Luter řád
Bratrský
schvaluje.

Vyslaní tedy Bratřští vidouce tu jiné věci, než se v Čechách rozhlašovaly, a že netoliko nejsou Jednotě smyslem a úmyslem odporní, ale brž týmž duchem Páně zapojení, milí přátelé (slovy z jejich poznamenání vzatými mluvíme), na touž cestu pravdy spásitedlné přicházející, na kteréž Bratři z milosti Boží dávno již stali: nevidělo se jim dále jíti, ale se domů navrátiti. A když bylo na rozžehnutí, a D. Luter s Filipem Melanchtonem listy jim dávali (kteréž viz při confessi, jichž datum v neděli třetí po velikonoci léta 1535, kdež

Též smysl
o svátostech.

vyznal D. Luter, že mu již v artikuli o svátostech dosti učiněno, jakž i M. Martinus připomíná),⁵ vzkazujíc Luter

vými slovy se poněkud liší od citátu Komenského; patrně byly to dva samostatné překlady latinského originálu. Tento jest otištěn při latinské confessi z r. 1538, která potom jest uvedena. ⁴ Ličení styků Bratří s Lutherem, jak se tuto podává, jest místy doslovný výťah z vypravování Slanského, otištěn u Gindelyho, *Fontes rerum Austriac.* 2. XIX, str. 45—54. ⁵ Viz Martinus, XXXV důvodů, vyd. J. Müller, 1893, str. 3 a 4. — A. Gindely, *Fontes rerum Austr.* 2. XIX, str. 19. *Epistola Lutheri ad Bened. Bavorinský, domin. tertia Paschae (11. dubna) anno 1535:* „Valde autem nobis gratum fuit, quod illi verum sensum circa fidem sacramenti nobis aperuerint, deinde et verba quaedam, quibus aliquoties commovebar, adeo dilucide explicaverint, ut nunc fateri cogar mihi omnino satis factum esse.“

mnohé žádosti prospěchu v dobrém, ještě nejednou opáčil řka: Povězte od nás Bratřím, ať se toho dobrého, což jim Pán Bůh z milosti dal, věrně drží a v zřízení svém předce zůstávají. Tu mu řečeno bylo jednou i po druhé, že pro ty řády nám utrhaří, a že se v nich s jinými nesrovnáváme, nové mnichy a sektáře nám spílají. On zase: Nech na to Bratři nic nedbají, musí tak svět blázniti. Však nám zde také neodpouštějí. Kdybyšte vy tam byli tak živi, jako my zde, mluvili by o vás, jako zde o nás, že jste lidé rozpustilí, svobodní, jedno jísti a pítí, bez 10 bázně Boží. A kdybychom my tak živi byli jako vy, mluvili by o nás tak, jako o vás. Světu se nic netrefí, musí on vždycky mlít, s čím by pohrával. Povězte Bratřím, ať na něj nic nedbají, však on jiného neumí, než protiviti se. Nech Bratři při svém stojí předce.

K stálosti Bratřím
napomíná.

S tím se vyslaní mezi své navrátili a jich potěšili.

Že pak roku toho mimo jiné časy více se bouřilo kněžstvo kališné a Jednotě náramné protivenství činilo, přinuceni byli páni a rytířstvo z strany Bratrské k Jeho Milosti králi Ferdinandovi se utéci. I vyslali s konfessí a supplikací svou z sebe osoby (z pánů p. p. Vilíma Křineckého z Ronova 20 a z rytířstva p. Jindřicha Domousického z Harasova) do Vídně a od Jeho Milosti Císařské za pomoci Božskou, kterýž královské srdce v rukou svých má, odpovědi laskavé dosáhli. Kteráž věc příčinu dala, aby Bratři z jedné strany přízeň Luterovu (jehož učení nejedni z podobojích již se chápatí začínali), z druhé strany královské ochrany naději majíce, straně České (kališných, jakž je tak jmenovali) přátelského spojení podávali.

Bratři konfessi
císaři Ferdi-
nandovi podali.

Zdalo se jim zajisté (slova Historie jsou) za slušné a spravedlivé před Bohem i lidmi, aby se k té straně České pod obojí 30 jakožto bratřím a přátelům svým nejbližším (jenž spolu rodem Čechové, spolu v jedné krajině obyvatelé, i spolu v jeden čas od papeže a církve Římské oddělení jsouce) přede všemi jinými přívětivě měli a k nim nejraději se přitovaryšili a přivinuli v Božských, duchovních a spasitedlných věcech na tento způsob: aby předně o ty věci, kteréž by na rozdíl a odporu byly, přátelsky s sebou, bez hádek a křiků svárlivých, v duchu tichosti, sprostnosti a upřímnosti křesťanské, ne ve mnoze osob ponejprv, ale v mále pro lepší pokoj a odjetí překážek rokovali, a tak, bylo-li by možné (jakož by tím způsobem pobožným nemožné nebylo), sobě vyrozuměli a se srovnali.

Straně pak
pod obojí příčin
k sjednocení
poskytli.

40 Zdalo se zajisté, že, poněvadž skrze učení Luteriánské a neb raději evangelické nejedni z nich bludům svým vyrozumívati po-

čínali, pokání činiti budou a k Bratřím se přívětivě pro tu Boží pravdu, v níž je státi poznají, ukáží, zvláště spatříce, že Bratři mnoho od nich trpěvše, netoliko zlým za zlé se neodplacují, ale brž ještě za nejbližší přátely a bratři sobě je vinšující, k nim se vinou a s nimi se přízní i spasitelného dobrého jim žádají: tomu porozumějící (dí Historie) že netoliko jimi nepohrdnou, ale brž s ochotností a milostí vděčně v svazek lásky Kristovy s nimi vejdou a v sjednocení pravdy evangelické vstoupí, pokudž nejvíc možné bude. Nadávše se tedy toho, podávali příčin osobám předním z kněžstva i panstva k takovému pobožnému a křesťanskému roz-¹⁰mlouvání a porovnání.

Ale v tom
nebyvše přijati,

Ale stalo se proti naději, že onino vším tím podáním pohrdli a v žádné rozmlouvání a podlé Pisem svatých jednání vydati se nechtěli, nýbrž to k útržce obráceno, že by již rádi Bratři kněžím pod plášť vlezli a cti světa došli etc.

Luterovi kon-
fessi svou
k soudu po-
dávají.

Když se tedy v té slušné snažnosti Bratřím dařiti nechtělo, museli na to přijíti, že ještě na ten čas vůle Boží k tomu nebyla. Protož zase k Luterovi a Filipovi poslavše, konfessi svou (tu poslední, roku toho císaři Ferdinandovi podanou) k soudu jim podali, doloživše v listu i těch slov: 20

Jestliže v čem jaké poblouzení při nás jest, kdo z pobožných nad slušnost těžce vážití nám může, pomysle jen, že sami my téměř předešlého času (v němžto Antikristovy temnosti svět jako Egypt byly přikvačily) čistého evangelium, pokudž nám Pán Bůh z nebe odměřiti ráčil, přidrželi jsme se. Otcové naši jistotně toho jsou nejvíce bez přestání žádali (kterážto žádost i v nás jest neustydla ani umenšení vzala), aby Pán Bůh, otec všelikého milosrdenství, ve všech krajinách na všechny strany církev svou obnoviti ráčil, s nimiž bychom jednotu netoliko ducha a víry, ale i řádu (NB.) zachovati mohli. Poněvadž pak nejdobrotivější Pán Bůh vás, ³⁰kteříž jste někdy nepřátelé čistého evangelium a pro ně také i naši byli, již k tomu svatého evangelium dílu za služebníky sobě vyvolil a k tomu postavil, aby skrze vás církev jeho nejprv v řiši, potom i v jiných dalekých krajinách obnovena byla: věztež, že se z toho velice radujeme a plěšeme, spolu s vámi se těšíce a Bohu, toho všeho jedinému a samému působci, díky činíme, v tom s vámi i jinými křesťany pod věrou a koruhičkou Kristovou rytěřujícími u víře a lásce jedno býti žádáme i o to podlé možnosti naší usilujeme. Ač ďábel Satanáš všelijak se proti tomu staví a převelmi veliké překážky činí, nad čímž jest nám veliká bolest a lkání i o to horli-⁴⁰vější k Bohu našemu volání. Abyšte pak ještě lépe a světleji věcem našim vyrozuměli, posíláme vám po těchto již známých vám

Bratřích konfessí víry a učení našeho, kterouž pominulého roku páni a rytířstvo naše Jeho Milosti Královské podali. Kterouž když přehlédnete, naději máme, že porozumíte, odcházíme-li kde od gruntu evangelia svatého čili nic. Bylo-li by v ní co, ješto by hojnějšího světla potřebovalo, v mocí vaší to pozůstavujem a právo vám pouštíme, abyšte to buď v předmluvě vaší neb na špacích zpravili. Dán v Litomyšli v neděli po sv. Marku 1536.⁶

I přijal opět D. Luter posly i listy s potěšením, a konfessí že již prvé přepis má od jinud poslaný, ozná-
 10 mil. Na ráno pak svolav theology a pomocníky své
 všecky, poslu našich zavola, a tu u přítomnosti jich všecko čteno a uvažováno bylo; aniž nalezeno, co by opravovati chtěli, kromě při dvou artikulech, totiž O stavu panického, že hrubě chválen byl, a O rozhřešování zlého člověka, když by v čas poslední teprva bázní smrti sevřín jsa, ku pokání se hlásal a rozhřešení žádal; proti čemuž D. Luter tuze mluvil. Což ač mohlo hned skoncováno býti, však se nevidělo čeho měniti bez vědomí těch, jichž konfessí byla. I šli poslové s listy zase domů, a Bratří v konfessí své jednoho artikule pozměkčíc, druhého přiostríc, odeslali ji zase, a vy-
 20 tištěna jest s D. Luterem předmlouvou.

Kteráž schvá-
 lena kromě dvou
 artikulů, jenž
 ponapravení.

Byla též opět zmínka o smyslu při večeři Páně; kdež se Bratří vysvětlovali, jak o rozdílném bytu Kristovu mluví a píší, že jinák jest v nebi, jinák v církvi, jinák v duši věřící, jinák v svátosti, což D. Luter schvaloval. A když přidali, že se o něm u nás roznáší, jako by o té věci jinák smýšlel a v svátosti pokládal bytnost a neb přítomnost tělesnou, hmotnou, smyslům čitelnou, on odpověděl: Nesmýšlíme my tak, aniž chceme Kristovi mistři býti, než učedníci.⁷ My sprostně věříme, že chléb jest tělo Kristovo a víno krev jeho, nic nedbajíc
 30 na fysiky a matematiky, kteříž chtějí věděti a změřiti, také-li je božství Kristovo v vlasu neb v ruce⁸ jeho. Nemáme my s nimi nic činiti. Povězte vy Bratřím, ať na ně také nedbají, ale předce, jak píší, tak věří. (Ale tato všecka akta a listy jindy se na světlo dáti mohou, bude-li potřebi; nyní odtud krátce to jen připomenuto buď příčinou Martiniova kusého těch věcí dotýkání vždy pro lepší zpravu).

O večeři Páně
 opět rozmlou-
 vání.

A tak pravé jest, že Bratří s tím velikým Božím mužem Luterem a s církveí evangelickými v říši přátelství a bratrství uči-

⁶ t. j. dne 10. dubna 1536. List podán u M. Slanského na str. 15b—18b. V jednotlivostech se věty někde liší, a zvláště ke konci Komenský text poněkud zkrátil. ⁷ Fontes 2, XIX. p. 53 dole ještě tuto přidávají: »nemáme my ho učití, než jeho poslouchati.« ⁸ Fontes 2, XIX, p. 19: »v noze«.

nili, a to rádi a upřímně; pravé i to, že když potom někteří v Čechách Luteránstvím se honosící nenávisťmi svými příčinu dávali, znovu s Wittemberskou akademií přátelství obnovili léta 1573, též že se tím s pobožnými těmi muži consensem pobožně chlubívali, i ještě.

M. Martinus
zlé consequenci
dělá.

Ale co odtud vyvésti sobě troufá M. Martinus, to odtud nejde, jmenovitě:

1. že by tedy Bratří řádu svého měli zanechat i s nimi se smísiti;

2. že by od společnosti a bratrství s jinými evangelickými církvemi upustil, jemu a jiným nepokojným k zalíbení proti nim válčiti pomáhati měli.

D. Luter nikdy
od Bratří, aby
řád svůj opustil
k němu přistoupil,
nežádal.

Nebo co se tkne prvního, nikdy D. Luter neřekl:

Nechte své confessi, máte naši Augšpurskou; nechte svého řádu, přijměte náš; nýbrž schvaloval confessi naši jako svou a řády naše nad své, jakž z připomenutých výš věcí patrné, jako i z těch Filipových (v psání k B. Benešovi Bavoryňskému léta 1535) slov: Tužší zpráva a přísnější kázeň v zbořích vašich jistě mi se líbí. Ó byť i v našich drobet toužejí mohla držána býti.⁹ A poznamenali vyslaní naši, že léta 1536 při rozřehnutí se s nimi, když zmínka byla, že v jeden prostě řád obojím se uvésti není snadné ani možné (a bylo to u přítomnosti M. Filipa, D. Justa, D. Pomerana, D. Crucigera a biskupa Gotského), D. Luter řekl: Musí to tak býti, buďte vy Čeští a my Němečtí apoštolé, služte vy tam Kristu, jak se vám příčiny dávají, a my také zde, jakž se nám příčiny dávati budou.¹⁰

Nežádal tedy toho Luter, ani mu na mysl nevstoupilo, čeho M. Martinus a jemu podobní hledají, aby to, co dobrého Pán Bůh v Jednotě Bratrské byl vzdělal, vyprázdněno býti mělo, aniž toho kdy hledal, aby jemu k vůli jiných evangelíků, rozdílný o něčem smysl majících, odříkati se měli. Ačkoli ještě za jeho živobyť s Štraspurskými theology (mezi nimiž i Jan Kalvinus Francké na ten čas v tom městě církve zpravce byl) velikou correspondenci měli. Nebo ponevadž dobří ti, svornost církve milující a obmyšlející muži prostřední cestou pokoje jíti se snažovali, jakýž i našich úmysl byl, nemohl se než duchu duchu ozývati. Ačkoli zajisté smysl Kalvinův o večer Páně rozdílný byl od Luterova, však proto nebyl Cvingliův onen

Ani aby jemu
k vůli jiných
evangelíků
vybojovávat
pomáhali.

38. onen počáteční] *doplněno z posl. stránek.*

⁹ *Fontes 2, XIX, p. 19: »Severius exercitium sive disciplina in ecclesiis vestris profecto non male mihi placet. Utinam in ecclesiis nostris quoque possit paulo severior retineri.«* ¹⁰ *Fontes 2, XIX, p. 54.*

počáteční, kteréhož se Jednota vždycky odčítala, o holém znamení a památce. Nad to věděli předkové naši, že se vždy lépeji řád, kázeň, tichost a pobožnost křesťanská v církvích Švejcarských a Franckých vzdělává nežli v Německých, jako i dosavád; i nemohli než libovati to a Pána Boha chváliti a jednotiti se s těmi, s nimiž je Duch Boží jednotil. Zvláště když v Němcích po smrti Luterově Illyricus Flacus¹¹ a jiní nepokojní duchové bouřky tropiti a pobožnou tu duši Filipa Melanchtona a jiné mírnější trápati, hyzdit, kaceřovati začali a skrze to různice, nenávisti, sekty vyzdvihovali: co činiti měli předkové naši nežli vzdychati nad tím a tím pilněji doma jednoty ducha a svazku lásky ostříhati, vně pak s těmi se tím víceji a blížeji pojiti, kde víceji téhož ducha pokoje a lásky, řádu a kázně i pobožnosti křesťanské cítili.

Proč Bratři s církvemi Švejcarskými a Franckými v Bratrské lásce stojí?

A tak patrné jest, že předkové naši s D. Luterem a jinými evangelickými církvemi i bratrství učinili i sjednocení potud, pokud je věc sama, totiž učení čisté evangelium svatého jednotila. Strany pak řádu že zůstali nesjednoceni, a však proto jim D. Luter nikdy bratrství nevypovídal, nýbrž, jakž výš doloženo, aby v zřízení svém trvali, napomínal. Protož i v Polště léta 1572¹² při řádu svém zanechání jsme i v Čechách potom; aniž nás to od jiných evangeliků loučil a neb loučiti můž.

Bratři s jinými evangeliky spojení jsouc učení, dělají se řádem.

VII.

Sedmý důvod k. Samuelův tento jest: *Přední z Bratří při spisování konfessí České (l. 1575) byli, sepsanou schválili a za svatou, s písmy Božími se srovnávající vyhlásili etc.* Což z knih našich provésti usiluje.

Odpověd. Netřeba průvodů, nezapíráme. Mluví nám o tom Annales nostri a vysvědčují Acta publica, že Bůh tehdy Jich Milostem pánům stavům v srdce byl dal, čehož před tím (zvláště léta 1535, ut supra) daremně naši hledali, totiž aby se sjednomyslnili a společně o společnou k sloužení Pánu Bohu v poznalé pravdě svobodu pracovali. Ačkoli i tehdy léta 1575 Satan skrze náhončí své kličky umítal a roztržku uvést chtěl, aby Jednota Bratrská odmíšena byla, až i k tomu bylo přišlo, že páni a rytířstvo z Jednoty sami obzvlášť své kon-

Konfessí České Bratři spisovati pomáhali.

¹¹ Nesprávně m. Flacius. Slul Matthias Flacius, vlastně Frankovič (Vlasič), příjímím Illyricus. ¹² Miniti se tu může toliko synoda Sendoměřská z r. 1570; sr. Lukaszewicz, O kościołach Braci czeskich w dawniej Wielkiej-Polsce, VII. oddíl.

fessl podati chtěli s supplikací, kteráž posavád před rukama jest (kdež stavu panského osob 17, rytířského 146 zejména se podepsalo); ale rozumnějších lidí radou, aby k takovému roztržení nepřišlo, zbráněno, a snešení se stalo, aby všickni za jedno byli a sobě společně pomáhali.¹ Za kterouž příčinou když konfessl, na kterouž by sobě svobody stvrzení žádali, spisována býti měla, voleny k tomu z obojí strany osoby ze všech tří stavů, z každého po šesti, též kněží, mezi nimiž byli kněz Pavel Pressius, Theol. Doktor, a kněz Jiřík Strejc, kněz Jednoty (potom i starší), skladatel zpěvácích našich žalmů, muž znamenitý. I sepsali tu konfessl tak, jakž jest, tou rozšafností, kteráž se 10 netoliko naší straně, ale i Augšpurské konfessl theologům dobře líbila. Když zajisté pán pan Bohuslav Felix z Lobkovic a z Hasenštejna (nejvyšší sudí království Českého a přední tehdejší o náboženství jednání ředitel) touž konfessl hned po sněmě do Wittemberka k rozsouzení poslal, odepsali theologové, jejichž jména podepsána jsou (D. Paulus Crellius, D. Joh. Bugenhagius, D. Joh. Avenarius, D. Martinus Oberndorffer) velmi pěkně, mezi jinými slovy i tato kladouc:

O České konfessl moudrém sepsání znamenité Wittemberských doktorů svědectví.

Nenalézáme ve všem tom psání ničehož, což by proti Bo- 20 žímu slovu, a neb také proti snešením všeobecné církve bylo. Ano také srovnává se celá ta konfessl s čistým učením Míšenských a Sasských církví, kteréž se posavád k Augšpurské konfessl přiznávaly a přiznávají. Bylo pak nám to velmi milé a potěšené slyšeti i čísti, že summa té konfessl tak pěkně, krátce, zřetelně a vlastně do České řeči uvedena jest etc. Žádáme pak srdečně, aby Pán Bůh všemohoucí své milosti uděliti a zvláště pak před nepokojnými a svárlivými lidmi a sektáři opatrovati a v té utěšené křesťanské svornosti a čistotě vyznání toho zachovati ráčil.

Potom niž: Ačkoli pak to vyznání samo v sobě kratičké jest, 30 a rozumíme tomu, že při spisování jeho největší pilnost o to byla, aby hlavní artikuly pěkně, krátce, vlastně vysvětlení byli pro ujiti zbytečné obšírnosti a zúmyslných svárů a hadruňků, aby tím snáze takové zlé věci přeč odloženy byly a odřezány. Což snad někteří svárliví a utrhaví lidé, kterýchž v Německé zemi pohřlchu příliš mnoho jest, štrafovali by, kdyby ta konfessl v Německém také jazyku na světlo jíti měla, i také převráceně a zle vykládali; nám však tato křesťanská opatrnost a při tom vyložená pilnost (NB) velmi se dobře líbila; a tou příčinou vidělo se nám zjevné o tom

25. i čistí] *tišl.* čistí (!).

¹ Viz Gindely, *Geschichte der Böhm. Brüder*, II, str. 154 sl. Gindely uvádí tu podpisy 17 pánů a 141 rytířů dle rukop. Mus. kr. C. 2. C. 10.

napomenutí učiniti etc. Ráčíte-li od jiných také učených mužů soudu a svědectví o této konfessi hledati, a někomu by se něco jinák zdálo, abyšte na to nic nedbajíce předce při té čisté a svaté sprostnosti (NB) nepohnutelně trvati a setrvati ráčili, odtud se nižádným způsobem odvésti nedadouce. Nebo to jisté jest a nepochybné, (NB) že nejvíce tím poslouženo bývá církvím, a skrze to nejlépe bývají vzdělávány, napravovány a v společnosti i jednomyslnosti zachovávány, když čisté křesťanské učení v sprostnosti, bez svárů a mnohého, příliš subtilného mluvení a mudrování káže se a přednáší, jakž i žalm 25. připomíná: Sprostnost a upřímnost ať mne ostříhají etc. Datum Wittembergae 3. Novembris 1575.²

VIII.

Kněží Bratrští (di M. Martinus) léta 1608 konfessí tu Českou v své impressí, nic ovšem neméníce, vytisknouti dali, v předmluvě se k ní cele přihlašující, učení v ní zavřené za spasitedlné vyhlašující, v něm do smrti setrvati slibující, s doložením se jména Božího, aby jim k tomu dopomáhati ráčil. Amen.

Bratři se
k České kon-
fessi hlásají.

Odpověď. A ještě Amen, Amen, Amen. Než co pak odtud zavřítí chce? Nepraví nic, odkládaje sobě zavírky k důvodu následujícímu.

IX.

V též (prý) vytisknuté konfessi přiložili (Bratři) supplikací stavů evangelických, v kteréž osvědčují se býti toho pravého, starého křesťanského náboženství a víry pod obojí, kteráž také předešlých časů odsud (NB. odsud, totiž z Čech) do okolních zemí se rozhlásila a potomně v svaté říši při obecném sněmu v Augšpurce léta 1530 v jistých artikulích sepsána, slavné i svaté paměti velikomocnému císaři Karlovi etc. podána a stavům svaté říše dovolena etc. Dokládá kněz Samuel: Po tomto (prý) paragrafu kněží Bratrští tento komment doložili: Stavové pod obojí království Českého srovnávají se s Augšpurskou konfessí. A na to dokládá: Bratři jsou mezi stavy pod obojí, tehdyž se srovnávají mají s Augšpurskou konfessí.

Bratři se
s Augšpurskou
konfessí
srovnávají mají.

Odpověď. Pouštíme netoliko, co chce M. Martinus, ale i více, než syllogism jeho na nás vynutiti můž, totiž že Bratři netoliko

32. (okr.) Bratři se s Augšpurskou] přidáno z oprav vzadu.

² Úryvek z tohoto listu viz ve spise »Historia persecutionum ecclesiae Bohem.« 1648, p. 130 (cap. XXXIX), česky v »Historii o těžkých protivěnstvích církve české«, v Praze 1870, str. 80.

mají s Augšpurskou konfessí se srovnávati, ale i chtěl se srovnávati i skutečně srovnávali, co se učení Božího tam obsaženého dotýče. Nebo nech jmenuje jediný artikul té konfessí, kterého bychom spolu s nimi nedrželi a nevyznávali, gloss vyměnic, kterýchž on nám tak málo může obtrudovati, jako my jemu svých. Pověditi se musí, co pravda jest. Jakož papeženci katolíky se jmenujíce, za artikule katolické víry ne to, co v nejstarším apoštolském, právě katolickém symbolum se zdržuje (ve dvanácti těch článcích všeobecné křesťanské víry), vydávají, ale nové své, potom vymyšlené artikule o vzývání svatých, o mši, o očištění, o papežovi, že hlavou církve jest etc. vyhláší a podlé nich katolíky měří: tak tento s některými pod jménem Augšpurské konfessí obtruduje to, o čemž Augšpurská konfessí ani zmínky nemá, rozuměj vsudybytnost těla Kristova a ústní jeho od zlých i dobrých jedení, a jestli že co víc. Protož k konfessí Augšpurské, tak jakž v textu svém stojí, známe se ve všech punktích, jako i k České, proto že jednu a tuž pravdu v nich, jako i v své poznáváme. A to i v té první neproměněné konfessí¹ v artikuli o večeři Páně tak smýšlejíce, jakž se otcové naši D. Luterovi a Filipu Melanchtonovi vysvětlili, a oni na tom přestali²⁰ (jakž nahoře). Nebo ač se nám útržka děje, že bychom smysl změnili, proto že v obnovenějších edicích konfessí naši slova některá pro lepší zřetelnost jinak položena jsou (jako i v jiných artikulích to i jiné buď přidáno, a neb v pořádek lepší uvedeno, bez újmy smyslu), a však předce totéž věříme a smýšlíme o tom tajemství, co otcové naši hned od počátku Jednoty smýšleli, mluvili, psali, a jakž se D. Luterovi v tom vysvětlili, totiž že v večeři Páně tělo a krev Kristovu přítomnou býti věříme posvátně, duchovně, mocně a právě.

Posvátně, proto že chléb ten a víno nejsou již prostý chléb³⁰ a víno, ale věc oddaná k tomu, aby slouly a byly tím, což znamenají: tělem a krví Kristovou.

Duchovně, proto že tělo a krev Páně nejsou tu tělesným a hmotným bytem, smyslům těla pochopitelně, ale duchu věrou obdařenému čitelně.

Mocně, proto že skrze tu službu moc života Kristova plyne v srdce věřících, čitelně jim.

Právě, proto že to není nějaká domnínka, ale tak pravdivě se děje, jak pravdivě Kristus jest pravda a Amen.

10. vzývání] tišl. vyznání; opraveno vzadu.

¹ Konfesse Augsburská neproměněná (invariata) vydána r. 1531, změněná (variata) vyd. r. 1540.

Pláštěm konfessí Augšpurské postranní glossy své přikrývají některé.

Bratři smyslu o svátostech nezměnili.

A protož věříme a vyznáváme s Augšpurskou konfessí první, neproměněnou, corpus et sanguinem Christi vere adesse et distribui manducantibus, že tělo a krev Páně pravdivě přítomné jsou a požívajícím se rozdělují.

Ve všech tedy artikulech s Augšpurskou konfessí srovnávají se Bratři: čehož se od nich ještě žádá?

X.

A tak Bratři k evangelickým, a ne evangeličtí k Bratrům přistoupili; onino za těmito, a ne tito za oněmino posílali, chodili, přátelství žádali a tak se spolu spřiznili, jednomyslně všeliakých sekt, kacířství, i v jedné supplikaci k císaři Rudolfovi světle Calvinistů se odřekli, v supplikaci k císaři Maximiliánovi sektářů, kacířů, sakramentářů starých i nových.

Odpověď. Plus est in conclusione quam in praemissis, a několikera v krátkých slovích marnost, nerozum i nepravost.

1. Předně, když praví, že Bratři k evangelíkům přistoupili, chyba, podvod a křivda jest v jménu *evangelík*, kteréž samým k Augšpurské konfessí se hlásajícím přivlastňuje, jako by Bratři a jiní ti jeho postranní nebyli evangelíci.

Bratři jsou evangelíci v pravdě.

20 Ale odkud medle slove: *evangelické učení, evangelický člověk, evangelická církev*? Zdali ne od artikule o ospravedlnění člověka hříšného darmo, z pouhé milosti Boží skrze víru v Ježíše Krista, jakž evangelium svaté učí? Ten zajisté artikul když v papežstvu zastíněn byl, a lidé v skutcích a zásluhách vlastních neb cizích ospravedlnění hledati učení byli, bylo to učení zákonní a Farizejské; ale když se lidé v samém Kristu a zásluze jeho skrze víru ospravedlnění hledati učí, jest to učení evangelické, to jest z evangelium sv., z hlasu Kristova a apoštolů vzaté. A v tom zdali co jináče učíte vy, nežli my a neb nazvaní od vás Calvinisté? Žádný ještě rozdíl

30 neviděl, leč ho teprv někdo hledati bude, zvláště kdo rád in scirpo nodum hledává, aby zvláštní svou moudrost ukázal.

Počal sic po nejprv D. Luter o předcích našich podezření jakési mlti, jako by skutkům mnoho připisovali; ale mu na to v listu svém tak odpověděli:

Ač pak my jako lidé neučení tak ozdobným psáním a mluvením (v čemž vy máte předek) té Kristovy pře vynaluviti a na světlo vynášeti, anobř tak mocně ji hájiti nemůžeme, ale však s tím se vším něco maličko s svatým Pavlem pochlubiti se můžeme, že, ač jsme nedokonali v řeči, však ne v umění pravdy, abychom ne-

40 měli rozuměti a věděti, v čem by celé spasení naše záleželo, a kte-

rými bychom ho cestami a stupněmi docházeli i skutečně požívali. A té věci máme za svědka nepohnutého vlastní naše i těch, kteréž vyučujeme, svědomí, že jsme nikdy ani my ani předkové naši pomocem svatých, živých neb mrtvých, moci jeho nepřipisovali, ani svým vlastním, ani cizím skutkům, ani kterýmkoli jiným věcem, ale všecko samému, jedinému, věčnému svému Bohu, Otci, Synu a Duchu svatému, milostí totiž a milosrdenství Otce nebeského, hojnému a štědrému zasloužení Syna jeho a obdarování Ducha svatého.¹

A v jiném k němu listu piší: Náramně jsme z toho potěšeni, že již za spoluúčastníky téhož evangelium Kristova netoliko jsme se býti poznali, ale také i pospolnou láskou spojili.²

A protož, mistře, cui competit res, competit et nomen: komu náleží věc, tomu náleží i jméno. Zapomíná se však kněz Samuel, někudy všecky obnoveného náboženství Luterány i reformáty evangeliky nazýváje, jako na tituli a v příčině XXIII., též v motivách svých, kterýmiž do Nyderlandu všecky Čechy (léta 1628) vábil, i Nydrlandery i Valouny z španělských krajín pro náboženství vytištěné evangeliky jmenuje, ani obojí reformáti jsou. Proč tedy ne

NB.

Jména evangelík
v majestátu
a porovnání
nemáme.

všudy? Poněvadž pouhá pravda jest. O samo sic to jméno nesnadniti se nebylo by nám Čechům potřebí, poněvadž v užívání in publicis actis nikdy u nás nebylo; neb ačkoli páni stavové v předepsané majestátu formuli *náboženství evangelické pod obojí* byli položili, však na žádost císaře Rudolfa (předstírajícího, že se toho slova evangelík nikdy prvé v království tomto neužívalo a nikdež se v porovnáních, smlouvách a sněmovních zápisích nenachází) vypuštěno jest, tak že ho ani v majestátu, ani v porovnání, ani v zřízení konsistoře není, všudy toliko křesťané pod obojí; však poněvadž kněz Samuel odjetím jména toho nám některým podezřením neevangelicství na nás uvéstí chce, držeti se musíme práva svého, jak milý nám jest Kristus a evangelium jeho. Dokavadž duše má ve mně bude, dí Job, a Duch Boží v chřípích mých, spravedlnosti své držeti se budu, aniž se jí pustím; nezahanbím mne proto srdce mé nikdy. Bude jako bezbožník nepřítel můj, a povstávající proti mně jako nešlechtník. Job, 27, 3. 6. 7.

Přistoupili-li
kdy Bratři
k evangelikům.

2. Co pak dále praví, že Bratři k evangelikům přistoupili, to na schloubu straně jedné a na nenávisť druhé praví. A kde to slovo vzal *přistoupili*? Sotva je ve všech

¹ Z Odpovědi Bratří na spis Martina Luthera, co by se mu při Bratřích vidělo za pravé atd., složené bezpochyby od Br. Lukáše a vyd. v Litomyšli r. 1523.

² Tato slova nalézáme na počátku listu od Bratří poslaného Lutherovi, daného na Moravě v Prostějově dne 27. měsíce listopadu léta 1537. Slanský, Listové a jednání atd., str. 23 b.

těch jednáních buď Bratří s Luterem, neb i Jich Milostí pánů stavů mezi sebou, jakž léta 1575, tak i 1609 najde. Nevyhledávala zajisté nikdy žádná strana od druhé toho, aby k ní přistoupila, ale o to bylo vždycky činiti, aby sobě vespolek vyrozuměli, porovnali se a sjednotili, to jest aby se sstoupili a oboji jedno byli, a ne aby jedna k druhé přistoupila, to jest, sehliti se dala, jakž Martinius chce. Mní-li pak tím přistupováním to, což další slova s sebou nesou, že prý Bratří za evangelíky posílali, chodili, přátelství žádali, to je jiná. A nesoudí-liž, že to více ku poctivosti Bratřím připomíná, nežli k hanbě? Nebo jestli žeť honor est in honorante magis, quam in honorato, jakž ethici učí, a jestli žeť pokojní (neb raději pokoj obmyšlející, pacifici, εἰρηνοποιοί) blahoslavení jsou, jakž Kristus svědčí,³ tedyť se Bratří nemají zač styděti, že jiné poctivostí předcházeli a pokoje hledali i stíhali jej. A tak se zachovali, jakž M. Martinius v příčině druhé položil, že ne proto od církve bludné odstoupili, aby se i od jiných obnovených církví evangelických oddělovati měli, ale raději s nimi sjednocovati mohli. Protož, ač bychom připomenouti mohli, že ne vždycky Bratří se jiných doprošovali a jiných pomocí potřebovali, ale také někdy druhí jich vyhledávali: a však nechme té nesmyslnosti a chlouby. Kdo pokorný byl, nechť jest ještě, a kdo přívětivý byl, nechť zůstává předce, a kdo se s kým láskou spřiznil, nech v tom trvá předce.

3. Práví, že se Bratří zároveň s evangelíky všech sekt a kacířství, až i Sakramentářství a Kalvínství odřekli.

Odpověď. A ještě odříkají. Nebo aniž jim ještě na mysl přišlo buď od stálého sjednocení, jakž v svých termínech vlastně jest, odstoupiti a sektářství začíti (o čemž níž), a neb kacířství a bludy uvozovati. Zachováť jich od toho Bůh nebo upřímně míní a Pánu Bohu se za to modlí. Kalvínství, pravíme, upřímně jsme se odřekli z toho srdce, jako i před tím vždycky Pikhartství, to jest takových bludných a bezbožných smyslů a činů, jacíž se Pikhartům připisovali, rouhání se Marii Panně a svátostem, též noční schůzky k neřádům etc., a jacíž se nyní Kalvinistům (tak z nenávisť nazvaným) připisují, vyprazdňování moci svátostí, převlastňování Bohu původu hřícha, a cokoli podobného ruhavého. To zajisté jest takové Kalvínství, jakéhož se i sami Kalvinisté odčítají. Nebo zdaž M. Martinius neví, že v tom houfu sjednocených stavů a Kalvínství toho se odčítajících nejedni byli (a snad ne mnoho méně než Luteránův Martiniova smyslu), ješto se Kalvínova učení přidrželi a přidržejí, a předce se spolu s námi a vámi Kalvínství

Bratří jakých
se Sakramentářů
a Kalvinistů
odřekli.

³ Mat. 5, 9.

toho odčítali. Ale co div? Jisté jest, že by to sám Kalvín, kdyby přítomen byl, učinil a učení toho, kteréž se pod jeho jménem rozhláše, se odečtl. A ví v srdci svém kněz Samuel, že učení Kalvínovo samo v sobě jinakší jest, nežli se vůbec rozvolává. Nebo sic zdaž by se k němu znáti směl? Jsou zajisté osoby vyššího stavu živý, jimž v privátním rozmlouvání tu v Perně oznamoval, že on v Genevě půl léta byl a jinak nesmýšl, než jak tam, kromě že tu ornátů a ceremonií trochu užívati musí, na tom aby se žádný osvěcený a rozumný nezastavoval; načež oni u něho k stolu Páně přistupovali. A když léta 1625 v Nyderlandu jsa konfessí ¹⁰ Českou tisknouti dal pro osvědčení církvi Českých s Nyderlandskými v učení svornosti, a neboť to upřímně činil, a neb z pochlebenství. Jestli že upřímně (jakož na člověka dobrého a služebníka Kristova věrného jinak nesluší), ví tedy, že učení oněch církvi od našich ne tak rozdílné jest, jakž se to od některých rozhláše.

Martinus
inter Calvinistas
calvinisans.

Sakramentáři
kdo jsou?

Sakramentářství, jehož jsme se také společně odřekli, jest bludné smýšlení o svátostech, buď in excessu, neb in defectu.

In excessu, nad slušnost o svátostech smýšlející, jsou pape- ²⁰ ženci, větší moc, než Bůh nařídil, svátostem ex opere operato přivlastňující a z svátostí sobě Boha dělající. Ti slovou staří Sakramentáři.

In defectu, méně, než sluší a slovo Boží káže, svátostem připisující jsou Novokřtenci a jim podobní, z svátostí předrahé Kristovy večeře holé toliko znamení a památku sobě dělající. To jsou noví Sakramentáři. Těch obojích jsme se odřekli a v tom stojíme i za pomoci Boží státi budeme my z své strany upřímně.

XI.

V jedenáctém důvodu připomíná, kterak stavové sjednocení ³⁰ Jeho Milosti císaři Rudolfovi (když jim odrhoval, že by jedno nebyli) směle a světle Bohem a dobrým svědomím svým, že u víře křesťanské sjednoceni jsou, osvědčovali, a že to také do knih konsistoriánských vepsati dali. Kteráž slova obšírně připomíná, nic, k čemu to vede, nedokládaje.

Sjednocení
Bratří s jinými
pod obojí jaké
a v čem?

Protož tu není nač odpovídati, leč obnoviti, že, jak jsme prvé připovíдали s nimi *podlé té konfessí* za jedno býti, tak posavád v tom stojíme a státi mínlme srdcem upřímným. Tak jmenovitě, jakž tu v těch slovích několikrát výslovně položeno a vyhrazeno jest, *podlé té konfessí*, k níž jsme se přiznali, a ne podlé nějakých postranních ⁴⁰ gloss a neb partikulárního řádu, kterýž nám i jim na svobodě zane-

chán byl, jakž se při následujících příčinách ukáže. Nedovede tedy toho žádným způsobem kněz Samuel, oč se (z hlouposti-li či z chytrosti, nech se v tom sám ohledá) pokouší, jako by přistoupení nějaké bez výminky bylo Bratří k evangelikům a skrze to vyzdvižení Jednoty, jakž níže mluví. Nebo nikdy, naprosto nikdy v obecních těch jednáních nebylo činiti o to, kdo k komu přistoupiti má, než jak se srovnati mají, aby svornost byla. A nalezen od moudrých předků prostředek dvůj:

Jedno, confessi společná, léta 1575.

Svornosti
od moudrých
předků dvůj
prostředek
nalezen, spo-
lečná confessi a
společná
konsistoř.

10 Druhé, konsistoř společná, léta 1609; tím však ani confessi Augšpurské neb Bratrské, ani řádu partikulárního jednoho neb druhého nevyzdvihujíc, ale stranám na svobodě bez překážky druhé strany zanechajíc, jakž uhlédáme. To hle bylo sjednocení a porovnání, a ne smíchání. Nech čte, kdo chce, jak chce, všecka těch jednání akta, privátní i publičná, nenajde jiného nic.

XII.

Místo příčiny dvanácté vede M. Samuel to, jak převelice pracně a nákladně to sjednocení šlo, nežli mohlo způsobeno býti; protož že tak snadně trháno býti nemá. Kdež poněvadž jiné a jiné
20 věci připomíná, nelze na všecko pojednou odpověditi; beřme to po kusích.

1. Nejprvé dí: *Má se velice dobrý pozor dáti na ty veliké, snažné, s znamenitými náklady šlechtných předků vedené práce, jimiž jsou to sjednocení mezi sebou učinili a utvrdili, aby tím od evangelické strany bezpotřebným odstupováním nebo stavové sjednocení za nesmyslné a lehké, a nebo úsilí jejich za zbytečné a nepotřebné vykládané a držané nebylo.*

Na znamenité
práce předků
pozor býti má.

Odpověď. Hrubě dobře. Nejen zajisté práci a náklad, ale i tu krev na to vynaložili milí předkové; tak nás mnoho stála ta ob-
30 držaná evangelium svatého svoboda.

2. *V čemž bychom my potomci dokonalé známosti nepotratili, za slušné se uznává z hodnověrných pamětí o tom pravém sjednocení něco oznámiti.*

Odpověď. Dobře i to; ale trochu z vysoka, že M. Samuel myslí, jako by bez jeho těch věcí oznamování dokonalá jich známost potracena býti měla. Jsou jinde, chvála Bohu, plnější ty věci popsány, nežli ten kousťek tu od něho přilepený s sebou to nese. Ale ó byť to byl jinak před zapomenutím opatřil, nežli takového bouřlivého spisu vydáváním!

40 3. Připomíná, *kterak císař Rudolf odpověď nejprvnější stavům dáváje, zjevně Jednotu Bratrskou vyměňoval, že se jim svoboda v ná-*

boženství dáti nemůže, leč by od náboženství svého upustil, k straně pod jednou neb pod obojí přistoupili.

Odpověď. A nerozumí-liž, či se dělá nerozuměje, že to společných evangeliků nepřátel, Jeho Milost Císařskou k takové tvrdé stavům odpovědi podpalujících, grif byl, k roztržení stavů směřující? Užívali i léta 1575 podobné chytrosti; ale moudří páni a ředitelé vidouce, kam se to rejduje, mámiti se a roztrhovati nedali. K tomu totéž byl císař Rudolf v slovích tam předcházejících o Augšpurské neb České společné konfessi pověděl, že jim průchodu dáti nemůž, tak mluvě: Poněvadž pak ¹⁰ předešlá a starobylá jednání a výpovědi sněmovní, starobylí, chvalitební, dobří řádové a pořádkové tohoto království, smlouvy a mnohá snešení a zavření stavů, na kteréž se i zřízení zemské vztahuje, to patrně a zřetelně vyměřují, že mimo náboženství starobylé, v tomto království zvyklé, pod obojí (totiž kališné) a pod jednou přijímající, žádné jiné nové přijímáno a dopouštíno býti nemá etc.: z té příčiny Jeho Milost Císařská neráčí moci s dobrým svědomím svým nač jiného mysliti.¹

Proč toho také M. Samuel nepoložil? Přepatrně jezuitským štrychem jde, a aby myslí pod obojici trhal a rotil, jedněm větší ²⁰ u papeženců přízní lahodí, druhé větší jejich k nim nelibostí straší.

4. Připomíná za tím houf privátních akcí, kterak, když se volené osoby do soudné světnice sešly, pan Štefan Jiří z Šternberka, byv dožádaným direktorem jednání o náboženství, nechtěl, než aby se Bratři na konec vysvětlili, chtějí-li *k nim přistoupiti, konsistořskými kněžími se řídit, do kostelů choditi* etc., summou *beze všech výminek a obzvláštností všelijakých k nim přistoupiti?* A když se páni z Jednoty zbraňovali, pan z Šternberka (prý) na sobě ukázal, co myslí, *až nad tím srdce trnulo, vztyčil se z místa svého, jsa* ³⁰ *zarděný, a přec jíti chtěl, až ho jiní zarželi a trochu poukojili.* A tu že Bratři, ač ne rádi, však naposledy předce *bez všelijaké výminky k evangelickým přistoupili*; protož že se to potom tak Jeho Milosti Císařské v replice, duplice, triplice kladlo i naposledy do majestátu vložilo.

Odpověď. Co se privátních těch akcí dotýče, mohl s nimi M. Samuel pomlčeti a papíru sobě i nám uspořiti. Nebo poněvadž ne to nám za reguli jest, co se pro et contra mluvilo, nežli k závěrce přišlo, ale to, na čem poslední

M. Martinus
zlý historik,
nebo

¹ Z odpovědi císařovy na první prosbu stavů dne 12. února 1609, viz *Skála ze Zhoře I*, 123. a 124. (ve slovech jednotlivých jeví se malé odchylky).

snešení stánu, co místo zavrky zapsáno, co do majestátu
 vešlo, co zřízením konsistoře do exekucí přišlo: k čemu jest
 prošlé před tím nesnáze připomínati? Nebo co div, že se
 v věcech nesnadných nesnáze něco zběhlo? Co div, že,
 kde rozdílné byly hlavy, rozdílní se našli smyslové? To
 raději div a Boží dílo, že v tak velikém počtu (mezi 90
 vybranými osobami) jedna toliko tak prchlá se našla, jiné všechny
 k míru a pokoji vedly i dovedly. Že pak se ten pán tak zůřivě
 proti Jednotě stavěl, činil to bez pochyby z nepovědomosti nás a věcí
 10 našich. A také-liž kněz Samuel tomu pánu pochválí, že potom proti
 všechněm stavům náruživost pronesl, když se oddělil, jednání spo-
 lečná opustil, a direkci ta na jiného přišla? Mezitím to-liž jsou pak
 ty věci, na nichž, aby v zapomenutí potomkům nepřišly, tak mnoho
 záležitostí, že se při tom našel jeden z pánů, kterýž (jak kněz Samuel
 zaostřenými slovy k špatné jeho pochvale vypravuje) tak tuze na
 druhou stranu tlačil, až se rděl, až se vztyčil, až utíkat chtěl, že
nad tím slyšet trnulo (Tvé-li, mistře? Byls při tom? Ó podpaleč
 srdcí lidských!), až ho držeti a pokojiti museli.

1. počáteční
 a privátní akce
 připomíná,
 posledního
 společného
 snešení
 zamlčuje.

Přistáváme pak k soudu věrným krajanům, nebylo-li by lépe,
 20 aby kněz Samuel s takovými věcmi mlčel? Jich Milosti
 páni vždycky se hned od léta 1575 před Jich Milostmi
 císaři, králi a pány svými i vůbec k svornosti a jedno-
 myslnosti hlásali, tento pak, co věděl privátního tahání
 a trhání, na světlo táhna jako za klam Jich Milostem
 dává. K čemu, hle, nevede svémyslnost a nových věcí začínání!
 Umínil sobě zajisté M. Samuel provésti věc, kterouž sobě sám zfin-
 toval, již k provedení když se mu nedostávalo Pisma kanonického,
 chytil se apokryf, to jest, místo publických, na světlo daných akt,
 smluv, porovnáni, připomíná postranní a privátní akta, co se stalo,
 30 nežli ku porovnání přišlo. Ačkoli my nežádáme, aby nám k vůli
 i takové věci tajiti se měly; nebo čím nesnadněji ty věci šly, a čím
 více se při tom i ty přední a rozumné hlavy zastavovaly, tím více
 důvodů jest, že ty věci nedály se pokoutně, ani praktikami někte-
 rých osob, a neb bez uvážení dostatečného, běžně a leda bylo, ale
 s převelikou prací a bedlivostí, až i k zavrce přišlo.

2. Co moudří
 rádi tají,
 nedorozumění
 svá nějaká, to
 on na odivu
 světu roztrásá.

Nechceme pak toho, což tu kněz Samuel tamquam
 fide historica, a však nazbyt zaostřenými slovy vypravuje,
 v pochybnost brátí (ačkoli naše akta, jichž jsme se zde
 u patronů svých doptali, tři rozdílných exemplářů, toho tak nemají,
 40 a zřetelné jest, že kdokoli ten exemplář, z něhož to kněz Samuel

3. Co za věc
 jistě vypravuje,
 to hned allegáty
 svými poráží.

vzal, spisoval, bez postranního affektu nepsal);² to toliko pravíme, že co za tím privátním jednáním z repliky, dupliky, tripliky a z majestátu hned v místě tomto kněz Samuel připomíná, to samo všecku jeho řeč poráží a intent vyvrací. Nebo ani v replice, ani v duplice, ani v triplice, ani v majestátu žádničké zmínky není o *přistoupení* (k čemuž že páni z Bratří přivolili, kněz Samuel praví a k důvodu toho ta instrumenta přivodí), ale všudy o *porovnání* toliko; nebo tato formální slova jsou v replice: S námi za jedno podlé konfessí jsou. Item: Předkové jejich s předky našimi srovnání byvše, k nám se přiznali a přihlásili, že s námi a s tou konfessí etc. se srov-¹⁰ návají; i nyní tolikéž při též konfessí stojíc, k ní se přiznávají. Item: Touž konsistoři a kněžstvem všickni se zpravovati chceme.

V duplice: Oznámili jsme Vaší Císařské Milosti, že s námi podlé též konfessí za jedno jsou. Item: Kteříž se společně k též konfessí a víře svaté, křesťanské v ní obsažené přiznáváme.

V triplice: Že páni přátelé naši milí, kteříž z Jednoty Bratrské jsou, spolu s námi k té konfessí se přiznávají a s námi ve všech v ní položených artikulích se snesli, to jsme Vaší Císařské Milosti již předešle po dvakráte poníženě v známost uvedli. Při čemž toho i nyní, že spolu sjednocení a spokojeni jsme, poníženě zůstavujeme.³ ²⁰

V majestátu pak: My Rudolf etc. povolovati, moc a právo dávatí ráčíme, aby často dotčení sjednocení stavové pod obojí, kteříž se koli k dotčené konfessí České přiznali a přiznávají, žádného nevyměňujíc, tolikéž náboženství své křesťanské pod obojí podlé též konfessí a svého mezi sebou učiněného porovnání a sjednocení volně a svobodně všudy a na všelikém místě provozovati a vykonávati, při víře a náboženství svém, též i při kněžstvu a řádu církevním, kterýž mezi nimi jest, a neb od nich nařízen bude, pokojně zanechání byli.

Hle, kněže Samueli, majestát káže, aby všickni stavové pod ³⁰ obojí, žádného nevyměňujíc, při kněžstvu a řádu církevním, kterýž mezi nimi jest, a neb od nich nařízen bude, zanechání byli. Jaký pak nařízen byl řád, při následující příčině sobě připomeneme.

4. Cizím řečem
svůj smysl proti
oněch mínění
dává.

5. Co pak kněz Samuel při triplice stavů připomíná, že na důvod a ujištění opravdového toho sjednocení a všech podezření o cizích a scestných učení od sebe odcizení šlechtití stavové tuto protestací doložili: *A abychom na gruntech našich nějaké kněží Kalvínské a Pikharty míti měli, zjevně odpíráme.* Tu se neupřímnost tohoto člověka vidí. Ví zajisté

² Útoky Šternberkovy proti Bratřím od Martinia uvedené připomíná Slavata, I, 203. ³ Tyto citáty viz u Skály ze Zhoře, I, 139 a 146.

on to dobře, že, jakož z pánů stavů tu přítomných a to písčích veliký díl byl těch, kteréž nepřátelé jejich Kalvinisty a Pikharty jmenují, tak i kněží svého smyslu a řádu že mnoho měli na gruntech svých, ano brž i v městech královských, Hoře Kutně, Žatci etc. Podlé čehož to odečtení kněží Kalvinských a Pikhartských že se nestalo jinak, než v smyslu tom, v jakémž se od nepřátel rozvolávají, za ruhače, svůdce, nepořádné kněží etc., o čemž napřed. Tento pak člověk dělá se nerozuměje tomu a vyvodí odtud, že jak Bratři, tak ani jiní, kromě samých Augšpurskou konfessí se chlubících, v Čechách
10 místa míti neměli a nemají.

Ale co činíme, pro Bůh! Hádáme se a taháme o to, čeho ani jedni ani druhí nemáme. Neboť nás srovnal Pán Bůh, když jako bůjné dítky, o místo a přednost se hadrující, oboje z místa vysadil. A my ještě předce, kdo kam více práva měl, hrýzti se budeme? Ó milý kněže Samueli, procítíš-li pak kdy s podobnými sobě ze sna domnění a té neužitečné fantazie, jako byste sami v Božím klíně seděli a sami také u papeže tak mnoho favoru měli, že vedlé něho vám toliko místo a svoboda náleží? Ó nešťastné vaše u ohně jeho se zhřívání, nešťastné spolu-
20 bratři od sebe strkání! Dáť vám Bůh někdy aspoň ještě vyrozuměti, co činíte, věříme a za to se modlíme.

Nesmyslnost
tahanic našich
o to, čeho
nemáme.

XIII.

Z takového (prý) u víře křesťanské podlé všech artikulů konfessí obecní sjednocení a pravé Jednoty Bratrské v lásce Kristově jednomyslné založení následovalo to, že někdejší ta *obzvláštnost privátní Jednoty Bratři těch od evangeliků přijatých* jednomyslným stavů sjednocených snešením chvalitebně a potřebně *vyzdvížena a umořena jest*. A to jakož tím, že hned tu léta 1609 stavové, kdykoli o těch, jenž z *Bratři k nim přistoupli*, mluvili neb psali, vždycky
30 de praeterito, o času již pominulém, nikdy o přítomném neb budoucím, dokládali: *kteríž se (prý) z Jednoty Bratrské jmenovali neb jmenování bývali*; tak i tím obecným všech snešením a narovnáním, aby mezi stranami dotýkání, hanění a nepřijemných jmen užívání žádných více nebylo, ale všickni u víře již sjednoceni jsouce, *abychom všickni vespolek slouli a se jmenovali křesťané pod obojí, zůstávající spolu podlé nařízení Syna Božího v křesťanském a bratrském milování*.

Odpověď. Již jsme napřed ukázali, že předkové naši na své obzvláštnosti nikdy se tak nezaložili, aby v spo-
40 lečnou jednotu s jinými, při nichž by totéž dobré z mi-

Bratři
k jednomyslnosti
státi hotovi.

losti Boží viděli, vcházeťi neměli. A my se ještě také před Bohem, srdcí zpytatelem, osvědčujeme, že v úmysle tom trváme, se všemi věrnými křesťany, zvláště pak milými svými krajany, přátely a bratřími všechněmi pod obojí v bratrské lásce, svornosti a jednomyslnosti státi, cele věříce, že milosrdný Bůh, jemuž v sprostnosti a pokoře sloužíme, jako i otcové naši, nedá nám na tu srdce tvrdost a převrácenost přicházeti, abychom žalostné církve roztrhání a jdoucí odtud neřesti vidouce, měli však sami z své strany z úmysla roztržitostem napomáhati. Odstup to od nás. Ale však co tu kněz Samuel povídá, že obzvláštnost Jednoty naší skrze zřízení jedné té 10

M. Martinus
falešný svědek,
že by Jednota
Bratrská maje-
státem a po-
rovnáním vy-
zdvížena
a umořena býti
měla.

konsistoře v Čechách vyzdvížena a umořena jest, tomu odpíráme, proto že se nestalo, ale on sobě to pro vzbuzení proti nám nenávisti vymýšlí.

Nebo předně, kde ta slova *vyzdvížena a umořena* vzal? Nech je ukáže v porovnání, neb v majestátu, neb v konsistoriánských knihách. Neukáže-li, čím zůstane?

Druhé, byla-li tě obzvláštní naše Jednota vyzdvížena a umořena, a neb (jakž v předcházející příčině kolikrát opětoval) přistou-
pili-liť jsou Bratři *beze vsí výminky a bez vselike obzvláštnosti* k evangelíkům, a to hned v začátku sněmu, před vyjednáváním ma-
jestátu, i načež tedy potom mezi sebou opět porovnání činili a učinili? Pročež tedy jim obzvláštní v konsistoři místo dáno? Proč obzvláštní kněží řízení dopuštěno? Proč zejména, zřetelně, textovně, něko-
likrát, že se při svém řádu zanechávají, položeno? Proč jim ob-
zvláštní senior v konsistoři s assessory téhož řádu dosazen? Proč obzvláštní kostel v Praze, Český i Německý, puštěn? Proč, aby senior své kněžstvo řídit, zpravovati, na fary (dle žádosti pánů kollátorů) dosazovati mohl bez překážky administrátorovy, jako i administrátor své kněžstvo bez překážky seniorovy, nařizen? Brylí-liž se tomuto
člověku, aby sobě to v porovnání stavů a zřízení konsistoře pře-
čísti mohl, nedostává, či rozumu, aby, co čte, chápal, či upřímnosti, aby, jak ví a rozumí, tak mluvil a psal? Ach, jaká toto nesprost-
nost jeho! První on jest ten člověk, kterýž od předků 30

Všetečnost
mistra tohoto.

moudře uváženým, dobře spořádaným, zřetelně vyhra-
zeným, jasně a srozumitelně k budoucí památce zapsaným a ještě
teď nedávno léta 1631 obnoveným a stvrzeným věcem ničemnými
glossami svými cizí smysl dávati a tím způsobem je podvraceti
se pokouší. Sic nech jmenuje, kdo kdy v celé vlasti naší tomu Jich
Milosti nařízení nerozuměl, tak jakž zní? Našli se, kteříž toho tak-
ového spojení a dvojího řádu kněžstva nelibovali; ale aby kdo zapírali 40
měl, nenalezl se, až tento.

Nebo¹ když ponejprvé sepsané to porovnání a konsistoře zřízení Jich Milostem stavům na Staroměstském rathouze shromážděným 22. Augusti od pánů direktorů přechieno bylo s dotázkou, oblibují-li sobě to všickni tři stavové a všecka obec, a chtějí-li tu co poopraviti? I nalezla se jedna osoba (pan Jan z Sezimova Oustí), již se to spolčení kněžstva s Bratrským kněžstvem (slovy historika z akt vzatými všecku tuto věc vypravujeme, nic sami nepřidávajíce) nelíbilo pravíc, že konsistoř bude dvojitá, a chtějíc, aby mezi všemi jeden řád a ceremonie byly.

Zanechání Bratří
při řádu svém
některým se
nelíbilo, ale
ho nezapíral
žádný.

¹⁰ Ale všickni, předně páni direktorové, potom páni stavové a všecka obec nejednou, ale několikrát hlasy svými mocně se ohlašovali, že jest to tak dobře pro vzdělání církve Boží v svornosti a lásce sepsáno a že není co opravovati, nýbrž Pánu Bohu zač děkovati a žádati, aby to stálé a pevné bylo. A když pan Jan Oušecký, potáhna po sobě jiné tři z pánů, 23. Septembris mezi pány stavy se nepostavili, a oznámeno bylo, že v domě páně pospolu jsou a jinou jakousi konsistoře formu spisují, vyslali z prostředku svého p. p. Karla z Vartmberka, p. p. Jana Litvína z Řičan, p. Jiříka Gerštorfa, p. Matiaše Štampacha, M. Valentina Kochana, ²⁰ p. Adama Voprchu, že jest to Jich Milostem s podivením, kterak tři neb čtyry osoby směř se o to pokusiti, aby to, co jsou předešle s jinými společně zavřeli, nyní napravovati chtěli, že k tomu páni stavové nedopustí; a protož aby mezi ně přišli. Ale pan Oušecký omluvil se nemocí (že již 2 neděle z lůžka nezchází), jiní jiným; toliko p. Racek Vchynský starý přišel. A tu všickni tři páni stavové (vše slovy historika mluvíme) nesmírně sobě to skrze pana Přecha z Hodějova (dožádavše se pána, aby od obce ku pánům direktorům promluvil) stěžovali proti těm, kteříž by to sjednocení mezi kněžími jejich a kněžími Bratrskými stálé rušiti neb v něm ³⁰ co opravovati chtěli. A protož velikými hlasy (po promluvení pana z Hodějova) jeden přes druhého žádali, aby se to porovnání podruhé čtlo, a aby se k němu každý zvlášť přimlouval. Což se i stalo. I přiznávali se všickni do jednoho k tomu porovnání a hlasy velikými mluvili, aby zlořečený a proklatý nepřítel Boží, církve a vlasti byl, kdo by to rušiti chtěl, napomínajíce jedni druhých, aby se i podepsali; což se ode všech stalo.

6. spolčení] *tišf. společní; oprav. vzadu.* — 18. Jana] *přidáno dle opravy vzadu.* — 20. Voprchu] *tišf. Vopichu; oprav. vzadu.*

¹ K historickému výkladu, jenž tuto následuje (až po str. 331: Až potud Historia) přirovn. souhlasné vypravování u Gindelyho, *Geschichte der Ertheilung des böhmischen Majestätsbriefs*, Prag 1868, str. 145—152, podané dle rukopisu *Musea království Českého*, 23. J. 7.

Potom 3. Octobris (když se již kněžstvo z celého království do Prahy obeslané bylo shromáždilo) opět v plném všech tří stavů shromáždění tentýž spis a snešení o konsistoři (pro ty, kteříž prvé toho nedoslýchavše, k tomu jmenovanému času do Prahy se byli postavili) čteno bylo, jako i naproti tomu učiněné od pana Ouštěckého, a kteří s ním drželi, sepsání. A tu opět jednomyslně všichni první to porovnání schválili, druhé zavrhlí (z příčin sedmi, kteréž se v Historii viděti mohou), a kteří prvé podepsáni nebyli, podpi-sovali se, kromě ještě pana Ouštěckého a pana hraběte Šlika, z nichž jeden i druhý omluvu svou činil. Pan hrabě řekl, že toho z nelibosti k Jednotě Bratrské nečiní věda, že by jim před Bohem i přede vším světem křivda byla, kdyby s jinými pod obojí posavád věrně jako v nějaké rozkošné zahradě kopáním a štěpováním pracovavše, nyní, když ta zahrada užitek nésti má, toho účastni býti neměli, a však že má své příčiny, proč podepsati nemůže. Nic méně však na třetí den potom, 6. Octobris, podepsal, dílu Božímu, kteréž v jednosvor-nosti všech stavů a šťastném té věci již k cíli docházení viděl, jako moudrý a pobožný pán překážeti nechtěje. A vedlé něho i jiní, kteříž tomu porovnání prv odporovali, s radostí a chutí Pánu Bohu z toho děkujice podpisovali. A tak tuto Pán Bůh přepěkné spojení z milosti své učiniti ráčil, že den tento slušně pamětný býti má, dí historik.

Přijeti
reformátů do
konsistoře
některým se též
přičilo, ale
společnými
stavů hlasy
schváleno.

A ač toho dne ještě nové nedorozumění vzniklo, však i to pěkně s pomocí Boží spokojeno. Nebo když hned za tím od kněžstva (jimž také nejprv stálé porovnání a řád konsistoře přečten a od nich všech schválen) na konsistoriány hlasové vzati byli, a nejvíce hlasů (po knězi Eliášovi Šudovi) padlo na kněze Václava Stephanidesa, archiděkana Horského, ozval se p. Kašpar Kaplíř, že ten a někteří jiní, na něž hlasové jdou, nemůže a nemá v konsistoři býti, protože Kalvi-nistové jsou. Ale proti němu všickni stavové mluvili, že musí podle snešení býti, aby zůstali ti, na které los přišel; jména pak ta potupná že podle společného snešení vyzdvižena býti mají. Pan Kaplíř a při něm tři neb čtyry osoby vždy tomu chtěl, aby děkan Horský a někteří jiní do konsistoře nebyli dosazováni, než které on na to místo jmenoval. Ale nemohl při páních stavích nic obdržeti; nebo se všickní ozývali, i stavové vyšší i všecka města královská, aby podle hlasů zůstalo, kteříž za jisté Boží řízení držání býti že mají.

A tak vyhlášení jsou konsistoriáni svým pořádkem hned tu na rathouze, odkudž se páni stavové do kolleje mezi kněžstvo ubí-rali, a tam skrze pána p. Theobalda Švihovského vyhlášené osoby

vystupovaly, jimž páni direktorové na místě všech stavů pravic podávajice Božího požehnání žádali, a tak se společně do kostela před Tejnem k chválení Boha z předivných skutků jeho (Nota: zástup valících se takový byl, že jim ulice i ryňk i kostel ovšem těsné byly, a při všech farách pod obojí se zvonilo) ubírali. Kdež archiděkan Horský na ta (z evangelium neděle pominulé vzatá) slova, že Bůh navštívil lid svůj, tak horlivé kázání učinil, že se všemu shromáždění radost s pláčem mísila. Ale pan Kašpar Kaplíř s pěti neb šesti přátely svými do kostela jíti nechtěl pravě, že nemůž
 10 Kalvína poslouchati. Stavové naproti tomu všickni kázání jeho velice sobě libovali pravíce, že, poněvadž se k České konfessi přiznává, není Kalvínem, ale dobrým křesťanem, a že jest jej Bůh vzbudil, aby tak živé kázání tomu velikému shromáždění učinil. Za kterýmž velikým zvukem všecko kněžstvo začalo Te Deum laudamus, a po dokonání toho Česky také Tě Boha chválíme ode všeho lidu zpíváno. A tak v ten den veliké věci se zběhly, v nichž Pán Bůh oslaven byl. Až potud Historia.

Ví se pak, že hned toho dne kněží jména svá do knih konsistoriánských podpisovali a tak k ostříhání vyzdviženého řádu se
 20 zavazovali. I to známé, že svěcení nových kněží brzy potom se začalo, jakož řádu administrátorova, tak i seniorova. Nebo před zavřetím ještě sněmu v Betlémě ordinování jsou: Jan Rosa, Eliáš Akoncius, Petr Céfas, Jan Brosius, zjevně u přítomnosti pánů defensorů a konsistoriánů, z nichž kněz Jiřík Hanuš (místo nepřítomného tehdaž administrátora) na kněží ty vedlé seniora ruce vzládal; a tak že každé strany při svém řádu zůstavení svornosti netrhá a trhati nemá, osvědčeno jest.

Kterýž začátek obojího řádu v jednostejné svobodě a svornosti užívání všechněm pobožným se líbil, že sobě vespolek gratulovali
 30 a Pána Boha chválili.

Mezi jinými (ať se toho podotkne) jeden z oudů a někdy před tím i rektor akademie Pražské, D. Adam Zalužanský z Zalužan,² orací k Jich Milostem všechněm třem p. p. stavům pod obojí (kteráž hned týchž dnů u Pavla Sessia vytištěna jest) učiniv, jich, aby po tak šťastném svobody náboženství dosažení a řádu i konsistoře vyzdvižení již také k napravení a obnovení akademie mysl obrátili, napomínal. Kdež obšírně, moudře, pobožně stále porovnání vychvaluje pravě,

31. z oudů — rektor] *tišl.* z professorů; *oprav. vzadu.*

² Řeč Zalužanského, z níž Komenský tuto některá místa podává, má nápis: „*Oratio de consensu ordinum regni Bohemiae, integra cena sacra utentium, et quid inter se differant.*“

že (*vix videtur humani consilii aut opis tanta conversio rerum et tantus animorum consensus esse potuisse*) skutek zřejmý Boží jest a ne rad a usilování lidských účinek taková proměna a takové myslí sjednocení. A tu konfessí stavů a Bratrskou ve všech artikulech pravdy svatého evangelium srovnává, že jedna jest víra, dovodí, ačkoli rozdílný řád, a neb, jakž on mluví, *diversum eiusdem doctrinae exercitium et usus*. Chválí ze jména, že strana pod obojí strany Bratrské při jejich řádu zanechává. Illa inprimis integra cena sacra utentium vox et iusta et sacris litteris consentanea et sapiens iudicanda est nolle se Fratres religione sua prohibere. Non intro- 10 duxerunt coetum hunc, non conservarunt tot temporibus, non sibi evertendum censent. To (prý) stavů pod obojí (rozuměj v předmluvě na konfessi) promluvení za pobožné a s Písmi svatými se srovnávající a moudré držáno býti má, že prý nemíní pánů a přátel svých milých, kteříž se z Jednoty Bratrské jmenují, od náboženství jejich utiskovati. Nevzdělali toho shromáždění ani zachovávali tolik časů, nežádají ho také vyvrátiti. A za tím ukazuje, že netoliko ke škodě církvi není, aby rozdílného řádu shromáždění byla, ale brž k dobrému jest, když prý *utraque pars alterius praesentis aemula et imitatrix ac velut socia et comes gloriosi laboris esse potest*. 20 Každá strana po boku druhou majíc, k následování a pobožnému sebe v společné slavné práci rozněcování příčinu a podnět míti může. Za příklad toho připomíná jakož z Sallustia Římany a Kartaginenské, tak i z svatého Pavla pohany a židy v církvi uvedené, že jedni druhým horlivosti podnětem byli. Ita speramus et integra cena utentes, quod tam diu quaesiverant, jam consecuturos, et Fratres, quod diu tenuerunt, constanter conservaturos esse. Máme (prý) naději, že i pod obojí, čeho tak dlouho hledali, již dosáhnou, i Bratři, čeho se tak dlouho přidrželi, stále ostříhati budou. Což že k společnému vzdělání sloužití bude, když jeden oud v těle druhému 30 bude přisluhovati, pěkně z 1. Kor. 12. vyvodí, přidává za tím: In Polonia, amplissimo regno, eadem membrorum ecclesiae genera, Fratrum, Lutheranorum, Helvetiorum, alibi instituta tamen suscepta sunt hodieque retinentur; haec his locis, quibus nata et quorum propria sunt, exterminabuntur? V Polště, rozšířeném tom království, rozdíl trůj jest církve oudů, Bratři, Luteráni, Helveti neb reformáti, kteráž náboženství jinde začatá tam přijata jsou a zdržují se posavád; toto dvoje (pod obojí a Bratrské) z těch míst, kde se počala, kterýmž vlastní jsou, vyvrácena budou? At altera ecclesia alterius laudes et auctoritatem minuet? At si qua ecclesia evangelio excel- 40 lere, si clara et esse et haberi vult, non alterius oppressione, sed propria virtute laudem quaerat oportet. Non obscurant se invicem

ecclesiae christianae, plures eodem loco constitutae etc. Ale snad (prý) jedna církev druhé bude ujímati chvály a vzácnosti? Odpověď: Nikoli. Nebo chce-li která církev větší chválu a slovoutnost mít v evangelium, musí toho ne potlačováním jiných (nech to sobě slyší nynější bratři svých utlačovatel!), ale vlastní ctností hledati. Ne to zatemňuje církev křesťanskou, že jiné vedlé sebe má, ale to, když pravdy evangelium skutkem neostřihá.

Zavírá potom: *Non est igitur inhonesta diductio exercitii in plures coetus, nec impedit ecclesia alia aliam idem sequentem, sed adiuvat.*
 10 *Quodsi qua culpa odii aut aliorum vitiorum hic inest, ea non ipsius rei, sed personarum propria tota putanda est.* Není tedy nepočetné rozvedení řádu církevního na více stran, aniž překází církev jedna druhé, k témuž cíli směřující, ale pomáhá. Přihází-li se pak tu co nenávisť neb jiných vášní, vina ta není samé té věci (totiž rozdílného řádu), ale lidí vášnivých. Dokládá: Nalezl-li by se pak kdo tak příkrý a tvrdý, že by vždy na plnější spojení třel (tam *asper durusque coniunctionis aestimator*), nech se stane, však takové, jakéž by obojím k vzdělání bylo (*Sit ita sane, coniungantur, sed quod utrorumque commodum fiat*), jmenovitě, aby jedni od druhých
 20 vzali, co před druhými mají (jedni prý umění zevnitřního více, druhí řádu a cvičení více) a to spojíc z obojího dobrého učiniti jedno. Mezitím však aby se v tom spojení, kterýmž již spojení jsou, jedno-
 svorně ostřihali, proto že již nenávistem a nesvornostem místa nebude. Kdež opět zveličuje, chtěl-li by kdo jinak činiti, jak to zle bude. *Alteri eversionem inferre impium et irreligiosum est; quid sibi ipsi? Est enim, ut ostendimus, una utriusque huius coetus et multitudinis substantia etc.* Jinému obmyšleti zkázu nepobožná a nenábožná věc jest, co tedy samému sobě? Již zajisté jsme ukázali, že obojího toho shromáždění jediná jest podstata. Item: *Ex evan-*
 30 *gelio famam et gloriam non mutua eversione, sed exercitio diligentiore comparari et palam est et ante ostensum.* Z evangelium chvály a slávy že se nabývá ne vyvrácením jiných, ale cvičením pilnějším, povrchu leží a již napřed ukázáno jest.

To potud z té orací toho vysoce učeného a vzácného i věkem a soudem dospělého muže, kterýž z Jednoty nebyv nepsal toho, co psal, jako postranním affektem, ale co osvětlení Boží kázalo. Jiných víc svědectví nepřivodíme, proto že v paměti všechuňm ještě živým jest, že Bratři v tom porovnání při řádu svém zanechání byli, a že všechněm pobožným z obojí strany milé a potěšené bylo
 40 to, co se stalo, vymíníc jednoho a druhého buřiče z husitských kněží pletichářů, jimž se vyskytající se řádů dobrých šraňky tak líbily, jako motovidlu pouzdro.

Výtržní buřiči,
k. Procházka
a k. Borovský,
strestání.

Vytrhl se zajisté kněz Adam Procházka, farář Svato-havelský, a učiniv spis hanlivý, vtrousil jej mezi lidi (ještě před zavřetím sněmu, při začátku léta 1610), v kterémž stavy obviňoval, že sobě do konsistoře nasázeli bludařů a kacírů, Ariánů, Novaciánů, Donatistů etc. Jako i brzy potom kněz Blažej Borovský, děkan Chrudimský, kněží kraje svého svolav zřízení konsistoře haněl a že, bude-li senior obzvláštní své kněžstvo máje na fary dosazovati moc míti, tudy kněžstvu administrátorovu újma far bude. Ale co tím zpravil? Byl od Jich Milostí pánů defensorů do Prahy citován, obviněn, za buřiče odsouzen, a jméno jeho na příklad 10 jiným buřičům z knih konsistoriánských (u přítomnosti celé konsistoře, všech p. p. defensorů a množství kněžstva) vymazáno. Stalo se léta 1610, 28. Iulii a zapsáno jest v knihách konsistoriánských nových na listu 103. Kněz Procházka pak odprošením pokorným pánů defensorů sotva téhož ušel.

Tantae molis erat patriae reparare quietem.

A najde se ještě kněz Český pod obojí a oud konsistoře, kterýž to znovu zdvihati, a mají-li Bratři při svém řádu zůstávajíc trpěti býti, disputovati začne? Není-liž to bouřky obnovovati a sjednocení stále novým obmyslem bořiti? Důvodové, jichž kněz Samuel 20 k tomu, že Jednota Bratrská v království Českém vyzdvižena a umořena byla, vede, dětinští jsou.

1. Že prý vždycky od toho času mluvívало se a psalo toliko in praeterito: *kněží, kteříž se z Jednoty Bratrské jmenovávali.*

Jednota Bratrská
přestala-li se
v Čechách
jmenovati?

Odpověď. Dobře. Proto že se již začali s jinými zároveň (pro svornost) jmenovati *kněží pod obojí řádu seniorova*. Ne o jméno tuto činiti jest, mistře, ale o věc, jest-li Jednota Bratrská (buď že tak slove neb sloula) s svým obzvláštním řádem vyzdvižena a umořena, čili raději v společnost přijata a tím způsobem utvrzena? Protož nepohrávej slovy, ale ukaž 30 věc, můžeš-li. Mohli bychom sic říci, kdybychom v slovích takéouskoků hledali, že užívání jména Jednoty Bratrské v tom porovnání výslovně zastaveno nebylo, než toliko položeno, že se prý tak jmenovávali; což pravda jest, dokud totiž jiného jména neměli, kteréž jim tu dáno; a že také v moci naší nebylo zastaviti toho jména, kteréhož netoliko posluchači naši uživati byli zvykli, ale i jiní vůbec, lid i panstvo i kněží, jakož prvé, tak i po spojení, jako až posavád, protože žádný o zastavení jeho nevěděl. A však vždy pravíme, ne o jméno a titule, ale o věc samu činiti jest.

Jména postranní
jaká zastavena?

2. Praví kněz Samuel, že obecní všech snešení bylo 40 a v zápis uvedeno jest, aby pro vyjití vstříc pohoršením a nedorozuměním mezi stranami, jakéž prvé příčinou některých jmen

pocházelo, všickni k jedné konfessi se přiznávající a u víře sjednocení vespolek slouli a se jmenovali křesťané pod obojí, zůstávající spolu podlé nařízení Syna Božího v křesťanském a bratrském milování.

Odpovídáme opět, že ne o jména, ale o věc činiti jest; a však jaká jména zastavena jsou? *Nepříjemná*, kteréž slovíčko *nepříjemná* kněz Samuel pro svůj fortel vypustil,³ totiž Pikhart, Kalvinista, Luterán, Ubiquitář, Sakramentář, pletichář etc., summou všelijaké dotýkání a hanění, jakž textem stojí, a ne aby řád partikulární té neb druhé strany vyzdvižen a neb (jakž se jemu mluvití líbí) umořen
 10 byl. Nebo kdyby byl v porovnání, z kteréhož to ustavení alleguje (z str. 77), předce dál četl (str. 78, 79, 80), byl by viděl, že řád porovnání našeho v tom jest, aby kněžstvo obojí strany a obojího řádu i sedalo v konsistoři i světilo se i zprávu způsobem a řádem mezi sebou zvyklým drželo, bez překážky druhé strany; desetkrát se to tam připomíná. Oslepiti-liž pak všechny lidi chce ten chytrák, či samého již duch závratu oslepil, aby toho, co všickni vidí, on sám neviděl, a čeho žádný nevidí, on sám že vidí, se domníval?

Nebylo tedy toho nikdy od milých vrchností našich, pánů stavů království Českého, nařízeno, aby ti, kteříž se Jednotou Bra-
 20 trskou jmenovávali, neměli býti jednou stranou sjednocených evangelických církví (nýbrž aby byli, to nařízeno), než zastavena jsou hanění jedněch druhých. Načež kdyby pamatoval byl kněz Samuel, byl by nynějšího předsevzetí zanechal a nás věcmi tak nepravými zjevně a na odivu světu káleti a hyzditi se nepokoušel.

A tak tedy ne my jsme od konfessi České a porovnáním nařízeného řádu odstoupili, ale kněz Samuel Martinus, proti Jich Milostí nařízení, proti konfessi České, proti majestátu, proti spолusjednoceným nové, neslýchané, zapověděné, na podvrácení všeho dobrého zřízení sloužící věci před sebe bera; o čemž nížeji.

30 Summou nechce kněz Samnel znáti rozdílů mezi učením a řádem, že se v učení evangelickém podlé konfessi České sjednocení stalo, řád pak na svobodě zanechán; což jednomyslností křesťanské netrhá a trhati nemá.

XIV.

Dále dí: Pro dokonalejší a jistší toho všeho utvrzení a zachování, kterak by k sobě se administrátor a starší konsistoře chovati měli, vidělo se o tom pánům stavům takto vypověditi: *Administrátor a senior k sva-*

Administrátor
a senior konsi-
stoře jak se
k sobě chovati
mají?

14. desetkrát] *tišš*. Na desátekrát; *oprav. vzadu*.

³ Viz P. Skála ze Zhoře I, 251: »A jakož předešle nemalé pohoršení . . . příčinou některých nepřijemných jmen pocházelo.«

tému sebe milování, v lásce a svornosti mezi sebou přebývání sobě společně sloužití mají etc.

Odpověd. I čím a v čem? Slova tam před těmito stojící (na též 80. stránce) to ukazují, kterýchž proč M. Samuel také nepřipomenul? Tato jsou: Takové pak kněžstvo svčení svého týž starší (totiž senior konsistoře) s radou *kněžstva svého, řádu svého*, na fary a kollatury, kdož by ho za to požádal, a neb oni toho *potřebu mezi posluchači uznali*, dosazovati má; v čemž jemu tolikéž týž administrátor, a tak oba sobě a neb jedni druhým žádné překážky činiti nemá a nemají nižádným způsobem, ale každý při svých¹⁰ řádích a ceremoniích i způsobích zůstávati. a k svatému sebe milování, v lásce a svornosti mezi sebou přebývání etc. To, hle, nařízení Jich Milostí stavů! Podlé kteréhož chová-li se M. Martinius, nech to každý z upřímných Čechů soudí, jakožto kterýž proti spolu sjednoceným válčí, vyvrátiti je a řád jejich povolený, schválený majestátem a snešením stavů utvrzený, umořiti se pokouší. A nerozuměje, jak by toho jinak dovedl, grifu se chytá a cituje, jak jinde naše knihy a spisy, tak tuto porovnání a zřízení obecná fortelně a kuse; což na dobrého člověka, nerci-li kněze nenáleží.

XV.

20

M. Martinius
již se také
v říšské věci
plete.

Jakož tedy v svaté říši pod religionsfridem podlé konfessí Augšpurské pravé, nezfalšované, tak v království Českém pod majestátem podlé jedné konfessí České všem evangelickým křesťanům od jedné a též nejvyšší vrchnosti svoboda dána jest, sloužití Pánu Bohu směle a svobodně: tak ti všickni evangelicští křesťané, kdekoli jsou, buď v říši neb v Čechách, na důvod k Bohu i vrchnosti vděčnosti jednomyslně a svorně podlé jednoho vykázaného pravidla náboženství své provozovati mají a povinni jsou.

Odpověd. Tvrdou tuto vede retoriku, ne každý se dovítí, co za důvod vlastně proti nám vede. Miní-li to, že jakož v říši od religionsfridu Luteráni odměšují reformatos, proto že by se k Augšpurské první konfessí nehlásili, tak v Čechách od majestátu odmíšení býti mají reformáti a Bratrská Jednota: jaká člověka tohoto všetečnost, v věci říšské také se již pletoucího, se pronáší!

Augšpurskou zajisté konfessí od toho samého, kterýž ji původně spisoval, Filipa Melanchtona, poproměněnou a opravenou, a to v slovích některých, papežstvím ještě zapáchajících (proto že v počátku evangelium ne všecko pojednou vypulerované býti mohlo),

31. proto že by se nehlásili] *tišl.* proto že se — nehlásají; *oprav. vzađu.*

zfalšovanou nazývati a při tom od religionsfridu reformatos v říši odměšovati, co to jest? Není mu, hle, dosti krajany rotiti, staré Čechy (jakž je sám nazval) od majestátu odstrkovati; také již patrioty Německých krajín religionsfridu odsuzuje. Ne víme, jaký oni při té věci mezi sebou spor mají; ale co nám Čechům po tom? zvláště kněžím? Nebezpečné jest, kněže Samueli, kde se dvěře scházejí, prstu strkati; nebezpečné pro připochlebení se jedném druhé drážditi. Ne tak jste mluvivali v Genevě, v Nyderlandu, v Anglii jsouc; a kdo ví, vždycky-li pod tím stínem seděti budete. Moudrých povaha jest na všecko se ohlédati. Řeknete li, že toho nemíníte, dobře; ale tak nebude žádného proti nám argumentu, než bude proti vám. Nebo slouží-liť religionsfrid všem evangelíkům v říši, ačkoli ne ve všem se srovnávajícím, tedyť také v Čechách podobným rozdílný řád v společném majestátu užívání nic nepřekáží. Oč tedy bouří? Ale dobře, že již aspoň začíná rozdílu dělati mezi konfessí Augšpurskou a Českou, mezi religionsfridem říšským a majestátem Českým, a že, ač jedno druhému podobné jest, však není jedno a též. Což se na svém místě hoditi bude.

XVI.

20 Nynější kurfiřt Sasský že jest Kristián toho jména II. skrze zvláštní legaci od stavů sjednocených snažně žádán podle krále Uherského, na onen čas Matiaše Druhého, Fridricha, kurfiřta Falckého, Jana Zigmunda, kurfiřta Brandeburského, Filipa Ludvíka falckrabího, Henricha Juliusa, knížete Brunšvického etc. za ně pány stavy podle *konfessí České, pravé Augšpurské, sjednocené* k císaři Rudolfovi vzácně se přimlouval, a aby pod protekcí Jeho Milosti Císařské *podlé ní a ne podlé nějaké jiné, postranní, podezřelé* náboženství své křesťanské pokojně, bez překážky každého člověka provozovati mohli, 30 slušně žádal. Jestli to jejich vyhledávání bylo opravdové a upřímé, jeho také přimlouvání jisté a pravé, maje v své zemi ty neb ostatky těch předků na ten čas, snad slušně a spravedlivě se doptává a vyhledává.

M. Martinus
pletichy své na
kurfiřta
Sasského
obraceje, čtyry
nemotorné věci
v hromadu mísí:

Odpověď. Čtyry tuto věci mistr v hromadu nemotorně plete:

1. Nejprvé praví, že se kurfiřt Sasský Kristián Druhý, snažně od stavů sjednocených žádán jsa, vedlé krále Uherského a jiných kurfiřtů a knížat říše za pány stavy *podlé konfessí České, pravé Augšpurské, sjednocené* k císaři Rudolfovi přimlouvali etc.

1. Převrací
stavům jejich
formální slova.

40 Co, mistře Samueli, tak-li jsou formalia těch žádajících listů? My čteme takto: Gelanget demnach an Ewer Churfürstliche Gnaden

vnser gehorsames suchen vnd bitten, Die geruhen bey Ihr Majestät vor vns dahin gnädigst zu intercedieren, damit vns das liberum exercitium vermöge vnserer Confession, so mitt der Augspurgischen dem sensu nach vbereinstimmet etc. confirmieret werde.¹ To jest, podlé konfessí naší, kteráž se s Augšpurskou v smyslu srovnává. Proč pak medle tak rád kněz Samuel slova mění a předělává? Upřímnosti-li to či fortelné zchytralosti znamení? Nech soudí, kdo souditi můž.

2. Kurfirstům dvěma jejich mínění. 2. Klade mezi ty přímlyvčí kurfiřta Falckého a Brandeburského, kteréž jen teď (v příčině předcházející) reli-gionsfridu odsoudil. A ti co, přto se oni za Českou Augšpurskou konfessí přimlouvali, aby jejich spolubratři skrze to utlačeni byli?²

3. Celých církví, akademí, theologů vzácných svědectví zlehčuje. 3. Že (prý) na to přímlyvy ty šly, aby stavové pod protekcí Jeho Milosti Císařské podlé té (České Augšpurské konfessí) a ne podlé nějaké jiné, postranní, podezřelé náboženství své křesťanské provozovati mohli. I kdož pak od konfessí České odstupuje? Tak dobře jsme se k ní přiznali a povinnost učinili jako kdo; což tedy to za postranní a podezřelá konfessí, M. Samueli? Naši bezpochyby vlastní míníte, proti nám válku veda. Ale vězte, že ta nám skrze společní Českou tak málo z rukou vyražena jest, jako vám Augšpurská, poněvadž se od sjednocených stavů o všech třech konfessích zmínka činí v předmluvě na konfessí Českou. Jestliže tedy naši míníte, jaká vaše smělost, konfessí čtyrem králům a dvěma císařům podanou (totiž králi Jiřímu, Vladislavovi, Ludvíkovi v Čechách a králi Zigmundovi Augustovi v Polště, též císařům Ferdinandovi a Maximiliánovi. Viz předmluvu na konfessí), od D. Luteru a nejpřednějších Augšpurské konfessí theologů schválenou, do harmonie konfessí evangelických pojatou, od půl druhého sta let světu známou, ode všech sjednocených stavů (léta 1575) zároveň s Českou společní pod císařskou protekcí poručenou³ za postranní a podezřelou vyhlašovati? Ne proti samým nám již hřešíte, ale proti všechněm vlasti stavům sjednoceným a proti theologům, akademím, církvím, jejichž svědectví zlehčujete, k čemuž vás duch pýchy vede a nade všechno se vzpínatí učí.

26. (totiž — konfessí)] přidáno z posledních stránek.

¹ Tento list stavů, pokud mi známo, nikde nebyl tištěn. Odpověď kurfirsta Saského stavům ze dne 14. dubna 1606 pojata v druhou Apologii stavovskou, vyt. v Praze 1619, příl. č. 21. Viz též Gindely I. c. str. 54 sl. ² Kurfirstové Falcký a Braniborský byli přívrženci vyznání víry reformovaného. ³ V předmluvě ku konfessí České. Viz v Úvodě.

4. Že se podlé té přimluvy své Jeho Milost kurfiřt Sasský, maje Čechy v své zemi, slušně doptává, jak v tom sjednocení stojí.

4. Sjednocení naše na vyvrácení jedné strany táhne.

Odpověď. Bylo tedy potřeba dáti správu, že stojí v porovnání, trvající při konfessi České a při svém zvyklém řádu. Což kdyby se bylo stalo, nepochybně že by Jeho Milost kurfiřt s tím spokojen býti ráčil. Ale aby kdo z Čechů pro zalíbení jiným spolukrajany a spolusjednocené za neevangelíky udávati a skrze to turbovati měl, čím to ukáže? Tomu-li společná konfessi naše a porovnání učí? Vidí se na makovici koruhvička, že se po větru obrací.

XVII.

Tentýž kurfiřt Sasský když církvi české evangelické z vlasti vytlačené *a stínu pod širokým nebem nemající* hospody přeje a místo k provozování svobodnému náboženství pravého křesťanského vykazuje, maje zemi svou od všelijakých *sektářů, rot a kacířů* z milosti Boží očištěnou a vyprázdněnou, že se na náboženství i pohostinných pilně doptává, *pokoutních, postranních, na větším díle podezřelých shromažďování*, ovšem přísluhování trpěti nechce a jakožto defensor utriusque tabulae Decalogi s dobrým svědomím nemůže a nemá, kdo mu za zlé má míti? Magistratibus tranquillitas populi suprema lex esse debet.

Odpověď. 1. Že Pán Bůh srdce Jeho Milosti kurfiřta Sasského k vytištěným Českým evangelíkům nakloniti ráčil, aby jim pod stínem ochrany své útočiště přál, poznáváme i my za dobrodiní, a aby Pán Bůh jakož jiným ochráncům, kteréž ssouženým a rozptýleným ostatkům Českého lidu svého vzbudil, tak i Jeho Milosti kurfiřtské požehnáním svým zde : věčně odplácel, za to my se s lidem svým (modlitbou k tomu cíli vůbec vydanou) také modlíváme. Ale mluviti tak, že církev Česká evangelická z vlasti vytlačená stínu pod širokým nebem nemá kromě pod kurfiřtem Sasským, nač jest? Nebo kamž se tedy to místo podělo, na kteréž M. Martinius léta 1628 svou coloniam z Míšně vésti chtěl, kdyby za ním byli jíti chtěli? A co pak země Nyderlandtská, Anhaltská, Brandeburská, Pruská, Polská, Uherská, Sedmihradská, přijímající také exulanty České, nejsou pod širokým nebem? Žvavá jest výmluvnost tvá, mistře; když co zveličovati počneš, nevíš, jak dosti nadsazovati a jakých hyperbolí vymýšleti.

M. Martinius o žádných Českých evangelících v exiliu neví, kromě v Pírně.

2. Že kurfiřta Sasského zemi od všelijakých sektářů, *rot a kacířů* očištěnou vyhlašuje, to veliká smělost jest.

Mišnařům pochlebuje.

Nebo zná-liž on všechny lidi v kurfiřtských zemích? a jest-liž všech jich srdce a smyslů povědom? Jest-liť tak, šťastnější tam bude církev, než kdy v světě byla. Apoštolské v pravdě církve sobě toho nepřipisovaly, nýbrž čteme, že v nich bývaly roztržky a sekty, a sv. Pavel řekl: Musejí i kacířstva mezi vámi býti, aby právě pobožní zjevení byli. 1. Kor. 11.² Ať mlčíme, že ne všechno jest sekta neb rota neb kacířství, čemu lidé tak říkají; sv. Pavel nestyděl se říci: Já podlé té cesty, kterouž oni nazývají kacířstvím, sloužím Bohu etc. Skutk. 24, 14.

Kromě kostelů
svého Čechům
sloz žiti nedá.

3. Že kurfiřt pokoutních a postranních, na větším ¹⁰ díle podezřelých shromažďování, ovšem přisluhování trpěti nechce, to nech je na svém místě. Ale děje-li se toto podlé vůle Boží, aby se služeb Božích konati nedopouštělo jen toliko v výsadních místech a v zvyklých někomu ceremoniích neb smyslech, to v otázce zůstává.

Čteme v evangelium, že apoštolé jednomu zbraňovali ve jménu Kristovu ďáblu vymítati, proto (prý) že nechodil s nimi. Ale co Pán, pochválil-li jim to? Nebraňte mu, řekl, nebo není žádného, kterýž by divy činil ve jménu mém, aby snadně mohl zle mluvit o mně. Nebo kdo není proti nám, s námi jest. Mar. ²⁰ 9, 39. A sv. Pavel píše, že sic někteří na vzdoru jemu Krista káží, jiní z lásky; on však, jakýmkoli způsobem Kristus se zvěstuje, buď v samé tvárnosti, buď v pravdě, že se radovati bude. Fil. 1, 15.³ Ale od vás, M. Samueli, duch ten kam se poděl?

Pánu země
k vypovídání
krajanů appro-
baci svou radí.

4. Že kurfiřt s dobrým svědomím jinak činiti nemůže a nemá, tvrdí to M. Samuel tím, že magistratibus tranquillitas populi suprema lex esse debet. Jestli žeť se takové regule Jeho Milosti kurfiřtu předkládají, snadné jest Jeho Milost kurfiřtskou v tom, co se milým krajanům našim tam děje, výmluvného míti. Ale ti, kteříž toho jsou příčinou, nech se ³⁰ v tom před Bohem opatří. Mezi tím, jestli žeť argument ten u vás platí, musíme ho již také nechati platiti jinde. Třeba co nás i vás potkalo v vlasti naší a D. Lutera v říši (jemuž pro začínání novoty v náboženství také vypovědění obmyslino) a staré ony křesťany od pohanských a Ariánských císařů, králů, knížat a samého našeho Pána od Kaifáše a židovských biskupů, kteříž všickni vždycky na témž gruntu jako M. Martinius zakládali dekrety své, že tranquillitas populi suprema lex esse debet, pro vyjití vstříc roztržkám v lidu že se všechno dělati musí.

38. vstříc] přidáno z oprav vzadu.

² 1. Kor. 11, 19. ³ Fil. 1, 18.

Nač, hle, nepřivodí bláznivá moudrost těla! Ale rozumí Nejvyšší těm barvám a larvám. Mezi tím trefíte-liž sobě tím způsobem (utiskováním a vyháněním spolubratří) ubezpečiti věci své, to čas ukáže. Židovští biskupové na onen čas a Římští do dnes právě také tím způsobem utvrzují stolice a katedry své.

XVIII.

Za osmnáctou příčinu, proč jedno býti máme, toto vede M. Samuel, že když léta 1609 do Německých zemí ta vzácná novina přinešena byla, že císař Rudolf sjednoceným Čechům svobodné
 10 provozování evangelického náboženství pustil, po všem kurfiřtvi Sasském v církvích Pánu Bohu za to děkováno a Te Deum laudamus zpíváno bylo, a kněží lidu oznamovali, kterak v království Českém nejmilejší jejich v Kristu bratři evangeličtí a Bratrská někdejší Jednota opravdově se sjednotili a sbratřili, rozpomínajíce se prý bezpochyby tehdyž na tu velice pěknou předmluvu, kteráž
 jest v létu 1566 kancionálu Německému Bratrskému připojena, v níž Bratři Husa Českým prorokem a Luteru Německým apoštolem nazývajíce napomínají, abychom my, náměstkové jejich, vespolek se milovati, spolu zvláštní obecenství míti, jedním srdcem té milosti vděčni
 20 býti a potomkům svým milým jako znamenité dědictví dochovati hleděli. Nyní pak co dějí tyto církve Sasské, s nimiž tak pěkně staří naši spříznění byli, že my nynější Čechové nebo prvé neopravdově sjednocení, a nebo nyní na myslech a smyslech zmámení mezi sebou na sekty a roty tak se dělíme, a tito takto, jiní jinak o svém náboženství vyznáváme, jedni vůbec v shromážděních církevních, někteří pak pokoutně a v skrejších, nemajíc toho žádné potřeby, ku požívání svátosti velebné přistupujeme, ba mnozí dokonce svatých posluhování a shromáždění církevních i v jejich chrámech a společnostech že se svévolně zbavují?

30 Odpověď: 1. Také nad tím v Čechách sjednocením a náboženství evangelického osvobozením Falcké církve, Moravští a Polští zborové plesali a Boha chválili, proto že, aby se spolubratřím jejich podtržení jaké obmyslelo, nerozuměli.

Nad porovnáním pod obojích v Čechách slušně se okolní evangelici radovali, však ne pro utlačení jedněch z nich.

2. Sjednocení a sbratření evangeliků s Bratrskou Jednotou opravdově bylo, rádi to pouštíme, jen ať se neběře tak, jakž běře a vykládá proti všeobecnému stavu mínění zlý smluv a porovnání vykladač, kněz Samuel; kterýž jestli že se tak pilně sjednocení stalého drží, jakž za to vidín býti chce, nech ukáže, kterýž artikl porovnání našeho káže, aby administrátor a senior,

když by jednoho neb druhého strana ku povinnosti nestála, publičními hanlivými spisy do sebe se dávali?

3. Že se v Pirně Čechové na sekty a roty dělí, nač jest tak mluvíti? Nebo miní-li se to, že někteří k knězi Samuelovi ku po-

Roztržkami
v Pirně
Bratři-li vinni.

sluhování večere Páně nechodí, řádu svého zvyklého se držíce, což tu proti porovnání a sjednocení činí?

Nebo zdaž jest o tom v porovnání jaký artikul? Kdyby byl, a naši posluchači by k tomu nestáli, tu by pravdivě na roztržku nařikal, a my bychom toho potvrdili. Jsme-liť my s posluchači svými sektáři, že se svého řádu podlé porovnání držíme, ¹⁰ tedy vy také svého se držíce budete sektáři. A k čemu to takové utrhavé o sobě mluvení bude? Mezi tím však kdo v Pirně roztržek původem jest, ukážeme sobě to při XXII. příčině.

XIX.

Připomíná tu M. Samuel dvě předmluvy, připojené k knihám Bratrským, totiž k biblí léta 1613 a k Pravdě vítězíci 1614 s podpisem: *Starší kněží Jednoty bratrské*. Item, že v předmluvě na Pravdu vítězíci položili, *co o Augšpurské konfessí, jejích spisovatelích, artikulích i církvích spis ten bezbožný a nevážný mluví, nepochybně jest, že na to ti, jichž se tu vlastně dotýče, odpověď náležitou dají.* ²⁰

To (prý) jaké hnutí mezi stavy sjednocenými způsobilo, jak kněžstvo Páně evangelické urazilo a všecka šlechetná, prozřetelnější srdce pohoršilo, nepochybně, že posavád moudřejším v čerstvé paměti zůstává. A že hned po učiněném sjednocení, když postranní odtrhování *těch přijatých* vypukovati se začínalo, nemálo zkušenějším na rozum dávalo, tak že i ten slavný pán, p. Joachim Ondřej hrabě Šlik, v létu 1613 napsal rektoru akademie Pražské latině, což mistr Martinus v rytmy české uvedl takto: Sjednocení naše nemá kořene, let neuzří hojných, tudíž uvadne. Nebo rozdíl-nost konfessí a smyslův nevíže srdcí, má mnoho důmyslův. ³⁰

Mistr vždycky
hyperbolemi
napíná.

Odpověď. O tom pohnutí stavů a kněžstva (kteréž tak zveličuje) příčinou těch podpisů nic jsme neslyšeli, také někteří v Čechách byvše; fides sit penes auctorem.

Bylo-li co, proč se tehdy o tu věc nemluvílo? Rozuměti, že, bylo-li je některých nad nepotřebnými věcmi horlení, Jich Milosti páni defensorové nesoudili za hodné toho se ujmáti. Sic že by byli nemlčeli, ukazuje příklad horlivosti jejich, ukázaný na knězi Borovském a jiných některých buřičích. A co pak neslušného bylo v těch

Podpisu starších
Jednoty
kdy a kde se
užívalo?

podpisích? Senior konsistoře co s assessory svými v Čechách řídil, podpisu toho (Starší Jednoty Bratrské) ⁴⁰ neužíval, ale toliko, když celá Jednota, v Čechách i jinde

rozprostřena. Knihy pak ty obě tištěny byly v Moravě (kdež většídíl Jednoty, kněží i lidu vždycky byl), kteříž k tomu sjednocení a konsistoři České immediate nepřináleželi, zvláště tehdáž, když Morava od království Českého byla odtržena, v držení krále Uherského zůstávajíc. Neměli-liť Bratří v Moravě svého jména užívati, jakéhož pak užívati měli?

2. Paragrafem tím (v předmluvě na Pravdu vítězíci) o Augšpurské konfessi nevidíme, co by se ublížilo sjednocení našemu. Nebo vždyť jest to pak pravda, že Augšpurská konfessi není Bratrská konfessi, že spisovatelé její nebyli Bratří Čeští, že církve Augšpurské nejsou zborové Bratří Českých, ačkoli jsme se sjednotili, za přátely a bratří přijali. Nic méně však, že jsme proto pře jejich dokonale neopustili, ukazuje to jakož sama kniha, v níž se společného učení Božího hájí, tak i to slovíčko, tu v předmluvě položené: vlastně, kterýmž otcové naši práva jiným také za sebe odpovídati nechávali, a slušně. Nebo vždyť každý v své při také slyšán býti má. Kdyby jezuité byli proti nám v Čechách sjednoceným společně psali, byla by společná pře; ale kdyby zejména proti řádu a zprávě administrátorově, a neb zase proti řádu a zprávě seniorově psali, byla by společná sic také pře pro spojení, a však vždy vlastněji a blížeji té strany, již se vlastně, to jest zejména a directe dotýká. Kdo pak tomu nerozumí? Summou sjednotili jsme se, kněže Samu-
eli, a ne smíchali.

Konfessi Augšpurské se ujímání Bratří tím, ješto se k ní vlastně hlásají, nechavši zrušili sjednocení.

3. Pana hraběte Šlika, vzácného jinák a moudrého pána, bázeň (že to sjednocení nebude stálé) že byla nepotřebná, ukázalo se tím, že jsme na toto rozptýlení a k tomuto pádu nepřišli skrze nás samých zase roztržení (jehož se nestalo z lásky Boží posavád), ale prostě skrze dopuštění Nejvyššího. Nebo kdo neví, že milí sjednocení stavové společně proti společných svobod rušitelům horlili, společně se zasadili, společně do přemožení bojovali, společně přemožení jsouc strany těla, stálosti ducha dokázali, společně víru Bohu, vlasti, sobě
vespolek danou krví svou zapečetili, a tak krev jejich jako obět vzácná Bohu smíšena jest a spolčeni a spojení našeho v jedné a též Kristově při potvrdila.

Roztrháním našich věcí vinni společní hříchové naši.

Ó kdybychom sobě byli uměli stálé nám Boží milostí vážiti, abychom v termíních porovnání svého stojíce a svornosti každá strana v řádu svém ostříhajíce, společně se na vzdělávání v lidu našem bázně Boží a života kajícího, právě křesťanského a evangelického byli vydali, nebyl by se tak nad námi rozhořel žalostný tento hněvu Božího oheň k sehlčení nás! Ale že jsme dělali, jak jsme

dělali (žádná strana se neospravedlňujíc), svobody k sloužení Bohu dané užívající k sloužení světu a tělu a k rozmařilosti duchovní i tělesné a k oblevování v pravdě evangeliciství a Bratrství svého a k brání sobě jedni proti druhým rohů a k trkání jimi sebe vespolek a strkání boky i plecemi, jako bůjné ovce stáda Božího, Ez. 34, 21: pro ty věci, aj, procítil na nás pastýř náš s holí kázně své zů-
NB. řivé, a potkala nás v čas pokoje hořkost nejhořčejší.
Iz. 38, 17.

To jmenovitě potkalo nás, což vzácný onen muž, archiděkan Horský, v svém kázání při obnovování konsistoře všechněm přítomným shromážděným stavům a tak celému národu jménem Božím osvědčoval, že, nebudeme-li sobě toho milostivého navštívení Božího vážiti, Bůh hroznými pokutami a spravedlivými soudy svými navštívit nepomine; nýbrž co duchem prorocským dávno tam předohlásil celé říši pro nevděčnost evangelium svatého sám apoštol říše D. Luter, že Bůh s Německou zemí zajde jako s Jeruzalémem, nýbrž jako s Babylonem, jako s prvním světem a jako s Sodomou a Gomorou, a že neznikne podvrácení země Německá, jak pravdivě Bůh živ jest, leč by to Bůh předjiti chtěl soudným dnem, a ne sám ten národ, než všecken svět spolu podvrátiti. Čti o tom strašlivé a užásnutí plné proroctví jeho, kteréž místo předmluvy stojí tomo II. Jen.¹

Jako i celé říše
zpuštěním za-
lostným.

Na národu
Českém Bůh
soudů svých
v říši začátek
činí.

Jakož pak Bůh začátek milosrdenství svého v navrácení evangelium učinil na národu Českém, tak vyhledával pořádek soudů jeho, aby spravedlivou zůřivost a pomsty na nás nevděčné Čechy napřed vylévati počal, odkudž se i dále rozešly a rozcházejí rány jeho. A my ještě slepoty své neodložíme? ještě bůjnosti své nepřestaneme? ještě jedni druhé sehlcovati se přičiníme? ještě zevnitřní a povrchní, v ceremoniičkách záležející jednomyslností, bez vnitřní pravdy Boha i sebe šáliti chtějí budeme? Smiluj se nad námi, Hospodine, a dej nám srdce, kteréž by se bálo tebe v pravdě, abychom ležíc před tebou v hanbě své, pokání činili v prachu a v popele a hledali tváře tvé, dokudž se naléztí můž. Amen, Amen.

¹ Před II. svazek sebraných sp.sů Lutherových, vyd. v Jeně r. 1558, vydavatel Amsdorf položil za předmluvou Napomenutí, výstrahu a připomenutí Lutherovo (Ermahnung, Warnung und Erinnerung Luthers), počínající touto větou: „Es ist die Undankbarkeit der Welt so überschwänglich groß und wird von Tag zu Tag größer, daß, wo nicht der Jüngste Tag drein kommen wird, wir sorgen, ja nicht sorgen, sondern gewisslich weissagen und warten müssen der gräulichen, schrecklichen Plage und Zorn Gottes, damit er sein Licht wieder zu sich ziehe und die Finsternis über alles kommen lasse.“ Dále podávají se myšlenky od Komenského uvedené.

XX.

Dvacátá příčina jest, že (prý) po takovém v Čechách sjednocení muži přednější a osvědčenější velice pilný pozor na to dávali, aby takové jejich sjednocení v dobrém způsobu a bezpečnosti stálo; protož, jestliže se kdy oheň rozněcoval, to hned v jiskře tutlali a uhašovali. A připomíná příklad, kterak léta 1615 ten oheň nejvíceji hořeti začal, a to skrze vydání od pana M. Viktorina Vrbenského (tehdaž děkana Německo-Brodského, potom v konsistoři assessora) konfessí České na otázky rozebrané s titulem takovým:

¹⁰ *Konfessí Česká, pravá Augšpurská*; kdež (prý) v dedicatorii k slavným pánům napsal: Jest oč péči míti, aby ta konfessí porušení škodného od těch, jichž se ona slavnou protestací v předmluvě Jeho Milosti Císařské patřící odřekla, nevzala. Nebo není neznámé, že takoví dávno toho potvrdili, kterak i pod cizím stínem rádi oddechu hledají, ač se potom zlým odměňují. I mrzelo tu (prý) něco některé, jako i pana D. Borbonia lékaře, kterýž tu knihu scommen-

toval, a kněz Vrbenský tisknutým traktátem (hned brzo, v týmdni, ačkoli v Německém Brodě byl) odpověděl a tu quaestí, jestli konfessí Česká pravá Augšpurská, tak jadrně vysvětlil, mocně utvrdil

²⁰ a spevnil, že, když někteří plašejší repliku diktovati chtěli, sami mezi sebou oslábli a k moudrým radám utichli, oheň pak sám uhasl, když žádný nepřikládal, a konfessí naše milá Česká předce pravou a nezfalšovanou Augšpurskou až posavád zůstala a zůstáváti bude na věky. Přední té věci fedrovníci (dí dále) byli ti moudří a slavní patrioté, pan Joachim Ondřej hrabě Šlik a pan Václav z Budova.

Odpověd. 1. Že moudří roztržkám vstříc vycházeli tutláním jiskry, moudře činili. Nebo tak radí mudréc, Moudrých po-
vaha oheň hasiti.

Sir. 28, 14. Ó kdyby ty také, mistře, moudrý byl, a viděl-lis jiskru

³⁰ jakou, naplinul byl na ni a ji uhasil, a nebyl rozdmýchačem takovým, jakýmž jsi! Nebo ty různic oheň, o němž sám praviš, že dávno již uhasl, zase křísíš! Ale vzbudíť ještě Bůh nějaké moudré patrioty, kteříž v to nahlédnou.

2. Vyznává pak tuto mistr, že ohně toho, kterýž tam v vlasti plápolati byl začal, podnět udělal M. Vrbenský nevčasným při otázkách mudrováním. Nebo kdo z pánů stavů a neb defensorů jemu tu quaestí, jest-li konfessí Česká pravá Augšpurská, vysvětlovati poručil? A k čemu se to směřovalo než k roztržce? Zvlášť ta bouřlivá předmluva, proti

Ohně nesvor-
nosti naší původ
od mudráků,
místo konfessí
České Čechům
Augšpurskou
cpajících.

⁴⁰ spolusjednoceným podezření a nenávist v srdce lidská vtroušující. Nebo že se srovnávají ty dvě konfessí spolu, již to stavové byli léta 1575 vyhlásili, a v majestátu také položeno bylo; proč M.

Vrbenský disputací o to začínal? Šetřiti pak, aby se proti učení Božimu, summovně v konfessi České obsaženému, něco nového a scestného neuvodilo, byla pánů defensorů povinnost a ne někoho z krajských kněží, kterýž by sám stranným jsa stranně také konfessi vykládal, a kdež společnou konfessi obě sjednocené strany za svou mají, on na jednu toliko stranu a smysl její všecko áhl. Všetečnost to byla a druhé, spolusjednocené straně křivda zřejmá.

Konfessi
Augšpurská
a konfessi Česká
jsou dvě kon-
fessi a ne jedna.

3. Co se věci samé tkne, Česká konfessi jak slouti můž Augšpurskou? Vždyť ne v Augšpurku spisována¹⁰ jest, ale v Praze, ne od M. Filipa Melanchtona, ale od D. Pavla Pressia, a psaná originaliter ne Německy, ale Česky, ne císaři Karlovi podaná, ale Maximiliánovi, ne od kurfiřtů a stavů říše, ale od stavů království Českého, ne 1530, ale 1575 roku, ne v artikulích 21, jako Augšpurská, ale v 25 obsažená; summou v pořádku věcí, slov, frazí jakožto naprosto jiné scriptum roz-
NB. dílná. A předce bude jedno a též? Ó mudráci! Jestli žež Augšpurk a Praha jsou jedno a též město, Melanton¹ a Pressius jedna a táž osoba, Německý a Český jazyk jeden a týž jazyk, Karel a Maximilián jeden a týž císař, kurfiřtové a stavové říšští s stavy²⁰ Českými jeden a týž stav; jestliže rok 1530 a 1575 jsou jeden a týž rok, a jestliže 21 a 25 jsou jeden a týž počet: tedyť také Česká a Augšpurská konfessi jest jedna a táž konfessi. Naprosto taková jest toto moudrost, jako by někdo říci chtěl: Evangelium Matoušovo jest právě Lukášovo. Proč? Proto, že jednu a tuž historii Kristova života, učení, smrti etc. vypisuje. Co se medle takovým mudrlantstvím získá? Jest i není. Jest, proto že jedna a táž pravda. Není, proto že rozdílní písaři, rozdílného času, rozdílným pořádkem psali. A má-liť Česká konfessi pravou Augšpurskou slouti, proto že se v věcech srovnává, jednostejně snadné bude dověsti, že kon-
fessi Česká jest pravá Bratrská; ale nač bude to pletení, jediné
NB. k děláni pletich? Ne tak D. Luter činil, kterýž, ač Bratrskou konfessi jako i Augšpurskou (když mu jedna i druhá byla na přečtení a opravení poslána) schválil, však neřekl: Ty dvě konfessi jsou jedna konfessi, ale nechal, aby Augšpurská byla Augšpurskou a Bratrská Bratrskou; nechme tedy my také, aby Česká byla Českou.

¹ V tisku čteme tu Melanton, snad jen chybou tiskovou, neboť jinak Komenský píše obyčejně Melanchton (jako svrchu o několik řádek výše). Jinak jsou oba způsoby psaní stejně oprávněny, neboť od roku 1531, snad pro lepší výslovnost, sám se psával Melanthon. Nyní většinou píšeme opět Melanchthon.

Druhé, sami všickni stavové království Českého pod obojí odčítali se toho léta 1575, aby konfessi jejich Augšpurská byla. Nebo když císař Maximilián tu v nově sepsanou konfessi od stavů sobě měv oddanou k uvážení ji podal jakož arcibiskupovi a straně pod jednou, tak i dolejší konsistoři a straně staré pod obojí, a tito v odpisu svém Jeho Milosti Císařské, aby tomu novému a hostinskému učení průchodu dávati neráčil, žádali, tento čtver důvod (formální slova, z jejich supplikací vzatá položíme) kladouce:

Všichni stavové království Českého pod obojí odčítají se toho, aby konfessi Česká Augšpurská byla.

10 1. Že to vyznání na konfessi Augšpurskou bez výminky se vztahuje. Kterážto (prý) konfessi, poněvadž z větší strany učení katolickému a strany naší pod obojí starobylému a pravému odporná jest, ne bez hodných a slušných příčin od slavné a svaté paměti císaře Karla V. Jeho Milosti a katolických stavů hned
NB.
tehdaž na počátku, jako i potom, za scestnou a bludnou jest uznána. Z kteréžto také Augšpurské konfessi jaká svornost, láska, Znamenejte toto, pokoj etc. v Německých zemích posla, toho skutkové mudráci!
zjevní jsou etc. Pro kteroužto věc Vaše Císařská Milost té konfessi
30 20 ni Vaši Císařskou Milost žádali, spravedlivě jest dopustiti neráčila.

2. Že se tím vyznáním schvaluje konfessi a náboženství Bratří sekty Pikhartské, kteříž se v něm za dobré přátely a pravé křesťany vyhlašují etc. A netoliko dotčeným vyznáním schvaluje se ta dvojce Augšpurská a Pikhartská konfessi, ale téměř z větší strany v jednostejných artikulech a v jednostejném smyslu též vyznání z nich jest sebráno a sepsáno, jakž se může z přečtených týchž konfessi patrně poznati a najíti.

3. Že jmenovaným vyznáním vyměřuje se nový způsob a řád sektářský podlé obyčeje Augšpurské a Pikhartské konfessi, totiž
30 aby mládenci k ouřadu kněžskému skrze vzkládání rukou od osob do konsistoře zvolených potvrzování byli etc.

4. Že se tím vyznáním schvaluje a propouští ženění kněžské proti právu duchovnímu a řádu země této etc. etc.

Datum v Praze v sobotu po sv. Trojici léta 1575.

Podpis při tom takový:

Vaši Císařské Milosti věrní poddaní kaplané, administrátor a farářové konsistoře arcibiskupství Pražského pod obojí.²

Tuto supplikaci majíc sobě od Jeho Milosti Císařské zase na uvážení propůjčenou, stavové pod obojí sepsali průvod dostatečný,

8. čtver] tišl. čver; oprav. vzadu.

² Viz Gindely, *Geschichte der Böhmischen Brüder*, II, 168, dle rukopisu *Musea království Českého* 2 G 10, fol. 105—110.

kterak vyznání víry jejich ve všech artikulích pořád ne z Augšpurské a neb nějaké cizí konfessí vzato jest, ale z knih Mistra Jana z Husince a starých obecných sněmů všech stavů Českých pod obojí. A jdouce k Jeho Milosti Císařské osobně, týž průvod s omluvou šetrnou podali oznamujíc, že od těch supplikantů neprávě a omylně, bez pravdy, na zošklivení toliko tím nařknuti jsou, jako by učení nové, cizí a hostinské do země uvéstí chtěli. Čemuž Jeho Milost že lépeji z průvodu toho, jehož tu podávají, milostivě vyrozuměti a to vynajítí ráčí, že nic nového nevymýšlejí a Jeho Milosti nepřednášejí, než toliko co prvé již dávno od předků jich (dříve, než kdy 10 konfessí Augšpurská se začala a neb jmenována byla, nýbrž v potomních časech z toho jich vyznání víry vzata jest) při náboženství v Čechách tak se zachovávalo etc.

NB. Tak, hle, moudří předkové horlivě se o to ujímali, aby vyznání víry jejich nezdálo se a jmenováno nebylo cizí, odjinud přinešené! Protož v supplikaci k Jeho Milosti císaři Maximiliánovi (kteráž před konfessí stojí) zjevně se osvědčují, že podávají vyznání víry své, pravé křesťanské, starodávně pod obojí, kteráž od samého Syna Božího, Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista, svůj začátek vzala a skrze apoštoly svaté po světě hlášána byla, 20 až i do království Českého před několika sty léty přišla; a tu potom skrze Mistra Jana z Husince svaté paměti (rozuměj po podešlém jí od Antikrista zatemnění) kázáním a učením slova Božího obnovena, až také odtud i do okolních zemí se dostala a rozhlásila a potomně v svaté říši při obecném sněmu v městě Augšpurce (léta 1530) v jistých artikulích sepsána etc. Nevě-liž pak o všech těchto věcech M. Martinus? Či všechněm pánům stavům pod obojí království Českého o konfessí své, že jejich vlastní jest, vysvědčujícím, předce za klam dávati bude? Jiné zajisté jest schvalovati Augšpurskou konfessí a k témuž učení, kteréž tam obsaženo jest, 30 hlásiti se (což i my činíme, jako i předkové naši) a jiné plésti to v jedno a říkati: Česká konfessí jest právě Augšpurská konfessí.

Na České konfessí Čechům nepřestávají a v jiné se plésti lehkomyslnost jest, jiným národům neobyčejná.

Třetí, mysliti jest i na to, abychom takovým mluvením nevyvedli se netoliko z jednomyslnosti u víře, kterouž obmyšleli milí předkové, ale také z svobod na náboženství přepravně od předkův dobytých. Mají evangelické Německé cirkve svou vlastní konfessí, mají svou Francké, mají Švejcarské, mají Nyderlandské, mají i Polské (kterouž sobě sepsali po učiněném porovnání 1570 léta),³ máme i my Čechové. Nevědíme pak, aby kteří tak lehce s tou věcí zacházeli,

³ na synodě Sedoměřské.

aby se víry a vyznání národu svého odčítali a na cizí se potahovali; a nám se bude taková při našich vlastních věcech nestálost líbiti? My sami se na cizí věci, své opustíc, budeme nutkati? A to pro jaký cíl? Leč abychom z sebe přede vším světem vrtochy dělali, a neb také, mohouc v pokoji a svornosti státi, roztržky sobě začínali? Ví se, že Augšpurská konfessí víc než jednou proměněna jest, a o to jaká hádání, jaké roztržky, tak že mnozí nevědí, která pravá. Naše Česká v tom, chvála Pánu Bohu, šťastnější jest; k témuž textu hlásíme se všickni. Máme

10 tedy svou věc jistší, leč nás to mrzí, a nedorozumění sobě z úmysla začínati budeme? K tomu Českou svou konfessí máme od slavných císařů a králů sobě potvrzenou, od Maximiliána královským slovem a assekurací, od Rudolfa majestátem, od Matiaše, Ferdinanda, Fridricha reversem a přísahou. Augšpurská pak nercili království Českému potvrzena, ale ani v něm přijata není. Neb ač léta 1571 při sněmu (8. Maii) od některých Jeho Milosti císaři Maximiliánovi podána byla, není však přijata, ovšem stvrzena,⁴ jakž i málo výš z supplikací konsistoře dolejší připomenuto (totiž na str. 77, řád. 20. 21.

20 22). Protož císař Rudolf panu Fridrichovi Langovi (když v příčině desátků faráře Boreckého, kněze Daniele Toppelhana, proti císařské výpovědi supplikací podal) v spisu odpověď dáváje, těch slov doložil: Demnach wir aber auß gemelten deinem gegenbericht so viel befinden, das dieser Contract, weil er wegen eines Cappelans Augspurgischer Confession, die in vnser Kron Böheimb laut des aufgerichteten Religionsvertrag nicht angenommen noch statt hat, ist aufgerichtet worden, etc. Poněvadž (prý) jest činiti o kněze Augšpurské konfessí, kteráž v koruně naší České podlé stálého o náboženství porovnání přijata není a místa nemá etc. Datum v Praze,

30 31. srpna 1602.⁵

Konfessí Augšpurská změněna jest, Česká není.

Českou svou konfessí Čechové od císařů a králů svých stvrzenou mají, Augšpurské nemají.

4. Že pak v majestátě o konfessí České položeno jest, že ji někteří Augšpurskou jmenují, to nic té pletiše nenapomáhá. Nebo to aby tam položeno bylo, žádali stavové pod obojí politickou opatrností: předně, pro sousedy Němce, aby se nezdáli nové nějaké, od evangelického, v říši známého učení rozdílné míti; druhé, aby k religionsfridu říše, poněvadž se za přední oud říše pokládají, náleželi; což níže potom v témž majestátu výslovně položeno; třetí, učinili to pro přichránění a k společnosti svobod přivzetí těch, kteříž by

Proč v majestátu, že konfessí Českou někteří Augšpurskou jmenují, doloženo. 1. 2. 3. 4.

⁴ Herrnhutský rukopis, A. Br. XII, fol. 87. Gindely, *Geschichte der Böhmischen Brüder*, II, 60. ⁵ O věci této nic bližšího není známo.

Augšpurskou konfessí za svou majíce, k České společni také se hlásili, poněvadž se jim pod titulem nepřijaté Augšpurské konfessí příkoří činiti chtěla, jakž teď připomenuto. Jakož tedy prvé (léta 1575) v předmluvě na obecní konfessí Českou Bratrská konfessí zejména byla položena a přichráněna, tak se tuto (v majestátu léta 1609) stavům vidělo Augšpurskou přichrániti pro společnou všech svědomí svobodu. A má nyní tato pod ochranu přivzatá onyno dvě utlačiti? Ó všetečný člověče, kterýž se o to pokoušíš! Naposledy můž se to podlé pravdy říci, že učení konfessí Augšpurské a České v podstatě jedno a též jest; a však zdaž sama ta frazis,¹⁰

NB. že jí *někteří Augšpurskou jmenují*, neukazuje, že toho mluvení stavové sjednocení nepotvrzují, než připominají toliko, že ho někteří užívají. Co tedy, již se to všechněm bezděk strkati začne? Jakým právem a od koho? Dva mistři věci všech společné mistrovati a po všech stavích království Českého opravovati kde moc vzali? Ješto kdyby se Pirenských kněží zeptal M. Samuel, mají-li oni Českou konfessí za svou Augšpurskou? odpovědi mu.

Konfessí Česká
na místo Augš-
purské (kteréž
stavové přijiti
rechtěli) se-
psána.

5. Aby pak nebylo neznámé, jak se Augšpurskou konfessí (a neb raději pod jejím jménem své glossy) dávno již do Čech uvéstí někteří pokoušeli, připomene²⁰ se z akt sněmu 1575 to, což zapsáno nalezáme. Jmenovitě, že když se již byli na tom srovnali a sjednotili všickni stavové pod obojí, aby při Jeho Milosti cisaři Maximiliánovi o svobodu v náboženství a konsistorě společně jednali, chtěli někteří opět na to vésti, aby Augšpurská konfessí byla přijata, a na ni aby sobě majestátu žádali; ale tomu od většího dílu naprosto odpíráno, jednou i podruhé (to jest 29. března a 4. dubna).⁶

NB. A bylo voláno: Co nám do Německé víry? Máme svou starší! Z Čech se náboženství pod obojí do Němec dostalo, proč nemáme svého starožitného hájiti? Byl zajisté veliký díl tu Husitů³⁰ ještě (zvláště města), a však obnovy a nápravy žádostivých, druhý díl byl z Jednoty Bratrské, až i nemálo těch, kteříž smyslu církví Falckých při večeři Páně následovali, díl také k Augšpurské konfessí se hlásajících, a mezi těmi pan Bohuslav Felix z Lobkovic

7. ochranu] *tišf. ochranou; oprav. vzadu.* — 35. opět] *tišf. prostě, oprav. vzadu.*

⁶ Hlavním pramenem jednání sněmu z roku 1575 o konfessí České jest rukopis Musea království Českého, 2. G. 10. — Dni svrchu uvedené, 29. březen a 4. duben, nikterak nemohou býti správné, neboť 25. března sněm odročen ke dni 2. května. Boje o přijetí vyznání Augšpurského skončily se spíše již 16. března, dne 17. března pak zvolena kommisie níže uvedená, jež by konfessí sestavila; srovn. též Gindelyho *Geschichte der Böhmischen Brüder*, II, 116—137.

a z Hasenštejna, direktor jednání toho. I žádali, aby aspoň táž jejich Augšpurská konfessí přečtena a přeslechnuta byla; což na opěťovanou několikrát téhož pana direktora žádost povoleno 4. Aprilis.⁷ Ale aby přijata byla, není obdržáno, než svoleno, aby jiní artikuly společné víry sepsáni byli, a ti aby slouli konfessí Česká. Protož aby k spisování toho voleným osobám (z každého stavu šest) odvedeno bylo, cokoli kdo k náboženství přináležejícího má. I odvedeny jsou od mistrů Pražských knihy M. Jana Husa a všelijaká sněmovní usouzení starých Čechů o náboženství, též konfessí Bratrská od pánů z Jednoty; ale že nastávala velikanoc, rozpuštěn byl sněm, však aby se k 2. dni máje zase všickni sjeli. A odjíždějící páni volenci (tak jmenovali ty zvolené pány k spisování konfessí) poručili D. Pressiovi (tehďáž zase ku professorství akademie Pražské z Lipska povolanému) spisování těch artikulů; kterýž tak učinil a všecko zhotovil, tak že pánům volencům, když se do Prahy vrátili, nebylo potřebí než přehlédati a censuru konati; jakož konali, a po přečtení každého artikule hned také čtli, jak o tom Augšpurská a jak Bratrská konfessí mluví, aby harmonia byla.

Z čehož patrné, že Česká konfessí není Augšpurská, ale vlastně a právě Česká, vyznání víry milých našich předků, vždycky NB. téměř od počátku o pravdu Kristovu s Antikristem bojujících v sobě obsahující, k tomu sepsaná, aby všechněch pod obojí Čechů společné pravidlo byla. Protož také tak veřejnými termíny sepsána, aby prostotě křesťanské a svornosti společné raději sloužila, nežli subtilnostem a hádkám, jakž při VII. příčině připomenuto, kterak to i sami Wittemberští theologové schválili.

Beze vši tedy potřeby a naprosto bez rozumu nováčci mudrují, že konfessí Česká Augšpurská jest; ješto, kdyby milovníci národu svého byli a jemu té cti, kteréž Mudráci naproti tomu místo České Augšpurskou stavějí. 30 jemu Pán Bůh popřál, přáli, na opak by mluvíti měli, že Augšpurská konfessí jest pravá Česká konfessí. A měli by toho mluvení základ pravdu samu, k svědectví pak všechny stavy království Českého, kteříž v supplikaci své k císaři Maximiliánovi (jakž připomenuto) zjevně to vyznávají, že se náboženství naše pod obojí z Čech do okolních zemí rozhlásilo a v Augšpurce v jistých artikulích Jeho Milosti císaři Karlovi podáno bylo etc., jakž sám Martinus alleguje v příčině IX. a ovšem slavně allegoval v spisu svém Latinském, De reformatione Hussitica, v Amstrdamě léta 1624 vydaném, NB. o Augšpurské konfessí dokonce mlče.

13. zase] tišl. v nově; oprav. vzadu.

⁷ Toto předčítání konfessí Augšpurské konalo se dne 16. března.

Zavírá příčinu tuto M. Martinius nařikáním, že v exilium jisker různic žádný nehasí, ale brž rozkřesuje a rozdmychuje, kdo můž, a to (prý) vydáváním písniček, veršičků, traktátů, knih proti světlému slovu Božímu a obecní konfessí, čímž se srdce pobožná kormoutí, ostatkové těch v pravé lásce někdy sjednocených proti sobě pozdvihují, jítří, v nové smysly ubíhají, láska stydne a na místo bratrství nepřátelství vstupuje.

Odpověď. Nevíme tuto, co říci, leč také ponářikajíc tím jako on zavříti: Ó by odřezáni byli ti, kteříž lid Boží nepokojí. Gal. 2, 12.⁸ Co pak tu o vydávání spisů proti zjevnému Božímu slovu¹⁰ a společné konfessi připomíná, nevíme, co míní, poněvadž nic nemenuje. Míni-liť naše některé, v exilium pro potěšení, poučení, napomenutí pobožných srdcí vydané knížky, o tom promluvíme při XXX. příčině, poněvadž tam některých zejména dotýká.

XXI.

V 21. příčině toto vede M. Samuel, že jsouce my vyhnanci Čeští všickni zároveň povodní hněvu Božího pro hříchy své zachváceni a do školy kázně Nejvyššího uvedeni, měli bychom jedním srdcem, jednou duší a myslí i v té vichřici oslavovati jméno kralujícího na věky a dávati jedni druhým posilu k trpělivosti a na-²⁰ ději k očekávání zjevení slávy velikého Boha a příští k vysvobození Krista jeho.

M. Martinius
jinak mluví
a jinak činí.

Odpověď. Tak jest, tak v pravdě mělo by to býti. Ale odpusťte nám, M. Samueli, ať k vám promluvíme slovy apoštolskými: Ty znáš vůli Boží a rozeznáváš, co sluší neb nesluší, naučen jsa z zákona, etc. I kterakž tedy jiného uče, sám sebe neučíš? Vyhlašuje, že nemá trhána býti církev Boží, trháš ji? Řím. 2, 18.¹ Nebo kdo těmito roztržkami vinen? Svatý Pavel chlubným těm svým a tvárně nábožným Židům řekl: Pro vás jméno Boží v porouhání jest mezi pohany! Řím. 2, 24.³⁰ A o vás, kněže Samueli, množství lidí, urozených i neurozených, podobně mluví, že pro vás pohanění snáší jméno České mezi národy. Nebo cokoli v exilium různic stropeno jest, všudy vy díl máte, a to přední, jako vůdce jiných. Přiznala se k tomu vlastní vaše ruka, do Wittemberka M. Bobrovi-
nusovi tak píšíci: Quidquid turbarum Pirnae, Dresdae, Freibergae, hoc totum a nobis. Sed oportet nos esse animosiores. Valeant, abeant in malam crucem omnes Piccarditae, Calviniani, Sacramentarii etc. Tu ingemina. To jest: Cokoli bouřek jest v Pirně, v Drá-

K svornosti
napomíná a ne-
svornosti tropí.

⁸ Nesprávně uvedeno; má býti: Gal. 5, 12. ¹ Určitěji: Řím. 2, 18. 21.

žďanech, v Frejberce, to všecko ode mne jest. Ale musíme býti udatní. Co nám po nich? Nech jdou na šibenici všickni Pikharté, Kalvinisté, Sakramentáři etc. Ty se se mnou srovnej.

Ale to-liž jest, kněže Samueli, v škole kázně Nejvyššího svorně státi, to-li vespolek se potěšovati, to-li jméno kralujícího na věky oslavovati? Ó ústa s srdcem a činy se nesrovnávající, vždycky o svornosti mluvící a vždycky ji předce všelijakými obmysly podrývající! Nebo kdo to medle, na porovnání České třikrát v konsistoři závazek učiniv, však je ruší, jedné toliko (své) strany vzdě-
 10 lání, druhé potlačení úsilně obmýšleje, konfessi Českou zastíniti a místo ní jinou uvéstí vždycky se pokoušeje? Kdo knih konsistoriánských titul léta 1631 přejinačoval a věci neobyčejné, nikdy od stavů pod obojí nepřijaté, všroubovati a tím netoliko sjednocenou stranu, ale i všecko sjednocení podvrátiti, nýbrž i sám majestát z jeho minění vyvésti a tak všecko všudy v spletení a nebezpečnosti uvéstí se pokoušel? Kdo posavád broušiti a proti spolu-
 20 bratřím, kde co můž, k zkáze jich vyhledávati nepřestává? Myť v tom čisté svědomí máme, a dají nám toho svědectví všickni nás povědomí lidé i sama pravda, že jsme ani
 Od Bratří žádné příčiny dané neměli.
 30 o knězi Samuelovi, ani o kom jiném z milých spolukrajanů a bratří posavád nic potupného nepsali, ovšem k zlehčení jejich buď učení neb řádu nic před sebe nebrali, ani na to nepomyslili, a tak k nepřátelství a různicím příčiny žádné nepodali. Ale kdo ten jest, ještě ani osobám ani učení ani řádu spolu sjednocených neodpouští a v exilium bouřky a různice začíná? Po vrchu jest, i sám se mezi svými tím pochloubá. Ale nech dělá, čeho nechati nemůž; nevinných potěšení toto bude, že Pán zná přemýšlování moudrých, že jsou marná, a způsobiti umí, aby chytráci v svých vlastních chytrostech jako v sítkách zvázli. A mezitím také v bibli
 30 napsáno zůstane, což napsáno jest, aby pobožní souditi mohli, kde se to plní neb neplní: Vztáhl (prý) ruce své na ty, kteříž s ním pokoj měli, a zrušil smlouvu svou; libější než máslo byla ústa jeho, ale v srdci boj; měkčejší nad olej řeči jeho, a však byly jako mečové. My pak těšiti se budeme tím, což za tím stojí: Uvrz na Hospodina břímě své, a onť opatrovati tě bude, aniž dopustí, aby na věky pohnut byl spravedlivý. Žalm 55, 22.²

XXII.

Obzvláštním (prý) Božím řízením v největším počtu Čeští exulanti do Pirna se dostavše, ústy i pérem se přihlásili k Augšpurské

² Určíteji: Žalm 55, 21—23.

konfessí. A když pán země povolení dal, místo vykázal, způsob (podlé chvalitebných obyčejů církví svých) předepsal ku pokojnému v exilium Pánu Bohu sloužení, přijali to všickni rádi a s mnohými slzami, a obcovali těm spasitedlným věcem rádi, již na osmý rok společně se před obličej Boží stavějice, rukou i očí i srdcí k němu pozdvihující, zápaly modliteb skroušených nebeskému svému Otci obětující, jedněmi rty na čest jemu prozpěvující, všickni pokojně slova jeho svatá poslouchající, je přijímající a zachovávající, svátosti křtu svatého sobě vážíce a jinak všech řádů dobrých ostříhající. Ale (prý) když k svátosti velebné stolu večere poslední Pána 10 našeho Ježíše Krista přistupovati a podlé vlastního, světlého a neměnitelného jeho ustanovení *pod způsobem chleba a vína* pravého těla a pravé krve vedlé slov smyslu té *obecné, jedinké konfessí naší* požívati máme, tu se (prý) zastavujeme, děšíme, trháme, zpouzíme, vymlouváme a jako na různu běžíme; ješto prý, jest-li v nás srdce k předkům šetrné, měli bychom pozor dáti, co v společné konfessí naší doloženo jest, že ta svátost k zachování jednoty těla Kristova, jenž jest církev, skrze srdečné milování jedněch druhých etc. ustanovena jest.

Odpověď. 1. Aby se všickni Čechové po svém do Pirna se 20 dostání k Augšpurské konfessí ústy i pérem, tak jakž tu M. Martinus dokládá, přihlásili, tomu na holá jeho slova těžko jest věřiti, proto že se ví, jak mnozí v té příčině hned v létu 1629 od superintendenta Perenského na faru a jiní jinam obslání byli, konfessí své České pustiti se nechtíce. Ti a snad i jiní, kdož tam byli, věděti budou, podpisovali-li se předce k Augšpurské konfessí. Bránili-li jsme my kdy posluchačům svým či nebránili v Pirně k stolu Páně choditi, v odpovědi k následující, XXIII. příčině poví se.

Kněz Samuel
posluchačům
z Jednoty dobré
svědectví dává.

2. To však rádi slyšíme, že kněz Samuel na tomto 30 místě posluchačům našim (proti nimž se potom tak roz- horlil, že jich trpěti nemohl) takové svědectví dává, že obcovali službám Božím tam konaným zároveň s jinými rádi, společně se před Boží obličej stavějice, modlitbami a zpěvy svatými Pána Boha chválíce, pokojně slova Božího poslouchající, je přijímající a zachovávající, summou řádů nařízených ostříhající etc. Dobré toto jest svědectví; máme zač jakož Pána Boha chváliti, kterýž nás i s posluchači našimi Duchem svým řídí a k životu pokojnému a pobožnému vede, tak i knězi Samuelovi děkovati, že pravdě svědectví dává. Ale jaké oni naproti tomu knězi Samuelovi a jeho pastýřské prozřetedlnosti a tichosti svědectví dávati budou, na to 40 se také počkati musí.

20. Aby—konfessí] *doplňuje z posledních stránek.*

3. Ale ztěžuje sobě do nich, že nechtěli k stolu večeře Páně u něho choditi.

O nechození
toliko u něho
k stolu Páně
horlí.

Odpověď. A kdož tím vinen? Ut ameris, amabilis esto! A zdaž sami naši? Však i z vašeho řádu mnozí volili k Německým kněžím choditi, a snad posavád, nežli k němu. Čím k sobě nedověru vzdělal a vzdělává, nech se tam na to ptá, nám inquizicí a neb kommissí o tu věc není svěřena. Nech se však rozpomene M. Martinius, nebylo-li jemu ode všeho shromáždění slibováno, že se jím všickni zpravovati budou, jen aby symbolum napravil a tříbytností v Bohu nedělal, aby bez roztržek býti mohlo. Nepamatuje-liž, jak ho ten, kterémuž to přednášeti poručeno bylo (jeden z posluchačů našich, p. Zachariáš Světlík) u přítomností nemalého počtu předních osob s pláčem prosil, aby sobě říci dal a přehlédnutí to napravil. Ale jemu se více nepotřebná reputací jeho líbila, aby všechny převálčil, nežli aby smyslu svého ustoupě, svornost církve zachoval. Udělal tedy sobě sám roztržku, aniž má na koho kromě sebe samého naříkati. Mezi tím k soudu všechněm tohoto podáváme, dobře-li kněz Samuel dělá, že křesťany ty, kteréž sám ve všem jiném chválí, toliko pro to samo, že u něho nocommunikují, haní, tupí, v ošklivost sám bere i jiným uvodí? Nebo mají-li oni toho své příčiny a jinak se pokojně a pobožně chovají, bez dělání bouřky a rozbroje, proč se on na svědomí lidská nutkati má? Ne tak činil mistr náš Kristus, ale říkal: Chce-li kdo jíti za mnou. Mat. 16; Mar. 8; Luk. 9. etc.¹

An my zde v Lešně mezi sebou v exilium také některé krajany máme druhého řádu, kteříž s námi k stolu Páně nechodí, než jinam, a někteří ani na kázání; dají však nám to svědectví přede vším světem, že žádný z nich posavád žádným slovem pro to od společnosti se různěti z kormoucen není, proto že s nimi o to žádný sváru nezačíná, jsou milí spolukrajané a bratři a účastníci utrpení Kristových. Nebo smýšlíme-li o sobě respolek my podlé jedné a též confessí sjednocení, že jedna víra jest, jeden křest, jeden Bůh, buď že u nás, kteří užívají, neb tam, věříme, že Kristovi jsou, kterýž se tím netrhá, že my se ceremoniemi dělíme; trpíme-li my to pro sjednocení u víře stálé, proč i vy nemáte trpěti? A poněvadž naši posluchači, jako i vaši, proto z vlasti vyšli, aby sobě nad svědomím panovati nedali, vy kdo jste, že sobě zase dominium nad svědomím cizích posluchačů osobovati chcete?

Bratři v Lešně
také posluchače
druhého řádu
majíc, při svo-
bodě svědomí
nechávací.

M. Martinius
prostě za hlavu
Čechům vysta-
věti se hledá.

7. Nech — Mezi tím] *doplněno z posl. stránek.*

¹ Chce-li kdo za mnou přijíti, zapřiž sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne. Mat. 16, 24; Mar. 8, 34; Lu. 9, 23.

4. Zdá se pak naprosto, že ten dobrý muž M. Samuel na tom krajanů jednomyslnost zakládá, aby všickni společně jeho za hlavu poznávali, k němu samému a za ním se vinuli; nebo to všemi obyčejí pronáší. Nejprve zajisté uslyšev léta 1627 o vypovídání z vlasti panstva a lidu městského, byv tehdaž v Nyderlandu, začal se starati, aby pod pány Štády místo vykázáno bylo, kamž by se všickni Čechové retovati a shromažďovati mohli. Protož sepsav motivy, rozsílal je, i sám ku pomezím vlasti se přiblížil, namlouvaje všechny, že nikdež v světě byt sobě zvoliti bezpečněji není Čechům jako tam; nýbrž že ani jinde býti nemůžeme než v Nyderlandu, haněje 10 všechny krajiny říše (ani kurfiřta Sassského zemí nevymínil) i Polsko i Uhry i Anglii etc. Ale když mu to jíti nechtělo, aby Mojžíšem byl, nýbrž osazovali se z Čech vyšlí na větším dile v Pirně, kdež Jeho Milost Kurfiřtská pro náboženství ustupujícím místo vykázal, on, aby nezmeškal, nechaje Nyderlandu jednal sobě hned spěšně tu farářství, až i zjednal, a vlastního svého otce za kaplana sobě vzav, jiným všechněm všechno (an množství jiných služebníků Božích před rukama bylo, hodných mužů) předchvátí, a tak se jediným tím řádně zřízeným Českého lidu v exilium pastýřem udělal a za něho se vydává. Tu když mu všickni do saku nechtěli a nechti 20 (a kdož nevědí, co se dělá?), křičí na roztržky, roty, sekty, jichž sám první původ jest. Nebo jakáť jest jednomyslnost jeho, jaký řád? Má tam nemálo služebníků Božích svého řádu, i starců počestných, a však žádného ani na kazatedlnici, ani k oltáři nepouští, aniž komu v domě kde kázati, napomínati, povinnost jakou konati dopouští. Tak všichni v mlčení býti musejí, aby jeho samého zněla. Ale jest-liž to po apoštolsku? Apoštol dí: Můžete všichni jedni po druhých prorokovati, aby se všickni učili a všickni potěšovali. 1. Kor. 14, 31. 32.

A takť se z milosti Boží u nás, kdekoli v exilium svém roz- 30 ptýleni jsme, děje, až i to, že kněží řádu administrátorova mezi námi exulující k našim kazatedlnicím právo mají, a posloucháme jich, jako i oni nás, abychom spolu se, jedni po druhých, jak řád apoštolský káže, učili a potěšovali. Pamatujeme zajisté na sjednocení jakož v vlasti stalé, tak i tuto, když nás Pán Bůh jedním a týmž křížem spojil a jako v nějaké společné jho v slávě své a poctivosti naší v den Kristů spřáhl.

M. Martinus
konfessí Českou
falšuje, neevan-
gelické mluvení
do ní a z ní
vyvodě.

5. Naposledy mlčeti nám nesluší k těm slovům, kdež kněz Samuel o večeri Páně mluvě dí, že *pod způsobem chleba a vína* pravého těla a pravé krve *vedlé slov smyslu* 4. (NB) *té obecné, jedinké konfessí naší* požívati máme. Nebo tu opět se nestydí toho, čeho není, mluvit. Praví, že podlé

slov smyslu té *obecné*, jedinké konfessi naší etc. Ale ptáme se, kde ta jedinká, obecní konfessi naše tak mluví, že pod způsobem chleba jest tělo Páně a pod způsobem vína krev Páně? Nikdež! Augšpurská první to má v Německém exempláři, v Latinském nemá ani ta první. (Viz theologů Sasských *Reichsaugapfel*.)² Jest zajisté ten způsob mluvení z papežstva pozůstávající, kterýmž se o té svátosti smysl vyslovuje, totiž že by po posvěcení živlové (chléb a víno) mizeli, a toliko podoba neb tvárnost neb způsob chleba a vína v očích zůstávala. Ale poněvadž tak žádná obnovená církev ne-
¹⁰ smýšlí, nýbrž všechny s apoštolem i po posvěcení chléb chlebem a víno vínem (v přirozeném svém bytu) vyznávají, 1. Kor. 10, v. 16. a 11, 25. 26. 27: tou příčinou Filip Melanchton v druhé Německé edici (konfessi Augšpurské) to slovo *vnter der gestalt, pod způsobem*, opustil, jako i otcové naši, když konfessi Českou, tu jedinkou společní, spisovali, společným také svolením to vypustili, ačkoli při tom netoliko theologové a páni z strany konfessi Augšpurské, ale i mistři Pražští z strany husitské byli. Tento pak zase to proti vědomí a svědomí křísí. Nebo zdali neví, že to papismus jest? Však to sám vyznává při XXVIII. příčině, odrhaje těm, kteříž
²⁰ v Nyderlandu Habrmanovy modlitby vytiskli, že tam papismu zanechali. Jaký to zmotaný smysl, sám s sebou se nesrovnávající! Naše jedinká, společní konfessi nic nám jiného nekáže o tom drahém tajemství večeře Páně vyznávati, než to, že chléb v též večeři jest pravé tělo Krista Pána a víno v kalichu pravá krev Pána našeho Ježíše Krista, též že přijímáme duchovně a podstatně věrou i také ústy v svátosti (totiž posvátně) tělo a krev Páně.³ Při tom my stojíme nepohnutě; kdo nestojí, ale sobě jiné smysly a jiná mluvení začíná, toho za vrtocha a nestálé motovidlo majíce.

A to proti svědomí.

XXIII.

³⁰ V příčině 23. mnoho věcí vede mistr, jichž summa hned napřed stojí v těch slovích: *A že sami představení lidu v té Jednotě brání posluchačům svým choditi ku posluhování* neb požívání svátosti té velebné do církví evangelických, velice a znamenitě zle

² *Spis uvedený, vydaný od theologů Lipských roku 1628 s názvem: Nothwendige Verteidigung des H. Röm. Reichs, Kurfürsten und Stände Augspfels, nämlich der wahren, reinen, ungeänderten Augsb. Confession und des auf dieselbe gerichteten Religionsfrieds atd. pochází z prudké polemiky písemné, vedené roku 1628—30 mezi jihoněmeckými jesuity a luterskými theology.* ³ Viz čl. 15. České konfessi z roku 1575. Komenský přidává slovo posvátně jako svůj vlastní výklad, což vzato z výkladu nauky o večeři Páně v konfessi Bratrské (= sacramentaliter).

činí. Nebo (prý) tím svědomí jejich k otrocké službě víží, svobody křesťanské je zbavují, zlé domnění v srdce jejich o přisluhování církvi evangelických vtroušují a k tomu je, jako by mimo jejich Jednotu nikdež jinde řádných služebností svatých nebylo, navozují.

Kněží Jednoty
Bratrské brání-li
posluchačům
svým služeb-
ností u evange-
líků užívatí?

Odpověď. Všecko to povětrná slova. Neboť právě slušelo thesin (že bráníme do církvi evangelických k užívání služebností choditi) provésti a teprvá ta corollaria vyvoditi. Jiná zajisté věc jest něčeho brániti a jiná k ně-

čemu bezpečnějšímu raditi.¹ Dokudž obzvláštní řád držíme a jej za řád máme, dotud nám nesluší posluchačů jako stáda rozpouštěti, 10 aby každá ovečka běžela, kam chce, než držeti je v řádu. Řádu pak jedna částka jest, aby se ovce držely pastýřů těch, kterýmž svědomí a duše své světili, a zase pastýři aby pásli stádo Boží, kteréž při nich jest, opatrujíce je (NB.) ne bezděky, ale dobrovolně, ne pro mrzký zisk, ale ochotně, ani jako panující nad dědictvím Páně, ale jako příkladem jsouce stádu. 1. Petr. 5, 2. 3.

Či máme s oním bláznivým pastýřem pobloudilých nenavštěvovati? jehňátek nehledati? polámaného neléčiti? co se zastavuje, nenositi? než toliko maso tučnějších jísti? Zach. 11, 16. Odstup to, nebo přísná jest Boží pohružka, kteráž tam za tím stojí. Pásli jsme 20

Důvodové, že
nebrání prostě:

tedy stádce sobě svěřené a paseme posavád (kromě těch, kteří hlasu našeho více neslyšíc zvolili sobě raději pohodlí časné v Egyptě, nežli pohanění s lidem Božím) i ještě strojíme pásiti dle vůle Boží. Abychom však brániti jim měli služeb evangelických, toho není. Nebo:

1. Sami jim obcujeme na těch místech, kdež evangelici jsou, nás také za evangelíky a bratří poznávající. Ale kdož nás kaceřuje, odsuzuje, nenávidí, jaké tu obecenství býti můž?

2. Předkové naši za Prvního Ferdinanda z Čech vypovědění nejprve v Prusích syncretismem s církvemi k Augšpurské 30 konfessí se hlásajícími učinili léta 1549, potom v Polště léta 1570 porovnali se také s církvemi Augšpurské a Helvetské konfessí. Kteréhož porovnání posavád pěkný příklad v městě Toruni viděti jest, kdež ve všech čtyřech evangelických kostelích společně slouží kněží obojí. Němečtí zajisté jsou konfessí Augšpurské, svěcení akademického, Polští našeho svěcení, protože se z Jednoty berou. A káží z jedněch kazatedlnic, jedněm a týmž posluchačům obojí, slouží také jedněmi a týmiž svátostmi, u jednoho a téhož oltáře, jedněm a týmž komunikantům. A není při tom roztržek, když moudrý magistrát

13. své] tišf. dvakrát, oprav. vzadu.

¹ Viz Bratrský kněz jednomu údu Jednoty (Korrespondence J. A. Komen-
ského, nová sbírka, 1897, str. 6—12).

moudře regiment drží, a aby kněží společně Krista a ne sami sebe, evangelium Boží a ne hádky kázali, k tomu přidrží.

3. A můžeme to ukázat, že jsme v času exilium svého 3.

jinam také posluchačům svým, v obcích Luteránských exulujícím, rady udělili nedělati pohoršení a roztržek, ale brž, chtějí-li jim kněží Augšpurské konfessí na jejich vyznání sloužiti, užívati služeb jejich, když to bez násilí svědomí býti můž.

Z čehož patrné, že M. Martinius křivý jest proti nám svědek, jako bychom vůbec všechna evangelických církví přisluhování po-
10 tupovali a neb jimi zhrzeli.

Ale on vede proti nám důvody: *První z listu našeho, k rozptýleným posluchačům léta 1630 poslaného, druhý z udělené rady, proč dobrého smyslu se přidržející k nynějším Luteránům choditi nemají ku posluhování.*

Důvodové proti
tomu M. Martini-
iovi:

Co se tkne listu, v tom zdá se jemu paragraf jeden 1, 2.
velmi podezřelý a na šroubích postavený, aby (prý) ne každý, zvláště z prostějších mínění jeho pochopiti mohl, jmenovitě tento: Kteríkoli z vás v rozptýlení svém na ta místa přivedeni jste, kdež služby Boží čisté a přesné, *řádem, k němuž dávně vaše důvěra*
20 *jest, máte,* napomínáme vás, abyšte sobě toho Božího dobrodiní vážili, služeb takových vděčně a pilně užívali a tak v horlivém Pánu Bohu sloužení čas vyhnanství svého trávili. Kteří pak v místech jiných jste, mezi obnovenými sic církvemi, však ne podlé řádu, k němuž obrácena jest důvěra vaše, napomínáme, abyšte se v těch místech pokojně, tiše, pobožně, bez dělání (NB.) roztržitostí a k různicím, hádkám, nepckojům příčin dávání chovali a za vrchnost míst těch Pánu Bohu se modliti hleděli, aby srdce jejich náklonné k vám činil a k činění vám příkoří a nátisku při svědomí přijíti nedopouštěl. Bude-li to, celou máme naději, že Bůh jiného na vás
30 břemene, než které nesete, nevzloží. Pakli by i tu ještě Pánu Bohu odporným něčím vás cvičiti se vidělo, máte Kristovu radu: Když se vám protiviti budou v městě jednom, utecte do druhého etc.

Tuto M. Samuel čtenáře prosí, aby hádal, co jsou to za obnovené církve, k nimž Bratří důvěra mají neb nemají. A po dlouhém hádání, šroubování, kroucení přichází na to, že nynější Bratří k Calvinistům (proti prý příkladu předků svých i samého seniora Cyrilla) větší důvěra mají nežli k Luteránům, a vedlé toho k Luterovi na onen čas a potom k Wittemberským theologům že nepřímni byli.

40 Odpověď. 1. Co se šroubů tkne, za to máme, že posluchači naši v tom listu žádných neviděli, ale viděli pastýřů svých věrnou o sebe péči a skrze to svou křesťanskou,

Šroubů v psaní
starších Jednoty
důvěrně Mistr
hledá.

k níž napomínání byli, povinnost. Než člověku blikavému, přehlídavému neb podhlídavému z ledačehos se může šroub neb poklička udělati.

Dověrnost posluchači k svým vlastním zprávám slušně přední míti mají; k jiným pak tak, jak pravda káže.

2. Dověrnost posluchači naši že napřed mají a míti povinni jsou k řádu svému, co zlého? Nebo ten jsme napřed mínili, ne do říše toliko (kde sami Luteráni a reformáti jsou) pišíc, ale všechněm rozptýleným. Již pak největší díl rozptýlených posluchačů našich jest v Polště a v Uhřích, tamto na sedmi místech, tuto na třech neb čtyřech, svobodné provozování náboženství řádem Jednoty mající. Třeba-li tu mnoho hádati, co se míní? V říši pak že by dověrnost naše větší měla býti k Luteránům nežli k reformátům, důvody shledává kněz Samuel. Ale daf by to milosrdný Bůh, aby nedověra, kteráž podešla napřed mezi nimi, potom skrze to i mezi námi, vyzdvížena byla! My od své strany oboje máme za přátele a bratří a účastníky evangelium svatého, bolestíce nad tím, kteréž mezi sebou mají, nedorozuměním, jakž z připomenutých napřed věcí patrné. Jestli že pak k jednom se blížeji a domácněji vineme než k druhým, to bližší spojení řádů dobrých a ducha křesťanského působí. Aniž možné jest (již pak nech to svět soudí) tomu, kdož nás za bratří v Kristu poznává, odměnné bratrské lásky neoddávat, a zase k tomu, kdo námi zhrdá, potupuje, vyvrátiti hledá, jak nedověrného srdce nemíti! Nepravíme nepřátelského (nebo to Kristus Pán náš nám zamézil a i ty nenávisníky naše milovati poručil), ale ne tak, jakž by náleželo, dověrného. A nastojte! že jsme proti své vůli proroci učiněni, posluchačům svým předpovídající, že je u vás to potká, což potkalo, aby z města do města, nýbrž z krajiny do krajiny ustupovati museli, a to za vašim mistrovským, mistře, rejdiváním! Ale umíť Pán milujícím jej všechny věci obrátiti k dobrému.

M. Martinus
všetečný soudce
a utřač.

3. Hrozné pak jest, což tu M. Samuel píše, že bychom *od učení spasitedlného k zatratitedlnému se od- 30*
odvracujíce, posluchače za sebou také tam obraceli. Ó měl by pamatovati, jak žalm křivdářům hrozí: *Zatratíš mluvící lež, Hospodine!* (5, 7.) Nech se strojí počet činiti tomu, kterýž z každého marného, nercili lživého slova počtu požádá. Neboť my k žádnému jinému učení ani sebe ani jiných neobracíme, než k tomu, kteréž předkové naši, z Pisem Bohem nadchnutých jemu se naučivše, před církví Boží i králi a císaři vyznávali, a kteréž od D. Luteru a jiných pravdy Boží učitelů za spasitedlné uznáno i ode všech tří stavů království Českého pod obojí, že se ve všem podstatném s učením jiných evangelických církví srovnává, svědectví jemu dáno. Všecky-liž 40 tento všetečný člověk přesvědčiti chce? Ale přesvědčíť ho a lhářem učini sama pravda, jak pravdivě Bůh pravdy obhájcem jest.

4. Co připomíná o knězi Cyrillovi v Pánu odpoví-
čivajícím, že za poběhlce vyhlašoval ty, kteří z poslu-
chačů jeho k D. Škultétovi se obraceli ku posluhování na hrad
Pražský, o tom my nevíme. To víme, že horlil proti některým,
proti řádu a jednomyslnosti dělajícím a bez potřeby i bez opovědi
své shromáždění opouštějícím. An by toho kněz Samuel netrpěl,
kdyby kdo z jeho komunikantů jej opustě jinam se obracel, byť
i k též konfessí a k témuž řádu bylo; jakož víme, jak to nesl, že
Čechové někteří jeho mjejeíc, do městského kostela v Pirně k služ-
bám chodili.

Převrací slova
a činy mrtvých.

Co se tkne těch šesti příčin neb rady dobrého
smyslu se přídrzejících (proč by k nynějším Luteránům
choditi neměli) dané, o těch není nám potřebí mluvití,
proto že naše nejsou, aniž víme, od koho a komu dané,
aniž jsme je před tím viděli. Či jsou, snad bude věděti, co k tomu
říkati. M. Samuel je nazývá lehkými a dětinskými, o nichž (prý)
nehodno mluvití, a předce mluví i klade je i smitá dosti také
lehce a dětinsky. Zná se však, že to nyní tak běžně, leda se
nemlčelo, obšírnou, gruntovní a dostatečnou odpověď že potom dá
autorům.

Rada jakási,
v šesti příčinách
obsažená, není
od starších Jed-
noty.

Co pak tu z knížky Praxis pietatis připomínaje
vysmívá, že svátost těla a krve Páně věřícím Kristovým
za heslo také jest, kterýmž se jakož ode všech nevě-
řících v Krista neznabohů, tak též ode všech nepovolných
Kristu a duchu jeho, jalových a bezbožných, rozpustilých křesťanů
oddělují a k živému, opravdovému v milosti Boží se ostříhání sobě
slouží: to divné jest, že tak pobožné pobožným křesťanům napo-
menutí u něho místa nemá. Praví on, že to jest scrupulosa locutio,
zádrhlité a podezřelé mluvení. I proč medle? Proto snad, že podlé
jeho smyslu zlí i dobří, hodní i nehodní zároveň jedí tělo Páně
a pijí krev Páně, zároveň tedy přistupovati mají i kající a věřící
právě, i nekající, rozpustilí, bezbožní, aby svátost tato mezi pobož-
nými a bezbožnými rozdílů žádného nedělala? Ach, Bože, jak se
u tohoto člověka nebe s zemí mísí! Tak-liž pak již Kristus služeb-
níkem hřícha učiněn býti má? Apoštol praví: Nikoli, Gal. 2, 17.
Než mistru našemu zdá se to zádrhlem; ale pamatuj, mistře, aby
tě nezadrhlo mudrování tvé.

M. Martinius
svátosti nechce
míti za heslo
křesťanů
pravých.

Zavírá pohrůzkou: Ale (prý) čas růži nese, consilium malum
consultori pessimum. Tím co míní, komu a čím hrozí, on snad ví,
a Pán Bůh také ví, jak a pokud pohrůžkám lidí vášnivých dívati
se má.

XXIV.

V příčině 24. vede mistr Samuel obšírně, jaká pohoršení pocházejí z takového od společnosti církve se odtrhování a obzvláštnosti nějaké užívání. Že se (prý) skrze to přčiny poskytují k různicím, záštím, svárům, nenávistem, hádkám jak mezi učiteli, tak mezi posluchači. A na průvod toho připomíná Habrovanské, Kyrmezero, Hederika, kteříž s Jednotou Bratrskou o to v Moravě boj vedli, zavíraje tím, že by chvalitebněji bylo s církví evangelickou se srovnati a postrannost podezřelou vyzdvihna jednomyslně Bohu sloužiti.

M. Martinius
věci nejisté sobě
slibuje.

Odpověď. 1. Smí-li to M. Samuel slibovati, že, 10
pustí-li Bratři od obzvláštnosti své, hned bude různicím, záštím, svárům etc. konec? Aj, v říši Bratrská obzvláštnost nic nepřekáží, a předce bez různic není! Nunquam bella piis, nunquam certamina desunt.

A svornost
novou bez
gruntu zakládá.

2. Zdá se pak, že jest M. Samuel Erazmova smyslu, kterýž, aby roztržky v církvi nedělal a udělané od Luterá neposiloval, nechtěl od papeže odstoupiti, ačkoli bludy jeho znal, říká: Malo pacem ecclesiae cum veritatis iactura, quam veritatem cum pacis iactura, více libuji pokoj s újmou pravdy, nežli pravdu s újmou pokoje.¹ Item: Schisma est maius malum 20
haeresi, roztržka jest větší zlé nežli kacířství.²

Obzvláštnosti
své Bratří proč
se posavad drží?

Tak zajisté M. Samuel, aby veliké stádo jej za hlavu poznávajících měl, i ty by přijal, jakož je pak i mocí k sobě obrací, o kterýchž sic jinak nesmýšlí, než že bludy drží. Ale hlas pastýře našeho Krista v té příčině jinak zní: Nedomnívejte se, že bych přišel pokoj dáti na zemi; nepřišel jsem, abych pokoj uvedl, ale meč. Přišel jsem zajisté, abych rozdělil člověka proti otci jeho etc. Mat. 10, 34. Ne že by Kristovo mínění bylo roztržky čeliti (nebo on knížetem pokoje jest, Iz. 9, 6; nýbrž pokoj náš, Efez. 2, 14), ale že lidé pravého jeho učení a ovšem jha kázně neradi přijímají, 30
vinou se, kroutí, přičí, odboj činí, a on jich nedbaje a rotiti se nechaje, s dílem svým jde předce. Neměl tedy M. Samuel prostě tak mluvit, jako by každé trhání a dělení se samo z sebe zlé bylo (poněvadž by se tak netoliko Husovi a Luterovi, kteříž se od papeže odtrhli, ale i samému Spasiteli a apoštolům jeho, Skutk. 2, 40. a 19, 9. útržka dala), ale ukázati měl, že obzvláštnost naše nepotřebna jest. Nebo kdyby nám to ukázal jistě, jistě bychom rádi dali Bohu čest a milým spolubratřím evangelikům žádných obzvláštností nedělali.

¹ Erasmi Epistolae, č. 643. (ze dne 25. prosince 1522). ² Erasmi Epistolae, č. 572. (Justu Jonášovi).

Ale jakž jest jedinou činiti? Předně jisti jsme tím 1.
z milosti Boží, že se ani bludů, ani neřádů nějakých v té obzvláštnosti své nedržíme, ale pravdy Boží čisté a řádu a kázně od Krista nařízené, kterouž nám i sám D. Luter i jiní velicí muži Boží schválili a k stálosti v ní napomínali.³ A měli bychom od toho tak prostě (an se nám žádná příčina krom pohoršení od některých vzatého neukazuje) upustiti?

K tomu nemáme za to (a věříme, že každý po- 2.
božný, osvíceně na to pomysle, téhož s námi smyslu bude), aby
10 to bylo roztržku dělati, když my ne od evangelických, již vzdělaných církví se trháme, ale shromáždění svých, dříve než jiné evangelické církve byly, vzdělaných a řádem obzvláštním ohražených se držíme, nic za zlé nemajíce, že jiní jiný sobě řád vyzdvihli a v něm stojí. Nebo zdaž pak jednota církve na jednom NB.
prostě řádu stojí? I však Římská církev množství řehol majíc, předce jedna zůstává pro jednu hlavu, papeže, a nebudeme my evangelíci moci sebe v nějakém také roz-
dílě trpěti, majíce jedinou také svou hlavu, Krista? Zdali proto
Praha jedno město není, že se na tři obzvláštní města dělí, a každé
20 z nich obzvláštní svou radu, rádní dům, soudy, privilegia etc. má? Naposledy, máme-li od obzvláštnosti pustiti a k evan- 3.
gelikům přistoupiti, i k kterým pak? poněvadž rozdvojení jsou. Usilovalif nás od dávných časů k sobě přitáhnouti jedna i druhá strana (i ti, kteréž tu připomíná kněz Samuel, lidé hadrovní, proti spoluevangelikům neuměle horliví, totiž Habrovanští Cvingliáni, Kyrmezer Kalvinián, Hedericus Luterián etc., každý k sobě proti druhým nás táhna). Ale přetěžko jest lidem pokoje žádostivým do různic se dávatí.

Takového my sjednocení, kteréž by s ublížením
30 a s utlačením svědomí našeho neb ciziho bylo, nežádáme, jako i otcové naši, ale sjednocení pravého a celého, to jest vyrozumění sobě a porovnání v učení i řádu; po tom jsme touživali, dychtivali, Bohu se modlivali a ještě nepřestáváme, aby se Bůh pro milosrdenství své slitoval, potření Jozefovo uléčil, nenávist Efraimovu odjal.⁴ Toho dokud jsme dočekati nemohli, co div, že jsme volili býti jako třetí, dívající se s žalostí na různici se bratří a smířiti se nechtějící? Ach, oplakání hodná věc, že, kteří by jedno býti měli, nejsou, a neb že jsouc téměř, znáti se v tom a ostatku rozdilu na sobě snášeti nechtějí. To jest, což
40 jak mnohé pobožné, tak i nás kormoutí, zvláště v nynějším opět

Jednota církve
na jednotě řádu
prostě nezáleží.

Od obzvláštnosti
své Jednota
na jaký způsob
pustiti
žádostiva jest.

³ Viz níže, pozn. 6—9. ⁴ Amos 6, 6; Isaiáš 11, 13.

NB. jakéms novém zjitření. Chce-li tedy nám kdo býti nepřitelem proto, že my jemu k vůli nepřátelství neprovodíme proti spolubratřím, ten z toho Bohu odpovídati bude, a ne my.

Oč Bratři
s Habrovan-
skými a Kyrme-
zerem

Co se tkne Habrovanských, ti se o smysl Cvingliův s předky našimi vadili, vnutkati jej do Jednoty naší chtěvše. Kněz Kyrmezer, děkan Uherského Brodu, rodem Slovák, byl člověk učený, ale nepřikladného života a přenepokojná hlava, tak že naposledy i od svých vlastních opuštěn a z fary zsazen, na jehož místo kněz Pavel Pressius, Theologiae Doctor, za děkana se dostal, Kyrmezer pak privátní život veda, 10 od Bratří k smrti dochován, odprosiv Bratří, že tak neuměle proti nim horlil. Nezpomínali bychom, jakožto o mrtvém, nic k neúčtě jeho, kdyby se jinak to, což pravda jest, pověditi, a neb odml-

NB. čením důtky Martiniovy zbýti mohlo. Summa toho jest: Nebylo jednání, kteréhož Kyrmezer podával, jednoty s jednotou, ale jedna osoba v to se dávala (jako i nyní Martinius), což vyvésti v moci její nebylo.

a Hederikem
činiti měli?

Co se tkne žvanic Hederikových, jichž výtah udělav kněz Samuel tu položil, nehodné jest meškati se při tom, poněvadž nejsou než pouhé a zjevné calumniae; jmenovitě, 20 že by Bratři Krista Pána, totiž dvoje v něm přirození trhali, že by se Jednota Bratrská sama toliko církví dělala, kázeň církevní po osobách konala (ješto se ani nejpřednějším starším, když se výstupek znamená, neodpouští; a zvěděl by i kněz Samuel, co kázeň

NB. jest, kdyby v této Jednotě byl, byť on ještě jednou mistrem byl). Item, že služebníky neb kněží lehce řídí, že svátosti lehčí a stenčují, že důtky bez víry křtí, že o večeri Páně smyslu Cvingliova následují (což že pouhá nepravda jest, všechny knihy naše a předků našich svědčí), že ozdob chrámových a obrazů histo- 30 rických netrpí, manželství kněžím svým jako Římané přísně zapo- vídají (ješto od počátku Jednoty vždycky ženatí kněží bývali někteří, ačkoli větší jich díl z příčiny častých pokušení zdržlivosti užívali). Takové tyto calumniae nač bylo M. Samuelovi připomínati, jediné aby srdce své i jiných nelibostí k spolubratřím (má-li však nás za ty, jakž o tom často mluví) naplňoval?

XXV.

Smysl dvadcaté páté příčiny jest, že se Bratři řádem chlubí a pro něj obzvláštnosti své se drží, ješto (prý) evangelci tak dobrý řád, nýbrž platnější, užitečnější a na opravdové křesťany případnější mají.

Odpověď. Tak jest, máme a držíme řád dobrý za zvláštní a drahý klénost církve, předně proto, že jej schvaluje a hned naprosto míti chce duch Kristů, 1. Kor. 2, 14, 40;¹ Kol. 2, 5.

Proč Bratři
o řádu mnoho
smýšlejí?

Druhé, že jsme zkušením poznali, jak mnoho může opravdový svazek řádu a kázně k zdržení jednomyslnosti a čistoty jakož učení, tak i života křesťanského. Protož jest-li tu jaká naše chloubka, v věci dobré jest. A však víceji opravdu jiní pobožní při našich předcích řád chválívali, nýbrž se jemu divívali, nežli oni sami a ne-
10 my, jakž připojená k knížce řádu našeho některá svědectví ukazují, a více jich máme, kdybychom chlouby tím hledati chtěli. Ale chloubka jest daremní, není-li z pravdy; praestat esse quam videri.

Co praví, že evangelici také řád mají, neodpíráme. Nebo naprosto bez řádu býti není možné. A dal by to milý Bůh, abychom v obnovených církvích vůbec přijatý řád viděli, zvláště užitečnější, než jsme svůj býti zkušením poznali: jistě bychom se neméně radovali, jako když tam z počátku učení čistě Bůh jasněji skrze jiné, nežli skrze předky naše na svícen
světu vystavovati začal. Ale kde pak ten řád s kázní
20 náležitou v evangelických církvích jest, M. Samueli? Míňte-li, že v říši, na odpor vám budou nejpřednější Augšpurské konfessi theologové, kteříž svědectví svá k knížce Jana Sauberta, kazatele Nyrnberského, v létu 1633 vydané *Zuchtbüchlein der Evangelischen Kirchen* připojivše, jednomyslně se k tomu znají, že nevedení kázně (jenž jest přední částka řádu) v církvích evangelických přední jest příčinou toho, že Bůh nyní sám zůřivou kázeň svou nad zemí Německou vede. Ten pak autor v kap. XI. první knihy příčiny ukazuje, proč kázeň církevní do církví evangelických hned z počátku uve-
30 dena není, jmenovitě, že reformátorové s vyčišťováním bludů papežských a tak napravováním učení činiti majíce, do spěchu k této druhé věci míti nemohli, jiní pak to potom zanedbali.²

A v církvích
evangelických
všudy ho žádají.

Řádu přední díl
jest kázeň;
kteráž v evan-
gelických
Německých
církvích téměř
nebylo.

NB.

Míňte-li pak řád církví evangelických v Čechách, jakž byl po obnovení konsistoře, tu hloupě děláte, že subordinata opponujete. Nebo ten řád nebyl naproti našemu, ale vedlé něho postaven, a jeden druhým ztemperován, proto že Jich Milosti páni direktorové k jednání o náboženství nařízení náš řád sobě odvedený měvše jakž odjinud, tak i z něho vybírali, co

Řád v církvích
Českých pod
obojí.

¹ Má býti: 1. Kor. 14, 20. ² Ke konci předmluvy spisovatel otiskuje další příписы 12 vynikajících lutheránských theologů, mezi nimiž zvláště uvéstí sluší Jana Gerharda (v Jeně), J. M. Mayfarta (v Koburku), Jana Val. Andreae (v Kalvu).

by se hodilo, aby svornost a podoba byla. Což sám M. Samuel znamená, hned tu srovnání jednoho řádu s druhým čině.

2. Praví, že se (prý) Bratři prvé ukrývali s svým řádem, až teď léta 1632 vytisknouti jej dali.

Bratři
s řádem svým
ukrývali-li se?

○ řádůch a oby
čejích Bratří
Českých kniha
pana Jana
Lasického.

Odpověď. I jakž se ukrývali? Když i Luterovi s Melanchtonem léta 1523, i Bucerovi a Štraspurským 1540, i Heideberským thelogům léta 1574³ i jinde, kdy a kde potřebí bylo, své řády k uvážení dávali? Když doma také každému vždycky do domů a zborů neb kostelů jejich choditi a na řád, jaký mezi sebou neb posluchači mají, podívati se volno¹⁰ bylo? Když také léta 1609 sepsané řády své Jich Milostem pánům direktorům, v jednání o náboženství pracujícím, na poručení Jich Milostí vydali? Že pak vůbec věci svých nedávali (jakž některých obyčej, se vším všudy na harc), to důvodem bylo a jest středmosti a pokory, že svými věcmi chlouby a prachtu dělati nežádali, nýbrž i když jiní to někdy s nějakým vyvyšováním činiti chtěli, nedo-
pouštěli. Okolo léta 1570 a potom vydal se na to pan Jan Lasický (šlechtic Polský Helvetské konfessi), aby všecky řády a obyčeje Bratří Českých vyšetře, v spis uvedl. A vypraviv se naschvál proto do Velikého Polska²⁰ (z Malého) a všecky zbory a domy naše projev, všecko shléd, na všecko se vyptav sepsal De moribus et institutis Fratrum Bohemorum IX libros, chtěje to vůbec vydati, s doložením při zavírce: Nimis longum foret cuncta, quae illis usu recepta sunt imitatione dignissima, stilo persequi, praecipua attigisse sufficit. Ad hoc eo ingenio sunt Fratres, ut nihil de se, quod gloriam redoleat, dici scribive patiantur, laudem in solidum relinquentes Deo. Si quis a me bona fide scriptis non credit, is illud ex evangelio responsum habeat: Veni et vide. Fratres autem oratos velim, ut omnia in meliorem partem accipiant, et quae desunt, suppleant etc. To jest:³⁰
Dlouho by bylo všecky věci, kteréž mezi nimi v užívání jsou, hodné jistě následování, vyčítati; dosti buď, že přednějších dotknuto. K tomu té povahy jsou Bratři, že nic o sobě, co by chloubou páchlo, mluvit i psáti nedají, chvály celé nechávajíce Bohu. Nevěřili-li kdo tomu, co jsem já tu věrně a pravě o nich psal, ten za odpověď měj ono z evangelia: Poď a viz. Bratři pak prosím, aby všecko na dobrou stránku vyložili, a čeho se tuto nedostávati bude, doplnili. Potud on.⁴

³ Viz Čihula, *Poměr Jednoty Bratří Českých k Martinovi Lutherovi*. — *Fontes rer. Austr.* 2, XIX, p. 58. 397. ⁴ O díle Lasitského viz *Fontes rer. Austr.* 2, XIX, p. 379—382. R. 1649 Komenský vydal knihu VIII. (*qui est de moribus et institutis fratrum*) s krátkým obsahem knih ostatních latinsky a česky. V tomto

Ale když tu knihu pod censuru starším Jednoty poslal, oni vidouce věci své nádherněji, nežli Jednoty zvyk nese, vypsané, na rozmyslu měli dovoliti vydání a zadržovali to za sebou posavád.

3. Kdež praví, že, kteří ten vydaný Jednoty řád čtou, jeden na druhého hledě praví: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Odpověd. 1. To snad M. Martinius s někým. Ale my jsme řádu svého nevydali jemu a jemu podobným, nazbyt moudrým. Ale vydali jsme jej předně těm, kteříž se jím zpravovati mají, aby každý předce i v nynějších roztržkách
 10 na povinnost svou pamatovati mohl, a potom Latině a Německy na radu a žádost některých pobožných krom národu našeho. Protož nám nic na tom nezáleží, také-li kdo z těch, kteříž toho nepotřebují, to čísti, a k čemu toho užiti, poučiti-li se čemu či zasmáti, pochváliti-li či povalchovati chce! Jak se komu líbí!

Mistru Martini-
 ovi řád jednoty
 Bratrské
 smíchem jest.

2. Pronáší však tu M. Samuel svou a pochlebníků svých myslí marnost, smíchu sobě děláním tu, kde není z čeho. Větší lidé, než jest mistr tento, a moudřejší
 jinak soudívali o té věci, i dávno prvé, i ještě. D. Luter řekl: Máte vy řády způsobně nařízené, neopouštějtež jich.⁵ Item: My posavád
 20 u nás nemůžeme k tomu přivésti, aby takové cvičení v lásce a šlechetném životu mezi námi vzděláno bylo, jakž o vás slyšíme. U nás ještě surově a poznenáhlu to jde; ale modlte se za nás.⁶ Mistr Filip: Přísnější cvičení a kázeň v církvích vašich ne zle mi se líbí; ó by i v našich přísnější mohla býti.⁷ Bucerus: Vy máte veliký Boží dar, jmenovitě svazek lásky a jednoty těla církve, řád zborů a

Ale jiných
 velikých
 mužů Božích
 jinakší soud.

vydání čteme místo svrchu uvedené (cap. XXXIII, p. 149): „*Nimis longum foret cuncta imitatione dignissima stilo persequi, praecipua attigisse sufficiat, ac plura scribant alii, quique possunt, Fratres adeant, quo singula cognoscant. Ad hoc eius sunt ingenii Fratres, ut nihil de se, quod ipsis laudi sit et gloriam adferat, scribere et publicare soleant; immo vix aliquid scribi dicive a quoquam patiantur, quia omnem laudem a se removens soli Deo integram tribuunt.*“ P. 150. „*Quod si quis hosce bona fide a me scriptis non credit, is illud ex evangelio responsum habeat: Veni et vide (Joh. I, 39), sensu enim oculorum nullus alius est fidelior. Fratres autem ipsos, mihi admodum caros, oratos velim, ut omnia in meliorem partem accipiant, et quae his desunt (nihil enim in rebus humanis perfecti est), ipsimet suppleant*“ etc. ⁵ *Fontes rerum Austr. 2, XIX, p. 47.* ⁶ *Spis Lutherův: Vom Anbeten des Sacraments des heiligen Leichnams Christi*, 1523 (Vyd. Er-langenské, sv. 28, p. 415): „*wiewohl wir's noch nicht in den Schwang bringen mügen, dass wir . . . solch Übung der Lehre und Liebe und sittigen Lebens unter uns ausrichten, als wir von euch hören. Es ist noch grüne mit uns und gehet langsam von statten; bittet aber für uns.*“ ⁷ „*Severius exercitium sive disciplina in ecclesiis vestris profecto non male mihi placet. Utinam in ecclesiis nostris quoque possit paulo severior retineri.*“ *Epist. Melancthonis ad Bened. Bavorinský, Wittebergae 1535. Fontes r. A. 2, XIX, p. 19.*

pospolnost; čehož kde není, tu nemůž kázán a učen býti Kristus, nýbrž.

NB. vyhání se ven. U nás mnozí odvrhše jho Antikristovo, Kristova však na se vzíti nechť. Nebo směnili svobodu křesťanskou v svobodu těla; a udělavše sobě z Krista Mojžíše z strany řádu a kázně, svobodně hřeší. Pane Bože, táhni nás po sobě etc.⁸ Item: Pochválen buď Hospodin z toho, že jste vy skrze pomoc a vnuknutí jeho tak v řád uvedli zbory vaše. My z daru Božího učení čisté máme, ale co se řádu a kázně dotýče, tu vy před námi předčíte etc. Tentýž vyptává se vyslaných i na nejmenší věci, a to i: přítomnosti jiných Štrassburských theologů, jak se co zachovává,¹⁰ schvaloval i divil se i Boha chválil, až nejednou slzel. A když o kázni, jak se po stupních vede, mluveno bylo, řekl k spolubratřím, přisedicím theologům: Hic est vere hierarchia caelestis.⁹ Nemoudrost

NB. vaše, kněže Samueli, a nevčasný v věci opravdové smích přivodí nás také k nemoudrosti, abychom se chlubili; a však chloubna naše v Pánu jest, jemuž sloužíme, jako i otcové naši. Ó bychom jen řádu a kázně v té přesnosti, jakž nám od nich zanechána, užívali, a co osláblo v zlých světa časích, toho zase v kloub vpravení viděli! Po smíchu lidském málo nám jest, nebo máme potěšení jakož od svědomí svého, tak i od svědomí vážných lidí, a k Bohu²⁰ také s Davidem říci můž duše, posmišky lidí bůjných utrápená: Za posměch bláznů nevystavuj mne, Bože. Žalm 39, 9. Mistr tento nech sobě mezi tím slyší, co Bucerus (libro adversus Latomum) píše: Abychom Bratřím těmto chválu dávali a Pána, kterýž sám to v nich působí, slavili, sama věc nás nutí, ačkoli Bratři tito u některých na opak učených v pohrdání jsou.¹⁰ A Hieronymus Zanchius: Mně se vidí, že tito prostáci v tom svém neumění moudřejší jsou, nežli mnozí mudráci s mnohým svým uměním.¹¹

Přidáme i toto (směšný ten mistr obšírnosti naší v tomto místě příčina jest): Genevenská církev pro zvláštní a ušlechtilý řád³⁰ všudy v křesťanstvu slovoutná jest, až i ten papežský historicus Bodinus napsal: Illud apud Genevates laudabile, si quid usquam gentium, quodque rem publicam efficit si non opibus et imperii

⁸ *Fontes r. A. 2, XIX, p. 63 (s malými úchylkami ve slovech).* ⁹ *Tamtéž na str. 65 jest toto zakončení: . . . »učení čisté máme. Nad to a mimo to, což nám zjeveno, dále se jinam vrci nemůžeme, kromě kázně a řádu, v čemž vy předčíte«, atd. Na str. 66: »Protož tu při tom nejvíce to chválil, že jest tu ierarchia caelestis, totiž říše nebeská.«* ¹⁰ *»Quam laudem ut illis (fratribus) tribuamus, et Dominum, qui sic in illis operatur, celebremus, res ipsa nos cogit, etiamsi fratres illi a praepostere doctis quibusdam contemnuntur.« Bucer adversus Latomum, fol. 159.* ¹¹ *»Plus vero mihi isti ὡπιοι sapere videntur hac sua ignorantia, quam multi σοφοι multiplici sua scientia.« Epist. Hieron. Zankii ad doctorem Cratonem. Heidelbergae, 26. Ianuarii 1574. Fontes rerum Austr. 2. XIX, p. 389.*

magnitudine, certe virtutibus ac pietate florentem: illa scilicet pontificum censura, qua nihil maius ac divinius cogitari potuit ad coercendas hominum cupiditates et ea vitia, quae legibus humanis ac iudiciis emendari nullo modo possunt. Haec tamen coercio ad Christi normam dirigitur etc. Igitur nulla meretricia, nullae ebrietates, nullae saltationes, nulli mendici, nulli otiosi in ea civitate reperiuntur. To jest: U Genevenských toto chvalitebné jest, jako co kde mezi národy býti můž, a což obec tu činí ne bohatstvím-li a rozšířením panství, jistě ctnostmi a pobožností právě zkvetlou: jmenovitě církevní kázeň, nad niž nic většího a světějšího mysliti se nemůž k skrocování lidských žádostí a hříchů těch, kterýchž jinde práva a soudové lidští napravití nijakž nemohou, an se to tam podlé pravidla Kristova děje (t. Mat. 18, 15. 16. 17). Protož v tom městě žádných smilství, žádných ožralství, žádných tanců, žádných žebráků, žádných zahalečů se nenachází. Joh. Bodinus Methodo historiarum cap. 6, pag. 245.¹² To hle člověka odporné religie mocí pravdy bezpochyby vynucené o slavné té církvi svědectví. A však ani té církve theologům řád náš (od p. Lasického pod censuru poslaný) nebyl ridiculus mus, ale brž Theodorus Beza napsal: Spis o církvích Bratří Valdenských odsílám. Mnohé jsou věci v něm, jimž se velmi divím. O kdyby Bůh dal, aby to i do jiných církví uvedeno býti mohlo!¹³ A nedávno¹⁴ D. Altingius, v Groningské akademii theologiae professor, napsal: Ordinationis vestrae ecclesiasticae, quae rebus integris apud vos obtinuit, synopsin legi cum voluptate aliisque legendam dedi, etiam politicis. In qua etsi non pauca diversa sunt a ritibus ecclesiarum nostrarum, prout esse oportet pro diversa indole genioque hominum: tamen illud prae ceteris placuit, quod omnia ad pietatem et ordinis sacri debitam venerationem video esse singulari cura accommodata etc. Řádu (prý) vašeho církevního, jakýž byl, dokud vaše věci stály, vypsání četl jsem s libostí i jiným čísti dal, také politikům. V němž ačkoli nejedny věci jsou rozdílné od obyčejů našich církví, jakož i býti musí pro rozdílnost povah lidských: to však nejprředněji se líbilo, že vidím, an všecko ku pobožnosti a přisluhování svatého náležitě vážnosti obzvláštní jakous pilností nastrojeno jest etc. A níže při důvodu XXXIV. připomíná kněz Samuel soud Abrahama Happarcia, zprávce církve Guzanské

¹² Joh. Bodinus (Jean Bodin), *Methodus ad facilem historiarum cognitionem*, Parisiis 1566. ¹³ „Tandem ad te remitto, mi frater, scriptum de Waldensium Fratrum ecclesiis, quod mihi legendum ac etiam diiudicandum miseris. In eo multa sunt, quae plane admiror, et utinam spes esset aliqua in ecclesiis introduci posse.“ *Epist. Bezae ad Joh. Lasicium*, Genevae, Calendis Martiis 1570. *Fontes rer. Austr.* 2, XIX, p. 382. ¹⁴ 1633, sr. Comenius, *Joh. Lasitii De ecclesiastica disciplina etc. Fratrum Bohemorum*, Amsteld. 1660, p. 170.

v Zeelandu, že sobě řád Jednoty od poslů našich odvedený maje, velice obliboval. Nýbrž jsou živi lidé, kteříž z úst moudrého pána, p. Joachima Ondřeje hraběte Šlika¹⁵ (když mezi pány direktory podaný od pánů z Jednoty řád náš přečten byl) slyšeli ta slova: Právě apoštolský řád; nevidím, co by bližšího býti mohlo. Ale ostříhání jeho nesnadné jest, etc. Což všecko jinakší jest soud, nežli posměvače tohoto. A my to připomínáme ne pro zalibování se sobě, a neb o sobě víc, než při sobě vidíme, smýšlení (znajíce v mnohém nedostatky své jako lidé, až i v tom, že dobře spořádaných věcí ne vždycky jest pilné a neb šetrné ostříhání), ale aby se vidělo, z jakého ducha tento mistr mluví, když o věci jedné a též tak rozdílný od oněch velikých nástrojů Božích soud vynáší.

Řád Jednoty kdy
vyzdvížen?

4. Přetřásá mistr, že Bratří o řádu svém na tituli praví, že hned v původu Jednoty jest vyzdvížený, a potom (prý) že teprvá léta 1616 přehlédnutý a doplněný, a opět že léta 1632, dokládaje žertíkem: Ale jižť darmo, jižť musíme věriti, že to starý Bratrský řád jest, snad tehdaž počátek beroucí, když se kněží mezi nimi ženiti počali.

Odpověď. Opět žertuješ? Smích v věci opravdové bláznů se trefí, moudrého jistě neozdobuje. A jakýchť sobě tu kontradikcí napeletl, ne nás, než sám sebe tím zaplétaje. Nebo co? Nemůže jedna a táž věc jindy býti vyzdvížena, jindy doplněna, jindy opravena, jindy teprv na světlo dána?

An D. Luter ne všecko učinil a napsal hned 1517 léta, a předce snad pravdivě mluvíme, že reformaci jeho začátek tu vzala. An i strom, kterého roku se vštípí, od toho léta svá počítá, ačkoli mu co rok zrostu a ratolestí přibývá. A když se připomíná o přehlédnutí a doplnění řádu, zdaž se míní nějaké nových věcí vymýšlení, aby se nebývalého něco začínalo? Nikoli, ale věcí, kteréž v skutečném užívání již byly, plnější poznamenání, aby se něco nevy-³⁰ pustilo a tak z paměti potomkům nevyšlo. A neboť se mistru to-muto rozumu nedostává, a neboť se zúmýsla nerozuměje dělá a převrácenost pronáší. Co o začátku ženění kněžského drbe, při konci odpovědi na XXIV. příčinu oznámeno jest.

Řád Jednoty
s řádem pod
obojích při vy-
zdvížení konsi-
stoře v Čechách
nařízeným jak
nepřípadně M.
Martinus srovná-
vává. Mistr plete
rohož, řád cír-
kevní s politic-
kým míchaje.

5. Dále již dělá mistr srovnání řádu Bratrského s evangelickým, totiž jaký po obnovení konsistoře v Čechách byl, patrnou opět buď chytrost neb hloupost pronášeje, že to, což srovnáno a vedlé sebe postaveno bylo (totiž řád církví pod zprávu administrátorovu přináležejících a řád církví, náležejících pod zprávu seniorovu),⁴⁰ on na proti sobě staví. A však i to v několika kusích

¹⁵ Gindely, Rudolf II. u. seine Zeit, I, 311 a II, 26.

mala fide. Jako hned v prvním punktu, kdež praví, že Bratři mají soudce zborů, vedlé zprávce církevního na jiný lid pozor dávající, napomínající, trescíci, mřící, radící etc. Ale (prý) *evangelíci mají vrchnost od Boha zřízenou a od ní primasy, purgmistry, rádní, rychtáře, konšely* etc.

Odpověď. To se na vzbuzení proti nám nenávisti mluví, jako bychom vrchnosti od Boha zřízené mĕjence, jiné sobě soudy a soudce zaráželi. Ale věz, mistře, že lepší v této věci osvícení mají pacholata naše. Učí se zajisté v spisku svém akolutském¹⁸ znáti rozdíl
 60 mezi řádem a zprávou světskou a církevní. Tamto že jsou císařové, králové, knížata, hrabata, panstvo, rytířstvo, regenti, úředníci, primasové, purgmistři, rychtáři etc., tuto pak biskupové (neb inspektorové, superintendenti), kněží, kaplani, soudcové zborů, almužníci etc. A ty to, mistře, dohromady pleteš? Máme i my
 NB.
 vrchnost za vrchnost, ale v řádu a v povolání tom, v kterém je postavil Bůh, jich nechávajice, na zámcích a hradích, v radních a soudných domích, a to s mocí meče; církevní pak řád jakožto duchovní osazujeme v církvi osobami od církve zvolenými s mocí ducha. Nebo co? Kdybyšte byli, kněže Samueli, s církví svou v Tur-
 20 cích někde a mezi pohany, nemajíc po své straně vrchností, primasů, purgmistrů etc., co, nebude tam církev? necháte tak řádu? nezřídíte sobě starších? An v Pirně také nemáte svých primasů, purgmistrů, rychtářů, jak pak děláte? Sám farář bude i hlavou i rukou i nohou, vše v hromadu?

A co, když apoštolé v Jeruzalémě k radám obzvláštním svolávali starší církve (jako Skutk. 15, 6); když Pavel z Efezu do Miletu povolal starších církve, Skutk. 20, 17; když Jakub dí: Stůně-li kdo z vás, zavolej starších zboru, a ti ať se zaň modlí, Jak. 5, 14: co všudy se tu primasové, purgmistři, konšelé a rychtáři rozumějí?

30 A co, kněže Samueli, nedočetli jste vy se v řádu konsistoře naší společné artikule jedenáctého? Tam za-
 NB.
 jisté zřejmě stojí, že po všech osadách, počna od měst Konsistorián
 Pražských, konsistoř přidávati má k duchovnímu zprávci čtyry neb proti řádu kon-
 sistoře bojuje.
 více osob, jenž curatores ecclesiae slovou, muže pobožné, příkladné, rozšafné a rozumné, kteříž by faráři svému k radě a pomoci byli pro zachování řádu dobrého a kázně etc. A jakž se tam víc povinnosti jejich vypisují, naprosto ku podobě toho, co Bratři svým soudcům zborů poroučejí. A to hle jest od pánů stavů za řád církevní nařízeno, a ne co mistr o purgmistřích a rychtářích báje.
 40 Hanba, že konsistorián o řádu konsistoře tak málo ví; pak-li ví

¹⁸ Snad míní se spis: *Naučení mládencům k službě Kristu a církvi jeho se oddávajícím v Jednotě Bratrské, 1585. Jungmann, IV, 1739.*

a dělá se nevěda, tím hůř, že nesprostně chodí před Bohem i lidmi, proti svědomí svému křivolakosti užívaje, a neb i vyvrátiti řád porovnání našeho jak v jiných věcech, tak i tu usiluje. Hic Rhodus, hic salta.

6. Proti našim hospodářům zboru staví *ouředníky důchodů církevních*.

Odpověď. Kde slavných důchodů nebylo, nemohlo se také slavných titulů užívati. Věc jedna a táž jest.

7. Místo starších sester, na ženy a děvečky pozor dávajících, mají (prý) evangelíci *matrony počestné* příkladné, pobožné etc. 10

Odpověď. Věříme, že mají; ale kdo jim co poroučí, kdo nad jinými povinnost svěřuje?

8. Místo akolutů neb učedníků, k duchovnímu povolání se strojících, že mají mládež v školách se cvičící.

Odpověď. Dobře, kromě že do školy choditi není stupeň církevního povolání, o čemž se tuto mluví. Přidal pak tu kněz Samuel na smích mezi povinnosti akolutů našich řemeslům se učiti a v pracech hmotných cvičiti, ješto to ani povinností nebylo nikdy,

NB. ani se neužívalo, leč tehdy a tam, když a kdež jinak
 O zavozování mladých vždy
 v nějakou práci. živu býti nedopouštěla nouze. Tím však vysmíváním 20
 mladých pracujících komu útržku činí? I proroctí synové práce hmotné konávali. (Viz 4. Král. 6.)¹⁷ I Kristus Pán od prací tělesných k kazatelství povolával učedníky, i sám svá mladá léta v práci hmotné strávil; odkudž útržku měl, že ho tesařem nazývali, Mat. 6, 3.¹⁸ Ó coť by neškodilo i ty žáky vždy v nějakou zevnitřní práci (zvláště kde tak hlučného studium není) zavoditi, aby se učili jakož zahálce se vyhýbati, tak i zvykati pracovitému životu a vyrozumívati bídám lidským a nebývati rozmařilí a lhostejní po všecken život. Samo pak to mládeže jakož vůbec k křesťanství svému ro-
 stoucích, tak ovšem k kněžství se nesoucích v školách cvičení ó coť 30
 by z obojí strany při nás větší bedlivosti vyhledávalo? Pán Bůh nám pomáhej, abychom se cvičením, jakéž posavád bývalo, nechlubili, ale raději na lepší při tom opravdovost mysli.

NB. 9. Proti diakonům a neb jahnům našim staví kaplany, pomocníky farářů. Což nic k věci; nebo kaplanem býti není žádný církevní stupeň, ale jest stupně kněžského počáteční užívání pod zprávou jiného ještě. Na to pak, co tu kněz Samuel dokládá, že bezpochyby jahnové také řemesla dělali, do cechu choditi, s řemeslnickou chasou za jedno býti musejí, odpovídáme: Škoda, že

¹⁷ Nebo 2. kn. Král. 6. Vulgata a překlady bible na ní závislé místo dvou knih Samuelových a dvou knih královských uvádějí čtyři knihy královské. ¹⁸ Má býti: Marek 6, 3.

takový rhetorikant nezachovává *aequabilitatem stili*. Někdy čistě a vážně mluví jako theolog, a z toho zase frantovstvím zatrhá, to jest ústípkami lehkými, na muže vážného nepřipadajícími. Neboť se vyptati mohl, že dělali-li jsou kde řemesla, tu dělali, kde vrchnostmi od cechů osvobozeni byli; nebylo-li takové svobody, neužívali řemesla, roličkou neb jinak vždy chleba hledající. Mezi tím komu tím opět utrhá, zdali ne apoštolům také, kteříž nestyděli se o sobě psáti, že je ruce jejich i v čas již ouřadu jejich živívaly, aby k obtížení nebyli církvím,

10 a to i ten slavný student, Pavel, 1. Kor. 4, 12; Skutk. 20, 34. Kterýž když půl druhého léta v Korintu řemeslo dělal, Skutk. 18, 3., coť se zdá, mistrě, také-li do cechu chodil a s řemeslnickou chasou za jedno byl? Ó mudráku! Ne tak sobě z pracovitého života předků našich D. Luter žertíky strojil, nýbrž napsal: Slyším, že z milosti Boží mezi vámi čisté a ctnostné zevnitřní obcování jest, aniž jest taková rozpustilost jako u nás, ale každý z práce rukou svých, jak může, živiti se musí, a nemáte tolik zahálivých, obžerných břichopásků jako my, aniž však dopouštíte komu nouzi škodlivou trpěti etc. Tomo 2. Ien. fol. 229, 6.¹⁹ Ne že bychom zastávali, jako by

20 takovým kvaltováním života zanáseti se měli služebníci Boží (nebo víme, co týž apoštol učí 1. Kor. 9. a Sir. 39), ale že, nemůže-li jinak býti (jakož předkům našim nemohlo), lépe jest vlastními rukama pracovati, nežli opouštěti dílo Boží, poněvadž, že to býti může, slovem i příkladem ukázali apoštolé.

Může-li kněz
jinak než z de-
sátku neb naří-
zených platů
živ býti?

Mezi tím ó by dal Bůh nám všechněm i tobě, kněže Samueli, toho ducha moudrosti spasitedlné, kterýž byl v těch pracovitých předcích našich; porozuměl by, že království Boží ne-

záleží v řeči, ale v moci, 1. Kor. 4, 20. Item, že the-

ologem pravým jest (jakž Erasmus v předmluvě na Nový zákon

30 píše) ne ten, kdo dialektickými syllogismy a retorickými

figurami okolo sebe šermuje, ale kdo srdcem vroucím, řečí živou a životem skutečným učí, kterak křesťané s světem se nepojiti, ale v nebi obecenství své míti, neodplacovati zlého za zlé, ale modliti se za nepřátely a jim dobře činiti, nekvíliti v pokušeních, ale plé- sati i samu smrt za nic jiného než za bránu k životu pokládati mají. Takovým věcem kdokoli (prý) z nadšení ducha Kristova učí, k nim vede, napomíná, posiluje, ten že veliký theolog jest, byť pak nebyl než kopáč a neb tkadlec nějaký. Až potud Erasmus.²⁰

Theologia pravá
co jest?

NB.

¹⁹ Má býti fol. 231a (v II. svazku Jenského vydání sebraných spisů Lutherových). Jest to zakončení spisu Lutherova Vom Anbeten des Sacraments, 1523. Vydání Erlangenské, sv. 28, p. 388 n. ²⁰ »Is mihi vere theologus est, qui non syllogismis arte contortis, sed affectu, sed ipso vultu atque oculis, sed ipsa

10. Místo seniorů a conseniorů v Jednotě stavi administrátora s jeho assessoru a krajskými děkany, k čemuž alleguje artikule některé z řádu konsistoře a připomíná jiné také věci, při nichž (prý) jednotejný řád byl obojích, jako z strany kázání slova Božího, křtu, večere Páně, oddavků, pohřbů, svátků, postů etc.

Řád konsistoře
řádu Jednoty
nevyvrací, ale
s ním spojen jest.

Odpověď. Ani nezapíráme ani nezávidíme jednomyslného při mnohých těch věcech řádu, proto že, jakož jsme v předcích svých toho upřímně žádávali, tak upřímně napomáhávali, modlitbami i radou. Znamé zajisté jest, že panstvo naše věrně při těch věcech pracovalo a že také nemálo k tomu administrátorskému řádu řádu našeho příklad napomohl zřejmě. A poněvadž obůj ten řád od stavů schválen a majestátem císařským stvrzen byl, proč se on jeden druhým vyvrátiti pokouší? poněvadž dobré dobrého nekazí. Výtržnost jeho v té věci, jako i v jiných vidí se.

11. Práví dále, že ještě o dvojí věci zmínku učiniti musí povinně: jedno z strany přijímání ku péči pastýřské,²¹ druhé z strany řádu při večeři Páně.²²

Při prvním zdá se jemu, že by to, co Bratři v řádu svém vypisují, státi mohlo, kdyby (prý) jen pod tím závazkové a zápisové, o kteréž předkové mnoho mezi sebou činiti měli, neleželi; sic (prý) odříkati se církve všeobecné křesťanské a pod ztracením milosti Boží a zatracením poddanost a do smrti věrnost postranním některých důmyslům a sektám slibovati, věc i znamenitě nebezpečná i velice škodlivá jest.

Zprávcové (prý) církvi evangelických chvalitebnou prozřetelnost v tom zachovávají, jináč mluvíce ku pohanům neb židům (když je přijímají), jináč k Novokřtěncům a Ariánům, jináč z Římské strany pod jednou, jináč k Kalvinistům neb Bratřím; ti (prý) všickni po vyznání víry své, zkušením a svědomím zpravením rukou dáním, bez

vita doceat aspernandas esse opes christiano; non esse fidendum huius mundi praesidiis, sed totum oportere pendere de caelo; non esse retaliandam iniuriam; bene precandum male precantibus, bene merendum de male merentibus; bonos omnes velut eiusdem corporis membra diligendos ac fovendos ex aequo; malos tolerandos, si corrigi nequeant; qui suis exuuntur bonis, qui depelluntur possessionibus, qui lugent, hos esse beatos, non deplorandos, mortem etiam optandam piis, ut quae nihil sit aliud quam traiectus ad immortalitatem. Haec, inquam, et huiusmodi si quis afflatus spiritu Christi praedicet, inculcet, ad haec hortetur, invitet, animet, is demum vere theologus est, etiamsi fossor fuerit aut textor. «
Předmluva k vydání řeckého Nového zákona od Erasma: *Novum Instrumentum omne, diligenter ab Erasmo Roterodamo cognitum et emendatum etc.* V Basileji, 1516 fol. ²¹ Viz řád církevní Jednoty Bratří Českých, v tomto vydání svrchu na str. 94 sl. ²² Tamtéž na str. 100–105.

všelijakých zápisů, přísah neb závazků zprávcí církevnímu před obličejem Božím připovídají poslušnost etc. Též dítky povyroslé že od kněží Páně bývají obzvláštěně examinovány a zkušovány, aby při nejmenším modlitbu Páně, víru, desatero přikázání a summu katechismu uměly, a teprv po napomenutí k stálosti a smlouvy při křtu s Bohem učiněné opáčení a vysvětlení s jinými křesťany k svatému tomu hodování že se připouštějí.

Odpověď. Kdež agenda na to? A všickni-liž evangelické strany zprávcové o tom řádu vědí a jeho ostříhají?

- 10 Jest-li že tak, chvála Pánu Bohu; o to méně bude rozdílu; nebo my totéž také tak činíme, jakž naše agenda ukazuje, kdež žádných jiných závazků není, aniž jich kdo u nás viděl jak živ. Má posluchačů našich na sta i na tisíce ještě, nech se všech pořád vyptává, zapsal-li se kdo kdy Jednotě, sliboval-li poddanost, přísahal-li na to; nebo že v řádu našem položeno jest, že dospělí tázání bývají, dávají-li pastýřům svým k sobě právo a chtějí-li celému řádu i zprávě býti poddáni: ²³ zdaž to jest taková poddanost, na jakouž on naráží, bezděčná, otrocká, svědomí lidské v manství podrobující? Nikoli; nebo jest to pouhá dobrovolnost k stání v tom, ²⁰ což kdo vzdělavatelné býti duši své poznal, jmenovitě, aby pro zachování se v pobožnosti svaté pozor jiných nad sebou trpěl i sám také zase na jiné pozor měl.

Při večeři Páně kdež Bratři v řádu svém kladou, že ne před svátostí klekají, ale před Pánem Ježíšem, na pravici Boží sedícím etc., to se knězi Samuelovi dobře líbí; jen (prý) kdyby Pána Ježíše na pravici Boží sedícího nějakou aequivocací od té večeře neodlučovali etc. A vede argument, že pravice Boží jest všudy, a vedlé toho i Kristus tělem svým etc.²⁴

²³ »Dávají-li pastýřům a služebníkům Jednoty a každému, kterýž by o ně pečoval, zprávcí celé k sobě právo, aby je učiti, napomínati, vystříhati i z výstupků (zvláště pohoršitelných) trestati mohl, a summou celému řádu i zprávě chtějí-li poddáni býti?« Řád církevní, str. 96, 20. K tomu poznámka Komenského: »Hic possent videri homines obstringere. Resp. Ita, quatenus qui se Christo dat, etiam servis eius debet Christi loco.« 2. Kor. 5, 19. 20. ²⁴ Martinus mluví tuto uznání Luterovy nauky o večeři Páně, kterou však Komenský v následujících slovích přímo odmítá. Příslušné místo Řádu církevního (str. 104.) zní takto: »Ne před svátostí pak klekáme, ale před Pánem Ježíšem, na pravici Boží sedícím, dobrodiní spasitelná smrti drahou dobytá skrze tu svátost podávajícím a spečetuujícím, jemuž tu hned při užívání té svátosti za ta dobrodiní s tou poklonou zevnitřní děkování horlivě i modlitby pokorně dějí se.« V latinském vydání Komenského z r. 1632 (*Ratio disciplinae ordinisque ecclesiastici in Unitate fratrum Bohemorum*), svrchu str. 105. čteme toto místo zcela jinak, jakož vůbec latinské vydání dosti značně se liší od českého: »Procumbimus autem in genua sacram sumendo cenam non superstitione idololatrica, sed quod per temporum condicionem

Odpověď. My o tajemstvích Božích neumíme jinak mysliti a mluvit, než nás v slovu svém učí Bůh; tam pak nalézáme, že při svém na nebesa vstoupení Pán náš vzhůru vzat jest do nebe a sedí na pravici Boží, Mar. 16, 19. Item, že ho Bůh Otec posadil na pravici své na nebesích, Efes, 1, 20. Těž, že očištění hříchů našich skrze sebe samého učiniv, posadil se na pravici Boží na výsostech, Žid. 1, 3. a Žid. 8, 1.; a že všed v nebe, jest na pravici Boží, 1. Petr. 3, 22., a že povstali-li jsme s Kristem, vrchních věcí hledati máme, kdež Kristus na pravici Boží sedí; o svrchní věci pečovati, ne o zemské, Kol. 3, 12.²⁴ Tomu my tak podlé Písem¹⁰ v sprostnosti věříce, srovnáváme se s apoštoly, za Pánem svým v nebe patřícími, Skutk. 1, 10., a s starou církví (Sursum corda), vzhůru srdce obracející, a s sv. Štěpánem, zhůru v nebe hledícím a tam skrze odevřená nebesa Pána Ježíše v slávě spatřujícím a jemu se klanějícím, Skutk. 7, 55. 56. Má-li kdo jiné zjevení, nech ho užívá; my o něm nevíme a za vyznání předků svých se nestydíme, kteréhož nám v spisích svých zanechali i D. Luterovi k uvážení podali, a on na tom přestal,²⁵ jmenovitě, že jinak věříme Krista býti v nebi, na pravici Boží, jinak v církvi, jinak v věřící duši, jinak v svátosti; jakž jsme se z Písem svatých naučili. Protož mudrování²⁰ jiným necháváme.

Vedlé toho pak i v tom se osvědčujeme, že při užívání svátosti klekáme ne z pověry, jako by jinak užívána býti nemohla, ale z svobody křesťanské, pro rozněcování v sobě tím před Bohem, Vykupitelem svým, se rozprostíráním horlivosti, jako také i pro jednosvornost s církvemi vlasti naší, jiným církvem skrze to, buď že které stojíc neb sedíc užívají, také svobody jejich nechávající a jim toho k nějakému svátostí zlehčování tak málo přiřítající, jako Pánu samému, že s učedníky svými sedě večeri svou svatou držel, jako i prvotní církev za dlouhé časy. Bůh naplň nás duchem svým,³⁰ abychom vydaných nám tajemství raději pravdy vnitřní šetřili, nežli pro nesrovnávání se plně v smyslu neb ceremoniích zevnitřních jedni druhé posuzovali.

12. Naposledy káže čtenářům souditi M. Martinus, zdali co lepšího mají v svém řádu Bratří než evangélici, vymíníc (prý) otro-

*aliter hactenus non licuit. Maiores quippe nostri anno 1494 stando communione introduxerant, sed excitata ob id atrocior persecutione desistere fuerunt coacti. Cum et ipse hic in genua procumbendi ritus, pie a piis usurpatus, devotionem ipsam et in conspectu Dei humilitatem adeoque gaudium cum tremore auget.*²⁴ ²⁴ Má býti: Kol. 3, 1. 2. ²⁵ „Das ist wohl wahr, dass ein Unterschied ist unter dem, dass Christus droben im Himmel sitzt und im Sacrament und in den Herzen der Gläubigen ist.“ Luther, Vom Anbeten des Sacraments, 1523. Erlanger Ausg. B. 28, p. 409.

cké hmotné práce a poslušensství slepé, kteréž se i v poctivých pořádcích mezi řemeslníky nalézá, ale *k myslím šlechetným (NB.) a srdcím pobožným nepatří.*

Odpověď. 1. Zůstává-li tak málo mezi námi rozdílu, tím snáze o ostatek porovnání býti můž. Požehnejž tomu Pán Bůh; ale k tomu jiných cest potřebí, než toto jsou.

2. Práce hmotné k řádu Jednoty nepřináležejí, ale řád přináleží také ku pracem, totiž, nemůž-li bez nich býti, aby se i při nich také raději nějakého řádu užívalo, 10 nežli hak mak.

Řád přináleží-li ku pracem také? M. Martinus poslušensství z církve vymustrovati chce.

3. Podivení pak a užasnutí hodné jest, což tu o poslušensství a poddanosti jedněch druhým praví, že to na řemeslníky sluší, aby mistrům a cechmistrům svým tovaryši a synkové neb učedníci poslušnost piňně zachovávali (jeho slova jsou), ale (prý) *k myslím šlechetným a srdcím pobožným to nepatří.* Bopomozi, pane administrátore! Takť nám církevní řád vzděláte, když všecky z poslušensství a poddanosti propustíte? Ach, milý kněže Samueli, že k šlechetným a pobožným myslím poslušensství nepatří? A což 20 pak to jest, že Písmo tak často a převelmi vysoce poslušensství, zvláště lidem mladým schvaluje? Nedočtli-li jste se pak toho třeba v Šalomounových knihách, jak se všudy poslušensství za cestu a počátek a základ moudrosti klade? Nebo jakáž pak může býti šlechetná mysl, jestli že sobě na všechno pozor, k vyšším šetrnosti, k nižším vlídnosti, k rovným svornosti, až i lomení vlastní vůle své nezvykne? Však pak i křesťanství našeho dokonalost v zapírání sebe samých nám vyhlásil Kristus, Pán náš, abychom totiž vůli svou v sobě křižovali a pod vůli Boží cele ve všem vždycky poddávali a nebyvali ani Bohu ani sobě vespolek plaší, divocí, odporní a neústupní. K čemuž poněvadž služebníci církve jiným býti mají vůd- 30 cové, a lépe se to učí živým příkladem, nežli slovy povětrnými, jak medle mohou lépeji cvičení býti mladí služebníci k tomu, jako přivykáním opravdovému poslušensství, Bohu vnitř a předloženým svým zevnitř? Opustíme-liť takové tirocinium, vinni budeme Bohu i církvi i těm samým, kteříž by po nás v církvi řád držeti měli. Nebo jak jej držeti budou, nepřivyknou-li jemu sami? Nescit aliis praeesse, qu non didicit subesse. (Neumí jiných zpravovati, kdo nepřivykl od jiných zpravován býti.) Protož ne zle jeden z starých otců napsal: Synu, by všecky ctnosti měl, a jediného poslušensství by neměl, všecky jsi zmařil.

40 Že pak M. Samuel poslušensství, jakěž mezi sebou máme, poslušensstvím slepým nazývá, to buď z vášně jest, buď z nepovědomosti. Nevyhledáváme zajisté od

Poslušensství v Jednotě není slepé.

žádného, aby zavra oči za námi šel, než aby vida a věda, co řád káže, činil. Mezi tím však nevidí-li kdo sám, co by lepšího bylo, zdali není lépe poslechnouti jiných nežli mudrovati? zvláště mladým lidem. Vždyť i Aristoteles řekl, že discentem oportet credere. A sv. Pavel netoliko dítkám, ale i čeledínům i posluchačům poroučel, aby poslušni byli ve všem, Kol. 3, 20. 22; 2. Kor, 2, 9. A Kristus sobě ku poslušenství cvičil učedníky své, Jan 15, 14., a oni zase své, Filem. v. 21, nýbrž i od posluchačů vyhledávali poslušenství, Žid. 13, 17; 2. Tes. 3, 14. etc. a je za tou příčinou syny poslušenství (filios oboedientiae) nazývali, 1. Petr. 1, 14. Do církve tedy napřed náleží¹⁰ poslušenství, kněže Samueli, a ne do cechů, má-li býti řád.

XXVI.

Důvod dvadcatý šestý (proč Bratři k evangelíkům přistoupiti mají) jest, že evangelici Čeští mají pořádné kněžství i administrátorství, Bratrské pak kněžství i biskupství ne tak jisté jest. Kněžství že jest řádné, dovodí tím, že se dává podle apoštolského kanonu, 1. Tim. 3. Druhé tím, že se passiruje v říši, čehož (prý) důvodem jest, že dvorský kníže Vejmarských kazatel (M. David Lippach) jest svěcení Pražského. Administrátorství že posavád zůstává pořádné, tím ukazuje, že již čtyři, jeden po druhém od kněžstva jedno-²⁰myslně voleni a od pánů stavů potvrzeni jsou: první kněz Eliáš Šud z Semanína, ordinován biskupského, druhý kněz Zigmund Crinitus, Wittemberského, třetí kněz Jiří Dicastus, Lipského, čtvrtý (prý) já nehodný etc. Pražského.

O kněžství konsistoře Pražské obnovené co smýšlejí Bratři? O administrátorství kněze Samuele Martinia co?

Odpověď. Oč není rozepře, o to netřeba sporu. Kněžství a administrátorství konsistoře Pražské my za tak pořádné máme jako své, sami také od nich za pořádné kněží a seniory poznáni jsouce a tím titulem k společnosti konfessí a konsistoře České přináležejíce. Ale co tu kněz Samuel o svém administrátorství vyhlašuje,³⁰ o té věci soud jiným více náleží nežli nám. My od své strany proč jemu té cti záviděti nemáme, jestli že jí řádně došel. Jak se pak úřadů tak vysokých řádně dochází, známé jest z canonů apoštolských a církevních i z příkladu volení a dosazení předešlých tří administrátorů, jmenovitě že má býti pobožným, jednomyslným, dobře uváženým snešením všech těch, jichž se dotýče, bez postranních obmyslů a praktik volen.

Nebo když se tak děje, vox populi bývá vox Dei, jakž Písmo dí: Všeliký biskup z lidu vzatý za lidi bývá postaven etc. Aniž sobě kdo sám té cti osobuje, ale ten, kterýž by byl povolán od⁴⁰ Boha, jako Aron, Žid. 5, 1. 4. A concilium Aurelianenské druhé,

canone 7., takto nařizuje: Metropolitanus episcopus, a comprovincialibus clericis vel populis electus, congregatis in unum omnibus comprovincialibus episcopis ordinetur, ut talis Deo propitio ad gradum huius dignitatis accedat, per quem regula ecclesiae in melius aucta plus floreat, to jest: Arcibiskup (u nás arciděkan neb administrátor, jenž jest inspektor všech krajských děkanů), ode všeho duchovenstva i lidu (NB.) volený, má ode všech v jedno shromážděných krajských biskupů (u nás děkanů a kněžstva) potvrzen býti, aby k stupni vyvýšenosti této takový za pomoci Boží přicházel, 10 skrze něhož by zpráva církve v lepší způsob rozhojňována býti a kvěsti mohla. Concilium pak Arvernenské v canonu 2: Placuit etiam, ut sacrum quis pontificii honorem non votis quaerat, sed meritis, nec divinum videatur munus comparare rebus, sed moribus, atque eminentissimae dignitatis apicem omnium conscendat electione, non paucorum favore. Sit in eligendis sacerdotibus cura praecipua, quia irreprehensibiles esse convenit, quos necesse est praeesse corrigendis. A hned: Episcopatum igitur desiderans non patrocina potentum adhibeat, non calliditate subdola ad conscribendum decretum alios hortetur praemiis, alios timore compellat. Quod si quis 20 fecerit, ecclesiae, cui indignus praeesse cupit, communione privetur, a neb, jakž jiné concilium má: Auctoritate publica reiciatur atque ab ipsa principali cathedra removeatur. To jest: Libilo se (shromážděnému sněmu), aby žádný svatého biskupského úřadu nehledal přímluvami, ale hodností, a k vyvýšenosti důstojné vzácnosti přicházel všech společným volením, a ne některých jen přízní. V tom pak volení na to nej přednější má býti pozor, aby bez úhony byli, kteříž se k napravování jiných vystavují. Item: Biskupství tedy žádající ať sobě neshledává přízně mocnějších, ani k dávání sobě hlasů lstivými obmysly jedny vábí odměnami, jiné dohání strachem. Což 30 učiní-li kdo, má obecenství církve, již se nehodný představuje, zbaven býti. A neb (jakž Carthaginenské concilium třetí, can. 43. usuzuje) mocí obecnou svržen a z přední stolice zsazen býti.

I při volení tedy také a dosazování administrátora nevyhnutelně to býti musí, aby všichni přítomni byli, jichž se dotýče, i stavové, vrchnosti, města, od administrátora kněžstvo bráti mající, i kněžstvo všecko, administrátorem se řídití mající. Nam quod omnes tangit, ab omnibus debet peragi. A tím způsobem, jestli žeť jest kněz Samuel Martinus za administrátora konsistoře Pražské pod obojí vyzdvižen, slušně za toho poznáván býti má. A tak i kněžství i administrátorství konsistoře Pražské řádné jest, když ho kdo řádné dochází. 40

2. Co se tkne povinnosti kněžské mezi Bratřmi, byla-li by řádná, praví kněz Samuel, že on toho na svém místě nyní (NB.) zůstává.

Bratrské svěcení
kněz Samuel
všetečně v po-
chybnost táhne.

Odpověď. A to-liž bude k svým porovnaným víra? to-li k spolu sjednoceným láska? při jejich opustiti? Ne-
jste-liť vy jist naším pořádným kněžstvím, tedyť jste
s nepořádnými v konsistoři sedali. A tím komu než celé konsistoři
a celé straně pod obojí lehkost činíte? A co to slovo *nyní* tu dělá?
Co někdy strojíte nenechávati toho na svém místě? A tu co pak,
zastávati-li kněžství našeho či haněti je? Můžete, co se vám líbí:
ani ono chválením vašim stvrzenější nebude, než jest, aniž zemdle-
nější haněním. Důvodů zajisté pořádného kněžství svého neméně
máme než vy, jmenovitě apoštolský canon a svědectví jiných církví.
Nebo netoliko všichni páni stavové námi spolu s vámi konsistoř
(bez přesvěcování) osadivše a k řízení kněží jednotejnou svobodu
odevzdavše, svědectví pořádnému v Jednotě kněžství dali, ale i cizí
církev a učitelé jejich, v Wittemberku D. Luter, v Prusích biskup
Sperat, a jiní jinde.

A v listu akademie Wittemberské léta 1573 k Jednotě psaném
tato slova stojí: Řízení služebníků, kteréž se v zbožích vašich děje,
proč by nemělo za tak pořádné držáno býti jako to, kteréž se u nás
působí, příčin toho nevidíme etc. (Viz list ten při konfessí naší.)¹
A kdybychom všecko ku pochvale své chtěli shledávati, mohli by-
chom i to přivést, že Jednota kněžství svého i moci biskupské
posloupnost vzala od Valdenských, kteříž to svědectví mají, že ji
papežstvím nenaprzněnou hned od Konstantinových časů na sobě
měli. Item, že místo čtyř administrátorů Jednota svých 52 seniorů
(kteříž po těch 180 let v Čechách, v Moravě a Polště zřízení byli,
a všickni řádně za Božím a církve náležitým zvolením, žádný skrze
vetření) ukázati můž. Ale odstup takové chlouby marnost; nám
dosti jest, že úřad kněžský spolu s vámi, zároveň z milosti Boží
máme, a žádný toho nám vzíti nemůž, ačkoli se i o to všetečnost
Martiniova pokouší. Praví zajisté:

3. *Není nám neznámé, co jsou s mistry Pražskými na onen
čas původové té Jednoty o služebnosti ty církevní činiti měli. A tu
přivodí dvou kališných kněží, Bohuslava Bílejovského a Petra z Zá-
sadí, svědectví, že před mistry Pražskými Bratří (když v létu 1479
slyšáni byli) řádného svého kněžství provésti nemohli.*

Hloupost mi-
strova, nepřítel
společných
v společné při.

Odpověď. Hloupě příliš kněz Samuel na ten soud
nás pohání, kdež jeho kněžství konečně tak málo ostojí
jako naše, nýbrž mnohem méně. Nebo zdaž neví, že

¹ „*Χειροθεσία et ordinatio ministrorum, facta in vestris ecclesiis, cur minus legitima habenda sit, quam quae in nostra confertur, causas non videmus.*“ *Fontes rer. Austr. 2, XIX, p. 358.*

tehdejší strana pod obojí od Římských biskupů kněžích svých svěcení brala? A když jim Římští světiti nechtěli, že i Valdenského svěcení užívali? Kdybychom tedy provéstí mohli, že od Valdenských biskupů moc biskupská do Jednoty uvedena jest, zdaž by spíše nás než jiné, od biskupů nesvěcené za kněží neměli? Jakož i k takovému průvodu tehdáž přišlo. Kněz Petr z Zásadí píše (a kněz Samuel to připomíná), že mistři Pražští posílali k Valdenskému biskupu na vyzvědění, bylo-li by tak, že by on na biskupství kněze Michala Žamberského světil? Ale on že se vysoce zavazoval, že toliko k veliké žádosti jeho ruku na něj vzložil úmyslem oblíbení pokání, ale k žádnému kněžství neb rotý potvrzení. Ale nemá-liť kněz Samuel kým jiným kněžství a biskupství našeho od Valdenských přijetí svrci, než knězem Petrem z Zásadí, nebude nic; proto že, poněvadž se ty věci v létu 1479 dály, a kněz Petr léta 1542 teprvá psal (jakž sám M. Samuel obůj ten počet klade), šedesáte tři léta potom, ptáme se, kde to vzal? Vymyslíl konečně jakožto ltlý nepřítel Jednoty, a neb na letu někde ničemnou klevetu uchytil. My zajisté z historií našich víme, že se léta 1467 to potvrzení kněze Michala a jemu moci biskupské, aby jiné kněží řídití mohl, dání stalo, a že hned následujícího roku 1468 Valdenští z Rakous rozptýleni jsou, a biskup Štefan, kterýž naše světil, u Vídně upálen. I jakž se ho tedy v jedenácti letech potom (léta 1479) mistři Pražští, světil-li kněze Michala, doptávati mohli? Žvanice to jsou.²

svědectví proti
Jednotě vedou-
cího, kterýmž
i sebe poráží.

Protož tak moudře kněz Samuel proti nám kněží kališných svědectví vede, jako by někdo proti jeho kněžství svědectví jezuitské vésti chtěl, že oni ho ne za kněze, než za predikanta mají. Jakož pak v spisu jezuitském, v Praze léta 1610 vydaném, zjevně stojí, že Luteránští predikanti žádní kněží ani toho jména hodni nejsou; což allegují stavové v druhé Apologii své 1618, na listu P. 2.³ Což tedy jedni na druhých získáme, povedeme-li nepřátel svých svědectví proti sobě vespolek? Nechme takových daremnic.

² Ovšem že si Petr z Zásady těchto zpráv nevymyslíl, nýbrž vybral je ze současně zprávy mistrů pražských o tom výsledku Michalově (z r. 1478, 1479), nadepsané: Obrana víry proti Pikhartům. Viz Martinus, XXXV. dův. vyd. J. Müller, 1893, pozn. 62. Arci tu Petr neuvedl pramene svého dosti určitě. Neboť dle tohoto pramene mistři nevyptávali se teprve po tomto výsledku a na jeho základě u Valdenského biskupa Štěpána o posvěcení, uděleném prvnímu knězi Bratrskému. To by r. 1478 již nebylo možno bývalo, jakož Komenský právem dovozuje. Spíše mistři, sdělivše výpovědi Michalovy, dovolávají se spolehlivých lidí, kteří hned tehdá učinili u biskupa Štěpána ony poptávky, když se roznesla první zpráva o tom posvěcení prvních kněží Bratrských skrze Valdenského. ³ Příloha č. 42. k uvedené Apologii.

Na jiné od kněze Samuele Bilejovského připomenuté věci neodpovídáme, proto že starými, utuchlými klevetami sebe a čtenáře meškati za nehodné soudíme.

XXVII.

Takové (prý) od církví křesťanských evangelických odstupování a obzvláštnosti postranní vyzdvihování čelí proti artikuli víry: Věřím církev svatou obecnou, svatých obcování.

Od evangeliků
Bratří
neodstoupili
a neodstupují.

Odpověď. I co pak za odstupování? Neukázals posavád nic, a tak o tom jako o věci provedené mluviš. Tím zajisté, že Bratří od strany papežské a staré České 10

na onen čas odstoupili, tak málo od církve všeobecné křesťanské a svatých obcování odstoupili, jako Luter, když se potom také od papežovy církve oddělil. Co pak o odstupování od církví evangelických a obzvláštnosti postranní sobě vyzdvihování dotýká, tu ptáme se: Od kterých evangeliků Bratří odstoupili, a kdy? Jednoty zajisté naši začátek jest 1457 léta, evangelických pak církví při začátku reformací Luterovy roku 1517, šedesáte let potom.

Mohli-liž jsme tedy od těch církví odstoupiti, jichž ještě nebylo? Zdali bychom lepším právem říci nemohli, že ti raději v Čechách roztržku učinili, kteříž vědouc, že Bratří učení čisté, řádem a 20 kázní ozdobené, a obě to již od samého Lutera schválené mají, však se k nim nepřipojili, ale sobě jiné řády a společnost tu i tam zaráželi, nejedni prostě na vzdoru Bratřím, jen aby se s nimi nersrovnali. Nesudte podlé osoby, di Kristus, ale spravedlivý soud sudte, Jan 7, 24. A však my nefikáme, že od nás odstoupili, kteří po nás od papeženců odstoupili; proč se tedy nám to díti a jak rozumně o nás mluvití má? Míni-li pak M. Martinus tím odstupováním to posluchačů našich svátostí z rukou jeho nepřijímání, hloupost pronáší, že to, což se podlé řádu porovnání společného činí, neřádem, roztržkou a od obcování svatých odstupováním jmenuje. 30

Útržka opět,
že by se Bratří
sami toliko
církví dělali.

2. Dále di kněz Samuel a lehčí řeč apoštolskou, kdež di: V pravdě jsem shledal, že Bůh není přijímač 30 osob, ale v každém národu, kdož se ho bojí a činí spravedlnost, příjemný jest jemu.

Odpověď. Tím-liž apoštolskou řeč lehčíme, že jsouc z národu Českého a hledíce Boha se báti a spravedlnost činiti, věříme se také býti příjemnými Bohu, doufajíc v milosrdenství jeho, že, poněvadž u něho není přijímání osob, nejen jiné, ale i nás za svůj lid a dědictví má a míti bude? Nebo čeho se tu tajně opět namítá, jako bychom sebe toliko za církev měli, jest stará calumnia, 40 od níž se dosti očistili předkové naši i my. Bůh pak zná srdce

naše a ví, že taková pýcha, nýbrž rouhání nepoškodilo duši našich. Naši předkové vždycky všetečným soudům jako jinému Satanu se vyhýbali a s bázní Boží omlouvali, aby za ty nebyli držáni, jako by jiné potupovali svým oddělením, píšíc, že ne pro odsouzení jiných, ale pro milost spasení svého to učinili etc., dí postilla naše stará v kázání na neděli družebnou.¹

3. Ovšem veřejný *obecný titul, jméno od Krista všem věřícím dané* (dí) *na kolikos osob vztahovati jest veliká opovázlivost a hrozná všetečnost, totiž jmenovati se Bratřími Českými, Bratřími orthodoxy (dobrého smyslu), Bratrskou Jednotou.* I mají-liž slavné stavy evangelické tak mnoho pobožných, vážných starců, kněží Páně, v církvi dobře zachovalých, ovšem na tisíce jiných opravdových, Bohu věrných a ve všech protivenstvích stálých křesťanů dobrého smyslu zbavovati, od bratrství Kristova odstrkovati a z Jednoty, kteráž jest všeobecné apoštolské církve, tou svou obzvláštní Jednotou loupiti?

Proč se Bratři Bratřími Českými a orthodoxy a Jednotou Bratrskou jmenují?

Odpověď. Proslíme tuto všech pobožných, aby se fochru to-muto nedali proti nám rozněcovati dříve, než vyslyší nás také.
 20 Dáme zprávu i na místě otců svých, proč a v jakém smyslu těch jmen užíváme. Znamé jest rozumným, že jména k tomu jsou, aby rozdíl mezi věcí a věcí činila. Rozdílná tedy věc (až i ta každá rozdílná společnost mezi lidmi) rozdílné musí míti jméno. Dávají se pak jména společností lidským a neb jednotám a sektám rozličně: někdy od osoby původní, neb zakladatele, jako mezi filozofy Pythagoraei, Platonici, Aristotelici etc., mezi Židy Saduceové (od Sadoka, vůdce sekty té), mezi křesťany Františkáni, Dominikáni, Valdenští (od Petra Valda), Viklefité, Husité, Luteráni, Cvingliáni etc. Item to společné všech nás od Krista hlavy jméno,
 30 Christiani neb křesťané; někdy od místa, kde se začala společnost, a neb kde jí hlava jest, jako mezi filozofy Academici, Stoici etc. a za starodávna křesťany nazývali Galilejských neb Nazarejských sectam od vlasti Páně, nyní pak nazýváme náboženství Římské, Řecké, Mouřeninské, Saské, Helvetské etc., a v vlasti naši před těmito časy strana Tábořská, Habrovanská, Bolešlavská etc. Někdy od cíle, pro něž se nová společnost začíná, jako v říši evangelíci, ve Frankreihu Reformáti, v Anglii Puritáni, v Nyderlandu Remonstrantes etc. Někdy od nějaké případnosti neb příhody,

18. fochru] *tišř. focharu, oprav. vzadu.*

¹ Která Postilla se tu míní, nesnadno určití. V Postille Jana Kapity (z r. 1533 a 1615, 2 díly) citát není obsažen.

jako Protestantes (od protestování na sněmu Špýrském 1529). A tak dále.

Naši tedy předkové, oddělivše se od modlářů ko bzvláštnímu v duchu tichosti Pánu Bohu sloužení, musiliť jsou nějakého také užívati jména, kterýmž by jakož mezi sebou, tak i od jiných nazývání býti mohli. Nechtěli pak od lidí jmenování býti pro záповěd Boží, 1. Kor. 1, 11. etc., zvláště poněvadž jméno mistra Husa již byli uchvátili ti, kteříž od šlépějí jeho zase byli odstoupili a ku poslušenství Antikristovy stolice (čtyry artikule toliko sobě vymínivše) se navrátili. Od místa pak v ustavičných za mnohá léta ¹⁰ pokušení a pokrýváních jak se jmenovati měli? Aniž sprostnost a upřímnost jejich jmen nějakých a titulů naschválních vymýšleti dopouštěla. I zůstali při veřejném, od Krista křesťanům začatém, v apoštolských církvích užívaném, všechném pobožným milém jménu, aby se mezi sebou Bratřími jmenujíce, tím více k ostříhání skutku a pravdy toho, co to jméno s sebou nese, příčiny měli. A když museli supplikací, apologie a confessí králům Českým, mistrům Pražským i vůbec psáti a museli se vždy výslovněji jmenovati, dokládali: Bratři zákona Kristova, a to proto, že, kdež se v papežstvu jmenují bratři zákona Benediktova, Františkova, Augusti- ²⁰ nova etc., oni jedinkého mistra Krista následovati sobě v úmysl vzavše, Bratřími zákona jeho se jmenovali; též proto, aby v paměti měli základ pře svého preceptora Husa, že zákon Kristův dokonalý jest k zpravování církve rytěřující. Trvalo to až do časů Luterových, kdež s církvemi v říši correspondenci majíce, od nich a k nim prostě Bratřími Českými jmenování byli, a potom pro rozdíl od jiných sekt, zvláště Novokřtěnců (také toho jména bratří mezi sebou užívajících), Fratres evangelici neb orthodoxi, totiž Bratři evangelicstí, Bratři pravého u víře smyslu; též Jednota Bratrská proto, že jednomyslnosti v učení, řádu, kázni, ceremoniích užívají ³⁰ a v pravdě užívati hledí.

Těmi pak jmény komu jest medle ublíženo? Nebo zdaž tím, že sobě ta jména oblíbili, jiným je zapověděli? An se kněz Samuel mistrem píše, proto-liž by se jiní mistři bouřili, že je z titule loupí?

Ale chvála Bohu, že již počínají také sobě ta jména Bratr, Bratrství, Jednota Bratrská libovati, an z toho prvé smích mivali! Tak, dá-li Pán Bůh, snáze roztržky zmizejí, budeme-li sobě vespolek jakož Krista samého, tak i evangelium jeho i bratrství jeho i jednomyslnosti v řádu jeho přáteli a za to se nestyděti. ⁴⁰ A však opět pravíme, ne o samo jméno činiti mějme, ale aby

skutek a pravda při nás byla (podlé návěští Páně, Mat. 12, 50), o to se starejme, a budeme všickni ve-spolek praví evangelici, praví bratří, pravá jednota. I vás, mistře Samueli, rádi za bratra míti, poznávati, jmenovati budeme, a bude to podlé Kristovy řeči: Nebývejte nazýváni mistři, nebo jeden jest mistr váš, Kristus, vy pak všickni bratří jste. Mat. 23, 8.

Ne jmen sobě
záviděti, ale
o skutek jmen
pracovati máme.

4. Připomíná zatím, že se obzvláštnost naše nelíbila mnohým osvíceným v obnovených církvích učitelům, jako Kalvínovi a Škultétovi.

10 Odpověď. A proč nepřipojil, že se Luterovi líbila? Co se Jana Kalvína tkne, slyšel mistr Martin zvoniti, ale neslyšel sezváněti. Víme my dobře o tom, že léta 1560 (1. Iulii) předkům našim psal (vedlé něhož se všickni Genevenské církve služebníci podepsali, 14 jich), horle o to, že se blížeji s Malopolskými zbory nespolečili proti Ariánům. Bylo se zajisté již s nimi spojení stalo v létu 1555, ale že z nich brzy hned povstali muži, mluvící převrácené věci, a nové to subtilného jedu kacířství, kteréž potom Socinus Vlach dovršil, začínali, naši majíc s svými Velikopolskými zbory, aby v učení a řádu Božím utvrzení
20 brali, činiti, toho tam ohně hasiti pomáhati nevšelijak stačovali. Malopolští tedy do Genevy se o radu a pomoc proti rozmáhajícímu se kacířství utekše o našich, že jim málo pomáhají, zmínku učinili. A na to Kalvínovo napomenutí jedno i druhé prošlo, a věc ta za pomoci Boží napravena: Ariáni na společných synodech odsouzení a vyobcováni, my pak podnes s Malopolskými orthodoxy v lásce a jednomyslnosti plně stojíme. Pán Bůh pomáhej dáleji.

Obzvláštnost
Bratří kterým
z učitelů se ne-
líbila, a v jakém
smyslu?

Co se tkne D. Škultéta, víme o tom, že žádostiv byl plnější mezi námi v Čechách a Moravě sjednocení viděti. A kdo by pobožný nežádal? Ale aby nám obzvláštnost opustiti na takový
30 způsob, jak M. Martinius rejduje, D. Škultetus raditi měl, toho neukáže. Věci samé, totiž jednoty pravé s celou Kristovou církví, i my sami žádáme, ale o způsob činiti jest posavád; což kněz Samuel chytře zamlčuje.

5. Vede i to, že staří Bratří sami mezi sebou o to se nesnadnívali, a osvícenější k spomožení tomu cesty všelijaké obírali. A za příklad připomíná, kterak v létu 1590 D. Averbekcius, Horažďevský lékař, mnohými spisy to Bratrské od jiných církví se trhání zastaviti usiloval.

D. Aurbek
obzvláštností
Bratřím ne-
chválil.

Odpověď. Staří naši že rádi obmyšlivali pokoj a svornost
40 církve i k sjednocení cesty obírali, není nám k hanbě. Ale proč pobožná jejich žádost cíle nedocházela a nedošla posavád, z připomenutých kolikrát již věci dosti se viděti můž.

Summa toho jest: Každý užívá pokoje potud, pokud mu ho soused jeho přeje. Protož i apoštol neřekl prostě: Mějte se všechněmi pokoj, ale doložil: Pokudž na vás jest, Řím. 12, 18. namítaje, že ku pokoji a svornosti není dosti, aby jedna strana chtěla, ale musí z obojí strany jednostejná snažnost býti. Kterouž, ó Bože, v srdcích našich vzbuzuj, zmocňuj, utvrzuj, abychom v pravdě synové pokoje byli. D. Aurbek že psal, víme, ale proč spisu toho M. Martinus také nepoložil, jako ty jiné ledajakés matlaniny? Nehodilo se to k jeho rejdu. Nebo kdyby se bylo tak stalo, jak ten doktor radil, nebylo by se to mistru Martiniovi líbilo.

10

6. Připojil však tu jiný diskurs toho D. Aurbeka, psaný léta 1593, v kterémž (podlé návěští Jakuba Hartmana) *Bratři České evangelickými mnichy jmenuje a je s mnichy papežskými v dvanacti kusích srovnává.*

Srovnání Bratří
evangelických
s mnichy
papežskými.

Odpověď. Podlé mínění D. Aurbeka nemají se ani mniši ani my proč za tu comparaci stydětí vymínit, co se tu z postranního affektu a vášně přidává a zaostřuje v punktu 4. a některých jiných. Nebo prý:

1. Jakož mniši s jinými Římany jednu víru majíce, společně papeže zastávají: tak Bratři s jinými evangelíky jedno učení majíce, spolu s jinými proti papežencům bojují.

Odpověď. I proti jiným pekelným branám za pomoci Boží.

2. Jakož mniši jistými toliko řady od jiných katolíků se dělají, tak Bratři od jiných evangelíků etc.

(Odpověď. Nechť jest tak.)

3. Jakož regule mnišské obzvláštně se vztahují na mravy a kázeň jejich: tak Bratři ustanovení svá na příkrější kázni založili.

Odpověď. Nebo Kristus řekl: Mějte sůl mezi sebou, Mar. 9, 50.

4. Jakož mniši jen zevnitřních mravů šetříce, bludy některé v církev uvedli a jich zastávali: tak (prý) Bratři některé bludy právě mnišské drží, jako lživé panictví, limbum svatých otců etc.

(Odpověď. Tu comparaci kulhá. Nebo uvedli-li mniši bludy a jich proti jiným zastávali, Bratři neuvedli žádné, nýbrž pro bludy od oněch odstoupivše, pravdy následovali, toliko že podešlých bludů všech ne pojednou poznati a pozbyti mohli, jako i sám D. Luter do času v některých vězel; aniž jich zastávají, ale napravují, nýbrž napravili.

Zdrželivost pak pobožných předků našich lživým panictvím nazývati, jaký zisk má kněz Samuel? Zdaž panický stav kdy v církvi zapovědin byl? Však Kristus Pán i svatý Pavel jej schvalovali vysoce těm, kdož dar zdrželivosti mají. A takť učili a činili předkové naši, radíce s sebou pracovati. Kdo pak s dobrým svě-

40

domím v tom stavu trvatí netroufal, dovolovali se ženiti hned od počátku Jednoty.)

5. Jakož mniši zevnitřní svatostí mnoho lidu po sobě potáhli, nejobzvláštněji pak ženské pohlaví: tak Bratři mnoho urozených matron.

Odpověd. Totéž by Kristu Vykupiteli na zlou stránku vyložiti mohl utrhač. Luk. 8, 3.

6. Mniši chlubí se, že jsou živi z almužen a chudý život vedou, ačkoli hojnost mají; tak Bratři bez desátků a jistých platů jsouce pokojný, tichý, pohodlný život vedou.

(Odpověd. Přáli bychom, aby tak bylo; nebo se za takový život apoštol modliti poroučí, 1. Tim. 2, 2. Ale pohodlný a pokojný život náš (jestli že jest) více záleží v trpělivém, co Bůh dává, obvykání, nežli v nějakých dostatecích. A tak i apoštolé říkávali: Jsme jako nic nemajíce, a však všemi věcmi vládnouce, 2. Kor. 6, 10. A svatý Pavel: Umím nasycen býti i lačněti, hojnost míti i nouzi trpěti. Filip. 4, 12. Kristovo zajisté zaslíbení stojí: Hoden jest dělník mzdy své. Mat. 10.² Najde-liť se, kdo by Kristu věřil a beze mzdy církvi sloužil, najde se vždy někdo také, kdož by místo mzdy kus
20 chleba udělil.)

7. Mniši se poslušenstvím k předloženým svým chlubí, tak Bratři.

(Odpověd. I apoštolé s posluchači svými, 2. Kor. 7, 14. 15. 16.)

8. Mniši se praví býti oddělenými od světa a nemít tak mnoho příčin k hřešení; Bratři také.

(Odpověd. Dejž to, Pane Bože, skutkem.)

9. Mniši potupují jazyky a jiná literární umění, protože o věcech tvrdě a nekrásně mluví; Bratři také.

(Odpověd. Snad se na jednom i druhém místě ne z potupy děje, ale z nedostatku příčin, a snad ne vždycky, ne všudy, ne ode všech. A snad potřeba, aby vždy byli, kteříž by lidem ukazovali, na čem více církvi a spasení lidskému záleží, nežli na zevnitřním hlaholu a ozdobách. Viz 1. Kor. 13, 1 etc.)

10. Mniši trpěti nemohou, aby kdo učení a ustanovení jejich z Písem svatých pruboval, ať by jim každý prostě věřil; Bratři také.

(Odpověd. Toto na průvodu stojí. Vědí z milosti Boží Bratři, že základ učení i života i všeho řádu církve ne na ustanovení starších stojí, ale na vyjevené Boží vůli, již z Písem více a víc vyrozumívati hledí. Než aby někdo více mudrovati a disputovati
40 chtěl nežli činiti, toho netrpí, jako i Kristus a apoštolé. Bude-li

² Určitěji: Mat. 10, 10.

kdo chtějí vůli Boží činiti, ten pozná, jest-li učení toto z Boha, dí Kristus, Jan 7, 17. A o Farizeích mudrácích dí: Praví a nečiní. Mat. 23.³ A evangelista o samém Pánu, že počal nejprvé činiti a potom učit. Skutk. 1, 1.)

11. Pro svou kázeň, poslušnost a panickou čistotu mniši sami sobě velmi se líbí a nad jiné se vynášejí; tak Bratři nad jiné kněží.

(Odpověd. Nechť jest tak, totiž nad ty, kteří bez kázně, bez řádu, bez poslušností, bez čistoty živi jsou. Ale aby se nad řádné, vážné, pobožné služebníky Boží v jiných Jednotách vypínali a za lepší se měli, mluvit nemůž, leč utrhač.) 10

12. Naposledy jakož (prý) jiní kněží Římští (od mnichů irregulares, totiž bezřádní nazvaní) hanění sebe trpělivě snášejí a mnichů z peleši jejich nevyhánějí: tak evangeličtí kněží, ač se jim od Bratří mnohokrát veliká (NB.) křivda děje, však předce Bratří milují, trpělivě snášejí, nemstí se, volí raději s nimi sbírat než rozptylovati, v čem se z obojí strany snášejí, toho společně zastávají raději, než pro některá chatrná učení neb života poblouzení od nich se oddělit.

(Odpověd. Děje-li se to tak, máme zač děkovati i čemu se od vás učiti; nebo se to podle rady Ducha svatého děje. Řím. 12, 17; Gal. 6, 2; Ef. 4, 2. etc. Ale o těch křivdách bylo by potřeba 20 oznámiti, v čem se od nás kněžím evangelickým daly, abychom v čem napravití věděli. Sic zdáti se bude, že leda se mluvilo.)

A jakož (prý) to slovo mnich samo v sobě počestné a svaté jest (znamená zajisté oddělení od světa a samotnost), kdyby skrze to jiných nepotupovali: tak kázeň Bratrská, čistota a svatost etc. jest nám velmi milá, pokudž by oni příčinou těch věcí nepotupovali jiných kněží a vši církve.

A jakož sobě církev mnoho váží a s užtkem čte spisy pobožných mnichů, tak my knih Bratrských, poznávajíce je býti církvi velmi užitečné, zvláště práce, kterouž při bibli svaté vedli. Pán Bůh 30 rač to dáti, aby, jakož onino mniši a kněží papežští, ač se ne ve všem srovnávají, však jednosvorně, vždycky a stále království papežovo vzdělávají, tak naši Bratři a kněží evangeličtí s nejvyšší snažností království Kristovo a učení evangelické pravdy vzdělávali. Amen.

Odpověd. Amen.

Dotázka na Ptáme se pak: Oblibuje-li kněz Samuel toto nás mnichů
M. Martinia. evangelických s mnichy papežskými srovnání? Bez-
pochyby že oblíbje, nebo k čemu by je sic přivodil, kdyby jeho
proti nám při nenapomáhalo? Pomáhá-li pak D. Aurbek něco jemu 40

³ Určíteji: Mat. 23, 3.

proti nám, také nám něco pomůže proti němu, jakožto třetí strana. Ptáme se tedy:

1. Proč nás kněz Samuel v řádu našem trpěti nemůž, jako papeženci své mnichy trpí?

2. Proč nám titule evangelíků nepřije, poněvadž papeženci mnichům svým titule katolicství nezávidí?

3. Proč, poněvadž my jemu a evangelické straně proti papežovi věrně bojovati pomáháme, on proti nám bojuje?

4. Proč, poněvadž se mezi papeženci žádnému za zlé nemá, ²⁰ jestli že místo obecných kněží mnichy sobě zvolí a jim svědomí své svěří, on nám a posluchačům našim tak náramně za zlé má a o to bouří, inkvizicí a persekucí zdvihá?

5. Proč, poněvadž Římané mnichům svým knih psáti nebrání, on nám knih vydávání zastavovati se pokouší?

6. Proč, poněvadž se mnichům papežským almužen nezávidí a nebrání, on proti nám, že jsme v exilium almužen žádali, tak všechny bouří?

XXVIII.

V 28. důvodu takto rozumy své vede: *V podezření (dí) dávají všickni ti od církví evangelických se odtrhující náboženství, učení, víru i křesťanství své a v domnění slušně zůstávají, jako by v náboženství svém nesvobodni, v artikulech víry spleteni a v svém křesťanství neopravdoví byli. Ovšem Bratři, jako by se změnili, od předků svých učení odstoupili a snad buď od Kalvinistů (čemuž znamenitě předkové jejich bránili) svedeni, buď od Sociniánů neb Fotiniánů, jakž se již i v tom přede vším světem nařikají, zapleteni byli.*

Odpověd. 1. Kdo v svém náboženství, učení, víře, křesťanství stojí a proto nenávisť i vyhnání třeba snáší:

Mistr bez
gruntu mluví.

³⁰ jak rozumně tomu choulostivost, spletenost, neopravdovost u víře připisuje?

2. Že se Bratři Čeští v Sociniánském a Fotiniánském bludu přede vším světem nařikají, co to za jizlivá hyperbole? Nějaký zlý člověk jed svůj proti nevinným vyprskl, a druhý dobrý člověk (za tohož ho máme, jestli že snadné uvěření dobrých lidí povahou jest, jakž se vůbec za to drží) jemu uvěřiv, na papír to vykydl, odkudž se (jakž z toho spisu teprvá porozumíváme) sem a tam to rozneslo. Ale věříme Bohu, že musíte zbíratí vývratky své, neodnesouc odtud cti, ale hanbu před lidmi a před Bohem hřích, nepokajete-li se.

Senior Cyrillus
jak se Kalvinství
odčítal!

II. *To jistě v paměti čerstvé (dí) mnohým nám zůstává, že senior Cyrillus s assessory svými světle mluvil, že by raději z Prahy šel, nežli by k církvím Kalvínským přistoupil. A když jeden z kněží jeho (Jan Jorám) dvěma komunikantům po Kalvínsku chlebem kvašeným posloužil, tuze od seniora o to obviněn a trestán byl etc.*

Odpověď. Co se první věci tkne, z těch assessorů jeden mezi námi živý jest, kterémuž ta věc v čerstvé paměti jinak zůstává, jmenovitě, že, když někteří chtěli, aby se lámání chleba drželo v kostele jezuitském, a předkládali to v Veliký pátek po večerním kázání chtějíc, aby se to na velikunoc začalo: tu senior Cyrillus rozhorliv se řekl, že by raději z Prahy šel. Nebo neslušelo jemu snešení stavů pod obojí tak lehce protrhovati ani řádu Jednoty, kterýž v takových věcech žádné jedné osobě bez uvážení společného nic nedopouští, rušiti, z čehož by nebyl tak snadně odpovídati mohl. A nesluší-liž u nás seniorovi, ovšem nesluší knězi o své újmě nového něco začínati a do Jednoty uvoditi. Protož se i kněz Jorám ne neslušně s kapitolou potkal.

III. *Ale když (prý) starší na větším díle vymřeli, ostatky pak mladí osedlali a ze škol přespolních do Jednoty nové a scestné smysly vtrousili, ukazuje se cosi neobyčejného, ano i valí se na církve evangelické nemálo nebezpečného.*

Jednota Bratrská
mění-li se
v učení.

Odpověď. Zemřeli nejedni, pravda jest, kteréž Pán Bůh před vichřicí touto vychvátil; aleť ještě z milosti Boží starce i šedivého mezi sebou máme (jakž v knize Jobově stojí, 15, 10). Že pak ostatky (té Jednoty) mladí osedlali, jak to ví ten, kterýž ani starých ani mladých povědom není, ovšem mezi nimi nebývá? Nepřišlo ještě k tomu v Jednotě této a nepřijde bohdá, aby se duch pýchy tak vznesl, a někdo jeden jiným za hlavu a dictatora vystavil, jakž on že dělati chce, rozumní vidí. Protož daremní jest řeč, aby se od Jednoty této církvím evangelickým jakého nebezpečnosti obávati bylo. V učení a řádu předků svých stojíme.

Smysl o svátosti
Bratří odkud
mají?

Co pak o vtroušení do Jednoty naší z přespolních škol nových a scestných smyslů dotýká, míní bezpochyby to, což nížeji vyslovuje, že jsme se zkalviništěli zvláště v artikuli o večeři Páně, prvnějšího smyslu (v kterémž od Luteru přijati jsme) odstoupivše a Kalvínský přijavše. Ale se nám křivda děje. Ne od Kalvína, ale od mistra Husa (po Písmích svatých) Jednota naše smysl svůj o svátosti této vzala a posavád drží. Nech se čte Husova postilla (kázání na Boží Tělo), najde se tentýž

smysl, totiž že chléb jest tělem Páně a víno krví Páně posvátně, a že se věrou požívá Kristovo tělo a krev od samých těch, kteříž Krista v sobě skrze víru přebývajícího mají; jiní nehodní a bezbožní posvátnost toliko tak velikého tajemství že přijímají, a protož sobě odsouzení toliko že jedí a pijí. To všecko týmiž slovy tam se najde. NB. Užívá sic mistr Hus mluvení tehďáž zvyklého: pod způsobem chleba, však na jediném toliko místě, a i tu dokládá: Posvátně, pod způsobem chleba.¹

IV. Ale M. Martinus na důvod našeho zkalvínění přivodí dvě knížky v exilium vydané, *Modlitby Habrmanovy* a *Praxis pietatis*. Onuno (již klénotem evangelických církví jmenuje) že zfalšovali dva Bratrští kněží, Jan Litomil a Daniel Strejc, v artikuli o večeři Páně, tuto nazývá pošmournou, mnohými postranními a scestnými smysly a důmysly naplněnou knihu.

Odpověď. Co se proměny v *Modlitbách Habrmanových* dotýče, neschvalujeme jí. Nebo se stala bez vědomí našeho v Nyderlandu. A však zdali téhož nečiní Luteráni knihám reformátů, že je také dle své libosti předělávají a opravují? Ku příkladu *Praxis pietatis* vydána jest v Englickém, Francském, Německém jazyku slovy a frázemi reformátům zvyklými; Luteráni pak předělajíc ji, jak se vidělo, tisknou ji mnohokrát již pod titulem téhož autora jejího, Ludvíka Baili, biskupa Bangotského v Anglii, ačkoli i kapitol počet a pořádek změněn, tak že 53 kapitoly uvedeny pod 46.² A kdo z reformátů tak sršlavě o to horlí a na zfalšování té knihy nařiká, jako tuto Martinus o Habrmana? A slyšeti, že sám Martinus Českou *Praxin* také opravuje a jinačí, ještě není jeho ani žádného Luterána práce, jako i písně naše proměněné prvé vydal. Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

To pak jest směšné, že v mluvení tom nepřipadném (poznáváme je býti nepřipadné), že Kristus *památku těla svého a krve své pod způsobem chleba a vína ustanovil*, i Calvinismus i Papismus poznává. Calvinismus (a neb raději Zwinglianismus) v slovu *památka*, Papismus v slovu *pod způsobem chleba* etc. I pročez tedy nám to mluvení *pod způsobem*, jako právě evangelické, jako smysl slov jedinké naší konfessí vyjadřující podstrkuje (jakž v příčině XXII. ukázáno)? Ó zmotaná

Proměna v Habrmanových modlitbách se neschvaluje.

Ovšem Martinova při tom dvojnásobní pléticha.

¹ Z *Kázání na den památky Těla Božího* (viz Erben, M. *Jana Husi Sebrané spisy české*, III, str. 172.) ² Lewis Bayly: *The praxis of piety, directing a christian, how to walk, that he may please God*. Vydání Luneburské z r. 1634 na př. má 46 kapitol, Basilejské z r. 1717 má 55 kapitol, vydání Komenského 44 kapitoly atd.

hlavo, kteráž se buď na čem ustanoviti nevíš, a neb vědúc, chtěc, zúmýsla lidí mateš!

Může se však tuto navrci čtenářům, že toho slova *pod způsobem* ani Latinské, ani Německé Habrmanovy Modlitby nemají (Latinský exemplář toliko má: *Constituisti nos vere corpore tuo vesci et sacrosancto tuo sanguine potari*; Německý pak: *Da du vns verordnet vnd verschaffet hast deinen warhafftigen leib im brot zu essen vnd dein heiliges blut im wein zu trincken*). Český tedy vykladač, kdož jest byl koli, vlepil to slovo tu (a naši po něm ho užili v té Nyderlandské edici), Martinius³ pak o ně jako o Habrmanovo a právě evangelické horlí, nicméně Papismum v něm poznáváje. Pletichu tedy ještě větší dělá, než sama v sobě jest. Ale tak bývá, když kdo za příliš subtilného vidín býti chce, že leckdes uplete rohož, jíž ani sám nerozumí.

Nepobožný jeho
o pobožné knížce
soud.

Co se tkne knihy Praxis pietatis (ač ta není naše práce, ale od jednoho z nás³ přeložena toliko), kterouž pošmournou, scestnými smysly naplněnou jmenuje: nevíme k tomu co říci, jediné že to jest divoký soud o tak svaté a pobožné práci, kteráž ode všech věrných ctitelů Božích v rozličných národech a jazycích i rozdílných náboženstvích veliké svědectví má a bezpočtukrát v Anglickém, Francském, Německém, Nyderlandském, Polském, Českém a snad i jiných jazycích od reformátů i Luteránů tištěna jsuc, potěšeně se užívá. A směl se z Českého národu najíti, kterýž by tak znamenitou pobožností svaté pomoc valchovati a skrze to pobožnosti nepřitelem prokazovati se měl?

Ale aby vychvalování naše též knihy jemu nebylo podezřelé, připomene se paragraf neb dva z předmluvy bibliopolů Luneburských, Jana a Henricha Sternů, kterouž k druhé Luteránské edici též knížky přiložili. Takto pak z Němčiny slovo od slova zní:

O knížce Praxis
pietatis Lute-
ránských lidí
svědectví.

První edici (knížky této) hned se rozebrala, tak že nyní znovu, a to s druhým dilem, kterýž při prvním tlačení nebyl, vytištěna jest, jako i ještě větším i menším písmem tištěna bude pro svou velikou užitečnost, poněvadž jest plná plamene a ohně, kterýmž pobožné duše jako Eliáš do nebe vznášíny, a myslí věřící v tomto ustydlého světa pohostinství zahřety a občerstveny bývají. Že pak vždycky se nacházejí lidé (NB.) kterýmž nic, kromě co sami oni uvařili, nešmakuje, a totéž se této knížce, ačkoli ona prostižce, bez pokrytství svou cestou jde, přihází, jakkoli mnohým dobrým křesťanům milá jest: nech tedy takoví závistiví vědí, že se naproti tomu lidé nacházejí, jimž prázdnými 40

³ Jak známo, od Komenského samého.

lžicemi (to jest subtilními, bez užitku a hadrovnými knihami) úst naplniti nelze. Nech takoví lepší v pobožnosti cvičení udělají, a bude bezpochyby ještě příjemnější pobožným než toto. Ale jaký má pobožnost a res literaria fedruňk, o tom naříkání neslyšeti nikdež, jen všudy.⁴ Až potud oni. Slyšíte-liž, M. Samueli? To hle Luteránských lidí jinakší než váš o té knížce soud.

V. Přistupuje již k důvodům, kterýmiž by nás v podezření Ariánství neb Sociniánství rád uvedl. První bere z knížky Praxis pietatis, druhý z spisu kněze Jana Regia

Důvody svými
strany Socini-
ánství
M. Martinius

¹⁰ proti nám. V Praxis (na stránce třetí), že se kladou tři osoby v Bohu: *ne že by tři rozdílné podstaty neb bytnosti byly, ale toliko trojí způsob v jedné podstatě Božské, a toliko se jmény, řádem a působením děl.*

Odpověď. To tě již zhruba, kněže Samueli, a nestydatě příliš. Nepotěší tě Bůh, ani kterého jiného soka bratří svých v této věci, věříme cele. Pravíme pak, že, chce-li kdo víru naši o Trojici svaté věděti, nech to vy-
zvidá v konfessi naší, i staré té dávní a vlastní naší, i společné Českých stavů. Knížky té Praxin pietatis za konfessi svou jsme
²⁰ sobě nevzali. Mezi tím, co i odtud proti nám vede, tu vizte, pobožní čtenáři, prosíme, mistra toho jedno křivolakost, druhé nerozum. Křivolakost, že nevěrně text knížky té přivodí; nerozum, že in antiquissima et orthodoxissima phrasi, v starožitném, právě čistém mluvení podezření kacířství hledá.

zlost a jedova-
tost svou pronáší
a při tom buď
neumělost a neb
převrhlost. Nebo

Citování textu z Praxi nevěrné jest, proto že kusé.

Vypustil zajisté to, čímž se všecko jeho ničemné podhlídání dokonce vyvrací, totiž slova tato: Tak že každá osoba celé, nerozdílné Božství (poněvadž se ono trhatí ani dělití nemůž) v sobě má. To-li jest Ariánství neb Sociniánství neb Fotiniánství, mistře?

1. falešně cituje
knihy.

³⁰ Tak-liž oni všecku plnost podstaty Božské v jedné každé osobě vyznávají? Nevidíš-liž, že, jak nebe od země vzdáleno jest, tak smysl tento od smyslu Antitrinitářů? Viděl-lis pak to, pročes tedy slova ta chytře vypustil, aby smysl dobrý, křesťanský zastínil a v pochybnost uvedl? Sluší-liť to na dobrého člověka, zvláště v tak veliké věci?

Co se tkne slov samých, v nichž se mu cosi podezřelého kryti zdá, ta jsou, že se v Bohu klade ne trojí

2. Falešně vy-
kládá mluvení
od církve přijatá.

⁴ Citát jest z dedikace Augsburskému radnímu a Norimberskému kupci, jež Sterne jmenuje svými ochránci. Na počátku dedikace otevřeně se praví, že kniha změněna jest ve smyslu lutheránském „und oft von vielen gewünscht, dass durch einen modernum, neuen theologum nach Form der Augsburgischen Confession, wo noch etwas Rauhes daran hinge, es möchte beschnitten und bei uns gedruckt werden.“

bytnost (jakž on novou moudrostí svou mluvíti začíná a nebezpečného bludu símě rozsívá), ale trojí způsob jedné a též bytnosti a neb podstaty Božské.

Ale totéž mají edicí Německé, Bazilejská i Bremenská, takto: Diese drey Personen sind nicht drey absonderliche wesen, sondern nur drey vnterschiedene, selbständige dinge oder dreyerley weisen eines eintzigen Göttlichen wesens. A níže potom: Welche durch ihre Namen, Ordnung vnd Würckung vnterscheiden sindt. Totéž všecko jest v Luneburské Luteránské edicí, kromě že to slovo (oder dreyerley weisen) vypuštěno jest. Ale zdali proto kacířské bude to mluvení? Však jest Řeckým i Latinským, starým i novým theologům známé. Iustinus Martyr a Johannes Damascenus a Zanchius a Kekermannus i Augšpurské konfessi theologové, jako Iacobus Martini libro 2. De tribus Elohim, cap. 4. et 13, 14, 15; kdež proti Ariánům zastává, že se o Bohu tak dobře mluví. Z čehož kdyby kdo hádkami čas mařiti chtěli, ne nesnadné by dovésti bylo, že sám M. Martinus (chtěje-li, či jak, na svědomí se jemu nesáhá) mudrováním svým Ariánskou při štemfluje. A jiní proti Ariánům disputující jeho užívají, že jediná jest podstata Božská, ale *τρεῖς τρόποι ὑπάρξεως*, tres modi existendi seu subsistendi (nebo obojího mluvení užívají theologové). Trůj způsob bytnosti (a neb trůj způsob v jedné bytnosti neb podstatě Božské), dreyerley Weisen des eintzigen wesens. Ó mudráku tedy, kdokoli v obvyklém mluvení podezření hledáš a skrze to církev nepokojíš, nepamatuje na Sirachovo napomenutí, že kdo v řeči mudruje, nemilý jest, Sir. 37, 24; též na apoštolo: Ať se o slova nevadí, nebo to k ničemu není užitečné, jediné ku podvrácení posluchačů, 2. Tim. 2, 14. A opět ostřejšími ještě slovy (kteráž by opravdu mudrlantům uzdou býti měla): Jestli že kdo nepovoluje zdravým řečem Pána našeho Ježíše Krista a tomu učení, kteréž jest podlé pobožnosti, takový jest nadutý nic neuměje, ale nemoudrost provodí při otázkách a hádkách o slova, z kterýchžto pochází závist, svár, rouhání, zlá domnění, marné hádky lidí na mysli porušených a pravdy zbavených, domnívajících se, že by pobožnost byla zisk tělesný, takových se varuj. 1. Tim. 6, 3. 4. 5. Aj, jak se to líterně tuto plní! Knižka jest, kteráž přináší učení podlé pobožnosti, totiž za cíl má lidí ku pobožnosti roznícení. A hle, lidé na mysli porušení a zisku, chvály, rekovství i z té pobožnosti hledající, nechajíce v straně cíle a věci samé, slovíčka lapají, tahají, trhají, místo jádra vybírání a požívání s šupinami a škořepinami laškujíce.

Druhý Martinův
důvod z Regia.

VI. Druhý důvod Ariánství našeho klade M. Martinus to *těžké obvinění Jednoty Bratrské v slavné kon-*

13. i Augšpurské—štemfluje] *přidáno z posledních stran.*

sistoři Belgitské, jenž jest v hlavním Englického království městě Londýnu ode dvou vysoce učených a vzácných mužů Čechů, kněze Jana Regia a M. Mikuláše Hanzlinia, v obšírném spisu složené, v Nyderlandských provinciích oznámené, v Němcích rozhlášené, do Uherského království odeslané, kteréž prý jak daleko patří a pilného, brzkého opatření potřebuje, při všech moudrých a pokoj církví evangelických milujících nech jest soud a zdání.

Jest pak v tom obvinění paragraf tento (jakž jej kněz Samuel z Latiny přeložil): Jak se pěkně starají Bratři ti o čisté smyslu do-
 10 brého náboženství, aspoň i z toho souditi můžeme, když potupivše České školy, v nichž s uměním chvalitebným svobodným i katechismus Heidlberský od věrných a pilných preceptorů učedníkům předkládán byl, oni mládež svou do školy Betanienské, kdež katechismu Rakovienskému rozhlášení Sociniáni Wechnerové vyučovali, posílali a poroučeli, kdež i někteří z nich svedeni a pokaženi jsou. Nyní také v Lešně dobré orthodoxy za nic položivše, ty Wechnery mezi sebou chovají, a zde v Engellandu jim sto liber Artlibius na žádost Komenského shromažďovati počal. Nad to výše
 20 jednoho z nich do království Englického poslati a k slavnému králi psáti se neostýchali, že muže chvalitebné, domácí, známé víry posílají, ješto, nebylo-li jim známé jeho rouhavé kacířství, neměli psáti: domácí známé víry, pakli bylo, neměli dokládati: chvalitebné a šlechtné.

Odpověď. Písmo praví, že člověk zlý (zlé bližním obmýšlející), by sobě i jiné na pomoc přivzal, neujde pomsty. Přísl. 11, 21. Protož nech ze všeho třeba světa utrhač tento shledává svědky v věci tak falešné, sobě, ne nám shromáždí zlé, proto že Bůh neviný obhájcem jest, bude a zůstane na věky.

Nerádi však jsme, že nás tuto s knězem Regiem
 30 a Hanzliniem v hromadu svěsti chce, abychom již i proti nim neviný své bránice psáti to museli, což jim snad nebude milé. Ale což je činiti? Kdež jest obžalování a svědků zavedení, musí býti také odpovídání. Ač, kdyby všechny tyto věci mlčením byly mohly zpraveny býti, zná Bůh, že bychom to rádi učinili, nýbrž jsme na to i pomýšleli příkladem Davida, kterýž dí: Odmlčel jsem se i spravedlivého odporu, Žalm 39, 3. Ale nedá se to činiti v věcech tak velikých, kdež více o Boží pravdu a mnohých lidí spasení činiti jest, nežli o naši čest. Ludum non patitur fama, fides, oculus. Kněz Regius, s nímž my jako i se všechněmi upřímymi
 40 v lásce a jednomyslnosti státi žádáme, nebude nám za zlé míti, že ho z omylů a poblouzení některých vyvedeme, o věcech těch, v nichž on od kohosi mylně zpraven jest a jiné zpravit, pravdivé zprávy

K věci falešné,
daremné M. Martinius svědky
shledává

učiněním, aby ten mezi bratřími různic rozsévač neměl odtud té cti a kratochvíle, již hledá. Kterýž svou zlého chtivost, aj, jak patrně tu hned v počátku slov těch pronesl. Kdež zajisté kněz Regius (z nejisté správy o některých z nás podezření na mysl sobě pustiv) napsal: quidam istorum Fratrum, totiž někteří z těch Bratří, to Martinus vyložil: Bratři ti, aby se o všechněch rozumělo, hanebnou tím křivdu čině i Regiovým slovům i našemu svědomí i vlastní pověsti své. Nebo neuměl-li tě toho lépe vyložiti, hanba, že mistr neví, co adiectiva partitiva jsou a jak se vykládati mají. Pakli z úmysla to učinil (v čemž nech se potáže svědomí svého), sluší-li 10 taková zúmyslná převrácenost na služebníka Božího, toho všechněm pobožným k uvážení podáváme.

Co se oněch dvou dotýče, kteříž to o některých z nás napsali, patrně jest, že se dobří muži neopatrnosti dopustili, a to trojí:

Neopatrnost
kněze Regia.

Jedno, že calumniatoru a utrhači nějakému o nás takové věci uvěřili; druhé, že, čemu uvěřili, to bez počekání na lepší grunt a jistotu napsati směli; třetí, že s tím tak neopatrně zacházeli, až se to do rukou těm dostalo, kterýmž každou jiskru v oheň rozdmýchovati rozkoš jest, jakž se již stalo. Ale k věci.

Praví M. Martinus, že se stalo Jednoty Bratrské obvinění 20 těžké před Belgitskou konsistoří v Londýnu.

Odpověď na ni.

Odpověď. Tomu odpíráme, nebylo obvinění, ale obnešení. Viní se zajisté přítomný vědomě a zjevně, aby vida a slyše a odpovídati moha, pravdou však přesvědčen byl. Ale nepřítomného a vzdáleného krom očí a uší tajně obnésti osočiti jest. A takž se tuto nám stalo. Ani kněz Regius, ani žádný živý nikdy nám neřekl, že nějaká zlá pověst o nás se rozchází, aby zvěděl, jest-li při nás co toho. Aniž přišel obviňovati nás tu, kdež bychom slyšeti mohli, ani toho tam obvinění v známost nám neuvedl, než tak sobě tam cosi v koutě spletli a tím se podělovali a podělují, 30 jako by velmi dobře zpravili, že proti Boží záповědi hluchému zlořečí a před slepého úraz kladou. Lev. 19, 14. Zle udělal kněz Regius, že nás nepořádně obvinil; ale hůře Martinus, že z nepořádného processu pořádný dělá, a to tak velebně přede vším světem, jako by za herolta k tomu zřízen byl, vyhlašuje.

Nepořádné pak nazýváme kněze Regiovo postupování, proto že nás po odjiti teprvá posílá našich a tak nepřítomné a o tom nevědoucí obnesl. Aniž to učinil z milosti k čisté Boží pravdě, pro napomenutí nás od těch třeba, jimž nás donášel; ale z netrpělivosti jakési, ač bez dané od nás příčiny, jakž se to nížeji ukáže. 40 Nad to nevykonal toho (jakž psání z Anglie oznamuje) postavením se před touž konsistoří a rozšafným, co za potřebu soudil, před-

nešením, ale při odjezdu teprv sepsání toho do konsistoře odesláním, aby ani co k tomu říkati, ani jak se na grunt které věci vyptávají budou, doslýchati a správy dávati nemohl. A má to předce slouti pořádným obviněním? Ani sama konsistoř Belgická toho za to nepřijala. Nebo tím spisem jen zkormoucení a uražení jsou, a za dodání jeho jakého poděkování došel jejich faktor, snad jim oznámil. Nýbrž když jsme my, návštějše sobě odjinud dané měvše, o to tam psali a výpisu (jsme-li obžalováni, abychom odpovídati mohli) žádali, oni vydati nechtěli, za lepší soudíc (za to máme),¹⁰ aby tam vykydnutá žluč tam zůstala, nežli by se k různicím příčiny poskytovat mělo. Ale my, mizerní Čechové, i když nám hanbu naši jiní zakrývají, nechceme než předce na odivu světu se odkrývati a nemoudrost svou sami rozvolávat. Myť jsme sic byli se spokojili a to z mysli zpustivše Bohu poručili, až pak teď s tištěným Martiniovým spisem i ta Regiova buď apologia, buď informací k rukám se nám dostala.

Kterážto původ svůj odtud vzala, že dobří ti dva muži u Anglických theologů tak mnoho přízně a vřídlosti, jak mnoho se nadáli, nenalezli; i udělali sobě podezření, že asi od našich poslů²⁰ zle udání byli; protož sepsavše k omluvě své některé věci, na nás to i jiné sčítají. Což jakožto věc z pouhého domnění jdoucí jistě na tak rozumné a vážné muže velmi nepřipadá. Nebo naši vyslaní na svědomí své to berou, že mluvili-li s kým o nich, nemluvili jinák než počestně, jako o spolubratřích orthodoxích, toliko že vysvědčovali, kde potřebí bylo, že oni k Jednotě naší a do počtu těch sta kněží (na něž se pomoci hledalo) nepřináležejí, tak jakž na tom s nimi hned v Hamburku tam jdouc byli zůstali; aniž oni domnění svého (jako i jiných některých, s křivdou naší hoře proti nám vylitých řečí) jaký důvod mají. Ale poněvadž celý ten spis³⁰ tištěn není, než toliko některými z něho paragrafy Martinius tuto svou na světlo danou knihu ozdobil, nevidí se na všecko odpovídati, než při tom, co tu zjevně před světem proti nám M. Martinius vede, zůstati; o jiné věci bude se moci při shledání s samým knězem Regiem promluvit, a to k vzdělání nesloužící nedorozumění vyzdvihnouti. Nyní o náрек učení Božího, kteréž se všechněmi věrnými evangelium svatého vyznavači posavád z milosti Boží v čistotě zachováváme, činiti jest.

Kdež hyperbolista přidává, že co tak proti nám v Anglii v spis bylo uvedené, to již také jest v Nyder-
⁴⁰ landských provinciích oznámené, v Němcích rozhlášené, do Uher-
 ského království odeslané; item, kdež všech moudrých a pokoj
 evangelických církví obmýšlejících, aby na pilné a brzké této věci

Chřest pohrůzek.
 Martiniových.

opatření myslili, nabízí, k tomu toto pravíme: Více-li jste to rozhlásili, více se zač styděti míti budete. A více-li svoláte k této věci soudců, více budeme míti bohdá nevinu své svědků. Ve jménu tedy Božím.

Nerozvážlivě
psané věci, jichž
není.

Co se tkne samého toho Regiova v tom paragrafu obsaženého o nás svědectví, tu se zbihají, nedíme calumniae, ale klamové nejedni, kteréž sama pravda do úst vecpá těm, kdož je knězi Regiovi do uší vnesli. Totiž:

Že bychom potupovali školy České pro katechism Heidlberský; že bychom do Bitonské školy své mladé posílali pro katechism Rakovský; že by v té škole katechism Rakovský kdy předkládán byl; že by nejedni z našich Sociniánstvím tam nakaženi byli; že by Hartlibius v Anglii na Wechnery sto liber peněz zbíral, a že by se Comenius o to za ně přimlouval a kdy na to myslil.

Nebo jsme my ne pro katechism Heidlberský a neb jiný škol Českých neužívali, ale proto, že jsme doma své školky měli. Do Bitonské pak že jsme některý rok pořád své posílali, u příčině byla schválená preceptorů pilnost, jakáž obyčejně bývá po založení nových škol, že principia fervent. Aniž jsme o tom kdy slyšeli, aby se Rakovský (totiž Ariánský) katechism v té škole proponoval, a víme, že nebyl, proto že proponován byl katechism Luterů a vyrostlejší (v klassi první) Examen Philippi. Aniž se při kom ze všech našich (jsou již téměř všichni kněžími, kteří tam studovali, a někteří zemřeli) nejmenší znamení náказы posavád ukázalo, a jisti jsme, že na světě člověka není, kterýž by co toho ukázati mohl. Že se pro Wechnery v Anglii nic nezbírá, v jistotě víme, nercili aby se to přimlouvou někoho z nás díti mělo; ačkoli, byť se i dalo, žádný pobožný pobožným spoluexulantům toho by záviděti neměl. A však pouhá fraška jest, jako i všecko to jiné.

Co se samých těch učených mužů Wechnerů tkne (z nichž jeden theologiae, druhý philosophiae professorem pilným byl v škole Bitonské), ti k zastání sebe a dobré pověsti své sami dostateční jsou a našeho zastávání nepotřebují. Zdejší Německá církev, když se do exilium mezi nás dostali, ne na Sociniánské, ale na orthodoxské vyznání (i v tom artikuli o Trojici svaté zejména) přijala je k společnosti, a my s nimi rovně jako i jiní pobožní zde i jinde nejínak než jako s orthodoxy a spoluúčastníky čistého učení Kristova obcujeme. Slyšel-li je o nich co jiného kněz Regius, měl pamatovati na tu reguli, kterouž sám v apologii své (hned na druhé stránce) položil: Magna discretione hic opus est, non illico tales erunt, quos calumniator aliquis per invidiam huius insimulaverit aut prae-postera suspicio genuerit, sed quos legitime deprehenderit

et convicerit. To jest: Veliké tu opatrnosti potřebí. Nebo ne hned někdo takovým bude, za jakéhož ho utrhač nějaký z nenávisti vyhlásí, a neb o komž se nevdčasné podezření zplodí, ale kdož by pořádně v něčem shledán a přesvědčen byl. Kněz Samuel také mysliti mohl (kdyby při něm láska byla, kteráž

M. Martinius
neodmĕňuje se
láskou.

není k podhlédání snadná a zlému se neraduje, 1. Kor. 13),⁶ kdo ví, kdo ti dobří lidé jsou, a nečiní-li se jim křivda jako mně, kterýž že jsem tři v Bohu bytnosti položil, za kacífství Tri-theitské (že bych tři Bohy dělal) mně se to přiřčtá. Nebo vězte, kněže¹⁰ Samueli, že to vaše neumĕlé trojí bytnosti uvozování a nepotřebné i příliš urputné toho buď vymlouvání neb zastávání netoliko vašemu jmĕnu přineslo hanbu, kteráž se tak snadně smazati nedá, ale i celému národu útržku. Kdyby zajisté rozumní lidé toho byli nepředĕšli, již se v Prusích (od lidí vaší Augšpurské konfessi) spisovala ohavného bludu, kterýž se mezi Čechy opĕt zalíhl, De tribus in uno DEO essentiis refutací. Ale překaženo tomu od lidí našich, národu Českému dobré jmĕno zachovati žádostivých. A takť sluší, a bychom se vespolek zastupovali, vymlouvali, přikrývali. Ale od vás, aj, jak naopak se děje!

²⁰ Na dobrých pak těch mužích Wechneřích patrný jest příklad onoho: Calumniare audacter, semper aliquid haeret, to jest, že nářek nikdy se tak nesmaže, aby něco neuvázlo. Byli nařčeni před některým rokem, v Bitoni ještĕ, není to tajné; ale není také tajné, že nařčena byla od vrchnosti inquizici, kteráž ukázala, že calumnia byla; a hle, macula ta zmizeti nechce. A však věříme Pánu Bohu, že ty dobré muže před tím zlým zachová, a nadĕjeme se, že brzy církve Boží jinou věc uhlédá, práci znamenitou jednoho z nich, k refutování ruhavĕ Ariánské sekty tak mocně, jako ještĕ vidíno býti mohlo, sloužící.

Nářek jak
nesnadně se
smaže?

³⁰ Že bychom pak v Lešně dobré orthodoxe za nic položivše, ty Wechnery mezi sebou chovati mĕli, i tu dvoje křivda. Předně, neklademe za nic žádného z orthodoxů, ale užíváme spolu i služeb Božích i pomůcek, jakĕž kdy míti můžeme; nýbrž i Luteránům v Lešně volno, Němcům i Čechům, bydliti svobodně, mají od nás svou čest jako spoluevangelici a bratři, žádný není, kdož by je za nic pokládal. Potom, že bychom my Wechnery chovali a mezi sebou chovali, žádný s pravdou říci nemůž. Jsou živi na své, v svých, za své peníze zjednaných lozumentích, kromĕ že, když jsme se jednoho k službě dožádali, také jsme se jemu vdĕčnostíkou⁴⁰ nějakou povinnými býti soudili.

⁶ Určítĕji: 1. Kor. 13, 5. 6.

Že jsme ho commendovali do Anglie, činili jsme to podlé povědomosti té, kterouž jsme měli a máme, že jest muž dobrý, ctně zachovalý (probae notaeque fidei), aniž se bohda jináč najde. Mezi tím buď neumělost jest, buď zúmynlost, že se ta slova (probae notaeque fidei) o víře a náboženství vykládají; ana mají o věrnosti a pilnosti v svěřeném předsevzetí rozumína býti, tak že se každému, křesťanu i nekřesťanu, jemuž se co poroučí, a že to dobře a věrně vyřídí, naděje jest, taková chvála dáti může. Ale takť bývá, že když se komu chce šermovati, cokoli uchyti, zdá se mu býti kordem.

Daremné ml-
strovo výskání.

VII. Zavírá tento důvod svůj M. Samuel vykřiko- 10
váním: *A tak vidíme, jak nebezpečné jest z cesty obecní přímé zcházeti, shromáždění veřejná církví evangelických opouštěti, na postranní, mylné, bludné stezky se rozcházeti a jako v skryších a jeskyních po stínu a skály oddechnutí mimo horu Sion hledati.*

Odpověď. Jižť nás porazil tento udatný rek, protože jiných, aby se námi káli, napomíná. Nepamatuješ, mistře, že se porismata vyvozovati mají teprv, když se thesis provede? Ty pak cos provedl? Smích lidem rozumným. A nač opět ta pýcha, samé své jednotě horu Sion připisovati? Již toto nový Řím bude, sám v sobě všechna pomezlí církve obsahující. Tak opět kněz Samuel, z čeho jiné tresce, 20 sám v to leze; několikrát až posavád nás uštípl, že sami k sobě církev a spasení přivazujeme, ještě toho žádný člověk nikdy v knihách našich nečetl proto, že toho ani v srdci našem není. Víme, že v každém národu, kdo se Boha bojí a činí spravedlnost, příjemný jest jemu, Skutk. 10, 35. Ale aj, sám M. Martinius to činí, z čeho jiné viní.

XXIX.

Tohoto důvodu tato jest moc, že, *nesrovnají-li se Bratři v exilium s evangelíky, tedy se srovnají nevděčností s kněžími biskupského svěcení (kališnými) a potvrdí zpronevěřilosti jejich; kteříž 30 přijati byvše od stavů pod obojí k společnosti konfessí a konsistoře, zpronevěřili se, zase v čas pokušení odpadli, dobrodince své z Prahy a z země vytiskli a do jejich kostelů a far se vtlačili.*

Nesmyslné
Bratři s kališ-
nými srovná-
vání.

Odpověď. Jaké toto nemotorné přirovnání, sudte medle, čtenáři!

1. Onino kněží přijati byli od stavů k společnosti bez nich sepsané konfessí a proti vůli jich dosažené svobody; ale Bratři nebyli přijati, než byli od počátku hned částka stavů, o dosažení svobod zároveň s jinými snažně pracující a při spisování konfessí a pořádání konsistoře jakožto jedna z sjednocených stran 40 věrně pomáhající.

2. Onino nejsou zanecháni při žádném řádu svém, ale prostě pod řád administrátorův obráćeni; Bratřĩ pak při řádu svém zcela zůstaveni, a pro tu příčinu senior s assessory svými v konsistoři posazen.

3. Onino odpadli zase od řádu i učení evangelického; Bratřĩ neodpadli, ale trvají netoliko u víře Kristově (pro niž exilium jako i jiní věrní evangelici snášejí) podlé konfessí České, ale i v řádu svém podlé porovnání.

4. Onino vytiskli evangelické kněží z kostelů a far; Bratřĩ ¹⁰ nevytiskli žádného, nýbrž vytištění jsou sami, jako i jiní evangelici.

5. Onino se více neznají a nehlásají k podobojím; Bratřĩ k sjednocení a porovnání svému s jinými pod obojí věrnými Čechy znají se, hlásají se, v něm stojí a za pomoci Boží státi budou. Jakéž to tedy jest nerozumné mluvení, že by Bratřĩ zpronevěřilosti oněch potvrzovali?

Co dotýká, že kazatelé Betlémští při vzetí Prahy (v létu 1620) povinnost a práci opustivše a jich v štychu nechavše nepřátelům příčinu dali, že je také z ko-

A Bratřím přičiny odjetí kostelů v Praze připsovány.

²⁰ stelů vytlačili: té řeči marnost sama z sebe patrná jest. Nebo ač onino podlé rady některých předních valčímu se vichru (když se všecka nenávisť na ně samy shrnouti chtěla) poustoupili byli, to však příčinou odjetí pod obojí kostelů nebylo, ale že to dávno tak od nepřátel bylo nasnováno. Protož ač jiní troštů dosti měli, za Betlémskými však museli. Betlémští pak opustili-li Betlém, neopustili práce a povinnosti při posluchačích svých, o čemž oni vědí. Summou Boží dopuštění na všechny nás přišlo, daremně a nerozumně příčinu jedni na druhé cpáme.

XXX.

³⁰ Třidcátá příčina, proč by Bratřĩ k evangelíkům (rozuměj k straně Martiniově) přistoupeni měli, jest tato, že, *nepřistoupí-li, vztáhnou na sebe všechny, mezi národem naším vzniklé věci, dosti všetečné roztroušené, totiž hánlivé a potupné spisy, a příčiny poskytnou Bratřím svým nevinu Českých evangelíků obecnými spisy obhajovati.*

Odpověď. Podivení hodná věc, všechny hánlivé, proti evangelíkům roztroušené spisy Bratřím chťiti přičísti, neodstoupí-li řádu svého. Což to jedinou za consequenci?

Bratřĩ o hánlivých spisech nevědí.

Mezi tím pak co za hánlivé spisy, kněže Samueli? Myť jsme žádného neviděli až do tohoto vašeho, první to jest naším vědomím. Máte-liť vy tam co toho mezi sebou více, my o tom nevíme a po

tom se neptáme, hledíce času svého v exilium k něčemu lepšímu užiti; což bohdá čas ukáže.

Aniž k nim radf.

Co pak tu o obhajování obecnými spisy Českých evangeliků nevinu (opět tím veřejným jménem svou fakci zastírajíce) mluvíte a hrozíte, nevíme k tomu co říci, leč to, co tam prorok Judským řekl, defensi sobě na cizích zakládajícím: Ohlašuji to, že by síla jejich byla doma seděti. Iz. 30, 7. Ó kéž vy také chcete tiše seděti a nechati toho (pro zastání ne národu svého neb evangeliků, ale jakési své reputaci) jakož Čechů vespolek, tak i cizích proti národu svému rocení. Neboť jistě z toho nic jiného nepůjde, než další oheň. Budete-li vy chtíti své nevinu proti urážkám, kteréž sobě fintujete, zastávati, bude také jiný chtíti, nad vás nevinnější; a kde bude konec? Protož může-li to býti, napomínáme, zanechte toho a poslechněte spolu s námi na potom rady Boží, tam v témž místě skrze proroka vynešené: V utišení se a v doufání bude síla vaše, v. 15. Pakli potřeba ještě sobě něco pověditi, čiňme to aspoň mezi sebou jako bratři sprostně a odevřeně, bez dělání z sebe světu divadla, a bude s lepším vzděláním, když vytlačíc zahnojený talov, dalšímu jitření podcházeti nedáme, ale v lásce a svornosti bratrské trvati budeme. Nebo co vy sobě za příčinu berete k dalšímu obecnými spisy válčení, nic není, jakž ten od vás tu položený catalog těch dvanácti ne od nás vydaných spisů ukazuje.¹ Nebo zdaž vy zbrániti můžete, aby žádný kromě vás nic nepsal? Kde privilegium na to máte? A komu jste vy se opovídal, písničky, modlitby, symbola proměněná a jiné snad věci vydávaje? Co jednomu bude všecko volno, jiným nic?

¹ Viz Martinius, 35 Důvodův, vyd. J. Müller 1898, str. 37: 1. Rada dobrého smyslu se přidržejícím, aby ku posluhování k nynějším Luteránům nechořdili pro šest příčin. — 2. Psaní starších kněží Jednoty Bratrské z Polska, k jejich posluchačům učiněné, tisknuté. — 3. Řád církevní Jednoty Bratří Českých, v Lešně Polském léta 1632 s předmluvou vytlačený (viz svrchu). — 4. Katechismus v nově s modlitbami, písniemi a žalmy publikovaný. — 5. Psaní některá jak králi Englickému k církvím jeho zemí, tak k Nyderlandům a jiným v říši vrchnostem jménem všech Bohu věrných exulantů Čechů v příčině almužen od Bratří učiněná. — 6. Modlitby D. Avenaria přetisknuté a v hlavním artikuli víry křesťanské těžce zfalšované. — 7. Písničky o smrti dvou králů, Gustava Adolfa Švédského a Fridricha Českého, církvím evangelistským znamenitě obtížné, léta 1632 tlačené. — 8. Kniha pod titulem: Praxis pietatis, o cvičení se v pravé pobožnosti tisknutá. — 9. Tres propositiones, aneb troje předložení Kalvínské. — 10. Gruntovní správa o počátku rozepře v náboženství mezi evangelistskými církvemi, a na čem ta posavád jest (prý), pokoje milovným evangelikům sepsaná. — 11. Contra ubiquitatem fictam, to jest proti všudypřítomnosti vymyšlené traktát všetečný a sofistický. — 12. Odvod nároku kacírského, u vyhnání dosti sic všetečné a opovážlivě učiněný a vůbec vydaný.

Pravíte (níže potom), že se píší traktátové proti zákonu Božímu a konfessí České. Toť by zle bylo; ale nesmýšlíme, aby to kdo z věrných exulantů činil, aniž toho titulové knih tu položených ukazují. Mezi nimiž dvě jsou od nás vydané: Psání k rozptýleným posluchačům, léta 1632 učiněné, a Řád Jednoty. Summa katechismu našeho také s žalmů a písničkami duchovními z kancionálu vzatými (však miníte-li ty) bez našeho vědomí v Nyderlandu jsou vytištěné,² a Praxis pietatis od jednoho z nás do Čestiny přeložena. Listové k církvím do Anglie, Nyderlandu, Helvecie³ učiněny jsou jménem Jednoty, a ne jménem všech Čechů (jakž se to převrací) učiněni. Ale ve všech těchto spisích jisti jsme, že se nenajde ani slova hánlivého, k znepokojení neb ourážce koho z evangeliků směřujícího, ovšem blud nějaký proti zákonu Božímu a České konfessí uvodícího. (O Habrmannových Modlitbách již jsme odpověděli při XXVIII. příčině.) Ale co pak tu zlého, kněže Samueli, že my knihy a neb posluchačům listy píšeme? Nikdy nám toho stavů porovnání nezastavilo. Protož veliká jest vaše pýcha, že nám i ústa zamknouti i ruce svázati chcete, abychom nekonali povinností svých při lidu svém. Myť vám, co vy píšete neb učíte, nic nevyměřujeme, a vám sobě také vyměřovati nedáme. Nebo jsme se vám za učedníky nedali, protož nám reguli nepředpisujete; my víme, jak povinnost svou při sobě a posluchačích svých konati, a překážeti sobě v tom vám nedáme, na konec vězte.

Bratři k svým
spisům se znají.

Co se jiných těch traktátů tkne, nevíme o nich, aniž jsme jich viděli. Jakž pak tedy dotáhnouti chce M. Samuel své proposici, že všickni ti spisové na nás vztaženi budou, poněvadž o nich nevíme? Než poněvadž je s našimi zároveň klade, naději máme, že v nich tak málo jako v našich pravdivé ouhony bude. Pakli jinak, nech odpovídá každý za sebe sám; nám se o věci neznámé mluvíti netrefí.

O čem nevědí,
z toho odpoví-
dati povinni
nejsou.

To se divné zdá, že M. Samuel písničky o smrti dvou králů, Gustava Švédského a Fridricha Českého, mezi bouřlivé spisy počítá a církvím evangelickým velmi obtížné býti praví. Nebo co je to, živým sloupům vlasti se klaněti, padlým ani slz nepřáti? Saul byl nepobožný král, a Jonata, syn jeho, také vedlé něho od království zavržený, a však David netoliko nebránil

Potvorná Marti-
nova stížnost.

² *Hollandské vydání Summy katechismu není známo. Známá vydání spisu toho zaznamenána jsou v díle: »Die deutschen Katechismen der Böhm. Brüder«. Berlin 1887, p. 294. a 295.* ³ *Poručné listy Švýcarům, vydané od seniorů Bratrských a jejich ochránců, podány jsou textem latinským u Lukaszewicze, O kościołach Braci czeskich w dawnej Wielkiej-Polsce, 1835, VIII. oddíl.*

jich plakati, ale i sám hořce plakal a písničku složil, kterouž do knih Božích k věčné památce zapsati poručil Duch sv. 2. Sam. 1, 19. Tak-liž se pak tuto něčí pobožná horlivost zle bráti má? A když v létu 1619 Fridrichovi konfessi stavů Latinským jazykem M. Martinus s jinými konsistoriány odevzdal a v předmluvě modlitby za krále sliboval, též když se za Gustava pro osvobození evangelického náboženství šťastně bojujícího modlival, pokrytcem-li tehdáž byl či nyní převrácencem? Budeť Bůh ty věci souditi, a snad i církev ještě. Tyran jest, kdo zarmouceným ani slz nepřeje.

M. Martinus
jádro evange-
lium svatého
Kalvinským blu-
dem nazývá.

Mezi trojí bludnou Kalvínskou propozicí pokládá ¹⁹ kněz Samuel jednu, kteráž u všech evangeliků extra controversiam jest, totiž, že kdo právě věří, z víry jist jest odpuštění hříchů svých. I což to bude, pro milý Bůh?

Tak-liž evangelickou při opustíte, kněže Samueli? Tak-liž se vám papežské pochybování o milosti Boží a jistotě odpuštění hříchů věřícím líbí? Jakýž vás to blud pojímá? Pamatujeť se! Hle, co nečiní contendendi libido! Jak se hanebně potknouti můž, kdo se příliš chtivě s blížním potýká! Bůh dej vám upamatování, abyšte na jiných bludy vyhledávající, sám do horších nevlezl.

Krokodílovy
slzy.

II. Za položením katalogu hánlivých těch (bez po- ²⁰ chyby) spisů klade M. Samuel tužebné naříkání nad skamenilostí srdcí lidských, zvláště spoluexulantů Českých, že v témž potření jsouce ran svých neléčí, ale více tlačí a jitrí, a zvláště (prý) ti, kteréž někdy k znamenitým jejich, ba i plačtivým žádostem k sobě připustili, mezi sebou pokojného obydlí přáli, *jejich zprávce do konsistoře své posadili*, vždycky stínem svým zastupovali, i v cizí zemi v lásce a přátelství s nimi zůstávati sobě vinšovali, od těch že se nenadáli, aby s tak těžkými důtkami, hanami, lehkostmi, útržkami, křivdami, pohrůzkami, nářky bez všelijaké poskytnuté příčiny potkati se měli. 30

Odpověď. Naříkání nad nesmyslností lidskou a nenáležitým sobě v exilium počínáním spravedlivé jest, ale kdo nesvorností jest příčinou, toho nech Bůh a svědomí jeho soudí. My sobě v té částce ničeho zlého zúmyslného svědomí nejsme, Bůh zná; bere-li sobě kněz Samuel urážku z nějakého od nás promluvení neb napsání, o tom nevíme, když mlčí a neoznamuje. Měl by postupovati podlé rady mudrce: Promluv s blížním, snad toho neučinil, pakli učinil, aby více nečinil. Sir. 19, 13. A nenapravili-li bychom, v nenáležitém něčem pamatování jsouce, teprv by tak horliti čas bylo. Zdá se však, že tuto ne na nás, než na naše pány patrony, někdejší kollatory a po- ⁴⁰ sluchače, žehře, poněvadž dí, že od těch, *jichž zprávce na onen čas do konsistoře své posadili*, tak těžké důtky, hany, lehkosti, útržky,

křivdy, pohružky, nářky beze vší dané příčiny snášeti musí. Milí páni posluchači a bratři naši milí, kteříkoli tam v té zemi jste, nevíme, abyšte kteří co takového před sebe bráti měli, z čehož vás tu kněz Samuel viní. Jestli že co toho jest, my se před světem očišťujeme, že jsme vás tomu neučili, ani k tomu nevedli, než abyšte spolu s námi životu Kristovu tichému, pokornému, trpělivému vyučení jsouce, křivdy a nátisky raději sami snášeli, nežli jiným činili. Protož děje-li se neb dalo něco toho, napomínáme k napravení; pakli nic, k vyrozumění aspoň, co to kněz Samuel míní a koho z Vašich Milostí a vás viní? Neboť není malý náрек. Potřebuje také kněz Samuel od Vašich Milostí napomenutí, aby šetrněji mluvil, ne tak vždycky k roztržce, jako tu, že zpravce Vaše Milosti *do své konsistoře* posadili, ješto ta konsistoř nebyla jeho neb jeho strany, ale společní sjednocených stavů. Zdali tu nových různic semene nerozsívá?

III. Vrací se zase kněz Samuel na těch 12 spisů, bez jeho opovědi vydaných, *že se prý mohlo na každý hned odpovědět, ale že myslil trpělivostí přemoci. Až prý dvanácterní počet se doplnil, tu již uchovej Pán Bůh déle mlčeti a rozžírajícímu se zlému folkovati.*

Odpověď. Medle, M. Samueli, kdo pak vás učinil Aristarchem a generálním kněh censorem? Tak-li pak nemáte co dělati doma, že k sousedům vyblháte a všech všudy zpravcem a soudcem býti chcete? Co pak nepamatujete na apoštolské napomenutí: Nebudte mnozí mistři, abyšte těžšího odsouzení nevzali, Jak. 3, 1. Vydejte ale nám Indicem expurgatorium, aby Čechové a Moravané pod kladbou věděli, které knihy čísti neb nečísti mají. Ó pýcho! Mezi tím co pak z našich knih vybíráti strojíte? Neboť jsme jisti, že jsme nic k sváru a disputací nepodali posavád, než toliko což ku potěšení a posile v kříži slouží. Různic jak jindy vždycky rádi jsme ucházeli, tak ovšem v tyto smutné časy, kdež se dosti máme kde jinde potiti; i když jste vy nepotřebné sváry o trojí bytnost začínali a na nás se odvoláváním v tutouž nevoli potáhnouti chtěli, my oznámivše smysl svůj, kde potřebí bylo, v tahanice s urputností vaší jsme se nevydávali. A neuživeme sami od vás předce pokoje. Předce vy i proti naší olivě (pokojným, jen ku potěšení a vzdělání sloužícím spisům) meč dobývati budete? Nu, nemůže-liť býti jinak, nechť jest tak. Nemůžete-liť nechati, dělejtež, milý mistře, až někdy vždy doděláte; pleťte jednu rohož za druhou, až vždy někdy dopletete; bojujte na vše strany, doma i vně, s svými i cizími, až vždy někdy konec bude. Nebo vězte, že lidé vědí, čeho se vám chce, a vědí také, že

Jak všetečně se
mistr
všechněm za
soudce vysta-
vuje.

vás s to není. Děláte se papežem a nemáte Římu, děláte se Luterem, a nemáte Luterovy pře, ani úst, ani péra. Duch váš od ducha Luterova tak vzdálený jest, jako olovo od zlata. Co je plevě té do pšenice mé? dí Hospodin, Jer. 23, 28. Protož i naříkání vaše (při konci příčiny této) a prošení lidí, aby vás lítovali, není než pouhá larva, již rozumí Bůh a rozumní lidé také. Kdo lhotejnost, pýchu a bůjnost provodě jiné nenávidí, trápí, haní, vyhání, kaceřuje, od-suzuje, ještě ho všickni jako křivdu trpícího litujte a plačte. Ó šalbo! ó pokrytství!

XXXI.

10

Smysl důvodu tohoto (má-li však důvodem slouti výmluva a pohrůžka) jest; že *posluchači z Jednoty Bratrské sami budou vinni svým z Míšně vyhnáním a jinými z toho jdoucími těžkostmi skrze svévolné od církvi evangelických se odtrhování a k sektám obracení.*

M. Martinus
porovnání ruší.

Odpověď. A předce sám vy s svou stranou evangelci jste, předce, co se od vás jakýmkoli způsobem dělí, sekta jest? Proč pak medle, z čeho jiné rádi viníte, sami to děláte? A proto-li, že někdo ne ve všem řádu vašemu obcuje, jinak se k též konfessi hlásaje, evangelikem nebude a vyháněn býti má? 20
Nebo víte, že toho v porovnání nebylo nařízeno, aby se jedněmi kněžími zpravovati povinni byli všickni. Proč tedy vyhledáváte, čehož nikdy nařízeno nebylo, ani žádný administrátor nevyhledával? Neměli-liť jste nás v vlasti za sektu, a pro porovnání a sjednocení mlti nemohli, proč nyní máte? Co pak minulo to naše porovnání již? Díte-li: To bylo v Čechách, nyní jsme v zemi cizí, kdež svobody království Českého neplatí! Dobře, tedyť ani vaše administrátorství neplatí. Pročež tedy censuru všech knih Českých na se berete, proč i přes administrátorství sahajíc posluchači, kteříž administrátora řádu nejsou, vládnouti se pokoušíte? 30

Dosti pak jasně na místě tomto M. Samuel se přiznává, že ohně toho proti spolukrajanům zaněcovati a lázně té topiti pomáhal, nech tedy čeká odplaty Boží, jakáž se trapitelům svědomí lidských chová. Ale nechce on býti vinen, než sama (prý) jejich zarputilost a neústupnost vinna jest.

Odpověď. Nezastáváme, jestli že snad někteří příčinu knězi Samueli k horlení nerozšafnosti nějakou dali; ale když se s nimi také plaše zacházelo. Kdybychom byli mohli docházeti a dohlédati, byli bychom konečně k roztržkám a nevolem přijíti nedali, měli jste to uhlédati. Jakož i tak jsme činili, co jsme mohli, čehož dů- 40
vodem jest sám ten paragraf z listu našeho, při XXIII. příčině od

kněze Samuele allegovaný. Mezi tím co pak to tak nesnesitelného vám jest, že se ne všickni vámi zpravuji? My zde také některé z krajanů máme, kteříž k nám na kázání chodíc, a někteří ani nechodíc k svátostem jinam se obracejí; proto-liž jich mezi sebou trpěti nemáme? Uchovej nás toho Bůh.

II. Ztěžuje za tím M. Samuel mnohými naschvál vybroušenými slovy hřích zatvrdilosti všechněm emigrantům z Mišně a hrozí, že *žádného v datších bídách a neb na cestě příhodách potěšení mítí nebudou, když dobrovolně v zlé takové věci lezou, poněvadž* ¹⁰ *(prý) Bůh ochrany angelské neslíbil než těm, kteří chodí po cestách jeho.*

Odpověď. Jezuité také tak těšivali posluchače naše a vaše, z Čech stěhovati se mající, aby totiž zděsili a k choulostivosti přivedli. Ale jest-liž pře dobrá a srdce v doufání Božím ustavené, chřestů takových netřeba dbáti, nýbrž v naději proti naději s Abrahamem, nevěda třeba kam, jíti předce na jeho heslo: Hospodin opatří, vzpolehna. Nebo moudřejší jest řízení Boží i tehdaž, když nepatrně a neb odpornými cestami přichází, nežli všecka opatrnost lidská; on ví, proč své takovými ²⁰ cestami vodí i z krajiny do krajiny přeháněti dopouští; nejlépe jest za ním jíti, a byť i dopustil jaké smutné příhody, ve všem se trpělivě Bohu poroučeti. Kdo pak toho přičina jsou, ti ku počtu před trůnem Božím ať se strojí.

M. Martinius od jezuitů se učí smutných těšiti

III. Dále jda v omluvě své, přičítá to vypovědění našich krajanů vrchnosti vyšší i nižší, totiž prezidentům a superattendentům etc. dokládaje, že *to povinně činí, což Bůh nařídil, poručil a pokutami velikými a jistými obmezil.*

Odpověď. Kdyby nadýmačů nebylo, vrchnost má co jiného činiti, zvláště v tyto zlé časy. A měli bychom všickni my pokáním ³⁰ raději společným krotiti hněv Boží, nežli trápiti sebe vespolek a přičíněti hřích k hříchu.

Praví on, že to Bůh vrchnosti poručil a pokutami velikými a jistými obmezil. I kde? Dostí toho v Písmě hledali jezuité, čím by násilné mocí a mečem náboženství vzdělávání prokázali, ale posavád nenalezli nic, leč ty něco vyhledáš! Ale co? Snad: *Compelle intrare*?¹ Tak jen vyučujte vrchnost, kněze Samuely, a k tomu veďte, aby muselo zřejmé býti, že všecken svět v papežstvu i krom papežstva plný jest inquisicí, svědomí lidská

a vrchnosti prot rozdílného náboženství lidem podpalovati.

¹ Slovo toto pochází z podobenství Kristova v evang. sv. Luk. 14, 23. Poněvadž církev hleděla ode dávna ospravedlniti slovem tímto znásilňování svědomí prostředky vnějšími, užívá se toho slova obecně a tak i tuto u Komenského v tom významu k charakteristice toho jednání.

tříbících a plný Babylona, směsice a násilí a nátisku! Ach, Bože, kde konec hněvu tvého, aby od nás ducha závratu odjal? Pochlubití se můžeme v Bohu, že na místě tomto ne tak se od nás děje. Máme také zde vrchnost svého řádu a církev od předků našich před 80 léty reformovanou, kdež se služby Boží zvyklým v Jednotě řádem (v Německém i Polském a již i Českém jazyku) hlučně konají. A však když exulantů konfessí Augšpurské ze Slízska také v nemalém počtu přibývalo, a žádali k provozování náboženství svobody, a vrchnost i našeho soudu vyhledávala: soudili jsme (v čemž samu tu milou vrchnost na svědectví máme) podle zákona 10 Božího, abychom, co sobě chceme, bližnímu toho nezáviděli. Radili jsme zajisté a přimlouvali se, toliko s výminkou, aby roztržek, různic, hádek nebylo, než tiše a svorně. Na to dovoleno jest nejprv v domích kázati, potom i kostel vystavěti. Ó kéž i u vás ten duch bratrský byl, abyšte svým sjednoceným téhož národu, též konfessí, řádem toliko se dělícím aspoň v domích přáli, a neb naposledy aspoň svědomí na svobodě nechali! Ale budeť ty věci souditi Bůh.

IV. Očišťuje se i tím kněz Samuel, že hned v létu 1628, když Čechům v Pirně (za velikým jejich vyhledáváním) exercitium náboženství puštěno býti mělo, skrze přední duchovní kurfiřtské raddy 20 v konsistoři Drážďanské mluveno bylo, že by Jeho Milost kurfiřt ráčil to učiniti, ale že porozumívá, že se *v náboženství nesrovnávají, nýbrž že se mezi nimi Kalvíni, Pikharti a Švermerové kryjí, abych já (prý) jakožto již volený církevní zpravce ty takové osoby jmenoval.* K čemuž jsem já hned v přítomnosti pánů Čechů odpověděl, že jsem já od sedmi let v své milé vlasti nebyl, s mými pány krajany nekonversoval a tak, kdo mezi tím jakého náboženství následoval, povědom nejsem. Než když exercitium puštěno bude, že se sami vyjeví etc.

Na spolubratři
osídlo polékl.

Odpověd. Kdyby kdo smýšlel, že i ta počáteční 30
inquizicí z nastrojení kněze Samuele byla (jakožto kterýž sobě již byl farářství to zjednal a k zisku svému loviště strojil), učinil-liž by mu křivdu? Ale nechť jest otázka byla odkudkoli, v odpovědi té své jistě kněz Samuel ani upřímnosti a sprostnosti, ani věrnosti krajanské a bratrské nedokázal. Nebo kdyby byl pama- toval na sjednocení stavů a vyzdvižení i zapovědění těch potupných jmen, měl říci, že tu žádných Pikhartů a Kalvínů není, ale všickni zároveň křesťané pod obojí a neb evangelci jedné a též konfessí, ačkoli řádu dvojho; ale v tom že my se podle porovnání snášíme. To kdyby byl odevřeně oznámil, byl by věrnosti dokázal, a ne- 40
chtěla-li by na tom vrchnost místa toho byla přestati, on by vy- mluven byl. Nyní pak co to za výmluvu, když na spolubratři své

hned tu osídlo napal? Ješto Šalomoun dí: Nadarmo roztažena bývá sít před očima jakéhokoli ptactva. Přísl. 1, 17.

V. Naposledy vypravuje, že hned za tím přísné nařízení od konsistoře Drážďanské jemu vydáno bylo, aby všecy, kteří k zpovědi a communii choditi budou, každé soboty poznamenával a každého měsíce rejstřík ten superattendentovi svému odvozoval. On tedy že pro svědomí a přísné Boží nevěrným pastýřům pohrůžky nemohl než říkati a psáti: Jest a byl; není a nebyl. Chce-li mu kdo jeho pravdomluvnost za podvod pokládati, že má pro sebe potěšení:
 10 Blahoslaveni jste, když o vás mluvití budou zle, lhouce etc.

Odpověd. Bezpochyby; již se to motati a svljeti muselo tak, jak se nasnovalo. Toto však patrné jest, že M. Martinius příliš tu pilným byl. Nebo kdež nařízeno bylo (jakž sám připomíná), aby poznamenával ty, kteříž k zpovědi a communii choditi budou, on poznamenával i ty, kteří nechodili, služebností jiných zprávců užívati přivykše. Kterýchž kdyby on byl kněžstvu Německému v Pirně neb Drážďanech zejména poznamenanych nedonášel, byli by mohli pokojně se chovajíce v pokoji zůstávati a tolikrát odtud potiskování naposledy i vypuzení nebýti. Ale o celé té věci nech jest Boží a
 20 církve jeho soud.²

XXXII.

K takovému (prý) jednomyslnému Pánu Bohu sloužení a beze všech výminek opravdovému s evangelií sjednocení mohli by je nakloniti jejich vlastních slavných a vzácných mužů a otců duchovních prozřetelné rady, moudrá zdání a horlivá napomenutí.

Odpověd. V málu slov mnoho pletek. Nebo opět Rohož opět.
 k sjednocení sloužil. Komu? Nám, o kterýchž všichni stavové království Českého v supplikacích svých k dvěma císařům po několikrát a v porovnání svém (při confessi a řádu konsistoře na světlo
 30 daném) vůbec všechněm vysvědčili, že sjednocení jsme; sám-liž pak Martinius o tom neví?

28. po několikrát] *tišť. poděkolikrát; oprav. vzadu.*

² U Cranze, *Alte und neue Brüderhistorie, Barby 1771, na str. 100 čteme:* „Da Martinius mit Streitschriften nichts gegen sie ausrichten konnte, ging er nach Dresden und brachte durch den Hofprediger Dr. Hoë von Hoheneck einen kurfürstlichen Befehl heraus, dass sie sich entweder zur lutherischen Liturgie halten oder das Land räumen sollten.“ Na svědectví toho Cranz dovolává se rukopisu s názvem: *Historie o církvi české, I, 3. Rukopisu toho v Berlíně sepsaného Museum království Českého bohužel má pouze díl II.; proto nelze Cranzovu zprávu pověřiti. V Obraně, str. 4, Martinius brání se též proti výčitce, že by Bratři byl vyhnal z Perna.*

Ale (prý) beze všech výminek.

Bratři s evangeliky sjednocení.

Odpověď. I však v příčině XII. dovozoval, ačkoli nedovedl, že se již stalo beze všech výminek, jakž se to zapomněl? Ale jste (prý) zase na výminky nastoupili.

I kdy? My nevíme o žádném od stálého jednou sjednocení a porovnání odstoupení; v tom naprosto stojíme, žádných nových výminek nezamýšlejíce ani nežádající. Než toho můžeme přede vším světem dokázati, že M. Martinius sjednocení ruší: cokoli stavové sjednocení o sobě společně mluví a píše, to on všecko na jednu toliko stranu vykládá a tím druhé sjednocené straně jakož jméno evangelicství, tak i řád jejich a osvobození jeho vydříti a všecko na svou stranu převést, to jest sobě (že se na špic dostal) podkasati usiluje. Aby (prý) bylo opravdové sjednocení. A co pak léta 1575 a 1609 stále žertovné bylo? Opravdové jistě, a s prací velikou a s vzýváním Boha vroucím a s vyhledáváním a užíváním všech lidem možných moudrých prostředků a cest že se to všecko dalo, vědí pobožní a moudří lidé, buď kteříž tomu přítomni byli a neb ta akta čtou. A hle! Martiniovi ještě to neopravdové jest! Mní-li pak, že by vždy něco plnějšího bytí mělo a dokonalejší všechněch v jeden smysl a řád uvedení: nech ví, že ne sám jest, kterýž by to rád viděl. Ale k tomu jiných časů a jiných lidí a jiných obyčejů potřeba. Jemu by se mohlo říci na ten čas: Intra, frater, cellam et ora, vejdi, bratře, do pokojika a modl se; více by tím zpravil, nežli takovým hrdým a nevčasným na spolubratřích šturmováním.

K sjednocení plnějšimu čeho potřebí?

Chce pak nás k sjednocení nakloniti prozřetelnými vlastních našich slavných a vzácných mužů a otců duchovních radami. I kdož jsou ti? Přivodí D. Aurbeka a mladých kněží Moravských v létu 1620 vydaný spis. Směšná: Aurbek, Horažďovský někdy lékař, a mladší kněží mají starších svých býti duchovní otcové, muži slavní a vzácní. Ale ne div. Všecko, co vede M. Samuel, musí býti slavné a s zvláštními tituly, jako on sám, jinak by moci nemělo. Směšnější pak ještě jest věc sama, že ty proti starším Jednoty Bratrské vede, kteréž hned za tím sám refutuje, kněží jejich s tím jejich spisem; tak že by se zdálo, že on všecko toto jen z žertu dělá, leda měl s čím pohrávati.

2. Co se tkne D. Aurbeka, toho daremně k své při táhne, On zajisté nemíní toho, co tento míní, totiž aby se Bratři s Luterány proti Calvinistům sjednotili, ale na odpor tomu, aby v těch městech, kde již reformáti byli, posluchače své k církvi připojili; proto že horlivý byl reformatus. Naši pak otcové nepovolovali tehdyž tomu, proto že nebyl čas bez podané k sjednocení příčiny od svých

věcí pouštěti. Když se potom (v létu 1609) dala, upustili, čeho a jak tehdejší čas vyhledával.

3. O spisu kněží našich Moravských potřebí čtenářům i samému knězi Samueli správy, že nebyl psán od všeho kněžstva (jichž na Moravě výše sta bylo), ale od šesti toliko osob, mladých zprávců, o jakýchž v politické i církevní zprávě D. Luter fabuli Faëtonovu vykládaje praví, že vždycky troufají dvanácte sraziti, i kde jich nesedí než devět.¹ Ti vidouc, že stavové Moravští k stavům království Českého (léta 1619) přistoupili a k nějaké obnově se chýlí, i báli se, aby něco nebylo zmeškáno, a sepsavše své rozumy podali starším; až se pak i jinam dostalo, ne bez proměn a přídavků. Ačkoli pak to učinili uctivě, jako synové otcům zdání své oznamující, však kdo nevidí, že byla výtržnost a nápodobná kněze Samuelově horlivost, směřující na praeiudicium druhé straně, jakž sám kněz Samuel vidí? Nebyla tedy oblíbena od starších, proto že lepší bylo sjednocení v království Českém stalé, zanechávající netoliko každé straně, ale i každé osobě svědomí bezpečnosti a svobody. Protož spis ten oblíben nebyl, jakož jej i sám kněz Samuel naposledy refutuje a tak sobě sám
20 argument svůj sráží. Musíme však k něčemu tu se ozvati:

Předně praví, že Bratří víceji Calvinistů než Luteránů přízně hledají.

Odpovídáme k tomuto, co otcové naši v odpovědi Hederikovi dané, že přihlašující se k M. Janovi Husovi, neodčítáme se Luteru, jako i k Luterovi se znajíc, neodčítáme se jiných všech pobožných a evangelium svaté majících mužů a církví jejich, proto že s celou Kristovou církví v pravdě Boží jedno býti žádáme. Ad Examen Hederici Responsum, p. 34.²

Druhé, vysmívá to, že radili z dvojí (v hlavním prý artikuli
30 sobě odporné) konfessí jednu udělati.

Odpověď. D. Luter by toho neřekl, že sobě odporné jsou; nebo jakož Augšpurskou, tak i naši approboval, a to ve všem, i v tom o večeri Páně artikuli.

Spis některých
Moravských
kněží o sjedno-
cení.

Bratři se ke
všechněm evan-
gelickým hlásají.

Konfessi Jednoty
a stavů jsou-li
sobě odporné.

¹ Enarratio Psalmi XLV: „Est enim homo imperitus, vanus, rusticus, qui nihil neque novit neque vidit, qui si admitteretur ad ea gubernanda, quae in altis reprehendit, nihil facilius gubernaret, quam Phaëthon solem, dem kunnit die Sonne auch nirgend recbt gehen. Reprehendebat gubernationem patris, ipse admissus ad gubernationem omnia paene evertisset... wie die jungen Regenten, die meinen, sie wollen alle elf Kegel treffen, so ihrer nur neune auf dem Platz stehen.“ Luthers Werke, vydání Erlangenské (Opera latina, vol. 18, p. 185–186). ² Tato Responsio vydána r. 1581; viz Regenvolscius (Wengierski), Systema histor. chronol.,

Ale viděti, jakou má kněz Samuel chut v sjednocení státi, když mezi sebou a námi takovou k srovnání nemožnou odporost fintuje.

Třetí, mnoho mluví o měnění a předělávání knih, a že evangelici tomu nepřivýkli, aby každý rok svou konfessí opravovali.

O měnění a předělávání knih daremná útržka.

Odpověď. Co, každá proměna je zlá? Co tedy Augustinovy *Retractationum libri*? Když se nestyděl svatý stařec, před smrtí svou knihy své přehlédaje, nejedny věci lépe vysvětlovati, nejedny naprosto vymazovati a odvolávati?³ A Luter (kteréhož snad za evangelika máme) zdali i samého přeložení biblí své víc než jednou neopravoval? Zdali proto na domněnkách se 10 zakládal, že mu světla Božího po stupních přibývalo? Nebo buď jak buď, na zemi jsme ještě, kdež nedokonalost panuje. Naši předkové nejprv k Luterovi píšíce (léta 1523), znají se k tomu, že knihy své, v čemkoli jim kdy Bůh více světla poskytne, opravovati se nestydí, čehož jim on za lehkost nepočel, nýbrž ještě k změnění něčeho radil. A zdaž neví, jak Cochlaeus v knize *Septiceps Lutherus*,⁴ a jak jezuité v knize *Lutterischer Wetterhan* (Luter povětrná koruhvička) Luterovi také nestálost v učení odrhali, na mnohé tam položené otázky vlastními, z knih jeho vybranými slovy: Jest i není, odpovídající? Proto že i jemu (jakž se v předmluvě na knihy své 20 zná) v míru uděloval Bůh ducha svého a jej po stupních vedl, tak že opravovati po sobě nestyděl se.⁵ Totéž činil Filip Melancthon jakož s jinými knihami svými, tak i s Augšpurskou konfessí, že ji v některých artikulech povysvětlil; to-liž tak jízlivým slovem, že ji zfalšoval, nazýváno býti má? A co, když na concilium Tridentské opět jiná rozšířenější (léta 1551) jménem Sasských církví poslána?⁶ Co, když ani tu nepřestáno, ale brž v létu 1580 sepsána jiná konfessí, nazvaná kniha *Concordiae*, v níž po Augšpurské nemálo doplňováno a opravováno?⁷ Jak, hle, snadno jest říci: Hic Rhodus

³ Ve spise *Retractationum libri duo* sv. Augustin podává zevrubnou kritiku všech svých děl. V předmluvě k dílu tomu píše: »Iam diu est, ut facere cogito atque dispono, quod nunc adiuvante Domino aggredior, quia differendum esse non arbitror, ut opuscula mea, sive in libris, sive in epistolis, sive in tractatibus, cum quadam iudiciali severitate recenseam, et quod me offendit, velut censorio stilo denotem. Neque enim quisquam, nisi imprudens, ideo, quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit.« Augustinus, *Opera omni.*, ed. Migne, I, 583. ⁴ Jeden z četných polemických spisů Cochlaeových proti Luterovi; viz seznam jejich u Urb. de Weldige-Cremer, *De Johannis Cochlae et scriptis*, Monasterii 1865. ⁵ Předmluva k I. dílu jeho latinských spisů, 1545, u Walch. XIV, 429. ⁶ *Confessio Saxonica* (čili *Repetitio Confessionis Augustanae*), *Corpus Reformat.* XXVIII, 339 sl. ⁷ *Concordienbuch*, vydaná r. 1580, obsahuje úhrn lutheránských vyznání víry, z nichž poslední (*Formula Concordiae*) vzděláno r. 1577.

hic salta! Protož povětrná jest řeč, že evangelíci nezvykli svých konfessí měniti, poněvadž zřejmé jest, že několikrát Augšpurská konfessí změněna, opravena, vysvětlena jest.

Mezi tím ptáme se, může-li M. Martinus slíbiti, že již s jinými svými (vedlé nichž sobě jakousi neproměnitelnost osobí) na vrch světla přišli a kam výš postoupiti nemají? My jsme se v apoštolovi dočtli, že zde z částky poznáváme, z částky prorokujeme, 1. Kor. 13, 9. Dokud pak jest částka, dotud není celá věc; a dokud není celá věc, dotud vždycky přibývati můž. Protož se nestydíme
 10 s učedníky Páně volati: Pane, přispoř nám víry,^s totiž i světla vláry i udatnosti víry, samému Písmu svatému zanechávající té cti (v originálu jeho), že se měniti a opravovati nemá a nemůže.

Čtvrté, zveličuje M. Martinus mladých našich položené slovo *pletichy* a vykřikuje: Tak hle Evangelíci svým spřízněným a příkrytým budou pleticháři, kteříž se k nim lísají a loudí, aby s *druhými pošmournými pokrytci* je o ten přešlechtilý artikul o večeři Páně a o samého Krista, všeho světa Vykupitele, Pána slávy a všudy přítomného opatrovníka, hlavu církve křesťanské, připravili a obloupili. Ale nedopustil tomu sám Pán Ježíš Kristus na věky.
 20 O čemž brzy šířeji a gruntovněji.

Odpověď. Není-li tato mistrova řeč pleticha, nech to svět soudí. Z počátku nazval tento spis některých kněží našich prozřetelnou radou, moudrým zdáním a horlivým napomenutím, za zlé pokládaje starším Jednoty, že ho neoblíbili. A teď pak jak jej haní! jak proti němu bez paměti horlí! A jako by jej byli starší kanonizovali, tak z něho proti nim consequencí vyvodí a evangeličky proti nám (a druhým pošmourným pokrytcům) k vojně strbuje, že je prý o Krista i o večeři Páně připraviti chceme. Ó nemoudrá horlivosti, a mnohem ne-
 30 moudřejší než těch našich mladých, ješto by na tom místě jsa, měl se uměti hamovati! Milý kněže Samueli, jen vy nás a svátosti našich neodsuzujte Krista, my vás jeho neodsoudíme, přejíce vám, jako i sobě, abyšte v tom potěšeném artikuli, jak nejsladší můžete a umíte, potěšení sobě zakládali, a my také.

Že pak tu opět a tak často již své spojení s námi přijetím a prikrytím nás a reformatů nazýváte a odrháte, věrte, že vás to nic nectí; nebo mudřec praví, že to není povaha moudrých nepřijemné dobrodiní omlouvati, Sir. 18, 19. Nebo nechť jest tak, že jste nás (větší snad jsouce počet) k sobě
 40 přijali; což pak jste tu učinili než vůli Boží? Přijímejte se vespolek,

M. Martinus
bez paměti
horle všecky
v hromadu rotl.

Nepříjemný
omluvač.

^s Luk. 17, 5.

dí Písmo, jako i Kristus přijal nás v slávu Boží, Řím. 15, 7. A koho jste přijali? Svě spolukrajany, spoludědice vlasti, spolusyny svatých předků a mučedníků Českých etc. Medle, kněže Samueli, nelitujte své vliďnosti, byla-li jaká. A mezi tím také nechľubte se tím, čehož nebylo, o čemž výš.

Naposledy, valchuje ten paragraf, kterýž položili kněží naši, k mírnosti křesťanské a snášelivosti společné radice, takto: Na ceremoniích Pánu Bohu a církvi málo záležel, a smyslové od sebe rozdílňí, buď ti pravější neb mylnější, samy z sebe ani nezatracují ani spasení nedávají. Nejvíce před Pánem Bohem platí pobožnosť, kterouž vzdělává kázeň svatá; nejvíce tedy hleděti se musí na řád a kázeň, kteráž jest nejpřednější klénót Jednoty.

Z těchto slov tak mizernou consequencí trojí dělá mistr, že hanba. První z těchto slov *smyslové pravější neb mylnější* nezatrati ani nespasí. Nu tedy (praví), věř kdo evangelium neb nevěř, smýšlej o Bohu zle neb dobře, neškodí.

Horlivost
mistrova bez
umění, na smy-
slech spasení
zakládajícího.

Odpověď. Totě právě sofistská dialektika, když jeden dí víc neb méně, aby druhý závěrku udělal, tedy všechno a neb nic. Kněží naši mluví o rozdílném smyslu při víře, tento pak o víře a nevěře rozumí. Ale nač jsou ty lapačky? Tak ani Písmo svaté neostojí. Ku příkladu píše Mojžíš, že dává Bůh lidu svému mannu z nebe poručil, aby sobě každý ku pokrmu nazbírál gomer na jednoho člověka, i dokládá, že nazbírali jiní více, jiní méně, Exod. 16, 16. 17. Také-liž tu mistr řekne, že jedni zbírali, druhí nezbírali? A nač ta bez umění horlivost, bratřím u víře a smyslu mdlým spasení odjímati? Má-liž toho mistr na apoštolích příklad, v jejichž církvích při několika artikulích nejednostejní smyslové byli? Jako někteří smýšleli, že se rozdílu pokrmů šetřiti má pro svědomí, jiní, u víře silnější, že netřeba. Kdež nemožné, než že jedněch smysl byl pravější, jiných mylnější. A což apoštolé, křičeli-liž jako tento, že jedni z nich nevěřili evangelium, a neb že jedni konečně zatraceni budou? Nikoli. Nýbrž odvodili od takového jedněch proti druhým horlení učlice, aby se snášeli, že ne všech jednostejné jest umění. Viz Řím. 14. a 1. Korint. 8. A medle, kdyby kdo z utrhačů tak argumentoval: Luter pochyboval, aby epištola k Židům a Jakubova apoštolská psání byla, jiní pak Luteráni tomu věřili. Ergo u Luteránů volno jest apoštolským psáním věřiti neb nevěřiti: jak by se to líbilo? Neřekne-li sám, že to sofistství jest? jakož jest. Podobně tedy nech sobě tuto odpoví. Nemluví zajisté kněží naši o víře neb nevěře evangelium, ale o smyslech rozdílných při některých v rozepři zůstávajících otázkách, na nichž spasení nezáleží, proto že víc k theologicckému

osvícení přináležejí, nežli k víře prostých, pobožných křesťanů. Ti mají před sebou prostičkou cestu pravdy evangelium, po níž kdokoli jde, i ten nejloupější, nezbloudí, Iz. 35, 8. A Mojžíš zapsal, že, ač manny oné jeden více nazbíral, jiný méně, však když na gomer měřili, nezbyvalo tomu, jenž více nazbíral, ani ne nedostávalo tomu, kterýž méně, ale každý měl tak mnoho, jak mnoho snísti mohl, kromě když někteří hltaví nad potřebu brali a k ránu schovávali, zčervivělo jim to a zsmradilo se, Exod. 16, 18. Tak se nám duchovním Izraelitům v zbírání duchovní manny (slova Božího a 10 známosti tajemství jeho) děje, že, ač nazbírá jeden víc, druhý méně, žádný však zbírající hladem neumírá, proto že evangelium svaté (buď v hojnější neb skrovnější míře přijaté) Boží mocí jest k spasení každému věřícímu, Řím. 1, 16. (NB.) každému, bez rozdílu větší neb menší míry. My tak smýšlíme, a vedlé toho žádnému věřícímu v Krista pro mdlejší víru a nedostatečnější smysl spasení neodjímáme jisti jsouce, že v tom zákon lásky plníme. Kdo jinak činí, nech se v tom opatří, na jaký základ smysl svůj staví. Patrné však jest, že toho nečiní žádný kromě těch, kteříž sobě hojnější nad jiné smysl přivlastňují; ale nech hledí, aby jim ta zbytečná 20 manna (ti vysocí, jimiž pýchají, smyslové) nezčervivěla a nezsmradila se.

Druhé, nelíbí se knězi Samuelovi, že tu naši kněží praví: Nejvíce před Bohem platí pobožnost, proti tomu veda řeč učedníků: Pane, k komu půjdeme, a ty slova věčného života máš? A my jsme *uvěřili a poznali*, že jsi ty Kristus, Syn Boha živého, Jan 6, 68. Kdež tajná jest proti nám consequencí, jako bychom více pobožnosti, to jest skutkům dobrým, nežli víře připisovali. Ale odpověď. Nemluví kněží naši o obracení lidí k Kristu a ukazování jim prvního gruntu spasení, ale o těch, kteří 50 již uvěřili, jak a čím víry své dokazovati, a neb, jakž apoštol mluví, povolání a vyvolení své pevně činiti mají, 2. Petr. 1, 10. A v pravdě žeť nyní podobné příčiny máme, jakéž měl svatý Petr a Jakub lidi od marné, ústní víry k skutečné víře, jenž se pobožností opravdovou pronáší, vésti (viz 2. Petr, 1, 5). Nebo tu ó jak mnoho svodu jest! I ďablové zajisté věří, dí apoštol, a však třesou se. Nechceš tedy věděti, člověče marný, že víra bez skutků mrtvá jest? Jak. 2, 19. 20. Nebo co jest po stromu bez ovoce? Vyfat bude, dí svatý Jan, Mat. 3, 10. Co po ratolesti v kmen Krista vštípené, nenese-li ovoce? Odřezána bude, uschne, v ohni shoří, dí sám Pán, Jan 15, 40 2. 6. Též: Ne každý, kdož mi říká: Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdož činí vůli Otce mého, Mat. 7, 21. A ohlásil, že na posledním soudu těm království věčné přisouzeno

Na víře bez
skutků záleží-li
spasení?

bude, kteříž víru svou skutky pronášeli, Mat. 25, 34., ješto, aby tam na jaké smyslu subtilnosti vytazování a podlé toho soudu činění býti mělo, v celém Písmě svatém nečteme. Summou tedy víry sprostnost a lásky vroucnost jest pravé křesťanství. Protož svatý Pavel řekl, že, by znal všechna tajemství, a měl by víru tak velikou, že by hory přenášel, však nebude-li lásky míti, všechno to mu nic neprospěje. 1. Kor. 13.⁹ A Spasitel sám: Amen, amen, pravím vám, nenarodí-li se kdo znovu, nemůž viděti království Božího, Jan 3.¹⁰ Summou, všechna Písma svatá, zákon i evangelium a všickni skutkové Boží (stvoření, vykoupení, posvěcení), jako i svědomí živé¹⁰ všech lidí osvědčují to, že kdo příjemný býti má Bohu, musí se jeho báti a činiti spravedlnost, Skutk. 10, 34;¹¹ proto že Bůh náš svatý jest a v ohavnosti má činitele nepravosti, aniž jinak můž pro neproměnitelnost svatosti své na věky věků. Čistěť jsou oči jeho, nemohou hleděti na zlé věci, Abak. 1, 13.

Svod tělesných
evangeliků.

Tělesné tedy jest vaše evangelium, kněže Samueli, jestli že jen o víře bez skutků vždycky lidem mluvíti a tím neopatrně lest a převrácenost lidského srdce, jenž se rádo odvrací od Boha svého, a tvárností místo pravdy sebe svodíc shromazďuje sobě hněv ke dni hněvu etc., štemflovati a skrze²⁰ to pobožnost (ješto zaslíbení má nynějšího i budoucího života)¹² pošlapávati chcete. Ne tak Kristus evangelium kázal, ne tak apoštolům kázati poručil, samu totiž víru, ale pokání a víru. Mar. 1, 15; Luk. 24, 47. Myslíti tedy nám jest na to, jak nám milý jest Kristus, život náš, a spasení v něm složené, abychom evangelium měli, ne kteréž by nám na jazyku sedělo, ale kteréž by nás znovu rodilo. V jakémž živém živého evangelium předkládání nemáme-li se mnoho čím před vámi chlubití (pro podešlou skrze svobodné vaše evangelium osláblost), to aspoň máme napřed, že hledíme a uvažujeme, kterak nám nápravy potřebí; a že ta jest pravda v Ježíšovi, složití³⁰ první obcování podlé starého člověka, rušícího se podlé žádostí oklamávajících, a obléci nového člověka, Efez. 4, 22. O čemž vy a vám podobní ani téměř slyšeti nechcete, jen na tom: evangelium, evangelium, evangelium, víra, víra, víra, se založivše; ješto Bůh dávno, že to svod jest a oklamání, osvědčil, Jer. 7, 4.¹³

Bez jha Kristova
na se brání není
v Kristu odpoči-
nutí.

Protož pamatujte, kněže Samueli, že to písmo o nalezení v Kristu odpočinutí duší věrných jinak vykládáno býti má, nežli o povrchní víře neb pokloně. Nebo se

⁹ 1. Kor. 13, 2. ¹⁰ Jan 3, 3. ¹¹ Skutk. apošt. 10, 34. 35. ¹² 1. Timoth. 4, 8. ¹³ Neskládejte naděje své v slovích lživých říkajíce: Chrám Hospodinův, chrám Hospodinův, chrám Hospodinův jest. Ale jestli že všelijak polepšíte cest svých a předsevzetí svých atd.

celá slova Kristova vzítí mají takto: Vezměte jho mé na se, a uče se ode mne, nebo jsem já tichý a pokorný srdcem, a naleznete odpočinutí dušem vašim. Jho mé zajisté jest rozkošné, a břímě mé lehké. Mat. 11, 29. 30. Hle, odpočinutí duše cesta! Jho a břímě Kristovo na se brátí, totiž v práci skutečného života Kristova následování se vydávati, aby snad hříchy našimi (kdybychom jich v svém těle panovati nechali) nebyl znovu křížován Syn Boží, ale raději mocí smrti jeho aby v nás křížováno bylo tělo hřícha s žádostmi a vášněmi. K čemuž aby kázeň svatá užitečně napomáhala, 10 proto ji zřídil Kristus, a užívali v církvích svých apoštolé.

Ale třetí sobě tu usmlísek z našich kněží strojí M. Samuel, že *řád a kázeň nejprzednější klénodem Jednoty nazvali*. Evangellici (prý) mají za svůj nejprzednější klénot *Krista Ježíše*; nebo mimo ten grunt jiného základu žádný položití nemůž.

Odpověď. Jaký to opět skok od klénotu k základu? Vždycky-liž pak z cesty? Jiná věc jest základ domu a jiná klénot v domu. Mezi tím sám v příčině XXVIII. Habermannovy Modlitby nazval drahým klénodem evangelických a v závěrce spisu tohoto Českou naši konfessí nejprzednějším klénodem; 20 a my toho nevalchujeme, proto že mluvení to dobré jest, aby, čehokoli sobě vysoce vážíme a vážití máme, klénodem jmenováno bylo. Již pak může člověk jiné a jiné klénoty mlíti, jedny nad druhé dražší. Že pak svatá kázeň toho jest hodna, aby nejprzednějším klénodem (mezi služebnými pomocmi) sloula, potvrdí nám J. Saubertus v své napřed připomenuté knížce o církvích evangelických (opuštěné) kázni.¹⁴ Též vysoce osvěcený theolog, M. Bucerus, kterýž pověděl, že řád a kázeň církve jest trůn a majestát Kristovy v církvi residenci.¹⁵ Protož že nejprzednějším Jednoty Bratrské klénodem nazvali kázeň, míní se to mezi těmi věcmi, kteréž nás dělí. Ježíš 30 Kristus zajisté, společný klénot náš, základ náš, hlava naše, sláva naše, Bůh a Pán náš, neděli nás, proto že společný jest. Ale aby z něho také všecko tělo evangelických církví společně spojeno a svázáno bylo po všech kloubích přísluhování, k vzdělání svému v lásce, po tom toužíce, toho namítali ti naši, a ne zle podlé apoštola, Ef. 4, 16. Odkudž i ducha lásky v nich a nás poznati mohl, že i s tím, což za nejdražší klénot a poklad máme, se všechněmi evangelickými církvemi zdělití se a s nimi to společné mlíti žádáme.

Řád a kázeň
veliký klénot
církví těch, kte-
réž jej mají.

¹⁴ Viz svrchu, str. 305. ¹⁵ Slanský, Listové a jednání Bratří s Luteriány, fol. 33a (ruk. v Herrnhutě), otiš. ve Fontes rerum Austr. 2, XIX, 63. Tu zajisté text je pokažen, neboť čteme tu zcela bez smyslu: Řád a kázeň církve jest trůn majestát a neb bytu a assistentie Kristova v ní. Komenský patrně podává svrchu správný text toho výroku.

XXXIII.

Pěkný jest sám v sobě důvod, kterýž tuto vede kněz Samuel, kdyby ho hned zase sám nepodvracel. Praví zajisté, že z těchto přezlostných věcí lépeji a užitečněji sobě do vlasti pomáhati nemůžeme, jako jednomyslným a pokorným předně u milosrdného Boha (pokáním, skroušeností, modlitbami a v šlechetném obcování pravého křesťanství osvědčováním) smilování; potom u vrchností křesťanských (žádostmi a prosbami společnými a svornými) lítosti, rady, přimluv a pomoci vyhledáváním. Bůh pak že od modlitebníků nesjednocených uši odvrací, a lidé rozumní od nesvorných lásku etc. Těž když by se Bůh do vlasti milé navrátiti dal, že potřeba bude lásky a jednomyslnosti etc.

V ústech med
a v srdci jed.

Odpověď. Ó přemilá slova, kež jest při vás také srdce! Nastrož nás, Hospodine, k tomu z obojí strany, abychom vykořeněc podešlou nelibost, hořkost, zášť, a cokoli není z Ducha tvého, srdečnou láskou se spojili a tím způsobem kříže sobě vespolek polehčujíce a na pokání a modlitbách jednomyslně trvajíce, od tebe milosti a milosrdenství očekávati mohli!

Ale máme-liž pak věriti, kněže Samueli, že srdce vaše v věci této upřímé jest? Rádi bychom, než co k tomu hned připojujete, 20 bázlivé nás činí. Nebo, ach, jak vzdálené jest od slov těch postupování vaše, i ta sama hned následující slova. Jednou rukou ukazujete nám chléb a druhou kámen, a neb raději, jako Joab,¹ jednou rukou nás objímáte a druhou meč k boku sázíte. Nebo kdež byste měli nás sjednocené k zůstávání v tom sjednocení a neb k opravdovějšímu v něm se obnovení napomínati, vy opět nenávisť jedněch proti druhým jítříte a tak roztržku činíte, připomínajíce k zošklivení nás lidem dobrým věci na díle zahrabané, na díle z vašeho zlosti proti nám nakvašeného srdce kypící.

M. Martinius
kališných a je-
zuitů při proti
Jednotě Bratrské
na se bera
pronáší svou

Nebo nač jest to knížky Prostějovské, před 80 léty 30 od kališných kněží proti Jednotě vydané a falešnými, lživými nářky naplněné připomínání a nářků těch opět rozprostírání? Jako i D. Šturma jezuitů šesti důvodů, že Jednota Bratrská z Boha není, allegování? Co pak to jest k lásce nám podávati příčin, nepřátel našich přejímání a štemflování proti nám při? Co muži Boží, Luter, Filip, Bucerus, jiní dobrého při Jednotě naši viděli a o tom vůbec psali, to vy všechno mijíte, naproti tomu nepřátely naše proti nám vedete, tím způsobem na sobě pronášejíce:

¹ O zabiti Amasově skrze Joaba viz 2. Samuel. 20, 9—13.

1. Srdce zlobivé, chtivé k shledávání, kde se jen co najítí dá proti nám. 1. Zlobivost.

2. Srdce neupřímé, zdvihajcí nářky proti nám učí- něné a nářků těch odvedení, kteréž se hned tehdáž stalo, ani nevzpomínající; v čemž i bláznovství své vůbec osvědčujete. Nebo udělejte to před právem světským, a když obžalovaný řádnou odpovědí nevinu svou ukáže, vy zase žalobu týmiž slovy jako prv opétujete: neokřikne-li vás soudce? Nebo nečiní-li odpověď dosti, repliky potřeba, ne aby zase první slova, na něž již odpovídáno, týmiž syllabami co straka štěbetal. Vy pak tuto jen opét nepřítel našich slova, na něž již odpovídáno, vedete. Et hoc quid est nisi actum agere?

3. Pronášíte také k nám srdce neukojitedlné. Nebo onino byvše odpovědí podělení umkli, vy pak jízlivější jich, reassumujete při jejich proti nám; a to či? Společných nepřátel, na jejichž soudu tak dobře vy zůstanete sektářem jako my. 3. Neukojitedlnost.

4. Pronášíte také srdce lstivé netoliko již k nám, ale i k čtenářům, chtějíc jim mlhu před oči udělati, aby se jim jiné zdálo, než jest. Pravíte zajisté, že naši předkové vydali šest příčin, proč nemohou k *evangelíkům* přistoupiti, a proti nim že vydal p. p. Vojtěch z Pernštejna (jehož veliké titule a sídel jeho páteř vedlé zvyku svého vyčítáte, jen aby všecko, co proti nám vedete, veliké bylo) deset příčin, pro kteréž on s *jinými evangelíky* nemůže k nim přistoupiti. Ó křivolakosti, o falši! Předně zajisté není v té knížce ani jedné ani druhé žádničké zmínky o evangelících, aniž kdy jak živi předkové naši psali, že k evangelíkům přistoupiti nemohou; ale o tom psáno bylo, proč k straně pod jednou neb pod obojí (totiž kališným, od nichž nucením svědomí svého byli se oddělili) navrátiti se nemohou. Bylo to zajisté psáno léta 1554, když ještě kališná strana panovala. Neupřímně tedy předky naše udává M. Samuel a čtenáře podvodí!

Co se samé té knížky proti Jednotě léta 1557 v Prostějově vydané dotýče, pravda jest, že byla pod jménem p. p. Vojtěcha z Pernštejna vydána, a však sepsána od kněží kališných, jen že vyžebřali (víceji uškoditi troufajíc) páně dovolení, aby pod jeho jménem vyšla. Jakž se z tohoto dvěho vidí: Jedno, že pán ten proti Bratřím tak jízlivý nebyl, jako ta knížka, nýbrž na svých gruntech několika zborů maje, nad nimi ochrannou ruku držel. Druhé, že když Bratři na touž knížku odpověď dávali, osře dosti (s omluvou Jeho Milosti pánu) to činili, svobodně autory v klamích stíhající; a což by jim to pán trpěl, kdyby autorem byl? Co neměl moci pomstiti se vypověděním jich neb jinak? An kněz

Knížka
Prostějovská od
kališných se-
psána.

Samuel, nejsa panu z Pernštejna roveň, kdo mu protimyslnost učiní, hned se vymstiti hledí. Není tedy hodno s těmi starými matlaninami, kteréž M. Martinius dávno zahrabané zase odhrabává, meškati se. Líbí-li se jemu v nich se kochati, nech se kochá; nám skutek dal svědectví, že jsme se s evangelií, když Bůh příčiny ukázal, rádi sjednotili, jakž prvé v Prusích a v Polště,² tak v Čechách léta 1609.

Učení Jednoty
Bratrské není
nové a neznámé.

Protož i to jest bouřlivé a nestydaté mluvení (při konci důvodu tohoto), že evangelikové nemohou k Bratřím přistoupiti, proto že (prý) od učení a víry, kteráž také od samých Bratří schválena a za spasitelnou vyhlášena jest,¹⁰ k *nějakému neznámému, novému a postrannímu náboženství odstupovati*, uchovej blahoslavená svatá Trojice! Ješto ví svět, že učení Jednoty naši známé jest církvím evangelickým hned od Lutеровých časů, a že není nové, ale před Luterem ještě rozhlášené, proto že to samo jest, kteréž od Krista v evangelium vydáno, od apoštolů po světě rozhlášeno, od Antikrista zatemněno a posledních těchto časů zase, napřed v Čechách skrze Husa a předky naše, potom v říši a okolních královstvích skrze Luteru a jiné Boží nástroje obnoveno. Protož netřeba ani vám k nám, ani nám k vám přistupovati, ale toliko jedno jsouc v duchu pravdy sstoupiti se,²⁰ abychom také jedno byli v duchu lásky, a tím způsobem obojí co nejbliže přistupovali k Kristu a pravdě ducha jeho.

Nerozvážlivé
pomyjemi hý-
bání.

Že pak kněz Samuel Šturma jezuitu také tu přivodí, kterak šesti důvody prokazoval, že Jednota Bratrská z Boha není, tu právě jedovatou mysl svou a ducha rotničího proti spolusjednoceným svým pronáší. Nebo zdaž neví, že se týž Šturm šturmováním svým ani konfessí České obecní nechybil, aby ji přes vochli svých ústípků protáhnouti neměl? Též že titíž společní nepřátelé naši totéž, i horší ještě věci o jednotě Luteránské mluví a píší, jakž třeba z toho, co stavové v Apologii své³⁰ druhé, léta 1618 vydané (v kvaternu P. a Q.) z Vitolida Poskoka, Šturmovu continuatora, poznamenali, viděti: že zbíraje proti Bratřím ouhony ten scribent, mnohem špinavěji a hanebněji o D. Luterovi a náboženství Luteránském píše, nežli kdy o nás psáno bylo. Ale poněvadž to nechutné Satanovy pomyje jsou, nechutný sám, kdo jimi hýbá a smradí.³

² V Prusku roku 1549, v Polsce roku 1570. ³ V příloze číslo 42. k uvedené druhé Apologii stavův (z roku 1618) podán obšírný výťah ze spisu Vitolida Poskoka proti vyznání Augšpurskému a jeho vyznavačům. Týž výťah jest u Skály, I, 339—346. Těchto 21 odstavců, jimiž dorážel na vyznání Augšpurské, bylo přídavkem z roku 1613 ku polemickému spisu tohoto spisovatele, vydanému roku 1589, obrácenému proti Bratřím, jenž slul: Kaule Danielova, kterouž podává

XXXIV.

Budeme-li v exilium déle zůstávat, budeme pomoci ještě potřebovatí cizích národů, což bez svornosti býti nemůž, poněvadž by nás odevšad (nesvorností nám vytýkající) hnali a pomocí nám nečinili, jakž se Bratřím, v Anglii kolekty na všecky veřejně exulanty České vyhledávajícím, již stalo.

Odpověď. Na dobrou opět cestu nastupuje M. Samuel, že v exilium svornosti a lásky bratrské (kterouž my v Jednotě z milosti Boží mezi sebou máme i s jinými míti žádáme) všechněm potřebí. Ale což? hned zase z té cesty zchází a k různicím a nelásce příčinu dává, netoliko křivých věcí proti spolubratřím vyhledáváním, ale také duchem lakomým na věci jejich se potahováním. A v tom zdá se, že již k hlavnímu intentu svému přichází, aby žebrákům vyžebnaný chléb vydřel, a neb je zbil a z nich lidem divadlo udělal.

Svornosti v exilium potřebí, ale upřímně.

Začíná to pak od svornosti, však tak, že hned v přístupu sám s sebou nesvorný jest, sám sebe v řeči a rozumu utýkaje. Práví zajisté, že svorní býti máme proto, abychom u cizích národů pomocí užívatí mohli; a hned vede 20 příklad, kterak ani to neplatí. Nebo ač (prý) Bratři jménem všech exulantů v Anglii pomoci hledali, však nenalezli. Než dokládá: Ale (prý) našli v jiných provinciích a městech, a to jde ovšem z toho, že jménem generálním všech Českých exulantů žádosti své jim přednášeli.

O kolektách a pomoci cizích.

Odpověď. Ani tak nevykroutl argumentu svého. Nebo jestli žeť pro svornost a společní titul někde jsou obdržány a někde neobdržány kolekty, tedyť ten důvod někde platí, někde neplatí; a tak platí i neplatí. Ale podvod jest a nepravda v věci samé, totiž že bychom jménem generálním všech Českých exulantů almužnu vy- 30 bírali a neb ji žádali. Nikdy se to nestalo, nýbrž to nám v Anglii věc zkazilo, že jsme ne na samy osoby duchovní, ale i politické pomoci žádali, a oni obojích podpisy viděli. Nebo poněvadž tam pře národu našeho (pro kterouž toto trpíme) se neschvaluje, báli se zlých consequencí, že by snad ty kolekty k něčemu jinému od politiků obráceny býti chtěly, nežli ku potřebě chudým; i odepřeli. A tak, hle, více nám překazila na tom místě nežli pomohla svornost naše, duchovních s politickými.¹ Abychom pak v Nyderlandu

draku pikhartskému, jinak valdenskému. Na tyto útoky Bratři odpověděli obšírně v Pravdě vítězíci roku 1614, přídavek IV: Kaule Danielovy neb raději Poskokovy str. 193 a 197; srovnej též Jirečkovu Rukověť, II, 134.

¹ S tím se ovšem zcela shodují slova vyjádření vlády anglické: „propter quasdam difficultates et consequentias non posse illis concedi collectas in regno

neb jinde veřejným všech exulantů Českých jménem zbírek hledati, ovšem dojíti měli, to žádná pravda není, a na věky toho neprokáže, by pak ještě více svědků a svědectví proti nám shledával. Jakož pak jimi celých deset listů naplnil, vše nadarmo, proto že nevina a pravda na skále nepohnutelnosti založeny jsou, žádným klevet a sofizmat větrem a chřestem podvrátiti se nedají.

Proč a jak Bratři
u cizích církví
pomocí hledati
začali, pravdivá
historia.

Nežli pak na ta jeho allegáta odpovídati budeme, za potřebné soudíme oznámiti čtenářům samu věc, *co se to, proč a jak s tím u cizích církví almužen hledáním stalo.*

Když po sjednocení našem v Čechách léta 1609 při svém řádu zanechání jsme, hleděli jsme v něm státi a s titulem Bratrství pravdy také (beze škody kohokoli) ostříhati až do těchto časů; řád pak Jednoty s sebou i toto nese, abychom o sobě všickni řádem tím spojení věděli a vespolek o sebe k dobrému pečovali. Když tedy exilium nastávalo, kněžím v létu 1625 a 1626, patronům a posluchačům léta 1627: vidělo se za dobré obmysliti místo jisté, kam bychom společně ustupovali k společnému v exilium Pánu Bohu a sobě vespolek sloužení. I vyslali jsme, jednou i po druhé, k spolubratřím svým do koruny Polské a obdrželi to radou a pomocí jejich, že se nám vrchnosti jejich zamlouvaly, zvláště vysoce urozený p. pan Rafael, hrabě z Lešna, vývoda Belský etc., kterýž svá dvě města, Lešno a Vlodavu, za útočiště nám vykázal. Ale že Bratřím Moravským i daleko i pro nebezpečenství vojenská nepřípadno to bylo, vyslali jsme také do Uher k některým vrchnostem schránky hledati, a zvláště k Jeho Milosti panu p. Jiřímu Rákóczimu, nyní Sedmihradskému knížeti, od něhož také milostivá resolucí obdržána, a nám na panství Pouchovském a Lednickém ukázáno místo, a puštěna k služeb Božích konání svoboda. Tu tedy v těch místech na osmý již rok pod ochranou Boží a milých vrchností zůstáváme, žádného však jiného z krajanů, kdokoli se na táž místa vedlé nás schránil, od sebe nepudíce, jako ani našim, kteří se jinam obrátili (jako někteří do Mišně), za zlé nemajíce. Nedopouštěli jsme pak po všecken ten čas kněžím našim na žebrotu se rozbíhati, opatrující sami, jak možnost stačovala, aby žádný předce nesnesitelné nouze netrpěl (což dávní řád Jednoty jest, a D. Luterovi velmi se líbil, jakž připomenuto na str. 373.), a to netoliko z kněží, ale i z lidu potřebného, dobrodiními, jakáž kdy od dobrodinců míst

Angliae.“ Skutečně měli s sebou sběratelé dva listy poručné, jeden podepsaný od starších Jednoty, druhý od polských pánů: Rafaele Leszczyńského, vojvody Belzského, Ondřeje Reje z Nagłowic, Vojtěcha Bojanovského a Jana Schlichtinga z Bukovce (viz Lukaszewicz na místě již uvedeném.)

těchto přicházela, s nimi se zdělující. Až pak, když se ku prodloužení exilium našeho neomylně schylovalo, a sama nevyhnutelná potřeba (když v těchto místech pomoci a dobrodiní mýjela) nutila na cesty nějaké pomýšleti; a poněvadž jsme od některých theologů z Nyderlandu návěští měli (s nimiž correspondenci naše i prvé již, hned v vlasti bývala), proč my pomoci také nehledáme, jako jiní kněží, netoliko z Falcu, ale i z Čech, tytýž po jednom, po dvou, po třech přicházejíce a almužen užívající. Trefil se k tomu v týž čas z Anglie (kdež se paní manželkou a dítkami v exilium zůstává)

¹⁰ urozený pan Jan Křištof Pergar, k témuž radě v Anglii a jistou naději čině, zvláště byli-li by politici přivzati, mezi nimiž že tu v Lešně velikou nouzi vidí, že mu divati se líto. My nekvapili, ale užívali jsme rozmyslu a dobré rady, netoliko mezi sebou do Slizska a do Uher (kde kteří z starších Jednoty byli), ale i panstvo své v exilium k radě berouce i vrchnosti místa tohoto a jiných zdání vyhledávající. Rada byla všech jednostejná: Poněvadž jsme posavád od cizích církví pomoci hledání se zdrželi, a nyní nouze tlačí, abychom ve jménu Božím také užiti ohledali, a aby se poslalo do Anglie, do Nyderlandu, do Švejcár po dvou osobách, kněz

²⁰ a politik, tím úmyslem, požehná-li Bůh, aby k tomu celá Jednota právo měla, ne k vysypání toho, což by přišlo, pojednou mezi všecky, ale ku podělování odtud nuzných, dokud by trvalo, napřed kněží (kteří řemesel a živností provoditi buď neumějí, neb pro věk nemohou, neb pro povolání a pohoršení nelze), potom i jiných, žádného nuzného, k Jednotě přináležejícího nevyměňujíc. Nebo abychom jiné kněží, ovšem pak všecken rozptýlených krajanů obor pod svou péčí bráti měli, to nám na mysl nepřišlo, proto že nám toho žádný nikdy nesvěřil; nám dosti bylo učiniti podlé apoštolského vyměření: Paste stádo Boží, kteréž při vás jest. 1. Petr, 5, 2.

³⁰ Protož se i listové naši žádající i přímlyvy dobrodinců (jakož stavů evangelických v Polště, když při šťastném korunování Jeho Milosti krále Vladislava v Krakově² shromáždění byli, tak i Jeho Knížecí Milosti Jana Kristiána knížete Břežského a k králi Englickému Jeho Milosti kurfiřta Brandeburského) jen toliko na Jednotu Bratrskou, z Čech a z Moravy v Polště a v Uhřích exulující vztahují. A podpisové listů našich všudy jsou takoví:

Seniores Unitatis Fratrum e Bohemia et Moravia dispersorum,
N. N. N. N., ecclesiastici et politici.

Nebo poněvadž společná žádost byla a pro společnou obojích
⁴⁰ potřebu, vidělo se také přítomným pánům politikům podepsati svá jména a přitisknouti pečeti své. Jakož pak to učinili zejména tito:

² Vladislav IV. korunován byl v Krakově roku 1633.

Pan Jiří z Valdštejna.

Pan Jiří Sádovský z Sloupna.

Pan Vilém Dobříkovský z Malejova.

Pan Jan starší Vlk z Kvítkova.

Pan Mikuláš Lukavecský z Lukavce.

Pan Simeon Daniel z Semanína etc.

Ti všichni, kdekoli bude potřeba, přiznají se: 1. že se nemnílo jinak než Jednotě; 2. že tím ne tak sobě pomoc obmyšleli, ale více jiným potřebnějším; protož také někteří z nich odtud posavád nic nedostali a nežádali, inspektorství toliko, aby se řádně rozdělovalo, k sobě přijavše. K tomu dali jsme vyslaným katalog kněží našich a těch, kteří spolu s námi zde exulující losu našemu obcují; též Řád Jednoty naší, málo před tím Latinské vytištěný,³ aby se vědělo, kterým církvím se pomoci hledá. Naposledy dána jim instrukcí, jak to mají církvím vysvětlovati, na koho se tuto vlastně pomoci žádá neb nežádá, aby něco na omyle nebylo; jakož pak to činili, a kdekoli potřebí bylo, rozdíl mezi Jednotou Bratří Českých a jinými evangeliky Čechy ukazovali i napřed jmenovaný rejstřík kněží Jednoty, aby to na praeiudicium jiných přicházejících kněží nebylo, vypisovati dali; kteříž výpisové za nejedněmi církvemi se najdou.

Aniž se říci může, že by dobrodincové nevěděli, komu dobrodiní udílejí, proto že přední theologové prvé již o Jednotě věděli, a jiným se to vysvětlovalo. A Iohannes Iacobus Breitingerus, přední církevní zprávece v Tiguru, posly naše laskavě přijav řekl: Již jsme čtrnácte publičních kollekt měli na exulanty, ale rád jsem, že příležitost mám v svých šedinách vám také, antiquorum sanctorum reliquiis (ostatkům starých svatých), posloužiti; jakož pak i tím titulem žádost naši církvi své přednesl. Odpisové také týchž církví nám, jako i vpisové jejich do knih příjmů ukazují, že věděli a rozuměli, komu dávají. Když se pak navrátili vyslaní, svoláno jest zase panstvo a starší zboru, přijati listové a od církví pozdravení; a poněvadž se vidělo, že ne všudy daremná byla práce, zřídily se osoby ku přijímání těch věcí a šafování jimi z politiků i duchovních. Kteříž na žádost naši společnou k sobě to přijavše, šafovali tím i šafují tak, že troufají netoliko Bohu a svědomím svým a inspektorům k tomu řádně zřízeným, ale i dobrodincům, a kdekoli jinde bude potřeba, z šafování svého počet vydati, proto že rejstra jsou, do nichž se všecky ty věci (listové, odpovědi, kvitancí, příjmové a vydání) zapisují; a tak se všecko, odkud se co přijalo 40

³ Lesnae 1633.

a kam vydalo, ukáže. Jakož pak již po dvakrát do konsistoře Amstrdamské (skrže jejíž ruce všecko z Nyderlandu šlo) rejstřík vydání poslán jest na žádost jejich.

Z čehož patrné, že bloudí a jiné v blud uvodí kněz Regius pravě, že jsme jménem všech orthodoxů z Čech kollekt žádali i je vyzdvihli, ovšem pak kněz Martinus, kterýž to jméno Fratres orthodoxi ještě šířeji bera, na všechny pod obojí obrací a všechny proti nám, aby dílu svého upomínali, svolává. Tak se na nás plní, což Šalomoun řekl: Statek přidává přátel množství, Přísl. 19, 4, tamto pak, co Sirach: Bývá přítel, kterýž se přitovaryšuje k stolu, Eccl. 6, 10.³ Dokud nebylo slyšení o nějakém důchodu v Lešně, nikdy knězi Samuelovi na mysl nepřišlo vzepřít se, jak se naši Bratři v Polště mají, mají-li co jísti, netrpí-li nouze? Než jak uslyšel o kollektách, hned se ozývá: Já jsem také bratr, krajan, smyslu dobrého etc. Ó kéž máme nyní zlaté nějaké hory, což by se Jednota rozšířila! Bratři a přátel bylo by dosti! Ješto ví kněz Samuel, že když on kollekty u králů, knížat a obcí evangelických zbíral (jakž patent jeho zní), my jsme se na něj nenutkali, ale aby své chudé opatroval, toho přáli. On tedy v naše věci proč nám sáhá? Ale přijde snad čas počtu jemu i nám, aby se ukázalo, jak se kdo o kněží své staral, a mnoho-li a kterým chudým rozděloval. Rejstra to, naše i jeho, ukáží.

Dovozuje pak kněz Samuel (po knězi Regiovi), že kollekty nám od některých církví poslané ke všechném Čechům exulantům přináležejí, těmito důvody:

Důvodové na-
prsto sofistíci,
že by ty kollekty
všechněm nále-
žely.

I. Že jsme v supplikaci k králi Englickému položili, že se stavíme jménem všechněch těch, kteříž, aby Kristu Pánu víru zachovali, zemskou vlast opustili a s námi (pastýři svými) do tohoto bíd moře se pustili; mezi nimiž jest kněží více nežli sto a jiných do čtyř tisíc.

Odpověď. A proč též supplikaci začátku nepřipojil: 1.

Quae nos exilii calamitas Poloniae Hungariaeque incolis iam ante annos aliquot ante oculos constituit etc. Též nižších slov: Britannia namque divinae ubertatis dotibus tam abundat, ut exundare illi ope aliqua in Sarmatiam usque et Pannoniam in proclivi sit etc. Nebo jestli žeť jsme my z Polska a Uher toliko suplikovali, do Polska a Uher toliko pomoci prosili, tedyť jsme ne jménem všech všudy exulantů Českých prosili. Podpis pak textovně ukazuje, kdo jsou to ti v Polště a Uhřích, kteříž prosí: Církví Bratří Českých, kteréž

³ Komenský cituje jindy pravidelně knihu Sirachovu, nikoli Ecclesiasticus, jak nazývá tuto apokryfní knihu Vulgata. Zajisté se tu nemíní Kazatel (Ecclesiastes).

někteří Valdenskými jmenují, starší a spolustarší, političtí i duchovní. Což pak tu zatemnělého jest?

Ale jste (prý) položili, že jménem všech, kteříž vlast opustili?

Odpověď. Tak a nejínák. Proto že ne všickni naši posluchači vlast opustili a za námi, pastýři svými, do tohoto bíd moře se pustili, ale kteříž to učinili, ty všecky jakož Bohu modlitbami svými poroučíme, tak i pomáhati a sloužiti jim, aby poslušenství svého nelitovali, žádostivi jsme.⁴

II. Druhý důvod, že jsme v psání k stavům a církvem Nyderlandským položili, *když před sebe pùstí vyslané naše, aby věřili, že předpouštějí okolo čtyř tisíc exulantů, a mezi nimi stavu panského a rytířského nemálo, kněží víc nežli sto, mnoho vdov a nemálo sirotků.* Ti všickni vaši dobročinnosti účastni budou ne podlé vůle své, ale podlé našeho, jak by kdo hoden byl a potřeboval, rozvržení a rozdělení, *a to s tou výminkou, aby na budoucí as obzvláštním nabíháním žádný vás neobtěžoval.*

Odpověď. A nestydíte se tak zřetelně převraceti slov i mínění našeho? Předně zajisté fortelně citujete paragraf našeho listu, vypouštějíce slova, kteráž naši nevinu a vaši lest ukazují. Tak zajisté stojí: *Credite admitti a vobis (NB.) e coetu Fratrum Bohemiorum per Poloniam et Ungariam dispersorum circiter quattuor mille exsules*, to jest: Věřte, že před sebe pouštíte (NB.) z shromáždění Bratří Českých, v Polské a Uherské zemi rozptýlených, okolo čtyř tisíc exulantů. A což dokládáme, že to nepůjde na rvačku, ale řádně rozdělováno bude s tou výminkou, aby žádný (totiž z těch, mezi něž rozdělováno bude) privátním jménem dobrodincům zaměstknání nečinil, na tomto společném dosti máje: to nám převracíte, jako bychom jiným kromě Jednoty naší dobře činiti zapovíдали. Protož M. Martinus, aby v očích čtenářů zádrhel udělal, hyperbolice (obyčejem svým) to slovíčko *ea item lege* vyložil: Ještě i s tou znamenitou výminkou.

A proč (jestli že M. Martinus upřímně s krajany zachází, že jsme všechněch jménem almužny brali, ukázati jim chtěje) z listu k generálštádům paragrafu toho, kterýž sem patří, nepoložil? *Vos autem praepotentes ordines compellare supplices audemus nosmet, qui exsulibus illis per regnum utrumque, Poloniae et Hungariae, dispersis etiam nunc antistamus ut seniores, et audemus id non dignitate quadam nostra fisi, sed sola indigentia adacti. Nec no-*

20. vobis] *tíšř. nobis, oprav. vzadu.*

⁴ Celá otázka o kollektách obšírněji se vykládá v Martiniově Obraně (str. 407 sl.), při čemž podávají se další doklady.

mine id agimus nostro solum (NB.), sed potius eorum omnium, qui hactenus a nobis subsidium consiliumque flagitare consueverunt. To jest: K vám, přemocní stavové, utíkatí se smíme my, kteříž exulantům těm po království tomto obojím, Polském a Uherském, rozptýleným i nyní ještě představení jsme jako starší. A smíme o to se pokusiti, ne na nějakou hodnost svou vzpoléhající, ale z přinucení samé nouze a potřeby. Aniž přicházíme sami svým jménem toliko (NB.), ale jménem raději těch všech, kteříž až posavad u nás pomoci a rady vyhledávati zvykli. Slyšíte-liž, mistře, kdo jsou ti všickni, jichž jsme jménem pomoci hledali? Vy-li jste ten, či jiní kněží a posluchači vaši, kteří u nás rady a pomoci hledati zvykli? Dáť-li by sic nám prostředky takové Pán Bůh, abychom i vám raditi a pomáhati uměli, učinili bychom to jako bratří rádi. Ale žádný nikdy břemene toho na nás nevložil, aniž jste toho kdy od nás požádali. A měli bychom se v to, což by i vašim vlastním soudem nic nebylo než pouhá všetečnost, dávati?

III. Třetí důvod bere z podpisu, kterýž v jednom listu uchytil, dvou z nás: Seniores Bohemiae; což on mistrovsky vykládá: Starší království Českého. Nebo kde to slovo vzal: království? V našich podpisích ho není. Proč toho genitivu: Bohemiae adiective nevyložil Česky, tak jako když se říká: Regnum Bohemiae, království České, rex Bohemiae, král Český, terra Bohemiae, země Česká, populus Bohemiae, lid Český etc.? Proč ne také: Senior Bohemiae, starší Český? A viděl-li pak, že jest tu ellipsis (vypuštění slovíčka pro krátkost, kteréž se dorozumívati musí)? Ó jak snadné bylo viděti, co se tu dorozumívá, kdyby nebyla mysl žádostiva lapaček! Nebo v listu jednom, kde málo ku podpisu místa bylo, tak ukráceně bylo položeno: Senior Bohemiae, jinde šířeji: Senior Fratrum Bohemiae, starší Bratří Českých, jinde opět: Senior Fraternitatis e Bohemia dispersae, starší Bratří z Čech rozptýlených. Nepamatoval tedy mistr na reguli: Verba intelligenda sunt secundum subiectam materiam, že se slova rozuměti mají o těch věcech, o nichž se mluví. Poněvadž pak supplikací naše nebyly za království České, ale za Bratří České, chtěl-li ellipsin doplniti upřímně, měl tak doplniti: Senior Fratrum Bohemiae neb Moraviae, totiž: Starší (Bratrstva) Českého, a ne tak spotvořile: Senior regni Bohemiae, starší království Českého. Nebo kdo nás za starší sobě zvolili, těm jsme (jako i on administrátorem těm, jenž ho míti chtěli), a ne jiným. Nevolilo pak nás království České, ale Bratrstvo České.

K tomu ví dobře, že Bratří Čeští mezi sebou starší mají; starší pak království Českého říci že jest fraška, poněvadž v království Českém žádné povinnosti není, kteráž by seniorstvím sloula. A však hle,

v té frašce předce se sobě líbí a provyskuje. Summou, kdyby kdo úmyslem sprostným, že to mluvení nepřipadné jest a pochybný smysl dává, napomenul, přijali bychom to; ale když se odtud vykroutití chce věc, kteráž nám ani na mysl nevstoupila, nevinu a sprostnosti své proti převrhlcům hájiti musíme.

IV. IV. Za čtvrtý důvod, že ty kolekty všechněm Čechům náleží, vede kněz Samuel svědectví kněze Regia a Hanzlinia z Apologie v Anglii sepsané a z listů z Zerbstu do Míšně poslaných. Ale v těch poněvadž není žádného nového fundamentu kromě těch tří, na něž již odpovídáno, netřeba znovu odpovídati, leč na důtky nepravé v nově přidané, jako že bychom i v církvích Luteránských v Brandeburské zemi, v Luneburce, Hamburce, Oldenburce a jinde pěkně almužny pod tím obecním jménem, pod tou jako formou a pláštěm všech exulantů přijali.

Odpověď. V místech Luteránských hledati almužny kdo nám zapověditi mohl, jako i Luteránům u reformátů? Nýbrž by kdo i u papeženců, židů, Turků pomoci užiti mohl, kdo mu za zlé míti iná? Kdo zajisté bídnému pomoci můž a chce, není Samaritán ani žid, ale bližní a bratr. A však známe se k tomu, že jsme vyslaných svých k žádné Luteránské církvi neposlali soudíce, že oni vyhnanců z říše a od nich nabíhání více mají, než jim odolati mohou. Ale vyslaní naši učinili to o své újmě, podlé příčiny v cestě poskytnuté a rady tam udělené, že se na třech Luteránských místech, v Luneburce (kdež však nic, kromě viaticum dvou tolarů, nedostali), v Hamburce a v Oldenburce opověděli a lásky užili, začož jsme my Bohu a dobrodincům těm poděkovali. Co dí: *a jinde* (totiž v místech Luteránských), to nic není, proto že nikdež jinde. Aby pak v těch třech místech podvodně vyslaní naši jiti a jménem obecním všech evangeliků něco jednati a za jiné, než byli, se vydávati měli, tomu nevěříme. Nebo aniž mohli pro listy, kteréž ukazovali museli, a tam nebyla žádost, než od rozptýlených v Polště a Uhřích Bratří Českých. Protož calumnia jest.

Jako i ovšem to, což se příliš nekřesfanský do-
Nářek těžký. kládá, že bychom skrze to jiným, v větším počtu po zemích Německých rozptýleným, dobrodiní předchvátiti, u dobrodinců dvěře zavřítí a tak dopustíc se *veliké nešlechtnosti, kteráž se svatokrádeži přirovnati můž*, velikou křivdu a bezprávi všechněm učiniti měli. Nebo zdaž jsme předchvátili, po jiných teprvá chodíc? Zdaž jini po kolikrát prvé nechodili, a my jsme, že nám předhvacují, nenařikali? Proč tedy nám se to děje? Aniž jsme jiným u dobrodinců dvěře zavřítí buď chtěli neb mohli; nebo kdo jednomu dá, má na vůli druhému, třetímu, desátému také dáti.

To zajisté, což se z listu našeho táhne (*s tou výminkou, aby žádný napotom privátním jménem neobtěžoval*), ukázali jsme již, že jsme na sebe a své, mezi něž se dobrodiní ta společná rozdělovati budou, mínili, a ne na jiné, mezi něž jsme rozdělovati nestrojili, ani za ně, že přicházeti nebudou, slibovati nemohli. NB.

A dalť by Bůh, aby kněz Samuel s svými také tak raději společným jménem pro kněží a jiné chudé své pomoci obmyšlel a rozšafně rozděloval, nežli tak po různu sem tam choditi a privátním jménem almužen hledati dopouštěl; mohlo by jistě bez nejedněch pohoršení býti a národu našemu i církvi České lepší se jméno u cizích zachovati. Ale vidí se, jak se to dělá: kněz Samuel opatřiv sebe farou, jiných nechává jako ovci bez pastýře.

Praví se věděti v jistotě, že nás méně jest, než jsme položili (totiž kněží přes sto a ostatních exulantů 4000), a že ne všickni s námi exulující z té Jednoty jsou. Item, že ne všickni almužny potřebují, a mnozí že nic nedostanou, málo některým že všecko zůstane. A za důvod svých coniectur kladou, že jsme v létu 1630 do Anglie psali, že nás kněží jest třidceti osm (duodequadraginta, což M. Martinius nemistrovsky vyložil: dvačtyřidceti), a jiných exulantů okolo sedmnácti set. Co (prý) jich přibývá v exilium? etc.

Odpověď. Když kdo chce o něčem v jistotě mluvit, dobré jest, aby se nejprv hleděl v jistotě na věc vyptati, aby jist byl, že jest jest, není není. Bez toho snadně se udělá spletek; jako teď. Nás kněží Jednoty, jakž jsme o sobě po dvakrát do Anglie psali, pravda jest, že bylo léta 1630 třidceti osm, léta pak 1633 sto a čtyři proto, že jsme prvé sami v Polště exulující (za odeslání mimo naději a bez žádosti naší pomůcky děkující) psali, potom pak společně s Uherskými a Slezskými (nebo jich i ve Slézsku tehdáž šest bylo). Jakáž tu tedy contradikcí, k čemu to nás v podvodu stíhá? Však jsme katalog týchž kněží, zejména každého poznamenavše, vyslaným dali, a od mnohých církví v Nyderlandu a Helvecii přepsán jest. Týž rozum jest o jiných exulantích, že jich menší počet kladen byl, když se o samých v Polště mluvilo, větší, když se jiní také jinde míní. Bratři neužívali listi.

To pak opět mala fide, co se praví: *jiných pak exulantů okolo 4000*. Nebo v listu přímiluvčím patronů Polských toliko stojí, že exulujících Bratří v Uhřích a v Polště jest ad quattuor mille, do čtyř tisíc, mezi nimiž služebníků Božích sto etc. A tak tedy ne mimo kněží, než s kněžími a domy jejich počet ten okolo čtyř tisíc položen jest; a máme naději k Bohu, že ne mnoho méně, není-li zúplna, jest nás a našich, kteříž v pokušeních těchto Bohu věrnost chováme.

Praví, že nás nepřibývá v exilium, ale spíš ubývá.

Odpověď. Odcházejí-li kteří skrze smrt, jiní se zase rodí; a vždyť i dítky jsou osoby. Mezi tím nepřibývá-li osob tak na mnoze, přibývá chudých, a však i tak předce odtud i odonud přibývá těch, kteříž sobě pohanění Kristovo zvolují a za lidem Božím na poušť jdou.

Praví, že nejsou všichni z té Jednoty, kteříž s námi
 Žádného od sebe nestrkají. v Polště exulují.

Odpověď. My se za jedno máme, kteréž Pán Bůh netoliko jednou a touž věrou, láskou a nadějí, ale také jedním a týmž místem exilium a svorností společnou v kříži sjednotil.

10

Praví, že ne všickni mezi námi almužny potřebují.

Odpověď. Ale všickni potřebovati mohou, když dochází jedněm nad druhé spěšněji. A když jsme církvím slibovali, že více obtěžovati nebudeme, musiliť jsme vždy i na budoucí příhody mysliti.

Praví, že mnozí nic nedostanou, mezi některými jen všecko to zůstane.

Odpověď. Kdo by řádu Jednoty povědom byl, toho by nemluvil. Nenajde se bohda toho, aby kdo z potřebných opuštěn byl.

Praví ještě kněz Regius: Kterézto nešlechtnosti
 Ztenčování nářku neplatné. (ač on dí: facinora, totiž činové, kteréž slovo dobře i 20
 zle se bere; ale mistru Martiniovi tak se líbilo vyložití: *nešlechtnosti*) ne všechněm, kteříž jsou z té Jednoty Bratrské, připisovati se mají, ale raději málo některým a snad jednoho člověka mozku vášnivému a nepokojnému, kterýž v ustavičných kolotáních a v takových kunstích na větším díle rozkoš má, přivlastňovati že se musejí, dosti snadně souditi můžeme.

Odpověď. Všecky v nešlechtnosti a svatokrádeži nařknouti a potom tím, že se jeden míní, vyjítí chtíti, jaká to řeč? Nebo byť tak bylo, že by jeden někdo mezi námi ty věci spáchal, vina však byla by všech nás, že bychom takovým věcem povolovali, a žádný 30
 z duchovních ani politických opřítí se neuměl neb nesměl neb nemohl. Ó, ještěť se z milosti Boží do Jednoty našl papežství nevzloudilo, aby jeden někdo dělal, co by chtěl, a jiné za sebou na provázku vodil. Byť kdo sebe moudřejší byl, rady však a zdání jeho pod společné uvážení všech jíti musejí, a ne aby podle vášní a kolotání jednoho mozku dělati se mělo všecko.

Omylná opět
 zpráva
 jedna, druhá,
 třetí.

Ještě dokládá, že páni defensores v exilium zůstávající toho tak nenechají, jako (prý) i p. Pergar již listy jejich (k vybírání těch almužen do Anglie dané) potrhal.

Odpověď. Ujmou-liť se kteří z pánů stavů těchto věcí, nadějeme se, že nevina ochranu, všetečnost pak a buřičství zahanbení 40
 své najde. Co se p. Pergera tkne, není pravda, aby instrumenta

naše veřejná potrhal (nebo zpátkem přinešena jsou), ale jeden toliko list, v kterémž jeho jméno stálo, pravě, že by mu k hanbě bylo list ten navraceti. Tak hle i tu zlá správa čtenářům se dává.

Připomíná za tím kněz Samuel listy, kteréž poně kněz Regius s M. Hanzliniem pánům a kněžím do Míšně učinili, napomínajíc, aby se kollekt Lešenských ujali.⁶ Nebo že, ač jim v Anglii kollekt není povoleno, však že jakýsi Prušák Hartlibius předce pokoutně zbirky shledával, ačkoli zapíral.

Odpověď. Dotud to nepravda bude, dokud se neprokáže. My o žádném Hartlibiovu na exulanty naše zbírání nic nevíme po tu chvíli.

Item, že professorové akademie Leydenské na ně dva to vzložili, aby Lešenských napomínali, poněvadž na nich jménem všech vyhnaných z Čech kollekty vyprosili, aby všechny potřebné spravedlivě podělili.

Odpověď. A napomenuli-liž? Či to napomenutí knihou tištěnou státi se mělo, a tak nekřesťanskými nářky? A však nevěříme, nech nám odpustí, aby to professoři Leydenští mluvili, proto že oni věděli, komu a na koho se dává neb nedává, leč by postranními správami něco spleteno bylo.

Naposledy praví, že, když kněz Regius s knězem Hanzliniem v své chudobě v Hollandu almužen žádali, odpověď jim dána, že již pro všechny učinili, aby v Lešně hledali.

Odpověď. Nevěříme opět, jestli že v sprostnosti a upřímnosti kráčeli. Nebo vědí oba dva, na čem s vyslanými našimi hned v Hamburce zůstali, totiž aby sobě nepřekáželi, raději vyznávající že jedni k druhým nepřináležejí, svědectví dobré sobě vespolek dávali. Což naši že činili v Hollandu i v Anglii, u církve Belgické je commendovali, Boha za svědka berou. Ale z druhé strany dalo-li se, a dávala-li se taková či jinaká správa o těch věcech, to Bohu a těm dobrým lidem známé jest. My se v upřímnosti svého postupování na všechny ty církve, u nichž pomoci hledáno, odvolati smíme.

V. Pátý důvod bere kněz Samuel z listů jiných dvou (Bartoloměje Mitisky a Kašpara Hlavacia), v létu 1634 z Hollandu psaných, v nichž se podobné věci opálají, kromě těchto tří nových kusů: 1. že (prý) Bratří jménem všech orthodoxů kollekty žádali, *odlučujíc však (NB.) ty, kteříž jsou krom Jednoty jejich.*

Odpověď. Tedyť jménem všech svých toliko žádali, poněvadž jiných v to nepojímali. Tito hle svědkové sami sebe porážejí.

38. jiných] *tišl. jiné, oprav. vzadu.*

⁶ Blížejší zprávy o těchto listech a jejich obsahu podává Martinius v »Obraně« (str. 409 a 410). Datovány byly dne 24. listopadu 1634 a 20. května 1635.

Svědectví samo sebe porážející.

2. Že jim v Hollandu mluveno, že brzy již páni štádové zapovědí všecky almužny.

Pohoršlivé ně-
kterých sobě
počinání.

Odpověď. A co to pro nás? Máme naději, že jsme k takovým myšlením příčin nepodali. Ale nech se opatří, kteříž pod jménem exulantů a kněží Českých almužen dostávajíce, zle potom užívají a pohoršení dávají. Jakož v Groningu našim o tom mluveno, a že málo před tím některé tam měli, kteříž pro rozpustilé sobě a nekřesťanské v domu šenkovním počinání do vězení vzítí chtěli, kdyby byli neunikli. V Anglii také o některých mluveno: Istine bibones exsules sunt? Istine sunt ecclesiae ministri? Jsou-liť (prý) taková Čechové všickni, nehodno jim co učiniti etc.

3. Že theologové Falcští pomocí z Nyderlandu a z Anglie na ně vycházejících i Luterány činili účastny.

O společné
almužny nikdy
společné ná-
miuvy nebylo.

Odpověď. Snad na tom snešení jejich společné hned z místa bylo; jakéž kdyby se mezi námi bylo stalo, také bychom k němu stáli. Již pak opatroval se každý po ta léta, jak uměl a věděl, kněží na větším díle takových almužen bez nás hledání i užívání neobmeškavše; což tedy, že jsme my také jednou, však dle řádu svého, společně hledati začali, taková o to hora býti má?

M. Martinius
proti Lešenským
lerno troubí.

Zavírá věc tuto kněz Samuel, že ze všech těch allegát tak jako slunce o polednách světlé a zřejmé jest, že ty kolekty od církví do Lešna odeslané společné jsou všech exulujících Čechů. Protož aby vysoce urození hrabata a páni, urození a stateční páni z rytířstva, slovoutné poctivosti páni Pražané a z jiných měst, též kněžstvo Páně evangelické etc. toho se ujímali způsobem tím, jakéhož jim při jejich dobré diskreci zanechává.

Odpověď. Naději máme, že Jich Milosti páni patronové, přátelé, bratři, kteréž tento člověk zhůru svolává, lepší užívati budou než on diskreci a zapalovati se pochodni této k rozněcování ohně různic nedají; nýbrž nahlédnouce v to porozumějí, že jak slunce o polednách světlé jest, tak zřejmá M. Martiniova proti spolukrajanům neupřímnost a k bouřkám a roztržitostem chtivost.

A poněvadž (prý) mne ten předivný v soudech a nevystižitelný v radách svých Bůh v Pirenské České církvi za zprávece a kazatele svatého evangelium lidu Českému vystavil, a já pilný pozor dávaje na ubohý chudý lid, jehož veliký počet mezi námi jest, aby chléb duchovní i vezdejší míti mohl, desíti důvody to mocně prokazují, že z těch Lešenských kolekt jistá quota na naši církev přísluší.

13. pomocí vycházejících *lišl.* pomocmi vycházejícími; *oprav. vzadu.*

Odpověd. 1. Třeba-li jest, kněže Samueli, k věci tak běžné, jako jest vaše Pirenské farářství, tak velebně jméno Boží a předivné, nevystižitelné soudy jeho vzývati? Zvláště když víte, že k vám nepřišlo zázračným nějakým neb extraordinárním způsobem, ale vlastním vaším objednáním. Měli byste předce na záповěd Boží pamatovati a tak lehce důstojného Božího jména neužívati.

2. Soudili-li jste za spravedlivé, aby z dobrodiní nám učiněných vám také díl došel, ptáme se vás, neměli-li jste k tomu jiné cesty, než spisem hánlivým a vůbec vydaným na nás se obo-
10 řiti? A jestli že se vám tak vidělo, proč jste upřímo k tomu nepřistoupili, než skrze taková zápolí a zhanění nás nejprv před obličejem církve na nejvýš? Jest-li toto postupování vaše křesťanské, nech to svět soudí.

Těch pak deset mocných průvodů tito jsou:

1. Kdo (prý) jménem všech Bohu věrných exulantů co přijímá, i na místě církve naší přijímá.

Důvodů, že ty
kollekty jemu
také náležejí,
rozvážení.

Odpověd. Již jsme ukázali, že nám to ani na mysl nepřišlo.

2. Když všichni pro evangelium svaté do moře bíd a slot
20 uvržení pomoc svatou od vrchností křesťanských berou, i my bráti máme.

Odpověd. Již jste brali; a na potom také volno bráti, když Bůh nastrojí ty, kteříž by dali. Ale k tomu práce potřeba, a ne aby, co někdo objedná a vyprosí, jiný to jemu vydřel.

3. Do katalogu čtyř tisíc exulantů, má-li víra, upřímnost a svědomí dobré ostříháno býti, mimo mnoho set ze všech tří stavů Českých v Německých zemích se zdržujících nevyhnutelně musí přes dvě stě čeledí, přes 70 vdov, veliký počet sirotek, kteříž se v Pirně zdržují, také potaženo býti.

Odpověd. Tak-liž nyní počet exulantů Českých zmenšuje, aby
30 jich přes čtyry tisíce více ve všech zemích nebylo? An prvé v samém Pirně na tisíce jich kladl v patentu svém, k králům, knížatům a obcím evangelickým rozeslaném léta 1629. Jakž tedy to půjde, abychom my čtyry tisíce jmenujíce, nevyhnutelně všecky v to zahrnouti museli? Mezi tím zdaž jsme toliko své z Čech vyšlé církvím commendovali? Však se všudy dokládá: z Čech a z Moravy. On pak na České toliko exulanty vždycky všecko táhne.

4. Kdež se více než sto kněží Českých evangelických jmenuje, mohou-liž odtud administrátor a assessores konsistoře s děkany, seniory a jinými mnohými služebníky Božími vyloučení býti?

40 Odpověd. Mohou, poněvadž se nemínili. My zajisté sta a čtyř kněží katalog církvím jsme odeslali, kdež nebylo administrátora a jeho kněží jmenováno, proto že nám péče o sebe a své kněží

nikdy nesvěřil. Že pak jména kněží našich (ne samých Českých, jakž on klade, ale i Moravských) odeslaná nebyla jména toliko, ale osoby živé, vědí o tom posluchači naši, kteříž je znají. Také jsme, na kterém kteří místě v exilium jsou, zřetelně položili. A potřeba-li komu, můž je i živé viděti, kromě které Pán Bůh v těch třech letech z světa pojal.

5. Bratři Čeští, Bratři orthodoxi (totiž smyslu pravého) odsoudí-liž tolik set evangeliků, kněží, pánů, rytířů, vzácných měšťanů etc. od bratrství Kristova, a konfessí tolikrát schválenou zbaví-liž pravého smyslu?

10

Odpověď. Ne o věc nyní, mistře, než o jméno a neb titul činiti jest, užili-li jsme my ho k forteli svému? Platil by ten argument, kdybychom sobě ta jména na ten čas byli osobili; ale poněvadž jména stará jsou, netoliko předkům našim, ale i cizím, kteří o Jednotě mluvili a psali, obvyklá: patrné jest, že se argumentu toho proti nám bez sofiství vésti nemůže. My svým bratrstvím a orthodoxstvím tak málo můžeme jiné spoluevangeličky, k též konfessí s námi se hlásající, bratrství a orthodoxství odsouditi, jako kněz Samuel nás evangelicství, titule toho κατ' ἐξοχήν o své toliko straně užívaje.⁷

20

6. Starší království Českého (od koho pak koli tak slavně nad všechny jiné zprávce vyzdvižení) dopustí-liž před mnoha sty lidu Českého, v podobném losu postaveného, díl jejich ukrýti a jinam přenéstí? Tohoť ještě souditi nemůžeme.

Odpověď. A neví M. Martinus, od koho ti starší tak vyzdvižení jsou? I od administrátora Pražského, kněze Samuele Martinia; ten jim takové titule v svých tištěných Třidcítí pěti Důvodích dávati začal, jichž oni jak živi neužívali, ani by na to nepomyslili. Píší se zajisté: Starší Bratrstva Českého (a jiní Moravského, Polského), než jeho štědrost povýšila jim titulů, aby starší království Českého slouli. Ale oni jemu za tu přívětivost děkující zůstanou při sprostnosti své, a nad kterými je Pán Bůh za starší postavil, při těch péči svou věrně za pomocí Boží vésti, a aby žádnému jeho díl ukrýván a jinam přenášín nebyl, na to pozor dávati strojí.

7. Výpověď a nařízení (dosti sic neprozřetelné a celému národu škodlivé), křesťanské vrchnosti od dalších almužen osvobozující, na místě všech semel pro semper beroucí a tak jiným ssouzeným dvěře zamykající, všem potřebným zadosti činiti má.

⁷ Jakož Komenský uvedl též na str. 384, Bratři dali si již před značnou dobou jméno *Fratres orthodoxi*, aby se rozeznávali od jiných náboženských stran, které se též nazývaly *fratres*, zvláště od Novokřtěnců.

Odpověď. Na místě kterých semel pro semper brali, těm dávatí povinni jsou, totiž svým.

8. Náрек ten neb obvinění, v konsistoři Londýnské složené a po světě rozhlášené (že Lešenští dopustivše se nešlechtnosti, kteráž se svatokrádeži rovná, velikou krivdu a skrácení všem jiným exulantům učinili), uchovejž milý Pán Bůh, aby pro mrzký zisk na lidech poctivých, ovšem starších a zprávcích církevních, zůstávati měla.

Odpověď. Ten náрек že neslušný a ovšem nedůvodný jest, oznámeno již. Protož nezůstane bohdá na nás, ale se na auctory své vrátí.

9. Jakým právem neb titulem některým pánům exulantům Pirenským z těch kollekt *vzácné pomoci* učiněny jsou, ano i kněžím z zbírek z Hessů po jisté summě vydáno jest? Proč od toho jiní *jin rovní* odstrkování a svého vlastního bez viny zbavování býti mají?

Odpověď. Prvé jste se báli, že všechno to někteří Lešenští mezi sebou zadrží; teď pak, aj, svědectví, že vzácné pomoci i do Německých krajín posílány! Tak jest, stalo se, proto že k tomu právo měli ti, jimž se stalo, týmž starším, od nichž to objednáno bylo, v péči náležejice. A chvála Pánu Bohu, že bylo odkud nenesitedlnou některých nouzí, zvláště k té hned potom nastalé migraci retovati. Něco též jest některým jiným, když se podlé dané příčiny laskavě a bratrsky ohlásili, učiněno z lásky. Ale aby někdo *jin nerovný* (to jest ani ku péči týchž starších nenáležející, ani nepřicházející s láskou, ale s outokem nepřátelským) totéž právo míti měl, z toho nejde.

10. Poslední M. Martinus důvod tento vede, že, jakž on po těch osm let v Pirně almužny od domácí církve i odjinud přicházející věrně rozděloval *mezi všechny, nebrakující (prý) ani těch, kteříž k Lešenským starou svou náklonností* obrácení jsou (jakž prý počtové jeho v konsistoři Drážďanské učinění ukazují), protož že oni také od Lešenských kollekt odcizování býti nemají.

Odpověď. Jestli že kněz Samuel kollektami svými, na něž z Pirna k králům, knížatům, hrabatům, městům (jakž patent jeho zní) vysílal i je přijímal, zděloval se s Lešenskými, tedy slušné, aby se Lešenští také s ním zdělili. Ale nevzpomenul na to; jakéž tedy sobě právo dělá? Mezi tím i o tom tam v Pirně kollekt těch rozdělávání jinak tu kněz Samuel píše, než mu toho svědectví jiní mnozí vzácní lidé (což se ukázati můž) vydávají. Píše, že toho řádný počet učinil konsistoři Drážďanské, ješto co tě té konsistoři po tom bylo? Lépe bylo pánům krajanům toho žádajícím učiniti počet. My jsme svůj dobrodincům (konsistoři Amstrdamské) činiti začali, aby, kteří vědí příjem věděli i vydání; a hotovíme své věc

tak, aby i těm, kteříž přijímali, právo k tomu majíc, ukázáno býti mohlo, co kam vydáváno jest. Nepohanbíme se bohdá za to. O tom, aby našim chudým co činěno bylo v Pirně (ačkoli bohatší z našich posluchačů také skládati pomáhali), my nevíme; než to víme, že, aby tam opuštění nebyli chudí naši, obzvláštní zbirku od svých vlastních naříditi jsme museli, proto že nám o odlučování a pomíjení jich správa činěna byla.⁸

Těchto desíti světlých důvodů a odtud jdoucích consequencí brzkého rozvážení od těch, jichž se dotýče, naděje se kněz Samuel i za ně žádá.

10

Odpověď. Jestli že nás miní (jakož náš se dotýče), potřebí bylo, měli-liť jsme to co nejdříve uvažiti, nám to nejdříve odeslati, a ne jinam do čtyř stran světa k těm, jichž se nedotýče, nás dokonce pomina. My bychom o té naději a žádosti jeho nic byli nevěděli, kdyby to nás odjinud bylo nedošlo. Ó nesprostnosti!

Zavírá pak opět všechno vinšem svornosti, načež my opět srdcem upřímným odpovídáme: Amen.

XXXV.

Užitkové
z svornosti
jdoucí.

Poslední, nás všechny k svornosti a pravému křesťanskému sjednocení (podlé Božího slova a České konfessi) vedoucí příčina jest, v níž summovně užitky vy-²⁰ čítá kněz Samuel, co dobrého z takové pravé, plné jednomyslnosti pojíti můž. Jmenovitě, že

1. Boží poručení, rozkaz a svatou vůli naplníme.
2. Kůry angelské a svaté Boží obveselíme.
3. K rozšíření církve křesťanské posloužíme.
4. Vrchnosti k lítosti a milosti nakloníme.
5. Pochvalu u všech šlechetných srdcí obdržíme.
6. Lidem nám ze zlosti utrhačím ústa zacpáme.
7. K zachování ostatků evangelických posloužíme.
8. Potomkům příkladu dobrého pozůstavíme.
9. Jména chvalitebného po sobě zanecháme.
10. Los jakkoli trpký a kyselý láskou bratrskou sobě osladíme.
11. Cestu do vlasti před Bohem i vrchností sobě odevřeme.
12. V libých i odporných věcech dobré svědomí majíce, nepohnutelní státi a mysli udatnou z církve rytěřující do vítězné přenešení očekávati budeme. A zase, nepustíme-li od zastaralých kyselostí a rozdvojování, všechno tomu že na odpor bude.

30

⁸ Odpověď Martiniovu o tom viz v Obrně, str. 412 a 413

Odpověď. O zastaralých kyselostech my nevíme; ale když je kněz Samuel v sobě cítí a je spisem tímto (kterýž jakž jmény nepřijemnými a v porovnání našem společném zapověděnými naplnil, tak i k zkormoucení a na zkázu sjednoceným svým obrátil), nech sobě sám napřed to napomenutí slyší. My outoků nečiníme, než outokům toliko se bráníme, ne bez hořkosti sic a bolesti srdce, a však duchem ku pokoji a svornosti vždy předce hotovými. K níž vedoucí od kněze Samuele tu připomenuté příčiny schvalujeme a oblibujeme, nechť jest tak! Bůh požehnej! A však, jakž řekl, podlé slova Božího a České konfessí, totiž trvajíce v společné víře, v společné lásce, v společné naději a snášejíce sebe vespolek v tom, v čemž abychom se snášeli, společné porovnání a sjednocení káže, a netupice se pro rozdílný (jenž na svobodě zanechán jest) řád a žádnými postrauními, potupnými, sektářskými jmény sebe nehyzdíce. To jest pravé stavů evangelických v milé vlasti stálé sjednocení; mimo kteréž (aby bez újmy svobody svědomí vnitř, pokoje pak a svornosti zevnitř býti mohlo) o jiném nevědí upřímí a věrní vlasti synové i v svém vyhnanství.

Protož co tu kněz Samuel přidává o nehledání sobě k exilium jiné hospody, kromě té samým prstem Nejvyššího vykázané (rozuměje Pirno), aby sobě (prý) někdo jiného kšaftu a snad jiného evangelium i jiného Krista hledaje bídné, strastné a nebezpečné po světě poutě z úmysla příčinou nebyl: to nechť jest, jakožto věc z vášně jdoucí, pominuto. Mělo by kněz Samuel i o jiných místech, kdekoli Pán Bůh kterým vyhnancům schránku opatřil, že jsou Boží Pellae a hospody prstem Nejvyššího vykázané, smýšleti, a ne tak jen to místo, kde sám hlavou jest, velebiti, poněvadž ani možné není, tolika tisícům lidí na jedné hromadě se změsknati, ani toho potřeba není tak se tlačiti.

M. Martinus
svorností jen
k sobě směřuje.

Modliti se raději sluší, jemu i nám, aby, kdekoli Pán Bůh které své má, jenž mu věrnost chovají a pro evangelium jeho bídné toto vyhnanství snášejí, byl jejich zdí ohnivou a skalou bezpečnosti a hradem přesilným a útočištěm neomylným a nadějí přesladkou, posiluje a zmocňuje jich v sobě samém, aby skrze vodu i oheň, skrze moře i poušť, skrze vojska nepřátel i hadů ohnivých, skrze hlad i žízeň i nouzi všelijakou ubírali se poslušně a pokorně za sloupem návěští jeho a za oblakem ochrany jeho k zaslibené nebeské vlasti. K níž dopomáhejž nám předchůdce náš, vůdce a dokonavatel víry naší Ježíš Kristus, s Otcem svým i Duchem svatým jediný na věky požehnaný Bůh, Amen, Amen, Amen.

Závěrek.

M. Martinus
v závěrečné své

Na závěrek omlouvá M. Martinus své tupé a měkké (a však (prý) nic méně od Ducha sv. nastrojené) péro, že jím nemínil žádného z bližních urážeti věda, že někteří pro péro ostré a tvrdé do arrestu a nebezpečnosti života přicházejí etc.

1. Omlouvá se.

Odpověď. Jestli že Duch svatý péro to vedl, třeba-li ho vyloučati? Apokryf spisovatelů to obyčej, vyloučáním péra svého mozku lidskému chlácholiti. (Viz 3. Machab. 15, 39.¹ Též Erazma v Diatribě o svobodné vůli člověka.)² Duch svatý toho obyčeje nemá, ale mluví tak, aby umlknouti musila před obličejem Hospodinovým všechna země, Abak. 2, 20, proto že ústa Hospodinova mluvila, Iz. 25, 8. Tak M. Hus, D. Luter a jiní Kristovu při proti Antikristu vedouce neomlouvají se, ale hřímají, na arresty a nebezpečnosti života se neohlédajíce. Jest-liť tedy kněz Samuel tím jist, že dobré pře hájí, proč se vyloučá? Až do smrti zasazuj se o pravdu, a Pán Bůh bojovati bude za tebe, dí mudrlec, Sir. 4, 33. A však v takové při nechť má místo ta středmost. Mezi tím co potom, že se měkké péro vezme, když se v žluči namočí? Jako tuto: slov sladkých dosti jest, ale přimíšené k nim hořkosti ještě víc, nářků totiž, těžkost bližním obmyšlejících. K tomu, aniž tak měkké jest to péro; tvrdosti a draplavosti dosti se cítí. A naposledy, že jest péro ukřivující se tytýž k falši a podvodu, spátřili jsme z allegování víc než desetkrát nepravého našich neb cizích knih. Nebo ukázáno jest, že někde z textu vypouští, pro svůj fortel; jako na str. 334, ř. 39, 335/16, 393/25, 425/31, 426/17 etc. Někde zase do textu fortelně přidává, čehož tam není, v čemž postižen a přesvědčen na stránce 324/32, 328/14, 356/42, 377/22. Naposledy také, že mění a místo slov textu jiná klade buď v témž jazyku, a neb z jednoho do druhého překládaje. Čehož příklad na str. 337/40, 396/5, 419/19 a 419/24, 426/30, 429/35, 430/21.

Praví, že nebyl úmysl jeho koho z bližních v nejmenším urážeti. A co pak my, proti nimž péro své obrátil, nejsme bližní jeho? Co to není ubližovati, vydati se na to, aby bližního dokonce zhaněl a ze všeho dobrého vyzul? Co, z svých spolusjednocených a konfessí České stalých účastníků dělati Calvinisty, Sakramentáře, Švermery, Ariány, sektáře, svatokrádce, předce to není urážeti? Bůh dej mu upřímnější srdce a pravdivější ústa!

24—30. Nebo — 191/21.] přidáno ze zadních stránek.

¹ 2. Machab. 15, 39. ² Erasmus, *De libero arbitrio διατριβή*, 1524. Opp. Erasmi, IX, 1215 sq.

Druhé, v závěrku svém všech obecně i jednoho každého obzvláštně pro důstojnost Boha velebného a pro slavné příští Krista jeho a pro tu ušlechtilou církev všeobecné křesťanské na pravém evangelium svatého gruntu založenou Jednotu i pro přezarmoucených ostatků věrně sjednocených předků ssouzení a snížení prosí, aby přijali, přečtli, rozvážili, oblíbili přednešení jeho a ku paměti sobě přivedli veliké práce a úsilí horlivých předků a draze sobě vážili (po biblí svaté) nejpřednějšího klénotu, konfessi České, ve vší podstatě a vzácnosti s Augšpurskou pravou a neproměněnou zcela se srovnávající etc.

2. Zavazuje čtenáře k oblíbení přednešení svého.

Odpověď. K čemu se to pak těmi tak vysokými závazky směřuje? K tomu-li, aby všickni, dále se na nic nevypytávajíc, k tomu přednešení jako k nějakému oraculum z úplna připadli? Není obyčej, mistře, aby žalobník soudce k oblíbení přednešení svého tak zavazoval; nebo musí nejprv druhá strana také býti slyšána, a potom půjde rozeznání. Jakž věříme, že se všickni pobožní a rozumní lidé také tuto zachovají a netoliko, co vy pravíte, ale také, co jiní, od vás narčení, zhanění, za kacíře, sektáře, falšire, svatokrádce odsouzení říkati budou, poslechnou, aby před vyslyšením celé pře ortele nevynášeli. Jednu zajisté stranu slyšeti jest půl teprvá pře slyšeti. A víte, že, qui statuit aliquid parte inaudita altera, aequum licet statuatur, iniquus est tamen; kdo vypovídá o věci bez vyslyšení druhé strany, byť spravedlivou výpověď učiniti trefil, není však spravedlivý. Protož i my slyšení žádáme a právy Božími i lidskými vyhledáváme.

Třetí, obrací řeč k ostatkům někdejší staré, šlechtě, upřímné a sprostné Jednoty Bratrské, aby se probudili a pilný pozor dali, aby od evangelických stržků, svých přílepků, lidí všetečných, jen svého a ne Božího hledajících, dokonce zapletení a v smysly scestné uvedeni, summou na cesty nové, otcům svým neznámé, zavedeni nebyli.

3. Ostatků Jednoty Bratrské napomíná.

Odpověď. Napomenutí toto dobré jest, přijímáme je, za ně děkujeme. Než nerozumíme, co to za nebezpečnoství nám od evangelických stržků; měl to výslovněji pověditi.

Dále dí: Co patrnějšího nad to, že jste vy

1. z evangelických předků pošli?

Odpověď. To foremná. Kališní a papeženci (od nichž se předkové naši oddělili) evangelíci jemu jsou? My pak sami (řádem toliko od něho se dělící) nejsme? Mezi tím sám proti sobě mluví mistr, nahoře v příčině II. za rozdílne položiv církev Římskou a Českou a

22. tamen] přidáno z oprav. — 32. jest] tišf. jist; oprav. vzadu.

evangelickou; teď pak poslední dvě za jedno bere, jen pak aby naposledy i papeženců nepřivzal.

2. K evangelickým jste se vždycky hlásili.

Odpověď. I ještě.

3. S Luterem a Wittemberskými bratrství učinili.

Odpověď. A v něm státi žádáme.

4. S stavy evangelickými cele se sjednotili.

Odpověď. Čehož důvodem jest porovnání naše a společná i konfessí i konsistoř.

5. Tím jste tvrdým císařským mandátům ucházeli.

10

Odpověď. Kterým mandátům? My o žádných po stalém sjednocení nevíme.

6. Učení evangelické za spasitedlné jste uznali.

Odpověď. I posavád.

7. Že se s Augšpurskou konfessí srovnává, vyhlásili.

Odpověď. I posavád; kromě gloss a vášní něčích.

8. Do smrti v tom setrvati přikli.

Odpověď. A ještě přikláme.

9. K tomu za pomoc Boha žádali.

Odpověď. A ještě žádáme.

20

10. Mnozí to i učinili a v tom blahoslaveně zemřeli.

Odpověď. I my k Bohu tu naději máme.

11. Kalvinistů i jiných všech sektářů a Sakramentářů starých i nových před obličejem Božím, církve i vrchnosti jste se odřekli.

Odpověď. Nýbrž i Pikhartů, a to z srdce pravého i tehdaž i ještě, Bůh zná, totiž i jmén těch na sebe (kteráž páni stavové zapověděli a vyzdvihli) netažením i smyslů bludných, kteříž se Pikhartům, Kalvinistům, Sakramentářům (z svátosti sobě buď holá znamení, a neb zase na proti tomu Krista samého a modlu dělajícím) připisují, se vystřiháním; kterýchž také z srdce pravého nenávi- 30
díme, stojíce upřímně a sprostně při pravdě evangelické, v konfessí i naší i České i Augšpurské obsažené.

Napomenutí
k vystřihání se
Kalvinistů.

NB. Připomíná tu kněz Samuel psání jakési od Wittemberských theologů, z poručení Jeho Milosti kurfiřta Sasského v létu 1631 k nám či k stavům evangelickým (nebo o tom zatemněle jaksi klade) učiněné, k stálosti při svatém evangelium napomínající a před nákvasou i papežskou i Kalvínskou vystřihající. O kterémž my nic nevíme, proto že doma co dělají majíce ne tak, co se u sousedů dělá, pozor dáváme. Měť jest je nám, když tak s námi věrně míní, komunikovati.

40

O kobykách
Svatojanských.

Že D. Philippus Nicolai v 17 artikulích Kalvinisty (reformatos mině, spoluúčastníky evangelium Kristova)

s Ariány srovnává a 15 důvody, že oni jsou kobylyky svatému Janovi v Zjevení ukázané,³ dovozuje, dobře-li se stalo, on již vidí, na Božím soudu jsa. Sic ví se, že všichni obnovených církví theologové ty kobylyky o řeholách Antikristových vykládají jednomyslně; proč proti všechněm M. Martinus tohoto vede? A to-li jest k svornosti cesta, takové hanebné důtky proti spolubližním opálati? Zlý jste hojič ran, mistře, jako i vám podobní, kteříž místo hojení jítíte, čím dál tím víc. Nediv, že Bellarminus jezuita v jedné předmluvě na knihy své mnohými důvody prokázati usiluje, že ty kobylyky Luteráni jsou,⁴ jménem tím všechny evangelíky míně, jakožto nepřítel všech jich. Ale že z evangelíků někteří na spolubratři to obracet chtějí (ač jediný Philippus Nicolai o to se pokusil a po něm teď Martinus), to nesnesitelné jakési bláznovství jest a převrácenost srdce, k soudu samého Boha přináležející; protož nechť jest tam odkázána. Nad tím pak užasnouti by se mohla pobožných Českých evangelíků mysl, co tu kněz Samuel praví, že taková kniha v Českém jazyku léta 1632 a tak v exilium vytištěna jest; a však ji mezi hánlivými a bouřlivými knihami neklade. Raději se jemu katechizmy, písničky, žalmy, cvičení v pobožnosti etc. za knihy bouřlivé počísti vidělo, nežli takovou k ničemu jinému než k jítření a rocení evangelíků směřující knihu. Ach, Hospodine, hněv tvůj plápolá nad námi; protož se v svém od cest tvých poblouzení ani upamatovati nemůžeme.

12. Naposledy vede proti nám vlastní naše a zjevné před světem přihlášení se k nim, položené v předmluvě na confessi naši, paragraf (v poslední edici na stránce 35): *Ukazuje pak to skutek, že jeden a týž základ učení pravého máme s Sasskými církvemi těmi, kteréž se k Augšpurské confessi přihlašují etc. A že (čemuž se těšíme) naše učení s jejich se srovnává, a věci naše jejich uměním, kteréhož se nám tak mnoho nedostalo, že se netupí etc.* (a tak dále až po ta slova:) *i na potomní časy s pomocí Boží ostríhati budeme.*

Odpověď. Známe se k tomu otců našich napsání a ještě vyznávati se nestydíme, že v základu učení evangelického mezi sebou a vámi rozdílu neznamujeme, jako i D. Luter mezi sebou a námi neznamenal. Než to jest předivná věc, kněže Samueli, že vy na tom nepřestávajice, vždy předce jakýsi Pikhartský neb Kalvínský neb Sakramentářský blud na nás vecpati, a abychom opustic jej, k vašemu učení přistoupili, donutiti chcete, ješto jste nám toho bludu neukázali. Protož o tom summa řeči tato jest: Chcete-li nás upřímně
za bratři a spoluúčastníky svatého evangelium poznávati, jako to

³ Zjevení svatého Jana, kap. 9. ⁴ *Disputationes de controversiis christianae fidei adversus huius temporis haereticos, 1586—1593.*

D. Luter činil, a líbí-li se, abychom pro dokazování a osvědčování náležitěho o sobě smýšlení a opravdové, skutečné svornosti a jednomyslnosti i to mezi sebou nařídili (čehož v porovnání a sjednocení prvním ještě nařízeno nebylo), abychom jedni druhých služeb církevních a svátostí užívali, my vašich a vy našich, jak kde příčiny jsou: aj, neodpíráme i tomu, jen ať obapolní jest a odměnná i láska i smýšlení dobré i důvěrnost. My k tomu vědouce, že se církve svornost velice Bohu líbí, i sami sebe i pomocníky a kněží své i pány a patrony milé i posluchače jiné s pomocí Boží nakloniti tróufáme, jen vy se z své strany o to též věrně a upřímně přičiňte. Více od nás ani posluchačů našich spravedlivě žádati nemůžete. 10

K tomu pak, co tu M. Martinus z edicí staré confessí naší dokládá, že se nám umění posavád nedostává, toto pravíme, že my se ovšem posavád k nedostatku umění tak hojného, jakž to při jiných církvích a jejich osvěcených učitelích vidíme, známe. A známe tím raději, čím více vidíme, že moc evangelium Kristova nezáleží v slibných lidské moudrosti řečech, ale v dokazování ducha a moci. 1. Kor. 1, 17. a 2, 1. 2. 3. 4. Líbí-li se komu sprostnost naši vysmívati, můž; apoštolské slovo zůstane v zákoně napsané předce, že umění nadýmá, ale láska vzdělává. A že, zdá-li se komu, že něco umí, ten ještě nic nepoznal tak, jakž by měl znáti. Ale jestli že kdo miluje Boha, ten jest vyučen od něho, 1. Kor. 8, 1. 2. 3. Ach, což se to v pravdě plní, že přemnohé i nyní umění nadýmá, a aby na všecku lásku zapomínali, působí! Nebo odkud pod tím milým evangelium takové hádky, různice, nenávisti etc.? Není jiná příčina, než že se umění v lidech změstknati nemůž, dme je, kypí z nich, okolo sebe prská; milá mezi tím láska zůstávajíc v zapomenutí a jako v popele zahrabaná tuchne. Vidíme to na všechny strany, a vidouce tím více příčiny, máme s Davidem volati: Sprostnost a upřímnost ať nás ostříhají, Hospodine, nebo na tě očekáváme. Žalm 25, 21. 20

Žádost odpisovatelů:

1. na všechny vůbec,

Zavírajíce již všecko toto, prosíme a žádáme i my také napřed všech pobožných krajanů, kterýmkoli se tento náš odpis čísti dostane, aby sprotné naší a upřímné při všech těch věcech správě (nebo žeť lsti neužíváme, zná Bůh, zpytatel srdcí) jakož sami u sebe místo dali, tak i jiným téhož příčinou byli, spisu tohoto a omluvy naší k rozvážení jim podávajíce, tak aby, kdekoli slyšána byla žaloba, slyšána také býti mohla odpověď, pro řád spravedlnosti.

2. na posluchače Jednoty Bratrské,

Zatím vás, milí posluchači naši, kdekoli kteří v rozptýlení svém kteréhokoli stavu zůstáváte, jménem svým i jiných kněží a starších Jednoty prosíme, abyste se těmito věcmi kormoutiti nedali a nedověry nějaké k řádu Jednoty, 40

jemuž jste obvykli, a neb k nám, věrným služebníkům svým, na srdce nepouštěli, kteříž jsme o duše vaše jakož v vlasti, tak i v vyhnanství pečovali i místa hledáním, i u vrchností cizích přízně ob-
jednáváním, i bídnych a nuzných mezi vámi, odkud kdy lze bylo, retováním, vše dle možnosti, věrně však. Co se Jednoty naší křesťanské, jejíž spolu s námi oudové jste, dotýče, té jakož před tím (již téměř do dvou set let) žádná pokušení nezkazila, tak ani tento vicher bohdá nezkazí, ale raději příčinu dá, abychom se v svaté, společné lásce a skutečném jí ostříhání opravdově obnovili, napřed
10 my sami mezi sebou, kteříž jednomu řádu obcujeme, potom k jiným všechném křesťanům, zvláště pak milým spolubratřím a krajanům pod obojí z národu Českého, s nimiž kdokoli nás kormoutí, trpěti bude soud. Gal. 5, 10.

Protož i vás všech, milí evangelíci, všickni věrní pod obojí Čechové, spoluúčastníci víry a utrpení Ježíše Krista, skrze Boha pokorně a důvěrně prosíme, trvejte v dobrém o nás smýšlení a zachovejte k nám lásku, kteráž sluší k své krvi. Jeden jsme spolu s vámi národ, jednoho evangelium se držíme, k jedné konfessi České hlásíme, jednou konsistoří (kteráž u přirovnání naší obzvláštní a jiných krajských konsistoří vrchní konsistoří slouti můž) spojeni zůstáváme, jednou a touž ctí od Boha, abychom pro jméno jeho něco trpěti hodni byli, spolu s vámi poctěni jsme: summou účastníci vaši v víře i v naději, v pracech i utrpeních, v slávě i v potupě, v pádu i v očekávání povstání, když přejde hněv, trváme. Nemůžete se nás odčisti ani od sebe odloučiti, aniž od nás, aby to činěno bylo, příčina za Boží pomoci dána bude. V sjednocení s vámi stojíme a státi míníme, trhání skrze nás buď víry a učení, neb lásky a svornosti, neb řádů společných dobrých, jacíkoli kdy nařízení budou, nebude. A i nyní, že
20 my mimo společný řád také v obzvláštním svém (při kterémž v porovnání zanechání jsme, jakž nahoře mnohokrát dotčeno a vůbec známé jest) ještě stojíme, zdaž to komu na škodu jest? Přejeme-liť my jiným větší trochu svobody, aby každý (zvláště v rozptýlení) sám o sebe, jak umí, pečoval a staral se: nechť se nám také přeje, že mezi sebou trochu jinak spořádání a jako jedni druhými posvá-
zání jsouce o sobě, kde kteří jsme, víme, na sebe pozor dáváme, v řádu svém zvyklém stojíme a tak tiše Pánu Bohu sloužíme. Sum-
mou se všechněmi lidmi ostříhající pokoje, o sebe pak vespolek péče, nerozumíme, abychom komu co ubližovali. Myslí-li pak kdo,
40 že bychom ne jen o sebe, než i o jiné sjednocené spoluexulanty pečovati měli: rádi, jen kdyby příhodný té věci způsob nám ukázán byl, kterýž nám doma v našich věcech již znám jest. Může-liť se

3. na jiné pod-
obojí,

to vyhledati, kterak by našim pečováním a službou co platně napomoheno býti mohlo jiným spolukrajanům milým, ve jménu Božím neodpíráme vědouce, že jsme povinni netoliko s Pavlem svatým všechněm všechno býti, 1. Kor. 9, 22. a pečovati třeba o všechny zbory, 2. Kor. 11, 28., ale i s svatým Janem za bratři duše klásti. 1. Jan. 3, 16.

4. na pány
defensory
a ochránce.

A poněvadž se kněz Martinius na Jich Milosti pány defensory a jiné pány stavy České tytýž odvolává, my také k Vaším Milostem, páni laskaví, jakožto společným patronům a řádu, spravedlnosti, pokoje obhájcům appellujeme; nebo ¹⁰ aniž máme kam po Bohu appellovati, v jiných a jiných krajinách, pod jinými a jinými vrchnostmi rozptýlení jsouce, jakož žalobníci, tak i obžalovaní. Račte se, prosíme, těchto neřestí ujíti a nešťastné této roztržce v počátcích vstříc vyjíti, i pokudž možné, přítrž vzácnou prozřetelností svou učiniti, ať neděláme my mizerný národ sobě i jiným, angelům i lidem, z sebe divadla.

Vinš bratrský,
se všechněmi
evangelíky
v jednotu vjíti.

Za to máme, že jste již ve vši té troji věci, v níž jsme nařknuti, nevině naši vyrozuměti ráčili, že jmenovitě my roztržky neděláme, od učení čistého evangelium a konfessí České neodstupujeme, fašše žádné jménem společným ²⁰ neprovodíme; a můžeme strany té první věci i toto srdcem čistým před obličejem Božím a církve jeho říci, že bolestí-li kdo nad roztržkami v církvích evangelických vzniklými upřímně, to jistě my. Upřímným také srdcem vyzdvižení všech (nedorozumění ta vzbuzujících) rozdílů vinšující, jen aby Bůh dal časy a lidi a prostředky, aby se to bezpečně, pobožně, duchem tichým, k slávě milého Vykupitele (kterýž se za to vroucně modlil: Otče, dejž, ať všickni jedno jsou v nás, jako i my jedno jsme, Jan 17.)⁵ vykonati a trvánlivé býti mohlo. A té společné veřejné jednoty aby cíl byl ten, kterýž jí vytkl duch Kristů, abychom totiž všickni hodně chodili, jakž sluší ³⁰ na povolání naše, se vši pokorou, tichostí i snášlivostí, snášejíce se vespolek v lásce, usilující zachovati jednotu ducha v svazku pokoje, abychom všickni byli jedno tělo a jeden duch, majíce jednoho Pána, jednu víru a jeden křest a jednoho Boha a Otce, kterýž

Jak se v Poľště
a Litvě již stalo.

jest nade všecko a skrze všecko i ve všech nás. Ef. 4, 1. 2. 3.⁶ V jakouž jednotu a jednomyslnost s jinými církvemi hleděli jsme my i otcové naši, jak kdy Bůh jako po stupních příčin poskytal, vcházeti, až i těchto pominulých dvou let nápomocni jsouce, aby všechny evangelické církve v obojím Polsku a Velikém knížetství Litevském v jednostejný řád uvedeny býti mohly. ⁴⁰

⁵ Jan 17, 11. a 21. (není podáno slovně). ⁶ Efes. 4, 1. 2. 3. 5. 6.

Čemuž Pán Bůh milostivě požehnati ráčil, že na dvojím veřejném shledání všech tří zemí (léta 1633 v Orli, 1634 ve Vlodavě)⁷ skrze vybrané k tomu od synodů osoby z kněžstva i panstva rituum conformitas trefena a z trojích rozdílných kancionálů a agend jeden kancionál a jedny agendy k společnému a jednomyslnému všech užívání sepsány, jako i celý řád zprávy církevní a držení synodů a řízení služebníků církve, a co víc, vše na jednu formu k společnému, jednomyslnému a pobožnému vzdělání, s mnohým církví Božích v těch třech zemích potěšením. Tak jsme skutkem osvědčili, že jednota s jinými církvemi Kristovými milá nám jest; Kristus pak slova svého pravdivost osvědčil, že majícímu bude dáno, totiž dobře užívajícímu darů jeho že více jich naspóřeno bude. Nebo když sobě církve těchto krajin porovnání léta 1570 (mezi konfessí Augšpurskou, Českou Bratrskou a Helvetskou) stalého vážily, aj, požehnal Bůh, že i k řádu jednomu přišly! Ó byť i nám v národu našem tu milost učinil Bůh, abychom v takovou jednotu vjítí mohli, jakouž nám vydal Kristus, abychom všickni jedno byli! Nebo jste nám všichni k evangelium svatému se hlásící milí, nedíme, co apoštol o Židech, pro Otce, ale pro Krista, společného Spasitele, pro společné to evangelium, pro společnou proti Antikristu při, pro společná nyní utrpení, jichž nás zároveň hodné učinil Pán Bůh náš, i pro společnou naději slávy. Takové společné jednoty žádáme, zná Bůh srdce naše, a nadějeme se, že i vy, patronové milí, poznáte, ačkoli nás M. Martinius jinak udává. A netoliko u Vašich Milostí a jiných krajanů milých, ale i u cizích, stroje se poň tento proti nám nyní vydaný nerozvážlivý spis v Německém také jazyku vydati; což stane-li se, co nad to nemoudřejšího, co na zhyždění celého národu a jména Českého škodlivěji sloužícího? Nebo bychom i my (a snad již i celá Jednota naše) přinuceni byli nevinu své plněji hájiti; kteráž věc nemohla by než k zahanbení Vašich Milostí i nás všech posloužiti. Píše zajisté tam apoštol: Tak-liž pak není mezi vámi ani jednoho moudrého, kterýž by rozeznati mohl mezi bratrem a bratrem? 1. Kor. 6.⁸ A nebylo-liž by lépe proti nám samým při sobě a při spolubratřích, otcích, přátelích, přikrytí s Jafetem a Semem hanbu svou (ač by jaká při jedné neb druhé straně neb osobě byla), než ji s nešťastným Chámem i vysmívati i jiným k vysmívání podávati?⁹

Špatněť kněz Samuel Martinius k jménu národu svého dokazuje lásky. Za konfessí Českou a za někdejší
 40 při službách Božích zvyklé České řády jako by se styděl, vždycky

Kdo svornost
 ruší?

⁷ O synodách těchto činí se zmínka v *Dekretech Jednoty Bratrské*, str. 283, 284 a 290. ⁸ 1. Kor. 6, 5. ⁹ 1. Mojž. 9, 21—27.

na místo naší České konfessí Augšpurskou a Formulí concordiae Čechům cpá a pro zalíbení cizím do cizích řádů leze. Porovnání mezi námi k České konfessí se hlásícími stále a řád porovnání toho netoliko před cizími zamlčuje a ukrývá (jakž na str. 339. a 408. ukázáno), ale také ruší a vyvrací o to, aby to obě jedné toliko straně platilo, výtrzně se pokoušeje. Naposledy nesvornost naši (již z veliké stránky sám původem jest) netoliko nepravými nářky rozdmychuje, ale i cizím k spatřování podává a tím způsobem z sebe a národu svého mizerné divadlo dělá. Neračte, prosíme, dopouštěti, aby jedna osoba moudrým soudem svatých předků dobře ustanovené a krví jejich spečetěné věci bořiti, neb s nimi dle vůle své pohrávati a všechněm nám zaměstknání i celému národu hanbu dělati měla. Protož, milostiví páni, kteří radou moudrou napomoci můžete k zastavení neřádu tohoto, prosíme jménem Božím a jménem někdy slavného, nyní sniženého Českého národu a církve i jménem svatých, kteříž nám krví svou dobyli klénotu tohoto svatého sjednocení, předků, i jménem všech spolubratří svých, zde i jinde zůstávajících, a tak celé Jednoty své prosíme, račte uhasiti oheň tento a nedopouštěti, aby se víc přikládati mělo. Nech přestane haněti a odsuzovati, a přestanou jiní hanění a odsuzování snášející ozývati se a nevinu své zastávati; rádi i na křivdy zapomenou, jen ať jest pokoj.

5. Řeč k M.
Martinovi
a knězi J. Re-
glovi.

I k vám naposledy promluvení máme, kněže Samuely Martini, kněže Jane Regi a kněže Mikuláši Hanzlini, bratří nám v Kristu upřímně milí, ačkoli jste vy k nám upřímné bratrské lásky na ten čas neprokázali. Nemáme vám zač děkovati, že jste nás před církví Boží tak velice zlehčili, ale však máme zač poděkovati, že jste nás pokoře a rozšafnosti a trpělivosti přiučili; čehož aby Bůh při nás potvrdil, žádáme. Vás pak prosíme, zdálo-li by se vám co nepřijemného v odpovědi této, v dobré obraťte; od vás příčina dána. Qui, quae vult, dicit, quae non vult, audiat idem. (Kdo, co chce, mluví, co nechce, slyš.) My sic obyčeje nemáme souditi cizích služebníků, ani zbíratí ouhon a vytýkati nedostatků; Pánu svému každý stojí a nebo i padá, Řím. 14.,¹⁰ ale když se k nám též středmosti neužívá, ozvati se musíme, aby také sebe samého ohledal ten, kdož jiné soudí. Protož vy, bratří milí, sami se medle v tom ohledejte, nezhřešili-li jste proti lásce, kteráž trpělivá jest, dobrotivá jest, nezávidí, není všeťechná, nenadýmá se, v nic neslušného se nevydává, nehledá svých věcí, nepouží se, nemyslí zlého etc. 1. Kor. 13.¹¹ Nezhřešili-li jste

¹⁰ Řím. 14, 4. ¹¹ 1. Kor. 13, 4. 5.

proti opatrnosti, že jste se v bojování proti spolubratřím dali, an není čas bojování škartami hánlivými a invencemi důvtipnými proti spolubratřím, ale čas bojování proti branám pekelným pláčem a modlitbami. Gal. 5, 15. Nezhřešili-li jste proti napomenutí Kristovu, jenž dí: Zhřešil-li by bratr tvůj co proti tobě, jdi a napomeň ho mezi sebou samým, Mat. 18, 15., též apoštolskému: Byl-li by zachvácen člověk v nějakém pádu, vy, duchovní, napravte ho v duchu tichosti. Gal. 6, 1. Nebo to-liž jest mezi sebou a jím samým? to-li v duchu tichosti? před obličejem vši církve, nic prvé o to neřekše, zahanbovati? Nezhřešili-li jste proti příkladu apoštolskému, jak řeč kněze (mimo jiné) má býti jako samého Krista Ježíše, aby toliko, co jest jest, co není není bylo? 2. Kor. 1, 17. 18. 19. Vy pak mluvili jste jako věci jisté věci nepravé a na věky neprůvodné. Nezhřešili-li jste proti příkázání Božímu, často v Písmě i položenému i zaostřenému: Nepromluviš křivého svědectví proti bližnímu svému. Exod. 20, 16. Item: Proti knězi žaloby nepřijímej, leč pode dvěma nebo třmi svědky. 2. Tim. 5, 19. Kterak pak jste vy proti mnohým kněžím přijíti směli jednoho nějakého utrhače svědectví? Summou, moudrých rada jest: Nevěř všemu, co slyšíš, a neprav všeho, co víš. Ale to u vás kam se dělo? Co jste uslyšeli, tomu jste uvěřili, a čemu uvěřili, to jako pozounem roztroubili; ó bratři milí, ne tak býti mělo, není to bratrská láska, není křesťanská vlídnost, není lidská rozšafnost. Ale stalo se, mazali jste nás těžce; Bůh vám toho nepočítej a věci tyto zašlé naprav.

Vy obzvláštně, kněže Samueli, tak jste byl pilný zblírání proti nám všelijakých svědectví, jako byste odpovědný náš nepřítel byl; ještě čím jsme toho na vás zasloužili? Mohlo by se odplatiti rovným za rovné, aby věci o vás psané a rozhlášené také na světlo šly. Ale ušetříme sebe i vás, a ovšem církve Boží, jejíhož vředu nechceme více jítřiti. Poslechneme raději Boha a slova jeho, kterýž nám zlého za zlé odplacovati nedá, a řekneme s Davidem: Snad popatří Hospodin na ssoužení naše, a odplatí nám požehnáním za zlořečení toto, 2. Sam. 16, 12. Prosíme pak vás a napomínáme v Pánu, dejte na to pozor, abychom neměli příčiny my neb jiní pobožní krajané o vás rozuměti toho, což tam apoštol píše (nebo víte, že se jednostejné věci v světě i v církvi dějí, jména toliko a osoby se mění), že Diotrefes o prvotnost stoje nepřijímá nás, mluvě proti nám tvrdé řeči a nemaje dosti na tom i sám bratří nepřijímá i těm, kteříž by chtěli, nedopouští a je ze zboru vylučuje.

3. Ep. Jana, v. 9. a 10. Budete-li na to pamatovati a k nám se chovati jako k spolusjednoceným a krajanům a bratřím, Jednota naše také od své strany, a my spolu s ní slibujeme v povinnostech

svých státi a k vám, jak theologům k theologu a dobrým přátelům k dobrému příteli sluší, chovati se uctivě a vážně. A jestli že administrátorský ouřad povedete, dokazujte toho skutkem, a ne jen svého řádu kněží a lid milujte, ale také kněží a lid řádu seniorova, to jest ty, kteříž se z Jednoty Bratrské jmenovali, zpravující se tu paragrafem tím, kterýž stojí v porovnání na stránce 80. o společném administrátora s seniorem v lásce a svornosti (při svých řádích a ceremoniích každý zůstává) se snášení a v tom dobrého příkladu posluchačům svým dávání.¹²

Bůh popřej nám té milosti a nás skrze Ducha svatého svého¹⁰ z obojí strany k tomu nastroj, abychom ne proti sobě sami, kteříž jednou a touž cestou víry a utrpení Kristových kráčíme, ale proti ďáblu a šupinám jeho, hříchu, tělu, světu, Antikristu statečně bojující, z rytěřující církve šťastně ku počtu svítězilých přenešení byli, kdež bude pokoj, láska, radost, utěšení a sláva na věky věků. Amen, Amen, Amen.

Fil. 2, 1. 2. 3. 4.

Protož jest-li jaké potěšení v Kristu, jest-li které utěšení lásky, jest-li která společnost Ducha, jsou-li která střeva a slitování, naplňte radost mou (dl apoštol), abyšte jednotejného smyslu byli,²⁰ jednotejnou lásku majíce, jednodušní jsouce, jednotejně smýšlející, nic nečiníce skrze svár a neb marnou chválu, ale v pokoře jedni druhé za důstojnější nežli sebe majíce. Nehledejte jeden každý jen svých věcí, ale každý také toho, což jest jiných.

¹² *S kála ze Zhoře, I, 253.*

Cesta Pokoje

To gest,

Brawň, neomylný, gediný prostředek,
kterýmž Chtělo Boží w pokoji, swornosti, a lásce, za-
chowána býti můž : za přičinau nepokojných Spisů
M. Samuele Martynia, z Vysem Swatých
wyph'edaná, vložaná, a wšechněm wěr-
ným Cechům podaná /

Ob

Starších Kněží Jednoty Bratrské.

Kjm. 14. 17. 18. 19.

**Království Boží není pokrm a nápoj: ale Spra-
wednost a Pokoj a Radost, w Duchu Swatém.
Kdo w tom slauží Krystu / milý gest Bohu, a lidem
přigemný. Protož následůme toho cožby
slaužilo tu Pokoji / a k' wzdělánj
wespoleť.**

W Lessně Rěta, 1 6 3 7.

CESTA POKOJE,

TO JEST

PRAVÝ, NEOMYLNÝ, JEDINÝ PROSTŘEDEK, KTERÝMŽ CÍRKEV
BOŽÍ V POKOJI, SVORNOSTI A LÁSCE ZACHOVÁNA BÝTI
MŮŽ; ZA PŘÍČINOU NEPOKOJNÝCH SPISŮ M. SAMUELE
MARTINIA Z PÍSEM SVATÝCH VYHLEDANÁ, UKÁZANÁ A
VŠECHNĚM VĚRNÝM ČECHŮM PODANÁ

OD

STARŠÍCH KNĚŽÍ JEDNOTY BRATRSKÉ.

Řím. 14. 17. 18. 19.

Království Boží není pokrm a nápoj, ale spravedlnost a pokoj a
radost v Duchu svatém. Kdo v tom slouží Kristu, milý jest Bohu
a lidem příjemný. Protož následujme toho, což by sloužilo ku
pokoji a k vzdělání vespolek.

V LEŠNĚ, LÉTA 1637.

Isaiáš 59, 8.
Cesty pokoje neznají.

Žalm 35, 20.
Nemluví ku pokoji, ale proti pokojným na zemi slova lstivá vymýšlejí.

Oz. 14, 10.
Kdo jest moudrý, porozuměj těmto věcem, a rozumný poznej je.
Nebo přímé jsou cesty Hospodinovy, a spravedliví choditi budou
po nich; přestupníci pak padnou na nich.

Rozptýleným pro evangelium Kristovo věrným a pobožným z národu Českého

po krajinách říše Německé, Polského a Uherského království i kde-koli, vyvoleným podlé předzvědění Boha Otce, v posvěcení Ducha svatého, ku poslušenství a skropení krví Ježíše Krista: Milost vám a pokoj rozmnožen buď.

Požehnaný Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krista, kterýž podlé mnohého milosrdenství svého znovu
zpłodil nás v naději živou skrze vzkříšení Ježíše Krista
z mrtvých k dědictví neporušitelnému a nepoškrvněnému a neuvadlému, kteréž se chová v nebesích vám, kteříž mocí Boží ostřihání býváte skrze víru k spasení, kteréž hotovo jest, aby zjeveno bylo v času posledním. V čemžto veselíte se, maličko nyní (jestli že kdy potřebí jest) zkormoucení jsouce v rozličných pokušeních; aby zkoušení víry vaší, mnohem dražší nežli zlato, kteréž hyne, a však se v ohni zkušuje, nalezeno bylo (vám) k chvále a ke cti i k slávě při zjevení Ježíše Krista.

Nejmilejší, nepochybné, že všechněm již známé jest, jak pohoršitedlné různice mezi námi pro evangelium Kristovo z vlasti vyhnanými a po krajinách Europy rozptýlenými národu Českého ostatky vznikly: nejprv skrze řeči jedněch proti druhým roztroušené, potom skrze spisy jedněm od druhých podávané, naposledy skrze odevřené, tištěním vůbec dané knihy. A tohož začátek přede dvěma léty učinil mistr Samuel Martinius z Dražova (jakž se tituluje), v Perně Míšenském vás pohostinných církevní zprávce, knihu (pod titulem XXXV Příčin, proč by všickni evangeličtí Čechové za jedno býti měli etc.) na světlo vydav. V kteréž titul náboženství evangelického a heslo konfessí České a osvobození obojího toho majestátem někdy císařským na samu Augšpurské konfessí stranu a neb
Luteránskou jednotu vztáhna, jiné všeho toho (i pravdy totiž evan-

I. Petr. 1, v. 3. 4.
5. 6. 7.

gelium svatého i práva účastnosti konfessí a konsistoře České) od-suzovati se pokusil, zejména a nejvíce na Jednotu Bratrskou dorážej^e a ji nedůvodnými nářky před obličejem církve káleje.

My pokoje žádostivi jsouce, vznesli jsme tu věc na Jich Mi-losti pány patrony své, ze všech tří stavů zde v koruně Polské exulující. Kteříž shromáždivše se a věc tu uváživše, z společného snešení učinili k Jich Milostem pánům ze všech tří stavů v Mišenské zemi psání, vytazující se, zdali by s jich vědomím týž kněz Sa-muel takové věci před sebe bral, a žádající přátelsky, aby to za-staveno bylo, a jiskrám těm v oheň jíti se nedopouštělo; s osvěd-¹⁰ čením, že oni od stalého jednou porovnání a sjednocení žádnému nepokojnému člověku k vůli odstoupiti nemíní. To psání od Jich Milostí přijato a M. Martiniovi k uvážení podáno bylo; na kteréž on týmž pánům v Mišni odpověď čině, netoliko pány naše v Polště důtkami svými uštipoval, ale i v tom se hrdě pronášel, že on sobě ruky a péra skládati nedá etc. Kterouž jeho odpověď páni pánům našim odeslali s doložením, že oni na ten čas jím nevládnou, jakož to kterýž ne pod jejich, ale Jeho Milosti kurfiřta Sasského protekcí zůstává. Páni tedy patronové naši, aby se podlé mnohých pobož-²⁰ ných lidí žádosti i samé potřeby zjevným odpisem ozvání učinilo, za slušné uznali. I vyšlo na světlo Ohlášení naše léta 1636. Na kteréž kněz Samuel hned zase novou, obšírnou knihu pod jménem Obrany vydav, nedíme oleje k ohni přilil, ale právě hned rozžeté pochodně po krajinách rozeslal k zapalování a rozpalování srdcí jedněch proti druhým. Nebo nashledav, kde co mohl jakých hán-livých věcí, listů, spisů, paškvilů, starých i nových, cizích i svých, netoliko proti Jednotě Bratrské, ale i proti reformatům (kteréž kal-vinuje), všecko do hromady sebral a tu vykdyl pravě, že to na oltář Boží v domu Božím klade.¹ Ach, Hospodine, takové-liž nečisté oběti tobě se přednášeti a na tvůj svatý oltář klásti mají? Tak-liž ³⁰ tvé svaté jméno převráceně užíváno býti má? Tobě nechť jest po-ručena ta pře.

My mezi tím, v Pánu milí krajané, co činíme? tak-liž se rotiti a trhati dáme, my prvé v vlasti porovnání, my nyní opět v spo-lečné jho kříže Kristova spráhnuti? Považujeme-liž pak, pro Bůh, nač nám ty věci vyjdou? Filip Melanton,² na onen čas vida po-čátky bídne mezi evangelíky vzniklého při smyslu o večerí Páně rozdvojení, a čím dál tím většího stran proti sobě se zatvrzování, říkal nejednou, že, kdyby oči jeho tak mnoho slz vyliiti mohly, jak mnoho Labe u Wittemberka vod v sobě nese, dostatečně by ža-⁴⁰

¹ Obrana, str. 10; srovnej Isaiáš 37, 14. ² neb Melanchthon, viz Ohlá-šení, XX, pozn. 1, str. 346.

losti té a škody, kteréž skrze to pocítí církev Boží, oplakati nemohl; a ukázal skutek, že se ne nadarmo lekalo pobožné srdce jeho. Což tedy sobě i my dobrého z těchto zlých začátků slibovati máme?

Žalostné jest předně, že to jeden z národu našeho činí, Čechy proti Čechům k neúctě Českého jména rotí, ten cizích nešťastných roztržek oheň mezi nás vnášeje. Druhé, že to činí v ten čas, v kterémž sám Bůh hněvu svého oheň nad námi pro hříchy naše (jak jiné, tak i pro tu bůjnost) zapálil, aby nás ku pokání napravil; v kterémž bychom my k tomu se míti měli, abychom odvrhouc od sebe na společné rány schápanou braň, chytili se žíně a povalili se před Hospodinem Bohem svým do prachu, krotíce hněv jeho, sebe pak vespolek objímajíce a líbajíce a odprošující; jako tam někdy v Egyptě Židé od nepřátel svých k smrti (3. Mach. 5.)³ oddaní a naši milí mučedníci, když smrti svou oslaviti měli Boha a spečetiti společně dobytých a dopuštěním Božím na ten čas společně potracených svobod (léta 1621, 21. lunisti). Nebo zdaž všickni my co jiného jsme v očích nepřátel našich, nežli ostatkové ovci k smrti oddaných! A zdaž oni větší radost míti mohou, jako z našich roztržek? Kteréž jim i prvé napomohly, když evangelici²⁰ proti nepřátelům evangelium bojovati začavše, hned za tím sami do sebe se dali, i nyní napomáhají, když skrze roztržky kněžské i králů, knížat, měst a krajin myslí roztrhány, že teď sama evangelických vojska vespolek se potírají; na čemž všecka naděje společných nepřátel o zkažení dokonalém všech nás stojí. A my přebídní ostatkové předce se ještě tak na odivu jim sami dodělávati budeme? Třetí, žalostné jest, že to činí M. Martinus nyní, když onino cizí, jako ustávající hádek těch válkou přes sto let⁴ daremně vedenou (nebo kdo tím koho vzdělal?) k míru se míti počínají skrze věrné a neustalé práce vzbuzených k tomu od Boha nástrojů;³⁰ a doufáme milosti Boží, že požehná i dále, aby svaté, všechněm dobrým z obojí strany žádostivé církvi Boží a běhu svatého evangelium nade všeckno užitečné, samému toliko ďáblu a království jeho nemilé předsevzetí cíle svého šťastně došlo. Začež se i modlíti sluší všechněm, kdo milují pokoj církve a slávu Boha svého. Zvláště pak nám Čechům, kteříž jsme maličký proti jiným národ, a nás

³ 3. Mach. 5. Kniha ta vyskytuje se zřídka ve vydání bible. V kralickém stojí místo knihy I. (první, vůbec třetí nazvány). Jedná o pokušení na lid Boží od Ptolemaea Filopatora, krále Egyptského, příšlých, a jak divně Bůh lid svůj v těch vichřicích opatrovati ráčil. ⁴ Pro počátek bojů těch nesnadno uvéstí určité datum. Ve sporech Zwingliho s Lutherem o večeri Páně, jež počaly r. 1524, poprvé asi zřetelně se ukázaly různé názory náboženské mezi evangelíky.

ostatků ještě méně; má-li se dílo Boží mezi námi a skrze nás dělati a opravdově obnoviti, potřeba k tomu jednoho srdce a jedné duše, aby to i při nás bylo, což v historii církevní Sozomenus zapsal, že křesťané, ač v pokoji bývali roztržití, v čas však pokušení od hádek a rúzníc se zdržovali, obecně všickni mezi sebou v poníženosti a pokoře Bohu se modlili, aby jim milostiv byl. (Tripart. knihy 7, kap. 4.) Tento pak nyní, když jsme od společných nepřátel rozrazení a rozehnáni, mezi námi válku strubuje. Ješto neví-liš, že nyní všecka soužená církev se modlí: Da pacem, Domine; Pane, zachovej nás, hynemeť (Mat. 8, 25). A mnozí s Davidem ruce ¹⁰ k nebi spínajíc volají: Hospodine, rozptyl lidi žádostivé válek! (Žalm 68, 3.)⁵ Nebojí-liš se, aby na něho padla vzdychání chudých Božích upokojení již aspoň Sionu Božímu slzavě žádostivých? Není-liš, pro Bůh, dosti, že se mečem železným stírá křesťanstvo? Ješto-liš meče jazyků, pér, vášní a zápalčivosti proti sobě vespolek brousiti máme? Kněže Samueli, nešťastně jste sobě tu provinciam vzali, rotiti včelíčky Boží, a to ještě rozeznané z včelníků svých a po rozsedinách země rozplašené; jimž k tomu sloužíte, aby místo medu sladké lásky hořkou rez dráždění společných sbírajíce v plástích srdce svého skládali.

29

Nám se opět rozmyšleti bylo, co činiti? Psáním-li či mlčením jemu odpověditi? A klonili jsme se k mlčení raději; předně proto, že máme co jiného činiti v bídném a kvaltovném nynějším způsobu. Druhé, Písmo radí: Nevaď se s člověkem mnohomluvným, a nepřikládej dříví na oheň jeho. Nepohrávej s nezvedeným, aby v lehkost nebyli uvedeni předkové tvoji (Sir. 8, 4. 5). Tento zajisté že takový jest, dokazuje skutkem, ani živých ani mrtvých při pokoji nenecháváje; i předky naše již dle vůle a vášně své zjezdil. Třetí, netrefují se svárové takoví k časům těmto, v nichž raději postu a modliteb hleděti a hříchy své oplakávati, nežli nových při- ³⁰ činěti máme. Nebo apoštol dí: Chci, aby se modlili muži na všelikém místě, pozdvihující rukou čistých bez hněvu a roztržitosti. 1. Tim. 2, 8.⁶ Jak pak budeme bez hněvu a roztržitosti modliti se, rozpálíme-li se proti sobě čím dál, tím víc? Odpověděl by nám Bůh, jako tam Židům, že nevyslyší, poněvadž se k sváru a rúznici postíme (Is. 58, 4). Čtvrté, co platno jest hádati se s člověkem, kterýž nic na to, aby pravda a nevina vyhledána byla, nemyslí, než jen o to, aby svou vyvedl, sebe zvelebil a jiné utlačil, usiluje? A k tomu již všelijakých vymyšlených chytrostí užívá! Ku příkladu, nezadní jest grif jeho, že vždycky statum controversiae mění, jinou ⁴⁰

⁵ Žalm 68, 31. ⁶ 1. Tim. 2, 8.

věc v spor klada, nežli jest; na místo totiž osoby a pře své vlastní (kterouž my s ním a ne s jinými máme o jeho lstivé machinaci) celou evangelickou stranu vždycky stavěje a nám za houf zaskakuje. An se ví, že ho za to evangelická strana nikdy nepožádala, aby on to před sebe bral, což bere; nýbrž ví se, že na větším díle nad tím se rmoutí, jeho napomínají i prosí, aby toho zanechal, i vlastní posluchači jeho, kněží i panstvo; a on předce, co proti vůli jiných činí, to pod jménem jejich činí; potvorného to cosi. Jako i to, že nás bleskem a vzácností mnohých akademií, theologů
 10 a knížat zaráží; my kdo jsme (prý) v koutku tomto Polském, abychom se proti všecněm postavovati směli? Páté, patrná jest jeho k válčení chtivost a cvičnost a v vymýšlení ouskoků neustalost; tak že předešlých let celé téměř shromáždění pánů exulantů v Perně s ním činiti mívalo, v velikém počtu se scházivali a radili, jeho obsílali a napomínali, ku poznání sebe a napravení pohoršitedlných předsevzetí posloužití chtěce. A co zpravili? Ze všeho se vymotávají a smích sobě dělají přivykl. Co tedy my, kteréž bez toho u sebe za nic položil, zpravití máme?

Jakéž nechvalitebné povahy poněvadž při M. Martiniovi zřetelně poznávají rozumní lidé, zdálo se, že by bez našeho odpovídaní býti mohlo, aby, kdokoli bez postranního affektu spis ten jeho, jeden i druhý, čísti bude, sám soudil, jest-li tu duch pokoje a svornosti, pokory a středmosti, přímosti a sprostnosti, čili na odpor tomu? Těch příčin rozvažování vedlo nás raději k mlčení, aby, nemaje se s kým vaditi, umlknouti musel.

Ale zase připomínáno bylo od jiných, že se tak mnohá nebezpečných nářků mlčením nezbude; proto předně, že kniha jest tištěním již na světlo dána a mnohým se (i potomkům bezpochyby) do rukou dostane, kteříž, kdyby proti tomu správy nebylo, snad
 30 by některým těm klamům uvěřili. M. Martinus zajisté dokázal toho, že rád křivě vymyšlenými věcmi jiné kálí, buď že jim sám věří neb nevěří, předce však je (v naději, že se scripta jeho k potomkům dostanou, a vždy někdo jim uvěří, a on se tudy na těch, kdo ho domněle urazili, vychladí) roztrušuje.

Druhé, bouřlivá tato kniha již nyní pobožné lidi kormoutí, jedny proti druhým jitrí a ne jedny v kolotání myslí divná, daleko víc než první, přivodí. An snad ďábel k tomu směřuje, aby, kterých stálost vybojovati nemohl odpornými pokušeními, těch sprostnost víry a naděje vichroval, takovým tímto jich do labyrintů při víře evangelium zavedením. Mdlých tedy srdcí retováním že opouštěti nesluší.
 40

Naposledy ukazováno, že k odpovídání vždy někdy přijíti musí, když by heraltoval, že přemohl a svítězil. An v knize své

tytýž vyvolává a pod svědomím zavazuje, abychom odpovídali; někudy i pod kněžskou ctí, opovážlivě dosti; až někudy také i povyskuje, že se podívá, jak se vymotáme? Tak se sobě v svých mistrovsky upletených sítkách zalibuje; a někteří jemu v přidaných k knize té verších přizpěvující lahodí, jako by již victoria jeho byla.

Po uvážení všeho toho na obě straně přišlo k tomu, aby odpověď na tu knihu dána byla; však od jednoho, ne od Jednoty, a to dialektickým té jeho Obrany, kterouž z syllogismů setkal, Rozebráním, a jak se tam často s pravdou a upřímností mívá, ukázáním. Což na sebe pobožný muž, kněz Jan Felín, vzav tak vykonal, ¹⁰ že (jakž naději máme) kněz Samuel Martinus omylům svým v nejedné věci vyrozuměti moci bude. Kteréž Rozebrání ačkoli mírnějším pérem psáno jest, nežli kněze Samuelova Obrana, však poněvadž i to jest polemicum scriptum (hádaající se spis), kdež bez retorsí a navracení důtek a dojmání ostrého, a tak i bez uražení vždy něčí mysli sotva býti můž: vidělo se nám jiným způsobem ku pokoji a lásce ne jen příčiny podati, ale i cestu ukázati; na pokoj zajisté raději nežli na sváry mysliti poroučí nám duch Kristů: Uchyl se od zlého a čiň dobré; hledej pokoje a stíhej jej (1. Petr. 3, 11). Zdrž se od svárů a umenšiš hříchů (Sir. 28, 10). Též: Přestati ²⁰ od svárů jest to každému ku poctivosti (Přisl. 20, 3). A Pán sám dí: Blahoslavení pokojní (Mat. 5, 9).

Osvědčuje se sic M. Martinus také (na str. 448.), že on nepokoje žádostiv není, než že pokoje užiti nemůž. Ale starý to obyčej, z světem se začal, ospravedlňovati se i tu, kde vina povrchu leží. Zdědili jsme to po prvním otci svém a matce (1. Mojž. 3, 12. 13). Ne na to tedy, co kdo praví, ale co činí, pozor býti musí. Mezi tím nech mu nesaháme na svědomí, nechť jest tak, že miluje pokoj a jeho sobě i církvi České vinšuje; my se také před Pánem Bohem, všech tajností zpytatelem, osvědčujeme, že tam též jdou ³⁰ snažnosti naše. Musí tedy konečně nedostatek býti v prostředcích, že, k čemu z obojí strany směřujeme, toho sobě dověsti neumíme. Pomysleti tedy na tu věc a jí z gruntu vyrozuměti základ bude této mezi námi a M. Martinem rozepře rozeznání. O čemž my odevřeně, upřímně, sprostně promluvíme, abyšte všickni, milí krajané, duchovní i političtí, učení i neučení, o této rozepři pravý soud učiniti mohli. Neboť i vám Bůh dal Ducha svého, abyšte duchy proroků rozsuzovati mohli (1. Kor. 14, 29). Rozsuzujtež tedy v báni Boží a buďte k rozvažování a s Písmy srovnávání toho, ⁴⁰ co se vám přednáší, udatní jako Berienští (Skutk. 17, 11). A Pán vám ve všem smysl pravý (2. Tim. 2, 7).

Pokoj co jest? A jak milý?

Pokoj jest a slove způsob takový, v kterémž člověk (a neb jiný tvor) věci svých libé spořádání maje, volně jeho a bezpečně, bez překážky jiných, užívati můž. (Pax est tranquilla libertas.)

Takový způsob milý jest každému stvoření, proto že všecko, což v bytu jest, bytnost svou miluje a toho, co ji zdržuje, rádo užívá; ovšem tedy člověk jakožto rozumný tvor. Odkudž Augustinus napsal: Interroga omnes homines: Vis pacem? uno ore respondebit tibi genus humanum: Opto, cupio, amo, volo. Zeptej se (prý) všech lidí: Chceš pokoji? Jedněmž ústy odpoví pokolení lidské: Vinšuji, žádám, miluji, chci (in Psalm. 84). Odtud také jest, že všickni za nenávisti hodného soudí toho, kdo pokoj ruší; nýbrž že i ti, kteříž jej ruší, za ty vidíni býti nechťi, aby rušili, ale za ty, kteříž ho hledají; jakož pak jisté jest, že hledají i oni, svým způsobem. Netoliko zajisté Eliáš lidu Izraelskému pokoje žádá, ale i Achab; v tom napřed jeden druhému dáti nechce (3. Král. 18, 18).⁷ Ne jen Kristus pokoj schvaluje a lidi pokojné blahoslaví, a když lidé tomu, což by jim ku pokoji sloužilo, rozuměti nechtějí, pláče (Mat. 5, 9; Luk. 19, 42), ale i Farizeové a zákonníci nepokojů a bouřek se bojí a je předcházejí (Jan 11, 48; Luk. 23, 5). Nýbrž i sám Satan miluje to, aby v pokoji byly všecky věci, kteréž má (Luk. 11, 21). Ovšem tedy nepochybné jest, že lidé v církvi postavení a slovem Božím osvětlení pokoj milují, a aby bez roztržek církev byla, žádají, i to dle možnosti své opatrují, leč by kdo právě převrácený byl a z úmysla se za nástroj Satanu buřiči propůjčoval. Ale odstup smýšleti, aby kdo tak bezbožný býti měl.

I poněvadž tedy všickni v světě pokoje hledáme, a však řídci a řídko nalézáme, nýbrž na větším díle tím samým, čím pokoje hledáme, nepokoj sobě i jiným tropíme, jde odtud nevyhnutelně, že se v prostředcích chybovati musí.

Pohleďmež tedy na to, nejpředněji o pokoji a nepokoji církevním mluvíc. Vidí se pak z Písem svatých a z příkladu, že se rozum lidský trojí cesty ku pokoji rád chytá, z nichž však žádné Bůh neschvaluje, a skutek sám je nebezpečnými a k dojiti pokoje nemožnými cestami býti ukazuje. Kteréž přehlédnouc přijdeme na cestu pravou, jistou, neomylnou, kterouž nám slovo Boží ukazuje, a pobožní vždycky po ní rádi šli, i nám jiti nejbezpečněji bude.

Cesty ku pokoji mylné tři.

První cesta jest násilí a kvalt, když strana stranu, aby sobě před ní pokoj udělala, utlačiti a neb z cesty skliditi usiluje. Jako

⁷ Dle nynějšího způsobu počítání: 1. Král. 18, 18; viz Ohlášení, XXV, pozn. 17, str. 372.

když Kain Abele, rozdílu v náboženství (že se tento více o vnitřní pravdu pocty Boží staral a skrze to Bohu příjemnější byl) snášeti nemoha, zabil;⁸ když králové Izraelští proroky Boží (že proti podešlým pověrám, bludům, hříchům žehrali) z návodu kněží svých mordovali;⁹ když Nabuchodonosor k svému náboženství a k ctění zlaté své sochy všechny lidi, národy a jazyky rozpálenou pecí doháněl (Dan. 3); když Antioch proti Židům, že od zákona svého upustiti nechtěli, ukrutenství provodil (2. Mach. 1);¹⁰ když biskupové židovští, aby skrze Kristovo jim odporné učení o místo a lid nepřišli, Krista na smrt dali, apoštoly jeho vyhnali a všelijak víru¹⁰ křesťanskou vyhladiti se pokoušeli (Jan 12, 47;¹¹ 1. Tess. 2, 15 etc.); když to též po nich pohané křesťanům činili, a za tím i sami křesťané jedni druhým, zvláště Ariáni a jiní kacíři, právě věřící pro nesrovnávání se s nimi v smyslech vězení, vyháněním, smrtmi všelijakými trápící a třibící. Machomet pak svým následovníkům hned za právo to vydal, Alkoránu šavli hájiti, tak že oni žádného jiného důvodu víry své ani nemajíce ani nedbajíce, než svá proti křesťanům vítězství, tím sobě mysl a svědomí své pokojí. Tato cesta jest vražedná, právě Kainovská.

Druhá ku pokoji v náboženství cesta, kteréž také ohleduje²⁰ vtíp lidský, jest mírnější, bez krve prolévání, a slove hádání o víru, když strana stranu uhádati a k mlčení přivéstí, a neb uhaněti a všechněm dobrým zoškliviti se snažuje. Tak Farizeové a Saduceové s častými otázkami na Krista přicházejíce, zahanbiti ho hledali, až i říkali: Zdali my dobře nepravíme, že jsi ty Samaritán a ďábla máš? (Jan 8, 48.) Posluchače pak jeho rozpakujíce křikali: Ďábelství má a blázní; co ho posloucháte? (Jan 10, 20.) Item, zda-li kdo z knížat uvěřil v něho a neb z Farizeů? Než zástup ten, kterýž nezná zákona, zlořečení jsou (Jan 7, 48). Tak za apoštolů povstávali mnozí, kteříž nepovolujíce zdravým řečem Pána³⁰ našeho Jezu Krista a tomu učení, kteréž jest vedlé pobožnosti, nemoudrost (jim se však zdálo, že moudrost) provodili při otázkách a hádkách o slova (1. Tim. 6, 3. 4). Tak na sněm Nicenský mnoho filozofů pohanských se postavilo tím úmyslem, aby s křesťanskými kněžími se hádajíce, vtipu svého ostrosti a jazyka výmluvnosti dokazovali a chytrými lapačkami víry naší sprostnost zaplétali (Hist. tripart. 2, kap. 3). Tak potom dále, čím se křesťané více na rozdílné při víře smysly rozcházeli, tím více disputací a hádek bylo, zvláště teď ode sta let, tak že válečnými a hádečnými spisy svět naplněn, když každá strana proti jiným hřímá, píše, křičí, haní,⁴⁰ tupí bez míry a konce.

⁸ 1. Mojž. 4. ⁹ 1. Král. 19. ¹⁰ 2. Mach. 5 sl. ¹¹ Má býti: Jan 11, 47 sl.

Třetí cesta ještě mírnější jest, když kdo, aby v svém náboženství pokoj měl, strany druhé mordovati, ani se hádati s ní nežádá, než toliko se od ní, a neb ji od sebe odlučuje, aby s ní spolku a obecnství neměl. (To slove Řecky schisma, Latinské secta, Český roztržka, to jest odtržení, oddělení, odloučení se od jiných, a neb jiných od sebe.) Onono učinil Jeroboam, když boje se, aby lid jeho do Jeruzaléma k službám Božím chodě, nenavrátil se ku poslušenství domu Davidova, obzvláštní chrámy vystavěl a v nich smyšlenou podlé mozku svého Boží službu vyzdvihl; a tak učinil
 10 v lidu Božím roztržku, kteráž potom nemohla býti napravena až do vyvrácení obojího království (3. Král. 12).¹² Zase pak biskupové židovští, kdokoli se s nimi v jejich farizejském náboženství nesrovnával, ty vylučovali ze škol; jakž se i Kristu Pánu i apoštolům jeho stalo. A mezi křesťany začalo se totéž díti hned za apoštolů, že se trhali a od lidí (učitelů svých) obzvláštní sobě jednoty a jména začínali (1. Kor. 1, 11. 12). Ale víceji toho potom a jízlivěji bylo, když se pro rozdílnost smyslů při artikulech víry na sekty roztrhali, tak že byli Ariáni, Eutychiáni, Nestoriáni etc. Nýbrž
 našli se, kteříž pro samu života jiných křesťanů nedokonalost od-
 20 dělili se pravíce, že vyhynula z světa církev a mezi samými jimi toliko se nachází. To byli Donatistae, o nichž, že tak smyslili a k samým sobě církev přivazovali, píše Augustinus (De unitate ecclesiae et alibi). Zůstalo však to pohříchu do dnes, že téměř všickni, mezi kterýmiž se rozdílnost smyslů neb řádů nachází, jedni druhé tupí a jako kacíře neb sektáře od sebe strkají, společnost křesťanskou a lásku bratrskou jim vypovídajíce.

Biskup Římský všech těchto tří cest užívá, a všech násilně a nemírně. Nebo i mocí, mečem a ohněm, stolice své hájí; i disputacemi podpůrcové jeho zastávají učení jeho; i odlučováním od
 30 sebe všech jiných, jako by sami oni církví všeobecnou, jiní pak všickni sektami zatracení byli, sebe samy zvelebiti, jiné zoškliviti a tak sobě odevšad a všelijakým způsobem pokoj, bezpečnost, slávu způsobiti hledají.

Ale všechny tyto cesty jsou předně nenáležitě, druhé, k dosažení toho, čeho se hledá (pokoj církvi), nemožné, nýbrž více nepokojů a bouří tropící; třetí, přinášejí podvrácení jedné i druhé straně. Protož žádné této cesty Bůh v slovu svém neschválil, žádné moudří lidé nikdy neoblibovali. Což ukázati přijde.

Nenáležitě jsou proto, že pocházejí z vášně těla
 40 a z netrpělivosti a pýchy; když kdo sebe samého, rozum svůj,

¹² 1. Král 12; viz pozn. 7.

zdání svá, naměření svá všechněm jiným za reguli chce cpáti, aby se tím, co se jemu vidí, zpravovali všickni. Nýbrž jest to jakési proti Bohu se vzplnání, nechťtí vedlé sebe jiného trpěti, jehož Bůh trpí a vedlé nás neb proti nám (podlé sobě známých příčin) staví. Kdyžť zajisté Bůh i Kaina i Abele snáší, proč oni sebe snášeti nemají? proč má někdo nad Boha moudřejším neb horlivějším se dělati? Kterýž také jest moudrého srdce (Job. 9, 4), také oči jeho čisté jsou, na zlé věci hleděti nemohou (Abakuk 1, 13). Protož když Bůh praví: Mně pomsta, já odplatím (Deut. 32, 35),¹³ item: Nechte obého růsti až do žně (Mat. 13, 30): jinak dělati chtějí ne-¹⁰ poslušenství a zpoura jest proti Bohu.

2. Jsou také všechny ty tři cesty nezpůsobné a hned nemožné k dojití pokoje. Nebo přirozené jest, aby se každá věc bránila tomu, což ji vybojovati chce. Chce-li mocí, brání se mocí; a bude krve vylévání. Chce-li rozumem, brání se rozumem; a budou hádky a svády. Chce-li potupením a od sebe odloučením strany druhé, ta brání se zase loučením a trháním, a bude větší zjitření a rozdráždění až k dokonalému obojích proti sobě se zatvrzení. A tu již rána jest nezhojitelná, proto že každá strana již hájí sebe a svého, pokud jí síly stává; buď že má po sobě pravdu, a neb²⁰ domnění pravdy. Pravda zajisté sama z sebe nepřemožená jest (3. Ezdr. 4, 38).¹⁴ Lež naproti tomu a schytralost (sophistica) jest plná ouskoků a žvavostí, tak že nikdy neumlkne. To zajisté jest ta žena bláznivá, štěbetná, nesmyslná, nic neumějící, o níž Šalomoun (Přísl. 9, 13).

Mezi tím, byť i utlačila některým tím způsobem strana stranu, zdaž tím sobě neb církvi Boží způsobí pokoj? Nebo Kain odklidiv bratra, měl-liž náboženství pokojnější? Nýbrž trápení svědomí až do zoufání. Židé zamordovavše Krista a rozehnavše apoštoly, jako i po nich pohané, kacíři, Antikrist, mordování pravých křesťanů čeho sobě dovedli a dovozují? Toho, že mučedlníci umírající mu-³⁰ čitelům svým živým živých červů v svědomí po sobě nechávají a skrze ty i po smrti s nimi bojují, tak že v pravdě víc trápení mají, kteříž trápí, nežli kteříž trpí, zlý mezi tím příklad v církvi zůstává stále, aby jiní předce slepě týmiž šlepějemi kráčejíce, nepokoj sobě i jiným dělali. Podobně skrze hádky a disputaci zdaž jest kdy co poslouženo církvi Boží? zdali kdy tou cestou roztržky upokojeny? Vzbuzovány tím prostředkem bývaly vždycky, upokočovány nikdy; proto že to právě jest od Satana k roztržkám a různicím

¹³ Nebo 5. Mojž. 32, 35. ¹⁴ 3. kniha Ezdrášova (Esra) jest pozdním plodem hellenistické židovské literatury a v obyčejných vydáních bible se vyskytuje. Místo za něž se ve Vulgátě: „Et veritas manet et invalescit in aeternum et vivit et optinet in saecula saeculorum.“

vymyšlená cesta, když se tak dělá, jakž se dělá. Jmenovitě, že, když se proti sobě strany oprou, zapomenou obyčejně na cíl, kterýž by obapolně míti měli (jenž jest, aby pokojným duchem a s bázní Boží pravdy vyhledáno bylo), vydají se všickni jen na vyvedení svého a potlačení druhého smyslu. A tu již hledá se vřdycky jiných a jiných cest a rozcestí, oustupků a ouskoků; declaracím, distinkcím, limitacím, excepším konce není. Tož se přimísí lest, neupřímné totiž vykládání slov a mínění druhé strany a skrze consequenci vykrucování cizích, nemotorných smyslů, horlení pak proti tomu nemírné, a oněch zase na převrácenost nařikání. A když vždy každá strana od svého odhání a druhou, čím můž (tref se neb netref), stíhá a do těsna žene, ta zase uskakuje, jak můž; a tak se společným honěním a utíkáním, lapáním a vynikáním, dorážením a odrážením pachtují bez míry a konce, čím dál tím víc v sobě vášně rozněcujícíce. Až pak Bůh dívati se na takovou dítek svých būjnost nemoha, sám v to vkráčuje a na takové hadrovné disputovníky jiné disputovníky s kyjem neb mečem posílá, aby je rozplašili. Čtete, milí Čechové, prosíme vás, první kapitolu osmé knihy Historie církevní Euzebiovy; uhlédáte, jaký užitek přinášejí takové kněžské svády a jedněch proti druhým drží povstávání; tam zajisté to Euzebius odevřeně vyznává, že to příčinou bývá dopuštění od Boha na církev protivenství těžkých. Ač co staré příklady připomínati třeba? Takováž Boží zůřivost pro takovéž výstupy nyní nám na hřbetě leží; čehož necítíme-li a upamatovati se nechceme, čeho to znamení, než že jsme (jakž tam Euzebius mluví) zdřevěněli a na mysl omámení, že nás ani ty rány probuditi nemohou? Po sto teď let disputováno mezi samými evangeliky jak neustále? a jak nemírně? Z obojí strany jsou nařikání na křivdy, faleš, jízlivost, calumnie; mezi tím přidělávání, předělávání, opravování, přitužování a zaostřování týchž rozepří a knih ustavičné. A co tím zpraveno? Strávily na tom nejpřednější hlavy (bez počtu jich) sílu svou, umění své, životy své, téměř i lásku křesťanskou. Nebo z sebe vespolek vydisputovali všecku důvěrnost a rozjitřili se proti sobě, že k míru přijíti nemohou; církvi pak udělali ránu (roztržku), kteráž se zhojiti nemůže (Jer. 15, 18). A ještě něco o cestě té smýšleti a na ni se vraceti máme? Ach, skutek ukázal, že tu nebyla a není moudrost ta, kteráž jde z hůry! Kdo mluvícímu Bohu odepře? (viz Jak. 5, 14. 15. 16.) Prohlédajíť na to a poznávají a oplakávají to začínají z obojí strany pobožní theologové, z nichž jest i osvícený D. Johannes Matthias Meyfartus, v Erfurtě s. s. theologiae professor, kterýž v disertaci De concilianda pace inter evangelicos, v létu 1636 vydané, in Prooemio § 6. klade: Ostrými spisy různice jen rozmnoženy jsou,

a rány církve neuléčeny, ale více a více zjiřeny. Et cap. 11, § 2: Obnovuje se s velikou bolestí pobořných a potření Jozefa čitedlných obecné to řermování a potýkání etc. Jeřtě není zapomenuto na Turecství, Źidovství, Macedonianství, Pelagianství, Manichejství, Nestorianství a jiné potvorné nářky, které jsme sobě vespolek spílali; nezapomenuto na vzdůrky, útrřky, posmíšky, kterýmiř jsme druhé straně i v řas křiře a potlačení jejich obtířní bývali. Ach, ře jsme bývali! § 3. Odkudř jeřtě nepřestávají vůbec zjevně i obzvlášř soukromě dorážení jedněch na druhé; a nad římř víc a víc bolestiti sluří, zapletené rozeprě, kteréř nenáleří k víře, ale k řkole, na 10 církvní kazatedlnice se vnášejí i od těch, kteréř sotva první theologie začátek položili; což zlobivá jakási smělost jest etc. Odkudř největř kázání díl disputacími, otázkami a podobnými líčidly se okrašluje; ale to slepé neumění jest. § 4. Vřecko to pak jest proti apořtolu, kterýř, abychom místa nedávali řáblu, napomíná (Efez. 4, 27.) a zvlášř při biskupu vadu hněvivosti těžce haní (Tit. 1, 7.) etc.¹⁵

A nás pak do těch labyrintů a vírů předce potahovati bude M. Martinius, a to pod zámyslem obmýřlení pokoje? Ach, nejsou to cesty ku pokoji, nejsou, ale k rozbroji věčnému. Nebo oheň ohněm se nehasí, zlost zlostí se nepřemáhá, hádka hádkou se ne- 20 poráží, ani roztrřka roztrřkou nevyzdvihuje, ale oheň se hasí rozmetáním dříví (Sir. 8, 4), zlost se přemáhá dobrotou (Řím. 12, 21), svár se tiří mlčením (řžalm. 39, 3), roztrřka se vyzdvihuje sneřením a srovnáním (Am. 3, 3). Přestaň nenáviděti, a přestane vrařda. Přestaň hloubáním a chytráním na bliřního nastupovati, a přestane druhý do hlubin a vírů nebezpečných ustupovati. Přestaň se trhati od něho, a neb dávatí jemu k tomu přičinu, a přestane on od tebe se trhati.

3. Nad to jest všecka ta troje cesta církvi Boří nebezpečná, řkodlivá a k vyvrácení slouřící jedné straně řasně (ne 30 obojí-li), druhé věčně. Nebo začne-li se násilí, utlačena bývá obyčejně pokorná a tichá strana, Abel, proroci, Kristus, apořtolé utrpi. Druhá mezi tím strana, ač tu na řas obdrří plac, však sobě napotom zle stee. Církvi pak Boří veřejně jaký odtud užitek? Vytrháváním koukole ře i pšenice bývá trhána, svědčí Kristus (Mat. 13, 29). Nýbrř ře řastěji, řkušení ukazuje. Biskupí v pravdě řidovřtí kacířstva třibením vyčiřřovati sobě církvev řhtíce, řeho tím dovedli? I toho, ře pravě Boří proroky, Krista, apořtoly vytříbili.

¹⁵ Úplný titul spisu toho jest: *Dissertatio academica de concilianda pace inter ecclesias per Germaniam evangelicas, autore Johanne Matth. Meyfarto, sacrosanctae theologiae doctore, eiusdemque in alma et Erffurtensium inclita universitate professore publico. Schleusingae, anno 1636.*

Hle, kam nevychází ukrutná horlivost bez umění, když se jí uzda pustí! Pavel také učedníky Kristovy jímaje domníval se, že tím Bohu slouží; jako i do dnes mnohý v papežstvu neví jinak. An, že jinak jest, ví Bůh, a cítí srdce těch, kteříž podlé té cesty, kterouž onino kacířstvím nazývají, louží Bohu otců svých, věřice všemu, což psáno jest v zákoně a prorocích, majíce naději v Bohu etc. (Skutk. 24, 14.)

Skrze disputací pak a hádky zaplétají se strany a zavodí od sprostnosti učení Božího, v Písmích vyjeveného. Pán Bůh zajisté, 10 znaje mdlobu přirození našeho a rozumu zpozdilost, neporoučí nám v Písmě svém hlubokých a subtilných zpytování, nýbrž i kde o velikých a hlubokých tajemstvích mluví, napovídá toliko, co se prostičce věriti má, ostatek nám k nebeské akademii zanecháváje. Ale my když nechceme, než předce jedni nad druhé víc viděti, a do každého blesku jako noční moucha do svíčky předce dorážejíce, víc světla, než Bůh podává, sobě osobiti a jiné mdlejší mrákotami zarážeti, i slepnou obyčejně samých takových očí, aby (jakž apoštol mluví) od cíle pobloudíc uchylovali se k marnomluvnosti, nevědouc ani, co mluví, ani čeho zastávají (1. Tim. 1, 6. 7).

20 Schisma tolikéž dělají, a s kým v celém smyslu srovnání nemáš, od něho se trhati, také jest církvi nebezpečné, proto že se tím jednota její trhá, a láska křesťanská vyprazdňuje, k nelibostem pak a nenávistem podnět dává. Nebo kdekoli rozdvojení a neb roztržení a jakékoli roztržení jest, tu jdou mysli různě, jedny od druhých i těch, kteříž nic věděti nebudou, oč jest činiti, a jest-li co nenávisti hodného?

A protož Bůh v slovu svém žádné té cesty neschválil, žádný také z moudrých a pobožných nikdy neliboval, i z těch samých, kteříž některými těmi cestami tažení jsouc, na díle jíti museli; ukáže 30 se to. Kaina Pán Bůh v jeho vražedlné proti bratru horlivosti pamatoval; a když se pamatovati nedal a předce bratra zabil, zlořečil mu (Gen. 4, 6. 11).¹⁶ Na jiné také proroků a ctitelů svých morděře vždycky všech časů trestání uvodil, jakž Písmo a historie církevní ukazují, že nikdy žádný ukrutník a bližních svých pro víru trapič bez pomsty zanechán nebyl. Nebo Bůh urážky slávy své trpěti nemůž, když sobě kdo nad svědomím lidským (kdež Bůh nejtajnější stolicí svou postavil) panování osobí. Trojí zajisté věci zanechal sobě v moci své Pán Bůh (říkával Štefan, Polský král): tvořiti něco z ničeho, křisiti mrtvé a panovati nad svědomím lidským. 40 A Maximilián císař, že hříchu těžšího není, jako panovati chtíti nad

¹⁶ t. j. 1. Mojž. 4, 6. 11.

svědomím cizím; a kdo to činí, že se na trůn Boží vtírá. Protož onoho Gamaliele radu schvaluje Duch svatý, kterouž tovaryšům svým, na vyhlazení apoštolů se smlouvajícím, dal: Pravím vám, dejte pokoj těmto lidem a nechte jich. Nebo jestli žeť jest z lidí rada tato a neb dílo toto, rozprchne se; pakli jest z Boha, nebudete moci toho zkaziti, abyšte snad i Bohu odporní nalezení nebyli (Skutk. 5, 3. 8). Tak i staří svatí církve učitelé smýšleli. Tertullianovo povědění známo jest: Religionis non est cogere religionem; quae sponte suscipi debet, non vi.¹⁷ A Athanasius o Ariáních píše: Invitos ad mutationem sententiae coëgerunt; quod hominum est suae 10 causae diffidentium. Non enim gladiis et iaculis aut militari manu veritas praedicatur, sed suadendo et consulendo. Bezděčně (prý) k odměňování smyslu přinucovali; což jest znamení lidí své při neúfajících. Nebo ne meči a oštěpy, a neb vojenskou zběří pravda se káže, ale namlouváním a razením. Augustinus: Nullis bonis in catholica (ecclesia) placuit, si quando, in haereticos licet, usque ad mortem saevitum est. Žádnému (prý) v katolické církvi nelíbilo se, jestli že kdy i proti kacířům až k smrti zuřivosti užíváno. Lactantius pak: Quis mihi imponat necessitatem vel credendi, quod nolim, vel quod velim, non credendi? Nihil tam voluntarium, quam religio; 20 in qua si animus sacrificantis aversus est, iam sublata, iam nulla est. Fides autem suadenda est, non imperanda. Nocuit enim et nocebit semper rigor, et ingenia nostra ut nobiles et generosi equi melius facili freno reguntur, docendo magis quam iubendo, monendo quam minando.

Protož Kristus učedníků, ohněm na odporníky hřímati chtivých, potrestal: Nevíte, čího jste ducha (Luk. 9, 55). A apoštol dí: Jakož tehďáž (za Izmaele a Izáka) ten podlé těla zplozený protivil se tomu, kterýž podlé ducha zplozen byl, tak i nyní (totiž protiví se tělesní duchovním, nepobožní pobožným, a ne na odpor 30 tomu. Gal. 4, 29). Summou, cesty této násilné nikdy nelibovali pobožní a svatí lidé, ale zlí a bludní, všeteční a ukrutní; tak že jeden napsal: Quaelibet secta se ipsam prodit et se extra ecclesias et extra fidem esse ostendit, dum alios odit et persequitur propter fidem. Každá (prý) sekta sama sebe prozrazuje, že bez církve a víry jest, ukazuje, když jiných pro víru nenávidí a je trápí. Jakož pak, když Kristus své do světa posílaje řekl: Aj, já posílám vás jako ovce mezi vlky (Mat. 10, 16), patrněť jest, že jich neposlal trápit, ale trpěti, proto že jich neposlal jako vlky na ovce, ale jako ovce mezi vlky. Již pak není povaha ovcí honiti vlky, ale vlků 40 vlastnost jest honiti, dráti, žráti tiché a nevinné ovečky. Té tedy

¹⁷ Tertullianus ad Scapulam, cap. II.

cesty vlkům a divokým šelmám křesťané praví zanechejte; v stádě svém Kristus krotkost mítí chce, aby vlk s beránkem a pardus s kozlátkem leželi, kráva pak a nedvědice spolu se pásly (Iz. 11, 6).

Druhé cesty, skrze hádky, také neschvaluje Bůh. Mluvte pravdu (dí skrze proroka) každý s bližním svým, pravý a pokojný soud vynášejte etc., pravdu a pokoj milujte (Zach. 8, 16. 19). Hle, pokojný soud jedni o druhých máme vynášeti, pravdu a pokoj milovati! Nemiluje pak ani pravdy ani pokoje opravdově, kdo obojího nemiluje spolu, proto že to obé spojil Bůh. Již pak patrně
 10 jest, že pokoje nemiluje, kdo pravdy hledá skrze nepokoj a sváry a skrze nepokojné bližních svých posuzování, přemítání, valchování, tupení, hanění; jakž se v hadrovných těch disputacích a spisích nad míru děje. Kristus učedníky své lásce, tichosti, pokoře učil, svárům neučil; a apoštol jedinou lásku všelijakému umění před-
 20 stavil (1. Kor. 13, 2). Kteráž poněvadž se skrze sváry a hádky tratí, čeho to znamením, než že ony Satanů grif jsou k kažení díla Božího? Protož Jakub apoštol směle vypověděl, že takové mezi křesťany hadrování a sebe vespolek dráždění (což sobě někteří za zvláštní umění a moudrost pokládají, 1. Tim. 6, 20), není
 30 moudrost z hůry, ale zemská, hovadná a ďábelská (Jak. 3, 15). A Iacobus Acontius (lib. 2. De stratagematibus Satanae) napsal: O si illud animis nostris satis esset fixum, quaecunque moveatur controversia, rem esse non cum homine, qui eam moveat, nec disputari de uno religionis puncto, sed per eam occasionem spectare Satanam ad dissidia, sectas, rixas, seditiones ac totius reipublicae christianae eversionem. Ó kdyby nám (prý) hluboce to v mysli uvázle bylo, že jakákoli se pohne rozepře, činiti jest ne s člověkem, kterýž tím hnul, ani o jeden toliko některý artikul náboženství, ale že skrze to Satan příležitosti hledá k různicím, roztržkám, svá-
 40 rům, rocení a vyvrácení celé církve.¹⁸ Jakož pak všickni bludové z nepotřebných otázek a hloubání při nich a subtilného o ně se hádání povstávají; jakž o kacířství Ariánském zejména svatý císař Konstantin v listu svém píše a vyznává. (O čemž hodné jest přechísti z Historie církevní tripart. knihy 1, kap. 20. Porozumíváme pak, že rozepře tato grunt svůj etc.) Poroučí sic Písmo napravit toho, kdož by zachvácen byl pádem neb bludem nějakým; ale jak? V duchu tichosti (Gal. 6, 1). Jaký pak jest duch tichosti v těchto hadrovných nynějších hádkách, žalostně se vidí. Písmo dí: Nevzdychejte jedni proti druhým (Jak. 5. 9). Tuto pak proti sobě
 40 tak postupují ti hadrovníci, že nic než vzdychání, žalování, na pomstu volání, nýbrž proklínání jedněch od druhých se slyší. A má

¹⁸ Iacobus Acontius, »De stratagematibus Satanae«, v Basileji r. 1565.

předce tato cesta býti podlé Boha a ducha jeho? Apoštol zřetelně praví, že nic nemá činěno býti skrze svár a neb marnou chválu (Fil. 2, 3), proto že to k ničemu není užitečné, jediné ku podvrácení posluchačů (2. Tim. 2, 14), a takoví nepobožní, daremní křikové že velmi rozmnožují bezbožnost (v. 16.) a napomáhají k tomu, aby koušící a hryzoucí se jedni od druhých zkaženi byli (Gal. 5, 15). A že, kdokoli tak nemoudrost provodí při otázkách a hádkách o slova, nadutý jest nic neuměje (1. Tim. 6, 4). Augustinus také proti takovým pyšným hádkám takto píše (Epist. 174. ad Pascentium Arianum): Protož rozvažující mdlobu svou a 10 slyšice apoštola přiznávajícího se, ne že bych již dosáhl, a neb dokonalým byl (Fil. 3, 12). Item, zdá-li se komu, že něco umí, ten ještě nic nepoznal, jakž by znáti měl (1. Kor. 8, 2). Podlé Písem svatých rozmlouvejme, jak nejpilněji můžeme, bez sváru, pokojně, ne marnou a dětinskou chtivostí jeden nad druhým svítěziti usilující, ale aby pokoj Kristů raději vítězil v srdcích našich etc.¹⁹ Nelíbí se tedy cesta skrze hádky Bohu a svatým jeho.

Třetí cestu, trhání se od jiných, svatý Jakub nazývá dílem zlým (Jak. 5, 16).²⁰ a svatý Pavel tělesností. Když (prý) někdo říká: Já jsem Pavlů, jiný: Já Apollů: zdaliž nejste tělesní? (1. Kor. 3, 4.)²¹ Svatý Augustin proti Donatistům dvě knihy sepsav, těžce jim to, že se od církve katolické nepotřebně oddělili, stěžuje, kdež i ta slova má: Quid prodest homini vel sana fides, vel sanum fortasse solum fidei sacramentum, ubi letali vulnere schismatis perempta est sanitas caritatis, per cuius solius peremptionem etiam illa integra trahuntur ad mortem? Smysl jest: Co prospívá člověku neporušenost víry a neb svátostí, když skrze roztržku těla církve porušena jest láska, poněvadž, kde této není, onyno i v cele jsouc nic neprospívají (1. Cor. 13. De baptismo contra Donatistas, libr. 1. cap. 8). A D. Luter, když roztržka církví Sasských s Švejcarskými rovnati se počínala, v listu k nim napsal: Napřed pokorně prosím, abyšte o mně smýšlení měli jako o tom, kterýž také srdečně 30 míním, a co k způsobení svornosti posloužití můž, na tom sebou sjíti nedám, toť zná Bůh, jehož za svědka беру na svou duši. Nebo tato různice ani mně ani žádnému nic nepomohla, ale mnoho uškodila, tak že nic dobrého a užitečného odtud nadáti se nebylo a ještě

¹⁹ »Quapropter considerantes infirmitatem nostram et audientes apostolum confitentem et dicentem: Fratres, ergo me non arbitror apprehendisse (Fil. 3, 12). Et qui se putat aliquid scire, nondum scit, quemodmodum oportet scire (1. Kor. 8, 2). Cum divinis scripturis, quantum possumus, colloquamur sine contentione pacati, non inani et puerili animositate studentes alterutrum vincere, ut pax Christi potius vincat in cordibus nostris« etc. ²⁰ Jak. 3, 16.

není (v listu Německém k Švejcům, 1. Decembris 1537).²¹ I o této tedy cestě nic nesmyšlí Bůh, nic svatí jeho.

Moudře tedy činili, kteříkoli kdy nenávistem, svárům a roztržkám v církvi bránili, buď že byli theologové a neb vrchnosti pobožné. O císařovi Konstantinovi, jak přehorlivě on roztržkám v církvi bránil, čisti se může historia církevní, zvláště Euzebius o životu jeho, knihy 2. kap. 63. až do 70. a knihy 3. kap. 12. etc. Jovianus, též moudrý a pobožný císař, pouštěje všechně svobodu v náboženství, doložil, že on ovšem žádnému, nechť víru jakoukoli vyznává, těžkosti neučiní, ale však ty nad jiné milovati a ctíti bude, kteříž se za příklad vystaví, aby církev v svornost a pokoj uvedena býti mohla (Tripart. 7. kap. 4). Augustin svatý byl v kažení bludů a vzdělávání pravdy tak horlivý, jako kdy kdo na světě býti mohl; ale vše duchem tichosti, lásky, snášlivosti, tak že na žádného od církve odešlého a neb v kacířství uběhlého ani vrchností neb obcí nepopouzel, ani sám se hněvivě nepotrhoval. Nýbrž aby z kacířů žádný mordován nebyl, u vrchností pilně jednal; sám pak, ač s nimi ústně i psaně disputoval a je v bludích stíhal, však samou toliko pravdou, žádným haněním. Ani nejmenšího zajisté
 20 znamení pohnuté mysli a netrpělivosti, ovšem prchlosti a mstivosti, nikdež v jeho disputacích se nespátruje, ale snažné toliko dítek Božích znovu rození, jakž o sobě vyznával apoštol, Gal. 4, 19. Z čehož šlo, že i těm, proti jejichž kacířským bludům bojoval, milý byl a je na větším díle z rozdílných sekt vyzískal; zase, aby mezi těmi, kdo se k katolické, všeobecné víře hlásali, pro rozdílnost řádů neb smyslů při otázkách roztržitosti nebylo, velmi pilně opatroval. (Videatur Praefatio Erasmi in tomos Augustini.) V počátku roztržitosti evangelických vzbudil Bůh pobožného pána Filipa, landkrabě z Hessu, a za tím z učených Bucera, Melantona a jiné
 30 některé, horlivě prostředkující. Potom D. Lukáše Osiandra staršího, kterýž léta 1580 k církvím evangelickým v Frankrejšku a Niderlandu o čtyry ty artikule, při nichž rozdílný smysl jest (o večeri Páně, o křtu, o osobě Kristově, o předzvěděni) psal a pěkný concordiae začátek učinil, kdyby jiní pozorovati byli chtěli. Ale bylo, jakž bývá, když se oheň rozmůž, že se hasiti nedá; tak tuto mezi rozpálenými theology bylo, že se mířiti nedali. Hasili však vždycky předce, pokud mohli, z vrchností pobožných některých, vydanými

²¹ »Und zuvor will ich ja ganz demüthig gebeten haben: wollet euch zu mir versehen, als einem, der es ja auch mit Herzen meinet, und was zur Förderung der Concordia dienet, soviel mir immer möglich, an mir nicht mangeln soll: das weiss Gott, den ich zum Zeugen auf meine Seel nehme. Dann die Zwietracht weder mir noch jemand's geholfen, sondern vielen Schaden gethan hat, dass freilich nichts nützlichs noch Guts darinnen zu hoffen gewest, auch noch ist.«

mandáty aspoň v zemích svých zlobivou tu horlivost a na spolu-evangeliky lání zapovídajíce; jako kníže Brunšvické léta 1562, Augustus, kurfiřt Saský 1566, Jan Kazimír Falcký, administrátor 1584, páni Normberčané 1585; Kristián První, Saský kurfiřt 1588, knížata Břeská a Lehnická 1601 a 1614. Stavové pak evangeličtí v království Polském učinili mezi sebou léta 1570 křesťanské porovnání, Consens Sandomírský nazvané, v kterémž i panstvo i kněží a církve troji konfessi, Augšpurské, České (Bratrské) a Helvetské, za bratři je přijali a tou svorností z milosti Boží posavad stojí. Týmž způsobem naši milí stavové Čeští léta 1575 sepsáním 10 sobě jedné společné konfessi a přivzetím pod jednu a touž ochranu Jednoty Bratrské s konfessi jejich (viz Předml. na konfessi Českou) a léta 1609 vyzdvižením jedné společné konsistoře a učiněním porovnání a sjednocení a zapověděním jmen nepřijemných a sektářských etc. roztržky uléčiti pobožně a svatě v úmysl sobě vzali; a Pán Bůh mimo vůli jakož nepřátel společných, tak i buřičů některých milostivě tomu požehnal, kdybychom sobě hříchy svými a nevděčným darů Božích užíváním milosti té byli nezmrhali. Nyní Pán Bůh opět vzbuzuje z theologů i vrchností slavných, kteříž potření Jozefa²² čitelní jsouce na veřejné svornosti prostředky myslí; 20 jimž v předsevzetí svatém požehnati rač pro veliké milosrdenství své Pán Bůh, aby spojeny byly rozsedliny církve a uléčeny rány těla Kristova!

Naproti tomu zle činí, kteřížkoli pokoj a svornost církve ruší buď trápením jiných pro víru, neb haněním a kaceřováním, a nebnaposledy od sebe strkáním a vylučováním. Nebo tím vším co, než za nástroj se propůjčují tomu, kterýž nepřítelem jsa Božím a církve jeho, zlé své dílo skrze neopatrnost lidskou dělati hledí? O čemž svědčí Kristus, že když lidé zesnou (pozoru na sebe nemají), nepřítel přijde rozsívá koukol.²³ A D. Luter v napřed připo- 30 menutém k Švejcárům listu doložil: Satan, náš a svornosti nepřítel, bude sobě věděti, kde své najíti, kteříž stromy a skály na cestu metati budou²⁴ etc., jakž se potom pohříchu stalo. Jako i když evangelici v Polště učinili consens, našel se B. Morgenstern s některými; a když milí předkové naši v Čechách svornost vyzdvihli společnou konfessi a konsistoři, našli se kněz Procházka, Borovský, a byl-li kdo víc z domácích buřičů, z cizích v Obráně jednoho

²² Potření Josefovo dle Amosa 6, 6. Josef znamená zde říši desíti kmenův Israelských, poněvadž Josef byl praotcem kmene Efraim, nejmocnějšího mezi desíti kmeny. ²³ Mat. 13, 25. ²⁴ „Weil der Satan, uns und der Concordia feind, wohl wird die Seinen zu finden wissen, die Bäume und Felsen in den Weg werfen werden.“

také připomíná M. Martinus, kterýž (prý) do Čech psání učiniv, horlivě upřímých Luteriánů, aby v tom spojení s Sakramentáři netrvali, ale se co nejdříve zase oddělili, napomínal. Nyní pak všecku tu při na sebe (ach, nevhodně!) jediný M. Martinus vezma ostatky nás sjednocených Čechů a neb do své sítě vehnati, a neb kdo ve všem s ním se srovnati nechť, za kacíře odsouditi a od společnosti konfessí a konsistoře odmítnuti usiluje. Ach, všemohoucí Bože, nikdy-liž pak nezmudříme? Nikdy-liž Jakub a Jan, čího jsou ducha, nevyrozumějí? (Luk. 9, 49. 54.) Nikdy-liž se Diotrefes, aby
 10 milému apoštolu, jen k milosti a lásce společné směřujícímu, povolil, neupamatuje? (3. Jan. 9, 10.)

Říkají: A což všecko snášeti? i bludy a kacířství, i sekty a roztržky?

Odpověď. 1. Byť i tak bylo, lépe snášeti, čemu ubrániti v moci naší není, nežli daremním pachtováním trápení přidávati sobě i jiným, církvi pak Boží kormoucení.

2. A však kdyby násilí a dráždění nebylo, podobné, že by kacířství a sekt tak mnoho a tak jízlivých nebylo. Tak zajisté mluví Písmo: Kde závist jest a rozdráždění, tu roztržka a všeliké dílo zlé (Jak. 3, 16). A sám rozum filozofy tomu také učí, že, ubi deest pugna, deest irritatio; et ubi desinit irritatio, desinit et expirat paulatim contrarietas (totiž: Kde není boje, není dráždění; a kde přestává dráždění, přestává a vyvětrává pomaličku odpornost). I skutek to mluví. Konečně kdyby se v počátku tam evangelici v jedinkém tom artikuli (o večeři Páně) nebyli roztrhli, a neb aspoň potom na sebe tak přísně nenastupovali: nebylo by to v tak velikou roztržku vzrostlo. Ale že na sebe hned z místa prudce a ne bez vášně nastoupili (nebo když Luter Karlstadiovi na to, aby proti němu psal, sklenici vína připil a na papír dukát daroval, a Karlstad
 20 obé to přijal, a v tom rozjitření a sobě vespolek trčování se rozešli, nepřimísila-liž se hned z místa vašeň a tělesnost?) a šli s sebou jako na plac vybídnutí k zápasení, každý tím úmyslem, a na to vynakládaje všecku sílu a umění, aby na vrchu byl a vítězem zůstal? I zapomenu na to, aby raději pokoj Boží vítězil, jakž (v připomenutém málo výš povědění) Augustin svatý, aby v disputaci toho šetríno bylo, radil. I přišlo k tomu, že jeden na tu, druhý na onu stranu příliš tuze napínal; a zavedli se do takových hyperbolských (o přítomnosti těla Páně v svátosti) mluvení, jakýchž před tím žádná strana neužívala: Luter tělesnou i hmotnou (jakž druhá strana brala) přítomnost mlti chtěje, Karlstad pak dokonce pravdivou přítomnost vyzdvihuje. A takť bývá, když se dva na to vydají, aby každý v svou stranu táhl, že na prostředku

(2. tom. Jen.
fol. 465.)

zůstati nemožné, vychýlí se tento sem, onenno tam příliš daleko; a přichází na to in fervore contentionis, že se někdo z úst nebo péra ledaco vypustiti a potom toho zastávati pokusí (buď na vzdoru straně odporné, a neb že ad absurda hnán jsa a pustiti svého nechtěje jinak nemůž), načež by krom sváru a táhanice nepomyslí. Jakož pak reformati ukazují, že D. Luter před začátkem sváru a tajemství večere Páně a způsobu přítomnosti i požívání těla jeho tak mluvil a psal, jakž oni, že se podle Pisem a starých otců smyslů mluvíti má, smýšlejí (viz o tom Acta concordiae, Německým jazykem léta 1594 v Amberce tištěná, in octavo, od stránky 190. až ¹⁰ do 213). A tak kdyby se byli do svárů nedali, byli by při jednom smyslu i jednostejném mluvení zůstali, jakž aby se v církvi dalo, apoštol skrze jméno Pána našeho Jezu Krista prosil (1. Kor. 1, 10). Ale když se do hloubání dali, a to chtivě, pro zahanbení jeden druhého, pustil Pán Bůh, aby se rozešli a prostřední, přímou cestu, jenž jest sprostnost víry, ztratili! Odkudž následovalo, že se i do jiných controversii a sporů, na kteréž z počátku ani nemyslíli, zapletli. Nebo chtějíce jedni podstatné těla Kristova přítomnosti dotáhnouti, vnesli to, že Kristova těla jiný jest způsob nežli našeho, proto že ono s božstvím spojeno jsuc, na mnohých místech, nýbrž ²⁰ na všech býti můž v tentýž čas, a tak i v chlebě a víně; odkudž povstala rozepře o osobě Kristově, totiž o všudypřítomnosti těla jeho a nárek Ubiquitářství. A když druzí na analogiam sacramentalem se odvolávali (že v každé svátosti pospolu arci jest to dvě, znamení a vyznamenaná věc, však posvátně), tož s nimi začat svár i o druhou svátost, křest, že také moc její vyprazdňují; i začali jim spílati Sakramentářů, totiž svátostí zlehčovatelů. Potom pak, když se zsilil svár, a podešlo čím dále, tím větší podhlídání, a přistoučila některých k dokonalému druhé strany zlehčení chtivost, zdvihla se veřejná válka, a nezůstal žádný téměř artikul víry, v kterém by ³⁰ jedni druhých (nodum in scirpo quaerentes) nebrali v podezření a nelapali za slova a nerozvolávali v bludích. Z čehož pošlo dokonalé téměř lásky udušení, tak že se ne jako jednoho a téhož evangelium vyznavači, ale jako nepřátelé k sobě vespolek měli: a praví evangelium Kristova nepřátelé nad tím plešice, z nás sobě divadlo udělali, mezi jinými na překážku běhu svatého evangelium sepsanými knihami také zde v Polště Bellum evangelii quinti vydavše. Aníž klamali; nebo opravdová nenávisť, nepřátelství, válka byla, když tito onyno za Ubiquitáře, Kapernaity, Eutychiány, onino zase tyto za Sakramentáře, Nestoriány, Ariány i měli i láli (viz ⁴⁰ o tom D. Meyfarti Dissertationem academicam, cap. 11., § 62. a

63.).²⁵ Tak se ukázalo skutkem, že (nimium altercando et veritas et caritas amitti potest) přílišnými hádkami i pravda i láska ztratiti se může.

3. Třetí však odpověď na to (sluší-li církvi všecko snášeti) tato jest, že nemíníme kacířství a sekt, ale rozdílnost smyslů, gruntu pravdy a spasení nevyvracujících, a rozdílnost řádů, jednoty církve netrhajících. A taková, ne větší rozdílnost že mezi námi evangelíky jest, my za věc jistou máme; jako i všickni, kteří duchem tichým s náležitou uctivostí a Boží bázní (kteráž při tom býti má, jakž připomenuté napřed Augustinovo povědění ukazuje) do těch contro-versií nahlédli, nejinák poznávají. Neb ačkoli, když proti sobě boj ztužují (a zvláště když zápalčivá hlava péra dopadne), hrozné věci proti sobě na plac vyvodí, však když se pokojně do toho nahlídne, jak ta neb ona strana smysl svůj a mluvení svá při té neb oné věci vysvětluje, nelze jiného najíti (živť jest Bůh!), než že a neb totéž smýšlejí obojí, a neb v málo některých artikulích velmi málo rozdílu jest, ne v věci, než v způsobu nějakém věci; kteréhož způsobu když nám Bůh v slovu svém nevyjevil a hloubati nekázal, nejlépe by mlčeti o tom bylo. A neb mělo-li by vždy něco toho²⁰ vyhledáváno býti, mohli by to učení mezi sebou míti a církve Boží tím nekormoutiti.

Že pak malý jest smyslu rozdíl, jistý jest tento důvod, že, kdykoli se strany obě sollemniter na tom snesly, aby duchem pokojným, pokud srovnání jest neb není, ohledaly, vždycky málo rozdílu našly. Ku příkladu: Když se léta 1529 D. Luter s Cvingliem shledali v Marpury (z obojí strany více theologů při sobě měvše), ukázal se při všech artikulích víry jednotejný smysl, kromě o večeři Páně; ale i tu více srovnání nežli rozdílů se našlo, jakž z akt těch se vidí a z této jejich závěrky: A ačkoli jsme se o to, bylo-li by pravé³⁰ tělo a krev Kristova tělesně (leiblich) v chlebě a víně, na ten čas neporovnali, má však jedna strana k druhé lásku křesťanskou, pokud nejvýš jednoho každého svědomí dopouští, prokazovati a z obojí strany všemohoucího Boha pilně prositi, aby nás Duchem

²⁵ Meyfart praví na tom místě: „Placet hoc in loco paucis meminisse, quid falsa narrata efficiant. Est populus christianus, qui audito nomine: Lutherani, sive pastor sit sive auditor, concipit mente et sibi fingit hominem, qui in Christo credit duas deitates, communicantem et communicatam;“ mimo to uvádí několik jiných nesmyslných zpráv, zahlédajících se na nedorozumění. Podobná mínění ne-správná byla náopak rozšířena i mezi Lutherány o reformovaných. Končí pak výklad ten slovy: „Sufficient haec. Sed ex utraque descriptione apparet, quid praestent falsa narrata. Nam certum est auditorum aures non raro puriores esse, quam sunt labia doctorum; certum etiam est unius et alterius horridam opinionem et ineptam locutionem minime debere imputari toti alicui ecclesiae.“

svým v smyslu pravém utvrzoval, Amen.²⁶ Ačkoli pak se potom nedorozumění i v jiných artikulech rozmohla, a nad míru ostře po celých sto let a výše válčeno; když však opět obojí strany theologové léta 1631 v Lipště²⁷ (u přítomnosti a s povolením kurfiřtů a knížat obojí strany) na tom se snesli, aby pokojně do všech těch rozepří nahlédnouce, pokud se snášejí neb nesnášejí, vyrozuměli: našla se ve třech toliko artikulech smyslu rozdílnost, jmenovitě: O osobě Kristově, o večeři Páně a o předzvěděni Božím. A však i tu ne o nějakou věc, ale o způsob toliko věci. Což každý poznati muž, rozmlouvání to čta. Nebo o osobě Kristově vyznaly obě strany: (1.) Že Krista věří býti pravým Bohem a pravým člověkem. (2.) A oboje přirození v té jedné osobě spojené k věčné nerozlučitelnosti, tak že nikdy a nikde jedno bez druhého není. (3.) A však každé přirození zůstává tím, čím jest, nesmíšeně. (4.) A ačkoli trpěti a umříti vlastnost jest lidského, ne božského přirození, a však netrpělo lidské toliko přirození, ale sám Boží Syn, Pán slávy, Bůh požehnaný na věky, trpěl podlé těla, tak že krev jeho jest krev Syna Božího (1. Jan. 1, 7.) a krev Boží (Skutk. 20, 28). (5.) Protož to mluvení: Božství trpělo, a neb človečenství toliko trpělo, že není písemné a užíváno býti nemá. (6.) A poněvadž v Kristu všecka plnost božství přebývá tělesně (Kol. 2),²⁸ že celý Kristus, vševědoucí, všemohoucí, všudy přítomný jest, Bůh i člověk etc. (7.) A tak celý Kristus, bez rozdělování přirození, vzýván býti má. (8.) A tentýž celý Kristus, Bůh a člověk, udy přítomně všecko řídí (a však bez tělesného místa zaměstknávání, ohne leibliche räumligeit) a s námi zůstává do skonání světa; a kdekoli se dva neb tři shromáždí ve jménu jeho, uprostřed nich jest etc. (9.) Artikul o zstoupení do pekla že jest těžký k vystižení, jako i sedění jeho na pravici Boží; a však obojí věří, že celý Kristus, Bůh i člověk, do pekla zstoupil, ďábla přemohl a peklo vybojoval etc. (10.) A do nebe že vstoupil pravdivě a ne jen skrze nějaké zmizení, a to ne při svém početí, ale čtyřicátého dne po vzkříšení; a že to nebe, do něhož vstoupil, jest rozkošný příbytek

²⁶ Rozmlouvou v Mariboru (1—4. října 1529) ostřeji vynikly různosti mezi Lutherem a Zwinglim, a Luther setrval při svém výroku: „Ihr habt einen andern Geist als wir.“ Přece však dal se lantkrabětem Filipem aspoň k tomu pohnouti, že podepsal 15 článků Mariborských. V prvních 14 člancích vyslovuje se úplný souhlas, v 15. (viz hořejší citát) však se uznává, že v učení o večeři Páně trvá mezi oběma církvemi různost. Vydány jsou tyto Mariborské články od Heppe v Kasselu 1854 (dle exempláře v Kasselu chovaného), od Usteriho v časopisu Theol. Studien und Kritiken, 1883, str. 400 (dle exempl. Curyšského). ²⁷ Jednání Lipské konalo se v březnu r. 1631 mezi theology Saskými (lutherskými), Braniborskými a Hesskými (reformovanými). Obsah a výsledek u Niemeyera, Collectio confessionum, 1840, str. 653—668 (dle vyd. Colloquium Lipsiense z r. 1640).

²⁸ Kol. 2, 9.

Boží a místo jisté, nalézající se ven z viditelného světa, na výsosti, kdež i my příbytky své míti máme; a však tam v nebi Pán že uzavíraný není. (11.) Pravice Boží že není místo nějaké stvořené, ale sláva a velebnost, moc a všemohoucnost Boží etc., a seděním na pravici že se nemíní tělesné nějaké někde sedění, ale věčné panování podle obojího přirození nade vším stvořením a čest božská, kteráž se jemu ode všeho stvoření dítí má. (12.) O ouřadu tolikéž Kristovu srovnali se, že podle obojího přirození vykonal úřad prostřednictví a vykoupení Syn Boží v svém přijatém nejsvětějším těle a skrze
 10 ně, působě všecko etc., tak že tělo Syna Božího má v sobě moc obživující (Jan 6, 33. 51. 53. 54.) a krev jeho moc očišťující ode všech hříchů (1. Jan. 1, 7). Pozůstalo při tomto artikuli neporovnané jedno toto: Mělo-li by se také tak mluvit, že jakož celý Kristus, Bůh a člověk, vševědoucí, všemohoucí, všudypřítomný jest, tak i oboje přirození jeho, božství i člověčenství, vševědoucí, všemohoucí, všudypřítomné jest? Theologové Saští vyznávali, že může a má v tom smyslu, že lidské Kristovo přirození všecko ví, můž a všudy jest skrze božství své. Ale druzí to mluvení za nepřipadné majíc žádali, aby se v tomto hlubokém tajemství zůstalo při těch
 20 formulích mluvení, kterýchž Písmo svaté a staří duchovní sněmové a konfessí Augšpurská užívá. Čehož od druhé strany k dalšímu a plnějšímu uvážení odloženo.

V artikuli o večeři Páně odečtli se obojí transsubstantiaci i consubstantiaci, to jest smyslu o proměňování chleba v tělo (a vína v krev) a o spoluspodstatňování toho neb zavírání jednoho v druhém, i všelikého hmotného a tělesného způsobu přítomnosti těla Kristova a klanění se jemu v chlebě. Ne že by však sami živlové v svátosti byli, chléb a víno, a neb sama toliko moc a působení, a neb pouhá znamení těla a krve Kristovy, ale že pravé, podstatné
 30 tělo Kristovo, za nás lámané, a pravá, podstatná krev Páně, za nás vylitá, skrze prostředek požehnaného chleba a vína pravdivě a přítomně se podává, rozděljuje a požívá mocí posvátného spojení, kteréž záleží ne v samém toliko vyznamenání, ani v samém toliko zapečetování, ale také v společném, nerozdílném rozdávání zemských živlů a pravého těla a krve Páně. A však takové posvátní těch věcí spojení že místo má toliko v užívání od Krista vydaném, a ne jinde. Dále i v tom se sjednotili, že v duchovním Krista požívání, kteréž se v užívání večeře Páně na zemi děje, ne-
 40 toliko moc, užitek a působení, ale i podstata těla Kristova a krve jeho se požívá; jako také, že v požívání posvátném spolu s živly tělo a krev Páně se podává. Pozůstalo při tomto artikuli na odporu toliko toto: Tělo a krev Páně také-li se ústy zevnitřními tak

dobře od nehodných, jako hodných přijímá a požívá, čili toliko ústy víry od těch samých, kteříž s věrou přistupují? Theologové Saští zastávali prvního, proto že Kristus dí: Jezte, to jest tělo mé, píte, to jest krev má. Brandeburští a Heští připomínali, že jísti tělo Kristovo a věřiti v něho Kristus sám za jedno a též bere (Jan 6, 35. 40. 54.) a těm všechněm, kteří tělo jeho jedí a krev pijí, život věčný přivlastňuje (ibid. v. 54. 56), kteréhož nehodní nemají (1. Kor. 11, 28),²⁹ a protož o nich, že tělo Kristovo jedí a krev pijí, mluveno býti nemá (ale posvátnost toliko tak velikého tajemství, jakž z Augustina náš M. Jan Hus mluví).

10-

V artikuli o vyvolení vyznali obojí: (1.) Že Bůh od věků v Kristu vyvolil k životu věčnému ne všechny lidi, ale některé. (2.) A počet vyvolených i jména že samému jemu známa jsou. (3.) Že žádný vyvolen není, než kdo uvěřiti měl v Krista skrze moc a působení Slova a Ducha jeho a v tom setrvati; a protož ti, kdo vyvolení jsou, že od milosti Boží do konce vypadnouti nemohou, byť se i na čas vychýlili. (4.) Že Bůh u vyvolování lidí žádné příčiny v nich samých nenalézal ani náklonnosti k věření mimo jiné; ale že všechno to, co dobrého v vyvolených jest, z pouhé svobodné milosti Boží, kteráž jim v Kristu Ježíši dána jest před časy věků, původně plyne. (5.) Že²⁰ Bůh od věků ty, o nichž věděl, že v hříších a nevěře setrvají, k věčnému zahynutí a zavržení předzřídil. (6.) Ale to zavržení že se nestalo ex absoluto decreto, z pouze prostého úsudku, jako by Bůh bez ohledu na nevěru lidskou někoho dle samé líbeznosti své zatracoval, (7.) ale příčina i zavržení i zahynutí že jest v samých lidech, hřích a nevěra; vyvolení pak a spasení příčina v samém Bohu, milost jeho v Kristu Ježíši podlé Písma: Zlouba tvá, Izraeli, z tebe jest, ale ze mne pomoc tvá (Oze. 13, 9). (8.) O vyvolení a spasení svém že se ujišťovati má člověk non a priori, sed a posteriori, ne vy-
zvidáním tajné Boží rady, ale podlé vyjeveného slova vyhledáváním³⁰ při sobě víry a ovoce víry; a protož že bezbožnost jest říkati: Kdo jest z počtu vyvolených, musí spasen býti, věř on neb nevěř, čiň dobře neb zle. (9.) A že při tomto hlubokém vyvolení Božího tajemství mnoho otázek lidský vtíp činiti může, kterýmž v této smrtelnosti vyrozuměti a na ně jinak odpovídati nemůžeme, než s Pavlem svatým: Ó človče, kdo jsi ty, že odmlouváš Bohu? Zdaliž hrnec dí hrnčíři: Pročs mne tak udělal? etc. (Řím. 9, 20.) Item: Ó hlubokosti bohatství i moudrosti i umění Božího, jak jsou nezpytatelní soudové jeho! etc. (Řím. 11, 33.) I v tomto hle artikuli srovnání jest (podlé této theologů Sasských deklarací) téměř ve⁴⁰ všem; a patrné jest, že, co proti tomu někteří jiní, k Augšpurské

²⁹ 1. Kor. 11, 29.

konfessí se hlásící theologové (o veřejném všech lidí vyvolení, všech k víře předzřízení, všech skrze Krista vykoupení etc.) psávali a na reformaty láli, to pouhé privátní domnínky byly jich samých proti Božimu slovu, proti Augustinovu a všech starých, nýbrž proti Lutero-
 10 terovu, Brenciovu a jiných i samé Formulae concordiae učení vý-
 tržně bojujících. Jedné věci theologové Saští v tom Lipském roz-
 mlouvání z knihy Concordiae³⁰ doložili (místo punktu 10.), což by
 se od vyznání reformatů rozdílné zdálo; jmenovitě, že, ač nás Bůh
 v Kristu z milosti vyvolil, však (prý) tak, že napřed viděl, kdo
 20 stále a pravdivě v Krista věřití bude etc. Jako by Pán Bůh pro před-
 zvěděnou víru lidi vyvoloval. A však poněvadž se prvé v punktu
 (4.) zřetelně vysvětlili, že Bůh v nás příčiny vyvolování žádné ne-
 nalézal, ani náklonnosti k věření etc., patrné jest, že víru býti darem
 Božím vyznávají, jako i reformati i apoštol (Efez. 2, 8). Buď tedy
 že díme, že nás předzřídil k víře v Kristu (abychom věřice život
 věčný měli, Jan 20), a neb že nás vyvolil v Kristu, proto že před-
 zvěděl víru v něho jakožto budoucí dar svůj, jedno a též jest.

To jest summa a krátký výtah rozmlouvání Lipského, co se
 těch tří v nedorozumění zůstávajících artikulů dotýče, Z čehož jest
 20 patrné, že evangelíci žádnými kacířskými, grunt spasení vyvracu-
 jícími smysly (Bohu buď chvála!) mezi sebou roztržiti nejsou; a protož
 v tom, v čem rozdíl jest, poněvadž malý jest, snášeti se mohou
 a pro lásku bratrskou, nýbrž pro tu společnou tak velikého světla
 evangelium svatého účastnost povinni jsou, a že ten, jenž (zveličo-
 váním těch věcí) kormoutí církev Boží, trpěti bude soud, nechť jest
 on kdokoli (Gal. 5, 10).

Dí někdo: Pročez tedy předkové vaši od jiných odstoupili?
 Proč se vy od jiných dělíte?

Odpověď. Předkové naši neodstoupili od evangelíků, pravdy
 30 učení Božího vyznavačů, ale od modlárů, pravdy tlačitelů, zjevný
 o tom Boží rozkaz měvše. Skutk. 2, 40; Zjev. 18, 4. K tomu od
 strany pod obojí staré ne tak se oddělili sami, jako oddělení byli;
 protivením se totiž oněchno čistší pravdě a těch, kdož se jí pří-
 drželi, trápením, vyháněním, vězením, mordováním; jakož pak Tá-
 borské tak téměř vyhubili. Milost tedy k čisté Boží pravdě vedla
 předky naše, aby volili v soukromnosti sloužiti Bohu a ostříhati
 perly té, kterouž jim naléztí byl dal Bůh, a jiní ji zhrzeli. Že pak
 nyní v učení s jinými evangelíky jednomyslní jsouce, řádu obzvlášt-
 ního, prvé sobě obvyklého ještě se držíme, to že není žádné trhání
 40 církve, ani věc spravedlivé pohoršení komu dávající, ukázáno jest

³⁰ O spise Formula Concordiae (1577) a knize Liber Concordiae viz Ohlá-
 šení XXXII. pozn. 7, str. 412.

v Ohlášení. Nedostává-li pak vždy něco ku plné a dokonalé svornosti církve České, ohlásili jsme se také, že učiniti všecko hotovi jsme, z čehokoli hojnější církvi Boží pokoj a vzdělání pojití můž, když Bůh příčiny ukáže. Nyní v tomto zkormoucení proč na nás někdo pro rozdílnost řádu (při němž zanechání jsme) tak zlobivě nastupovati a od společnosti odstrkovati má?

Di ještě někdo: Poněvadž se tak málo od nás dělíte, proč dokonce k nám, straně větší, nepřistoupíte?

Odpověď. My se málo od vás dělíme, pravda jest, ale vy od nás příliš hrubě. Nebo vymýšlejíce a rozvolávající, že jsme bludaři¹⁰ a sektáři, ustupujete tím způsobem od nás a nás od sebe i odháníte i odvracíte a spojení tomu sami bráníte. Jako když jsme teď v Ohlášení svém cesty k dobrému o sobě vespolek smýšlení a plnějšímu se spojování této podali, abychom napotom důvěrně služeb církevních užívali jedni u druhých v tom shromáždění, kterému kdo kdy přítomen jest (Ohlášení, str. 442.), odpovídá nám na to kněz Samuel v Obráně své (str. 373 etc.), že to býti nemůž, my že bychom tak měli fortel před nimi, majíce (prý) u nich v jejich svátosti pravou přítomnost těla a krve Kristovy, oni pak že by toho u reformatů a u nás neměli, než holá znamení. Tak se opět na²⁰ soudnou stolicí posadil a výpověď všetečnou učinil, dokázav skutečně, že ústy nám pokoje podává, skutkem o něj nestojí, ale jej od sebe strká. Ale dosti o té troji zlé, mylné a k dojití pokoje pravého v církvi Boží na věky nemožné cestě, násilí, hádkách a roztržkách; přistupme k ukázání sobě pravé cesty pokoje, kterouž Bůh schvaluje.

Cesta pokoje pravá

také se na tré rozchází. Chce zajisté Bůh, aby mezi námi byla místo násilí láska, místo hádek sprostnost víry, místo roztržek snášlivost společná.

30

Láska vyhlašuje se nám v Písmě svatém za počátek, prostředek i konec křesťanství našeho. Nebo k lásce jsme povoláni (Ef. 1, 4; 1. Tim. 1, 5), láskou stojíme (Gal. 5, 6), lásku za užitek víry své máme, zde i věčně (1. Kor. 13, 8). Protož apoštol křesťanů prosí, aby hodně chodili, jakž sluší na povolání, kterýmž povolání jsou: se vši pokorou, tichostí i snášlivostí, snášejíce se vespolek v lásce a usilující zachovávat jednotu ducha v svazku pokoje (Fil. 4, 1. etc.).³¹ A jinde dí: Oblečení buďte nade všecko v lásku, kterážto jest svazek dokonalosti (a neb dokonalý), a pokoj

³¹ Má býti: Ef. (k Efesským) 4, 1 etc.

Boží vítěziž v srdcích vašich, k němuž (totiž tomu pokoji Božímu) povolání jste v jedno tělo (Kol. 3, 14. 15). Hle, láska pojí věřící v jedno tělo (jako stavení spojeno bývá vazbou), láska dává pokoj! Láska vítězí. I mezi rozdílnými zajisté náboženstvími (grunt pravé víry zachovávajícími) když láska jest, rozdílnost se a nebo trať, a nebo necítí a neškodí. Nebo poněvadž láska dobrotivá jest, nezávidí, není všetečná, nenadýmá se, v nic se neslušného nedává, svých věcí nehledá, nepouží se, nemyslí zlého, všecko snáší, všemu věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká (1. Kor. 13, 4. etc.): jde
¹⁰ odtud, že lidé Kristovu lásku v srdcích mající sebe vespolek nepodhlídají, slov a mínění sobě nepřevracejí, nepomlouvají se a nepotupují, ale brž přejí sobě společného vzdělání, a ukáže-li se při jedné straně co světlejšího, lepšího, vzdělavatedlnějšího, druhá to hned oblíbí, a tak se snadně pojí a jednotí. Ješto, kde srdce jsou rozjitřena, tu žádné ukazování, disputování, žehrání, lání nic neplatí, oči i uši tu zavřené jsou, aby ani sama pravda proniknouti nemohla. Veliké tedy jest tajemství lásky, veliká moc, že srdce spojená v lásce potěšena bývají ke všemu bohatství přejistého smyslu, ku poznání tajemství Boha i Otce i Krista (Kol. 2).³² Protož apoštol napomí-
²⁰ naje Korintských, aby darů Božích a osvětlení jedni nad druhé vyššího k roztržkám neužívali, doložil, že jim ještě vyšší cestu ukáže; i ukázal lásku pravě, že na té víc záleží, než na všech jazyků umění a všech tajemství známosti, na všech divných skutků činění etc. (1. Kor. 12. a 13). O kěž nyní souditi to chceme, co tu apoštol mluví, že nejvyšší a nejjistší cesta k dojiti pokoje jest láska s věrou! (Efez. 6, 23.)

Druhá ku pokoji v náboženství cesta jest víry sprost-
 nost, proto že pravda prostá a odevřená jest, v řeči i v smyslu,
 ale lež a podvod mnoho subtilného vinutí, kroucení, barvení, líčení
³⁰ potřebuje. Protož apoštol Korinským, po falešných učitelích postupujícím, řekl: Bojím se, aby snad, jakož had svedl Evu chytrostí svou, tak nebyly porušeny mysli vaše od sprostnosti, kteráž jest v Kristu (2. Kor. 11, 4).³³

Tato naše v Kristu sprostnost ve třem záleží:

1. Abychom víru prostou a odevřenou, k vyrozumívání snadnou měli, jakouž nám vydal Kristus a apoštolé bez všelijakého nepotřebného hloubání a subtilnostmi vysokými sebe neb jiných zapletávání. Non enim per difficiles nos quaestiones Deus ad beatam vitam vocat, řekl starý církve učitel Hilarius; Bůh nás (prý) ne skrze nesnadné otázky k životu blahoslavenému volá. Ovšem. Nebo

³² Zevrubněji: Kol. 2, 2. ³³ 2. Kor. 11, 3.

jakož staré církvi Pán Bůh prostičkou theologii vydal byl (Slyš, Izraeli, Hospodin Bůh tvůj Bůh jeden jest; protož milovati budeš Hospodina Boha svého z celého srdce svého etc. Deut. 6, 4),³⁴ tak i nové církvi slíbil cestu svatou, snadnou, po níž by jdoucí žádný nezabloudil, i ten nejhoupější (Iz. 35, 8). A takováť jest byla v pravdě Kristova a apoštolská theologia, otázkami mnohými a hlubokými žádného nezaměstknávající, než toliko k známosti jediného, pravého Boha, a kteréhož nám poslal, Ježíše Krista, sloužící a na té věčný život zakládající (Jan 17, 3; Mat. 16, 17. 24; Řím. 10, 8. 9. etc.). Při té sprostnosti víry když potom křesťané nezůstávali, ale na subtilnější otázky se zavedli, povstala ta i jiná kacířství a sekty, jakž vyznává v listu svém císař Konstantin a o to Alexandra a Aria tresce, že takové otázky, kterýchž zákon neporoučí, v zahálivé mysli, pro dokazování ostrosti vtípu do církve Boží vtroušovali, kteréž by a neb mezi učenými zůstávali, a neb raději v srdcích chovány býti měly, aby se ústy ani nevynášely (viz, co o tom více píše a horlí svatý císař v knize 2. Euzebiově o životu Konstantinově, kap. 67). Ale co by řekl, kdyby dnes z mrtvých vstal a nynější disputatorskou theologii s tisíci otázkami (na něž sobě artikule víry rozdrobili, a jak na kterou odpovídáno býti má, neukojitedlně se táhají) slyšel? Ješto jakť mají v jednostejnou odpověď trefovati, hledající ji buď v Písmě, kdež Pán Bůh drzosti naší uzdy nepustil, a neb v mozku lidském, kdež k měření tajemství božských míry není? Nad to jisté jest, že, byť i všecko to zpraveno bylo, oč nyní otázky a hádky jsou, naroste však jiných hned zase (půjdemeli tou cestou předce) dosti pro nepřeváženou hlubokost tajemství Božích. Kdo na této hlubině zplývati chce (věrou totiž všecko to, co v slovu Božím nachází, přijímaje, byť i nerozuměl něčemu), ten zplývá bezpečně; ale kdo samy ty hlubiny chce proléztí a probřísti, utone konečně. Multi volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum. Meliorque est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia,³⁵ dí Lombardus, 1. Sententia, distinctione 1.

2. Sprostnost naše v Kristu záleží také v sprostném a odevřeném prostičké naší víry vyznávání, jako svatý Pavel Skutk. 24, 14. 15. 16. To jest, aby, kdo učení svého jistotu z Písem má, z Písem ji také a slovy Písem, jak nejzřetelněji můž, lidem ukazoval, tak aby to každý sám viděti mohl, že na nepohnutém gruntu pravdy stojí; a ten, ješto by se protiviti a odpírati chtěl, aby se zahanbiti musel, nemaje co mluvíti proti tomu (Tit. 2, 7. 8). Tak dá Bohu čest a ustoupí. Nebo zdaž kdo naschvál slepý jest? (Mat. 18

³⁴ t. j. 5. Mojž. 6, 4.

7, 28; Jan 7, 46; Skutk. 4, 14). Pakli by kdo předce chtěl neustupným býti, nechati ho a říci mu, co apoštol: My takového obyčeje nemáme ani církev Boží (1. Kor. 11, 15).³⁵ Horlení tu většho, disputování, hanění nepotřeba, chceme-li sobě i církvi Boží zachovati pokoj (viz 2. Tim. 2, 24. 25).

3. Aby však sprostnost naše v Kristu snáze se i odpůrců jímala, napomůž k tomu toto, aby křesťané praví vnitřní pravost a sladkost víry své prokazovali skutkem lásky k Bohu i bližním tak, aby to i jiní při nich znamenati mohli, že je duch Kristů řídí.
¹⁰ Sic co platno o evangelium se hádati a proti evangelium živu býti? Jednou rukou se tu staví a oběma boří. Protož Kristus poručil, abychom skutky svými hleděli tak svítiti, aby lidé Bohu čest dáti příčinu měli (Mat. 5, 16). Tak apoštolé vyhledávali, aby jakož učitelé, tak i vůbec křesťané obojího pohlaví ctným obcováním hleděli mnohé vyzískati (Tim. 2, 7. 8; 1. Petr. 2, 2. a 2, 1. 2).³⁶ Kdo jest moudrý a umělý mezi vámi (dí svatý Jakub), ukažž dobrým obcováním skutky své v krotké moudrosti (Jak. 3, 13).

Třetí Boží cesta ku pokoji jest snášelivost spo-
 lečná, abychom ne hned, koho k smyslu svému ve všem napravit
²⁰ nemůžeme, potupovali, kaceřovali, odsuzovali, církve zbavovali, ale jako mdlého u víře přijímali (Řím. 14, v. 1.) vědouc, že každý svému Pánu stojí neb padá, a že Bůh mocen jest pozdvihnouti a utvrditi ho (v. 4. Viz také v. 10. 13). Povinni zajisté jsme my silní mdloby nemocných snášeti a ne sami sobě se líbiti (Řím. 15, 1), nýbrž přijímati se vespolek, jako i Kristus přijal nás v slávu Boží (v. 7). Nečiní-li toho kdo a bližních snášeti nechce, ale proti nim horlí a hřímá, ten pronáší mdlobu mysli své a víry slabost a ducha neapoštolského a ne Kristova, ale ducha těla (1. Kor. 3, 3).

Lépe jest místo takového proti bližním horlení horlivě se za
³⁰ bližní bloudící modliti, aby je Bůh sám milosrdně osvěcoval, ponevadž on v moci má srdce jejich, a ne my. Bez jeho díla nufme my jedni druhé, jak chceme, křičme na ně, jak nejvýš můžeme, hrdlujme se také s nimi neb hoňme sem a tam, co zpravíme? Tak mnoho to bude, jako by někdo slepého haněti nebo bítí chtěl, že se praví neviděti toho, co ty. I ukaž mu to nejprv, a uhlídá, a aby ukázati mohl, odevři zrak. Můžeš-li sám přistrojiti collyrium jaké, přístroj; pakli cítíš býti skutek Boží, odvíráti oči slepých, u Boha toho pokornou přímluvou bližnímu svému hledej, a naplníš zákon lásky. Obdržíš-li to, získals Bohu duši; plesej více, nežli v kořistech
⁴⁰ všeho světa. Pakli ne, podiv se soudům Božím, vzdechni, umlkni, blíž-

³⁵ 1. Kor. 11, 16. ³⁶ Tit. 2, 7. 8.; 1. Petr. 2, 2. a 2, 12.

ního pro víry nedostatek netrap, aby Antikristem nebyl, nýbrž o něm předce, že Kristů jest, smýšlej, by se tobě jakkoli zdálo; jakž apoštol příkladem svým naučil, když i těch, kteříž ho Krista odsuzovali, potupovati nechtěl, ale řekl: Má-li kdo tu naději o sobě, že by Kristů byl, nechť myslí, že i my etc. (2. Kor. 10, 7). A císař Konstantin k svornosti biskupů napomínaje řekl: Kdo by z lidí lepší byl, to samému nebeskému Bohu k rozsouzení náleží (Eusebii Vita Constantini, 3. kap. 20). A pobožně smýšletí sluší, že, poněvadž Kristus v církvi kraluje, mocnější jest dílo jeho, než my tomu rozuměti můžeme. Kraluje zajisté u prostřed nepřátel (jenž jsou ďábel, svět, 10 tělo) a vzdělává sobě království své proti vůli a mínění jejich vždy předce, ačkoli mu oni překážky umítají a přiměšují, ďábel koukole, svět zpoury, tělo (a rozum těla) bláznovství svého. I prostupuje všecko to předivně moudrost jeho a působí, že se pravda lžmi puleruje, láska neláskou rozněcuje, a příměst cesty Boží prostické skrze motaniny naše jasněji v známost vchází. Nebo bludové dávají příčinu k vyhledávání pravdy. A rozličné smyslů matení přivodí na to lidi, aby se naposledy toho chápali, což nemýlí, Božího milosrdenství v Kristu. A tak čím víc roztržek zevnitř, tím víc svazku vnitř mezi těmi, kdo i v rozdílných jednotách a neb sektách pod 20 rozdílnými smysly a důmysly, řády a ceremoniemi Kristovi býti se snažují. Nebo čím víc nepřátelství jakého cítí proti sobě, tím víc se tlačí do srdce svého k Kristu, Spasiteli svému; kterýž, poněvadž jest commune centrum salutis, tam se nacházejí spolu zase i ti, kteříž za rozumem a smysly těla odcházejíce různili se. Ó nestihlá Boží moudrosti! Ó předobrá dobroto! Ó nepřemožená moci! Že nás skrze motání z motanin, skrze nelásku v lásku, skrze nedověřování a pochybování při tom neb onom víry artikuli k jistotě víry a skrze roztržky v jednotu vedeš!

Náprava předešlých výstupků.

Ale to rozumějme o tom, jak sobě zlé ty věci, jimž odolati v církvi nemůžeme, osladčovati máme: jmenovitě dobrotou Boží, kteráž i zlé naše věci v dobré proměňovati umí a obyčej má těm, kdož jej milují (Řím. 8, 28). Nicméně poněvadž nenávisť, svárové a roztržky zlé dílo jsou zlého Satana, sluší jemu nedávati místa, ale je rozmetovati, bořiti, kaziti. A protože všickni zlé obyčeje předešlé proměňme, nenávidění v lásku, hádky a mudrování při otázkách v sprostnost a důvěrnost víry, roztržky v jednotu. A hleďme, aby nám to, co se již stalo (a odestati se nemůže), k dobrému posloužilo, chceme-li býti z počtu těch, jimž všecky věci napomá- 40 hají k dobrému, totiž milujících Boha.

Ku příkladu.

I. Čím více nás všech nenávidí Antikrist pro evangelium Kristovo, tím více my sebe vespolek milujme pro evangelium Kristovo, a ducha Kainova mezi sebou utíkejme.

II. Z těch tak dlouhých, daremných rozeprí, skrze něž jen roztržky se množily, láska stydla, bezbožnost podcházela, a mezi tím čím dál, tím víc otázek, sporů, hádek bez konce přibývalo, učme a naučme se: Předně, s větší opatrností a středmostí o artikulích víry mluvit i smýšleti a zůstávat raději při sprostnosti víry, jakouž nám ukazují Pisma svatá, aby cesta víry naší byla v pravdě ta královská cesta Sionská, po níž jdoucí žádný nezabloudí; ješto cesta skrze controversie jest zapletena, divně stočena, rozcestí nescíslná mající, zápolí a okliků mnoho, stonků pak a kamení, na kterémž se urážejí, a bahen, v nichž vážnou i ti nejmoudřejší, bez konce, a kteráž se více na pochybování, nežli na plnou víry jistotu (jakž moc evangelium svatého vyhledává, Kol. 2, 2; 1. Tess. 1, 5; Žid. 10, 22) skonává. Ješto víra pravá křesťanská jest vítězství to, kteréž svět přemáhá (1. Jan. 5, 4); čehož jasný příklad na onom horlivém starci, kterýž na concilium Nicenském toho sprostným sprostné víry své vyznáním dovedl, čeho všickni učení dialektici nemohli, že filozofa k víře obrátil (o čemž čti Tripartitam, 2, kap. 3). Nebo mdloba Boží silnější jest než lidé (1. Kor. 1, 25). Protož jeden z otců napsal: *Simpliciter credere est optime credere*. A někteří z prostých, pobožných křesťanů říkají: Kdo sprostně věří, sprostně bude spasen. Apoštolé zajisté sprostné víře učili, na mnohé a subtilné otázky nedrobíc a o ně se nehádajíc, než když jen posluchači, že Ježíše Krista Synem Božím býti věří, vyznávali, hned jim spasení svědčili (Skutk. 8, 37). Pán sám víry sic veliké vyhledává, ale drobné a subtilné nevyhledává. To jest, vyhledává veliké k sobě³⁰ důvěrnosti, ale subtilnosti k vyzvídání tajností svých nevyhledává, nýbrž na tom, aby lidé poznali jediného pravého Boha, a kteréhož jim poslal, Ježíše Krista, věčný život zakládá (Jan 17, 3). A v pravdě na to přichází každému nejmoudřejšímu, aby se na tu prostičkou Sionskou cestu vrátil, chce-li spasen býti; jakž příklady na nejedněch slavných theologích máme, že při smrti jen obecným potěšením (veřejnou v Krista věrou) se zdržovali. Jako i Thomas Aquinas, v subtilných disputacích život strávil, když mu při smrti potěšení nestávalo, biblí zavřenou uchytil zvolal: *Credo, quidquid in hoc libro scriptum est*. (Věřím, cokoli v knize této psáno jest.)⁴⁰ Summou, jísti mnoho medu není dobré, tak zpytování slávy není slavné, dí Šalomoun (Přísł. 25, 27). A za tou příčinou David, aby ho při sprostnosti a upřímnosti zachoval Bůh, vroucně se modlí

(v Žalm. 25, 21). Čehož když mnozí církve učitelé šetřiti nechtí, ale jen po vysokých a subtilných věcech dychtíce, jimi také posluchače zanášejí, přichází na to, že ani toho, ani onoho, jakž by náleželo, neumějí, a na čem spasení své zakládají, a čeho se jako kotvy duše držeti, nevědí. Ne jednou se při vizitacích našlo a nachází, že evangeličtí lidé, často i starci, sotvá modlitbu Páně umějí, nerci-li aby něco víc o Kristu vyznávali uměli; a my jim předce vysoké subtilnosti přednášeti, a aby jiných pro víru posuzovali a odsuzovali pomáhali, navozovali chceme? Zanechme toho a raději lidi gruntu spasení učme, aby jemu snadně rozuměli a jeho se mocně (v životu i smrti) držeti uměli. ¹⁰

Druhé, učme a naučme se místo hádek o smysl víry raději pracovati o skutek víry, jakž apoštol mluví, aby křesťanství naše ne v ústech nám a neb v mozku vězelo, ale v srdci bylo a odtud se ovotcem pracovité lásky a trpělivé naděje pronášelo (1. Tess. 1. 3).³⁷ Ku příkladu, místo hádání se o moci křtu prokazujeme na sobě moc křtu skrze pravdivý nový rod a ostříhání se v očištění svém od hříchů, abychom nebyli svině umyté, do kaliště bláta se vracující (2. Petr. 2, 22). A veďme k témuž dítky své, aby k rozumu přijdouc o pokřtění svém věděly, a vědouc, co a proč se to s nimi tu stalo, skutečně v tom státi přídržiny byly. Místo disputování o způsobu přítomnosti těla a krve Páně v svátosti, a co tu nehodní užívali, také-li tělo a krev či samu svátost, starejme se raději, abychom sami byli hodnými a pravými oudy těla Kristova, v nichž by on přebývali a sebou samým nás k nesmrtnosti sytiti a napájeti libost měl (Jan 6, 27, 29. etc.). Místo disputování o přítomnosti člověčenství jeho všudy s božstvím lépe jest oči přejasných jeho všudy a vždycky v církvi mezi zlatými svícny se procházejícího se ostýchati a báti se na obě straně ostrého meče jeho, vycházejícího z úst jeho k zabití každého bezbožného (Zjev. 1, 1.³⁸ etc.). Místo hádek o předzvěděni, mnoho-li ³⁰ jich či málo jest, kteříž spasení býti mají, lépe jest starati se, abychom úzkou branou vcházeli, proto že mnozí hledati budou vjíti a nebudou moci, činitelé jsouce nepravosti (Luk. 13, 23. 24. 27). Neporoučí nám zajisté Písmo hádati, všecky-li či ne všecky vyvolil Pán Bůh, a proč tohoto vyvolil, onoho nic? Ale poroučí naše vlastní povolání i vyvolení pevně činiti (dobrymi skutky, jakž Latinský starý text a někteří Řečtí exemplářové mají). To bude-li, slibuje nám Písmo, že nepadneme nikdy (2. Petr. 1, 10),³⁹ ješto

³⁷ 1. Thess. 1, 5. ³⁸ Zjev. 1, 13—16. ³⁹ 2. Petr. 1, 10. διὸ μᾶλλον, ἀδελοφοί, σπουδάσατε (ἵνα διὰ τῶν καλῶν ἔργων) βεβαίαν ἑμῶν τὴν κλησιν καὶ ἐκλογὴν (ποιεῖσθε) ποιεῖσθαι. Text v závorkách není s dostatek pověřen, avšak jest v cod. Sinai., i Vulgata se ho přidržuje.

tamto na cestě hádek nic nejsou, než plzkosti a urážky. A tak, poněvadž se daremně posavád o víru (kdo lepší má) bojovalo, slovy a papírem, ohledejme již medle jiné cesty, totiž abychom skutkem sebe vespolek štekovati, a která strana druhou předčením v dobrých skutcích (lásce, snášlivosti, střednosti etc.) převýšiti můž, na to snažnost vynakládati začali. Tak aby každý k druhému s apoštolem říkal: Ukaž ty mi víru svou z skutků svých, a já také ukáži víru svou z skutků svých (Jak. 2, 18). Tak se stane, že budeme ne drážditi a pohoršovati, ale vyzískávati a vzdělávati jedni ¹⁰ druhé, a to nejen vtipní a cviční, ale všickni, i ti prostáčci, i ty ženy a ditky, aby, kteří nevěří slovu, získání byli bez slova, spatřující v báni svatě obcování naše (1. Petr. 3, 1. 2). Ta zajisté jest vůle Boží, abychom dobře činíce zacpávali ústa nemoudrých lidí, z neznámosti nám utrhajících (1. Petr. 2, 15).

III. Naposledy z těch podešlých, v církvi hořkost plodících roztržek učme se na vzdorů ďáblu (různic původu) a k zalíbení milému svému Pánu (kterýž chce, abychom všickni v něho věřící tak jedno v něm byli, jako on s Otcem jedno jest, Jan 17.) spojovati se a jednotiti čím dál tím víc; aby netoliko první svazek ²⁰ trhán nebyl, ale raději ostatek rozdílu vyzdvíženo bylo skrze dobrovolné a jednomyslné všech v jednu čistou sprostnost víry a ušlechtilost řádů, jakéž nám Kristus a apoštolé vydali, vjítí, bez urputného buď sobě obzvláštností a novot zarážení, a neb se tomu, což v pravdě Kristovo a apoštolské jest, zpěčování. Bude-liť ten duch a úmysl při nás všech, ó jak snadné bude v jednu duši a v jedno srdce se srůstí a tím zahanbiti ďábla a rozveseliti svého milého Boha a svaté angely jeho a dáti příklad dobrý jiným církvím a pozůstaviti jistého požehnání Božího potomkům svým.

Závěrek.

³⁰ A protož přiložte k tomu mysl, Čechové milí, abyšte tuto cestu pokoje oblíbili, snášejíce jeden druhého a odpouštějíce sobě vespolek, měl-li by kdo proti komu jakou žalobu (Kol. 3, 13), proto že to jest cesta pokoje, kterouž sám Bůh lásky a pokoje (1. Kor. 13, 33.⁴⁰ a 2. Kor. 13, 11; Fil. 4, 9.) ten, kterýž nás ku pokoji povolal (1. Kor. 7, 15; Kol. 3, 15), poroučí, jakž jste spatřili. Na kterouž cestu pokoje trefuje-li M. Samuel Martinius těmi prostředky, kterýmiž se také ku pokoji směřovati praví, haněním totiž, kaceřováním, odsuzováním, potupováním a odstrkováním spolubratří svých, účastníků téhož evangelium Kristova, nech to již soudí církev

⁴⁰ 1. Kor. 13, 13.

Boží, nýbrž i jedno každé nevášnivé, víry sprostnost, lásku a pokoj stíhající pobožné srdce, a mezi námi a jím rozeznává. My, upamatujeme-li se on v excessích svých a přestane jich, hotovi jsme a budeme činiti to, k čemu radí Kristus, totiž milovati ho, byť on nás nenáviděl, a dobrořečiti jemu, byť on nás proklínal (Mat. 5, 44), a tak příkladem snášlivosti a lásky předcházeti. Čiňtež to i jiní všickni, prosíme jménem Božím, a pustic od podešlých záští, různic, hádek a jedných proti druhým se buď vzpínání neb rocení, navraťte se k sobě láskou. Pomněme všickni medle na ona Páně slova: Mějte sůl v sobě sami, a pokoj mějte mezi sebou (Mark. 9, 50).¹⁰ Aj, sůl máme mítí, totiž ostrost a horlivost! Ale kde? V sobě. K čemu? Abychom v sobě samých mrtvili zlou nákvasu hřicha, žádosti a vášně, a vymítali z církve pohoršení (v. 42. etc.). Praví pak: Mějte sůl v sobě sami, namítaje, že na sebe sami, ne na bližní, soli horlivosti a přísnosti užívati máme nejpředněji. Na bližní bychom všetečně té soli nesyypali, dí: Mezi sebou pak mějte pokoj. Pamatujmež pak na to tím více, čím hlouběji se vidíme v prodloužené kázni Boží pro opouštění cesty pokoje. Neboť ne nadarmo jest, co skrze proroka Pán Bůh praví: Byť se byli pokojně měli, byli by v rozšíření svém zůstali, a neb by toliko přemrštěni byli. I bylo²⁰ by to tudíž pominulo, a netrápil bych jich více, jako jsem je trápil (Nah. 1, 12). Mluví sic Pán Bůh ještě pokoj k lidu svému a k svatým svým, však tak, aby se nenavracovali zase k bláznovství (Žalm 85, 9). Má on ještě (věříme) myšlení o nás, myšlení o pokoji a ne o trápení, však budeme-li ho vzývati a hledati celým srdcem (Jer. 29, 11. 12. 13).

Mějmež tedy i my myšlení myšlením Božím podobná, myšlení o pokoji a ne o trápení a kormoucení jedni druhých. A prosme Boha, ať skrze střeva milosrdenství svého navštíví nás z výsosti a zastkví se nám sedícím v stínu smrti k zpravení noh našich na cestu pokoje (Luk. 1, 78. 79). Sliboval Bůh z zajetí navracenému³⁶ lidu svému dáti zprávce pokojné (Iz. 60, 17). My tedy jak se navrátíme (ač se smiluje Bůh a promění dny smutku našeho), rozboříme-li mezi sebou pokoj? Rozvažujte to všickni, vy služebníci Boží, abyšte na rozcestí nepokoje zavozovati se nedali, pamatujíce na to, že evangelium svatého hlasatelé mají býti hlasatelé pokoje (Iz. 52, 7), proto že samo evangelium jest evangelium pokoje (Efez. 6, 17).⁴¹

My se osvědčujeme, že se v žádné další nepokoje a sváry s tím, kdož se tak bez příčiny nepřátelsky na nás nutká, dávati nemíníme, za věc nevzdělavatedlnou, marnou, hříšnou pokládajíce škorpením takovým mařiti čas a káletí papír a zanepražďnovati⁴⁰ církev Boží. Nebo takové že jsou tyto věci, ukázalo se v Obrany

⁴¹ Efes. 6, 15.

jeho Rozebrání, kdež všickni čtenáři marnost předsevzetí jeho spá-
tření mohli, to jest buď zřetelnou faleš, když ani v jedné věci,
kterouž proti Jednotě Bratrské vede, nezůstal práv, buď makavou
neumělost, když se ukázalo samo v sobě, že spravedlivým Božím
soudem již na zamotání mysli přišel, aby nerozuměl, ani co mluví,
ani čeho zastává; jakž apoštol mluví o těch, kteříž pobloudivše od
cile (totiž lásky z srdce čistého) uchylují se k marnomluvnosti (1.
Tim. 1, 5. 6. 7). Ó byť se v poodkrytých marnostech svých jako
v zrcadle vzhlednouti, sebe samého lépe poznati a poznaje, že
10 nechodí cestami pokoje, ale cestami motanin, sobě vždy ještě usmys-
sliti chtěl! Čehož neučiní-li ani tak, poroučíme o něm soud církvi
Boží a ovšem svrchovanému tomu stáda svého pastýři, kterýž soudí
mezi dobytčetem a dobytčetem a ví, která bůjná ovce neb skopec
jiné mdlejší boky i plecemi strká a rohy svými trká etc. (Ězech.
34, 20. 21). Jestli že však moudrý a umělý jest, nech napotom
ukazuje dobrým obcováním skutky své v krotké moudrosti. Pakli
sobě pokoje dáti nemůže, nech škrtá, co chce, shledávaje ze všech
koutů, kde se jakých frašek doptati můž; podíváme se, co pak sobě
tím větru rozrážením a s stínem, kterýž sobě sám dělá, zápasením
20 slávy způsobí. Ó mizerná slávo, kteréž sobě kdo takovým rekov-
stvím dobývati chce, z církve Boží děláje divadlo, z blížních svých
rozprávku, z sebe naposledy smích, a vším tím působě nepřatelům
pravdy radost, přátelům zkormoucení, běhu evangelium svatého
překážku a za vším jdoucí Boží hněv.

Bůh smiluj se nad ním i nad námi, abychom sobě neshro-
mažďovali hněvu ke dni hněvu, kterýmž Písmo svárlivým a pravdě
nepovolným hrozí (Řím. 2, 5. 8), ale raději došli slávy, cti a po-
koje, kterýž dáti slibuje každému, kdož činí dobré, Židu i Řeku,
neboť není přijímání osob u Boha (v. 10. 11). Ovoce zajisté spra-
30 vedlnosti v pokoji rozsívá se těm, kteří pokoj působí (Jak. 3, 19).
A kteříkoli tohoto pravidla následují, pokoj přijde na ně a milo-
srdenství (Gal. 6, 16).

Sám pak Pán pokoje potřih Satana pod nohy vaše brzo (Řím.
16, 20.) a dejž vám vždycky pokoj všelijakým způsobem; Pán
budiž se všemi vámi (2. Tess. 13, 16).⁴²

Starodávni povědění.

Kdo chce za lepšího neb moudřejšího držán býti, nežli jest,
ten chodí po nesnadných cestách a řídko trefí na cestu pokoje;
a by pak trefil, snadně z ní sejde.

⁴² 2. Thess. 3, 16.

Žid. 12, 14.

Pokoje následujte se všechněmi a svattosti, bez níž žádný neuzří Pána.

2. Tim. 2, 22.

Mládenčích žádostí utíkej, ale následuj spravedlnosti, víry, lásky, pokoje s těmi, kteříž vzývají Pána z čistého srdce. Bláznivých pak a nevzdělavatelých otázek varuj se věda, že plodí sváry.

Mat. 5, 9.

Blahoslavení pokojní; nebo oni synové Boží slouti budou.

Jan 14, 27.

10

Pokoj zůstavuji vám, pokoj svůj dávám vám.

(Na kteráž Páně slova výklad čině Augustin svatý, takto mluví v knize De verbis Domini, sermone LVII.):

Est pax serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, amoris vinculum, consortium caritatis. Haec est, quae simultates tollit, bella compescit, comprimit iras, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis est placita. Non quaerit alienum, nil depurat suum, docet amare, quae odisse non novit. Nescit extolli, nescit inflari. Hanc ergo qui accipit, teneat, qui perdidit, repetat, qui amisit, exquirat, quoniam, qui in eadem non fuerit inventus, abdicatur a Patre, exheredatur a Filio, a sancto Spiritu alienus efficitur. Non potest concordiam habere cum Christo, qui discors voluerit esse cum christiano.

To jest:

Pokoj jest utěšení mysli, tichost ducha, sprostnost srdce, svazek milosti, spolek lásky. On jest, kterýž záští vyzdvihuje, války skrocuje, hněvy hamuje, pyšné šlapá, pokorné miluje, nesvorné rovná, nepřátely míří, všechněm jest líbezny. Nehledá cizího, neosobí sobě svého, učí milovati, proto že neumí nenáviděti; neumí se vypínati, neumí nadýmati. Protož kdo jej má, drž se ho, kdo jej zmrhal, žádej ho, kdo ztratil, hledej ho, poněvadž, kdo v něm nebude nalezen, od Otce bude zahrán, od Syna vyděděn, od Ducha svatého odcizen. Nemůž míti svornosti s Kristem, kdo chce nesvorným býti s křesťanem.

Tentýž, tomo 3, col. 1049.

Christianae perfectionis est pacificum esse etiam cum pacis inimicis, spe correctionis, non consensu malignitatis, ut, si nec exemplum nec cohortationum discretionem sequantur, causas tamen non habeant, quibus odisse nos debeant.

To jest,

K dokonalosti křesťanské přináleží i k nepokojným pokojně se míti v naději nápravy, bez povolování zlosti, aby, nechtějí-li ani příkladu ani napomenutí rozšafného následovati, příčin však neměli k nenávidění nás.

Tentýž, De civitate Dei, libro 19, cap. 12.

Pacis intentione geruntur et bella. Unde constat pacem bellū esse optabilem finem.

I války se vedou pro dosažení pokoje. Odkudž se vidí, že
10 války cíl má býti žádostivý pokoj.

Magnicrepum sapiens insanis linquito bellum!

Candida pax homines, trux decet ira feras.

Non odiis, studiis certa; pax pace paratur.

Irae cos ira est; gluten amoris amor.

Seznam jmen osobních a místních.

- Abel**, syn Adamův, od Kaina zabit 458; 460.
- Abiron**, syn Eliabův a bratr Datánův, vzbouřil se proti Mojžíšovi a propadl se 171; 178.
- Abraham**, patriarcha židovský; Bůh učinil s ním smlouvu 29; vyvolil jej s rodinou jeho, aby zvláštním jeho lidem byli mimo všecky národy 170; přikázal mu, aby chodil před ním 213; jel do ciziny v naději proti naději 407.
- Absolon** (hebr. Abšálóm), syn Dávidův, vzbouřil se proti otci 234.
- Abyssinská** (mouřeninská) církev, založená od Frumentia okolo r. 316, oddělila se od církve katolické v monofysitských sporech V. stol.; starší v ní jednou zvolení zůstávají v tom úřadu až do smrti 49; drží některé bludy židovské 199; 383.
- © **Acontius** Jakub, reformovaný theolog v polovici XVI. stol., hleděl podporovati církevní mír. Dílo jeho *De stratagematibus Satanae* (vydáno nejprve v Basileji r. 1565) 465.
- Adam**, praotec všech lidí, zavedl sebe i všecky lidi 213; všickni v něm jsou padlí 220; starý Adam, první obcování podlé toho starého člověka, rušícího se podlé žádostí oklamávajících (Efez. 4, 22) 247.
- Aggeus** (Haggaeus, hebr. Haggaj) prorok prorokoval po návratu Židův ze zajetí babylonského (r. 520 před Kr.) 164; 166; 254.
- Achab** (hebr. Ach'áb), syn Amri, král isráelský, činil pokryté pokání 197; bral vinici Nábotovu 233; 234; bořil oltáře Boží 249; lidu isráelskému pokoje žádá 457.
- Achaz** (hebr. Áchás), syn Jotamův, král júdský (741—725 před Kr.), bezbožný 184.
- Achitofel** Gilonský, rádce Dávidův, potom odbojník ve vzpouře Absolonově 234.
- Akademikové**, přívrženci řeckého filosofa Platona 383.
- Akoncius** Eliáš, neznámý kněz bratrský, ordinován r. 1610 v kapli Betlémské v Praze 331.
- Albigenští**, francouzské pojmenování Katharův nebo Novo-Manicheův. Komenský míní Valdenské (viz 177: „na Albigenských, jinak Valdenských“); viz Valdenští.
- Alexander**, biskup Ariův v Alexandrii na počátku sporův arianských (r. 318); Konstantin trestal Alexandra z nesprostnosti 478.
- Alexandrie**, město v Egyptě, v prv-

- ních stoletích křesťanských znamenitá osada křesťanská a nejstarší škola theologická; kněží (presbyterové) zvolili tu biskupa ze sebe 84.
- Altingius** Jan Jindřich r. 1608 vychovatel Fridricha V., Falckého, professor theologie v Heidelbergu a Groninkách, zemřelý 1644; soud jeho o řádu bratrském (1633) 369.
- Amandus**, viz Polanus.
- Amaza** (hebr. Amásá), syn Jetrův, vůdce Absolonův proti Dávidovi, zabít od Joába 296.
- Ambrož**, učitel církevní, biskup milánský (340—397), odepřel rozřešení císaři Theodosiovi, že v obyvatelstvu soluňském způsobil hrozné krveprolití, až vykonal náležité pokání 231.
- Amfion**, syn Zevův a Antiopin, vychovaný od pastýřů, první hudebník 91.
- Amsterodamská** konsistoř, skrze jejíž ruce šly almužny z Nizozemí 425.
- Anabaptistae**, viz Novokřtělci.
- Anglie** (Engeland); pobyt Martinův v A. 337; haněl Anglii 356; Puritáni v A. 383; Martinus dí, že v Anglii Artlibius stoliber na žádost Komenského shromažďovati počal 395 sld., bratrské listy k církvím do Anglie 403; Bratři sbírali almužny v Anglii 421 sld.; suplikace bratrská k anglickému králi 425; Bratři o sobě dvakrát do Anglie psali 429.
- Anhaltská** země přijímala také exulanty české 339.
- Antinomi**. Spory antinomistické druží se ke jménu Jana Agrikoly (1494—1566), jenž tvrdil, že pokání v člověku vzbuzeno býti mělo nikoli hrozbami zákona Božího (*vóμος*), ale zvěstováním milosti Boží; nastává prý non ex timore poenae, sed ex amore iustitiae 308.
- Antiochos** Epifanes (175—163 před Kr.), král syrský, provodil proti Židům ukrutenství 458.
- Antitrinitáři**, viz Fotiniáni a Sociniáni.
- Apollo**, muž výmluvný a učený ve věku apoštolském; jedna ze čtyř stran v osadě korintské jmenovala se po něm 152; 153; 173; 216; 243; 247; 466.
- Aquinský** (Aquinas) Tomáš (1224—1274), slavný scholastik, přední zástupce scholastického realismu (*doctor angelicus, universalis*) 481.
- Ariáni**, přívrženci kněze Aria (313—336), jenž tvrdil, že syn Boží byl stvořením otcovým 295; trápili pravé věřící 458; činili roztržku 459; Konstantin trestal Aria z nesprostnosti 478; Komenský znamená tímto jménem nejvíce polské Antitrinitáře (protitrojičníky) neboli Sociniány 276; 299; 334; 374; 385; 393; 438; 470.
- Aristarchus**, známý grammatik Alexandrijský; jména jeho užívá se ve významu přísného kritika 404.
- Aristoteles**, syn Nikomachův ze Stageiru v Thrakii, největší učenec starověký (384—322 před Kr.) 174; 199; 378.
- Aristoteletici**, přívrženci jeho 383.
- Armenská** církev (Armenica ecclesia, Armeniani) založena okolo r. 200, oddělila se od církve katolické v monofysitských sporech V. stol. 49; 276.
- Arminiani**, přívrženci Arminia, theologa reformovaného (1560—1609) v Nizozemí, jenž zavrhoval přísné učení Kalvíново o předzřízení 267.
- Aron** (hebr. Aharon), bratr Mojžíšův, první velekněz izráelský 49; 166; 171; 230; 247; 254; neznal se s Mojžíšem o přednost 178; Izraelští nařikají na Mojžíše a Arona, že je chtějí z Egypta vyvésti 189.
- Artaxerxes I.** Makrocheir (465—425, hebr. Artachšašta); za panování jeho Esra r. 459 uvedl Židy nazpět do vlasti 165; 166.

Asia, řeč Davida Chytraea o způsobu církví v Asii atd. 146; 147.
Assyrští pod Sanheribem marně obléhali Jerusalema (r. 701 před Kr.) 184.

Athanasius, znamenitý učitel církevní školy novoalexandrijské (319—373), dí o Ariánech 464.

Augustinus Aurelius, syn Patriciův a Moničin, největší učitel církevní, biskup hipponský v Africe (354—430) 199; učí rozdílnosti podstatných věcí v náboženství křesťanském strany lidí: víra, láska, naděje 30; výrok jeho: Tu rimare, ego mirabor 222; o rozdílnosti ceremonií 228; bratří zákona Augustinova 384; spis jeho *Retractationum libri duo* 412; o pokoji 457; psal proti Donatistům 459; o zuřivosti církve proti kacířům 464; proti pyšným hádkám 466; 467; 471; posvátnost při večeři Páně 474; citáty jeho 486; 487.

August, kurfiřt Saský (1553—1586), nar. 1526 ve Freibergu 468.

Austria, viz Rakousko.

Avenarius (Habermann) Jan Chebský (1516—1590), farář ve Falknově, professor ve Wittenberce, superintendent v Žiči 316; Modlitby jeho vydány byly r. 1567 ve Wittenberce německy, česky poprvé r. 1573 a potom velmi často 357; 391; 392; 403; 417.

Averbeck (Aurbek) Jan, lékař v Horažďovicích usedlý, byl jedenácte let stoupencem Jednoty bratrské, potom horlivým členem církve reformované, měl spor s Bratřími (r. 1590-1594) 385; ukazoval, že Bratři jsou jen evangeličtí mniši 386; spis Aurbekův 410.

Aza (hebr. Ásá), syn Abiamův, král júdský (955—914 před Kr.), pobožný 184; 187; proti němu táhl Zeroch mouřenín 186; rozházel obrazy 256; příklad jeho 259.

Azaf, za Dávida přední Levita k. chválení Hospodina 91; 186.

Babylon, starobylé město při Eufratu, nejvíce v nábož. významu; Cyrus vybojoval B. 164; Hospodin svolal proti B. krále země od východu a půlnoci 165; po navrácení šel z B. 170; Hospodin poslal Židy do sedmdesátileté kázně do B. 180; Ezdráš a Nehemiáš po svém z B. navrácení 188; Izraelští po svém navrácení z B. 195; pomáhali jsme Babylonu stavěti 208; při našem z B. navrácení 229; Komenský k navraceným z B. 237; 238; o prudkém pádu Babylona 247; vy Babylonští 251; 252; z Babylona navraceným 253; nyní při pádu Babylona 254; navrácení z Babylona 256; 257; Bůh s německou zemí naloží jako s Babylone 344; všecken svět plný Babylona 408.

Babylonská nevěstka 206; 252.

Babylonská pec 251.

Babylonské zajetí 157; 164; 170; 185; 210.

Babylonské zpuštění 257; 344.

Babylonský král Antikrist 165.

Badius Jan, kazatel lutherský v Rýnské zemi v XVI. stol. 144; 145.

Bál (hebr. Baal) = Hospodin, nejvyšší Bůh v náboženství foinicko-kananitském 249; 250; 251.

Balám (hebr. Bil'am), syn Beor, věštec moabský v městě Petor, zavedl lid izráelský k modlářství 191.

Balsamon Theodor, rodilý z Cařihradu, patriarcha antiochenský, zemřel r. 1200 37.

Balsazar (hebr. Bělšacar), domnělý poslední král babylonský, zneužil posvátné nádoby chrámu jerusalemského 46.

Basilius Veliký, biskup v Caesarei (330—379), vedle bratra svého Řehoře Nyssejského a přítele Řehoře Nazianského jeden ze tří velikých Kappadočanů, nejvýznamnějších pro vytvoření pravoslavné církve řecké 40.

- Bavoryňský Beneš**, rodem z Turnova, studoval ve Wittenberce. kněz bratrský, zemřel r. 1535 v Ml. Boleslavi; psaní Melancthonovo B. B. 314.
- Bayly Lewis**, kazatel puritánský, stal se r. 1604 dvorním kaplanem prince Jindřicha Walesského, r. 1606 biskupem v Bangore (ve Walesu); obžalován byv od Lauda pro svou opposici proti církvi státní, zemřel r. 1631. Dílo jeho *Praxis pietatis* 391.
- Belgická církev** 431.
- Belgická konsistoř** v Londýně, „Congregational Board“, byla střediskem kongregationalistů nebo independentů, jichž většina již za Jakuba I. (1603—23) se utekla do Holandska. Jen někteří zdržovali se podtají v Londýně 395 sl. 435.
- Bellarminus František Robert** (1542—1621), jezuita, učitel na Collegium Romanum; psal proti evangelíkům 441.
- Bellum evangelii quinti** vydáno v Polsce 470.
- Berger (Pergar) Jan Krištof** žil v Anglii s manželkou a dětmi ve vyhnanství, radil Bratřím, aby v Anglii shromáždili almužny 423; 430.
- Bétel** (hebr. Bét Él), město v Palestině mezi Jerusalemem a Siche- mem; česky: dům Boží 130; 131; Isráelští místo Jerusalemského chrámu vyzdvihli sobě jiné postranní v Bétel a v Dan 211.
- Benedikt z Nursie** (480—543) založil na Monte Cassinu v Campanii klášter, jemuž dal r. 529 svou řeholi; bratří zákona Benediktova 384.
- Betanienská škola** v Bitomi nad Odrou založena byla počátkem stol. 17. od Jiřího ze Schönaich-Karolatu jako gymnasium akademické, rozsáhlé budovy její byly vystavěny v létech 1608—1614. Pánové ze Schönaichu dostali se později v bližší poměr k vrchní církevní správě bratrské v Polsce 395; 398.
- Betlém** (Betlémská kaple v Praze), tři bratřští kněží zde ordinováni 331; Betlémský kazatelé 401.
- Beza**, kalvínský reformátor v Geněvě (1519—1605); výňatky z listu jeho Janovi Lasickému 142; 143; 369.
- Bílejovský Bohuslav z Malína** (1480—1555), farář v Kutné Hoře a v Praze, psal kroniku českou 380; 382.
- Blahoslav Jan z Přerova**, syn měšťana Blažka a Kateřiny Bezperové, známý biskup a spisovatel bratrský (1523—1571) 274.
- Bobrovinus M.** ve Wittenberce, list Martiniův jemu poslaný 352.
- Bodinus Jan** (Jean Bodin), svobodomyšlný právník francouzský, žil v l. 1530—1597. Dílo jeho: *Methodus ad facilem historiarum cognitionem* (Paříž, 1566) 368; 369.
- Boëtius Anicius Manlius Torquatus Severinus**, vznešený Říman, popravený r. 525 od císaře Theodericha pro domnělé spojení se dvorem byzantským, napsal ve vězení potěšný spis *De consolatione philosophiae*; výňatky z něho 23; 138.
- Boleslav Mladá**, do r. 1547 hlavní sídlo Jednoty Bratrské, jejíž členové se dle toho jmenovali též Bratří Boleslavští; Kom. si přeje, aby tam Br. založili latinskou školu 277.
- Borbonius z Borbenhaymu Matiaš**, doktor lékařství a zemský lékař císaře Rudolfa II., zemřel v Toruni r. 1629; spor jeho s knězem Vrbenským 345.
- Borek**, město v Čechách, fara Daniele Toppelhana 349.
- Borovský z Borovna Blažej** žil asi od 1570 až po r. 1616, děkan chrudimský; r. 1610 svolal kněží okrsku svého a jal se před

- nimi haněti zřízení konsistoře 334; od defensorů ztrestán vězením 342; nesnášlivost jeho 468.
- Borussia**, viz Prusy.
- Brandeburská země** přijímá exulanty české (po r. 1620) 339; Bratři přijali tam almužny 428.
- Brandeburští** theologové při jednání Lipském (1531) 474.
- Brandejs nad Orlicí**, město v Čechách; Bratři mají tam založiti školu latinskou 277.
- Braniborsko**, viz Brandeburská země.
- Bratři Čeští**, Jednota bratrská; nepřátelé hyzdili je titulem Pikhartů 16; Bratři zákona Kristova; Fratres legis Christi, Unitas Fratrum 17; Řád Jednoty bratrské 14—155; r. 1609 poručeno Bratřím, aby ukázali, co obzvláštního v církvích svých mají, a dovoleno, aby při téměř řádu svém zůstávatí mohli 18; Bratři v Čechách 187; Otázky některé o Jednotě Bratří Českých 261—277. Na spis proti Jednotě bratrské Ohlášení 279; císař Rudolf v odpovědi stavům Jednotu br. vymíňoval 323; Bratři nepřivolili ku přistoupení 326; Br. v Čechách místa míti neměli 327; důvodové Martiniovi, že Jednota br. v Čechách vyzdvížena byla 334; celá Jednota v Čechách rozprostřená 342; zborové Bratří českých 343; Bratři sekty pikhartské 347; díl Čechů z Jednoty br. 350; Martinus posluchačům z Jednoty dobré svědectví dává 354 sld.; představení v Jednotě br. brání posluchačům svým choditi do církví evangelických 357; Kyrmezer, Hederik a j. s Jednotou br. boj vedli 362; Hederik praví, že by Bratři dvojí přirozenost v Kr. P. trhali 364; že by se Jednota br. sama toliko církví dělala 364; Bucer o Jednotě 368; o řádu Jednoty 370; 378; povinnost kněžská mezi Bratřimi 379; o kněž-
- ství Bratří 380 sld.; proč se Bratři Bratřimi českými a orthodoxy a jednotou bratrskou jmenují 383; Bratří strana Boleslavská 383; Fratres evangelici neb orthodoxy 384; obzvláštnost Bratří 385; Bratři mniši evangeličtí 386—388; Jednota br. mění-li se v učení 389 sld.; Jednoty br. obvinění před Belgickou konsistoří v Londýně 396; Martinus hrozí, že posluchači z Jednoty br. sami budou vinni svým z Mísně vyhnáním 406; Martinus praví, že Bratři více Calvinistů než Lutheránů přízně hledají 411; Bratři s evangelíky se sjednotili v Prusích 1549, v Polště 1570, v Čechách 1609, 420; proč a jak Bratři u cizích církví pomocí hledali 422 sld.; Martinus ostatků Jednoty br. napomíná 439; žádost odpisovatelů na posluchače Jednoty br. 442 sld.; Bratři od konfessí české neodstupují 444.
- Bratři Habrovanští** nebo Lilečtí, přivrženci pána Jana Dubčanského, jenž okolo r. 1530 zřídil si vlastní svou církevní správu podlé způsobu bratrského; vedli boj s Jednotou bratrskou na Moravě 362, 363; o smyslu Cvingliově se vadili s Bratřimi 364; Bratři Habrovanské strany 383.
- Breitinger Jan Jakub** (1575—1645), přední správce církevní v Curychu, posly bratrské laskavě přijal 424.
- Brentius Jan**, reformátor švábský (1499—1570); soukromé domněnky theologův proti němu 475.
- Břežský kníže** 468.
- Brosius Jan** (1571—1646) Uherško-Brodský, kněz bratrský, ordinován r. 1610 v Betlémské kapli v Praze 331.
- Brunšvický kníže** 468.
- Bucer Martin**, hornoněmecký reformátor, rodilý ve Šlettstadtě (1491—1551); vydal svědectví o Bratřích 140; 141, 368; učinil

- psaní Bratřím (omyl Komenského) 309; Bratři podávali jemu a Štrasburským své řády k uvážení 366; soud jeho o Bratřích 367; soud o řádu 417; 418; horlivě prostředkoval v hádkách církevních 467.
- Budovec** z Budova Václav, syn rytíře Adama a Johanky z Chlumce, známý státník v Čechách (1551—1621), člen Jednoty Bratrské, o konfessi české a augsburské 345.
- Bugenhagius** (Bugenhagen) Jan, rodilý z Volyně v Pomoransku, odtud „Pomeranus“, jeden z reformátorů Wittenberských (1485—1558); soud jeho a jiných theologů Wittenberských o konfessi české 316; přítomen byl při rozžehnutí vyslanců bratrských s Lutherem 1536. 314.
- Bucholcerus** Abrahamus (1529—1584), lutherský farář ve Freistadtě v Dolním Slezsku, známý svými spisy chronologickými 154; 155.
- Cahera** Havel z Žatce, r. 1516 bakalář v Praze, zemřel po r. 1531, zprvu přivrženec Lutherův, vystupoval později za starý utrakvism proti Lutherovi; Istivě se na administrátorství vetřel, vydal se na to, aby Lutherány a Bratři tříbil 308.
- Caius** byl v l. 283—296 biskupem v Římě dle (nepravých) zpráv o mučednictví sv. Zuzanny; zemřel za Diokletiana smrtí mučednickou; nařídil uřednický stupeň a jiné 40.
- Calvin**, viz Kalvín.
- Capito** Wolfgang Fabricius (1478—1541), jeden z reformátorů theologů Štrasburských, podpisoval domnělé psaní Štrasburských Bratřím (omyl Komenského) 309.
- Céfas** Petr, kněz bratrský, ordinován r. 1610 v kapli Betlémské v Praze 331.
- Cicero**, Marcus Tullius, státník a nejslavnější řečník římský, rodilý z Arpina (106—43 př. Kr.) 199.
- Cochlaeus**, septiceps Lutherus 412.
- Concordiae** křiha, léta 1580 vydaná, obsahuje úhrn lutheránských spisů o vyznání víry (z nichž poslední, Formula Concordiae, vzdělán byl r. 1577) 412.
- Consensus** Sendoměřský z r. 1570, porovnání stavův evangelických (bratrských, luterských, reformovaných) v Polsce, nezpůsobil, jak se původně zamýšlelo, spojení různých stran v jedno vyznání, slíbili si jen vespolek uznání 468.
- Cornelius**, setník římský v Caesarei, první pohan, kterého Petr přijal do církve 80.
- Crato** z Kraftheimu (vlastně Jan Kraft, 1519—1555) studoval ve Wittenberce, Lipsku a Padui, lékař Maximiliánův, přivrženec vyznání reformovaného; list Jeronyma Zanchia jemu poslaný r. 1574 142; 143.
- Crellius** Pavel (1531—1579), professor ve Wittenberce, podpisoval dobrozdání theologů Wittenberských o konfessi české 316.
- Crinitus** Zigmund z Wittenberka, druhý administrátor pražský, zvolen r. 1615, zemřel r. 1619 378.
- Cruciger** Kašpar, rodilý z Lipska (1504—1548), professor ve Wittenberce, přítomen byl při rozžehnutí vyslanců bratrských s Lutherem r. 1536 314.
- Curych**, město ve Švýcarsku; Apologia bratrská vytištěna tu r. 1532 309; J. J. Breitinger, přední správce církve curyšské 424.
- Cvingli** Oldřich, reformátor Curychu a německých Švýcar, rodilý z Wildhausu v hrabství Toggenburském (1484—1531), nástroj Boží 172; reformoval církev 274; psaní Lutherovo Cvingliovi r. 1526 a zase Cvingliovo Lutherovi 308; Čížek učil smyslu Cvingliovu o holém znamení v svátosti 308; kazatelové Štrasburští nestáli ani s Lutherem ani s Cvin-

- gliem 309; počáteční soud Jednoty o večeri Páně nebyl Cvingliův 314; nejsou než pomluvy, že Bratři smyslu Cvingliova následují 364; rozmluva Cv. s Lutherem v Marburce 471 sld.
- Cvingliáni**, přívrženci učení Cvingliova. 308; 309; 383; Bratři r. 1535 některé z sebe vypravili do krajin německých, aby způsob Cvingliánských církví spatřili 310; Habrovánští Cvingliáni 363.
- Cyprian Thascius Caecilius**, rodilý z Karthaginy, biskup karthaginský za císa. Valeriana, stát r. 258 40; 41; Homiliae 133; 139.
- Cyrillus Jan** z Třebíče, kněz bratrský, známý tchán J. A. Komenského, senior konsistoře r. 1619 a kazatel při kapli Betlémské, zemřel v Lešně (r. 1632) 359; za poběhlce vyhlášoval ty, kteří z posluchačů jeho k D. Škultetovi se obraceli ku posluhování na hrad pražský 361; kalvinství jeho 390.
- Cyrus (Kýros)**, král perský (559—528 před Kr.), po dobytí Babylonu dovolil Židům návrat do Jerusalema 164; 166; 254; nazýván pastýřem národů 232.
- Čechové** (Bohemi) na sněmě Basilejském přivedeni ku poslušnosti stolice římské 14; luxus perdit Bohemos 196; evangeličtí Čechové 294; 296; 297; 298; staří Čechové 298; 299; Martinus vábil všechny Čechy r. 1628 do Nizozemska 320.
- Čechy** (česká země); v Čechách a v Moravě Bratři měli okolo r. 1500 do 200 sborů 16; starší z Čech 18; biskupové bratrští v Č. 46; obyčejně dva biskupové bratrští v Č. 47; synody br. v Č. 58; 59; Chytraeus o způsobu církví v Č. 146; 147; Bratři v Č. 187; jednota církví bratrských v Č. 272; Lutheráni a orthodoxové v Č. 276; Hus v Č. 302; Valdenští do Č. přistěhovali 302; Čížek se dostal do Č. 308; Lutheránství v Č. 310; 314; Bratři v Č. při řádu svém zanechání 315; víra pod obojí z Č. do okolních zemí se rozhlásila 317; Bratři v Č. místa mít neměli 327; konsistoř v Č. 328; 342; Bratři v Č. od majestátu odmítnutí býti mají 336; pod obojí v Č. mají rozdílný řád 337; porovnání pod obojích v Č. 341; jezuity v Č. proti Bratrům psali 343; sjednocení náboženské v Č. 345; někteří se pokoušeli konfessí Augšpurskou do Č. uvést 350; z Č. vyšli osazovali se větším dílem v Perně 356; Bratři z Č. vypovězeni 358; řád církví evangelických v Č. 365; obnovení konsistoře v Č. 370; Bratři v Č. 380; Bratři s evangelií v Č. se sjednotili (r. 1609) 420.
- Červenka Matěj** (Erythraeus) z Čelakovic, kněz bratrský (1521—1565); nařídka na umenšení Jednoty 270; o Jednotě a Lutherovi 274.
- Česká církev evangelická** 322; 339.
- Česká strana stará** (pod obojí) 301; 302; 311; 337.
- Český národ** 344.
- Český národ exulující** 295.
- Čeští apoštolé Bratři** 314.
- Čeští exulanti** 353; 421; počet exulantů českých v Perně 433; čeští vyhnanci 352.
- Čížek Hanuš** (původně Zeisig), Němec ze Švýcar, zároveň s Michalem Weisssem z Vratislavě se utekl k Bratrům. Přidal se potom k Habrovanským a posléze, když se rozešel i s nimi, k Novokřtěncům na Moravě. Tu pak byl s dvěma jinými Novokřtěnci dne 10. dubna 1528 v Brně upálen 308; 309.
- Damascenus Johannes** (zemřelý r. 754), jenž poprvé vystoupil s úplnou soustavou dogmatickou v církvi východní, psal polemické spisy proti Manichejcům, Monofysitům, Nestoriánům a j. 394.

- Dan**, město v Palestině (prvé Lais); Izraelští místo chrámu jerusalemského zřídili sobě jiné postranní svatyně v Bétel a v Dan 211.
- Darius** (Dareios), syn Hystaspův, třetí král perský (522—486 před Kr.); z duchodů svých kázal dávat náklad na obnovení chrámu jerusalemského 165; 166.
- Datan**, syn Eliabův a bratr Abironův, vzbouřil se proti Mojžíšovi a propadl se 171; 178.
- Dávid**, druhý a nejznamenitější král izráelský (.055—1015 před Kr.), žalmista Páně, nejmladší syn bohatého Izaie z pokolení Judy v Bětlehemě, dělil kněží ve zvláštní stupně 25; 33; žalmy jeho 90; 91; o odpuštění hříchů 102; příklad jeho 173; 175; 176; 187; 188; 200; 213; 233; 234; 243; 246; 259; 368; sliby Boží 186; žádal sobě sprostnost a upřímnost 215; nepřátelům svým žádá, aby z knih života vymazáni byli 221; nejprředněji církev a pobožnost lidu vzdělával 230; Nathanovi se poddával 231; pastýř národů 232; nástroj Boží 254; nebránil Saula ani Jonaty plakati 403.
- Debora**, prorokyně, manželka Lapidotova, soudila lid izráelský; píseň po vítězství nad Zizarou 91.
- De moribus et institutis Fratrum Bohemorum libri IX.** sepsal J. La-sicki 366.
- De reformatione Hussitica** v Amstrdamě 1624 (vyd. Martinius) 351.
- Dicastus** (Dikast) v Miřkova Jiřík (1560—1630) v Lipsku vysvěcen na kněžství, po smrti Z. Crinita vyvolen za třetího administratora 1619; spolu se seniorem B. Cyrilem vykonal korunování Fridricha Falckého v Praze; zemřel v Žitavě 378.
- Dioklecian**, císař římský (284—305), pronásledoval křesťany 180.
- Dionysius**, biskup Alexandrinský (247—265) 84.
- Diotrefes**, vládychtivý křesťan věku apoštolského (3. Jan. 9 sl.) 48; 178; 447; 469.
- Dobřikovský** z Malejova Vilím podpisoval přímlovčí psaní za Bratří almužny sbírající 424.
- Dominikáni**, řád mnišský, založený r. 1215 od sv. Dominika (1170—1221) na zdolání kacířství 383.
- Domousický** z Harasova Jindřich vyslán od Bratří s konfessí a supplikací jejich do Vídně ke králi Ferdinandovi I. (r. 1535) 311.
- Donatisté**, přívrženci biskupa Donata v Numidii, ve IV. stol. hájili přísné kázně církevní a blouznivé horlivosti mučednické 334; činili roztržku 459; Augustin sv. proti Don. 466.
- Dražďany**, město v Sasku; bouře v Dr. 352; dražďanská konsistoř 408; 409; účty z almužen konsistoři dražďanské učiněné 435.
- Efesos**, jedno ze dvanácti měst ionských v Malé Asii, hl. město Ikonie 301.
- Efesští** náleželi mezi učedníky Pavlovy, jenž tu zřídil církev a psal jí list 215; Pavel modlil se za ně 224; plesal nad jejich poslušenstvím atd. 254; Pavel povolal starších církve z Efesu do Milétu 371.
- Efraim**, kmen izráelský, pojmenovaný dle syna Josefova; starší bratr jeho byl Manasse 171; když Jeroboam Efraimita po smrti Šalomounově vlády nad deseti kmeny se zmocnil, způsobena tím říše Izráelova neb Efraimova, ostatní dva kmeny byly říši Júdovou 206; 214; aby přestala nenávisť Efraimova a nepřátelství Júdovo vyhlazeno bylo 270; 298; 363.
- Egypt**; Izraelští v Egyptě byli pod jhem 171; Jerusalemti utíkávali do Egypta 182; Mojžiš a Aron chtěli Izráelské vyvésti z Egypta 189; Mojžiš, vůdce lidu na cestě z Egypta 273; Antikristovy tem-

- nosti na svět jako na Egypt byly přikvačily 312; 358; Židé v Eg. od nepřátel svých oddáni na smrt 453.
- E l e a z a r** (El'azár), syn a nástupce Jozuův, podporoval ho při dělení země kanaanitské mezi kmeny isráelské 230.
- E l i** velekněz, učitel Samuelův 40; 41; synové jeho přeli se s lidem o své kněžské důchody 178; měl duchovní i světskou povinnost 230; lidu isráelskému pokoje žádal 457.
- E l i á š** (hebr. Elijáh), prorok v Hši isráelské za krále Achába (920—902 př. Kr.); učitel Elizeův 40; 41; horlil proti nekajicnosti posluchačův svých 243; neskláněl před Bálem kolen svých 251; obrazem Kristovým 255; vzat do nebe 392.
- E l i z e u s** (hebr. Elišá), prorok v řiši isráelské (896—840 před Kr.), učedník a nástupce Eliášův 40; 41.
- E m m a n u e l** (hebr. Immánuel = Bůh s námi), syn Izaiášův, potom znamená Krista (Mat. 1, 23) 219.
- E n e a s** Jan Boleslavský, rodilý z Mladé Boleslavě, biskup bratrský (1537—1594); za něho rozkvetla Jednota 274.
- E n g e l a n d**, viz Anglie.
- E r a s m u s** Desiderius Rotterdamský, nejproslulejší humanista XVI. věku (1467—1536); výroky jeho 38; 39; o břimování nebo potvrzení 99; Luther psal knihu De servo arbitrio proti němu 223; nechtěl od papeže odstoupiti, ačkoli bludy jeho znal 362; v předmluvě na Nový zákon 373; De libero arbitrio διατριβή (1524) 438; Praefatio in tomos Augustini 467.
- E s s e o v é** (Essaioi, Essenoi), napřed podle Josefa jmíni byli za sektu židovskou jako Fariseové a Saduceové, nyní pak správněji uznáni jsou za jakousi řeholi židovskou 171.
- E t h a n**, Levita a mistr zpěvu 91.
- Eusebius Pamphili** (t. j. přítel Pamphilův) z Caesaree, učitel církevní školy staroalexandrijské, r. 314 stal se biskupem Caesarejským v Palestině, zemřel r. 340; psal mezi jiným historii církevní 461; 467; o životě Konstantinově 478.
- E u t y c h i á n i**, přívrženci Eutychovi, archimandrity kláštera u Cařihradu, jenž tvrdil, že v Kristu byla jen jedna přirozenost, Boha vtěleného, začez byl sesazen (r. 448) 299; činili roztržku 459; 470.
- E v a n č i c e**, město na Moravě; Bratři zavolali sem M. Ezroma Rudingera na školy bratrské 275.
- E v r o p a**, obnovení čistého učení v Evropě 273.
- E x a m e n** Philippi, vlastně: Examen eorum, qui audiuntur ante ritum publicae ordinationis, qua commendatur eis ministerium Evangelii. Traditum Vitebergae anno 1554. Ph. Melanchthon. — Die toho náboženství učilo se ve dvou třídách vyšších školy Bitomské 398.
- E z a u** (hebr. Ésáv), syn Izákův, starší bratr Jákubův, jemuž prodal prvorozenství nebo byl o ně listivě oloupen 294; o jeho život proto ukládal 183.
- E z d r á š** (hebr. Ezrá), isráelský kněz a spisovatel v V. stol. před Kr., z rodiny Sádokovy, vnuk velekněze Seráje, po návratu do Jerusalema (r. 458) reformátor obce židovské po strance politické i mravní 165; 185; 254; konal podle zákona Božího služby církevní a spořádal je 188; o odstranění nepořádků 189; zapovídal lichvu 195; slova Ezdrášova 236.
- E z e c h i á š** (hebr. Chiskijáh), třináctý král júdský (725—696), vynikající zbožností, kácel modly, též měděného hada dal zničiti, obležen králem Sennacheribem assyrským, ale zachráněn 184;

Bůh se jemu za horlivost odměnil 186; 187; mnozí posmívali se poslům jeho 189; začínal od obnovy života vlastního 195; hada měděného zkazil 206; 228; nejprředněji církev a pobožnost lidu vzdělával 230; pokání Ezechiasovo 234; napomenutí Ezech. 246; 250; nástroj Boží 254; příklad vyčištění chrámu 255; rozházel obrazy 256; příklad knížatům 259.

Ezechiel (hebr. Jecheskél), syn Busiův, prorok, přišel do Babylonu l. 597 před Kr. a působil tam mezi židovskými vyhnanci aspoň 22 léta; měl vidění o novém chrámě 24; Bůh připomíná u Ezechiele lidu svému, co jim učinil dobrého 205; co předpovídal 211.

Faëthon, syn Heliův a Klimenin, zahynul při pokusu vésti koně slunečného místo otce 411.

Falc, Bratři hledali pomoci ve Falcii 423.

Falcké církve kalvínské se radovaly nad porovnáním podobojích v Čechách 341; význam večeře Páně u církví falckých (totiž kalvínských) 350.

Falčtí theologové i lutherány činili účastny pomocí z Nizozemí a z Anglie pro ně přicházejících 432.

Fara o, titul krále egyptského v bibli (= král), zpravidla kladený místo jména osobního; lid isráelský z ruky Faraonovy vysvobozen 183; Fara o nesnesitelnými robotami obtěžoval lid isráelský 233; 234.

Farisejské učení 319.

Farisejský duch 178.

Farisejský způsob 108. 109.

Fariseové, strana v židovstvu pobabylonském, která hájila zákona a tradice 171; 174; Kristus bojoval proti osobivosti a pokrytství jejich 170; 215; jalové řeči Fariseův 242; Kristus o Fariseích

mudrácích 388; Fariseové a Saduceové hleděli Krista zahanbiti 458.

Felin Jan, kněz bratrský, spisovatel Rozebrání Obrany M. Samuele Martinia v Lešně Polském 1637; po zboření Lešna r. 1656 utekl se do Břehu, odkud obrátil se do Uher; tu stal se kazatelem bratrským v Púchově (zemřel r. 1662) 456.

Ferdinand I., bratr císaře Karla V., od r. 1526 král český, r. 1531 zvolen králem římským, vládu v Německu převzal r. 1556, korunován r. 1558, zemřel r. 1564, Bratři vypověděl ze svých zemí (r. 1548) 18; 19; 358; Bratři konfessi svou jemu podali 311; 312; 338; potvrdil konfessi českou reversem a přísahou 349.

Filip, jeden ze 7 jáhnův v Jerusalémě 42; 43.

Filip, lantkrabě hesský (1504—1567), vždy horlivě prostředkoval ve sporech církevních 467.

Filip Ludvík falckrabě žádan od českých stavů sjednocených, aby se za ně přimluvil u císaře Rudolfa 337.

Filipenští, křesťané ve Filippii, městě macedonském, kterým Pavel psal list 239; 254.

Filištinští, národ v Palestině, na pobřeží jihozápadním usedlý; Bůh vysvobodil lid svůj z ruky Filištinských 184; Juda a Efraim vletí na ramena Filištinských 211; 270.

Fines (hebr. Pin'chás), syn Eleazarův, vnuk Aronův, horlil proti smilníkům 243; 259.

Flacius Mathias, vlastně Frankovič (Vlasič), příjímím Illyricus (1520—1575), rodilý z Albony, theolog lutherský, s velikou prudkostí horlil proti všem odchylkám od učení Lutherova u Melancthona, Osiandra a j.; přijímaní dětí povyroslých v jednotě užívané nazýval opětováním křtu (baptismi iterationem) 98; začal

- po smrti Lutherově tropiti bouřky 315.
- Flaciani**, přívrženci Flacia Illyrica, přidržovali se názorů Lutherových s největší přesností a jednostranností 267; 303.
- Formula concordiae**, poslední z lutheránských spisů o vyznání víry, vzdělán r. 1577 (viz Concordiae kniha) 446; 475.
- Fotiniáni**, přívrženci biskupa Fotina sirmijského, jenž tvrdil, že Kristus jest člověk, jenž mravní zásluhou a působením Slova (λόγος) stal se Bohem. Synoda v Sirmii r. 351 zavrhlá tuto nauku o Kristu. Komenský tím sektářským jménem značí Sociniány, kteří v první polovici XVII. stol. v Polsce značně byli rozšířeni 267; Martinus praví, že se Bratři v Sociniánském a Fotiniánském bludu přede vším světem naříkají 389; Ariánství neb Sociniánství neb Fotiniánství v Praxis pietatis 393.
- Francie** (Frankrejch); Valdenští z Fr. vyhnáni 15; sídlo Albigenských 187; 204; ve Fr. začínala hrozná pronásledování proti podobojím 244; sídlo Valdenských 302; reformování ve Fr. 383.
- Francouzská církev** ve Štrasburce, Jan Kalvín správce její 314.
- Francouzské církve** mají lepší řád nežli německé 315; mají svou vlastní konfessi 348.
- František** z Assissi (vlastně Giovanni Bernardone), slavný zakladatel řehole františkánské (1182—1226) 199; františkáni 383; bratři zákona Františkova 384.
- Freiberg**, město v Sasku; bouře ve Freibergu 352; 353.
- Fridrich V.**, syn Fridricha IV., kurfiřt falcký (1610—1620), nar. r. 1596, r. 1613 pojal za choť Alžbětu, dceru krále Jakuba I. anglického, r. 1620 zvolen králem českým a v Praze korunován, po bitvě bělohorské uchýlil se do Holandska, r. 1621 dán do klatby; Falc obdržel r. 1623 Maximilián bavorský; zemřel r. 1632.
- Žádán jsa od českých stavů sjednocených, aby se za ně přimluvil u císaře Rudolfa 338; 338; potvrdil konfessi českou reверsem a přísahou 349; Martinus jemu odevzdal konfessi českou v latinském jazyku (r. 1619) 404.
- Fryštát** (Freistadt), město v Dolním Slezsku, polský Kozuchov 154; 155.
- Galatští**, křesťané v Galacii, krajině maloasijské, kterým Pavel psal list; sami mezi sebou se kousali a hryzli 172; na Pavla nouze nedopouštěli 239; v listě Galatským Pavel horlil o ospravedlnění 294.
- Gallia**, viz Francie.
- Gamaliel**, rabbi židovský za času Kristova, byl učitelem Saulovým (sv. Pavla) 50; 51; rada jeho 464.
- Gedeon** (hebr. Gid'on), s příjímím Jerubbaal, syn Joasův, z kmene Manasse, soudce izráelský; nejprředněji vzdělával církev a pobožnost lidu 230.
- Geneva**, město ve Švýcarsku; Martinus půl léta pobyl v Genevě 322; 337.
- Genevská církev** pro zvláštní a ušlechtilý řád jest všude slovutná 368; 369; služebníci gen. církve podepsali list Bratřím (1560) 385.
- Genevští**, psaní Melancthonovo Genevským 223.
- Germania**, viz Německá země.
- Gerštorf** Jiřík účastnil se jednání o konsistoři pražské (1609) 329.
- Goliáš** (hebr. Gol'ját), obr z kmene Refaitů, z města Gath, všetečně vyzýval Izráelské 246.
- Gomora** (hebr. Amoráh), město palestinské v úrodném údolí Sidimském, se Sodomou a jinými městy zahlazeno 150; 151; lid Boží jí podobný 169; papežství du-

- chovní Sodomou a Gomorou 209; Bůh s německou zemí naložil jako s Sodomou a Gomorou 344.
- Gotský biskup, jehož jména Bratří neznali, přítomný při jednání jejich s Lutherem (1536) 314.
- Graeca ecclesia, viz Řecká církev.
- Gregorius Nazianzenus, viz Řehoř Nazianzský.
- Groningen, město v Nizozemsku s universitou, l. 1614 založenou; Bratří almužny sbírající v Groningách 432.
- Grotius (de Groot) Hugo, rodem z Delftu v Belgii (1583—1645), dějepisec, právník, vyslanec švédský u krále francouzského; tvrdí, že kněží v době apoštolské ničím jiným nebyli než pastory 35; o ženských presbýterech (πρεσβυτρίδες) 37; pastoři v apoštolské době nebyli voleni lidem 79; 85.
- Guzanská církev, v m. Goesu v krajině nizozemské Zeelandě 369.
- Habermann, viz Avenarius.
- Habrovanští, viz Bratří Habrovanští.
- Hamburk, vyslání Jednoty v Hamburce almužny přijali 397; 428.
- Hanuš Jiřík, kněz podobojí, konsistorián r. 1610, vzkládal ruce na čtyři ordinované kněží vedle seniora místo administrátora tehdaž nepřítomného 331.
- Hanzlinius Mikuláš z Mělníka studoval v Praze r. 1606, později zřízen býv knězem evangelickým, vedl správu duchovní v Chyších. R. 1624 usadil se v Perně, byl r. 1633 s J. Regiem sbírat almužny v Holandsku a v Anglii. Spolu s ním sepsal apologii, kterou podali Belgické konsistoři v Londýně a také česky uveřejnili (asi r. 1634) 395 sld; 428; 446.
- Haparcus Abraham, správce církevní v Zeelandském městě Goeze (církev Guzanské); soud jeho o řádu Jednoty 370.
- Hartlib (Artlibius) Samuel, známý sociální reformátor a přítel Komenského, nar. počátkem stol. XVII. v Elbinku, žil od r. 1628 v Londýně a zemřel tu r. 1662; sbírál jeho na exulanty 431.
- Hartman Jakub citován od Awerbeka 386.
- Hederik Dr. Jan, evangelický kněz, jihlavský superintendent, známý odpůrce Jednoty (asi 1580) 362; 363; výtah z jeho spisu: Examen doctrinae Fratrum 364; 411; odpověď Bratří Hederikovi daná 411.
- Heidelberští theologové reformovaní; Kašpar Olevianus, heidelberský theolog 144; 145; 146; 147; heidelberským theologům Bratří své řady dávali k uvážení (1574) 366.
- Herakles (vlastně Heraklas), biskup alexandrinský (r. 232) 24.
- Hermon, hora v Palestině, jižní část Antilibanu 247.
- Hessy, sbírky almužen z Hess 435.
- Hesští theologové v rozmluvě Lipské 474.
- Hilarius biskup v svém rodišti Poitiersu (Pictaviensis) povýšen byl od papeže Pia IX. r. 1851 za učitele církevního (Doctor ecclesiae, 350—366) 54; o sprostnosti 477.
- Historia církevní tripartita, latinské zpracování dějin Theodoretových, Sozomenových a Sokratových, jež vydal v VI. stol. Kassiodorus; z lat. přelož. od Jana Kocína z Kocinetu (1594) 454; 465; 481.
- Hlavaci Kašpar z Nového Kolína (Neo-Colinus) psal list proti Bratřím z Holandska (r. 1634) 431.
- z Hodojeva Přeč účastnil se jednání o konsistoři pražské (1609) 329.
- Horažďovice, město v Čechách; Bratří měli tu založiti školu latinskou 277.
- Hus Jan, známý reformátor v Čechách a mučedník (1369—1415)

14; 15; Bratři přívrženci jeho 16; 17; po smrti jeho vznikla církev bratrská 26; povstala z popela jeho 90; nástroj Boží 172; 254; Albigenští byli několik set let před Husem 204; strana Husova 173; 216; 247; reformátor 274; uředlníky pravdy odděloval 302; Bůh vzbudil ho proti Antikristovi 305; Bratři nazývají Husa českým prorokem 341; česká konfesse vzata z knih M. Jana z Husince a jiných 348; 351; odtrhl se od papeže 362; 384; Jednota vzala svůj smysl o večeři Páně od Husa 390; užíval označení: posvátně, pod způsobem chleba 391; 474; Bratři se přihlašují k Husovi 411; 420; Kristovu při vedá neomlouval se 438.

Chóre (hebr. Korach), syn Izarův z pokolení Levi, vzbouřil se proti Mojžíšovi a propadl se 171; 178.

Chrysostomus Jan (Zlatoustý), rodilý z Antiochie, homiletik a organisátor dobročinnosti (347—407); citáty z homilií jeho 24; 40; 138; 139; o důstojnosti kněžské 66; o kněžském poslušenství vrchnosti světské 231.

Chytraeus David (1530—1600), žák Melancthonův, upravil církev evangelickou v Rakousích a ve Štyrsku (1569); řeč jeho o způsobu církví v Asii, řecké zemi a v Čechách 146; 147.

Ibis, domnělá řeka ve Francii 204.

Isaiáš (hebr. Ješa'jáhu), syn Amosův, první z velikých prorokův isráelských za krále Jotama, Achaza a Hizkije; za času jeho se věštění zakládalo na ukazování a odpovědech lidí umrklých 174; jmenuje cestou svatou učiti lidi pobožnosti 225; oznamoval lidu přestoupení jeho 246.

Isák (hebr. Jicchák), syn Abrahamův, otec dvojčat Ezaua a Jakuba 294.

Isidorus Hispalensis (ze Sevilly), spisovatel visigotský, rodilý z Kar-

tagény (550—636); spis jeho *De ecclesiae officiis libri duo* 32.

Israhel (Isráelští, lid isráelský, hebr. Isráel), potomci Jakuba, jinak nazvaného též Isráel, starověký národ semitský, předchůdce Židů, bydlící v Kanaan (řecké Palestině), se zvláštním národním i náboženským zřízením; Isráel v užším smyslu (nazváni též Efraimité), po smrti Šalomounově vzniklá říše desíti kmenů na rozdíl od říše Júdské, v níž byli dva kmenové (Júda a Benjamin): v Isráeli církev za času Isaiášova zabředla 169; Isr. církev hned na poušti bývala plna hříchů a nepobožnosti 170; Isr. uložili sobě mrtvou modlu vyzdvihnouti 174; Isr. v nábož. významu 166; 252; čím jim Bůh hrozil, všechno měli za nic 182; obnovili se ve smlouvě Boží 184; Bůh Jákobovi dal nové jméno, aby slul Isráel 186; rádi se navrátili ze zajetí Babylonského 189; po navrácení svém 195; ceremonie církvi Isr. posloužily k modlářství 285; odtrhli se od Júdských 211; Bůh v lidu Isr. zřídil jedinou konsistoř 229; nářikání na Isráelské vrchnosti 232; ženy madianské přivedly Isráelské k hřešení 256; jednou rukou Jerusálém stavěli, druhou zbraň drželi proti nepřátelům 260.

Itálie, sídlo Valdenských 302.

Ivan Stanislav, šlechtic polský, jezuýt Jan Kalvín r. 1555 psal list 148; 149.

Jákub (hebr. Ja'akob), patriarcha starozákonní, syn Isákův, jinak nazvaný též Isráel; jako reformátor začínal od obnovy života 195; divný řebřík Jákobův 223; zakopal obrazy pod dubem 256; oklamal otce Isáka 294.

Jakub starší, syn Zebedeův a bratr Janův, za Heroda Agrippy v Jerusálémě sťat (r. 44). S Petrem a Janem nejbližší Kristovi učedníci, sloupové nazvaní 48.

Jan, apoštol a evangelista, rodilý z Bethsaidy v Galilei, syn Zebedeův, bratr Jakubův, s Petrem a Jakubem nejbližší Kristovi učedníci, nazvaní sloupové 48; Diotrefes stál o prvotnost proti němu 178.

Jan Kazimír falcký (1543—1592) zapovídal v zemích svých lánf na spoluevangeličky 468.

Jan Kristián, kníže břežský, dobrodinec Bratří v Polsce 423.

Jan Křtitel, syn Zachariášův a Alžbětin, prorok, předchůdce Kristův, asi r. 29 po Kr. stat od Heroda Antipatra; židé s učedníky Janovými hádali se o očišťování, učedníci Janovi s Kristem o posty 178.

Jan Zikmund, kurfiřt braniborský (1572—1619), v mládí cvičen ve vyznání lutheránském, přestoupil r. 1613 k církvi reformované, vydal r. 1614 rozkaz toleranční pro své země; žádán byl od českých stavů sjednocených, aby se za ně přimluvil u císaře Rudolfa 337.

Jednota bratrská, viz Bratří čeští.

Jehu, syn Josafatův, král isráelský (885—857 před Kr.), pobil kněze Baalovy a navrátil služby Jahveho 230.

Jeremiáš (hebr. Jirmejahu), syn Hilkiův z Anátotu, nejznamenitější prorok starozákonní, jenž začal působiti za vlády Josiovy (od r. 627 před Kr.), oplakal potření dcerky lidu svého 181; Bůh volal skrze něho ku pokání 189; poslal židy, aby služebníkům svým vyhlásili svobodu 236; plenil a kazil, hubil, bořil a stavěl zase 246; tichý Jerem. 253; Isráelští času jeho 254.

Jeroboám (hebr. Jorob'ám), syn Nebátův z kmene Efraim, úředník Šalomounův, svolán proti Rehabeamovi králem (975—953 před Kr.) a sídlil nejprve v Sichemu, potom v Penuelu; zavedl postranní kněžství 171; Bůh poslal ho na Roboama 234; modlářstvím

poskvrnil zemi 249; učinil roztržku 459.

Jeronym (Sophrionius Eusebius Hieronymus), otec církevní, rodilý ze Stridonu (340—420), překladatel bible, nejučenější z latinských otců církevních; překládal *επιστοπον* supraattendentem 46; zpráva o biskupech 56; 84; zpráva o náboženství v zemi Palestinské 205.

Jeroným Pražský, přítel a soudruh Husův, r. 1416 upálen v Kostnici 14.

Jerusalém (hebr. Jerušálajim), stolice isráelského státu národního, nejpřednější osada palestinská; návrat Židů do J. 164; napomenutí Jeremiášovo 180; Isráelští shromáždili se do J. za Ezechiáše 184; napomenutí Kristovo 220; Bůh zřídil konsistoř v J. 229; kněží v J. za mzdu učí 239; milost stane se Jerusalému 260; Bůh s německou zemí naloží jako s Jerusalémem 344; Jeroboám bránil lidu choditi do Jerusaléma na služby Boží 459.

Jerusalém nebeský 167; 228.

Jerusalémští utíkávali do Egypta 182; příklad Jerusalémských 236; Jerusalémští proroci 246.

Jesabel (hebr. Isebel), manželka Achazova, dcera Ethbaalova, uvedla službu Baalovu v Isráéli, zabita od Jehu; výbojná 233; 249.

Jesuité (tovaryšstvo Ježíšovo), duchovní řád, založený Ignácem z Loyoly, potvrzený r. 1540; činili si z toho plesání, že evangelíci sami proti sobě zuřili 208; školami a ochranou vrchností stojí 276; evangeličky vyhnali z Čech 407.

Jethro (hebr. Jitró), tchán Mojžíšův, kněz madianský, podporoval Mojžíše svou radou 33.

Jičín, město v Čechách; Bratři měli tu založiti školu latinskou 277.

Jidáš z Karjótů v zemi Júdově, syn Šimonův, jeden z apoštolů Ježí-

šových, jenž z lakoty jej zradil 250.

Jindřich (Henrich) Julius, kníže brunšvický (1589—1613), vrchní ředitel rady při dvoře císařském v Praze, kde i zemřel; žádán byl od stavů českých sjednocených, aby se za ně přimluvil u císaře Rudolfa (1609) 337.

Jiří Poděbradský, nar. 1420 v Poděbradech v Čechách, r. 1439 správce zemský za nezletilého syna Albrechta II. Ladislava, r. 1457—1471 král český; Bratři před ním bránili svého předsevzetí 302.

Jiří, markrabě braniborský, kníže krnovský (1484—1543), již r. 1524 přistoupil k reformaci Lutherově; Bratři na žádost jeho sepsali knížku, počet činčíc z víry a náboženství, řádů a ceremonií jejich (r. 1532) 309.

Joab (hebr. Jóáb), syn Sarvie, synovec králův, náčelník vojska Dávidova, zabil Abnera a Amazu 296; 418.

Joas (hebr. Jehóáš), syn Achazjův, král júdský (878—838), zachován při vraždění Athalji nařízeném od své tety a chován pak v chrámě; ve věku sedmi let uveden na trůn veleknězem Jojadou 230; 231; nástroj Boží 254.

Jojada (hebr. Jehojádá), velekněz za času královny Athalje, odstranil Athalji a uvedl na trůn Joasa (r. 878) 230; 231; nástroj Boží 254; 259.

Jonas Justus (1493—1555), professor ve Wittenberce, dvorní kazatel v Koburce, přítel a pomocník Lutherův zvláště při překládání bible do němčiny, přítomen byl při jednání Bratří s Lutherem (r. 1536) 314.

Jonata (hebr. Jonátán), syn Saulův; Dávid ho oplakával 403.

Joram Jan, kněz bratrský, r. 1619 byl farářem lužským, r. 1623 vypovězen byv ze země, odebral se

nejprve na Moravu a odtud do Lešna polského 390.

Josafat (hebr. Jehošáfát), král júdský (914—889?), syn a nástupce Asův, udržoval přátelské styky s říší israélskou, kazil a plnil modlářství v zemi 184; Bůh se mu odměnil za horlivost jeho hojným požehnáním 186; 187; 188; nejprředněji vzdělával církev a pobožnost lidu 230; 259.

Josef (hebr. Jošéf), předposlední syn patriarchy Jáкова, prvorozený z synů Ráchel, od bratří svých na smrt nenáviděn 171; potřen Josefovo (Amos 6, 6 mini roztržku mezi Júdou a Israélem) 234; 363; 462.

Josiáš (hebr. Jošijáhu), syn Amónův, král júdský (638—608); za něho kdesi v rumu nalezen zákon 173; služby Boží napravil podle zákona Božího 187; 188; nejprředněji vzdělával církev a pobožnost lidu 230; všeliké lité a ryté obrazy potloukl 256; příklad jeho 259.

Josua (hebr. Jehošua), syn Núnův z kmene Efraimova, hrdina israélský, nástupce Mojžíšův ve vedení lidu, mluvil k lidu israélskému 179; nejprředněji vzdělával církev a pobožnost lidu 230.

Josua (hebr. Jehošua), velekněz, jenž se Zorobabelem vedl Židy ze zajetí babylonského do Jerusalema 164; 166; duchovní nástroj Boží 254; 259; 260.

Jotam (hebr. Jotám), král júdský (757—741 před Kr.), syn Uziášův, sám jsa pobožný nechával lidu v porušení 235.

Jovianus Flavius Claudius, římský císař, zemřel r. 364; udělil všem svobodu náboženskou 467.

Júdští, potomci syna Jakubova Júdy (hebr. Jehúdáh) z Lie, jimž připadla nejjihnější část Kanaanu, po smrti Šalomounově s kmenem Benjamin utvořili říši Júdskou, kdežto ostatních deset kmenů spo-

- jilo se v říši Isráélskou neboli Efraimovu 210; 211; nenávisť Efraimova a nepřátelství Júdovo 270; 298.
- Justinus mučedník žil v II. stol. a bojoval hlavně proti Marcionovi a jeho přivržencům 394.
- Justus, viz Jonas.
- Kaifáš** (řeck. Kaiapas), židovský velekněz za časův utrpení a smrti Kristovy 340.
- Kain** (hebr. Kajin), nejstarší syn Adamův a Evín 169; zabil Abele 458; 460; Bůh pamatoval ho ve vražedné proti bratru horlivosti 463; duch Kainův 481.
- Kališní** (kališná strana, Calixtini), mírná strana husitská, jež po zaházení Táborů byla jedinou stranou pod obojí a od toho času to jméno měla 14; 15; 17; kněží kališní 381; kněží biskupského svěcení (kněží kališní) starí pod obojí; noví podobojí jsou vyznačací konfesse české (z r. 1575) 400; sepsali spis proti Jednotě (r. 1557) v Prostějově 419; strana podobojí vyhubila stranu Táborskou 475.
- **Kalvin Jan**, reformátor švýcarský, rodilý z Noyonu (1509—1564); z listu jeho a panu Stanislavu Ivanovi (1555) 148; 149; nástroj Boží 172; strana Kalvínova 247; reformoval církev v Štrasburce 314; učení jeho 321; 322; pan Kaplíř nemůž Kalvína poslouchati 331; jednání Bratří s ním 385; nevzala Jednota od Kalvína smysl svůj o večeři Páně 390.
- Kalvinisté**, Kalviniáni, přivrženci Kalvínovi 173; 216; 276; 308; 374; 438; Martinus praví, že Bratří se odřekli kalvinistů 319; nepřátelé jmenují Bratří kalvinisty 327; kalvinisté v konsistoři pražské 330; jména nepřijemná (kalvinista a j.) majestátem (1609) zastavena 335; 353; Martinus praví, že nynější Bratří ke kalvinistům mají větší důvěru nežli k Lutheránům 359; 411; Kyrmezer kalvinián 363; Martinus měl jmenovati kalvinisty a Pikharty v Perně se kryjící 408; Bratří kalvinistů se odřekli 440.
- Kalvinské bludy** 295; 404.
- Kalvinské náboženství** 271.
- Kalvinství** 321; senior Cyrillus jak se Kalvinství odříkal 390; 391.
- Kalvinští kněží** 326.
- Kancionál bratrský německý** (1566) 341.
- Kaplíř Kašpar**, rytíř ze Sulevic na Neustupově a Milčíně, někdy císař. rada a komorník, purkrabí karlsšteinský, potom jeden z direktorův a hlavních původců povstání (1535—1621), sťat byl 21. června 1621 v Praze; mluvil proti přijetí reformovaných do konsistoře 330; nechtěl kalvinisty poslouchati 331.
- Karel Veliký**, syn Pipinův, první císař římskoněmecký (768—814), nařídil, aby páni s poddanými svými laskavě zacházeli 235.
- Karel V.**, nejstarší syn Filipa Sličného, císař (1519—1556), zemřel r. 1558 v klášteře španělském. Konfesse stavů evangelických v Augsburgu (r. 1530) jemu podána 317; 346; 351; konfesse Augsburská uznána od něho za scestnou a bludnou 347.
- Karlštadt**, Ondřej Bodenstein z Karlstadtu, nar. 1483, nejprve přivrženec, potom odpůrce Lutherův a učení jeho o večeři Páně, zemřel v Basileji (r. 1541) 308; spor jeho s Lutherem 469.
- Katechismus Heidelberský**, sestavený r. 1563 od Zachar. Ursina a Kašp. Oleviana, jest nejrozšířenější spis o víře církve reformované 395; 398.
- Katechismus Lutherův** (1529) 398.
- Katechismus Rakovský**, dle místa vydání (Raków) pojmenovaný, vlastně nazvaný „Catechesis ecclesiarum Polonicarum“ (polsky vyd.

- r. 1605, latinsky r. 1609), jest vy-
znání víry socinské 395; 398.
- Keckermann Bartholomaeus (1561-
1609), rektor gymnasia v Gdansk. Hojně jeho spisy filosofické a theologické, sebrané a vydané jako „Opera omnia“ v Genevě r. 1614, obsahují skoro všechny obory filosofické a nejpřednější obory theologické. V některých svých dílech filosofických snaží se na základě výroku sv. Augustina z přirozenosti Boží spekulativně pochopiti ponětí Trojice 394.
- Klemens Alexandrinský (Titus Flavius Clemens Alexandrinus), nejprve filosof pohaný, potom učitel církevní, náležející ke škole alexandrijské, zemřel asi r. 220; praví, že křesťanům od židů i pohanů nesvornosti jejich byly vytýkány 172; 208.
- Kochan Valentin M. účastnil se jednání o konsistoři pražské (1609) 329.
- Kolosseští, křesťané v Kolossech ve Frygii, jimž Pavel napsal list, hádají se o rozdíly pokrmů a dnů 178.
- Komenský Jan Amos z Uh. Brodu (1592—1670), biskup Jednoty bratrské; Martinus praví, že na žádost jeho Hartlib počal v Anglii shromažďovati sto liber 395; 398.
- Koncilium Arvernské. V Clermontu (Arvernum) konány byly tři synody: r. 535, mezi r. 584 a 591 a poslední znamenitá r. 1095 379.
- Aurelianské; synod ten konán v Karthagině r. 418; v něm předsedal Aurelius, biskup karthaginský 378
- Basilejský sněm (1431—49) přivedl Čechy ku poslušenství stolice římské 14.
- Karthaginské třetí (r. 256) 379.
- Karthaginské, t. zv. čtvrtý synod Karthaginský z r. 398, jenž však nikdy se nekonal, a statuty jím označené pocházejí z polovice V. stol. 44.
- Laodiceum (mezi 360 a 370) 37; 79.
- Nicejské r. 325; Konstancius na sněmu Nicejském 188; na sněmu Nicejském filosofové pohanští se hádali s křesťanskými kněžími 458; stařec na koncilium Nicejském 481.
- Tridentské (1545—1563); na koncilium to r. 1551 poslána byla jiná konfesse jménem saských církví 412.
- Konfesse Augsburská, r. 1530 na sněmě říšském v Augsburce od lutheránských stavů císaři podaná; k ní, jak Martinus tvrdí, přiznávali se všickni Čechové i Jednota bratrská, proti tomu se brání Komenský 297—299; 327; svědectví Lutherovo o rozdílnosti obojí konfesse 314; v artikulech učení se srovnávají 317; 319; 337; 338; vydání rozdílná: konf. neproměněná (r. 1531) a změněná (r. 1540) 318; 336; 337; k. A. od stavů českých nebyla přijata 323; 324; 350; 351; rozdílnost konfessí Augsburské a bratrské 342; 343; 345; 348; — církve Augsburské = lutheránské 343; z příčin politických v majestátu uvedeno jest, že konfessi českou někteří jmenují Augsburskou 349; exulanti čeští v Perně přijali konf. Augsb. 353; 354; Martinus falšuje konf. českou za Augsb. 356; Bratři se porovnali s církvemi Augsb. a helvetské konfesse 358; 359; několikráte změněna 413; saské církve se přihlašují k Augsb. konf. 441; porovnání mezi konfessí Augsb., bratrskou a helvetskou v Polsce (r. 1570) 445; strana Augsb. konfesse 451; v jednání Lipském (1531) 473; theologové Augsb. konfesse = theologové lutheránští 316; 365.
- Konfesse bratrská; Bratři podali konfessi svou Lutherovi k posudku 305; svědectví Lutherovo a j. při

své konfessi dali tisknouti 305; r. 1532 sepsali knížku počet činící z víry 309; curyšské a wittenberské vydání 1533 (znovu tištěno r. 1538) 309; 310; Bratří konfessi svou císaři Ferdinandovi podali (1535) 311; Lutherovi konf. svou k soudu podali (1536) 312; 313; společná konfesse česká neruší ani konf. Augsburské ani bratrské 323; Augsb. konf. není bratrská 343; 346; v předmluvě na obecní konf. českou bratrská konf. zejména byla položena a přichráněna 350; konf. Jednoty a stavů nejsou sobě odporné 411; pravda evangelická v konf. bratrské obsažena 440; vydání staré konfesse bratrské 442; porovnání z r. 1570 mezi konf. Augsb., bratrskou a helvetskou 445.

Konfesse česká (1575); učení spasitelné v č. k. obsažené 299; 300; Bratří k. č. spisovateli pomáhali 315; Bratří se k č. k. hlásí 317; 318; Martinus r. 1625 v Nizozemí k. č. dal tisknouti 322; o historii k. č. 324; 326; 331; k. č. a bratrská se srovnávají 332; Bratří od k. č. neodstoupili 335; podlé k. č. všem evangelikům v Čechách dána jest svoboda náboženská 336; rozdíl mezi konf. Augsburskou a českou 337; k. č. se srovnává s Augsburskou ve smyslu 338; Bratří trvají při k. č. a při svém obvyklém řádu 339; Martinus: konfesse česká pravá Augsburská 345; 351; 353. Čechové perenští k. č. pustiti se nechtěli 354; Martinus k. č. falšoval 356; 357; konf. č. s Augsburskou zcela se srovnává 439; Bratří od konf. č. neodstupují 444.

Konfesse helvetská (Helvetica confessio posterior) sepsána od Bullingera (r. 1562—1566); je nejznámenitější mezi rozličnými k. reformovanými 358; 383; porovnání mezi konf. Augsb., bratrskou a helvetskou v Polsce (r. 1570) 445.

Konstantin Flavius Valerius, císař římský (306—337), nar. r. 274, syn Konstantiův a Flavie Heleny; svolav sněm, odstranil roztržku 172; 185; víra křesťanská pod ním slavně zkvetla 186; Bůh žehnal napravování církve 187; nástroj Boží 254; způsobil církvi pokoj a svobodu 255; od časů jeho Valdenští při sobě měli moc biskupskou papežstvím neporušenou 380; list o kacířství Ariánském 465; přehorlivě bránil roztržkám v církvi 467; o sprostnosti 478; napomínal biskupů k svornosti 480.

Konstantius II., císař východořímský (337—361), syn Konstantina Velikého, na sněmě do Niceje svolaném 188.

Korintští, křesťané v Korintě, jimž sv. Pavel některá psaní učinil; sami mezi sebou se trhali na sekty 72; vespolek se hádali o obětování modlám 178; Pavel musel se s Korintskými značně nesnadniti 179; Pavel jim ukázal lásku 214; půl druhého léta dělal v Kor. řemeslo 373.

Kožuchov, viz Fryštát.

Kréta (ital. Candia), ostrov v moři Středozemním; Pavel zanechal Tita na Kretě, aby ustanovoval kněží 229.

Křinecký z Ronova Vilém vyslán od Bratří s konfessí a supplikací jejich r. 1535 do Vídně ke králi Ferdinandovi 311.

Kristián I., kurfiřt saský (1586—1591), nar. 1560, r. 1588 vydal rozkaz proti lání kazatelův na spoleuevangeličky 468.

Kristián II. kurfiřt saský (1583—1611), od stavů sjednocených r. 1609 požádán jsa, přimlouval se za ně u císaře Rudolfa 337; vytištěným českým evangelikům přál útočiště pod stínem ochrany své 339; 340; vykázal v Perně místo Čechům pro náboženství ustupujícím 356.

- Kutná Hora**, město v Čechách, kde byl značný počet těch, jež nepřátelé jejich jmenují kalvinisty a Pikharty 327.
- z Kvítkova Jan starší Vlk** podpisoval přímlovčí list za Bratří almužny sbírající 424.
- Kyrmezer Pavel**, rodem ze Štávnice, r. 1566 písař městský ve Strážnici, potom děkan v Uherském Brodě, psal proti Bratřím; zemřel r. 1589 v Brodě 362; 363, život a smrt jeho 364.
- Lában** (hebr. Lábán, syn Náchorův, rodem Aramejec z Mesopotamie, Jákobovi zadržoval mzdu a měnil smlouvu 233.
- Lactantius Lucius Caelius Firmianus**, učitel církevní, manichejec, zemřel r. 330; spis o zuřivosti církve proti kacířům 464.
- Lang Fridrich** podal nějakou supplikaci císaři Rudolfovi (r. 1602) 349.
- Languetus (Langweit) Hubert**, rodilý z Viteaux (v Burgundě), žil r. 1518—1581; stal se protestantem (1548) 144; 145.
- Laodicenská církev**, v Laodiceí, maloasijském městě na hranicích Lydie; napomenutí k laodicenskému správci 189; 190.
- Lasitius (Lasicki Jan)**, šlechtic polský a spisovatel helvetské konfese, vydal: *De origine et rebus gestis Fratrum Bohemorum libri octo*, z toho Komenský vydal knihu osmou s krátkým obsahem knih ostatních, a to latinsky a česky 34; 36; 40; 43; 44; 53; 366; list jeho Janu Lorencovi 142; 143; list Bézův jemu poslaný 142; 143; poslal řád Jednoty Genevským 369.
- Latina ecclesia**, viz Římská církev.
- Latomus Bartholomaeus** (1491—1570), nar. v Arloně v Lucembursku, professor řečnictví v Kolíně nad Rýnem a v Paříži; spor jeho s Andréem a Bucerem 140; 141; 368.
- Laurentius, Augustini Enchiridion ad L.** 30.
- Laurentius Joh.**, viz Lorenc Jan.
- Lednice**, panství v Uhřích, útočiště exulantů moravských 422.
- Lehnický kníže** 468.
- Leszczyński Rafael**, hrabě z Lešna, vévoda Belzský atd. dvě svá města, Lešno a Vlodavu, vykázal Bratřím za útočiště 422.
- Lešno (Lessna)**, město v Poznaňsku, majetek hrabat Leszczyńských, útočiště exulantů bratrských r. 1548 a 1628; synod bratrský (r. 1632) 21. — František Rozenčyt, správce církve lešenské 150; správce církve lešenské 150; 151; exulanti v Lešně 296; 355; 431; Wechnerové v Lešně 395; 399; i Lutheránům v Lešně volno, Němcům i Čechům, bydlet svobodně 399; veliká nouze v Lešně 423; lešenské kolekty 432.
- Levité (Levitae)**, potomci syna Jákobova Levi, kteří byli zřízení ve stav kněží a služebníků chrámových; řád jejich trojitý 25; 33; kněží a levité 164; 189.
- Leydenská akademie** v Holandsku; profesorův leydenských napomenutí o kolektách 431.
- Libertini / lutheránstvu = Antinomi** 267.
- Lippach David**, v evangelické konsistoři pražské k úřadu kněžského ordinovaný, potom dvorský kazatel knížat výmarských 378.
- Lipsko**, Pressius z Lipska povolán za profesora akademie pražské 351; rozmlouvání Lipské mezi theology saskými (lutherskými) a braniborskými a hesskými (reformovanými l. 1631) 472; 475.
- Lismanini František Dr.**, zpovědník choti krále Zikmunda I. polského, františkánský provinciál, r. 1553 přestoupil ku protestantismu, potom k Sociniánům, † 1563 v Královci; list Wolfganga Muskula jemu poslaný (r. 1557) 148; 149.

- Litomil Jan**, kněz bratrský, již r. 1626 odebral se do Hollandska s Dr. Strejcem, r. 1630 začali v Haagu vydávati knihy české, na př. Modlitby Avenariovy (r. 1632) 391.
- Litomyšl**, město v Čechách, list bratrský Lutherovi a Melanchthonovi dán v Litomyšli (r. 1536) 313.
- Litva**, Komenský žádal srovnání všech agend a řádů v Polsce a Litvě 272; 444.
- z Lobkovic a Hasenštejna Bohuslav Felix**, pán na Chomútově a na Ličkově, nejvyšší sudí království Českého, zemřel r. 1583; poslal konfessi českou do Wittenberka k rozsouzení 316; hlásil se k Augsburské konfessi 351.
- Lombardus Petrus**, slavný scholastik, „magister sententiarum“, od r. 1159 biskup pařížský, zemřel r. 1164; podal poprvé v církvi západní dogmatiku jako soustavný celek v díle „Sententiarum libri IV.“ 478.
- Londýn**, hlavní město království anglického 395; londýnská konsistoř, viz Belgická konsistoř.
- Lorenc Jan**, kněz bratrský v Polsce, r. 1571 biskup Jednoty, zemřel r. 1587 v Ostrorogu; list Lascického jemu poslaný 142; 143.
- Lot**, vnuk Tharův, syn Háránův, synovec Abrahámův, s nímž po smrti otcově odebral se do Kanaanu a do Egypta, potom žil v Sodomě; se zeti svými jednal, aby vyšli ze Sodomy 189; Bůh vyvedl jej ze Sodomy 252.
- Ludvík II.**, syn Vladislava II., nar. r. 1506, král uherský a český (1516—1526); Bratři podali mu svou konfessi 338.
- Lukáš evangelista**, rodilý z Antiochie, povoláním lékař, průvodce sv. Pavla 40; 41.
- Lukáš Pražský**, nar. v Praze asi r. 1460, přední starší v Jednotě 1500—1528; r. 1523 vypravil poselství k Lutherovi 306; bojoval proti Čížkovi, který rozšiřoval učení Cvinglioovo v Jednotě 308. 322.
- Lukavčický** z Lukavce Mikuláš podpisoval přímlovčí list za Bratři almužny sbírající 424.
- Luneburk**; Bratři přijali tu almužny 428.
- Luther Martin**, reformátor německý, (1483—1546) 16; 17; radil, aby Bratři umění jazyků připojovali k theologii 38; 39; 274; psaní jeho Bratřím (r. 1532) 138; 139; od Boha vyslán 172; 266; 305; o Božím předzvědění a předzřízením 223; strana Lutherova 247; 271; nástroj Boží 254; Luther a jiní učitelé jsou staří kohouti 274; učedníky pravdy odděloval 302; zápis Bratři 31 let před Lutherovým povstáním 303; poselství Bratři k Lutherovi 306; 315; 318; podezření Lutherovo o Bratřích 319; konfesse Bratrská od Luthera schválena 338; vypovězení proň obmyšleno pro začínání novot v náboženství 340; Bratři Luthera nazývají německým apoštolem 341; předpověděl, že Bůh s německou zemí naloží jako s Jerusálemem atd. 344; Martinus praví, že Bratři k Lutherovi byli neupřímní 359; učení, kteréž od Luthera a j. za spasitelné uznáno 360; Erasmus roztržek udělaných od Luthera neposiloval 362; Luther řád a kázeň Jednoty schválil 363; Bratři Lutherovi l. 1523 své řády k uvážení podávali 366; řekl Bratřím, aby řádův svých neopouštěli 367; počal reformaci (r. 1517) 370; výrok Lutherův 373; Bratři vyznání své podali jemu k uvážení 376; vydal svědectví pořádnému kněžství v Jednotě 380; od církve všeobecné křesťanské neodstoupil 382, řád a kázeň Bratři od Luthera schváleny 422; duch Lutherův 406; vykládá báji o Faëthontovi

- 411; Bratři neodříkali se Luthera 411; jakož konf. Augsburskou, tak i bratrskou schvaloval 411; 418; Bratři psali Lutherovi (nejprv r. 1523) 412; pochyboval, že by epistola k Židům a Jakubova byly psaní apoštolská 414; učení Jednoty ještě před Lutherem rozhlášeno 420; Kristovu při veda se neomlouval 438; Bratři s Lutherem učinili bratrství 440; uznával Bratři za spoluúčastníky sv. evangelia 442; proti roztržce církevní 466; 468; spor jeho s Karlstadtem 469; rozmluva s Cvingliem v Marburce 471 sld. privátní domněnky theologův proti Lutherovi 475.
- Lutheráni**, přívrženci Lutherovi 173; 216; 276; 308; 310; 363; 383; Martinus lutherány i reformované nazývá evangelíky 320; v houfu sjednocených stavů byli kalviníáni a lutheráni 321; nepřijemná jména lutherán a j. zavedena jsou majestátem z r. 1609. 335; v říši od míru náboženského lutheráni odměšují reformované 336; Martinus praví, že nyní nější Bratři k kalvinistům mají větší důvěru než k lutheránům 359; 360; 361; 411; lutheránští predikanti nejsou kněží 381; lutheránská jednota 451.
- Lutheránstvo** 267; 314.
- Luthero va** povětrná korouhvička, (Lutterischer Wetterhahn), spis jesuitův proti Lutherovi 412.
- Lydius lapis**, zkušební kámen, černý buližník 60.
- Macedoniáni**, přívrženci Macedonia, biskupa cařihradského (341—360), jenž popíral božství Ducha svatého 462.
- Madjanští**, viz Midjanští.
- Mahomed**, Mohamed, známý zakladatel Islamu (571—632), učinil učením a mečem svým konec hádkám křesťanův 172; 180; Alkoránu hájil mečem 458.
- Machabejský Judas** a Šimon, synové Matatiovi, vůdcové Židův v bojích se Syřany (166—161 před Kr.), bořili oltáře a obrazy 185; Bůh jim žehnal 187.
- Machabejští** (řeck. Makkabaioi, v l. 166—37 před Kr. potomci Judovi); za času Machabejských 182; horlivost jich Bůh korunoval vítězstvími 186; reformátorové 255; postranní oltáře pobořili 256.
- Malachiáš** (hebr. Mal'achi), prorok hebrejský po zajiťi babyl., známý jen ze spisu 166; 170; 189.
- Malopolsko**, jihozápadní a jižní část někdejší říše Polské, v užším smyslu jen vévodství Krakovské, Sendoměřské a Lublínské, v širším smyslu též Podlašsko, Rus (nyní Halič), Podolsko a Volyň; sekty mezi Malopoláky 267; knihy i muže brali z Jednoty 272; Bratři měli se blíže s Malopolskými zbory spolčiti proti Ariánům 385.
- Manasses** (hebr. Menašeh), starší syn Josefův, též kmen júdský od něho pocházející 171.
- Manasses**, král júdský (695—640 před Kr.), syn Chizkiův, jenž obnovil modloslužbu ve své říši, ale potom činil pokání 234; rozmetal bohy cizí 185; 256.
- Manicheové**, přívrženci Maniovi, jenž okolo polovice III. stol. v Persii založil soustavu náboženskou, založenou na dualismu perském; Augustinus měl spory s manicheovci 222; nářky theologův vespolek 462.
- Marbůrk**, město v Hessích; rozmluva mezi Lutherem a Cvingliem v tom městě (r. 1529) 471 sld.
- Marek** evangelista (vlastně Jan, příjímám Marek), syn některé Marie v Jerusalemě, průvodce Pavlův na některých cestách 84.
- Maria** (hebr. Mirjám), sestra Mojžíšova a Aronova, prorokyně, nenasadila se s Mojžíšem o přednost 178.

- Marka**, Valdenští z Marky se přestěhovali do Čech a na Moravu 302.
- Martini Jacobus**, professor ve Wittenberce, sepsal rozličné spisy proti Sociniánům, na př. proti Jiřímu Eniedimu: *De tribus Elohim libri tres* (Wittenb. 1619) 394.
- Martinus Matthias**, reformovaný theolog v Bremách 391.
- Martinius Samuel** z Dražova (1593—1639), syn Petra M. Slavětinského, správce duchovního v Hořovicích, a Anny Fradeliovy, dcery děkana berounského, r. 1615 zřízen na kněžství, r. 1619 povolán k assessorství do konsistoře, r. 1621 vypovězen byv z Prahy, obrátil se do Míšně; r. 1622—1627 cestoval po rozličných zemích evropských, r. 1628 potvrzen k vládě duchovní nad exulantskou obcí v Perně, kdež bylo středisko lutherských vystěhovalcův českých. Když Sasové r. 1631 obsadili Prahu, M. přišel do Prahy a zvolen tu administrátorem. Ale již r. 1632 musil se vrátiti do Perna. Zemřel r. 1639 v Drážďanech na cestě a byl pochován v Perně. O sporu jeho s Bratřimi a s Komenským viz svrchu na str. 281 slđ.
- Martyr Petr Vermigli** (1500—1562), reformátor, professor ve Štrassburce, Oxfordě a Curychu; list jeho církvím polským (r. 1556) 148; 149.
- Matatíáš**, pravnuke Hasmonéův v městci Modeině poblíž Jerusalema, zemřelý r. 166 před Kr., táhna po krajinách bořil oltáře 185; řeč jeho k synům 186.
- Matíáš II.** (1557—1619), syn císaře Maximiliána II., od r. 1612 císař římsko-německý, od r. 1618 král uherský. Žádán byl od stavů českých sjednocených, aby se za ně přimlouval u císaře Rudolfa 337; potvrdil konfessi českou reversem a přísahou 349.
- Maxencius**, syn Maximianův, císař římský (306—312); Bůh posílal ho na nesvorné křesťany 180.
- Maximilián II.**, císař římsko-německý, král český a uherský (1527—1576), příznivý evangelikům. Supplikace evangeliků jeho prostřednictvím u císaře 319; konfesse bratrská jemu podána 338; konfesse česká jemu podána 346; 347; 348; potvrdil konfessi českou slovem i zárukou 349; stavové jednali s ním o svobodu náboženskou 350; o svobodě svědomí 464.
- Melanchthon** (Melanthon) Filip z Brettenu ve Falci (1497—1560), reformátor a professor ve Wittenberce; list jeho Bratřím (r. 1535) 140; 141; Bucholcer, žák jeho 152; 153; psal o praedestinaci 223; svědectví jeho o Bratřích 305; poslové bratrští k němu (r. 1535) 310; Bratři svou konfessi na posouzenou jemu podali 312; přítomen byl při loučení poslů bratrských s Lutherem 314; nepokojní theologové ho trápili 315; Bratři vysvětlili mu mínění své o večeri Páně 318; proměnil konfessi Augsburskou 336; 357; 412; spisovatel konfesse Augsburské 346; Bratři své řady dávali mu na uvážení 366; o řádu bratrském 367; soud o Bratřích 418; o nesvornosti evangeliků 452; horlivě prostředkoval v hádkách církevních 467; Filipistae, přívrženci jeho 267; 308.
- Melchisedech** (hebr. Malkicedek), král kanaanitský a kněz v Salemě, přítel Abrahamův, měl na sobě obojí povinnost (světskou a duchovní) 230.
- Mencelius**, pravděpodobně Abraham Mencil, rodilý z Freistadtu Slezského, byl od r. 1620 farářem v Sprotavě, kde také s Kristiánem Kotterem měl jednání, zemřel r. 1637 ve Zhořelci 275.
- Meyfart Jan Matěj**, nar. se r. 1590

- v Jeně, professor theologie v Erfurtě, zemřel r. 1642, byl nadaným básníkem duchovních písní, napsal: *Dissertatio academica de concilianda pace inter ecclesias per Germaniam evangelicas* (Schleusingae 1636) 461; 470.
- Midjanští**, národ v severní Arabii nad Rudým mořem, jichž praprotcem byl Midjan, syn Abrahámy z Ketury; ženy midjanské přivedly Izraelity k hřešení 256.
- Michal** Žamberský, kněz římského svěcení, byl farářem v Kunvaldě, potom v Žamberku, zemřel r. 1501. R. 1467 od Bratří volen předním mezi biskupy a hned potom vypraven do Vídně k Štěpánovi, biskupu Valdenskému, aby od něho přijal posvěcení 381.
- Micheáš**, (hebr. Micháh), jeden z mladších prorokův izráelských, jenž působil za králův Achaza a Ezechiáše 246; 253.
- Miletos**, nejslavnější město řecké v Malé Asii nad zálivem Latmickým. Pavel povolal starších církve z Efesu do Miletu 371.
- Míšeň**, město saské; slovem se míní obyčejně krajina míšenská, jež obsahovala 40 měst, mezi nimi též město Míšeň. Martinus r. 1628 vésti chtěl svou osadu z Míšeň 339; posluchači z Jednoty vyhnáni z Míšeň 406; 422; psaní bratrské pánům ze všech tří stavů v míšenské zemi 452.
- Míšenské církve** 316.
- Mitisko Bartholomaeus Prachaticenus** psal list proti Bratrům z Holandska (r. 1634) 431.
- Mojžíš** (hebr. Móšeh), osvoboditel, vůdce a zákonodárce lidu izráelského; o řádu 23; 24; Jethro podporoval ho svou radou 33; 70 starších 49; píseň jeho 91; učil lid izráelský 99; přikázání vyhlášená nikoli od M., ale od Boha samého 108; 109; stánek od M. vzdělaný 130; 131; pověra lidu hned za M. 170; lid se rotil proti M. 171; lid místo živého M. modlu mrtvou sobě postavil 174; zpíval Bohu píseň novou 183; vzdělal měděného hada 184; 228; pohrožení Boží skrze M. 187; nařizoval, aby se podle zákona všecko dalo 188; Izraelští na M. nařikají 189; nejpředněji vzdělával církev a pobožnost lidu 230; horlil proti modlářům 243; nástroj Boží 254; slitinu spálil ohněm 256; Bůh vybral M. za vůdce lidu svému 273; Martiniovi se to dařiti nechtělo, aby Mojžíšem byl 256; mnozí udělali sobě z Krista Mojžíše strany řádu a kázně 368.
- Morava**. Zborové bratrství na Moravě 16; starší bratrství z Moravy 18; Jednota na M. 46; 47; synody bratrské na M. 58; 59; O. Štefan, starší Jednoty na M. 145; historie moravská 275; Valdenští z Marky na Moravu se přestěhovali 302; hlasové o lutheránech po moravské zemi 310; moravští sborové evangeličtí 341; větší díl Jednoty na M. 343; odpůrci Jednoty na M. 362.
- Morgenstern Benedikt** (1525—1599) byl v l. 1560—67 kazatelem lutherským v Toruni, odkud byl radou městskou pro nesháselivost vypovězen 468.
- Mouření nové**, viz Abyssinská církve.
- Musculus Wolfgang** (1497—1563), reformovaný theolog, professor v Bernu; psaní doktoru Lismaninovi do Polska (r. 1557) 148; 149; učinil psaní Bratrům s jinými kazateli (r. 1532) 309.
- Nabuchodonozor** (Nebukadnezar), syn Nabopalassarův, král Babylonský (605—561 před Kr.), táhl proti Izráelským 182; pobožnost lidu vzdělával 230.
- Náthan** prorok, velice vážený od Dávida; slíbil požehnání Boží Dávidovi 186; Dávid s Náthanem jedna ruka 230; Dávid poddával

- se mu 231; nástroj Boží 254; nad jiné větším osvícením a horlivostí podělen 259.
- Nazianzenus**, viz Řehoř.
- Nehemiáš** (hebr. Nechemjáh), číšník Artaxerxa Prvního, pobýval s dovolením královým od r. 445 až 433 v Jerusalemě a zřídil politické poměry lidu svého 185; knihu zákona všemu lidu dal čísti 188; zapovídal lichvy 195; zavazoval kněží přísahami 236; nástroj Boží 254; 255; 259.
- Nikodemity** nazývání vůbec tajní přívrženci nějaké církve křesťanské dle Nikodema (Jan 3, 1), který „přišel k Ježíšovi v noci“ 306.
- Němci** (Germania, německá říše, německá země); Bůh Dra. Luthera v N. vzbudil 16; Melancthonovo naříkání nad N. 152; 153; Čechové po krajinách německé říše 294; Luther v n. 302; Saubertus o reformátorech v N. 305; naplněna jest N. země hádkami 308; němečtí apoštolé 314; 341; svárdiví a utrhaví lidé v N. 315; 316; reformování v N. 337; výstraha Lutherova o zpuštění německé země 344; co pošlo z Augsburské konfesse v německých zemích 347; kázeň Boží nad zemí německou 365; vyhnanci v Němcích 451.
- Německé církve** 315.
- Německý Brod**; Viktorin Vrbenský, děkan Německo-Brodský 345.
- Nero Claudius Caesar Germanicus**, císař římský (54—60), syn Gnaea Domitia Ahenobarba a mladší Agrippiny, pronásledoval křesťany 172; 180.
- Nestoriani** pojmenování po svém nej přednějším vůdci Nestorioví, jenž se r. 428 stal patriarchou cařihradským; jsou sektou církve východní 299; činili roztržku 459; theologové křesťanští za nestoriany se vespolek i pokládali i přezdívali 462; 470.
- Nicolai Filip** (1556—1608), farář hamburský, psal Historii království Kristova, přeloženou do češtiny od Bohuslava Křineckého z Ronova (r. 1632) 440 sls.
- Nimrod**, syn Chusův, zakladatel říše Assyrsko-babylonské, veliký lovec 233.
- Nizozemí** (Nyderland, Nyderlander); sekty mezi Nizozemskými 267; Martinus všecky Čechy (r. 1628) do N. vábil 320; Martinus l. 1625 v N. konfessi českou dal tisknouti 322; Martinus v N. 337; 356; N. přijímal vyhnance české 339; Habermannovy modlitby v N. tištěny 357; 391; Remonstrantes v N. 383; listové Jednoty církvím do N. 403; Bratři od některých theologů z N. návěští měli 423; psaní Bratří k stavům a církvím v N. 426.
- Nizozemské církve** 348; 429.
- Noé** (hebr. Nóach), syn Lamechův; Bůh s ním vešel v novou smlouvu 170; 186; z potopy byv vychvácen obětoval Bohu 183; jako reformátor začínal od obnovy života 195.
- Nováci** (v VI. stol.) zavrhovali opětne přijímání těch, kdož při pronásledování odpadli (lapsi), 334.
- Novokřtění** (Anabaptisté) povstali v době reformace v rozličných zemích evropských, zásady reformatorské hleděli konati plněji a radikálněji, nežli za právo měli Luther, Cvingli a j. Žádali křest lidí dorostlých místo děti nerozumných (pojmenování Novokřtěncův není správné), oddělení církve od státu a j. Komenský mání nejvíce Novokřtence moravské, kteréž osobně znal. Pochybnost Novokřtěnců o křtu 98; vznikli mezi bratřími Švýcary 267; řád jejich vnitřní 276; sekta 308; 374; svátostem připisují méně, než sluší 322; užívají také mezi sebou jména Bratří 384.

- Oberndorffer** Martinus, theolog wittenberský, svědectví o konfessi české 316.
- Oldenburk**; Bratři přijali tu almužny 428.
- Olevianus** Kašpar, theolog heidelbergský (1536—1587), napsal list br. Ondřeji Štefanovi (r. 1574) 144; 145.
- Orel**, město v Polsku, synod bratrský v tom městě (r. 1633) 445.
- Orfeus**, báječný pěvec řecký 91.
- Origenes**, nejznamenitější učitel církevní školy alexandrijské (185—254) 23; svým hloubáním, allegorie všudy v každém slově písma hledajícím, roztrousil nemálo bludů 175.
- Osiander** Lukáš starší (žil 1534—1604) psal r. 1580 církvím evangelickým ve Francii a Nizozemí 467.
- Osiandristé**, přívrženci Ondřeje Osiandra, professora v Královci (1498—1552), tvrdili, že ospravedlnění nesluší pokládati za soudcovské dílo Boží, ale za sdělení niterné spravedlnosti, vycházející z mystického spojení s Kristem; sekta mezi lutherány 267; 308.
- Oušťecký** Jan účastnil se jednání o konsistoři pražské 329; 330.
- Ozeáš** (hebr. Hošea), syn Bérův, prorok isráelský za času Jerobama II. (825—772 před Kr.) 254.
- Palestinská** země 205.
- Pavel** apoštol, dříve Saul, z farizejské rodiny v Tarsu Kilickém, pokřtěn asi r. 37, podle tradice stal se mučedníkem za Nerona po r. 64. Bůh praví skrze P. 24; P. přikazuje vrchnostem poddánu býti 33; vzdělával Timothea, Tita, Lukáše 40; 41; Gamaliel cvičil při sobě Saula 50; 51; P. vysílal za sebe pomocníky 126; poroučí, aby se užívalo vyloučení v církvi 136; Bůh proměňuje Saula v Pavly 150; 151; strana Pavlova v Korintu 152; 153; 173; 216; 243; 247; 466; P. poroučí pohoršlivé údy církve z obce vymítati 177; falešní apoštolé v Korintu pomlouvali Pavla 179; dí, že umění nadýmá 193; o rozličném zvěstování evangelia 209; o víře 213; o lásce 214; o vyvolování 220; o umění 222; o svobodné vůli 223; byl by rád svůj smysl dal jiným, kteréž miloval 224; zanechal Tita na Kretě 229; v mdlobě, bázni a strachu mnohém konal svůj úřad 246; nástroj Boží 254; uměním literním ve školách vycvičený 273; v Efesu 301; příklad Pavlův 319; ten slavný student 373; učedníky Kristovy (dříve) jímá 463.
- Pelagiáni**, přívrženci mnicha Pelagia, jenž na počátku V. stol. proti učení církevnímu učil o hříchu prvotném, že každý člověk rodí se dobrý a čist, bez hříchu, že je v moci každého člověka žítí svatě a šetřením zákona i prikázání Kristových býti spasenu 222; 223; 462.
- Pella**, město v Palestině; když válka židovská začala, osada křesťanská z Jerusalema utekla se do Pelly. Proto slova Pella užívá se zhusta ve významu útočiště (asylu) 437.
- Pergar**, viz Berger.
- Perno** (Pirna), město v Sasku; Martinius, kazatel církve české v P. 294; Čechové v P. se dělí v sekty a roty 342; bouřka v P. 353; čeští vyhnanci v P. 353; 354; 356; 455; Čechové někteří chodili do kostela městského v P. k službám 361; vrchnost světská a duchovní v P. 371; Čechům v P. (r. 1628) dovoleno bylo vykonávání náboženství 408; Martinius, správce české církve perenské 432; 433; 451; počet vyhnancův českých v P. 433; Martinius v P. rozděloval almužny 435; almužny chudým v P. 436.

- z Pernštejna Vojtěch (1532—1561), pán na Prostějově, Plumlově, Pernštejně atd., vydal r. 1557 knížku, proti Jednotě od kněží kališných sepsanou 419; 420.
- Petr** apoštol (vlastně Šimon, často Šimon Petr), syn Jonášův, bratr Ondřejův, rodilý z Bethsaidy u jezera Genezaretského; výrok jeho 33; epištoly Petrovy 42; 43; s Janem a s Jakubem nejbližší učedníci Kristovi, nazváni sloupy 48; od Krista zkoušený po třikráte 72; 238; P. u Cornelia 80; Kristus Petrovi myl nohy 102; Kristus od P. zapírán 152; 153; 250; strana Petrova v Korinthě 173; 216; o výkladě proroctví Písma 175; cestou spasitelnou jest známost Krista 200; Kristus po vzkříšení svém napřed ptal se po Petrovi 250; nástroj Boží 254.
- Philippistae**, viz Melanchthon.
- Pikharti**. Jednotu bratrskou nepřátelé hyzdili názvem Pikhartů 16; 140; 326; 327; Bratři se odřekli Pikhartství, t. j. takových bludných a bezbožných smyslů a činů, jakéž se přepisovaly Pikhartům 321; P. jméno nepřijemné 335; konfesse Pikhartská 347; Bratři se odřekli Pikhartů 353; 440.
- Písničky** o smrti dvou králů, Gustava Adolfa švédského a Fridricha českého, církvím evangelickým velmi nemilé, léta 1632 tištěné 403.
- Platon**, filosof řecký, žák Sokratův a zakladatel Akademie (427—347 před Kr.), syn Aristonův, vedle Aristotela největší filosof starověký. Výrok jeho o řádu 23; neví nic o moudrosti Boží 174; nemá býti mistrem křesťanským 199; Platonici pojmenováni od zakladatele svého 383.
- Polanus** Amandus z Polansdorfa (1561—1610) nar. se v Opoli (ve Slezsku), professor v Basileji; svědectví jeho o Bratřích 150; 151; raději by sloužil Jednotě, jen aby mu povolání dali 275.
- Polsko** (Polonia, Polská koruna); Bratři v P. 18; 46; synody bratrské v P. 58; list Petra Martyra církvím polským 148; 149; srovnání všech agend a řádů v P. 272; Komenský všechněm věrným Čechům po krajinách polského království rozptýleným 294; země polská přijímala také vyhnance české 339; zborové polští radovali se nad porovnáním pod obojích v Čechách 341; církve polské evangelické mají svou vlastní konfessi 348; Martinus haněl Polsko 356; porovnání Bratří s církvemi Augsburskými v Polsce (l. 1570) 358; největší díl rozptýlených posluchačů bratrských jest v P. a v Uhřích 360; starší bratřství v Čechách, na Moravě a v Polsce 380; Bratři se sjednotili s evangelíky v P. (l. 1570) 420; Bratři jsou nápomocni, aby všechny církve evangelické v obojím Polsku v jednotejný řád byly uvedeny 444; vyhnanci v Polsce 451; 452.
- Pomeranus**, viz Bugenhagus.
- Poskok** Vitolid, pseudonym spisovatele pamfletu proti Bratřím: Koule Danielova 1589, druhé vydání provedeno r. 1613 a doplněno přídavkem proti vyznání Augsburskému a vyznavačům jeho 420.
- Pouchov**, (Púchov), panství v Uhřích, na kterém vyhnanci moravští byli přijímáni 422.
- Praha**, prokuratorství v Pr. 274; Komenský přeje si založení latinské školy bratrské v Pr. 277; Luther psal Pražanům (r. 1523) 306; Bratřím zvláštní kostel v Pr. český i německý přepuštěn 328; jednání v Pr. o porovnání stavů evangelických 330; Borovský od defensorů do Pr. citován 334; rektor akademie pražské 342; konfesse česká v Pr. spisována 346; dopis císařský dán v Pr.

- 349; mistři pražští o husitství 351; 357; hrad pražský 361; Pr. dělí se ve tři obzvláštní města 363; dobytí Prahy (r. 1620) 401; Martinus, administrátor pražský 434; viz též Betlém.
- P**ravda vítězí (1614), spis bratrský proti V. Šturmovi 342.
- P**raxis pietatis vydal Ludvík Bayly, biskup Bangotský v Anglii 361; vydání rozličná 391—394; přeložena do češtiny 403.
- P**ressius Pavel, rodilý z Kouřimě, zjednal si ve Wittenberce mistrství svob. umění, r. 1568 přijat na pražskou fakultu filosofickou, asi r. 1572 učiněn ve Vídni „bulla-latus doctor“, r. 1575 připadla mu úloha, aby učinil první návrh konfesse české (zemřel r. 1586) 316; 346; 351; místo Kyrmezera stal se děkanem v Uherském Brodě 364.
- P**rocházk a Adam stal se r. 1577 bakalářem v Praze, r. 1609 byl farářem u sv. Havla v Praze, sestavil hanlivý spis proti konsistoři pražské 334; odpůrce sjednocení lutheránů s Bratřími 468.
- P**rostějovská knížka, viz z Pernštejna Vojtěch.
- P**rotestantes, viz Špýrský sněm.
- P**rusy (Pruská země), útočiště Bratří v Prusích (r. 1548) 19; Pr. přijímají vyhnance české (po r. 1620) 339; Bratři učinili r. 1549 spojení (syncretismum) s církvemi k Augsburské konfessi se přiznávajícími 358; Bratři se sjednotili s evangelíky v Pr. (r. 1549) 420.
- P**sání bratrské rozptýleným posluchačům, r. 1632 tištěno 403.
- P**uritáni v Anglii žádali zřízení církevní, od každého přídavku lidského očistěné, dle příkladu kalvinského 383.
- P**ythagorovci, přívrženci Pythagora, filosofa řeckého (580—407 před Kr.) 383.
- R**ákóczy Jiří nar. se r. 1591, kníže sedmihradský v l. 1631—1648, byl horlivým ochráncem evangelíků 422.
- R**akousko (Austria); Valdenští v Rak. 15.
- R**eformati, viz Kalvinisté.
- R**egenvolscius (vlastně Wengierski); spis jeho Historia ecclesiarum Slavonicarum (1652) 49.
- R**egius Jan z Želkova, kněz evangelický, byl děkanem v Žatci, r. 1633 s Hansliniem vypraven o almužnů do Hollandska a do Anglie pro vyhnance české v Sasiích 393; 395 sld.; 425; 428; 430; 446.
- Ř**ehoř Nazianský nar. se v Ariáně u Nazianzu v Kappadokii (328—390), biskup Nazianský, učitel církevní školy novoalexandrijské, zakladatel mnišství malasijského, znamenitý homiletik; o řádu v církvích 32; pohřební řeč jeho nad Bazilem Velikým 40; 49; biskupové mají býti voleni 84.
- R**eichsaugapfel, spis theologů saských (r. 1628) 357.
- Ř**ekové (Graeca ecclesia, církev řecká, pravoslavná); po dlouhých sporech církev východní (řecká) odtrhla se od církve latinské (římské) a od papeže (r. 1054, schisma); o řádu v ní 24; úřad biskupský v ní jest doživotní jako v církvích jiných 49; řeč Davida Chytraea o způsobu církví v zemi řecké 146; 147; počítají se mezi křesťany 299; náboženství řecké 383.
- R**eligionsfrid, Augsburský mír náboženský ze dne 25. září r. 1555, zahrnoval ovšem i reformované jménem „příbuzných Augsburského vyznání“ (Augsburgische Konfessionsverwandte) 336; 337; 349.
- R**emonstrantes, viz Arminiáni.
- z Říčan** Jan Litvín účastnil se jednání o konsistoři pražské (r. 1609) 329.
- Ř**ím 406.

- Římská církev** (Latina ecclesia, Římané, Romanenses, římská strana) 16; úřad biskupský v ní jest doživotní 49; má se za neomylnou 58; Bratři nechtějí vyvracetí všeho, co jest v církvi římské 143; oddělení Bratří od strany římské 301; 302; 311; má množství řeholí 363; římská strana pod jednou 374; náboženství římské 383.
- Římský biskup** (římská stolice); Čechové ku poslušenství stolice ř. přivedeni 14; biskup ř. na západ přenesl přednost 172; cesty jeho ku pokoji církevnímu 459.
- Roboam** (hebr. Rechab'am), syn Šalomounův a Naamin, král júdský (975—957 před Kr.), ujal se vlády a ohlásil v Sichemu krutovládu, proto hned odstoupilo od něho deset pokolení k Jeroboamovi; se vším lidem opustil zákon 173; poddané své mrskal bičí uzlovatými 233; Bůh na něho poslal Jeroboama 234.
- Roh Jan Domažlický**, biskup bratrský, zřízen na kněžství r. 1518, k biskupství povolán r. 1529, zemřel r. 1547; vypraven do Wittenberka k Lutherovi (r. 1524) 306.
- Rokycana**, Jan z Rokycan, arcibiskup volený (1392-1471); Bratři nemohli ho sobě získati 26; 302.
- Rosa Jan**, kněz bratrský, ordinován r. 1610 v kapli Betlémské v Praze 331.
- Rozebrání Felinovo** z r. 1637 (viz str. 290) 456; 485.
- Rozentritt František**, správce církevní v Lešně Polském (okolo r. 1579) 150. 151.
- Rudinger** (Rudiger) Esrom (1523—1591) nar. se v Bamberce (Papebergenesis), professor latinského a hebrejského jazyka v saském Cvikově, ve Wittenberce a na bratrské škole Evančické, zemřel v Norimberce; ve Zhořelci vydal Paraphrasis Psalmorum (1531) 90; zavolán do Evančic od Bratří 275.
- Rudolf II.**, syn Maximiliánův, nar. se 1552 ve Vídni, císař římsko-německý (1576—1612); r. 1609 stavové čeští obdrželi od něho náboženskou svobodu 18; 19; 341; majestát Rudolfův 271; kurfiřtové svými přímlovami schválili konfessi Augsburskou cís. Rudolfovi 299; supplikace bratrská u cís. R. 319; o majestátu 320; stavové osvědčovali císaři R. své sjednocení 322; odpověď cís. R. stavům 323; 324; 326; někteří knížata se přimlouvali za sjednocené stavy u cís. 337; odpověď cís. R. Fridrichu Langovi 349.
- Sádovský** ze Sloupna Jiří podpisoval přimluvčí list za Bratří almužny sbírající 424.
- Saduceové**, strana židovská po zajetí bab., kteráž zavrhovala tradici a všechny výklady zákona, přidržujíc se jen zákona psaného 171; jméno její od Sadoka, vůdce sekty 383.
- Sakramentáři**, kteří mají nepravý pojem o svátostech, zvláště o večeři Páně; Bratři odřekli se Sakramentářů 321; 322; 440; jméno nepřijemné 335; 353; 438; 469; 470.
- Samaritáni**, obyvatelstvo krajiny Palestinské Samaří po zajetí babylonském; hádali se s Židy o místo k modlitbám nejpříhodnější 178; 209; malomocní Židé a Samaritáni spolu prosili o milosrdenství 210; Židé nazývali Krista Samaritánem 295.
- Samuel** (hebr. Šemúél), prorok izráelský, syn Elkanův a Annin, učedník Eliův 40; 41; Saul radil se s mrtvým Samuelem 174; vedl lid izráelský ku pokání 184; obnovil lid 186; reformátor 195; měl na sobě obojí povinnost, duchovní i světskou 230; Saul nedal Samuelovi vykládati o svých neřestech 233; Bůh poslal na Saula falešného Samuele z pekla 234; nástroj Boží 254; obraz služebníků Kristových 259.

- Sardanapal** (hebr. Osnapar, assyr. Assurbanipal); poslední král assyrský (668—626 před Kr.), hleděl jen rozkoš a bujností 233; 234.
- Saské církve**; boj o večeri Páně mezi saskými a švýcarskými církvemi 308; konfesse česká srovnává se s čistým učením církví míšenských a saských 316; Bratři starí byli spříznění s církvemi saskými 341; jménem saských církví *Confessio Saxonica* na koncilium Tridentské (r. 1551) poslána 412; s. c., kteréž se ku konfessi Augsburské přihlašují 441.
- Saští theologové v jednáni Lipském** 473 sld.
- Saubertus Johannes** nar. se r. 1592 v Altorfě, od r. 1628 byl farářem u sv. Sebalda v Norimberce a zemřel tam r. 1646; spis jeho: *Zuchtbüchlein der evangelischen Kirche* (1633) 305; 365; potvrzuje, že kázeň jest nej přednější klénem církve 417.
- Saul** (hebr. Šá'úl), první král isráelský, syn Cisův z pokolení Benjaminova; Saul radil se s mrtvým Samuelem 173; nedal sobě o neřestech mluvit 233; Bůh poslal na Saula falešného Samuele z pekla 234; oplakán od Dávida 403.
- Saul**, viz Pavel.
- Sedechiáš** (hebr. Cidkijáh), syn Kenanův, nepravý prorok 253.
- Sedmíhradská země** přijímala české vyhnance 339.
- z Semanína Simeon David** podpisoval přímlovčí listy za Bratři almužny sbírající 424.
- Semej** (hebr. Šim'í), syn Gerův z čeledi domu Saulova, posmíval se Dávidovi, utíkájícímu před Absolónem 234.
- Senacherib**, výbojný král assyrský (705—681 před Kr.), táhl s velikou mocí proti králi Ezechiášovi 186.
- Seneca Lucius Annaeus**, filosof římský (4 před Kr. — 65 po Kr.); výroky jeho 39; 55.
- Sessius Pavel**, knihtiskař pražský (1606—1632); řeč Adama Zalužanského: *Oratio de consensu ordinum Regni Bohemiae* u něho vytištěna 331.
- z Sezimova Oustí Jan** nechtěl, aby Bratři r. 1609 při řádu svém byli zanecháni 329.
- Sinai**, hora zákona v Arabii 201.
- Sion** (hebr. Cijón), starobylá pevnost jesusitská, pak sídlo Dávidovo, potom nazývané Jerusaleml, v nábož. významu místo církve; slibové Boží Sionu 237; nebezpečné jest hledati oddechu mimo horu Sion 400.
- Slezsko**; Bratři shromáždili kolleky ve Sl. 423; Bratřští vyhnanci ve Sl. 429
- Soběslav**, město v Čechách; Bratři mají tu založiti školu latinskou 277.
- Socinus Faustus** (1539—1604), nar. se v Siéně, zakladatel Jednoty sociniánské neb unitářské 385.
- Sociniáni**, přivrženci Fausta Socina (viz také Ariáni); Bratři naříkání ze sociniánského bludu 389; domnělé Ariánství nebo Sociniánství ve spise „*Praxis pietatis*“ 393.
- Sodoma**, starověké město v údolí Siddim v Palestině, jež s Gomorrou a třemi jinými městy ohněm bylo zničeno 150; 151; bezbožnost její 169; Lot se zeti smlouval, aby vyšli ze Sodomy 189; papežstvo jako duchovní Sodoma a Gomorra 209; Lot vyšel ze Sodomy 252; duchovní Sodoma 257; podvrácení jako Sodomy 344.
- Sozomenos Salamanes Hermias**, historik církevní (400—443) 454.
- Spartáni**, obyvatelé města Sparty v Lakonii; králům svým přidali efory 49.
- Sperat Pavel**, reformátor v Prusích (1484—1551), působil ve Vídni, v Jihlavě a jako dvorní kazatel v Královci s titulem biskupa

- Pomezanského; svědectví vydal pořádnému kněžství v Jednotě 380.
- Spis mladých kněží bratrských na Moravě r. 1620 vydaný 410.
- Steinius Šimon, professor v Heidelbergu 91.
- Stephanides Václav, arciděkan kutnohorský, r. 1609 zvolen do konsistoře 330.
- Stern Jan a Jindřich, měšťané luneburští, naložili tisk Baylyovy Praxis pietatis 392.
- Stoikové (Stoici), přívrženci školy, založené Zenonem z Kittia na Kypru (340—264 před Kr.) 383.
- Streyc Daniel v mladších letech žil v Náměšti a v Kralicích, r. 1620 u dvora Fridricha Falckého, r. 1626 v Leydenu, později s Br. Litomilem zabral se ve vydávání knih českých, posléze usadil se v Břehu 391.
- Streyc Jiřík ze Zábřeha (1536—1599) studoval v Královci a Tübingkách, r. 1567 zřízen na kněžství, stal se správcem zboru v Hranicích, od r. 1590 zboru v Židlochovicích; účastnil se spisování konfesse české 316.
- Summa katechismu bratrského s žalmů a písničkami duchovními v Nizozemí vytištěna 403.
- Světlik Zachariáš Manetínský, měšťan Nového města pražského, český bratr a vyhnanec v Perně; spor jeho s Martiniem 355.
- Sylvester papež (314—335) potvrdil stupeň učenlický a jiné 40.
- Šalomoun (hebr. Šelómó), třetí král izráelský (1015—975) syn Dávidův a Betsabin, vzdělal chrám jerusalemský 24; 31; zapomněl na zákon Boží a uběhl v modlářství 173; Bůh žehnal jeho napravování církve 187; 188; moudrá slova jeho 193; 213; 219; žádal Boha za moudrost 200; 232; nej předněji vzdělával církev a pobožnost lidu 230; posvětil chrám svůj 257.
- Škultetus (Schulze) Abraham (1566—1624) nar. se v Zelené Hoře ve Slezsku, reformovaný theolog, stal se dvorským kaplanem kurfiřta falckého, s kterým šel do Prahy r. 1620, posléze byl kazatelem v Emdenu 361; 385.
- Šlik z Holejče, hrabě z Pasounu a z Lokte Joachim Ondřej, nar. se r. 1570, nejvyšší sudí a hejtmán markrabství Horních Lužic, od stavů zvolen direktorem, po bitvě bělohorské od kurfiřta saského vydán císaři a stát v Praze r. 1621; nechtěl podpisovati porovnání mezi stavy (r. 1609) 330; psaní jeho rektoru akademie pražské (r. 1613) 342; 343; o sjednocení konfesse české s Augsburskou 345; svědectví jeho o řádu Jednoty 370.
- Šlik z Holejče Jeronym, učený theolog, psal z Genevy Jednotě, chtěl vstoupiti ve služby její 275.
- Šmalkaldská válka (r. 1546—47) vedena od spolku šmalkaldského proti císaři Karlovi V. 19.
- Španělé; Bůh posílal je na nepobožné a nesvorné své křesťany 180.
- Špýrský sněm (r. 1529); evangelíci pojmenováni byli protestanty proto, že protestovali na sněmě Šp. 384.
- Štampach Matiaš účastnil se jednání o konsistoři pražské (r. 1609) 329.
- Štefan Ondřej (1528—1577) studoval v Goldberce a ve Wittenberce, stal se knězem r. 1557, do úzké rady přijat r. 1564; list Kašpara Oleviána heidelsberského jemu poslaný 144; 145; Jednota rozkvetla poněkud lépe za něho 274.
- Štěpán (Stephanus), jeden z prvních sedmi jáhnů křesťanské obce v Jerusalemě 42; 43; v otevřených nebesích spatřoval v slávě Pána Ježíše 376.

Štěpán Bathory, král polský (1575—1586), výrok jeho o svobodě svědomí 463.

Štěpán, biskup valdenský, světil biskupy bratrské, r. 1467 u Vídně upálen 17; 302; 381.

ze Šternberka Štěpán Jiří při jednání stavů bratrských a podobojích o porovnání (r. 1609) 324.

Štrasburk, město v Elsasku; Kalvin, správce církve francké v Š. 314.

Štrasburští theologové učinili psaní Bratřím (r. 1533) 309; Bratři s nimi měli velikou korespondenci 314; Bratři r. 1540 své řády jim dávali k uvážení 366; Bucer schvaloval věci bratrské u přítomnosti jiných theologů štr. 368.

Šturm Václav z Týna Horšova (1533—1601) r. 1555 v Římě od samého zakladatele řádu jesuitského, Ignacia z Loyoly, přijat do tovaryšstva. S počátku učil několik let v Praze theologii, až r. 1574 přesazen do Olomouce na akademii; psal rozličné spisy proti Bratřím, m. j.: Šest důvodův, že Jednota bratrská z Boha není 418; 420 (viz Pravda vítězíci).

Šud Eliáš ze Semanína, kněz ordinování biskupského, od kněžstva zvolen administrátorem r. 1609 (zemřel r. 1614) 330; 378.

Švýcary (Helvecie); mezi bratřimi Švýcary vznikli Novokřtenci 267; listové Jednoty k církvím do Helvecie 403; Bratři shromáždili tu kolekty 423.

Švýcarské církve; boj mezi saskými a švýcarskými církvemi o večeri Páně 308; lépe se u nich vzdělává řád nežli v c. německých 315; mají svou vlastní konfessi 348; katalog kněží bratrských přepsán jest od mnohých církví v Helvecii 429.

Švihovský Theobald byl při volbě konsistoriánů (r. 1609) 330.

Tábor, město v Čechách, sídlo Táborů 15.

Táboři (strana Tábořská) někteří potvrdili, že smysl Cvingliův o holém znamení v svátosti od Táborů vzatý lined od počátku v Jednotě byl 308; strana Tábořská vyhubena od strany pod obojí 475.

Tertullianus Quintus Septimius Florens nar. se v Karthagině, církevní učitel severoafrický, Montanista (160—220); výrok jeho o svobodě svědomí 464.

Thales, filosof řecký (624—543: před Kr.), povídka o něm 119.

Theodosius I. Flavius Veliký, císař římský (379—395), rodilý z Hispanie, před tím vojevůdce císařský; Bůh žehnal jeho na pravování církve 187; poddával se bisk. Ambrožovi 231.

Thessaloničtí, křesťané v Thessalonike (Soluni), měšťé v Makedonii při zálivu téhož jména; Pavel plesal nad poslušenstvím a prospěchem jejich v pobožnosti 254.

Tigur, viz Curych.

Timotheus, průvodčí Pavlův, rodem z Lykaonie, z otce pohana a matky židovky; obrácen byv na víru křesťanskou, stal se nejhorlivějším pomocníkem Pavlovým; Pavel ho vzdělával 40; 41; epištola Pavlova k němu 42; 43; Pavel žádal pro Timothea na Bohu smyslu pravého 225; povolán, aby trestal, napomínal, žehnal 246.

Titus, pomocník Pavlův, rodem pohan; Pavel ho vzdělával 40; 41; epištola Pavlova k němu 42; 43; Pavel zanechal jej na Krétě, aby po celé zemi ustanovoval kněží 229.

Toppelhan Daniel, farář borecký 349.

Toruň, město v někdejší Polsce, nyní v pruském Poznaňsku; ve všech čtyřech evangelických kostelích tamějších společně sloužili kněží lutheránští a bratřští 358.

- Turci** bouřili Uhry 55; Bůh posílal je na nepobožné a nesvorné křesťany 180; rozpustilosti páchali svobodněji křesťané nežli Turci 193; Židé a Turci našim různicím se smáli 208; papežence ohrožovali pro modlářství a modly, nás pak pro sekty 211; 371; nářek turectví mezi theology 462.
- Týn**, město v Čechách; Bratři mají tu založiti školu latinskou 277.
- Ubiquitáři**, přívrženci učení, že by Kristus po svém na nebe vzeti i podle člověčenství se účastnil všudypřítomnosti Boží. Lutheránská vyznání víry přijala to učení; zavedeno od scholastika Viléma Occama; pojmenování zastaveno majestátem r. 1609 jako jméno nepřijemné 335; nářek ubiquitářství 470.
- Uhry** (Uherská země, Uhersko, Hungaria) od Turkův bouřeny 55; Čechové v krajinách království Uherského 294; přijímaly vyhnance české 339; Martinus haněl Uhry 356; Bratři v Uhřích na třech nebo čtyřech místech 360; Bratři shromáždili kolekty v U. 423; Bratři exulující v U. 433. 451.
- Uherský Brod**, město na Moravě; Kyrmezer tu byl děkanem 364.
- Ursinus Zachariáš** (1534–1583) nar. se ve Vratislavi, přítel Melanchthonův, professor ve Vratislavi a Heidelberce, spolu s Olevianem spisovali katechism Heidelberský; psaní bratrské Ursinovi 144; 145; psaní Ursinovo br. Ondřeji Štefanovi 146; 147.
- Uza** (hebr. Usá); Bůh zabil ho, poněvadž sáhl na archu Boží (2. Sam. 6, 6) 188.
- Uziáš** (hebr. Usijáhú neb Asarjáh) stal se malomocným, když užil kadidelnice, což náleželo jen kněžím 188.
- Valdenský biskup Štěpán** upálen u Vídně 381.
- Valdenští** (Valdenses), přívrženci Petra Valda, utíkali z Francie do Rakous 15; r. 1468 z Rakous rozptýleni 17; 381; nesprávné pojmenování Bratří 138; 142; 143; 148; 149; 369; ve Francii sobě upravili učení, život, řád 187; svědectví o Valdenských (omylem Albigenských) 204; oddělovali učedníky pravdy 302; Bratři posloupanost kněžství svého i moci biskupské vzali od V. 380; 381; jsou jedna z rozličných jednot mezi křesťany 383.
- Valdus Petr**, zakladatel Valdenských, původně bohatý měšťan lyonský, počal okolo r. 1173 zbavovati se svého bohatství, spolu se stejně smýšlejícími oddílkati se světa a kázati; zemřel okolo r. 1217 383.
- z Valdštejna Jiří** podpisoval přímlovčí listy za Bratři almužny sbírající 424.
- Valoni**, románští obyvatelé krajin jihozápadní Belgie a některých departementův francouzských, pro náboženství vytištění 320.
- z Vartemberka Karel** účastnil se jednání o konsistoři pražské (r. 1609) 329.
- Vechner**, viz Wechner.
- Veneti**, obyvatelé Benátek v Itálii, přidali radu vévodovi svému 49.
- Vergerius** (Vergerio) Petr Pavel (1498–1565), biskup Capo d'Istrijský (Iustinopolitanus) a posel papežský v Němcích, přestoupil r. 1548 ku protestantismu, stal se professorem v Tubinkách, sepsal předmluvu na confessi bratrskou 140; 141.
- Vergilius**, básník římský, citát jeho z Aeneidy 240.
- Vchynský Racek** účastnil se jednání o konsistoři pražské (r. 1609) 329.
- Vídeň** (Vienna); Štefan, biskup valdenský, u Vídně upálen 17; 302; Bratři vyslali ze sebe osoby do Vídně ku králi Ferdinandovi 311,

Viklef, viz Wyclif.

Vladislav II., král český (1471—1516), syn Kazimíra, krále polského, a Alžběty, sestry Vladislava I., nar. se r. 1456; Bratři podali jemu svou Apologii 302; 338.

Vladislav IV., král polský, syn Zigmunda III., krále polského (1632—1648), hleděl způsobiti porovnání mezi stranami náboženskými v Polsce; korunován jeho v Krakově 423.

Vlodava v Polsce, synoda bratrská tu konána (r. 1634) 445.

Voprch Adam účastnil se jednání o konsistoři pražské (r. 1609) 329.

Vrbenský Viktorin z Týna Vltavského, r. 1603 stal se rektorem školy u sv. Štěpána Velikého v Praze, r. 1605 vstoupil do stavu duchovního a vedl správu duchovní v Náchodě, v Písku; r. 1618 dostal se na faru u sv. Mikuláše v Praze a jmenován asse-sorem konsistoře, zemřel r. 1630 v Žitavě ve vyhnanství. Sepsal knihu: *Konfessi česká — pravá Augsburská* (1614) 245.

Wechner (Vechner) David, bratr Jiřího, byl od r. 1616 professorem matematiky při škole v Bytomí 275; 395; 398.

Wechner Jiří, bratr Davidův, nar. se r. 1590, stal se r. 1618 doktorem theologie ve Frankfurtě nad O. a jakožto professor theologie povolán byl na školu v Bytomí 275; 395; 398.

Weiss Michal, Slezák z Nisy, prvotně byl mnichem a knězem svěcení římského ve Vratislavi, odtud utekl se do Boleslavě k Br. Lukášovi, zemřel r. 1534; r. 1523 Br. Lukáš vypravil ho s Br. Rohem k Lutherovi do Wittenberka 306.

Wittenberk, nyní pruské město, někdejší saské s universitou, na kteréž v XVI. stol. působil Luther, Melanchthon a jiní reformátoři ně-

mečtí; poměry Bratří k akademii wittenberské 305; 306; knížka bratrská, počet činící z víry a náboženství, vytištěna ve W. (r. 1532) 309; 310; Bratři s wittenb. akademií obnovili přátelství (l. 1573) 314; Bohusl. Felix z Lobkovic českou konfessi poslal do W. k rozsouzení 316; 317; 351; psaní Martiniovo M. Bobrovinovi do W. 352; Martinus praví, že Bratři k wittenberským theologům byli neupřímní 359; list akademie w. k Jednotě (psaný r. 1573) 380; Bratři s Wittenberskými učinili bratrství 440; psaní od wittenberských theologův (r. 1631) k stavům evangelickým učiněné 440.

Wyclif (Wiclef, Viklef) John (1324—1384), farář lutherworthský v Anglii, předchůdce reformátorů; nástroj Boží 172; 254; Bůh vzbudil ho proti Antikristovi 305; zakladatel Jednoty Wyclifitů 383.

Zachariáš (hebr. Sekarjáhu), prorok júdský, působil po zjetí babil., souvěkovec proroka Aggaea; napomínal k obnovení chrámu a poct Božích podle zákona 165; 166.

Zalužanský z Zalužan Adam; řeč jeho k Jich Milostem všechněm třem p. p. stavům pod obojí 331—333.

Zanchius Hieronymus (vlastně Girolamo Zanchi (1516—1590), reformovaný theolog, professor v Heidelbergu. Následkem hnutí protirinitářského, které vniklo do Falce, napsal r. 1572 spis: „De tribus Elohim, sive de uno vero Deo aeterno, Patre, Filio et Spiritu sancto“. 394.

z Zásadí Petr, rodem Litoměřičan, kněz podobojí směru lutheránského, r. 1540—1544 farářem byl na předměstí litoměřickém 380; 381.

Zerbst, město v knížectví Anhalt-Dessavském, od 1603—1793 hlavní město samostatného knížectví

- Anhaltsko Zerbstského; listy z Zerbstu do Míšně poslány 428.
- Zerach**, král mouřenínský, táhl proti Azovi a byl poražen 186.
- Zigmund August**, král polský (1548—1572), příznivý evangelíkům; Bratři podali mu svou konfessi 338.
- Zorababel** (hebr. Serubbábel) z pokolení Dávidova vedl napět do vlasti první osadu vyhnancův ze zajetí babylonského (r. 536 před Kr.) a počal vzdělávati chrám 164; 166; nástroj Boží 254; obrazně 255; 259.
- Zuchtbüchlein der evangelischen Kirchen**, vyd. J. Saubertus (r. 1633) 305; 365.
- Zwingli**, viz Cvingli.
- Zatec**, královské město v Čechách, v němž byli Bratři 327.
- Žeravice**, osada na Moravě, kde r. 1616 konána byla hlavní synoda bratrská 18; 19.
- z Žerotína Jan**; předmluva žalmův od Esroma Rudingera jemu věnována 90.
- Židé** (Judaei), pojmenování ostatkův lidu isráelského ze zajetí babylonského navrácených; velekněžství Židův za času Kristova 48; od Židů křesťanům nesvornosti jejich vytýkány 208; Židé tahali se s Samaritány 209; malomocní Židé a Samaritáni prosili spolu za milosrdenství 210; Židé oddělovali se od papeženců pro modlářství a modly 211; sekty mezi Židy 383; v Egyptě od nepřátel svých na smrt oddáni 453; nářek z židovství mezi theology 462.

Žeravice na Moravě 186

prince (Lamartine) 203,

(17. století)

Seznam citátů biblických.

První kniha Mojžíšova (Genesis).		Třetí kniha Mojžíšova (Leviticus).	
	Str.		Str.
2, 3.	108, 109	29, 43. 44.	130, 131
3, 12. 13.	456	31, 13.	108, 109, 130, 131
4,	458	31, 17.	108
4, 6. 11.	463	31, 18.	109
8, 20.	183	31, 41.	108, 109
9, 21—27.	445		
15, 1.	29	Čtvrtá kniha Mojžíšova (Numeri).	
17, 1.	29	6, 23.	104
17, 12.	92, 93	9,	100
17, 19.	92, 93	11, 29.	118, 119
24, 57. 58.	106, 107	15, 35.	108, 109
24, 60.	106	18, 20.	239
28, 17. 19.	130, 131	28, 25. 31.	106, 108
35,	183	31,	256
45, 24.	66, 67		
Druhá kniha Mojžíšova (Exodus).		Pátá kniha Mojžíšova (Deuteronomium).	
13, 18.	25	1, 13.	34, 37
15,	183	4, 1. 2.	199
16, 16. 17.	414	4, 5. 6.	213
16, 18.	415	5, 1.	99
18, 21.	34, 37	5, 31. 34.	108
20, 8.	109	6, 4.	478
20, 9.	110, 111		
20, 10.	110, 111		
20, 11.	108, 109		
20, 16.	447		
20, 18. 22.	108		
22, 25.	124, 125		

	Str.
6, 7.	122, 123
7, 5. 16.	252
8, 10.	122, 123
12, 5. 11.	130, 131
15, 7. 8.	114, 115
15, 47.	36, 37
17, 18. 19.	187
17, 20.	236
29, 1.	99
29, 4.	99
29, 29.	213
32,	179
32, 5. 6.	179
32, 35.	460

Kniha Jozue.

1, 7.	199
1, 8.	200
5,	184
24, 19.	179
24, 22. 25.	98, 99

Kniha soudců (Iudicum).

21, 25.	304
-----------------	-----

Kniha Ruth.

4, 11.	106
----------------	-----

První kniha Samuelova (Královská).

3, 1.	40, 41, 42, 43
7, 3.	184
12, 20—24.	250
28,	174

Druhá kniha Samuelova (Královská).

1, 19.	404
7,	184
16, 12.	447
20, 9. 10.	296

První (třetí) kniha Královská.

8,	130, 131
9, 3.	130, 131

	Str.
9, 9.	104
12,	459
18, 18.	457
19,	458
19, 21.	40
22, 11.	253

Druhá (čtvrtá) kniha Královská.

4, 38.	40
6,	372
6, 14.	116, 117
12, 14.	36, 37
18, 4.	184, 228, 206

Druhá kniha Paralipomenon.

14,	186
15,	184
19,	184
29, 11.	184, 246
30, 6—8.	234, 250
30, 27.	184
31,	184
31, 4.	257
32,	186
33, 13—16.	185

(První) kniha Ezdrášova.

1, 7. 8.	46
2, 68.	164
3, 67.	165
4,	164
6, 15. 18.	165
7, 21—26.	165
9, 13. 14.	195, 237

Kniha Nehemiášova (Druhá kniha Ezdrášova).

5, 13.	236
13, 15.	110, 111

Kniha Jobova.

6, 5.	190
9, 4.	460
21, 15.	73
22, 2.	213, 226

22, 21.	Str. 213
27, 3. 6. 7.	320
28, 20—23. 27, 28.	213
28, 23. 27.	198
29,	232

Kniha Žalmův.

1, 2.	200
2, 10—12.	158
5, 4.	116, 117
12, 7.	200
13, 6.	30
15, 5.	124, 125
19, 12.	30, 31
22, 27.	104
24, 1. 2.	166
25, 21.	215, 442, 482
35, 13.	112, 113
35, 20.	450
36, 8. 10.	167
39, 3.	395, 462
39, 9.	368
48, 3.	22
50, 8.	108, 109
50, 23.	59
51, 10.	102
55, 18.	116, 117
55, 22.	353
66, 11. 12.	249
68, 3.	454
69, 29.	221
78, 32—38.	186
81, 14—16.	179
84,	457
85, 9.	195, 484
88, 14.	116, 117
96,	91
98,	91
111, 10.	200
115, 1.	229
116, 11.	176
119,	213
119, 11.	200
119, 71.	132, 133
119, 86.	198
119, 128.	198
119, 147. 148.	116, 117
119, 148.	200
122, 6.	158
126,	166

127,	Str. 194
133,	267
141, 5.	133
143, 10.	216
147, 19.	198
149,	91

Kniha Přísloví.

1, 17.	409
2, 2—5. 9.	200
2, 6.	198
8, 34.	116, 117
9, 13.	460
11, 21.	395
15, 17.	296
19, 4.	425
19, 17.	114, 115
20, 3.	210, 456
20, 8.	232
24, 16.	132, 133
25, 9.	56, 57
25, 27.	219, 481
30, 6.	198

Kniha Kazatel (Ecclesiastes).

1, 14.	22
4, 18.	193, 215
3, 1.	116, 117
12, 12. 13.	213
17, 13.	132, 133

Prorocství Izaiáše proroka.

1, 2. 21.	169
1, 16.	28
1, 19. 20.	197
1, 23.	232
1, 25. 26.	190
1, 26.	229
4, 3.	183
4, 4.	197
5, 1—4.	168
5, 2.	169
5, 8. 9.	234
6, 8.	86, 87
8, 19.	174
8, 20.	188, 199
9, 6.	362
9, 13. 14.	191

	Str.		Str.
9, 21.	171	6, 8.	180, 187
11, 6.	465	6, 16.	188
11, 13.	270	6, 21.	176
11, 13. 14.	211	7,	182
25, 8.	438	7, 2.	187
26, 16.	182	7, 4.	177, 416
28, 8.	196	7, 4. 5. 7.	195
28, 19.	207	7, 5.	197
29, 10—14.	199	7, 9. 10.	195
30,	256	7, 13. 15.	179
30, 7.	402	7, 22. 23.	108, 109
30, 15.	402	8, 5.	182
30, 20. 21.	251	8, 5—9.	190
35, 8.	225, 415, 478	8, 8. 9.	215
37, 14.	452	8, 9.	199
38, 1.	106, 107	9, 7. 9. 11.	187
38, 17.	344	15, 5—7.	180
40, 3. 4.	211	15, 18.	461
44, 5.	98, 99	15, 19.	29
49, 23.	84, 232	17, 16.	76, 77
50, 10.	30	23, 16.	166
52,	267	23, 21.	80
52, 7.	484	23, 28.	406
52, 11.	46	23, 11.	170
54, 11. 12.	200	23, 14.	169
54, 13.	203	23, 29.	198
56, 2.	108, 109	29, 11—13.	484
56, 7.	130, 131	29, 13.	186
56, 10.	170, 245	30, 18—20.	186
58, 4.	454	31, 12—14.	186
58, 5.	112, 113	31, 19.	183
58, 8. 9. 11.	195	31, 34.	203
58, 11.	254	34,	236
58, 13.	110, 111	38, 15.	254
58, 13. 14.	108, 109	44, 16.	254
59, 8.	450	50, 51.	247
60, 2.	167	51, 9.	301
60, 17.	484		
60, 19.	200		
61, 3.	167		
66, 2.	166		
66, 20.	46		

Prorocství Jeremiáše proroka.

1, 7. 17.	86
2, 12. 13.	169
2, 21.	169
3, 12. 13.	180
3, 22—25.	183
4, 22.	169

Pláč Jeremiášův.

1, 5. 7. 14.	181
3, 15.	181
3, 22.	181
3, 39.	183
4, 18. 19.	181
5,	181
5, 21.	194
5, 21. 22.	181

Prorocství Ezechiele proroka.

13, 19.	246
-----------------	-----

	Str.
16, 48.	169
20, 12.	108, 109
21, 13.	179
22, 26.	199
33, 11.	179, 220
34, 2. 10.	191
34, 4.	242
34, 20. 21.	485
34, 21.	344
44, 28.	257
45, 8. 9.	237

Prorocství Daniele proroka.

3.	458
5, 3. 4. 23.	46
9, 7—11.	183
12, 3.	74, 75, 238, 248

Prorocství Ozeáše proroka.

4, 1—9.	180
4, 4.	254
6, 1. 3.	182
8, 11. 12.	28, 29
8, 12.	199, 203
9, 12.	180
10, 12.	183
12, 1.	192
13, 9.	474
14, 5—7.	186
14, 8.	206
14, 10.	450

Prorocství Joele proroka.

2, 12.	110
2, 12. 15.	112, 113

Prorocství Amosa proroka.

1, 2.	190
3, 3.	462
6, 1. 4—7.	234
8, 2.	180
8, 8.	179
8, 9—12.	180
9, 11.	84, 85

Prorocství Jonáše proroka.

3, 7.	112, 113
---------------	----------

Prorocství Micheáše proroka.

1, 2.	179
2, 11.	253
3, 11. 12.	239
4, 4.	254
6, 3—5.	179
6, 8.	213

Prorocství Nahuma proroka.

1, 12.	187, 484
----------------	----------

Prorocství Abakuka proroka.

1, 13.	416, 460
2, 14.	200
2, 20.	438

Prorocství Sofoniáše proroka.

2, 1—3.	180
3, 13.	183

Prorocství Aggea proroka.

1, 1.	164
1, 6. 9.	191
1, 7.	191
1, 12.	164, 166
2, 4.	164
2, 5. 6.	260
2, 18.	166
2, 24.	259

Prorocství Zachariáše proroka.

1, 3.	185
4, 6.	16
4, 10.	260
7, 5.	112, 113
8, 14—16.	195
8, 16. 19.	465
11, 16.	358
13, 7. 8.	190
13, 8. 9.	182

Prorocství Malachiáše proroka.

1, 8. 14.	243
1, 10.	239

	Str.
2, 1.	158
2, 10.	236
3, 7.	189
3, 10.	191

	Str.
36, 25.	267
37, 24.	394
38, 39.	240
39,	373

Kniha Tobíášova.

7, 15.	106
----------------	-----

Prorocství Bárucha proroka.

4, 4.	167
6, 73.	252

Třetí kniha Ezdrášova.

4, 38.	460
----------------	-----

První kniha Machabejská.

2, 61—64.	186
-------------------	-----

Druhá kniha Machabejská.

5,	458
15, 39.	438

Třetí kniha Machabejská.

5,	453
--------------	-----

Kniha Moudrosti.

6,	158
6, 3.	232
9, 14.	52

Kniha Sirach (Ecclesiasticus).

3, 20—24.	175
3, 22. 23.	198
4, 33.	438
6, 10.	425
8, 4.	462
8, 4. 5.	454
19, 13.	404
20, 32.	268
21, 12.	175
28, 10.	456
28, 14.	345
32, 25.	196

Evangelium sv. Matouše.

3, 10.	415
5, 9.	456, 457, 486
5, 11.	296
5, 15.	200
5, 16.	479
5, 20.	241
5, 29.	100
5, 44.	484
5, 44. 45.	112, 113
5, 48.	34
6, 3.	36
6, 3. 4.	114, 115
6, 33.	165
7, 6.	245
7, 15.	80
7, 21.	415
7, 24. sld.	194, 214
7, 28.	479
8, 19. 20.	25
8, 25.	454
9, 38.	77, 112, 113
10, 8.	239
10, 9. 10.	239
10, 10.	387
10, 16.	464
10, 27.	269
10, 34.	362
11, 25. 26.	220
11, 28.	98, 99
11, 29.	54, 244
11, 29. 30.	131, 417
12, 50.	385
13,	173
13, 24—30.	169
13, 25.	177
13, 29.	462
13, 30.	460
16, 24.	355
16, 17. 24.	478
18, 3.	214
18, 7.	211
18, 8. 9.	132, 133
18, 15.	132, 133, 447.

	Str.		Str.
18, 15—17.	369	4, 16. 17.	108, 109
18, 17.	136, 137	4, 20—22.	78
19, 5. 6.	106, 107	5, 7.	270
19, 8.	46	9, 23.	355
19, 13.	94	9, 49. 54.	469
20, 1.	23	9, 55.	464
22, 29.	199	9, 62.	68, 69, 240
23, 3.	388	10, 7.	239
23, 6. 7.	178	10, 20.	220
23, 8.	14, 385	11, 13.	200
23, 11.	46, 47	11, 17.	208
23, 31—45.	214	11, 21.	457
23, 37.	220	11, 52.	170
23, 38.	301	13, 3.	194
24, 13.	220	13, 23. 24. 27.	482
25, 34.	416	14, 7.	61
25, 36.	106, 107	14, 12. 14.	114, 115
26, 3.	48	17, 18.	300
26, 26. 27.	102	17, 20.	228
26, 33.	104	19,	269
28, 19.	92	19, 42.	457
28, 19. 20.	30	19, 46.	130, 131

Evangelium sv. Marka.

1, 15.	416
2, 28.	108, 109
6, 3.	373
7, 9.	28, 29
8, 34.	355
9, 39.	340
9, 43.	177
9, 50. . 132, 133, 177, 386, 484	
10, 13.	92, 93
10, 16.	94, 98, 99
10, 44.	46, 47
11, 17.	257
13, 10.	211
13, 34.	50, 51, 60
16, 15.	88, 89, 269
16, 16.	28
16, 19.	376

Evangelium sv. Lukáše.

1, 3.	40
1, 7. 8.	28
1, 63.	94
1, 78. 79.	484
2, 11.	94
3, 1.	42, 43

21, 1.	112, 113
21, 34.	106
22, 25. 26.	49
22, 26.	46, 47, 178
22, 30.	25
22, 35.	240
23, 5.	457
24, 47.	416

Evangelium sv. Jana.

1, 18.	197
3, 3.	416
3, 16.	28, 220
3, 20. 21.	70
4, 2.	44, 45
4, 34.	245
5, 14.	104
5, 34.	299
5, 39.	203
5, 42.	176
6, 27. 29.	482
6, 33. 51. 53. 54.	473
6, 35. 40. 45.	474
6, 39.	220, 221
6, 45.	176
6, 63.	218
7, 16.	300
7, 17.	200, 388

	Str.		Str.
7, 24.	382	8, 16. 17.	99
7, 46.	479	8, 37.	94, 95, 96, 481
7, 48.	458	10, 34.	416
8, 48.	458	10, 35.	400
10, 15.	220	10, 48.	92
10, 20.	458	13, 2.	86
10, 28.	221	13, 2. 3.	72, 73.
11, 47.	458	13, 3.	85, 113
11, 48.	457	13, 15.	120, 121
11, 51.	48	13, 27.	88
13, 17.	214	13, 38. 39.	102, 103
13, 35.	28	14, 21. 22. 23.	124, 125
14.	29	14, 22.	96, 97, 104
14, 27.	207, 486	14, 23.	79
15, 2. 6.	415	15.	58
15, 14.	378	15, 2.	82
16, 23.	102	15, 6.	371
17.	75, 267, 483	15, 6. 7.	60
17, 3.	478, 481	15, 18.	220
17, 8. 11. 12. 17. 21.	168	15, 36.	124, 125
17, 11.	444	15, 41.	124, 125
17, 17. 19. 23. 24.	304	16, 4.	56, 57
20.	475	17, 11.	456
20, 21.	25	18, 3.	373
20, 22.	30, 31	18, 25. 26.	42, 43
		19, 8. 9.	301
		19, 9.	362
		20, 7.	64, 65
		20, 7. 10.	108, 109
		20, 7. 11.	102, 103
		20, 17.	371
		20, 20.	100, 241
		20, 25.	64, 65
		20, 28.	46, 47, 472
		20, 28—31.	50, 53
		20, 34.	373
		22, 3.	50, 51
		24, 14.	340, 463
		24, 14—16.	30, 478

Skutkové sv. apoštolů.

1, 1.	388
1, 10.	376
1, 24.	85
2, 16.	84
2, 39.	92, 93
2, 40.	301, 362, 475
2, 42.	26
2, 42. 46, 47.	215
2, 46.	61
3, 1.	116, 117
3, 17—19.	134, 135, 251
4, 6.	48
4, 14.	479
4, 32.	304
5, 3. 8.	464
5, 17.	48
6, 1.	178
6, 2.	42, 43, 88
6, 5.	44, 45
6, 6.	68, 69
6, 10.	42, 43
7, 55. 56.	376
8, 5. 12. 35. 38.	42, 43

Epištola sv. Pavla k Římanům.

1, 1.	227
1, 11. 12.	58, 59, 100
1, 16.	415
1, 21. 22.	215
2, 5. 8. 10. 11.	485
2, 18. 21.	352
2, 24.	352

	Str.		Str.
3, 14. 25.	28	1, 12. 13.	14
4, 11.	31, 88, 89	1, 13.	216
4, 12.	30	1, 17.	88, 89, 243, 442
6, 12.	220	1, 25.	481
8, 16.	28	2, 1.	92
8, 17.	168	2, 1—4.	442
8, 24.	28	2, 4.	243
8, 28.	480	2, 5.	199
8, 29.	220	2, 6.	32, 34, 35
9, 16. 18. 21.	220	2, 8.	174
9, 20.	474	2, 9.	243
10, 8. 9.	478	2, 11.	198
10, 10.	98	2, 14. 15.	217
10, 12.	30, 31	3, 3.	479
11, 8.	223	3, 4.	466
11, 25.	211	3, 5—7.	216
11, 29.	221	3, 11. 15.	300
11, 33.	222, 474	3, 12.	193
11, 34.	198	4, 12.	117, 373
12, 2.	96, 97	4, 12. 13.	295
12, 8.	36, 37	4, 15.	80
12, 17.	388	4, 15. 16.	245
12, 18.	386	4, 20.	373
12, 21.	462	5, 4.	56, 136, 137
13, 5.	33	5, 5.	136, 137
14.	30, 31, 228, 414	5, 6.	177
14, 1.	300, 479	6, 2. 4. 5.	34, 37
14, 4.	446	6, 5.	445
14, 13.	211	7, 15.	483
14, 14—17.	228	7, 19.	228
14, 17—19.	449	7, 20.	122, 123, 240
15, 1.	479	7, 23.	227
15, 7.	414	7, 36.	78
15, 14.	34, 35	8.	414
15, 17.	27	8, 1.	193
15, 20.	269	8, 1—3.	226, 442
16.	66, 67	8, 2.	466
16, 1.	36, 37	9.	373
16, 17.	128	9, 15.	295
16, 17. 18.	253	9, 22.	244, 444
16, 20.	485	10, 11.	165
		10, 12.	221
		10, 16.	357
		10, 31.	92
		10, 32.	64
		11, 1.	30, 33
		11, 16.	244, 479
		11, 17. 18.	300
		11, 19.	100, 340
		11, 25—27.	357

**Epištola první sv. Pavla
ke Korintským.**

1, 4—8.	173
1, 10.	58, 59, 176, 470
1, 11.	100, 101, 384
1, 11. 12.	459
1, 12.	216

	Str.		Str.
11, 28.	474	6, 10.	387
12,	332	6, 17.	14
12, 13.	17, 168	7, 1.	34, 35
12, a 13,	477	7, 8—11.	132, 133
13,	217, 466	7, 14—16.	387
13, 1.	387	7, 15.	124, 125
13, 2.	416, 465	8, 5.	96, 97
13, 4.	477	8, 10.	228
13, 4. 5.	446	8, 13. 14.	114, 115
13, 5. 6.	399	10, 4—6.	136, 137, 246
13, 8.	476	10, 4—8.	102, 103
13, 9.	413	10, 5.	192
13, 13.	30, 483	10, 7.	480
14,	30, 31, 303	10, 13—16.	46, 47
14, 2. 23.	227	10, 32.	228
14, 14. 40.	228	11, 2.	96
14, 16.	102	11, 3.	477
14, 20.	34, 214, 300, 365	11, 28.	137, 444
14, 29.	456	12, 6.	27
14, 29—33.	224	12, 14.	238
14, 31.	118, 119	13, 10.	50, 51, 136, 137
14, 31. 32.	356	13, 11.	483
14, 33.	22, 24, 138. 139, 207	13, 13.	28, 102, 103
14, 37. 38.	244		
14, 40. 24, 104, 136, 137, 138, 139			
15, 2.	92		
15, 41.	41		
16, 1.	114, 115		
16, 2.	108, 109		
16, 14.	58, 59		
16, 16.	124, 125		
16, 22.	208		

Epištola druhá sv. Pavla ke Korintským.

1, 17—19.	447
1, 22.	28
2, 4—7.	136, 137
2, 6. 7.	136, 137
2, 9.	124, 125, 378
2, 11.	296
2, 7.	88
4, 11.	237
5, 14.	244
5, 19. 20.	97, 375
5, 20.	38, 39
6, 4.	80
6, 5.	112, 113
6, 8.	238
6, 9. 10.	254

Epištola sv. Pavla ke Galatským.

2, 9.	25, 46, 47, 48, 74, 75, 86
2, 17.	361
3, 4.	209
4, 10.	28, 29, 228
4, 29.	464
5, 1.	227
5, 1. 2.	228
5, 6.	209, 476
5, 8.	209
5, 10.	210, 443, 475
5, 12.	210, 352
5, 15.	208, 447, 466
5, 20.	136
6, 1.	136, 137, 465
6, 2.	388
6, 5.	216
6, 16.	227, 485
6, 17.	244

Epištola sv. Pavla k Efezským.

1, 4.	476
1, 5.	221

	Str.
1, 15. 18.	30
1, 16.	66, 67
1, 20.	376
2, 8.	28, 221, 475
2, 11.	222
2, 14.	362
2, 19.	168
4, 1.	64, 122, 123
4, 1—6.	26, 215, 305, 444
4, 2.	388
4, 3.	267
4, 3. 4.	26
4, 3—6.	30, 31, 168
4, 7.	92
4, 10.	58, 59
4, 11. 16.	25
4, 12.	32
4, 14.	214
4, 16.	124, 125
4, 22.	416
4, 27.	462
4, 29.	60, 61
5, 4.	60, 61
5, 25.	167
6, 1. 2.	104
6, 4.	94, 122, 123
6, 9.	236
6, 15.	484
6, 18.	137
6, 21. 22.	82
6, 23.	477

Epištola sv. Pavla k Filipenským.

1, 1.	42, 43
1, 3.	66, 67
1, 6.	254
1, 18.	209, 340
1, 23.	106, 107
2, 1—4.	212, 448
2, 3.	466
2, 12.	221
2, 29.	80, 81
3, 12.	34, 466
3, 14.	239
3, 15.	35
3, 15. 16.	30, 31, 217
3, 16.	96, 97
3, 17—19.	252
4, 1.	476

	Str.
4, 3.	56, 57, 220
4, 8.	122
4, 9.	483

Epištola sv. Pavla k Kolossenským.

1, 3.	66, 67
1, 4. 5.	30
1, 9. 10.	254
1, 28.	92, 200, 241
2,	472
2, 2.	477, 481
2, 3.	199
2, 5.	25, 138, 139, 365
2, 8.	174
2, 16.	31
2, 18. 21—23.	228
3, 1. 2.	376
3, 5.	134
3, 8.	72, 73
3, 13.	483
3, 14: 15.	477
3, 15.	483
3, 16.	90, 110, 205
3, 20. 22.	378
4, 8.	100, 126, 127

Epištola první sv. Pavla k Thessalonicenským.

1, 3.	482
1, 5.	481
2, 4—12.	238
2, 8.	73
2, 11.	241
2, 15.	458
2, 15. 16.	48
2, 17. 18.	126
3, 1.	112, 113
3, 1. 2.	126, 127
3, 5—8. 13.	100
4, 6.	122, 125
5, 11.	132, 133
5, 12.	32
5, 13.	253
5, 14.	56, 57
5, 21.	30, 31
5, 22.	228

Str.

Str.

Epištola druhá sv. Pavla k Thessalonicenským.

3, 6.	25, 138, 139
3, 8. 10.	118
3, 14.	378
3, 14. 15.	100
3, 16.	485

Epištola první sv. Pavla k Timotheovi.

1, 3.	79
1, 5.	476
1, 5—7.	485
1, 6. 7.	463
1, 7.	215
2, 1.	122, 123
2, 2.	387
2, 8.	454
3, .	38, 39, 378
3, 2.	70
3, 3. 6.	70, 71
3, 7.	72, 73
3, 8.	68, 69
3, 9.	70, 71
3, 10.	56, 57, 68, 69
3, 13.	42, 43, 44
3, 15.	22
4, 1. 2.	74, 75
4, 5. 92, 93, 106, 122, 123, 130,	131, 257
4, 6.	40, 70, 71
4, 8.	416
4, 12.	241
4, 12. 13.	126, 127
4, 13.	200
4, 13—16.	240
4, 14.	74
5, 1. 2.	132
5, 2. 9. 10.	36, 37
5, 17.	34, 35, 37
5, 20.	132, 133, 134, 135
5, 22.	70, 71
6, 3. 4.	458
6, 3—5.	394
6, 4.	466
6, 4. 5.	225
6, 20.	465

Epištola druhá sv. Pavla k Timotheovi.

2, 2.	26, 78
2, 3.	74, 75
2, 4.	240
2, 7.	456
2, 14.	72, 73, 225, 394, 466
2, 15.	126, 127
2, 16.	466
2, 19.	221
2, 22.	486
2, 23.	219
2, 24. 25.	479
3, 10.	40, 43
3, 10. 14. 15.	42, 43
3, 12.	96, 97
3, 15.	203, 241
3, 16. 17.	198
3, 17.	93
4, 2.	56, 57, 70, 241
4, 3.	81
4, 11.	42, 43, 116
4, 12.	79
5, 19.	447

Epištola sv. Pavla k Titovi.

1.	38, 39
1, 5.	50, 51, 56, 57, 79
1, 6. 7.	72
1, 7.	462
1, 7. 8.	72, 73
1, 9.	92, 93
2, 1. 7.	92, 93
2, 3.	36, 37
2, 7.	92
2, 7. 8.	478, 479
2, 11.	99
2, 12.	96, 98, 99
2, 13.	99
3, 3.	244
3, 8.	26
3, 12.	82

Epištola sv. Pavla k Filemonovi.

21.	378
-----	-----

	Str.		Str.
Epištola k Židům.		3, 11.	456
1, 3.	376	3, 21.	96
3, 1.	70, 73	3, 22.	376
3, 13.	132, 133	4, 2.	94, 95
4, 9.	110, 111	4, 8.	58, 59
4, 12.	192, 199	4, 11.	92, 93
5, 1. 4.	378	4, 13.	210
5, 11—14.	34, 35	5, 1.	46, 47
5, 13.	35	5, 2.	423
5, 14.	32	5, 2. 3.	358
6, 1.	34, 35	5, 2—4.	238
6, 2.	98, 99	5, 3.	241
6, 19.	28	5, 4.	74, 75, 76, 248
8, 1.	376	5, 5.	74, 75
8, 11.	203	Epištola druhá sv. Petra.	
10, 22.	481	1, 5.	415
10, 25.	122, 123	1, 10.	415, 482
12, 7.	132, 133	2, 22.	482
12, 12. 13.	100, 101	3, 9.	220
12, 13.	21, 124, 125	Epištola první sv. Jana.	
12, 14.	486	1, 7.	472, 473
13, 7.	110, 111	2, 2.	28
13, 16.	104, 114, 115	2, 12.	102, 103
13, 17.	82, 83, 254, 378	3, 16.	444
13, 24.	66, 67	3, 21.	73
Epištola sv. Jakuba.		4, 1.	96, 97
2, 18.	483	4, 6.	124, 125
2, 19. 20.	415	4, 11. 16.	28
3, 1.	405	4, 16.	207
3, 2.	132, 133	4, 20.	208
3, 13.	479	5, 4.	481
3, 13—16.	225	5, 14. 15.	480
3, 15.	465	Epištola třetí sv. Jana.	
3, 16.	466, 469	v. 9. 10.	447, 469
3, 17. 18.	210	Zjevení sv. Jana.	
3, 19.	485	1, 10.	108, 109
5, 9.	465	1, 13—16.	482
5, 14.	371	2, 4.	20
5, 14. 15.	106, 107	2, 10.	48, 96, 97
5, 14—16.	461	3, 5.	220
Epištola první sv. Petra.		3, 17.	189
1, 3—7.	451	3, 18. 19.	190
1, 14.	378	13, 4.	301
2, 2.	200, 479	14, 10—12.	249
2, 9.	177	17, a 18.	247
2, 12.	479	18, 4.	14, 252, 475
2, 13.	33	21, 27.	220
2, 15.	483	22, 18. 19.	199
3, 1.	211		
3, 1. 2.	483		

Chyby tiskové.

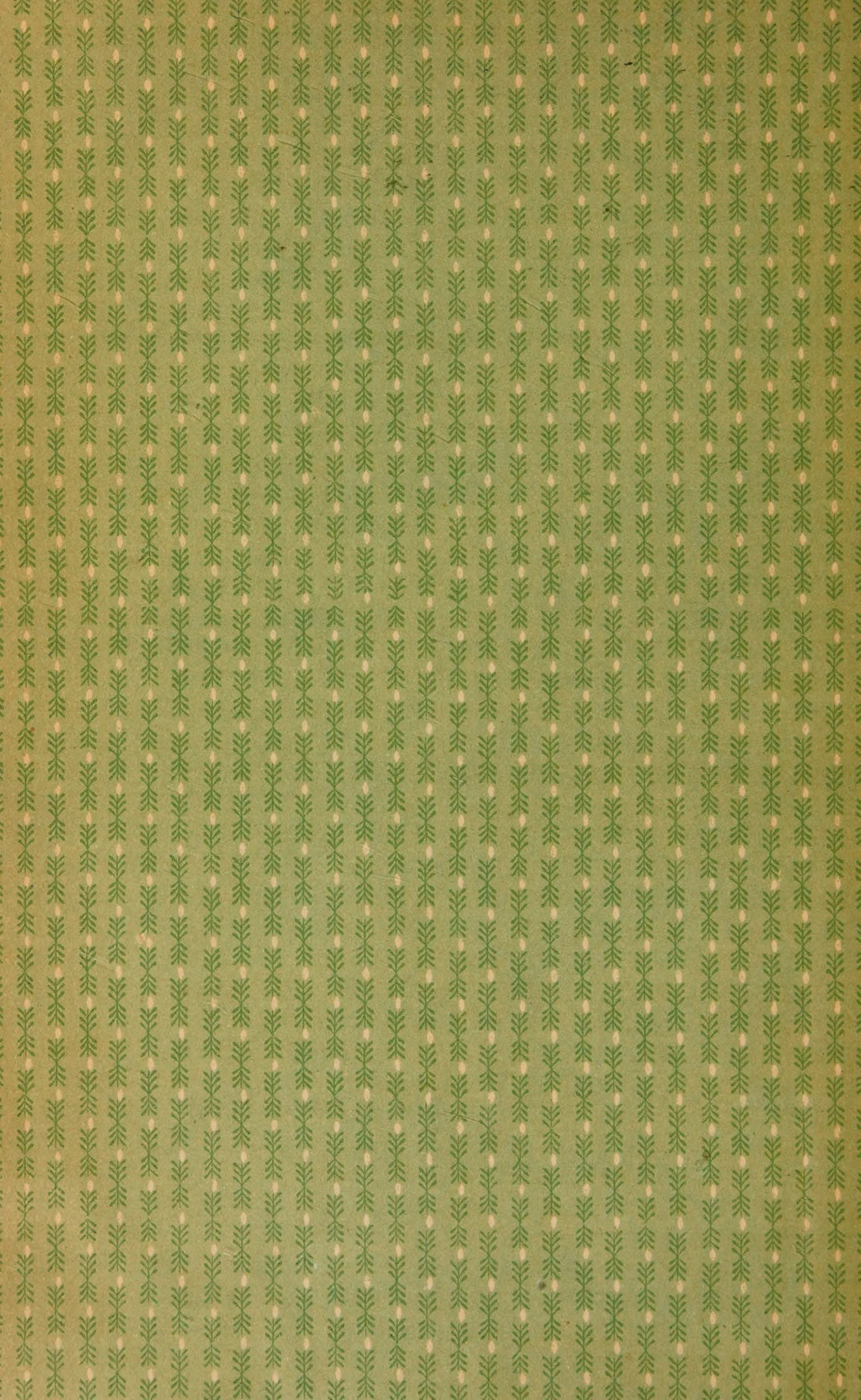
Str. 8, ř. 3. (zdola) čti: MDCXXXII. — Str. 10, ř. 36. čti: oboedientiae, (rovněž na str. 12, ř. 6). — Str. 16, ř. 22 čti: říše. — Str. 18, ř. 13. čti: jindák. Str. 19, ř. 17. čti: quoad (m. quod ad). — Str. 30, ř. 20. čti Koloss. 2, 16. — Str. 30, ř. 38. čti: 1. Petr. 1, v. 3. 7. 8. — Str. 31, ř. 9. čti: per aliud (m. illud). — Str. 34, ř. 9. (pozn.) čti: similes. — Str. 36, ř. 7. čti: upřimně. — Str. 38, ř. 3. (pozn.) čti litteras. — Str. 42, ř. 33. čti: a však. — Str. 48, ř. 30. (pozn.) čti: Smyrnensem. — Str. 51, ř. posl. m. v A. v závorce čti: v B. v závorce. — Str. 66, ř. 6. čti: dálší. — Str. 79, ř. 2. čti: denuntiatione. — Str. 80, ř. 20. (pozn.) čti: mercenarij (rovněž str. 81, ř. 6. pozn.) — Str. 95, ř. 14. čti: et. — Str. 108, ř. 6. čti: 1. Mojž. 2, 3. — Str. 111, ř. 7. čti: sanctificationem. — Str. 111, ř. 9. čti: decantando. — Str. 112, ř. 18. čti: buď. — Str. 113, ř. 29. čti: Ion. 3, 7. — Str. 130, ř. 20. čti: z modlíby. — Str. 137, ř. 19. čti: deliaquentes. — Str. 150, ř. 5. čti: existente. — Str. 164, ř. 25. čti: že bude do pytlíčka déravého; ř. 26. čti: bude, a nad nimi. — Str. 165, ř. 2. čti: v 1. kap. v. 12. — Str. 166, ř. 22. čti: v 1. kap. v. 12. — Str. 168, ř. 24. čti: Bůh mluvč. — Str. 169, ř. 35. čti: záповěd. — Str. 170, ř. 21. čti: jak z naříkání. — Str. 175, ř. 4. čti: v Písmě se pískajice. — Str. 175, ř. 23. čti: v novostech. — Str. 178, ř. 33. čti: Záповěd. — Str. 182, ř. 13. čti: předce. — Str. 187, ř. 33. čti: rozhorliv se. — Str. 196, ř. 19. čti: Opět-li. — Str. 200, ř. 8. čti: nade všechny. — Str. 200, ř. 26. čti: Přemyšlování. — Str. 202, ř. 37. a 39. čti: Odpověd. — Str. 214, ř. 6. čti: vynikali ostrostí meče. — Str. 228, ř. 4. čti: přemnožována. — Str. 235, ř. 21. čti: podrostaí. — Str. 235, ř. 23. čti: mohly. — Str. 235, ř. 25. čti: přidržeti. — Str. 240, ř. 17. čti: sáhna. — Str. 241, ř. 27. čti: s sebou. — Str. 242, ř. 31. čti: slína. — Str. 243, ř. 20. čti: vyrazili. — Str. 245, ř. 10. čti: fíťernosti. — Str. 248, ř. 27. čti: zmrtvěli. — Str. 254, ř. 11. čti: propouštějice. — Str. 259, ř. 19. čti: zaslíbení. — Str. 276, ř. 18. čti: jednota. — Str. 294, ř. posl. čti: ^a 1. Mojž. 27, 22. ^a Luk. 7, 34. 35; Jan 8, 48 sl. Tato 3. pozn. náleží ovšem na str. 295, ř. 36. — Str. 299, ř. 7. čti: Čechů. — Str. 309, ř. 32. čti: Curyšské. — Str. 332, ř. 26. čti: iam. — Str. 337, ř. 25. čti: podlé. — Str. 337, ř. 28. čti: podezřelé. — Str. 344, ř. 16. čti: Německou. — Str. 355, ř. 12. čti: u přítomnosti. — Str. 367, ř. 6. čti: Odpověd. — Str. 375, ř. 2. čti: obléčejem. — Str. 375, ř. 35. čti: Lutherovy. — Str. 377, ř. 36. čti: quí. — Str. 384, ř. 3. čti: k obzvláštnímu. — Str. 386, ř. 28. čti: mezi. — Str. 386, ř. 38. čti: panicstvím. — Str. 394, ř. 4. čti: Německé. — Str. 394, ř. 21. čti: způsob. — Str. 395, ř. 42. čti: spraven, správy. — Str. 396, ř. 38. čti: učinil. — Str. 411, ř. 37. čti: recht. — Str. 412, ř. 29. čti: Hic Rhodus (v některých otiscích vypadla posl. písmena, rovněž ř. 38. De Johannis Cochlaei vita). — Str. 413, ř. 14. čti: evangelici. — Str. 425, ř. 29. čti: jest. — Str. 426, ř. 16. čti: čas. — Str. 435, ř. 42. čti: věci. — Str. 438, ř. 38. čti: 430/21. — Str. 455, ř. 26. čti: mnoho. — Str. 458, ř. 5. čti: Nabuchodonozor. — Str. 463, ř. 5. čti: slouží. — Str. 464, ř. 13. čti: obměňování (?). — Str. 467, ř. 31. čti: Nyderlandu. — Str. 470, ř. 6. čti: o tajemství. — Str. 491, sl. 1, ř. 45. čti: v Bytomi,

Obsah.

	Str.
Řád Jednoty	1
Haggaeus	151
Otázky o Jednotě	261
Ohlášení ^{Ev.}	228
Cesta pokoje	449

50 /

to 26089

BX
4920
C6
1912

Comenius, Johann Amos, 1592-1670.

Spisy o Jednotě. 2K vydání upravil Jos. Th.
Müller, za českou formu zodpověden Jan V. Novák.
V Brně, Nákl. Ústředního spolku jednot učitel-
ských na Moravě, 1912.

534 p. facsim. 26cm. (His Veškerých spisů, sv.17)

Czech and Latin on opposite pages.

Contents.--Řád Jednoty.--Haggaeus.--Otázky o
Jednotě.--Ohlášení.--Cesta pokoje.

1. Bohemian Brethren. I. Müller, Joseph
Theodor, 1854- ed. II. Series.

CCSC/mmb

334463

